Világ proletárjai egyesüljetek!

LENIN

MŰVEI

16

AZ OROSZNYELVŰ KIADÁS
AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSÁNAK
ÉS A SZOVJETEK
II. ÖSSZSZÖVETSÉGI KONGRESSZUSÁNAK
HATÁROZATA ALAPJÁN JELENIK MEG

V. I. LENIN

MŰVEI

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST

V. I. LENIN

MŰVEI

16.
KÖTET

1909 szeptember—1910 december

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1955

Az orosz eredeti címe:

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА ПРИ ЦК ВКП(б)

В. И. ЛЕНИН. СОЧИНЕНИЯ

ИЗДАНИЕ ЧЕТВЕРТОЕ. ТОМ 16. ГОСПОЛИТИЗДАТ 1952.

Lenin műveinek magyar kiadása a moszkvai Marx—Engels—Lenin Intézet által sajtó alá rendezett negyedik orosznyelvű kiadás nyomán, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata alapján jelenik meg.

ELŐSZÓ

A tizenhatodik kötet Leninnek azokat a munkáit tartalmazza, amelyeket az 1909 szeptembertől 1910 decemberig terjedő időszakban írt.

A kötetbe felvett munkák zömét azok a cikkek és dokumentumok alkotják, amelyekben Lenin harcolt a pártért, a párt forradalmi elveiért, a pártban megnyilvánuló opportunizmus két válfaja: a likvidátorok, „a párt nyílt ellenfelei", és az otzovisták, „a párt leplezett ellenségei" ellen, valamint a békülékenyek ellen is, akik mind ezeket, mind amazokat az opportunistákat takargatták.

A likvidátorság — a liberális burzsoáziának a pártban működő ügynöksége — elleni harcnak szentelte Lenin a következő munkákat: „Leleplezett likvidátorok", „A likvidátorok cselfogásai és a bolsevikok pártfeladatai", „A «Golosz Szocial-Demokrata» és Cserevanyin", „A likvidátorok «Hangja» a párt ellen".

„Az otzovizmus és az istenépítés híveinek frakciója", „Beszélgetés a pétervári bolsevikokkal", „Szégyenletes kudarc", „A «vperjodisták» frakciójáról" c. cikkek az otzovizmus és az ultimatizmus ellen irányulnak.

„Egy publicista jegyzetei" c. munkájában Lenin értékeli az OSzDMP Központi Bizottsága 1910 januári plénumának határozatait, jellemzi a likvidátorok, a trockisták és a békülékenyek ellen a plénumon vívott harcot.

„A Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülésszaka", „A szövetkezetek kérdése a koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszuson", a „Két világ", a „Nézeteltérések az európai munkásmozgalomban" c. cikkek az

európai munkásmozgalomban megnyilvánuló opportunizmus, a II. Internacionálé vezéreinek áruló politikája ellen irányulnak.

„Az oroszországi belső pártharc történelmi értelme", „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról" c. cikkekben Lenin az 1905—1907-es forradalom tapasztalatait tanulmányozza.

A tizenhatodik kötet nyolc olyan dokumentumot tartalmaz, amely először szerepel Lenin Műveiben: a „Levél a capri iskola hallgatóihoz", amelyben Lenin fényt derít a capri iskola pártellenes tevékenységére; „Eszmei bomlás és zűrzavar az oroszországi szociáldemokrácia körében"; „A «Vperjod»-csoportról"; a „Közlemény a «Rabocsaja Gazeta» kiadásáról"; a „Nyílt levél valamennyi pártigenlő szociáldemokratához", amelyben Lenin ismerteti az OSzDMP Központi Bizottságának 1910 januári plénuma után a pártban kialakult helyzetet; két beadvány az OSzDMP Központi Bizottságához. A tizenhatodik kötetbe foglalt művek többségéhez hasonlóan ezek a dokumentumok is a pártért vívott harcot, ezt a két fronton vívott harcot szolgálják.

Az újonnan felvett cikkek között szerepel Lenin „A modern földművelés kapitalista rendszere" c. nagy munkája, amelyet 1910 végén írt. E mű teljes kézirata mind ez ideig nem került meg. A cikk vége a *V. Iljin* aláírással, valamint az I. fejezet vége és a II. fejezet eleje, amely 1932-ben, e munka kiadásakor még nem volt meg, most megkerült, s így az I., a II. és a VII. fejezet először jelenik meg teljes egészében.

V. I. LENIN

1910

LELEPLEZETT LIKVIDÁTOROK

Olvasóink persze tudják, hogy a múlt év folyamán pártunknak a szociáldemokráciában jelentkező, úgynevezett likvidátor áramlattal volt dolga. A likvidátorok a legrettenthetetlenebb opportunisták, akik azt kezdték hirdetni, hogy a mai Oroszországban nincs szükség illegális szociáldemokrata pártra, nincs szükség az OSzDMP-re. Olvasóink azt is tudják, hogy ez ellen a likvidátor áramlat ellen a bolsevizmus indította el a harcot, és meg is vívta — legalábbis annyiban, hogy az 1908 decemberi országos pártkonferencia[1] a mensevikek szavazatai és a bundisták egy részének szavazatai ellenében (a bundisták másik része szembeszállt a likvidátor irányzattal) a leghatározottabban és visszavonhatatlanul elítélte a likvidátorságot.

Mindazonáltal, a mensevik frakció hivatalos lapja, a „Golosz Szocial-Demokrata"[2] nem vallotta likvidátornak magát, sőt egész idő alatt rendkívül „büszkén és nemesen" lépett fel, s tagadta, hogy bárminemű köze van a likvidátorsághoz. Tények voltak. De a „Golosz Szocial-Demokrata" nagyvonalúan fittyet hányt a tényeknek. Plehanov „Dnyevnyik Szocial-Demokratá"-jának[3] nemrég megjelent 9. száma (1909 augusztus) szerfelett becses, mivel ebben a mensevizmus egyik vezére végképp leleplezi a likvidátor irányzatot. Ebben még nem merül ki a „Dnyevnyik" jelentősége, de elsősorban a dolognak ezt az oldalát kell tüzetesebben megnéznünk.

A „Proletarij"[4] 45. számában megjelent a viborgi kerület (Szentpétervár) mensevikjeinek levele, akik felemelik szavukat a likvidátor mensevikek ellen. A „Golosz"

14. száma (1909 május) szintén közli ezt a levelet a *szerkesztőség* következő megjegyzésével: „A «Proletarij» szerkesztősége színlel, úgy tesz, mintha a viborgi elvtársak levelében a «Golosz Szocial-Demokrata» című laptól való *eltávolodást* látna . . ."

Megjelenik Plehanov „Dnyevnyik"-je. A szerző rávilágít arra, hogy *mennyi* likvidátor gondolat van a „Golosz" 15. számának egyik cikkében, amely a szerkesztőség bárminemű megjegyzése nélkül jelent meg (s amely emellett teljes egészében a szerkesztőség nézeteivel azonos nézeteket fejez ki). Plehanov ezzel kapcsolatban idézi a viborgiak levelét, és ezt mondja: „Ez a levél megmutatja, milyen hatást tesznek néha a széles munkásszervezetekre azok, akik «új» munka ürügyén elhagyták pártunkat" („Dnyevnyik", 10 old.). Pontosan ez az az „ürügy", amelyet a „Golosz" mindig fel szokott hozni! „Ez a hatás — folytatja Plehanov — korántsem szociáldemokrata hatás; ez a szociáldemokráciával szemben teljesen ellenséges szellemű hatás" (11. old.).

Plehanov tehát a „Golosz Szocial-Demokrata" 15. száma *ellen* idézi a viborgiak levelét. Kérdjük az olvasótól, *ki „színlel" hát valójában?* Vajon a „Proletarij" „színlelt", amikor likvidátorsággal vádolta a „Golosz"-t, vagy a „Golosz" *színlelt*, amikor tagadta, hogy bárminemű köze van a likvidátorsághoz?

Leleplezték a „Golosz" szerkesztőségének *publicisztikai szédelgését*, s aki leleplezte nem más, mint a szerkesztőség egykori tagja, Plehanov.

De ez még korántsem minden.

A „Golosz" 15. számának (1909 június) egyik cikkében, amelyet *F. Dan* írt alá, azt a kijelentést találjuk, hogy a „Pravda"[5] a frakciónkívüliség hírében áll, s ez megóvja őt „a likvidátorság ostoba és nyilvánvalóan lelkiismeretlen vádjaitól" (12. old.). Erősebb kifejezést nem is lehetne használni. Nehéz volna fennköltebb és nemesebb méltatlankodást mímelni amiatt, hogy likvidátorsággal vádolják a „Golosz"-t.

Megjelenik Plehanov „Dnyevnyik"-je. A szerző rávilágít arra, hogy *mennyi* likvidátor gondolat van a „Golosz" 15. számának egyik cikkében, és azokhoz

a mensevikekhez fordulva, akik osztoznak ezekben az eszmékben, kijelenti: „Miért sértődnek meg, ha szemükre vetik, hogy likvidátorok, amikor igencsak beleestek ebbe a bűnbe?“ (5. old.) „Sz. elvtársat[6]“ (a „Golosz“ 15. számában közölt, s Plehanov által elemzett cikk szerzőjét) „nemcsak lehet, hanem kell is vádolni likvidátorsággal, mert a levelében kifejtett és védelmezett terv valóban nem egyéb, mint pártunk likvidálásának terve“ („Dnyevnyik“, 6. old.). S ez az Sz. elvtárs nyíltan meg is mondja cikkében, hogy szolidaritást vállal a *„kaukázusi delegációval“*, *vagyis a „Golosz“ szerkesztőségével*, amelynek, mint tudjuk, a delegációban két mandátuma van a három közül.

Plehanov így folytatja:

„Itt választani kell: *vagy* likvidátorság, *vagy* harc a likvidátorság ellen. Harmadik lehetőség nincs. Amikor ezt mondom, természetesen, azokra az elvtársakra gondolok, akiket nem egyéni érdekeik, hanem közös ügyünk érdekei vezérelnek. Azok számára, akiket egyéni érdekeik vezérelnek, akik csakis a maguk forradalmi karrierjével törődnek — mert hisz ilyen karrier is van! —, azok számára természetesen van egy harmadik megoldás is. Az ilyen vágású nagy és kis emberek lavírozhatnak, sőt jelenleg kell is lavírozniok a likvidátor és a likvidátorellenes áramlat között; a jelenlegi viszonyok között mindenképpen ki kell térniök az egyenes válasz elől, ha azt kérdezik tőlük: szükséges-e harcolni a likvidátorság ellen; «allegóriákkal és üres feltevésekkel» el kell siklaniok a nyílt válasz elől, mert hiszen még nem lehet tudni, melyik áramlat kerekedik felül — a likvidátor vagy a likvidátorellenes áramlat —, ezek a bölcs diplomaták meg mindkét esetben szeretnének ott lenni az ünneplők között: mindenáron a győztesek oldalán akarnak állni. Ismétlem: az ilyenek számára van harmadik megoldás is. De Sz. elvtárs bizonyára egyetért velem, ha azt mondom, hogy ezek nem is igazi emberek, hanem csak paprikajancsik. Kár is rájuk vesztegetni a szót, ezek született opportunisták; jelszavuk: — «mivel szolgálhatok?»“ („Dnyevnyik“, 7—8. old.).

Erre mondhatnánk azt, hogy: finom célzás, pedig... vaskos eset. Ötödik, egyben utolsó felvonás, első jelenet

A színen a „Golosz“ szerkesztői, egy kivételével. Imjarek szerkesztő különösen fennkölt arckifejezéssel, a közönség felé fordulva: „hogy mi likvidátorok vagyunk, az nem csupán ostoba, hanem *nyilvánvalóan lelkiismeretlen* vád is.“

Második jelenet. Az előbbiek és „ő“, a „Golosz“ szerkesztője, aki csak az imént hagyta ott szerencsésen a szerkesztőséget[7] (úgy tesz, mintha egyik szerkesztőt se venné észre, és a szerkesztőséggel szolidáris Sz. munkatárshoz fordulva így szól): „Vagy likvidátorság, vagy harc a likvidátorság ellen. Harmadik megoldás csak a forradalmi karrieristák számára van, akik lavíroznak, kitérnek az egyenes válasz elől, várakozó álláspontra helyezkednek, míg ki nem derül, ki kerekedik felül. Sz. elvtárs bizonyára egyetért velem abban, hogy ezek nem is igazi emberek, hanem paprikajancsik. Kár is rájuk vesztegetni a szót, ezek született opportunisták; jelszavuk — «mivel szolgálhatok?».“

Majd elválik, csakugyan egyetért-e Plehanovval „Sz. elvtárs“, a kollektív-mensevik Sz. elvtárs, vagy inkább holmi paprikajancsikat és született opportunistákat tart meg magának vezetők gyanánt. De azt már most is bátran kijelenthetjük, hogy a *munkás*-mensevikek közt — ha Plehanov teljesen kifejti előttük nézetét, Potreszov (aki Plehanov megállapítása szerint „meggyőződéses likvidátor“; „Dnyevnyik“, 19. old.) meg azok a „paprikajancsik“, akiknek jelszavuk: „mivel szolgálhatok“ — Potreszov és a „mivel szolgálhatok“ *oldalára összesen* is aligha áll majd száz közül tíz. Ezért jótállhatunk. Elég, ha Plehanov fellép, s máris elrántja a *munkás*-mensevikeket mind Potreszov, mind a „mivel szolgálhatok“ mellől. A mi feladatunk gondoskodni arról, hogy a mensevik munkások, kivált azok, akik nehezen hajlanak a bolsevikok propagandájára, teljesen *megismerjék* Plehanov „Dnyevnyik“-jének 9. számát. A mi feladatunk gondoskodni arról, hogy a mensevik munkások most aztán komolyan hozzáfogjanak az egyrészt Plehanov, másrészt Potreszov és a „mivel szolgálhatok“ közötti nézeteltérés *eszmei alapjainak* tisztázásához.

Ehhez a kiváltképpen fontos kérdéshez Plehanov a

„Dnyevnyik“ 9. számában ugyancsak felettébb értékes, de egyáltalán nem kielégítő anyagot szolgáltat. „Éljen az «általános elhatárolódás»!“ — kiált fel Plehanov, üdvözli a bolsevikok elhatárolódását az anarcho-szindikalistáktól (így nevezi Plehanov otzovistáinkat, ultimatistáinkat és istenépítőinket), és kijelenti, hogy „nekünk, mensevikeknek, el kell határolnunk magunkat a likvidátoroktól“ („Dnyevnyik“, 18. old.). Magától értetődik, hogy mi, bolsevikok, akik a magunk házatáján már megvontuk az *általános határvonalat*, szívvel-lélekkel csatlakozunk ehhez a követeléshez: a mensevik frakción belül való általános elhatárolódáshoz. Türelmetlenül várjuk a mensevikeknek ezt az általános elhatárolódását. Majd meglátjuk, *merre* halad náluk az általános határvonal. Majd meglátjuk, valóban *általános* határvonal lesz-e ez.

Plehanov a mensevikek között a likvidátorság miatt támadt szakadást a szervezeti kérdésben keletkezett szakadásként tünteti fel. De egyúttal olyan anyagot is nyújt, amely azt mutatja, hogy a dolog korántsem korlátozódik a szervezeti kérdésre. Plehanov *egyelőre* két határvonalat von, de *egyiket sem* nevezhetjük még általánosnak. Az első határozottan elválasztja Plehanovot Potreszovtól, a második határozatlanul elválasztja Plehanovot a „frakciós diplomatáktól“, a paprikajancsiktól és a született opportunistáktól. Potreszovról azt mondja Plehanov, hogy már 1907 őszén „úgy nyilatkozott, mint egy meggyőződéses likvidátor“. De ez még nem minden. Potreszovnak a szervezeti kérdésben tett e szóbeli nyilatkozatán kívül Plehanov „Az oroszországi társadalmi mozgalom a XX. század elején“ című ismert kollektív mensevik munkára hivatkozik, és azt mondja, hogy ő, Plehanov, azért vált ki e gyűjtemény szerkesztőségéből, mert Potreszov cikkét (még a Plehanov követelte és Dan és Martov közvetítésével végrehajtott javítások és átdolgozás után is) elfogadhatatlannak találta. „Teljesen meggyőződtem arról, hogy Potreszov cikke kijavíthatatlan“ (20. old.). „Láttam — írja a „Dnyevnyik“-ben —, hogy az a likvidátor gondolat, amelyet Potreszov Mannheimben kifejtett, mélyen belegyökerezett az agyába, s hogy Potre-

szov teljesen elvesztette azt a képességét, hogy a forradalmár szemével nézze a társadalmi élet jelenét és múltját" (19—20. old.). „Potreszovnak nem vagyok elvtársa... elváltak útjaink" (20. old.).

Itt már egyáltalán nem holmi időszerű szervezeti kérdésekről van szó, hisz Potreszov cikkében nem is érintette és nem is érinthette ezeket. *A szociáldemokrácia alapvető programbeli és taktikai eszméiről* van szó, amelyeket „likvidál" a *Martov, Maszlov és Potreszov kollektív* mensevik szerkesztésében megjelenő *kollektív* mensevik „mű".

Ahhoz, hogy *itt* valóban általános határvonalat húzzanak, nem elég szakítani Potreszovval, nem elég „finom" célzást tenni a „mivel szolgálhatok" bajnokaira. Ehhez *tüzetesen fel kell tárni*: miben is, mikor is, miért is és hogyan is „veszítette el Potreszov azt a képességét, hogy a forradalmár szemével nézze a társadalmi életet". A likvidátorság — mondja Plehanov — „a leggyalázatosabb opportunizmus mocsarába" vezet (12. old.). „Az újbor náluk (a likvidátoroknál) vinkóvá savanyodik, amely legfeljebb holmi kispolgári ecet készítésére alkalmas" (12. old.). A likvidátorság „megkönnyíti a kispolgári tendenciák behatolását a proletár környezetbe" (14. old.). „Nemegyszer megkíséreltem bebizonyítani befolyásos mensevik elvtársaknak, hogy nagy hibát követnek el, amikor olykor-olykor hajlandók vállvetve haladni azokkal az urakkal, akik többé-kevésbé opportunisták" (15. old.). „A likvidátorság egyenesen a szociáldemokráciával szemben ellenséges kispolgári törekvések és az opportunizmus meglábalhatatlan ingoványába visz" (16. old.). Hasonlítsák össze Plehanovnak ezeket a kijelentéseit azzal, amelyben meggyőződéses likvidátornak nyilvánítja Potreszovot. Teljesen világos, hogy Plehanov mint *opportunista kispolgári demokratát* rajzolja meg (helyesebben szólva: most már annak nyilvánítja) Potreszovot. Teljesen világos, hogy amennyiben a mensevizmus, amelyet a frakció legbefolyásosabb közírói (Plehanov kivételével) mind képviselnek, *részt vesz* ebben a potreszoviádában (a „Társadalmi mozgalom"-ban), *annyiban* Plehanov most *kispolgári opportunista áramlatnak* nyilvánítja a mensevizmust. Amennyiben a mensevizmus mint frakció

engedékeny Potreszovval szemben és fedezi őt, annyiban most Plehanov *kispolgári opportunista frakciónak* nyilvánítja a mensevizmust.

A következtetés világos: ha Plehanov magára marad, ha nem csoportosítja maga köré a mensevikek tömegét vagy legalábbis jelentős részüket, ha nem tárja fel valamennyi munkás-mensevik előtt e kispolgári opportunizmus valamennyi gyökerét és megnyilvánulását, akkor ez azt jelenti, hogy egy mensevik, aki elméleti téren a legkiemelkedőbb, és aki az 1906—1907-es évek taktikájában a legmesszebb vezette a mensevikeket, megerősíti a mensevizmusra vonatkozó értékelésünket.

Majd elválik, hogy a Plehanov meghirdette „forradalmi mensevizmus“ *bírja-e* majd a harcot a Potreszovot meg a likvidátorságot szülő eszmék egész köre ellen.

Plehanov a bolsevikoknál lefolyt általános elhatárolódásról szólva a bolsevik marxistákat, a szociáldemokratákat Gogol Oszipjához hasonlítja, aki felszedegetett mindenféle limlomot, akármilyen kacatot (egészen az empiriokriticizmusig és az istenépítésig). A bolsevik Oszip most „tágítani kezdi a teret maga körül“ — tréfál Plehanov —, kikergeti az antimarxistákat, kidobálja a „kacatot“ meg a többi limlomot.

Plehanov tréfája az orosz szociáldemokráciának nem tréfás, hanem legfőbb és legkomolyabb kérdését érinti: *melyik* áramlata vált *inkább* a limlom, a „kacat“ javára, vagyis a proletár környezetben megnyilvánuló *burzsoá demokratikus* befolyás javára. A frakciós viták minden „finomsága“, a különféle határozatok, jelszavak stb. miatt kitört harc minden hosszas bonyodalma — ez az egész „frakciózás“ (amelyet mostanában oly gyakran a „frakciózás“ ellen csapott üres lármával ítélnek el, mely *legesleginkább az elvtelenséget ösztönzi)*, — ez az egész „frakciózás“ a szociáldemokrácia e legfőbb és legkomolyabb kérdése körül forog: a szociáldemokrácia melyik irányzata engedett leginkább a burzsoá demokratikus befolyásnak (amely az oroszországi polgári forradalom idején kisebb-nagyobb mértékben, hosszabb-rövidebb időre elkerülhetetlen, mint ahogy elkerülhetetlen bármely kapitalista országban). A szociáldemokrácia valamennyi irány-

zatához elkerülhetetlenül csatlakozik hol több, hol kevesebb nem tisztán proletár, hanem félig proletár, félig kispolgári elem: csak az a kérdés, hogy *melyik irányzat* kerül kevésbé befolyásuk alá, melyik rázza le őket hamarább, melyik harcol ellenük sikeresebben. Így vetődik fel a szocialista, a proletár, a marxista „Oszip“ kérdése a liberális vagy anarchista, kispolgári, antimarxista „kacattal“ kapcsolatban.

A bolsevik marxizmus — mondja Plehanov — „többé-kevésbé szűken és bárdolatlanul értelmezett marxizmus“. A mensevik marxizmus bizonyára „többé-kevésbé széleskörű és finom“. Tekintsünk csak a forradalom eredményeire, a szociáldemokrata mozgalom *hat* esztendős (1903—1909) történetének, mégpedig milyen hat esztendős történetének eredményeire! A bolsevik „Oszipok“ már megvonták az „általános határvonalat“, „ajtót mutattak“ a bolsevik kispolgári „kacatnak“, amely most nyafog, hogy „kidobták“ és „eltávolították“.

A mensevik „Oszip“ magára maradt, amikor kilépett a hivatalos mensevik szerkesztőségből is, a legfontosabb mensevik mű kollektív szerkesztőségéből is; magányosan tiltakozik *mind* az egyik, *mind* a másik szerkesztőségben uralkodó „kispolgári opportunizmus“ és likvidátorság ellen. A mensevik „Oszip“ *belegabalyodott* a mensevik „kacatba“. Nem ő szedte fel a kacatot, hanem az őt. Nem ő küzdötte le azt, hanem az őt.

Mondja meg, olvasónk, kinek a helyében szeretne inkább lenni, a bolsevik vagy a mensevik „Oszipnak“ a helyében? Mondja meg, a munkásmozgalom történetében az a marxizmus bizonyul-e „szűknek és bárdolatlannak“, amelyet szilárdabb kapcsolat fűz a proletár szervezetekhez és amely sikeresebben elbánik a kispolgári „kacattal“?

„Proletarij“ 47—48. sz.
1909 szeptember 5 (18).

A MOSZKVAI VÁROSKÖRNYÉKI BIZOTTSÁG VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGÁNAK NYÍLT LEVELÉRŐL[8]

A hírhedt „iskoláról“ szóló eme határozat kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy azokat a munkásokat, akik örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy külföldre menjenek tanulni, egyáltalán nem vádoljuk. Ezek a munkások „összeköttetésbe léptek“ velünk is, a Központi Bizottsággal is — (most érkezett levelében a Moszkvai Városkörnyéki Bizottság Végrehajtó Bizottsága is azt írja, hogy e tanítványok egyike már neki is küldött beszámolót) —, és mi megmagyaráztuk nekik ennek az úgynevezett iskolának a jelentőségét. Egyébként, itt van néhány idézet ennek az iskolának nekünk is megküldött sokszorosított „Beszámoló“-jából. „Úgy döntöttünk, hogy megkezdjük az előadásokat a hallgatók (9 elvtárs) és az előadók (6 elvtárs) jelenlegi állományával.“ E hat előadó közül a párt jól ismeri Makszimovot, Lunacsarszkijt, Ljadovot, Alekszinszkijt. Alekszinszkij elvtárs „megállapította“ (az iskola megnyitásakor): „az iskola részére azért választottuk azt a helyet, mert ott sok előadó van.“ Alekszinszkij elvtárs felettébb szerényen fejezte ki magát: „ott“ nem „sok“ előadó van, hanem ott van az *új frakció valamennyi* előadója (sőt egyesek szerint valamennyi kezdeményezője, szervezője, agitátora és tényezője). Végül: „Alekszinszkij elvtárs megkezdte a szervezeti kérdést tárgyaló gyakorlati foglalkozásokat.“ Reméljük, ezeken a „gyakorlati“ foglalkozásokon tüzetesen megmagyarázzák, mit jelentenek Makszimovnak a „Beszámoló“-ban olvasható célzásai arra, hogy a *„Proletarij“* szerkesztősége igyekszik rátenni kezét az egész frakció vagyonára...

„Proletarij“ 47—48. sz.
1909 szeptember 5 (18).

A PÉTERVÁRI VÁLASZTÁSOKRÓL*

(MEGJEGYZÉS)

Szeptember 21-re tűzték ki a szentpétervári választásokat. Ezeket a választásokat a munkáspártnak rendkívül nehéz körülmények között kell lebonyolítania. De jelentőségük igen-igen nagy, s minden szociáldemokratának minden erejét meg kell feszítenie a küszöbönálló — részint már meg is kezdődött — választási hadjáratban.

A választások a legdühödtebb reakció körülményei között mennek végbe, amikor a kormányon levő cári banda ellenforradalmi őrjöngése tetőfokára hágott — annál is inkább fontos tehát, hogy ezzel a reakcióval szembeállítsuk a szociáldemokrata párt jelöltjét, az egyetlen olyan pártét, amely a feketeszázas III. duma szószékén is tudta felemelni szavát, hangoztatni rendíthetetlen szocialista meggyőződését, hangoztatni a dicső forradalmi harc jelszavait, kibontani a köztársaság lobogóját az ellenforradalom októbrista-feketeszázas vitézei és liberális (kadet) ideológusai és védelmezői előtt.

A választások olyan körülmények között mennek végbe, amelyek teljesen lehetetlenné teszik a munkásosztály nagy tömegeinek részvételét: a munkásokat kirekesztették a választók közül, a választók sorait szinte lekaszálta a diadalmaskodó nemesi banda, mely az 1907 június 3-i államcsínyt végrehajtotta, — annál is inkább fontos tehát, hogy az előtt a közönség előtt, amely általában a legkevésbé tud rokonszenvezni a szociáldemokrácia eszméivel, fellépjen az a párt, amely a szocializmusért vívott harcot egyesíti a burzsoá ország következetes és határozott demokratikus forradalmáért vívott harccal. Bármilyen szűkkörű, bármilyen korláto-

zott volt is az utóbbi időben a szociáldemokrata pártnak a munkások tömegei között végzett munkája, ez a munka mégis szakadatlanul folyt és folyik. A munkáscsoportok és körök százai fenntartják a szociáldemokrata párt hagyományait, folytatják művét, nevelik a proletariátus új harcosait. A szociáldemokrata munkások képviselőik, agitátoraik, meghatalmazottaik révén most fellépnek a kispolgári választók tömege előtt, s emlékeztetik őket az igazi demokratizmusnak azokra a feladataira, amelyeket a burzsoá demokrácia pártjai és kis csoportjai elfeledtek.

A választások olyan körülmények között mennek végbe, amikor a szociáldemokrata pártot és a munkásosztály minden egyéb szervezetét teljesen kiszorították a legalitás keretei közül, — amikor teljesen lehetetlenné tették a munkásgyűléseket, teljesen betiltották a munkássajtót, teljesen biztosították (rendőri intézkedésekkel), hogy az „ellenzék" szerepére monopóliuma legyen a kadet pártnak, amely a feketeszázas dumában a hallatlanul szolgai cselekedetek egész seregével prostituálta magát, segített az önkényuralomnak Európában pénzt gyűjteni börtönökre és akasztófákra, segített eljátszani az európai kapitalisták előtt az alkotmányos egyeduralom komédiáját. Annál is inkább fontos, hogy ezt a kadet monopóliumot, amelyet az akasztófák erdeje vesz körül, és amelyet a cárizmus iránt tanúsított határtalan liberális szolgalelkűséggel „érdemeltek ki", *megtörjük*, megtörjük mindenáron, megtörjük a nagy tömeg előtt, amely látja a választásokat, hall a választásokról, figyeli a jelöltek sorsát és a választások eredményét. Míg a világ burzsoá zugpolitikusai számára — az orosz kadetoktól kezdve Németország „szabadgondolkodóiig", vagy Franciaország polgári demokráciájának „radikálisaiig" — a közvetlen siker a legfontosabb, az a legfontosabb, hogy szert tegyenek képviselői mandátumra, a szocialista párt számára a legfontosabb a tömegek között folytatott propaganda és agitáció, a legfontosabb a szocializmus eszméinek és a csorbítatlan demokráciáért vívott következetes, önfeláldozó harcnak a hirdetése. És ezt a propagandát korántsem csak azoknak a szavazatoknak a számán kell lemérni,

amelyeket a nemesurak által június harmadikán elfogadtatott törvény alapján szemenként szedtek össze.

Nézzék meg a mi kadet sajtónkat: milyen elképesztő pimaszsággal aknázza ki a miljukovi talpnyalással megszolgált, Sztolipin védte monopóliumát. „A szentpétervári választások végső eredményében — írja augusztus elseji vezércikkében a „*Recs*“[10] — senki sem kételkedik... Ha Kutler, a II. duma egyik legtekintélyesebb képviselője bejut, a választási győzelem még hatásosabb lesz.“ Hát hogyisne! Mi lehet „hatásosabb“, mint az, hogy győzelmet aratnak a „baloldaliakon“, akiket a feketeszázas államcsíny „eltávolított“? Mi lehet hatásosabb, mint az, hogy győzelmet aratnak a szocializmuson, amely az illegális sajtóban és az illegális munkásszervezetekben hirdeti régi eszményeit; mi lehet hatásosabb, mint az, hogy győzelmet aratnak a „demokraták“, akik demokratizmusukat nagyon jól bele tudják illeszteni a sztolipini alkotmány kereteibe? A kispolgár, a nyárspolgár, a megfélemlített oroszországi ember szemében ki lehet „tekintélyesebb“, mint Kutler úr, a *volt miniszter?* A „népszabadság“ pártja ahhoz méri a duma-képviselő *tekintélyét*, hogy milyen tekintélye van az illetőnek Romanov, Sztolipin és társaik szemében.

„Fel kell tennünk — folytatja fennkölten a „*Recs*“ —, hogy ezúttal nem kerül sor arra sem, hogy a szavazatok céltalanul szétforgácsolódnak a haladó képviselőjelöltek között. Éppen ilyen értelemben nyilatkozott V. V. Vodovozov, a «baloldali tömb» egyik képviselője.“

Ez a kis szóvirág úgy tükrözi kadetjaink természetét, akár a vízcsepp a napot. A szavazatokat szétforgácsolni „céltalan“ dolog (a kadetok már nem mondják azt, hogy veszélyes a feketeszázasok miatt, mert a feketeszázas veszélyről terjesztett ostoba liberális legendát már nagyon is csattanósan megcáfolták a forradalmi szociáldemokraták, megcáfolták az események), — dehát miért „céltalan“, uraim? Mert *úgyse sikerül* — ez a kadetok első és utolsó érve. Csakhogy ez *októbrista* érv, kedves uraim, kik az októbrizmus ellen hadakoznak; ez a június harmadiki törvénynek való *engedelmeskedés* érve, azé a szerető engedelmeskedésé és azé a boldog alárendeltségé, amelyet

önök az októbristák szemére vetnek! Épp itt ütközik ki az önök igazi természete: a választások előtt, a választó előtt, a tömegek előtt rábizonyítják az októbristákra, hogy nem tudnak elvi irányvonalat követni, hogy a „céltalanságról" szóló frázisok opportunizmusába süllyednek — de a *választásokon*, a hatóság *előtt*, a cár és Sztolipin előtt önök is pontosan ezt az októbrista politikát folytatják. „Céltalan" a költségvetés ellen szavazni — szavazzuk meg hát a költségvetést. „Céltalan" a forradalom és a szabadság eszményeit védelmezni — ócsároljuk hát őket, teremtsük meg a „Vehi"-t[11], szidalmazzuk a forradalmat, szegődtessünk zsoldunkba minél több renegátot — Izgojeveket, Galicsokat, Sztruvékat stb. —, hogy mindenki lássa: mi megtagadtuk a forradalmat. „Céltalan" harcolni azellen, hogy a külföldi tőke támogassa az önkényuralmat — segítsük hát az önkényuralmat, hogy kölcsönügyletet kössön, Miljukovot pedig állítsuk kísérő lakájként Véreskezű Miklós batárjának inashágcsójára!

Míg a választásokon való ideológiai harc „céltalanságáról" szóló mondat nyíltan feltárja a kadetok „ideológiai" természetét, a következő mondat már a gátlástalan választási szemfényvesztés mintaképe. A *„Recs"*, „őfelsége ellenzéke"[12] monopóliumát kihasználva, megrágalmazta először a szociáldemokratákat, akik soha és sehol nem nyilatkoztak a szavazatok szétforgácsolása ellen (és akik — ez nagyon fontos — a nevezetes baloldali blokkban *magukkal ragadták* a trudovikokat, azzal a szilárd elhatározással, hogy *mindenáron* szociáldemokrata jelöltet állítanak), s megrágalmazta másodsorban a trudovik Vodovozovot.

Az augusztus elseji szám a vezércikken kívül egy megjegyzést is közöl, amelyben Vodovozovnak azt a kijelentést adják a szájába, hogy a választók máris a kadetok mellett nyilatkoztak, s a trudovikoknak vagy a kadetokra kell szavazniok, vagy tartózkodniok kell a szavazástól. Csak az augusztus 6-i számban, egy eldugott helyen (a „Nyaralók élete" c. rovat után) közli a „népszabadság" pártjának lapja Vodovozov úr levelét, amelyben kijelenti, hogy a szájába adott szavakat *„soha nem mondta"*. De a *„Recs"-et* ez egy cseppet sem zavarja, sőt

vitába száll Vodovozovval. Megtette a magáét, becsapta az olvasót, a Sztolipin úrék engedélyezte sajtó monopóliumát kihasználta, a többi mind csak lárifári. Végül az augusztus 9-i számban megjelenik néhány sor Szokolov szociáldemokrata jelöltről, és arról, hogy sok trudovik őrá szándékszik szavazni. Kitűnik tehát, hogy az augusztus elsejei vezércikknek a baloldaliakra vonatkozó közlése elejétől végig kacsa...

A pétervári szociáldemokraták nem ijednek meg az előttük álló nehéz feladattól, ez inkább arra készteti őket, hogy megtízszerezzék erőfeszítéseiket. Nemcsak valamennyi pártszervezet, hanem minden munkáskör is, a társadalom bármely rétegének minden, a szociáldemokratákkal együttérző csoportja is — mégha csak két-három személyből áll is ez a csoport, mégha elszakadt is az eleven politikai munkától, ahogy csak elszakadhat az orosz állampolgár a politikától a sztolipini alkotmány korszakában — mind részt vehet, és kell is hogy részt vegyen a szociáldemokrata választási hadjáratban. Az egyik megfogalmazza és terjeszti a szociáldemokraták választási felhívását; a másik segítséget nyújt a szociáldemokraták dumabeli beszédeinek terjesztésében; a harmadik megszervezi a választók meglátogatását a szociáldemokrata eszmék hirdetése és a szociáldemokrata választási küzdelem feladatainak megmagyarázása végett; a negyedik beszédet mond a választási gyűléseken vagy magán-összejöveteleken; az ötödik a kadet irodalomból és a kadet beszédekből olyan csokrot szed össze, amely minden, csak valamelyest is becsületes demokratának elveszi a kedvét attól, hogy a kadetokra szavazzon; a hatodik... dehát nem nekünk, egy külföldi újságban, kell megjelölnünk az agitáció útjait-módjait, hiszen a helyszínen, Pétervárott százszorta bővebben, élénkebben és változatosabban jelentkeznek azok. A szociáldemokrata duma-frakció tagjai, helyzetüknél fogva, különösen értékes szolgálatot tehetnek a szentpétervári választási hadjáratban; itt különösen hasznos és különösen hálás szerep vár a szociáldemokrata képviselőkre. A közigazgatás semmilyen tilalma, a rendőrség semmilyen cselfogása, a szociáldemokrata irodalom semmilyen elkobzása, a szociáldemokrata agitátorok semmilyen letartóz-

tatása sem gátolhatja meg a munkáspártot abban, hogy teljesítse kötelességét, hogy teljes egészében és sokoldalúan kihasználja a választási küzdelmet az oroszországi demokratikus forradalom élharcosa, a szocialista proletariátus csonkítatlan, teljes programjának hirdetésére a tömegek között.

P. S.* Már nyomdába adtuk ezt a megjegyzést, amikor a „*Recs*" augusztus 13-i számában a következő, rendkívül fontos közleményt olvastuk: „Augusztus 11-én a trudovikok megtartották az Állami Duma választásainak szentelt első gyűlésüket . . . Egyhangúlag azt határozták, hogy támogatják Szokolov szociáldemokrata jelöltet, *s emellett úgy döntöttek, hogy ezt a támogatást nem kötik semmiféle politikai kötelezettséghez.*" Mondanunk sem kell, hogy a szociáldemokrácia más feltételekkel nem is fogadhatná el ezt a támogatást.

„Proletarij" 47—48. sz.
1909 szeptember 5 (18).

---

* — Postscriptum — utóirat. — *Szerk.*

AZ OTZOVIZMUS ÉS AZ ISTENÉPÍTÉS HÍVEINEK FRAKCIÓJA

Makszimov és Nyikolajev elvtárs külön röpiratot bocsátott ki „A «Proletarij» kibővített szerkesztőségéből eltávolított tagok beszámolója a bolsevik elvtársaknak" címmel. Eltávolított tagjaink keservesen, nagyon keservesen panaszkodnak a közönségnek arról, mennyire megbántotta, és milyen körülmények között távolította el őket a szerkesztőség.

Hogy megmutassuk a munkásosztály pártjának, miféle-fajta is ezeknek a keservesen panaszkodó eltávolított tagoknak a közönsége, mindenekelőtt megvizsgáljuk a röpirat elvi tartalmát. A „Proletarij" 46. számából és a szám mellékletéből tudják az olvasók, hogy a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének értekezlete Makszimov elvtársat az új pártfrakció egyik szervezőjének minősítette, egy olyan frakció szervezőjének, amelyhez a bolsevizmusnak semmi köze sincs, és leszögezte, hogy „Makszimov elvtárs egyetlen politikai lépéséért sem vállal semmiféle felelősséget"[13]. Az értekezlet határozataiból látható, hogy a bolsevikoktól elszakadt új frakcióval (helyesebben: az elszakadt Makszimovval és barátaival) való nézeteltérés alapja először is az otzovizmus és az ultimatizmus; másodszor az istenépítés. Három részletes határozatban kifejtettük a bolsevik frakciónak mind az egyik, mind a másik áramlatra vonatkozó nézetét.

Mit felelnek hát most a keservesen panaszkodó eltávolított tagok?

I

Kezdjük az otzovizmussal. Az eltávolítottak összegezik az elmúlt évek parlamenti vagy dumabeli tapasztalatait, helyeslik a Buligin-duma és a Vitte-duma bojkottját, s ugyanúgy a II. dumában való részvételt, majd így folytatják:

„...Heves és egyre erősödő reakció idején mindez megint csak megváltozik. A párt ilyenkor nem folytathat nagyarányú, ragyogó választási hadjáratot, nem kaphat méltó parlamenti képviseletet...“

Mihelyt önálló, nem a régi bolsevik kiadványokból kimásolt érvelésre kerül a sor, mindjárt az első mondat az otzovista politikai együgyűség feneketlen mélységét tárja elénk. Csak gondolják meg, kedves uraim, heves és egyre erősödő reakció idején folytathatja-e a párt „oktatói csoportok és iskolák“ „nagyarányú, ragyogó“ szervezését a harci szervezetek tagjai (a bojevikok) számára — amiről önök művüknek ugyanazon az oldalán, ugyanazon a hasábján beszélnek? Csak gondolják meg, kedves uraim, kaphat-e a párt „méltó képviseletet“ az ilyen iskolákban? Ha tudnának gondolkozni, és valamelyest is képesek volnának politikusan mérlegelni a dolgokat, óh, igazságtalanul eltávolítottak, észrevennék, hogy óriási ostobaságokat hordtak össze. Ahelyett, hogy politikusan *gondolkoznának*, a *„ragyogó“* külsőhöz ragaszkodnak, — tehát úgy viselkednek a pártban, mint valami pojácák. „Oktatói iskolákról“ és „a hadseregben folytatott propaganda fokozásáról (!)“ fecsegnek (ugyanott), mert önök, mint az otzovisták és ultimatisták táborából való zöldfülű politikusok valamennyien, az effajta tevékenységet különösen „ragyogónak“ tartják, de ahhoz már nem értenek, hogy az ilyen formájú tevékenység valóságos (nem pedig csak szavakban történő) alkalmazásának feltételein gondolkozzanak. Önök *bemagolták* néhány bolsevik kifejezés és jelszó foszlányait, de *megérteni* jóformán semmit sem értettek meg belőlük. „Heves és egyre erősödő reakció idején“ a pártnak *nehéz* bármilyen munkát végeznie, de akármilyen nagyok is a nehézségek, mégis csak *lehetséges*

méltó parlamenti képviseletet elérni. Ezt bizonyítja például a német szociáldemokrácia tapasztalata is olyan „heves és egyre erősödő reakció" korszakában, mint amilyen mondjuk a kivételes törvény[14] életbeléptetésének időszaka. Makszimov és társai, azzal, hogy tagadják ezt a lehetőséget, csak teljes politikai tudatlanságukat árulják el. Aki „heves és egyre erősödő reakció idején" „oktatói iskolákat" és „a hadseregben folytatott propaganda *fokozását*" ajánlja, és ugyanakkor tagadja, hogy a pártnak *lehet* méltó parlamenti képviselete, az nyilvánvaló ostobaságokat fecseg, olyanokat, amelyeket érdemes volna bevenni a gimnáziumok alsóbb osztályos diákjai számára összeszedett logikai képtelenségek gyűjteményébe. Az oktatói iskolák szervezésének is, a hadseregben folytatott propaganda fokozásának is elengedhetetlen feltétele a régi törvények megszegése, áthágása — míg a parlamenti tevékenységnek korántsem okvetlenül, mindenesetre sokkal, de sokkal ritkábban előfeltétele, hogy az új társadalmi erő áthágja a régi törvényeket. Gondolják csak meg most, kedves uraim, mikor könnyebb áthágni a régi törvényeket: heves és egyre erősödő reakció idején-e, vagy a mozgalom fellendülésekor? Gondolják meg, óh, igazságtalanul eltávolítottak, és szégyeljék magukat a miatt a badarság miatt, amit a szívükbe zárt otzovisták védelmében összehordanak.

Menjünk tovább. Melyik fajta tevékenységnek előfeltétele a tömegek energiájának nagyobb lendülete, a tömegek nagyobb befolyása a közvetlen politikai életre — a régi hatalom törvénye alapján kifejtett parlamenti tevékenységnek-e, vagy pedig a hadseregben végzett propagandának, mely egyszerre és közvetlenül rombolja e hatalom anyagi erejének eszközeit? Gondolkozzanak egy kicsit, kedves uraim, és meglátják, hogy a parlamenti tevékenység az, amely ezen a téren hátrább van. S mi következik ebből? Ebből az következik, hogy minél erősebb a tömegek közvetlen mozgalma, minél nagyobb erőfeszítésük lendülete, más szavakkal: minél inkább beszélhetünk a nép „heves és egyre erősödő" forradalmi nyomásáról, nem pedig „heves és egyre erősödő reakcióról" — *annál inkább* lehetséges, annál inkább elkerülhe-

tetlen, annál sikeresebb lesz a hadseregben végzett propaganda is és azok a harci megmozdulások is, amelyek valóban kapcsolatban vannak a tömegmozgalommal, nem pedig zabolátlan bojevikok kalandjaira korlátozódnak. A bolsevizmus, óh, igazságtalanul eltávolítottak, éppen ezért tudta különös erővel folytatni a harci tevékenységet is, a hadseregben végzett propagandát is „heves és egyre erősödő“ forradalmi fellendülés idején; — éppen ezért tudta a bolsevizmus (1907-től kezdve) mindinkább elkülöníteni és 1909-ig végleg elkülöníteni saját frakcióját attól a bojevizmustól, amely „heves és egyre erősödő reakció idején“ kalandokra, szükségszerűen kalandokra *korlátozódott.*

A mi hőseinknél, akik bemagolták a bolsevik megállapítások néhány foszlányát, minden a visszájára fordul: a magasabbrendű harci formákat, amelyek a tömegek közvetlen támadása nélkül soha, sehol a világon nem jártak sikerrel, első helyen ajánlják, mint olyanokat, amelyek „lehetségesek“ heves reakció korszakában, — az alacsonyabbrendű harci formákat pedig, amelyeknek nem annyira az az előfeltételük, hogy a tömegek harca közvetlenül áthágja a törvényt, mint inkább az, hogy a törvényt *felhasználják* a tömegek *tudatát* a harcra *előkészítő* propaganda és agitáció céljaira — „lehetetlennek“ nyilvánítják!!

Az otzovisták és „eltávolított“ kontrásaik hallották és bemagolták, hogy a bolsevizmus szerint a tömegek közvetlen harca, mely még a hadsereget (vagyis a lakosság legelmaradottabb, legkevésbé mozgatható, a propagandától a leginkább elzárt stb. részét) is bevonja a mozgalomba és a harci megmozdulásokat ténylegesen a felkelés kezdetévé tudja változtatni: a mozgalom magasabbrendű formája, viszont a tömegek közvetlen mozgalma nélkül folytatott parlamenti tevékenység: a mozgalom alacsonyabbrendű formája. Az otzovisták és Makszimov-féle kontrásaik hallották és bemagolták ezt, de nem értették meg, és ezért felsültek. Magasabbrendű, ez annyit jelent, mint „ragyogó“, gondolja az otzovista és Makszimov elvtárs, — nohát akkor én azt kiáltom: „csak minél ragyogóbban“, és bizonyára valami szerfelett forradalmi dolog sül ki belőle, azt fürkészni pedig, mi mire jó, a gonosztól vagyon!

Hallgassuk csak tovább Makszimov fejtegetését (ott folytatjuk az idézetet, ahol félbeszakítottuk):

„... A reakció mechanikus ereje szétszakítja a már kialakult pártfrakciónak a tömegekkel való kapcsolatát, rettentően megnehezíti, hogy a párt hasson a frakcióra, ez pedig azt eredményezi, hogy az ilyen képviselet számára képtelenség eléggé széleskörű és mélyreható szervező és propagandamunkát végezni a párt érdekében. Ha pedig meggyengül maga a párt, nincsen kizárva még a frakció elfajulásának a veszélye, a szociáldemokrácia fő útjáról való letérésének veszélye sem ...“

Ugy-e, milyen páratlanul kedves ez? Amikor az alacsonyabbrendű, a törvényes harci formákról van szó, ijesztgetni kezdenek bennünket: „a reakció mechanikus ereje“, „képtelenség eléggé széleskörű munkát végezni“, „az elfajulás veszélye“. De amikor az osztályharc magasabbrendű, a régi törvényeket áthágó formáiról van szó, eltűnik a „reakció mechanikus ereje“, kiderül, hogy egyáltalán nem „képtelenség“ „eléggé széleskörű“ munkát végezni a hadseregben, és, ugyebár, szó sem lehet az oktatói csoportok és iskolák semmiféle „elfajulásának veszélyéről“!

Ezzel igazán kitűnően igazolják a „Proletarij“ szerkesztőségét, megmutatják, miért kellett *eltávolítania* azokat a politikusokat, akik *ilyen* eszméket terjesztenek a tömegek között.

Hát jól jegyezzék meg, óh, igazságtalanul eltávolítottak: amikor csakugyan heves és egyre erősödő reakció körülményei között élünk, amikor e reakció mechanikus ereje csakugyan már-már szétszakítja a tömegekkel való kapcsolatainkat, megnehezíti az eléggé széleskörű munkát és gyengíti a pártot, épp akkor a párt specifikus feladatává válik, hogy megragadja a harc parlamentáris fegyverét; mégpedig nem azért, óh, igazságtalanul eltávolítottak, mert a parlamenti harc magasabbrendű a többi harci formánál; nem, hanem éppen azért, mert ez *alacsonyabbrendű* a többinél, alacsonyabbrendű, mint például az a harc, amely *még* a hadsereget is bevonja a tömegmozgalomba, s amely tömegsztrájkokat, felkeléseket stb. eredményez. Hát akkor milyen módon válhat az alacsonyabb-

rendű harci forma megragadása a párt specifikus (vagyis a mai helyzetet más helyzetektől megkülönböztető) feladatává? Nyilván oly módon, hogy minél hatékonyabb a reakció mechanikus ereje, minél gyengébb a tömegekkel való kapcsolatunk, annál inkább napirendre kerül a tömegek tudatának előkészítése (és nem a közvetlen cselekvésnek a feladata), annál inkább napirendre kerül az, hogy *kihasználjuk* a propagandának és az agitációnak *a régi hatalom által teremtett* útjait (és nem az, hogy a tömegek közvetlen támadásba induljanak e régi hatalom ellen).

II

Akármelyik marxista, ha egy kicsit is behatolt Marx és Engels világnézetébe, akármelyik szociáldemokrata, ha csak egy kicsit is ismeri a nemzetközi szocialista mozgalom történetét, egyáltalán nem csodálkozik azon, hogy egy alacsonyabbrendű harci forma egy sajátos történelmi helyzet specifikus harci eszközévé válik. Az anarchisták sohasem tudták, egyáltalán nem tudták megérteni ezt az igen egyszerű dolgot. Most otzovistáink és eltávolított kontrásaik megpróbálják átvinni az orosz szociáldemokrata környezetbe az anarchizmus gondolkodásmódját, és (Makszimovhoz és társaihoz hasonlóan) arról kiabálnak, hogy a „Proletarij"-ban a *„parlamentarizmust mindenáron"* elmélet uralkodik.

Hogy megmagyarázzuk, mennyire ostoba és mennyire nem szociáldemokrata szellemű Makszimovnak és kompániájának ez a kiabálása, megint csak az elején kell kezdenünk a dolgot. Gondolják csak meg, óh, igazságtalanul eltávolítottak, mi a specifikus sajátossága a német szociáldemokrácia politikájának és taktikájának más országok szocialista munkáspártjaiéhoz képest? A parlamentarizmus kihasználása; az, hogy a burzsoá-junker (orosz viszonylatban körülbelül: az októbrista-feketeszázas) parlamentarizmust a munkástömegek szocialista nevelésének és megszervezésének eszközévé változtatja. Ez talán azt jelenti, hogy a parlamentarizmus a szocialista proletariátus magasabbrendű harci formája? Az egész világ anar-

chistái úgy vélik, hogy azt jelenti. Ez talán azt jelenti, hogy a német szociáldemokraták a „parlamentarizmust mindenáron“ álláspontján állnak? Az egész világ anarchistái úgy vélik, hogy azt jelenti, így hát nincs gyűlöltebb ellenségük a német szociáldemokráciánál, nincs kedveltebb céltáblájuk a német szociáldemokratáknál. Oroszországban is az a helyzet, hogy szociálforradalmáraink, valahányszor kacérkodni kezdenek az anarchistákkal és reklámozzák „forradalmiságukat“, mindig a német szociáldemokratáknak ezt vagy azt a valóságos vagy vélt balfogását próbálják előrángatni, és abból próbálnak következtetéseket levonni a szociáldemokrácia ellen.

Most menjünk tovább. Mi a hibája az anarchisták érvelésének? Az, hogy a társadalmi fejlődés menetéről vallott gyökerében helytelen nézeteik folytán nem tudják számításba venni a különféle országok konkrét politikai (és gazdasági) helyzetének sajátságait, amelyek egy *bizonyos időszakban* hol az egyik, hol a másik harci eszköznek adnak specifikus jelentőséget. A német szociáldemokrácia a valóságban nem áll a „parlamentarizmust mindenáron“ álláspontján, nem rendel alá mindent, de mindent a parlamentarizmusnak, sőt ellenkezőleg: a proletariátus nemzetközi hadseregében éppen a német szociáldemokrácia fejlesztette ki a legjobban az olyan parlamenten kívüli harci eszközöket, mint amilyenek: a szocialista sajtó, a szakszervezetek, a népgyűlések rendszeres kihasználása, az ifjúság szocialista szellemben való nevelése stb. stb.

Mi hát a dolog lényege? Az, hogy egy egész sereg történelmi körülmény összessége *egy bizonyos időszakban* Németország számára a parlamentarizmust *specifikus* harci eszközzé tette, nem valamennyi többivel szemben a legfontosabb, a legmagasabbrendű, a legnagyobb, a leglényegesebb, hanem éppenséggel specifikus harci eszközzé, amely a többi országhoz viszonyítva Németországra a legjellemzőbb. A parlamentarizmus kihasználásának képessége ezért az *egész* szocialista munka példás megszervezése terén, *minden* fentebb felsorolt ágazatában, *szimptómának* (nem feltételnek, hanem szimptómának) *bizonyult*.

Térjünk át Németországról Oroszországra. Ha vala-

kinek eszébe jutna, hogy egyik vagy másik ország viszonyait mindenestül egy kalap alá vegye, számos igen nagy hibát követne el. De próbáljuk meg úgy felvetni a kérdést, ahogy azt egy marxista köteles felvetni: mi a mai helyzetben az orosz szociáldemokraták politikájának és taktikájának specifikus sajátossága? Meg kell őriznünk és meg kell erősítenünk az illegális pártot — éppúgy, mint a forradalom előtt. Fáradhatatlanul elő kell készítenünk a tömegeket az új forradalmi válságra — éppúgy, mint 1897—1903-ban. Minden módon erősítenünk kell a pártnak a tömegekkel való kapcsolatát, a szocializmus céljai érdekében fejlesztenünk kell és fel kell használnunk mindenféle és fajta munkásszervezetet — ahogy azt mindig és mindenütt minden szociáldemokrata pártnak tennie kell. A mai helyzet specifikus sajátossága éppen az, hogy a régi önkényuralom próbálja (és sikertelenül próbálja) megoldani az új történelmi feladatokat az októbrista-feketeszázas duma segítségével. Ezért van az, hogy a szociáldemokraták számára a taktika specifikus feladata: e duma kihasználása *saját* céljaikra, a forradalom eszméinek és a szocializmus eszméinek terjesztésére. Nem az a lényeg, hogy ez a specifikus feladat különösen magasrendű legyen, hogy széles távlatokat nyisson, hogy jelentőségét tekintve elérje, vagy legalább is megközelítse azokat a feladatokat, amelyek a proletariátus előtt például 1905—1906-ban felmerültek. Nem. Az a lényeg, hogy ez sajátossága a mai helyzet taktikájának, hogy a mai helyzet taktikája ebben különbözik az elmúlt időszakétól és az eljövendő időszakétól (mert ez az eljövendő időszak *biztosan* olyan specifikus feladatokat hoz magával, amelyek bonyolultabbak, magasabbrendűek, érdekesebbek lesznek, mint a III. duma kihasználásának feladata). Nem lehet a mai helyzet urává lenni, nem lehet megoldani azoknak a feladatoknak összességét, amelyeket ez a helyzet a szociáldemokrata párt elé tűz, ha nem oldjuk meg a mai helyzetnek ezt a specifikus feladatát, ha a feketeszázas-októbrista dumát nem változtatjuk át a szociáldemokrata agitáció *eszközévé*.

Az otzovista fecsegők, a bolsevikokat majmolva, például a forradalom tapasztalatainak leszűréséről locsognak. Csakhogy ők nem értik, mit beszélnek. Nem értik,

hogy a forradalom tapasztalatainak leszűréséhez *hozzátartozik* az, hogy a forradalom eszményeit, feladatait és módszereit *a dumából* védelmezzék. Ha azoknak a párttagmunkásainknak a révén, akik bejuthatnak és akik bejutottak ebbe a dumába, nem tudjuk e dumából *védelmezni* ezeket az eszményeket, feladatokat és módszereket — ez azt jelenti, hogy nem tudjuk megtenni az *első* lépést a forradalom tapasztalatainak politikai leszűrésében (mert itt természetesen nem arról van szó, hogy elméletileg, könyvekben és kutatásokban, szűrjük le ezeket a tapasztalatokat). Ezzel az első lépéssel még korántsem, semmiképpen sem merül ki feladatunk. Az első lépésnél összehasonlíthatatlanul fontosabb lesz a második és a harmadik lépés, vagyis az, hogy a tömegek által már leszűrt tapasztalatokat új történelmi tetteket előmozdító eszmei poggyásszá változtassuk. De ha már ezek az otzovista fecsegők maguk is „forradalomközi" időszakról beszélnek, akkor meg kellene érteniök (ha ugyan tudnának gondolkozni, tudnának szociáldemokrata módra következtetni), hogy a „forradalomközi" időszak éppen *elemi*, *előzetes feladatokat napirendre tűző időszakot* jelent. „Forradalomközinek" azt az ingatag, határozatlan helyzetet szokták nevezni, amikor a régi hatalom, miután meggyőződött arról, hogy csupán a régi eszközök segítségével nem kormányozhat tovább, *megpróbál* a régi rendszer általános körülményei között egy *új* eszközt használni. Ez belsőleg ellentmondásos, lehetetlen próbálkozás, amellyel az önkényuralom ismét, elkerülhetetlenül a csőd felé halad, ismét 1905 dicső korszakának és dicső harcainak megismétléséhez vezet el bennünket. De az önkényuralom *nem úgy* halad a csőd felé, mint 1897—1903-ban haladt, *nem úgy vezeti el* a népet a forradalomhoz, mint 1905 előtt. Éppen ezt a „nem úgy"-ot kell tudnunk megérteni; értenünk kell ahhoz, hogy taktikánkat megváltoztassuk — oly módon, hogy a forradalmi szociáldemokrácia valamennyi alapvető, általános, elsőrendű és legfontosabb feladatához *hozzákapcsoljuk* a mai helyzetnek, az új helyzetnek még egy, nem túlságosan nagy, de specifikus feladatát: a feketeszázas duma forradalmi szociáldemokrata kihasználásának feladatát.

Mint minden új feladat, ez a feladat is nehezebbnek látszik a többinél, mert nem csupán a bemagolt jelszavak ismételgetését követeli meg az emberektől (az otzovisták és Makszimov esze nem ér túl ezen az ismételgetésen), hanem bizonyos kezdeményezést, rugalmas gondolkozást, leleményességet, az *eredeti* történelmi feladaton való önálló munkálkodást is. De valójában csak azok tarthatják különösen nehéznek ezt a feladatot, akik nem tudnak önállóan gondolkozni, önállóan dolgozni: valójában ez a feladat, mint az adott helyzet minden specifikus feladata, könnyebb a többinél, mert éppen a mindenkori helyzet körülményei teszik megoldhatóvá. A „heves és egyre fokozódó reakció" korszakában *teljességgel lehetetlen* megoldani az „oktatói iskolák és csoportok" valóban komoly megszervezésének feladatát, vagyis úgy megszervezni ezeket, hogy csakugyan kapcsolatban legyenek a tömegmozgalommal, csakugyan alá legyenek rendelve a tömegmozgalomnak, mert ezt a feladatot ostobán tűzték ki, olyan emberek tűzték ki, akik e feladat megfogalmazását *kimásolták* egy *másik* helyzet körülményeit számbavevő jó kis brosúrából. Márpedig azt a feladatot, hogy a tömegpártnak és a tömegek érdekeinek alárendeljük a III. dumába bekerült szociáldemokraták beszédeit, felszólalásait, politikáját — ezt a feladatot *lehet* megoldani. Nem könnyű, ha „könnyűnek" vesszük a már bemagolt dolgok ismételgetését, de *megvalósítható*. Bármennyire megfeszítjük is most a párt minden erejét, a mai, „forradalomközi" helyzetben nem tudjuk megoldani az „oktatói iskolák" szociáldemokrata (nem pedig anarchista) megszervezésének feladatát, mert e feladat megoldásához egészen más történelmi feltételek szükségesek. Ezzel szemben, ha minden erőnket megfeszítjük, megoldjuk (és már *kezdjük is megoldani)* a III. duma forradalmi szociáldemokrata kihasználásának feladatát, — de nem azért oldjuk meg, óh, otzovisták és ultimatisták, akiket sérelem ért az eltávolítással, és sérelem ért, amikor isten az észt osztotta! — hogy piedesztálra emeljük a parlamentarizmust, hogy meghirdessük: „parlamentarizmust mindenáron", hanem azért, hogy a mostani „forradalomközi" helyzetnek megfelelő „forradalomközi" feladat megoldása

után áttérjünk a holnapi, magasabbrendű, vagyis forradalmibb helyzetnek megfelelő magasabbrendű forradalmi feladatok megoldására.

III

Különösen furcsa Makszimovnak és társainak ez az ostoba kiabálása a bolsevikok „parlamentarizmust mindenáron" elvéről, ha az otzovizmus valóságos történetének szempontjából nézzük. Furcsa, hogy a parlamentarizmus eltúlzásáról *éppen* azok kezdtek el kiabálni, akik *kizárólag* a parlamentarizmushoz való viszonyuk kérdése alapján egy külön irányzatot alakították és alakítanak! Hogyan is nevezik önök magukat, kedves Makszimov és társai? „Otzovistáknak", „ultimatistáknak", „bojkottistáknak" nevezik magukat. Makszimov mind ez ideig nem győz eleget gyönyörködni magában mint a III. duma bojkottálójában, és ha pártkérdésben hébe-hóba nyilatkozik, nyilatkozatát okvetlenül így írja alá: „a bojkottisták előadója az 1907 júliusi konferencián"[15]. Egy író hajdanában ezt az aláírást használta: „valóságos államtanácsos és lovag". Makszimov ezt az aláírást használja: „a bojkottisták előadója" — hisz ez is lovag!

Az 1907 júniusi politikai helyzetben, amikor Makszimov a bojkott mellett szállt síkra, ez még egyáltalán nem volt nagy hiba. De amikor 1909 júliusában fellép egy sajátos kiáltvánnyal és a III. duma kapcsán is tovább gyönyörködik „bojkottizmusában", ez már egészen ostoba dolog. Bojkottizmus, otzovizmus, ultimatizmus — már maguk ezek a kifejezések is azt jelzik, hogy a parlamentarizmushoz való viszony kérdéséből és *csakis* ebből a kérdésből *irányzatot* alakítanak. Márpedig ha valaki ebben a kérdésben elkülöníti magát, továbbra is elkülöníti magát (két évvel azután, hogy a párt elvben eldöntötte ezt az ügyet!), ez csak végtelen korlátoltságra vall. Azok, akik így cselekszenek, vagyis a „bojkottisták" (az 190*9*-esek) is, az otzovisták is, az ultimatisták is, *éppen ezzel* azt bizonyítják, hogy nem szociáldemokrata módra gondolkoznak, hogy a parlamentarizmust külön piedesztálra emelik, hogy

teljesen ugyanúgy, mint az anarchisták, *irányzatot* alakítanak egyes receptekből: bojkottálni kell ezt és ezt a dumát, vissza kell hívni a képviselőket ebből és ebből a dumából, ultimátumot kell intézni ehhez és ehhez a duma-frakcióhoz. Aki így cselekszik, csupán karikatúrája a bolseviknak. A bolsevikok irányzatát az oroszországi forradalomra vonatkozó *általános* nézetük határozza meg, és a bolsevikok (mintegy előre intve a zöldfülű politikusokat) ezerszer is hangsúlyozták, hogy aki a bolsevizmust a bojkottizmussal vagy a bojevizmussal azonosítja, az ostobán elferdíti és elsekélyesíti a forradalmi szociáldemokrácia nézeteit. Az a nézetünk például, hogy a szociáldemokratáknak okvetlenül részt kell venniök a III. dumában, *elkerülhetetlenül* következik abból, ahogy mi fogjuk fel a mai helyzetet, ahogy mi fogjuk fel az önkényuralomnak azokat a kísérleteit, hogy egy lépéssel továbbjusson a burzsoá monarchia megteremtése terén, ahogy mi fogjuk fel a duma jelentőségét, mint olyan szervét, amely azt a célt szolgálja, hogy az ellenforradalmi osztályok egy országos méretű képviseleti intézmény formájában szervezkedjenek. Mint ahogy az anarchisták visszájára fordított parlamenti kretenizmusról tesznek tanúságot, amikor a parlament kérdését *elkülönítik* az egész burzsoá társadalom általános kérdésétől, és a burzsoá parlamentarizmus ellen irányuló kiabálásból próbálnak irányzatot alakítani (bár a burzsoá parlamentarizmus bírálata elvben egynemű a burzsoá sajtó, a burzsoá szindikalizmus stb. bírálatával) — ugyanúgy a mi otzovista-ultimatista-bojkottistáink teljesen ugyanolyan visszájára fordított mensevizmusról tesznek tanúságot, amikor *elkülönülnek* egy önálló irányzattá a dumához való viszony kérdésében, abban a kérdésben, milyen harci eszközöket alkalmazzunk a szociáldemokrata duma-frakció elhajlásai ellen (és nem azoknak a burzsoá publicistáknak az elhajlásai ellen, akik csak úgy útközben betérnek a szociáldemokráciához stb.).

Ez a visszájára fordított parlamenti kretenizmus a moszkvai otzovisták Makszimov fedezte vezérének ebben a hírhedt elmeszüleményében érte el netovábbját: a frakció visszahívásának *hangsúlyoznia* kell, hogy a forradalom nincs eltemetve! S Makszimov nem restelli

szemrebbenés nélkül nyilvánosan kijelenteni: „az otzovisták soha (óh, természetesen *soha!)* nem nyilatkoztak általában parlamentellenes szellemben."

Az, hogy Makszimov és társai fedezik az otzovistákat, az új frakció arculatának egyik legjellemzőbb vonása, és már csak azért is tüzetesebben kell foglalkoznunk ezzel a vonással, mert a tájékozatlan közönség igen gyakran felül a keservesen panaszkodó eltávolítottaknak. A fedezés először is abból áll, hogy Makszimov és társai mellüket döngetve állandóan ezt hangoztatják: mi nem vagyunk otzovisták, egyáltalán nem osztozunk az otzovisták véleményében! Másodszor, Makszimov és társai azzal vádolják a bolsevikokat, hogy *eltúlozzák* az otzovisták elleni harcot. *Szóról szóra* megismétlődik a „Rabocseje Gyelo" hívei és a „Rabocsaja Miszl" hívei viszonyának históriája (1897—1901). Mi nem vagyunk ökonomisták — kiáltották mellüket döngetve a „Rabocseje Gyelo" hívei — nem osztozunk a *„Rabocsaja Miszl"* nézeteiben, vitatkozunk vele (pontosan ugyanúgy, ahogy Makszimov „vitatkozott" az otzovistákkal!), csak azok a gonosz iszkrások költötték ránk ezt a hamis vádat, megrágalmaztak bennünket, „felfújták" az ökonomizmust stb. stb. Ezért aztán a „Rabocsaja Miszl" hívei, a nyílt és becsületes ökonomisták között akadtak jónéhányan, akik jóhiszeműen tévedtek, nem félve védelmezni véleményüket, és ezért feltétlenül tiszteletet érdemeltek, — a „Rabocseje Gyelo" külföldi kompániájában viszont sajátos ármánykodás, a nyomok eltüntetése, a bújócska és a közönség becsapása volt túlsúlyban. Pontosan ugyanilyen a viszony a következetes és nyílt otzovisták (mint például a pártkörökben jól ismert Vszev.[16] és Sztany.[17]) meg Makszimov külföldi kompániája között.

Mi nem vagyunk otzovisták — kiabálja ez a kompánia. De ha bármelyiküket is rábírjuk, hogy mondjon valamit a jelenlegi politikai helyzetről és a párt feladatairól, szóról szóra az otzovisták fejtegetéseit halljuk, csak egy kicsit felhígítva (ahogy ezt Makszimovnál láttuk) jezsuita köntörfalazással, hozzátoldással, elhallgatással, enyhítéssel, csűrés-csavarással stb. Ez a jezsuitizmus nem menti fel önöket, óh, igazságtalanul eltávolítottak, az otzo-

vista ostobaság vádja alól, hanem tízszeresen súlyosbítja bűnüket, mert a leplezett eszmei zűrzavar százszorta jobban megrontja a proletariátust, százszorta többet árt a pártnak*.

Mi nem vagyunk otzovisták — kiabálja Makszimov és kompániája. Holott Makszimov 1908 júniusa óta, amióta kikerült a „Proletarij" szűkebb szerkesztőségéből, hivatalos ellenzéket szervezett a szerkesztő bizottságon belül, ellenzéke számára követelte a vita szabadságát, s meg is kapta, követelte, hogy az ellenzéknek külön képviselete legyen a szervezet legfontosabb végrehajtó szerveiben, amelyek a lap terjesztésével kapcsolatosak, s ezt is megkapta. Magától értetődik, hogy attól kezdve, vagyis több mint egy év óta minden otzovista mindig ennek az ellenzéknek a soraiban tanyázott, amely közösen szervezett egy oroszországi megbízott-hálózatot, és a megbízottak e hálózata érdekében közösen létesítette a külföldi iskolát (erről lejjebb lesz szó) stb. stb.

Mi nem vagyunk otzovisták — kiabálja Makszimov és kompániája. Holott az 1908 decemberi országos pártkonferencián, amikor ennek az ellenzéknek a becsületesebb otzovistái az egész párt előtt önálló csoporttá, önálló eszmei áramlattá különültek, és ebben a minőségben jogot kaptak arra, hogy külön szónokot léptessenek fel (a konferencia úgy határozott, hogy az idő rövidsége miatt csak az önálló eszmei áramlatok vagy az önálló szervezetek léptethetnek fel külön szónokot), akkor kiderült, hogy az otzovista frakció *szónoka* — merőben véletlenségből! tisztára véletlenségből! — *Makszimov elvtárs* ...

Makszimov külföldi csoportja ily módon rendszeresen becsapja a pártot az otzovizmus leplezgetésével. 1908 májusában az otzovizmus nyílt harcban vereséget szen-

---

* Egy kis példát mondunk, amely mellesleg megvilágítja Makszimovnak azt az állítását, hogy *csak* a „Proletarij", csupa haragból, költ rágalmakat az ultimatistákra. 1908 őszén Alekszinszkij megjelent a lengyel szociáldemokraták kongresszusán, és *ultimatista* határozati javaslatot terjesztett elő. Ez az eset még az *előtt* történt, hogy a „Proletarij" erélyes hadjáratot indított volna az új frakció ellen. És mi történt? A lengyel szociáldemokraták kinevették Alekszinszkijt és határozati javaslatát, s azt mondták neki: „maga közönséges gyáva otzovista, semmi több".

vedett: a moszkvai városi konferencia 18 szavazattal 14 ellenében megbuktatta (itt 1907 júliusában csaknem kivétel nélkül minden szociáldemokrata bojkottista volt, de ezek — Makszimovtól eltérően — 1908 júniusában már megértették, hogy megbocsáthatatlan ostobaság lenne a III. duma „bojkottjához" ragaszkodni). Makszimov elvtárs ezek *után* külföldön szabályos ellenzéket szervez a „Proletarij" ellen, és a bolsevik időszaki lap hasábjain olyan vitát kezd, amilyet addig még soha nem folytattak. És lám, amikor 1908 *őszén*, az országos konferencia küldötteinek megválasztásakor az *egész* pétervári szervezet otzovistákra és nyezovistákra (a munkások kifejezése) oszlik, amikor Pétervár *minden* kerületében és alkerületében nem a bolsevikok és a mensevikek, hanem az otzovisták és a nyezovisták platformja alapján folyik a vita, akkor *az otzovisták platformját rejtegetik a közönség elől.* A „Proletarij"-ban nem közlik. A sajtóban nem teszik közzé. Az 1908 decemberi országos konferencián nem közlik a párttal. *Csak a konferencia után* kaptuk meg ezt a platformot, a szerkesztőség állhatatos követelésére, és közöltük a „Proletarij" 44. számában („A pétervári otzovisták határozati javaslata").

Az otzovisták Moszkva vidékén közismert vezére „megszerkesztette" egy otzovista munkásnak a „Rabocseje Znamja"[18] 5. számában megjelent cikkét, de a vezér tulajdon platformját mindeddig nem kaptuk meg. Nagyon jól tudjuk, hogy az otzovisták vezérének platformját még 1909 tavaszán, amikor a központi iparvidék területi konferenciájának előkészületei folytak, olvasták és kézről kézre adták. Bolsevikok közléseiből tudjuk, hogy ebben a platformban összehasonlíthatatlanul több volt a nem szociáldemokrata érvelések gyöngyszeme, mint a péterváriban. *De a platform szövegét csak nem kaptuk meg* — bizonyára ugyanolyan véletlenségből, merő véletlenségből, mint amilyen véletlenségből Makszimov beszélt a konferencián az otzovista frakció meghatalmazásából.

A legális lehetőségek kihasználásának kérdését Makszimov és társai szintén elkenték azzal a „sima" frázissal, hogy ez „magától értetődik". Szeretném tudni, „magától értetődik-e" ez most a Makszimov-féle frakció gyakorlati

vezérei, *Ljadov és Sztyanyiszlav elvtársak* számára is, akik *még három hónappal ezelőtt* a központi iparvidéknek akkor az ő kezükben levő Területi Irodájában (a Területi Irodának arra az összetételére gondolok, amelyben az jóváhagyta a hírhedt „iskolát"; a Területi Iroda összetétele azóta megváltozott) *elfogadtattak* egy határozatot *a szociáldemokratáknak az üzemi orvosok kongresszusán*[19] *való részvétele ellen*. Mint tudjuk, ez volt az első kongresszus, amelyen a forradalmi szociáldemokraták többségben voltak. És valamennyi tekintélyes otzovista és ultimatista a kongresszuson való részvétel ellen agitált, és kijelentette, hogy a kongresszuson való részvétel „a proletariátus ügyének elárulása". Makszimov pedig igyekszik eltüntetni a nyomokat — „magától értetődik". „Magától értetődik", hogy az őszintébb otzovisták és ultimatisták Oroszországban nyíltan aláássák a gyakorlati munkát. Makszimov és társai pedig, akik rettenetesen irigylik Kricsevszkij és Martinov babérjait, elkenik a dolog lényegét: nincs semmiféle nézeteltérés, a legális lehetőségek kihasználását nem ellenzi senki.

A külföldi pártszervek, a kapcsolatok megszervezését végző külföldi csoportok stb. helyreállítása elkerülhetetlenül azoknak a régi visszaéléseknek a megismétlődéséhez is vezet, amelyek ellen a legkíméletlenebbül harcolnunk kell. Szóról szóra megismétlődik az „ökonomisták" históriája, akik Oroszországban agitáltak a politikai harc ellen, külföldön pedig a „Rabocseje Gyelo" mögé bújtak. Szóról szóra megismétlődik annak a burzsoá demokratikus „credó"-nak (credo = hitvallás) a históriája, amelyet Oroszországban Prokopovics és társai propagáltak, és amelyet a *szerzők akarata ellenére* a forradalmi szociáldemokraták közöltek a sajtóban. Semmi sem bomlasztja jobban a pártot, mint ez a bújocska, mint az, hogy ily módon kihasználják az illegális munka nehéz körülményeit a pártnyilvánosság ellen, mint Makszimovnak és társainak ez a jezsuitizmusa, akik — bár *teljes mértékben és mindenben* együttműködnek az otzovistákkal — a sajtóban döngetik a mellüket és azt bizonygatják, hogy ezt az egész otzovizmust szántszándékkal felfújja a „Proletarij".

Mi nem vagyunk szőrszálhasogatók, nem vagyunk formalisták, mi a forradalmi munka emberei vagyunk. Nekünk nem az otzovizmus, az ultimatizmus és a „bojkottizmus“ (a III. duma bojkottálásának hirdetése) között észlelhető szóbeli különbségek a fontosak. Nekünk a szociáldemokrata propaganda és agitáció valóságos tartalma a fontos. És ha a bolsevizmus leple alatt illegális orosz körökben olyan nézeteket hirdetnek, amelyeknek semmi közük sincs sem a bolsevizmushoz, sem általában a szociáldemokratizmushoz, akkor azok, akik akadályozzák, hogy e nézeteket teljesen leleplezzük, hogy az egész párt előtt megmagyarázzuk hibás voltukat — az ilyen emberek a proletariátus ellenségeként cselekszenek.

IV

Az istenépítés kérdésében ezek az emberek szintén megmutatták, kicsodák. A „Proletarij“ kibővített szerkesztősége két határozatot fogadott el és közölt ebben a kérdésben: az egyik a dolog lényegét érinti, a másik külön Makszimov tiltakozásával foglalkozik. Felmerül a kérdés, mit is mond most ez a Makszimov a „Beszámoló“-jában? Azért írja a „Beszámoló“-t, hogy eltüntesse a nyomokat — teljesen annak a diplomatának a szellemében, aki azt mondta, az embernek azért adatott a nyelv, hogy eltitkolja gondolatait[20]. Holmi „téves értesülések“ terjengenek a Makszimov-féle társaság „állítólagos istenépítő“ irányzatáról, ennyi az egész.

„Téves értesülések“ — mondja ön? Óh nem, kedvesem, ön épp azért próbálta eltüntetni a nyomokat, mert nagyon jól tudja, hogy a „Proletarij“-nak az istenépítésre vonatkozó „értesülései“ teljesen helytállóak. Ön nagyon jól tudja, hogy ezek az „értesülések“, ahogyan azt a nyilvánosságra hozott határozat ki is fejti, elsősorban az *ön* irodalmár társaságából kikerülő irodalmi művekre vonatkoznak. Ezeket az irodalmi műveket egészen pontosan *feltüntettük* határozatunkban; csak azt nem tettük hozzá — a határozatban nem tehettük hozzá —, hogy a bolsevikok vezető köreiben körülbelül másfél év óta a

legnagyobb elégedetlenség nyilvánul meg az ön fegyvertársainak „istenépítésével“ szemben, és hogy éppen ezen a talajon (a fentebb jelzett talajon kívül) a karikatúra-bolsevikok új frakciója cselfogással, furfanggal, kötekedéssel, duzzogással, pletykával próbált bennünket megfosztani a munka minden lehetőségétől. Az egyik legfeltűnőbb kötekedést nagyon is jól ismeri Makszimov, mert ez nem más, mint az írásba foglalt és a „Proletarij“ szerkesztőségéhez szabályszerűen beterjesztett *tiltakozás* a „Külön úton“ című cikk („Proletarij“, 42. sz.) közlése ellen. Talán ez is „téves értesülés“, óh, igazságtalanul eltávolított elvtárs? Talán ez is csak amolyan „állítólagos tiltakozás“ volt?

Nem, kérem, a nyomok eltüntetésének politikája nem mindig sikerül, a mi pártunkban meg sohasem fog sikerülni önnek. Nem érdemes bújócskát játszani és megkísérelni, hogy kényeskedve titkot csináljon abból, amit mindenki tud, aki érdeklődik az orosz irodalom és az orosz szociáldemokrácia iránt. Van egy irodalmár társaság, amely néhány polgári kiadóvállalat segítségével elárasztja legális irodalmunkat az istenépítés rendszeres hirdetésével. Ehhez a társasághoz tartozik Makszimov is. Az istenépítés hirdetése éppen a legutóbbi másfél év alatt vált rendszeressé, amikor az orosz burzsoázia — ellenforradalmi céljai érdekében — *szükségesnek találta*, hogy felélénkítse a vallást, fokozza a keresletet a vallás iránt, vallást találjon ki, beoltsa a népbe vagy valamilyen új úton-módon megerősítse a népben a vallást. Az istenépítés hirdetése ezért társadalmi, politikai jelleget öltött. Miként a forradalom időszakában a burzsoá sajtó egyre csókolgatta és majd agyoncsókolta a legbuzgóbb mensevikeket kadetszeretetükért, akként az ellenforradalom időszakában a burzsoá sajtó egyre csókolgatja és majd agyoncsókolja az istenépítőket, akik a — kimondani is nevetség! — a marxisták, sőt a „szintén-bolsevikok“ közül kerülnek ki. És amikor a bolsevizmus hivatalos sajtószerve egy szerkesztőségi cikkben kijelentette, hogy a bolsevizmus, szakítva az efféle igehirdetőkkel, *külön úton* halad (a sajtóban ez a nyilatkozat akkor jelent meg, miután meghiúsult sok-sok kísérletünk, hogy levelek és szemé-

lyes beszélgetések útján rábírjuk az istenépítőket e szégyenletes igehirdetés abbahagyására), — akkor Makszimov elvtárs szabályszerű írásbeli tiltakozást terjesztett be a „Proletarij" szerkesztőségének. Őt, Makszimovot, a londoni kongresszus választotta meg, így hát azok, akik hivatalosan meg merték tagadni az istenépítés szégyenletes hirdetését, megsértették „szerzett jogát". „Mi ez?! Hát a mi frakciónk az istenépítő irodalmárok rabigáját viseli?!" Ez a megjegyzés *Marat elvtársból*[21] tört ki a szerkesztőségben egy viharos jelenet alkalmával, igen, igen, abból a Marat elvtársból, aki annyira szerény, jóakaratú, békülékeny és jószívű, hogy jóformán még most sem tudja egészen eldönteni, a bolsevikokkal vagy az istenes otzovistákkal haladjon-e.

Vagy talán mindezek szintén „téves értesülések", óh, igazságtalanul eltávolított Makszimov? Nincs semmiféle istenépítő irodalmár társaság, ön nem védelmezte őket soha, nem tiltakozott a „Külön úton" című cikk ellen? no?

Az istenépítő irányzatra vonatkozó „téves értesülésekről" Makszimov elvtárs „Beszámoló"-jában annak a *külföldi iskolának* kapcsán beszél, amelyet az új frakció szervez. Makszimov elvtárs olyan nyomatékosan hangsúlyozza ennek az *„első"* (Makszimov kiemelése) „külföldi pártiskolának a megszervezését", olyan buzgón igyekszik ebben a kérdésben az orránál fogva vezetni a közönséget, hogy részletesebben kell foglalkoznunk ezzel a hírhedt „iskolával".

Makszimov elvtárs keserűen panaszkodik:

„A szerkesztőség (a „Proletarij" szerkesztősége) egyetlen kísérletet sem tett arra, hogy támogassa az iskolát, vagy legalább annak ellenőrzését a kezébe vegye; a szerkesztőség, bár terjeszti az iskoláról szóló, nem tudni honnan származó hazug értesüléseket, egyetlen kérdést sem intézett az iskola szervezőihez, hogy ellenőrizze ezeket az értesüléseket. Ilyen volt a szerkesztőség viszonya ehhez az egész dologhoz."

Úgy, úgy. „Egyetlen kísérletet sem tett arra, hogy legalább az iskola ellenőrzését a kezébe vegye ..." Makszimov jezsuitizmusa ebben a mondatban odáig fajult, hogy magamagát leplezi le.

Emlékezzék vissza az olvasó az első duma idején

nyitott Jerogin-féle közös szállásra. Jerogin, ez a nyugalmazott kerületi elöljáró (vagy ehhez hasonló hivatali lovag) Pétervárott közös szállást szervezett a vidékről jött parasztképviselők számára, hogy elősegítse a „kormány szándékait". A tapasztalatlan falusi muzsikokat, mihelyt a fővárosba kerültek, fülön fogták Jerogin ügynökei és máris vitték a Jerogin-féle közös szállásra, ahol természetesen egy *iskolát* találtak, amelyben nyakra-főre cáfolgatták a „baloldaliak" hamis tanait, kígyót-békát kiáltottak a trudovikokra stb., s az újdonsült duma-tagokat „tősgyökeres-orosz" állambölcsességre oktatták. Az Állami Duma Pétervárott volt, tehát Jerogin — szerencsére — kénytelen volt ugyancsak Pétervárott megszervezni ezt a közös szállást; mivel pedig Pétervár az eszmei és a politikai életnek eléggé tágas és szabad központja, a jerogini képviselők természetesen eléggé hamar kezdték otthagyogatni a jerogini közös szállást, és átvándoroltak a trudovikok vagy a független képviselők táborába. Jerogin cselfogása csak szégyent hozott mind őrá, mind a kormányra.

Most képzeljék el, olvasóink, hogy egy ehhez hasonló jerogini közös szállást szerveztek — nem holmi külföldi Péterváron, hanem holmi külföldi Kukutyinban. Ha ezt elképzelik, akkor okvetlenül egyetértenek velem abban, hogy az otzovista-istenépítő Jeroginok Európa-ismeretüket arra használták fel, hogy ravaszabban viselkedjenek a tősgyökeres-orosz Jeroginnál. Olyan emberek, akik bolseviknak nevezik magukat, saját pénztárra tettek szert — ez független attól az egyetlen, tudomásunk szerint egyetlen egyetemes bolsevik pénztártól, amelyből a „Proletarij" kiadási és terjesztési költségeit fedezik —, saját megbízott-hálózatot szerveztek, elvitték Kukutyinba néhány „saját" agitátorukat, odaszállítottak néhány szociáldemokrata munkás-párttagot és ezt a jerogini közös szállást (amelyet Kukutyinba dugtak a párt elől) az „*első* külföldi pártiskolának" kiáltották ki (pártiskolának azért, mert eldugták a párt elől).

Sietünk hozzátenni — mivel az eltávolított Makszimov elvtárs különösen nagy buzgalommal vetette fel azt a kérdést, vajon jogos-e, vagy jogtalan az ő eltávolítása

(erről a kérdésről alább lesz szó) — szóval sietünk hozzátenni, hogy az otzovista-istenépítő Jerogin-félék eljárásában nincsen semmi de semmi, ami „jogtalan“ volna. Abszolút semmi. Itt minden teljesen jogos. Jogos az, hogy az egy elvet vallók a pártban külön csoportot alkotnak. Jogos az, hogy az egy elvet vallók külön pénztárt gyűjtenek össze és közös propagandista-agitációs vállalkozást terveznek. Jogos az, hogy e vállalkozás formájául a jelen pillanatban például nem újságot, hanem „iskolát“ választanak. Jogos az, hogy ezt hivatalosan pártiskolának tartják, ha már egyszer párttagok szervezik, s ha már egyszer van legalább egy — akármiféle — pártszervezet, amely vállalja a politikai és eszmei felelősséget ezért a vállalkozásért. Itt minden teljesen jogos, és minden a legnagyobb rendben is volna, ha... ha nem volna jezsuitizmus, ha nem volna képmutatás, ha nem csapnák be tulajdon pártjukat.

Mert hát nem csapják be a pártot, amikor nyilvánosan hangsúlyozzák az iskola pártjellegét, vagyis amikor az iskola formális jogosságának kérdésére szorítkoznak, és *nem nevezik meg* az iskola kezdeményezőit és szervezőit, vagyis elhallgatják, milyen eszmei-politikai irányzatot követ az iskola, pártunk *új frakciójának* ez a vállalkozása? A „Proletarij“ szerkesztőségében két „irat“ volt erről az iskoláról (a szerkesztőség már több mint egy éve csakis „iratok“ és diplomáciai jegyzékek útján tartja a kapcsolatot Makszimovval). Az első iratot egyáltalán nem írták alá, senki sem írta alá; ez pusztán elmélkedés az oktatás hasznosságáról és az iskolának nevezett intézmények felvilágosító jelentőségéről. A másik iratot költött személyek írták alá. Makszimov elvtárs most, amikor a sajtóban a közönség előtt magasztalja „az első külföldi pártiskolát“, továbbra is *elhallgatja* az iskola *frakciós* jellegét.

Ez a jezsuita politika árt a pártnak. Ezt a „politikát“ leleplezzük. Ennek az iskolának kezdeményezői és szervezői *voltaképpen* „Jer“[22] (nevezzük így a moszkvai otzovistáknak a pártban mindenki előtt ismert vezérét, aki referátumokat tartott az iskoláról, megszervezte tanítványainak iskoláját, és akit néhány munkás-tanuló-

kör előadóvá választott), Makszimov, Lunacsarszkij, Ljadov, Alekszinszkij *és más* elvtársak. Nem tudjuk, és nem is érdekel bennünket, milyen szerepet játszott ezek közül az elvtársak közül egyik vagy másik, milyen helyeket foglalnak el az iskola különféle hivatalos intézményeiben, „Tanácsában", „végrehajtó bizottságában", előadói testületében stb. Nem tudjuk, milyen „frakción kívüli" elvtársak egészíthetik ki egy-egy esetben ezt a társaságot. Mindez egyáltalán nem fontos. Azt állítjuk, hogy ami ennek az iskolának mint új frakciós központnak *valódi* eszmei-politikai irányzatát *meghatározza*, az **éppen** az említett néhány név, és hogy Makszimov jezsuita politikát folytat, amikor ezt leplezi a párt előtt. Nem az a baj, hogy a pártban új frakciós központ keletkezett — korántsem tartozunk azokhoz, akik szívesen kovácsolnak maguknak politikai tőkét a frakciózás elleni olcsó és népszerű kiabálásból —, ellenkezőleg: jó, hogy a pártban önállóan megnyilvánulhat egy külön árnyalat, ha már egyszer van ilyen. A baj az, hogy becsapják a pártot és becsapják a munkásokat is, akik — természetesen — pártolnak minden *iskolát*, mint ahogy pártolnak minden más oktatási intézményt is.

De hát nem képmutatás az, amikor Makszimov elvtárs panaszkodik a közönségnek, amiért a „Proletarij" szerkesztősége nem vállalkozott arra, hogy „legalább" („*legalább*"!) „az iskola ellenőrzését kézbe vegye"? Gondoljuk csak meg: *1908* júniusában Makszimov elvtárs kikerült a „Proletarij" szűkebb szerkesztőségéből, és azóta szinte szakadatlanul, *ezerféle* formában folyik a belső harc a bolsevik frakcióban; Alekszinszkij külföldön, „Jer" és társai külföldön és Oroszországban Makszimovot követve ezer hangnemben ismételgetik a „Proletarij" elleni otzovista-istenépítő nagyképű ostobaságokat. Makszimov szabályszerű, írásbeli tiltakozásokat nyújt be a „Külön úton" című cikk ellen; mindenki, aki akár csak hallomásból is ismeri a párt ügyeit, a bolsevikoknál hamarosan bekövetkező, kikerülhetetlen szakadásról beszél (elég, ha megemlítjük, hogy a *mensevik Dan* az 1908 decemberi országos konferencián, rendes ülésen, mindenki füle hallatára kijelentette: „ki nem tudja, hogy Lenint

a bolsevikok most a bolsevizmus elárulásával vádolják"!), — Makszimov elvtárs pedig az ártatlan, az egészen ártatlan ifjonc szerepében tetszelegve, azt kérdezi az igen tisztelt közönségtől: miért nem volt hajlandó a „Proletarij" szerkesztősége „legalább" arra, hogy az istenépítő Kukutyinban létesült pártiskolának az ellenőrzését kezébe vegye? Az iskola „ellenőrzése"! A „Proletarij" hívei mint „*tanfelügyelők*" Makszimov, Lunacsarszkij, Alekszinszkij és társaik előadásain! Hát mire való ez a méltatlan, szégyenletes komédia? Mire való ez? Mire való port hinteni a közönség szemébe az „iskola" semmitmondó „programjainak" és „beszámolóinak" szétküldésével, ahelyett, hogy kereken és nyíltan bevallanák, kik ennek az új frakciós központnak az eszmei vezetői és ihletői!

Mire való ez? — mindjárt válaszolunk erre a kérdésre, de egyelőre végzünk az iskola kérdésével: Kukutyin elhelyezhető Pétervárott, át lehet helyezni (legalábbis nagyobb részét) Pétervárra, de Pétervár nem fér el Kukutyinban, s nem is lehet áthelyezni Kukutyinba. Az új pártiskola energikusabb, önállóbb tanulói megtalálják majd az utat a szűkkörű új frakciótól a széleskörű párthoz, az otzovisták és istenépítők „tudományától" általában a szociáldemokratizmus, s különösen a bolsevizmus tudományához. Aki pedig beéri a Jerogin-féle felvilágosítással, azzal nincs mit kezdeni. A „Proletarij" szerkesztősége hajlandó megadni és meg is ad *minden* támogatást *minden* munkásnak, bármilyen nézetet valljon is, ha kész a külföldi Kukutyinból átköltözni (vagy ellátogatni) a külföldi Pétervárra és megismerkedni a bolsevizmus nézeteivel. Az „*első* külföldi *párt*iskola" szervezőinek és kezdeményezőinek képmutató politikáját pedig leleplezzük az egész párt előtt.

V

Mire való Makszimovnak ez az egész képmutatása — kérdeztük, és elhalasztottuk a feleletet, amíg meg nem tárgyaljuk az iskola kérdését. De itt tulajdonképpen nem is az a lényeg, hogy „mire való ez?", hanem az,

hogy „miért teszi ezt“? Helytelen volna azt gondolni, hogy az új frakciónak minden tagja tudatosan egy meghatározott cél érdekében folytatja ezt a képmutató politikát. Nem. Arról van szó, hogy e frakció helyzetében, fellépésének és tevékenységének körülményeiben vannak okok (ezeket sok otzovista és istenépítő nem is látja világosan), amelyek a képmutató politikát szülik.

Már rég megmondták, hogy a képmutatás adó, amelyet a bűn fizet az erénynek. De ez a szólás az egyéni erkölcsre vonatkozik. Eszmei-politikai irányzatokra vonatkozólag azt kell mondanunk, hogy a képmutatás olyan fedezék, amely mögé a különböző, véletlenül összeverődött elemekből álló, belsőleg nem egynemű csoportok azért bújnak, mert gyengéknek érzik magukat a nyílt, egyenes fellépésre.

Az új frakció összetétele miatt bújik e fedezék mögé. Az istenes otzovisták frakciójának vezérkara félreismert filozófusokból, kinevetett istenépítőkből, anarchista ostobaságukban, zabolátlan forradalmi szájhősködésükben leleplezett otzovistákból, belegabalyodott ultimatistákból és végül olyan bojevikokból áll (a bolsevik frakcióban szerencsére kevesen vannak ilyenek), akik méltóságukon alulinak tartották, hogy áttérjenek a „forradalomközi“ korszak körülményeinek és feladatainak megfelelő láthatatlan, szerény, minden külső fényt és „ragyogást“ nélkülöző forradalmi szociáldemokrata munkára, és akiknek tetszését Makszimov — 1909-ben! — az oktatói iskolákról és csoportokról szóló „ragyogó“ frázissal igyekszik megnyerni. Az egyetlen, ami a jelen pillanatban szilárdan összefogja ezeket a különböző kaliberű elemeket: a „Proletarij“ ellen érzett izzó gyűlölet, a teljesen jogos gyűlölet amiatt, hogy *mindig a leghatározottabb ellenállásba ütközött minden* olyan kísérletük, hogy a „Proletarij“-ban megnyilatkozzanak, vagy legalább burkolt formában elismerést, vagy akár a legcsekélyebb mértékben is védelmet és fedezetet kapjanak.

„Hagyjatok fel minden reménnyel“ — ezt mondta ezeknek az elemeknek a „Proletarij“ minden egyes száma, minden szerkesztőségi ülése, minden egyes fellépése a pártélet bármilyen időszerű kérdésében.

És lám, amikor (forradalmunk és ellenforradalmunk fejlődésének objektív feltételei folytán) az irodalom területén a marxizmus elméleti alapjai és az istenépítés, a politikai munka területén pedig a III. dumának és a III. duma szószékének a szociáldemokrácia által való felhasználása lett az időszerű kérdés, akkor ezek az elemek tömörültek, és bekövetkezett a természetes és kikerülhetetlen robbanás.

Ez is, mint minden robbanás, egyszerre következett be — nem abban az értelemben, hogy a tendenciákat talán nem lehetett észrevenni már előbb is, hogy ezeknek nem voltak egyes megnyilvánulásaik, — hanem abban az értelemben, hogy a különböző kaliberű tendenciák, köztük a politikától igen távol álló tendenciák, politikai tömörülése szinte váratlanul következett be. A nagyközönség ezért, mint mindig, hajlamos arra, hogy elsősorban azt a *nyárspolgári* magyarázatot fogadja el, amely egyik vagy másik vezető ilyen vagy olyan rossz tulajdonságával, külföldi befolyással, körösdivel stb. stb. próbálja megvilágítani az új szakadást. Kétségtelen, hogy a külföld, minthogy az objektív feltételek folytán elkerülhetetlenül hadműveleti támaszpontja lett valamennyi központi forradalmi szervezetnek, rányomta bélyegét a szakadás *formájára*. Kétségtelen, hogy ezen a *formán* meglátszottak annak az irodalmár-körnek a sajátosságai is, amely *csak félig* tartozott a szociáldemokráciához. Nem azt nevezzük mi nyárspolgári magyarázatnak, hogy számba veszik ezeket a körülményeket, amelyek a szakadás formáján, indítékain, „külső történetén" kívül nem képesek megvilágítani semmit sem — hanem azt, hogy nem akarják vagy nem tudják megérteni a nézeteltérés *eszmei-politikai* alapjait, okait és gyökereit.

Az új frakció nem érti meg ezeket az alapokat, s ez is egyik oka annak, hogy a frakció a régi fedezék mögé bújik, s közben igyekszik eltüntetni a nyomokat, tagadja *elszakíthatatlan* kapcsolatát az otzovizmussal stb. Ezeknek az alapoknak a meg nem értése azt idézi elő, hogy az új frakció *a szakadás nyárspolgári magyarázatára és a nyárspolgári együttérzésre spekulál.*

Mert hát nem a nyárspolgári együttérzésre való spekulálás az, amikor Makszimov és társai most sírnak a nyilvánosság előtt, amiért „kidobták“, „eltávolították“ őket? Az isten nevében szánjátok meg egy kis együttérzéssel ezeket az ártatlanul kidobottakat, igazságtalanul eltávolítottakat... Hogy ezzel az eljárással mennyire csalhatatlanul és biztosan a *nyárspolgári* együttérzésre számítottak, azt bizonyítja az az érdekes tény, hogy *még* Plehanov elvtárs *is*, aki pedig ellensége mindenféle istenépítésnek, mindenféle „új“ filozófiának, mindenféle otzovizmusnak és ultimatizmusnak stb. — *még* Plehanov elvtárs *is* megszánta őket, isten nevében, kapva Makszimov sopánkodásán, és ebből az alkalomból újra meg újra „nyakasoknak“ nevezte a bolsevikokat (lásd a plehanovi „Dnyevnyik Szocial-Demokrata“ 1909 augusztusi számát). Ha Makszimovnak sikerült még Plehanovtól is kikunyerálnia egy kis együttérzést, akkor elképzelheti az olvasó, mennyi részvétkönnyet ontanak majd, Makszimovval együttérezve, a szociáldemokrácia soraiban levő és a szociáldemokrácia köré csoportosuló nyárspolgári elemek e derék, jószándékú és szerény otzovisták és istenépítők „kidobása“ és „eltávolítása“ miatt.

Makszimov elvtárs *kidolgozza* a „kidobás“ és az „eltávolítás“ kérdését — a dolog formális oldalát és lényegét tekintve egyaránt. Nézzük meg ezt a kidolgozást.

Makszimov eltávolítása, formálisan, „jogtalan“ — mondják az eltávolítottak —, és „mi nem ismerjük el ezt az eltávolítást“, mert Makszimovot „a bolsevik kongresszus, vagyis a pártkongresszus bolsevik része választotta meg“. A közönség, amikor Makszimov és Nyikolajev röpiratát olvassa, súlyos vádat lát („jogtalan eltávolítás“), de nem kapja meg a vád pontos megfogalmazását, sem pedig anyagot nem kap ahhoz, hogy ítéletet formáljon az ügyről. Éppen így szoktak eljárni mindig bizonyos felek a külföldi szakadások alkalmával: homályba borítják, elleplezik az elvi nézeteltéréseket, agyonhallgatják az eszmei vitákat, rejtegetik elvbarátaikat és igyekeznek minél többet lármázni szervezeti konfliktusokról, amelyeket a közönség nem képes pontosan megérteni,

és nincs is joga, hogy részletesen megtárgyalja. Így cselekedtek 1899-ben a „Rabocseje Gyelo“ hívei, akik arról kiabáltak, hogy nincs semmiféle „ökonomizmus“, ellenben Plehanov ellopta a nyomdát. Így cselekedtek 1903-ban a mensevikek, akik arról kiabáltak, hogy ők egyáltalán nem fordultak a „Rabocseje Gyelo“ irányzata felé, ellenben Lenin „kidobta“ vagy „eltávolította“ Potreszovot, Akszelrodot és Zaszulicsot stb. Így cselekszenek azok, akik a botrány, a szenzáció külföldi kedvelőire spekulálnak. Nincs sem otzovizmus, sem istenépítés, csak egy van: Makszimov „jogtalan eltávolítása“ a „szerkesztőség többsége által“, amely *„teljesen meg akarja tartani a maga kezében“ „az egész frakció vagyonát“* — fáradjanak be hát, uraim, a mi kis boltunkba, és erről az egészről roppant pikáns dolgokat fogunk mesélni önöknek...

Régi fogás ez már, Makszimov és Nyikolajev elvtárs! Lehetetlen, hogy *ne* törjék ki a nyakukat azok a politikusok, akik ehhez a fogáshoz folyamodnak.

„Jogtalanságról“ azért beszélnek a mi „eltávolítottjaink“, mert szerintük a „Proletarij“ szerkesztőségének nincs joga dönteni a bolsevik frakció sorsának és kettészakadásának kérdésében. Nagyon helyes, uraim. Ha a „Proletarij“ szerkesztőségének és a londoni kongresszuson megválasztott 15 bolsevik központi bizottsági tagnak és póttagnak nincs joga képviselni a bolsevik frakciót, akkor önöknek minden lehetőségük megvan arra, hogy ezt ország-világ előtt kijelentsék és kampányt indítsanak ennek az alkalmatlan képviseleti szervnek a megbuktatásáért vagy újraválasztásáért. *Sőt önök folytatták is ezt a kampányt*, és csak miután sorozatosan kudarcot vallottak, tartották jobbnak, hogy panaszkodjanak és sopánkodjanak. Ha önök felvetették a bolsevikok kongresszusának vagy konferenciájának kérdését, Makszimov és Nyikolajev elvtárs, miért nem mondták el a közönségnek, hogy „Jer“ elvtárs *néhány hónappal ezelőtt* már beterjesztett a Moszkvai Bizottságnak egy határozati javaslatot, amelyben bizalmatlanságát fejezte ki a „Proletarij“-jal szemben, és új bolsevik ideológiai központ választása céljából egy bolsevik konferencia összehívását javasolja?

Miért hallgatták el ezt, oh, igazságtalanul eltávolítottak?

Miért hallgatták el azt, hogy „Jer“ határozati javaslatát valamennyi szavazattal — az ő egy szavazata ellenében — elvetették?

Miért hallgatták el azt, hogy 1908 őszén az egész Pétervári szervezetben, le egészen a legalsóbb szervezetekig, dúlt a harc a bolsevizmus két áramlatának, az otzovistáknak és az otzovizmus ellenfeleinek platformja alapján, és hogy az otzovisták vereséget szenvedtek?

Makszimov és Nyikolajev szeretnek sopánkodni egy kicsit a közönség előtt, mert hiszen többször is vereséget szenvedtek Oroszországban. „Jer“-nek is, a pétervári otzovistáknak is joguk volt ahhoz, hogy meg sem várva semmiféle konferenciát, *nem is közölve* platformjaikat az egész párttal, harcoljanak a bolsevizmus ellen, le egészen a legalsóbb szervezetekig.

De a „Proletarij“ szerkesztőségének, amely 1908 júniusában nyíltan hadat üzent az otzovizmusnak, nem volt joga egyévi harc, egyévi vita, egyévi súrlódások és konfliktusok stb. után, három oroszországi területi küldöttnek és a kibővített szerkesztőség több olyan orosz tagjának a meghívása után, akik nem vettek részt egyetlenegy külföldi összeütközésben sem — nem volt joga megmondani, *mi is a helyzet*, kijelenteni, hogy *Makszimov elszakadt tőle*, kijelenteni, hogy a bolsevizmusnak semmi köze sincs az otzovizmushoz, az ultimatizmushoz és az istenépítéshez?

Hagyják abba a képmutatást, uraim! Önök harcoltak ott, ahol különösen erősnek érezték magukat, és vereséget szenvedtek. Önök a bolsevikok hivatalos központjának határozata ellenére is terjesztették a tömegek között az otzovizmust, nem várva be semmiféle külön konferenciát. És most elkezdenek sopánkodni és panaszkodni, mert nevetségesen csekély kisebbségben maradtak a kibővített szerkesztőségben, azon az értekezleten, amelyen területi küldöttek is részt vettek!

Megint csak a külföldön élők egy tisztára rabocsejegyelós fogásával van dolgunk: „demokráciát“ játszanak,

amikor nincsenek meg a teljes demokrácia feltételei, — arra spekulálnak, hogy a „külfölddel“ szemben mindenféle elégedetlenséget szítsanak, és ugyanakkor ugyancsak külföldről irányítsák (az „iskola“ segítségével) a maguk otzovista-istenépítő propagandáját, — szakadást kezdenek a bolsevikok között, és aztán ők siránkoznak a szakadáson, — külön frakciót szerveznek (az „iskola“ leple alatt), és képmutatóan könnyeket hullatnak a „Proletarij“ „szakadár“ politikája miatt.

Nem! Elég volt már ebből az intrikából! A frakció *egy elvet vallók* szabad szövetsége a pártban, és a több mint egy éven át, Oroszországban és külföldön egyaránt vívott harc után teljes jogunk volt ahhoz, és kötelességünk is volt, hogy határozottan levonjuk a következtetéseket. S le is vontuk. Önöknek minden joguk megvan ahhoz, hogy harcoljanak e következtetések ellen, előálljanak saját platformjukkal, és próbálják megnyerni számára a többséget. Ha ezt nem teszik meg, ha ahelyett, hogy nyíltan szövetkeznének az otzovistákkal, és előállnának egy közös platformmal, továbbra is bújócskát játszanak és az olcsó külföldi „demokratizmusra“ spekulálnak, — akkor erre csak megérdemelt megvetést kaphatnak viszonzásul.

Önök kettős játékot folytatnak. Egyrészt kijelentik, hogy a „Proletarij“ már egy teljes éve „csakis“ nem bolsevik irányt követ (és oroszországi híveik *többször is* megpróbálták ezeket a nézeteket érvényre juttatni a Pétervári Bizottság és a Moszkvai Bizottság határozataiban). Másrészt siránkoznak a szakadáson és nem hajlandók elismerni az „eltávolítást“. Egyrészt a *valóságban* minden téren együtt haladnak az otzovistákkal és az istenépítőkkel, másrészt megtagadják őket és játsszák a békítgetőket, akik szeretnék összebékíteni a bolsevikokat az otzovistákkal és istenépítőkkel.

„Hagyjatok fel minden reménnyel!“ Harcolhatnak a többség megnyeréséért. Arathatnak akármilyen győzelmet a bolsevikok éretlenebb része között. Mi semmiféle békülékenységre nem vagyunk hajlandók. Csak szervezzék frakciójukat, helyesebben, csak folytassák frakciójuk szervezését, ahogy ezt már meg is kezdték,

de ne akarják becsapni a pártot, ne akarják becsapni a bolsevikokat. Most már a világon semmilyen konferencia, semmilyen kongresszus se békítheti össze a bolsevikokat az otzovistákkal, az ultimatistákkal és az istenépítőkkel. Mi megmondtuk és még egyszer megismételjük: minden bolsevik szociáldemokratának, minden öntudatos munkásnak határozottan és véglegesen választania kell.

VI

Az új frakció, hogy eszmei rokonságát leplezze, és mivel nem meri kifejteni igazi platformját, hiányos eszmei poggyászát úgy iparkodik kiegészíteni, hogy *szavakat* vesz kölcsön a régi szakadások poggyászából. „Új Proletarij", „újproletarijos irányvonal" — kiáltja Makszimov és Nyikolajev az új „Iszkra" ellen vívott régi harcot utánozva.

Ezzel a fogással csak néhány politikai csecsemőt lehet elbűvölni.

De még ezeket a régi szavakat sem tudják elismételni, uraim. Az „új «Iszkra» ellen" jelszó „savát-borsát" épp az adta meg, hogy a mensevikek, miután megkapták az „Iszkrá"-t, *kénytelenek voltak* maguk új irányvonalat kezdeni, mert a kongresszus (az OSzDMP II. kongresszusa 1903-ban) a régi „Iszkra" irányvonalát hagyta jóvá. Abban volt a jelszó „sava-borsa", hogy a mensevikeknek (Trockij révén 1903—1904-ben) ki kellett hirdetniök: a régi és az új „Iszkra" között szakadék tátong. Potreszov és társai mindmáig is iparkodnak lemosni magukról még a „nyomát" is annak a korszaknak, amikor a régi „Iszkra" vezette őket.

A „Proletarij"-nak most a 47. száma jelenik meg. Pontosan három évvel ezelőtt, 1906 augusztusában jelent meg az első száma. A „Proletarij"-nak ebben az 1906 augusztus 21-i keltezésű, *első* számában találunk egy *szerkesztőségi* cikket *„A bojkottról"*, s ebben a cikkben kereken meg van írva: *„Éppen most érkezett el az ideje annak, hogy a forradalmi szociáldemokraták szakítsanak*

*a bojkott-taktikával"**. Azóta nem volt a „Proletarij"-nak egyetlen olyan száma sem, amelyben *csak egyetlenegy sort is* leírtunk volna a „bojkott-taktika" mellett (1906 után), az otzovizmus és az ultimatizmus mellett, s ne cáfoltuk volna a *bolsevizmusnak ezt a karikatúráját*. És most a karikatúra-bolsevikok magas lóra ülnek, iparkodnak azokhoz hasonlítani magukat, akik *először* végigcsinálták a régi „Iszkra" hároméves kampányát és a párt II. kongresszusán jóváhagyatták az „Iszkra" irányvonalát, majd *később* rávilágítottak az új „Iszkra" pálfordulására!

„A «Vperjod» című népszerű munkáslap volt szerkesztője" — így írja most alá a nevét Makszimov elvtárs, emlékeztetni akarván az olvasót arra, hogy „a ludak mentették meg Rómát". Az ön viszonya a „Vperjod"[23] irányvonalához — feleljük Makszimovnak erre az emlékeztetésére — pontosan ugyanolyan, mint amilyen Potreszov viszonya volt a régi „Iszkrá"-hoz. Potreszov szerkesztője volt a régi „Iszkrá"-nak, de nem ő irányította a régi „Iszkrá"-t, hanem a régi „Iszkra" irányította őt. Mihelyt meg akarta változtatni irányvonalát, a régi iszkrások elfordultak tőle. És most maga Potreszov is majd megfeszül nagy igyekezetében, hogy lemossa magáról „ifjúkori bűnét", azt, hogy részt vett a régi „Iszkra" szerkesztésében.

Nem Makszimov irányította a „Vperjod"-ot, hanem a „Vperjod" irányította Makszimovot. Ennek bizonyítéka: a III. duma bojkottálásának irányzata, amelynek érdekében a „Vperjod" *egyetlen* szót sem mondott és nem is mondhatott. Makszimov nagyon okosan és helyesen cselekedett, amikor engedte, hogy a „Vperjod" vezesse. Makszimov most olyan *irányvonalat* kezd kiagyalni (vagy, ami mindegy: segít kiagyalni az otzovistáknak), amely elkerülhetetlenül a mocsárba vezeti majd, mint ahogy Potreszovot is oda vezette.

Jegyezze meg, Makszimov elvtárs: az összehasonlítás alapjául az eszmei-politikai irányzat teljességét kell venni,

---

* Lásd *Lenin* Művei. 11. köt. 1954. 133. old. — *Szerk.*

nem pedig a „szavakat", nem a „jelszavakat", amelyeket egyesek *bemagolnak*, anélkül, hogy tisztában volnának értelmükkel. A bolsevizmus három éven át, 1900—1903-ban, vezette a régi „Iszkrá"-t, és mint egységes irányzat kelt birokra a mensevizmus ellen. A mensevikek sokáig nem tudták, hányadán állnak a számukra új szövetséggel, az iszkraellenesekkel, a „Rabocseje Gyelo" híveivel, végül aztán odaadták Prokopovicsnak Potreszovot (és vajon csak Potreszovot?). A bolsevizmus a „bojkott-taktika" stb. elleni elszánt harc szellemében irányította a *régi* „Proletarij"-t (1906—1909-ben), és mint egységes irányzat kelt birokra azokkal, akik most kiagyalják az „otzovizmust", az „ultimatizmust", az „istenépítést" stb. A mensevikek Martinov és az ökonomisták szellemében akarták megjavítani a régi „Iszkrá"-t — és kitörték a nyakukat. Önök „Jer" szellemében, az otzovisták és az istenépítők szellemében akarják megjavítani a régi „Proletarij"-t — és ki fogják törni a nyakukat.

Hát a „fordulat Plehanov felé"? — kérdezi diadalmasan Makszimov. Hát az „új centrum-frakció" alakítása? És a mi „szintén-bolsevikunk" „diplomáciának" minősíti annak „tagadását", hogy „a «centrum»-eszme megvalósítását tartják szem előtt"!

Makszimov csak nevetségessé teszi magát, amikor a „diplomácia" ellen, a „Plehanovval való egyesülés" ellen kiabál. A karikatúra-bolsevikok itt is hűek önmagukhoz: alaposan *bemagolták*, hogy Plehanov 1906—1907-ben szuperopportunista politikát folytatott. S azt képzelik, hogy ha ezt unos-untalan ismételgetik, nem látva világosan a végbement változásokat, akkor a legnagyobb mértékben „forradalmi módon" cselekszenek.

Valójában a „Proletarij" „diplomatái" a londoni kongresszus óta a pártelvet állandóan nyíltan hangoztatták politikájukban és érvényre is juttatták a frakciózás karikatúraszerű eltúlzása ellen, védték a marxizmust a marxizmus kritikája ellen. Makszimov kiabálása most két okra vezethető vissza: egyrészt, a londoni kongresszus óta mindig akadt egy-egy bolsevik (például Alekszinszkij), aki azt hajtogatta, hogy a bolsevizmus irányvonalát a „békülékenység" irányvonalával, „lengyel—lett" irány-

vonallal stb. cserélik fel. A bolsevikok ritkán vették komolyan ezeket az egészen ostobá beszédeket, amelyek csak vaskalapos gondolkodásra vallanak. Másrészt az az irodalmár társaság, amelyhez Makszimov tartozik, és amely mindig csak oldalogva közeledett a szociáldemokráciához, hosszú időn át Plehanovban látta istenépítő stb. tendenciáinak fő ellenségét. Ennek a társaságnak a szemében Plehanov mindenkinél félelmetesebb. Nincs semmi, ami a „Plehanovval való egyesülésnél" jobban szétrombolná *e társaságnak* azt a reményét, hogy eszméit beolthatja a munkáspártba.

És lám, ez a kétfajta elem: a megrögzött frakciós szellem, amely nem érti meg a bolsevik frakciónak a párt megteremtésével kapcsolatos feladatait, és az istenépítőknek meg az istenépítők fedezőinek irodalmár-körösdi elemei most tömörültek e „platform" alapján: „a Plehanovval való egyesülés" *ellen*, a „Proletarij" „békülékeny", „lengyel—lett" irányvonala stb. ellen.

Plehanov „Dnyevnyik"-jének most megjelent 9. száma szükségtelenné teszi, hogy különösen tüzetesen magyarázgassuk az olvasónak a karikatúra-bolsevikok e „platformjának" egész karikatúra-jellegét. Plehanov leleplezte a „Golosz Szocial-Demokratá"-ban megnyilvánuló likvidátorságot, szerkesztőinek diplomáciáját, és kijelentette, hogy „külön úton" halad és szakít Potreszovval, aki többé már nem forradalmár. Most már minden szociáldemokrata világosan látja, hogy a *munkás*-mensevikek Plehanovot követik Potreszovval szemben. Mindenki világosan látja, hogy a mensevikek között bekövetkezett szakadás igazolja a bolsevik irányvonal helyességét. Mindenki világosan látja, hogy az a tény, hogy Plehanov a likvidátorok szakadár-politikájával szemben meghirdette a *pártigenlő* vonalat, a pártban most vezető helyet elfoglaló bolsevizmus *óriási* győzelmét jelenti.

Ezt az óriási győzelmet a bolsevizmus azért érte el, mert folytatta a maga pártigenlő politikáját, *nem törődve* a „baloldali" zöldfülűek és az istenépítő irodalmárok kiabálásával. Csakis ezek az emberek félhetnek közeledni ahhoz a Plehanovhoz, aki leleplezi és kikergeti a munkáspártból a Potreszovokat. Csakis az istenépítők körének

vagy a bemagolt frázisok hőseinek posványos mocsarában lehet sikere annak a „platformnak“, amely „a Plehanovval való egyesülés ellen“ van, *vagyis* ellenzi, hogy a likvidátorság elleni harc céljából közeledjünk a pártigenlő mensevikekhez, ellenzi az ortodox marxistákhoz való közeledést (ez nem előnyös a Jerogin-féle irodalmár társaságnak), ellenzi, hogy a pártot még jobban megnyerjük a forradalmi szociáldemokrata politikának és taktikának.

Mi, bolsevikok nagy sikereket mutathatunk fel e megnyerés terén. Rosa Luxemburgot és Karl Kautskyt — ezt a két szociáldemokratát, aki gyakran ír az oroszok számára, és ennyiben pártunkhoz tartozik — eszmeileg megnyertük, jóllehet a szakadás elején (1903-ban) teljesen a mensevikekkel rokonszenveztek. A bolsevikok azzal nyerték meg őket, hogy nem voltak elnézőek a marxizmus „kritikája“ iránt, hogy nem a *maguk*, okvetlenül a *maguk* frakciós elméletének betűjét, hanem a forradalmi szociáldemokrata taktika általános szellemét és értelmét védelmezték. Mi a jövőben is ugyanezen az úton haladunk, még kíméletlenebb harcot folytatunk majd a betűrágó ostobaság ellen, a bemagolt frázisokkal való együgyű játék ellen, az istenépítő irodalmár-kör elméleti revizionizmusa ellen.

Két likvidátor irányzat most teljesen világosan kirajzolódott az orosz szociáldemokratáknál: a potreszovi és a makszimovi. Potreszov kénytelen félni a szociáldemokrata párttól, mert mostantól fogva reménytelen, hogy a pártban az *ő* irányvonala jusson érvényre. Makszimov kénytelen félni a szociáldemokrata párttól, mert most reménytelen, hogy a pártban az *ő* irányvonala jusson érvényre. Egyik is, másik is — ha törik, ha szakad — támogatni és fedezni fogja a marxizmus revíziójának sajátos válfaját hirdető különálló irodalmár-körök üzelmeit. Egyik is, másik is, mint az utolsó szalmaszálba, belekapaszkodik majd abba, hogy a pártelvvel szemben fenntartsák a körösdi szellemet, mert Potreszov még győzhet a begyepesedett mensevikek válogatott kompániájában, Makszimovot még borostyánnal is koszorúzhatják olykor a begyepesedett bolsevikok válogatott körei, de sem az egyik, sem a másik nem foglalhat el

biztos helyet sem a marxisták között, sem a valóban szociáldemokrata munkáspártban. Mindketten egymással ellentétes, de egymást kölcsönösen kiegészítő, egyformán korlátolt, kispolgári tendenciát képviselnek a szociáldemokráciában.

VII

Megmutattuk, milyen az új frakció vezérkara. De honnan toborzódhat a hadserege? Azokból a polgári demokratikus elemekből, amelyek a forradalom idején a munkáspárthoz csatlakoztak. A proletariátus mindig és mindenütt a kispolgárságból toborzódik, mindig és mindenütt ezernyi átmeneti fok, találkozási felület és árnyalat kapcsolja össze vele. Amikor a munkáspárt különösen gyorsan nő (ahogy ez 1905—1906-ban nálunk történt), a kispolgári szellemmel áthatott elemek tömeges beáramlása elkerülhetetlen. És ez nem is baj. A proletariátus történelmi feladata, hogy átgyúrja, átformálja, átnevelje mindazokat a kispolgári származású elemeket, amelyeket a régi társadalom örökül hagy rá. De ehhez az szükséges hogy a proletariátus nevelje át az újakat, hogy ő hasson rájuk, nem pedig azok őrá. A „szabadság napjainak szociáldemokratái" közül, akik a lelkesedés, az ünneplés napjaiban, a ragyogó jelszavak napjaiban, a tisztára burzsoá értelmiséget is elkápráztató proletár győzelmek napjaiban lettek szociáldemokratákká, igen sokan *komolyan* nekifogtak a *tanulásnak*, a marxizmus tanulmányozásának, a kitartó proletármunka megtanulásának, — s ezek mindig szociáldemokraták és marxisták maradnak. Másoknak nem volt módjuk, vagy nem voltak képesek arra, hogy a proletárpárttól mást is átvegyenek, mint néhány betanult szót, bemagolt „ragyogó" jelszót, egy-két frázist a „bojkottizmusról", a „bojevizmusról" stb. Amikor az ilyen elemeknek eszükbe jutott, hogy a maguk „elméleteit", a maguk világnézetét, vagyis a maguk korlátoltságát ráerőszakolják a munkáspártra, a velük való szakítás elkerülhetetlenné vált.

A III. duma bojkottálását hirdetők sorsa szemléltető

példával, jól megmutatja a különbséget az ilyen és olyan elemek között.

A bolsevikok többsége, amely őszinte lelkesedéssel vágyott arra, hogy közvetlenül és azonnal harcba szálljon a június 3-i hősök ellen, hajlott a III. duma bojkottálására, de nagyon hamar el tudott igazodni az új helyzetben. Ezek a bolsevikok nem betanult szavakat szajkóztak, hanem figyelmesen szemügyre vették az új történelmi körülményeket, elgondolkoztak azon, miért alakult az élet így és nem másképp, a fejükkel dolgoztak, nemcsak a nyelvükkel, komoly és kitartó proletármunkát végeztek, és mihamar ráeszméltek, mennyire ostoba és nyomorúságos az „otzovizmus". Mások szavakba kapaszkodtak, és a meg nem emésztett szavakból „saját irányvonalat" kezdtek fabrikálni, „bojkottizmusról, otzovizmusról, ultimatizmusról" kezdtek kiabálni, ezzel a kiabálással kezdték felcserélni azt a forradalmi proletármunkát, amelyet az adott történelmi feltételek előírtak, új frakciót kezdtek verbuválni a bolsevizmus mindenfajta éretlen elemeiből. Le is út, fel is út, kedveseim! Mi minden tőlünk telhetőt megtettünk, hogy megtanítsuk önöket a marxizmusra és a szociáldemokrata munkára. Mi most a legerélyesebb és a legkíméletlenebb harcot hirdetjük meg a jobboldali likvidátorok ellen is, a baloldali likvidátorok ellen is, akik elméleti revizionizmussal, a politika és a taktika kispolgári módszereivel züllesztik a munkáspártot.

Melléklet a „Proletarij"
47—48. számához.
1909 szeptember 11 (24).

MÉG EGYSZER A PÁRTELVRŐL ÉS A PÁRTONKÍVÜLISÉGRŐL

A párt-jelölések és a pártonkívüli jelölések, a szükséges és a „felesleges“ jelölések kérdése a jelenlegi dumába való jelenlegi választások alkalmával kétségtelenül az egyik legfontosabb, ha ugyan nem a legfontosabb kérdés. Mindenekelőtt és mindennél inkább az szükséges, hogy a választók és a választást figyelő széles tömegek tisztában legyenek azzal, *miért* van szükség a választásokra, *milyen* feladat hárul a duma-képviselőre, *milyen* legyen a pétervári képviselő taktikája a III. dumában. Igazán pedig csak akkor lehetnek teljesen és pontosan tisztában mindezzel, ha az egész választási hadjárat mint pártkampány folyik le.

Akik a választásokon a lakosság valóban széles és legszélesebb tömegeinek érdekeit akarják védelmezni, azok számára a legfontosabb feladat a tömegek politikai tudatának fejlesztése. E tudat fejlődésével szoros összefüggésben világosabban kialakul a tömegeknek az a csoportosulása, amely megfelel a lakosság egyik vagy másik osztálya tényleges érdekeinek. Minden pártonkívüliség mindig, még kivételesen kedvező esetekben is, azt jelenti, hogy nincsen világos és fejlett politikai tudata sem a jelöltnek, sem az őt támogató csoportnak vagy pártoknak, sem a megválasztásában részt vevő tömegnek.

Mindazoknak a kaotikus pártoknak a szemében, melyek a választásokon a vagyonos lakosság egyik vagy másik kis csoportja érdekeinek kielégítését tekintik feladatuknak, a tömegek tudatának fejlesztése mindig másodrendű feladat, a tömegek világos osztálycsoportosulása pedig majdhogy sohasem kívánatos, sőt veszélyes.

Azok szemében, akik nem akarnak a burzsoá pártok védelmére kelni, a világos politikai tudat és a világos osztálycsoportosulás mindennél fontosabb. Ez természetesen nem zárja ki, hogy különféle pártok bizonyos, különleges körülmények között ideiglenesen közös akciókat hajtsanak végre, de feltétlenül kizár minden pártonkívüliséget és a pártelv bármiféle gyengítését vagy elkenését.

De éppen azért, mert mi elvileg, a széles tömegek érdekében, mindenféle burzsoá befolyástól való megszabadításuk érdekében, a legeslegvilágosabb osztálycsoportosulások érdekében védjük a pártelvet, — éppen ezért teljes erőnkből törekednünk kell arra, s a legszigorúbban gondoskodnunk kell arról, hogy a pártelv *ne* csupán *szó* legyen, *hanem tett.*

Kuzmin-Karavajev pártonkívüli jelölt, akit máris mint „felesleges" jelöltet emlegetnek, azt fejtegeti, hogy a pétervári választásokon a szó szoros értelmében véve nincsenek is párt-jelöltek. Ez a vélemény olyannyira helytelen, hogy megcáfolására nem is érdemes az időt vesztegetni. Senki sem kételkedhet abban, hogy Kutler és N. D. Szokolov jelölése párt-jelölés. Kuzmin-Karavajevet részben az a körülmény zavarta meg, hogy abban a két pártban, amely őket jelölte, nincsen egészen nyilvános pártélet. Ám ez a körülmény csupán megnehezíti a választások párt-irányítását, de nem szünteti meg a pártirányítás szükségességét. Az *ilyen* nehézségektől visszariadni, ezeknek engedni pontosan ugyanannyi, mint engedni Sztolipin úr ama kívánságának, hogy az „ellenzék" (amolyan mondvacsinált ellenzék) szájából hallja az ő „alkotmányosságának" nyugtázását.

A pétervári választásokban részt vevő tömegeknek most különösen fontos ellenőrizniök, *mely* pártok *riadtak vissza* ezektől a nehézségektől, és melyek őrizték meg teljes egészében programjukat is, jelszavaikat is; melyek próbáltak „alkalmazkodni" a reakciós rendszerhez úgy, hogy dumabeli tevékenységüket, sajtójukat, szervezetüket csökkentve és szűkítve, e rendszer kereteihez idomuljanak, és melyek alkalmazkodtak úgy, hogy megváltoztatták tevékenységük néhány formáját, de korántsem úgy, hogy megnyirbálták a dumában jelszavaikat, koránt-

sem úgy, hogy korlátozták sajtójukat és szervezetüket stb. e rendszer keretei közé. Ez a pártok történetén, dumabeli és dumán kívüli tevékenységük tényein alapuló, sokoldalú ellenőrzés alkotja a választási hadjárat legfőbb tartalmát. A tömegeknek ebben az új, a demokrácia számára nehezebb helyzetben újból meg kell ismerkedniök azokkal a *pártokkal*, amelyek igényt tartanak arra, hogy demokratikusaknak nevezzék őket. A tömegeknek újból és újból fel kell ismerniök, miben különbözik a burzsoá demokrácia attól a demokráciától, amely ezúttal N. D. Szokolovot jelölte képviselőjének, miben különbözik e kettő világnézete, végső célja, a nagy nemzetközi felszabadító mozgalom feladatához való viszonya, az oroszországi felszabadító mozgalom eszményeinek és útjainak megvédésére való képessége. A tömegeknek úgy kell kikerülniök ebből a választási hadjáratból, hogy még pártosabbak legyenek, még világosabban lássák a különböző osztályok érdekeit, feladatait, jelszavait, szempontjait és cselekvési módszereit — ez az az elkerülhetetlen eredmény, amelyet az N. D. Szokolov képviselte politikai irányzat mindennél többre becsül, és amelyet igen kitartó, állhatatos, szívós és sokoldalú munkával el is tud majd érni.

„Novij Gyeny“ 9. sz.
1909 szeptember 14 (27).
Aláírás: Vl. Iljin.

BESZÉLGETÉS A PÉTERVÁRI BOLSEVIKOKKAL

Mire a „Proletarij" jelen száma eljut Oroszországba, a szentpétervári választási hadjárat már befejeződik. Most hát épp ezért teljesen helyénvaló elbeszélgetnünk a pétervári bolsevikokkal — de valamennyi orosz szociáldemokratával is — az ultimatisták ellen folyó harcról, amely Pétervárott a választások idején annyira fellángolt, hogy majdnem teljes szakítás lett a vége, és amelynek óriási jelentősége van Oroszországban az egész szociáldemokrata munkáspárt szempontjából.

Mindenekelőtt ennek a harcnak négy szakaszát kell világosan meghatároznunk, aztán majd részletesen kitérünk e harc jelentőségére és a közöttünk meg a pétervári bolsevikok egy része között felmerült néhány nézeteltérésre. Ez a négy szakasz a következő: 1) A „Proletarij" kibővített szerkesztőségének külföldi értekezletén véglegesen meghatároztuk a bolsevikoknak az otzovizmushoz és az ultimatizmushoz való viszonyát, s emellett megállapítottuk Makszimov elvtárs elszakadását (a „Proletarij" 46. száma és melléklete*). — 2) Egy ugyancsak külföldön nyomtatott és terjesztett külön röpiratban, amelynek címe: „A «Proletarij» kibővített szerkesztőségéből eltávolított tagok beszámolója a bolsevik elvtársaknak", Makszimov és Nyikolajev elvtársak (akiket feltételesen és részben támogatott Marat és Domov elvtárs) kifejtik a „Proletarij" irányvonalára mint „mensevik" stb. irányra vonatkozó nézeteiket, és síkraszállnak

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 435—444, 451—469. old. — *Szerk.*

ultimatizmusukért. A „Proletarij" 47—48. számának külön mellékletében elemeztük ezt a röpiratot*. — 3) Pártunk Pétervári Bizottságának Végrehajtó Bizottsága a szentpétervári választási hadjárat legelején ultimatista határozatot hozott a választások kérdésében. E határozat szövegét alább közöljük. — 4) Ez a határozat valósággal vihart idéz elő a pétervári bolsevik pártkörökben. Ez a vihar — ha szabad így kifejeznem — felül is, alul is egyaránt tombol. „Felül" a Központi Bizottság képviselőinek és a „Proletarij" kibővített szerkesztősége tagjainak felháborodásában és tiltakozásában nyilvánul meg. „Alul" pedig abban, hogy összehívták a pétervári szociáldemokrata munkások és pártmunkások kerületközi különtanácskozását. Ez a tanácskozás hozott egy határozatot (a szövegét alább közöljük), amelyben szolidaritást vállalt a „Proletarij" szerkesztőségével, de élesen elítélte *mind e szerkesztőség*, mind az otzovisták-ultimatisták „szakadár lépéseit". Ezután újabb ülésre hívták össze a Szentpétervári Bizottságot és a Végrehajtó Bizottságot, és *visszavonták* az ultimatista határozatot. Új határozatot hoztak a „Proletarij" irányvonala szellemében. E határozat teljes szövegét közöljük jelen számunk szemlerovatában.

Ez az események tulajdonképpeni magva. Pártunkban a hírhedt „ultimatizmus" jelentőségét most tökéletesen megvilágította a *gyakorlat*, és minden orosz szociáldemokratának figyelmesen el kell gondolkoznia a vitás kérdéseken. Továbbá, mivel pétervári elvbarátainknak egy része elítélte „szakadár" irányvonalunkat, megragadjuk a várva várt alkalmat arra, hogy ebben a fontos kérdésben is végleg *tisztázzuk nézeteinket* valamennyi bolsevikkal. Hisz jobb, ha most végleg „tisztázzuk nézeteinket", mint hogy a gyakorlati munkában lépten-nyomon újabb súrlódásokra és „félreértésekre" adjunk alkalmat.

Mindenekelőtt *pontosan* fel kell idéznünk, milyen álláspontot foglaltunk el a szakadás kérdésében mindjárt a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének értekezlete után. Az értekezletről kiadott „Közlemény"-ben (mel-

---

* Lásd ebben a kötetben 16—51. old. — *Szerk.*

léklet a „Proletarij“ 46. számához*) mindjárt az elején megmondtuk, hogy az ultimatizmus mint olyan irányzat, amely szerint a szociáldemokrata duma-frakcióhoz ultimátumot kell intézni, az otzovizmus és a bolsevizmus közt ingadozik. Egyik külföldi ultimatistánk — hangzik a közlemény — „elismeri, hogy a szociáldemokrata duma-frakció tevékenysége az utóbbi időben jelentékenyen javul, és ő nem is szándékozik most mindjárt ultimátumot küldeni a duma-frakciónak“.

„Az *ilyen* ultimatistákkal — folytatja szó szerint a „Közlemény“ — persze meglehetünk egy frakcióban... Az *ilyen* ultimatista bolsevikokkal szemben szó sem lehet szakításról.“ Nevetséges volna erről még csak beszélni is.

Továbbá, a „Közlemény“ második oldalán ezt olvassuk:

„Súlyos hibába esnének azok a helyi pártmunkások, akik az értekezlet határozatait úgy értelmeznék, mint felhívást arra, hogy a szervezetekből ki kell kergetni az otzovista beállítottságú munkásokat, vagy mi több, hogy azonnal szakadásra kell vinni a dolgot azokban a szervezetekben, amelyekben otzovista elemek vannak. Mi a leghatározottabban intjük a helyi pártmunkásokat az ilyen lépésektől.“

Azt hiszem, ennél világosabban nem lehet beszélni. Makszimov elvtárs elszakadása elkerülhetetlen volt, hisz ő *nem volt hajlandó alárendelni magát* az értekezlet határozatainak. De az ingadozó, határozatlan otzovista-ultimatista elemekkel való szakítást nem hirdettük meg, sőt nyomatékosan intettünk tőle mindenkit.

Most vessünk egy pillantást a harc második szakaszára. Makszimov elvtárs és társai kiadnak külföldön egy röpiratot, amelyben egyrészt bennünket vádolnak szakadársággal, másrészt pedig az új „Proletarij“ (amely állítólag hűtlen lett a régi „Proletarij“-hoz, a régi bolsevizmushoz) irányvonalát mensevik, „dumista“ stb. vonalnak nyilvánítják. Nem nevetséges-e a frakciónak, *vagyis a párton belül egy nézetet vallók szövetségének* kettészakadása miatt panaszkodni, ha egyszer maguk is elismerik, hogy

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 435—444. old. — *Szerk.*

nincs meg az egyöntetűség? Makszimov elvtárs és társai, ultimatizmusukat védve, azt írták röpiratukban, hogy „a párt ilyenkor (vagyis a heves és egyre erősödő reakció viszonyai között, amelyek a jelen pillanatot jellemzik) nem folytathat nagyarányú, ragyogó választási hadjáratot, nem kaphat méltó parlamenti képviseletet", — hogy „ilyenkor kétségessé és vitássá válik, hogy érdemes-e egyáltalán részt venni egy álparlamentáris intézményben", — hogy a „Proletarij" „lényegében" „a «parlamentarizmust mindenáron» mensevik álláspontra helyezkedik". Ezeket a frázisokat nyomon követi az otzovizmus köntörfalazó védelme („az otzovisták sohasem (!!!) nyilatkoztak általában az antiparlamentarizmus szellemében") és köntörfalazó megtagadása (hiszen mi nem vagyunk otzovisták; a pártnak most nem szabad likvidálnia a szociáldemokrata duma-frakciót; „a pártnak el kell döntenie, hogy végső fokon nem volt-e számára hátrányos a szóban forgó vállalkozás: a részvétel a III. dumában", — mintha a párt már *nem döntötte volna el* ezt a kérdést !).

Makszimovnak és társainak ez a köntörfalazása sokakat megtévesztett és megtéveszt; ezek azt mondják: ugyan hát mit árthatnak a pártnak vagy még a frakciónak is azok, akik egyáltalán nem tagadják meg a párthatározatok végrehajtását, csak éppen óvatosan síkraszállnak a taktikának egy kissé más értelmezése mellett?

Makszimov és társai prédikációival kapcsolatban az effajta nézetek erősen el vannak terjedve a nem gondolkozó közönség körében, amely készpénznek veszi a *szavakat*, nem veszi számításba a köntörfalazó, óvatos, diplomatikus szólamok *konkrét politikai jelentőségét* a *jelenlegi* párthelyzet körülményei között. Ez a közönség most nagyszerű leckét kapott.

Makszimov és társai röpirata 1909 július 3/16-án kelt. *Augusztusban* a Szentpétervári Bizottság Végrehajtó Bizottsága *három* ultimatista szavazattal két szavazat ellenében a következő határozatot hozta a küszöbönálló (most már befejeződött) pétervári választási hadjárattal kapcsolatban:

„A Végrehajtó Bizottság a választások kérdésében a következőket határozta: bár nem tulajdonítunk különösebb

jelentőséget az Állami Dumának és duma-frakciónknak, de szem előtt tartva az egész pártra kötelező párthatározatot, úgy bonyolítjuk le a választásokat, hogy nem fecséreljük rá minden meglevő erőnket, hanem csupán saját jelölteket állítunk a szociáldemokrata szavazatok felszívása céljából és választási bizottságot szervezünk, képviselőnk révén alárendelve ezt a bizottságot a Pétervári Pártbizottság Végrehajtó Bizottságának."

Csak hasonlítsák össze olvasóink ezt a határozatot Makszimov külföldi röpiratával. E két okmány összehasonlítása a legjobb és legbiztosabb eszköz arra, hogy feltárjuk a közönség előtt, mi is *valójában* Makszimov külföldi csoportja. Ez a határozat, pontosan ugyanúgy, mint Makszimov röpirata, kifejezi a párt iránti engedelmességét — s pontosan ugyanúgy, mint Makszimov, *elvben* védi az ultimatizmust. Egyáltalán nem akarjuk azt mondani, hogy a pétervári ultimatisták közvetlenül Makszimov röpiratát követték — erre nincs semmilyen adatunk. De ez nem is fontos. Azt állítjuk, hogy a politikai állásfoglalás *eszmei* azonossága itt kétségtelen. Azt állítjuk, hogy az említett példa különösen szemléletesen feltárta az „óvatos", a „diplomatikus", a tapintatos, a köntörfalazó — nevezzék, ahogy akarják — ultimatizmus *gyakorlati alkalmazását*, amelyet mindenki, aki közel áll a pártmunkához, ismer *száz meg száz* hasonló esetből, melyek nem ennyire „ragyogók", nincsenek rögzítve hivatalos okmányokban, s olyasmire vonatkoznak, amiről egy szociáldemokrata konspiratív okok miatt nem beszélhet nyíltan a közönség előtt stb. A pétervári határozat irodalmi és technikai tekintetben természetesen kevésbé ügyes, mint Makszimov röpirata. De hát a gyakorlatban Makszimov nézeteit mindig (vagy 1000 eset közül 999-ben) nem maga Makszimov alkalmazza majd a helyi szervezetekben, hanem kevésbé „ügyes" hívei. A párt szempontjából nem az az érdekes, ki tudja „ügyesebben" eltüntetni a nyomokat, hanem az, hogy mi a pártmunka *valóságos* tartalma, milyen *valóságos* irányba tereli e munkát egyik vagy másik vezér.

S kérdjük bármelyik elfogulatlan embertől: dolgozhatnak-e *egy* frakcióban, vagyis a párton belül egy elvet vallók szövetségében a „Proletarij" hívei és az efféle

határozatok szerzői? Beszélhetünk-e *komolyan* a dumának és a duma szónoki emelvényének kihasználására vonatkozó párthatározat megvalósításáról, amikor helyi bizottságok felső szervei effajta határozatokat hoznak?

Azt, hogy a Végrehajtó Bizottság határozata a *valóságban* kerékkötője a kezdődő választási hadjáratnak, hogy ez a határozat a valóságban *aládássa* a választási hadjáratot — azt mindenki azonnal látta (csak a határozat szerzői és az ultimatisták nem, akik rajonganak Makszimovért, mert olyan „ügyesen" tudja eltüntetni a nyomokat). Hogyan válaszoltak erre a határozatra a szentpétervári bolsevikok, erről már beszéltünk és lentebb még beszélünk. Ami bennünket illet, azonnal megírtuk az „Otzovista-ultimatista sztrájktörők"[24] című cikket — sztrájktörők azért, mert álláspontjukkal az ultimatisták nyilvánvalóan *kiszolgáltatták* a szociáldemokrata választási hadjáratot a *kadetoknak* —, s a cikkben lefestettük, mennyire szégyenletes az effajta határozat a szociáldemokratákra, és felkértük a Végrehajtó Bizottságot, amely ezt a határozatot hozta, hogy tüstént *vétesse le* a „Proletarij" fejlécéről ezt a megjelölést: „A Szentpétervári Bizottság lapja", ha ez a Végrehajtó Bizottság azt tartja magáról, hogy kifejezi a pétervári szociáldemokraták nézeteit: mi nem akarunk képmutatók lenni — írtuk ebben a cikkben —, *az efféle*... szintén-bolsevikok lapja *nem voltunk és nem is leszünk*.

A cikk már ki volt szedve, sőt tördelve, amikor Pétervárról levelet kaptunk, amelyben beszámolnak arról, hogy a hírhedt határozatot *visszavonták*. A szám megjelenését el kellett halasztani (a 47—48. szám emiatt néhány nappal később jelent meg). Az ultimatisták határozatáról most szerencsére nem a folyó választási hadjárattal kapcsolatban kell beszélnünk, hanem mint olyan dologról, amely elmúlt... és jó volna, ha teljesen „feledésbe merülne".

Itt van annak a határozatnak a szövege, melyet pétervári bolsevikok hoztak a hírhedt határozat után összehívott különtanácskozáson:

„A szociáldemokrata munkások és pártmunkások kerületközi különtanácskozása megvitatta a «Proletarij» kibővített

szerkesztőségének határozatait, és teljes szolidaritást vállal «A bolsevikok feladatai a pártban», «Viszonyunk a duma-tevékenységhez stb.» és «Az ultimatizmusról és az otzovizmusról» c. határozatban kifejtett politikai vonallal.

Ugyanakkor a tanácskozás semmiképpen sem ért egyet az ultimatista elvtársak elleni harcnak azokkal a módszereivel, amelyeket a szerkesztőség ugyanazokban a határozataiban megjelöl, mert a tanácskozásnak az a véleménye, hogy ezek a módszerek akadályozzák a «Proletarij» szerkesztősége által kitűzött legfontosabb feladatok megoldását: a párt újjászervezését.

A tanácskozás ugyanígy tiltakozik az ultimatista és otzovista elvtársak szakadár lépései ellen is."

E határozat után a Pétervári Bizottságot újabb ülésre hívták össze, s ez az ülés visszavonta az ultimatista határozatot és új határozatot hozott (lásd a szemlerovatot). Ez az új határozat így fejeződik be: „Mivel igen fontosnak és szükségesnek tartjuk a küszöbönálló választási hadjárat kihasználását, a Pétervári Bizottság elhatározza, hogy tevékenyen részt vesz benne."

Mielőtt rátérnénk arra, hogy válaszoljunk azoknak az elvtársaknak, akik nem értenek egyet a mi — állítólag — szakadár politikánkkal, idézünk néhány részletet az egyik ilyen elvtárs leveléből:

„... A $^2/_3$ részében munkásokból álló tanácskozás (kerületközi különtanácskozás) résztvevői között egyetértés volt a jelenlegi helyzet értékelését és az ebből a helyzetből adódó taktikai lépéseinket illetően, de nem kisebb egyetértéssel foglaltak állást azok ellen a harci módszerek ellen is, amelyeket a «Proletarij» szerkesztősége ajánl követni taktikai ellenfeleinkkel, az ultimatistákkal szemben. A tanácskozás nem ért egyet azzal, hogy — amint azt a «Proletarij» határozataiban megállapítja — külön frakcióban el kell határolnunk magunkat ezektől az elvtársaktól, mert ebben az elhatárolásban magának a pártnak a létét veszélyeztető lépést lát... Szentül hiszem, hogy helyesen fejezem ki a tanácskozás véleményét és hangulatát, ha azt mondom: *nem tűrjük a szakadást!* Elvtársak! Önök ott külföldön olyan szörnyű ultimatista ördögöt festettek maguknak, amilyen a valóságban nálunk nincs is. A Pétervári Bizottság és a Végrehajtó Bizottság *véletlen* összetétele többséghez juttatta az ultimatistákat, és ennek következtében egy ostoba és hibás határozatot hoztak, amely olyan erkölcsi

csapást mért ezekre az ultimatistákra, hogy aligha térnek magukhoz... A Pétervári Bizottság ülésén, amely ezt a határozatot hozta, három kerület képviselői nem vettek részt, a negyedik képviselőjének pedig, ahogy most kiderült, nem volt szavazati joga. Tehát hiányoztak négy kerület képviselői, ahhoz az egy szavazathoz pedig, amely többséghez juttatta az ultimatistákat, «magyarázatot fűztek». Kiderül, hogy a Pétervári Bizottságnak ez a nem teljes ülése sem juttatta voltaképp többséghez az ultimatistákat... A tanácskozás a Pétervári Bizottságnak a választásokra vonatkozó határozatáról úgy döntött, hogy el kell érni a határozat felülvizsgálását, mégpedig feltétlenül a Pétervári Bizottságnak mindjárt az első ülésén, amelyen — ahogy ez most kiderült — a mienk lesz a többség, s más határozatot hozunk. Maguk az ultimatisták is szégyellik határozatukat és beleegyeznek felülvizsgálásába. Mindannyian — ez alól, azt hiszem, még a határozat szerzője sem kivétel — belátják, hogy a határozat minden tekintetben ostoba, de — és ezt hangsúlyozom — nem bűnös. Az ultimatista elvtársak, akik a határozatot megszavazták, kijelentették, hogy nem értenek egyet a határozat szerzőjével, aki csakugyan a közmondás szellemében azt ajánlotta, hogy úgy kell cselekednünk, hogy «a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon»..."

Ez a velünk egy elvet valló levélíró tehát azzal vádol bennünket, hogy külföldön egy szörnyű ultimatista ördögöt festettünk, hogy az ultimatisták ellen folytatott szakadár harcunkkal megnehezítjük (vagy csődbe juttatjuk) a párt újjászervezésének ügyét.

Ezekre a „vádakra" a legjobb válasz éppen a pétervári események története. Éppen ezért is mondtuk el ilyen részletesen ezt a történetet. A tények magukért beszélnek.

Megállapítottuk, hogy Makszimov elszakadt a frakciótól, mert nem volt hajlandó engedelmeskedni a kibővített szerkesztőség határozatainak, és a hírhedt „iskola" örvén az új szervezet eszmei-szervezeti központját szervezte külföldön. Emiatt vádol bennünket néhány elvbarátunk, aki kénytelen volt Pétervárott *rendkívüli intézkedések útján* (befolyásos munkások küléntanácskozása és a már elfogadott határozat felülvizsgálása!) *harcolni* azért, hogy *visszavonják* a Makszimov nézeteit tükröző, „*minden tekintetben ostoba*" határozatot!!

Nem, elvtársak, azzal, hogy szakadársággal és „ördögfestéssel" vádoltak bennünket, csak újra bebizonyították, hogy sürgősen meg kell állapitani: Makszimov elszakadt a frakciótól; csak azt bizonyították be, hogy örökre meggyaláznánk a bolsevizmust, jóvátehetetlen csapást mérnénk a párt ügyére, ha a pétervári választások előtt nem határolnánk el magunkat Makszimovtól. Az önök *tettei*, elvtársak, akik szakadársággal vádolnak bennünket, megcáfolják az önök *szavait*.

Önök „csak" az ultimatisták elleni harcnak azokkal a módszereivel „nem értenek egyet", amelyeket *mi* ajánlunk. Mi teljesen egyetértünk az ultimatisták elleni harcnak azokkal a módszereivel, amelyeket *önök* ajánlanak, teljes mértékben és feltétlenül üdvözöljük az önök harci módszereit is, győzelmüket is, de ugyanakkor mély meggyőződésünk, hogy az *önök* módszerei tulajdonképpen nem is egyebek, mint a „mi" módszereink *gyakorlati alkalmazása* egy bizonyos pártkörnyezetben.

Miben állnak a mi „rossz" módszereink? Abban, hogy a Makszimovtól és társaitól való elhatárolás szükségességét hangoztattuk. Miben állnak az önök, jó, módszerei? Abban, hogy a teljes mértékben Makszimov nézeteit érvényre juttató határozatot „minden tekintetben ostobának" minősítették, különtanácskozást hívtak össze, hadjáratot indítottak e határozat ellen és elérték azt, hogy maguk a szerzői is elszégyellték magukat miatta, elérték, hogy a határozatot visszavonták és egy másik, *nem* ultimatista, *hanem* bolsevik határozattal cserélték fel.

Az önök „hadjárata", elvtársak, a mi hadjáratunk *folytatása*, nem pedig annak megdöntése.

De mi senkiről sem állítottuk, hogy elszakadt tőlünk — mondják önök. Nagyszerű. Hogy „megdönthessék" a mi, rossz, módszerünket, próbálják meg külföldön megcsinálni azt, amit Pétervárott megcsináltak. Próbálják meg elérni azt, hogy Makszimov és hívei (akár a hírhedt Jerogin-féle „iskola" helyén) teljes egészében „minden tekintetben ostobának" minősítsék Makszimov röpiratának eszmei tartalmát („Beszámoló a bolsevik elvtársaknak"), elérni azt, hogy Makszimov és kompániája „elszégyellje magát" e röpirat miatt, hogy a hírhedt „iskola"

homlokegyenest ellenkező eszmei tartalmú röpiratot szerkesszen*. Ha ezt sikerül elérniök, ezzel csakugyan *megdöntik* a mi harci módszereinket, s mi szívesen elismerjük, hogy az „önök“ módszerei a jobbak.

Pétervárott van egy gyakorlati, halaszthatatlan, az egész pártot érintő feladat: a választások. Pétervárott a szociáldemokrata proletariátus azonnal *rendreutasította* az ultimatistákat, mégpedig *úgy*, hogy rögtön engedelmeskedtek: a pártosság érzése túlsúlyba került, a proletár tömegek közelsége jótékony hatást tett; mindenki előtt azonnal világossá vált, hogy az ultimatista határozattal nem lehet intézni a dolgokat. Azonnal *ultimátumot* intéztek az ultimatistákhoz, és a pétervári ultimatisták *(becsületükre legyen mondva)* azzal feleltek a bolsevikok ultimátumára, hogy alávetették magukat a pártnak, alávetették magukat a bolsevikoknak, s nem harcoltak a bolsevikok ellen (legalábbis a választásokon; hogy aztán a választások után is szüneteltetik-e majd a harcot, azt még nem tudjuk).

* Nézzük csak meg különben, hogyan igyekszik Makszimov és a hírhedt „iskola“ eltüntetni a nyomokat. Az iskola 1909 augusztus 26-i kelettel kiadott egy nyomtatott röplapot, amely tartalmazza az iskola programját, Kautsky levelét (Kautsky nagyon előzékenyen azt tanácsolta, hogy „ne helyezzék előtérbe“ a filozófiai nézeteltéréseket, és kijelentette, hogy „nem tartja jogosnak a szociáldemokrata duma-frakció éles bírálatát“ — nem is beszélve az „ultimatizmusról“!), Lenin levelét (lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 477—478. old. — *Szerk.)* és az iskolatanács határozatát. Ez a mulatságos tanács kijelenti, hogy „a frakciós viszályoknak abszolút semmi közük sincs az iskola céljaihoz és feladataihoz, amelyek szigorúan az egész párt céljai és feladatai“. Nézzük a röplap aláírásait. Makszimov, Gorkij, Ljadov, Lunacsarszkij, Mihail, Alekszinszkij előadók. Gondoljuk csak meg: egy *ilyen* előadói gárdával rendelkező iskolának „abszolút semmi köze sincs“ „a frakciós viszályokhoz“! Ide hallgassanak, kedves elvtársak: ... mindennek van határa! — Azt mondják nekünk: az iskola más előadókat is „meghívott“. Először is, meghívta ugyan őket, de tudta, hogy ezek talán sohase tudnak odautazni. Másodszor, az iskola meghívta ugyan őket, de... „De az iskolának nem volt módjában, hogy nekik — (a más előadóknak) — az utazáshoz és az előadások tartamára való ellátáshoz szükséges anyagi eszközöket felajánlja“ (az 1909 augusztus 26-i röpirat). Ugyebár nagyszerű? Távol áll tőlünk minden frakciózás, de az utazásra „nem ajánlhatunk fel“ pénzt senkinek, csak a „mieinknek“...

Makszimov és társai nem csak szeszélyből ultimatisták. Az ultimatizmusból egy egész irányvonalat akarnak csinálni. Az ultimatista politika egész rendszerét építik ki (nem is beszélve az istenépítőkkel való barátságukról: ebben a pétervári ultimatisták bizonyára nem hibásak), ebből új irányzatot alkotnak, rendszeres hadjáratot indítottak a bolsevizmus ellen. Természetesen vereséget fognak szenvedni (s már szenvednek is) az otzovistáknak ezek a lelkesítői is, de ahhoz, hogy mielőbb kigyógyítsuk frakciónkat és pártunkat az otzovista-ultimatista betegségből, *e téren* erélyesebb intézkedésre volt szükség, és annál hamarább gyógyítjuk ki pártunkat ebből a betegségéből, minél erélyesebben folytatjuk harcunkat a nyílt és a leplezett otzovistákkal.

Az ultimatisták „véletlen többségéről" beszélnek a pétervàriak. Súlyosan tévednek, elvtársak. Önök a maguk körében most egy kis részét látják egy *általános* jelenségnek, és „véletlennek" nyilvánítják azt, aminek az egésszel való kapcsolatát nem látják világosan. Gondoljunk csak a tényekre. 1908 tavaszán az otzovizmus a központi területen felszínre kerül, és 14 szavazatot (32 közül) szerez a moszkvai városi konferencián. 1908 nyarán és őszén otzovista kampány Moszkvában: a „Rabocseje Znamja" vitát indít, és cáfolja az otzovizmust. 1908 augusztusában a „Proletarij"-ban is vita kezdődik. 1908 ősze: az otzovisták az országos pártkonferencián „áramlattá" különülnek. 1909 tavasza: az otzovisták kampánya Moszkvában (lásd a „Proletarij" 47—48. száma, „A moszkvai városkörnyéki szervezet konferenciája"). 1909 nyara: a Pétervári Bizottság Végrehajtó Bizottságának ultimatista határozata.

E tények láttán az ultimatisták „véletlen" többségéről beszélni egészen naiv dolog. Egyes helyeken a leghevesebb ingadozások is elkerülhetetlenek a szervezet összetételében — mindaddig, amíg a reakció olyan erős, amíg a szociáldemokrata szervezetek személyi összetétele olyan gyenge, mint most. Ma a bolsevikok minősítik „véletlennek" az ultimatista többséget N. N.-ben, holnap az ultimatisták minősítik „véletlennek" a bolsevikok többségét M. M.-ben. Temérdek sokan vannak, akik sze-

retnek ezen veszekedni — mi nem tartozunk közéjük. Meg kell érteni, hogy ezek a kölcsönös szemrehányások és perpatvarok mélyreható eszmei nézeteltérés *termékei*. Csak ha ezt megértjük, segíthetünk a szociáldemokratáknak abban, hogy a meddő és megalázó perpatvarok (a „véletlen" többség miatt, egyik vagy másik szervezeti összeütközés miatt, pénz miatt, összeköttetések stb. miatt kitörő perpatvarok) helyett *tisztázzák a nézeteltérés eszmei okait*. Nagyon jól tudjuk, hogy az ultimatisták és a bolsevikok harca sok városban kiterjedt a munka legkülönbözőbb ágaira, s a legális szervezetek, társaságok, kongresszusok, gyűlések körében végzett tevékenység terén is meghasonlást, széthúzást idézett elő. Vannak „harctéri" leveleink is erről az egyenetlenkedésről és viszályról — sajnos, konspirációs okokból az *ilyen* leveleknek csak tized- vagy századrészét közölhetjük. A leghatározottabban azt állítjuk, hogy Szentpétervárott a választásokon az ultimatisták elleni harc *nem véletlenség*, hanem az általános betegség számtalan megnyilvánulásainak egyike.

Ezért ismételten kijelentjük valamennyi bolsevik elvtársunknak, valamennyi munkásnak, aki szívén viseli a forradalmi szociáldemokrácia ügyét: mi sem tévesebb és károsabb, mint ha valaki próbálja eltitkolni ezt a betegséget. Teljesen világosan fel kell tárnunk az otzovizmus, az ultimatizmus, az istenépítés híveivel való nézeteltérésünk okait, jellegét és jelentőségét. Világosan el kell különítenünk, el kell határolnunk a bolsevikok frakcióját, vagyis azoknak az egy elvet valló bolsevikoknak a szövetségét, akik a pártot a „*Proletarij*" közismert irányzata szerint akarják *vezetni*, attól az új frakciótól, amely elkerülhetetlenül oda vezeti híveit, hogy ma „véletlenül" anarchista frázisokat mondanak a pétervári és a moszkvai otzovista platformban, holnap „véletlenül" karikírozzák a bolsevizmust Makszimov röpiratában, holnapután „véletlenül" meghozzák az „ostoba" pétervári határozatot. Fel kell ismernünk ezt a betegséget, és közös erővel hozzá kell látnunk a gyógyításához. Ott, ahol a pétervariak módszereivel, vagyis az élenjáró munkások szociáldemokrata öntudatára való azonnali és sikeres apellálás-

sal lehet gyógyítani, ott ez a gyógymód a legjobb, ott *soha senki* nem is hirdette a mindenáron való szakítást és elhatárolást. De ott, ahol különféle körülmények folytán többé-kevésbé szilárd központok, körök alakulnak ki, amelyek az új frakció eszméit propagálják, ott elkerülhetetlen az elhatárolódás. Ott az új *frakciótól* való elhatárolódás a *párt* soraiban végzett munka gyakorlati egységének *záloga*, hiszen maguk a pétervári gyakorlati pártmunkások is elismerték, hogy az ultimatizmus zászlaja alatt ilyen munkát végezni nem lehet.

„Proletarij" 49. sz.
1909 október 3 (16).

MEGJEGYZÉS A „PÉTERVÁRI VÁLASZTÁSOK“ CÍMŰ CIKKHEZ[25]

E bolsevik eszme eltúlzása ellen csak a bolsevikok tiltakoztak. Amikor a „Novij Gyeny“[26] című lapban egy hibás jegyzék jelent meg, amelyben elvileg nem eléggé határolták el magukat a trudovikoktól és a népi szocialistáktól, három bolsevik publicista megkísérelte, hogy a programot illető nézeteltéréseknek ezt az elkenését jóvátegye, és mind a lapban, mind a választói gyűléseken az agitációt kitartóbb *osztályharcos*, *szocialista* útra terelje. Ez a kísérlet tudomásunk szerint nem sikerült, de *nem a bolsevikok hibájából*. Ugyanígy nem sikerült egy bolseviknak az a kísérlete sem, hogy ellenvetéseket tegyen Jordanszkij fejtegetéseivel szemben, amelyek a „Novij Gyeny“-ben a szociáldemokráciának a törvényességre és a rendre vonatkozó nézeteiről megjelentek. Jordanszkij, mint sok más opportunista, elsekélyesítette Engels ismert kijelentését a „piros orcákról“, amelyekre a szociáldemokrácia a „törvényesség“ talaján szert tesz. Engels maga határozottan tiltakozott e nézetének kiszélesítő magyarázgatása ellen (lásd Engels levelét a „Neue Zeit“-ben), mert az Németország fejlődésének csak egy meghatározott szakaszára vonatkozott (amikor általános választójog stb. volt)[27]. Jordanszkij helyénvalónak tartotta, hogy ezt a június 3-i „törvényességre“ értelmezze.

„Proletarij“ 49. sz.
1909 október 3 (16).

HATÁROZATTERVEZET A PÁRT ÉS A PÁRTEGYSÉG MEGERŐSÍTÉSÉRŐL[28]

A Központi Lap szerkesztősége[29] megállapítja, hogy a párt és a pártegység megerősítése a jelen pillanatban csakis bizonyos erős, a gyakorlati munkásmozgalomban befolyásos *frakciók* már kirajzolódó *közeledésének* útján, nem pedig a frakciók feloszlatásával kapcsolatos moralizáló nyafogás útján jöhet létre; ugyanakkor ennek a közeledésnek a forradalmi szociáldemokrata *taktika* alapján kell létrejönnie és fejlődnie, és annak a szervezeti politikának az alapján, amely határozott harcot hirdet a „baloldali" és a „jobboldali" likvidátorság ellen, s különösen a jobboldali ellen, mivel a már szétvert „baloldali" likvidátorság kisebb veszéllyel fenyeget.

A megírás ideje:
1909 október 21 (november 3).

Először megjelent:
Lenin Művei. 2—3. kiad. XIV. köt. 1929.

BESZÉD A NEMZETKÖZI SZOCIALISTA IRODA ÜLÉSÉN A HOLLAND SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRTBAN BEKÖVETKEZETT SZAKADÁS KÉRDÉSÉBEN[30]

A NEMZETKÖZI SZOCIALISTA IRODA „BULLETIN"-JÉNEK TUDÓSÍTÁSA ALAPJÁN

Adler javaslata a szakadást mintegy elkerülhetetlen dolognak tartja, az új pártot a holland szekció frakciójának tekinti, és elismeri azt a jogát, hogy képviseltesse magát a nemzetközi kongresszuson. Hogy hány szavazattal képviselteti majd magát ez a frakció a nemzetközi kongresszuson, ezt a kérdést a holland nemzeti szekciónak kell megvizsgálnia, és ha az eredmény nem lesz kielégítő, az új pártnak joga van fellebbezni a Nemzetközi Szocialista Irodához. Egyébként Roland-Holst elvtársnő levelet írt az Irodának, s kéri az új párt felvételét.

Elhangzott 1909 október 25-én (november 7-én).

Megjelent a „Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International" („A Nemzetközi Szocialista Iroda Időszaki Bulletinje") 2. számában, Brüsszelben.

A CÁR A FINN NÉP ELLEN

A Téli Palota feketeszázas banditái és a III. duma októbrista hamiskártyásai újabb hadjáratot indítottak Finnország ellen. El akarják törölni az alkotmányt, amely eddig védte a finnek jogait az orosz egyeduralkodók önkényétől, kivételes állapot bevezetésével Finnországot is meg akarják fosztani minden jogtól, akárcsak Oroszország többi részét, — ez a célja annak a hadjáratnak, amely azzal kezdődött, hogy a cár rendeletet adott ki, amely szerint a hadkötelezettség kérdését a szejm mellőzésével kell megoldani, s hogy az orosz hivatalnokok közül neveztek ki új szenátorokat. Felesleges kitérni azoknak az érveknek az elemzésére, amelyekkel ezek a rablók és hamiskártyások megkísérlik bizonyítani, hogy a többmillió szuronnyal fenyegetett Finnország elé szabott követelések törvényesek és igazságosak. Nem ezekben az érvekben van a dolog lényege, hanem a kitűzött célban. A demokratikus és szabad Finnország megfojtásával a cári kormány és szekértolói el akarják törölni az 1905-ös *népi* vívmányok utolsó nyomait is. Ezért az egész orosz nép ügyéről van szó ezekben a napokban, amikor a kozák ezredek és a tüzérütegek sietősen egyre-másra elfoglalják Finnország városi centrumait.

A finnek által támogatott oroszországi forradalom arra kényszerítette a cárt, hogy nyissa szét ujjait, amelyekkel több éven át szorongatta a finn nép nyakát. A cár, aki ki akarta terjeszteni önkényuralmát Finnországra is, amelynek alkotmányára ősei is, ő maga is felesküdtek, kénytelen volt tudomásul venni nemcsak azt, hogy finn földről kiűzik a bobrikovista[31] hóhérokat, és eltörlik

minden törvénytelen rendeletét, hanem azt is, hogy Finnországban bevezetik az általános és egyenlő választójogot. A cár, miután elfojtotta az oroszországi forradalmat, előlről kezdi a régi nótát, csak azzal a különbséggel, hogy most maga mögött érzi nemcsak régi gárdájának, bérelt kémeinek és korrupt hivatalnokainak támogatását, hanem a vagyonosok falkájának a támogatását is, amely a III. dumában Krupenszkij és Gucskov vezetésével közösen fellép az orosz nép nevében.

Minden kedvez ennek a rabló vállalkozásnak. Oroszországban hallatlanul meggyengült a forradalmi mozgalom, és nem okoz olyan nagy fejtörést a koronás szörnyetegnek, hogy az elvonná figyelmét kiszemelt áldozatától. A nyugat-európai burzsoázia, mely egykor azzal a kéréssel fordult a cárhoz, hogy hagyja békén Finnországot, most a kisujját sem mozdítja, hogy megfékezze ezeket a zsiványokat. Hisz nemrég éppen azok *biztosították* őt a cár szándékainak becsületességéről és „alkotmányosságáról", akik annak idején felszólították Európát, hogy ítélje el a cár finnországi politikáját. A kadet vezérek, akik „az orosz értelmiség képviselőinek" és „az orosz nép képviselőinek" nevezik magukat, ünnepélyesen biztosították a nyugat-európai burzsoáziát arról, hogy ők — és velük együtt az orosz nép is — *szolidárisak a cárral.* Az orosz liberálisok mindent elkövettek, hogy Európa ugyanolyan közönyösen szemlélje a kétfejű ragadozónak Finnország ellen intézett újabb rablótámadásait, mint ahogy a szabad Perzsia elleni portyázásait nézte.

A szabad Perzsia tulajdon erőfeszítéseivel szállt szembe a cárizmussal. A finn nép — s élén a finn proletariátus — ugyancsak kemény ellenállásra készül Bobrikov utódaival szemben.

A finn proletariátus jól tudja, hogy igen nehéz körülmények között kell harcolnia. Tudja, hogy az önkényuralommal kacérkodó nyugat-európai burzsoázia nem fog beavatkozni; tudja, hogy az orosz vagyonos társadalom, amelyet részint megvesztegettek a Sztolipin-féle politikával, részint szétzüllesztettek a kadet hazugságokkal, nem nyújt Finnországnak olyan erkölcsi támogatást, amilyet az 1905-ig élvezett; tudja, hogy az orosz kormány pimaszsága

rendkívül megnőtt, amióta magában Oroszországban sikerült csapást mérnie a forradalom hadseregére.

De a finn proletariátus azt is tudja, hogy a politikai harc nem *egy* ütközetben dől el, hogy ez a harc olykor hosszú évekig tartó komoly erőfeszítést követel, és hogy végül is az győz, akit a történelmi fejlődés ereje támogat. Finnország szabadsága diadalmaskodni fog, mert nélküle elképzelhetetlen Oroszország szabadsága, ha meg Oroszországban nem jut diadalra a szabadság, elképzelhetetlen Oroszország gazdasági fejlődése.

A finn proletariátus — nagyszerű tapasztalatai alapján — azt is tudja, hogyan kell a szabadságért hosszas, szívós forradalmi harcot vívni, úgy, hogy ez fárassza, züllessze, csúffá tegye aljas ellenségét, amíg a körülmények lehetővé nem teszik, hogy döntő csapást mérjen rá.

Ugyanakkor Finnország proletariátusa tudja, hogy új harcának mindjárt az első lépésétől kezdve az ő oldalán áll majd egész Oroszország szocialista proletariátusa, amely — bármilyen nehéz körülmények között él is most — kész teljesíteni, *hiánytalanul teljesíteni kötelességét.*

A szejm szociáldemokrata frakciója küldöttséget menesztett a III. duma szociáldemokrata frakciójához, hogy közösen megvitassák a zsarnokok elleni harc tervét. A duma magas szószékéről képviselőink felemelik majd szavukat, mint ahogy ezt tavaly is megtették, hogy megbélyegezzék a cári kormányt, és letépjék az álarcot a kormány képmutató dumabeli szövetségeseiről. Feszítse meg hát minden erejét minden szociáldemokrata szervezet és minden munkás, hogy képviselőink szava ne magányosan hangozzon el a Tauriai Palotában, hogy az orosz és a finn szabadság ellenségei lássák: az egész orosz proletariátus szolidáris a finn néppel. Elvtársainknak a helyi szervezetekben az a kötelességük, hogy minden kínálkozó alkalmat megragadva fennen hangoztassák, milyen álláspontot foglal el az oroszországi proletariátus a finn kérdésben. A párt először is az orosz és a finn szociáldemokrata frakcióhoz intézett felhívással, majd pedig a tiltakozás aktívabb formáival elegendő alkalmat talál majd arra, hogy megtörje ezt a szégyenletes hallgatást, amelyben az orosz ellenforradalom a finn nép testét marcangolja.

Finnországban egész Oroszország szabadságáért folyik a harc. Bármilyen keserű perceket okoz is majd ez az új harc az oly bátor finn proletariátusnak, a szolidaritás új kötelékeivel fűzi egybe Finnország és Oroszország munkásosztályát, s előkészíti arra a pillanatra, amikor elég ereje lesz befejezni azt, amit 1905 októberében elkezdett, és amit Kronstadt és Sveaborg dicső napjaiban megkísérelt folytatni.

„Szocial-Demokrat" 9. sz.
1909 október 31 (november 13).

LEVÉL A CAPRI ISKOLA HALLGATÓIHOZ[32]

Kedves Elvtársak! Megkaptuk mindkét levelüket, amelyben az „iskolában“ meginduló szakadásról számolnak be. A velünk egy nézetet vallóknak ezek az első elvtársi levelei Capriból szerfelett megörvendeztettek bennünket. Tiszta szívből üdvözöljük az iskolában végbemenő világos elhatárolódást.

Természetesen idő kellett ahhoz, hogy az iskolának, egy új frakció új központjának igazi jellege feltáruljon. Egy percig sem kételkedtünk abban, hogy a legöntudatosabb szociáldemokrata munkások előbb-utóbb tisztázzák a helyzetet és kijutnak a helyes útra. Moszkvából azt írják nekünk, hogy ott leveleket kaptak az iskola szenvedélyes „bogdanovista“ hallgatóitól, akik nyíltan agitálnak a capri központ mellett, és ezzel *igen nagymértékben elősegítik*, hogy valamennyi szociáldemokrata munkás ráeszméljen a capri iskola igazi jelentőségére.

Most pedig térjünk a tárgyra. Tüzetesen meg kell vizsgálniok az új helyzetet, elvtársak, hogy azt Önökkel együtt megvitathassuk, és megtehessük a helyes lépéseket, helyesen megválaszthassuk lépéseink idejét. Önök természetesen tisztában vannak azzal, hogy az iskola kettészakadása most már elkerülhetetlen: Önök maguk is azt írják, hogy nem maradhatnak egy ilyen iskolában. A szenvedélyes „bogdanovistákkal“ való egységes cselekvésre természetesen Önök maguk sem számítanak. Ha pedig egyszer már odáig jutott a dolog, hogy az iskola kettészakadása *elkerülhetetlen*, akkor világosan meg kell érteniök ennek a szakadásnak a jelentőségét, világos képet kell maguknak alkotniok arról, milyen harc következik

a szakadásból, hogyan iparkodnak majd a bogdanovisták mindnyájukat *„ártalmatlanná tenni“* (vagyis megfosztani attól a lehetőségtől, hogy érvényesítsék befolyásukat, és megmondják, mi az igazság az iskola dolgában), mindnyájukat *kompromittálni* (ez a gúnynév: „a Bolsevik Központ ügynöke“, amely az Önök szavai szerint Alekszinszkijtől ered, csupán a kezdet, *a java csak ezután következik)* stb. stb.

Jól meg kell gondolniok mindezt, és határozottan, erélyesen, meggondoltan kell cselekedniök, mint egy ütközetben: Önök maguk is azt írják, hogy az iskolában „ütközetek“ folynak a platform miatt. Ez a kezdete azoknak az *ütközeteknek*, amelyeket Önök ellen a bogdanovisták *mindenütt* megindítanak, ahová csak elhatolnak.

Azzal kell kezdeniök, hogy pontosan megállapítják, hányan vannak. Hányan vannak, akik *határozottan* ellenzik a „bogdanovista“ platformot? Lehet-e növelni ezt a számot, vagy sem? Ha igen, hogyan és mennyi idő alatt. Ha nem, hogyan viselkednek a „semlegesek“. Meg kell gondolniok, hogyan viselkedjenek Önök az iskola elkerülhetetlen kettészakadása esetén, hogy a lehetőséghez képest *a maguk oldalára vonják* ezeket a semlegeseket vagy legalábbis ne engedjék, hogy egészen a bogdanovisták karmai közé kerüljenek.

Továbbá. Hogyan gondolják megszervezni az iskolából való kiválásukat? Egyszerű elutazás formájában, vagy mint kiválást a platform körüli harc miatt? Persze, ha Önöknél a harc olyan gyorsan bontakozott ki, ahogy első két levelükből sejteni lehet, akkor a szakítás talán már meg is esett, vagyis Önöket talán már ki is dobták a bogdanovisták — igen, se szó, se beszéd, kidobták —, akkor már nincs mit beszélni tovább. Ha ez még nem történt meg, gondolják meg jól, hogyan szervezik meg kiválásukat. Önöknek számot kell adniok valamennyi orosz szervezetnek. Önöknek meg kell majd cáfolniok, mégpedig pontosan és világosan, tényekkel, mindazokat a támadásokat, amelyeket most ezrével intéznek Önök ellen a „bogdanovisták“. Fel kell készülniök, hogy megvédjék mind az iskolára, mind a bogdanovisták „platformjára“ vonatkozó nézeteiket.

Ha felmerül elutazásuk kérdése, ki kell harcolniok, hogy megadják Önöknek a szükséges pénzt, amellyel visszajuthatnak Oroszországba. Ez kötelessége az iskolának, pontosan ugyanúgy, mint ahogy a bolsevikok kettészakadásáig a Bolsevik Központ köteles volt pénzt adni Ljadovnak is, Vszevolodnak is, Sztanyiszlavnak is, hogy visszautazhassanak Oroszországba (az 1908 decemberi pártkonferencia után). Ők akkor követelték tőlünk a pénzt, és meg is kapták.

Mi természetesen segítünk Önöknek az útlevelek dolgában is, abban is, hogy találkozhassunk (Párizsban vagy valamelyik kis városkában, hogy jobban konspirálhassunk, és hogy Önök minél kevesebb időt veszítsenek, hogy minél kevesebbet költsenek). Találkozásunk helyét később még külön megbeszéljük és kiválasztjuk. Pénz dolgában nem állunk valami rózsásan, s ezért csak szerény segítséget nyújthatunk.

Mindezt azért írom Önöknek, hogy tisztázzuk a dolgokat, és kicseréljük nézeteinket. Ha pontosabb választ kapunk Önöktől, ha levelezésünkkel valamennyi kérdést tisztázzuk, összehívjuk a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének végrehajtó bizottságát, és akkor eldöntjük, milyen mértékben támogathatjuk Önöket, mikor és hol találkozunk stb.

Válaszoljanak minél részletesebben. Nem adhatnának meg valami *közvetlen* címet?

Üdvözlettel
a „Proletarij" titkára

A megírás ideje: 1909 október.

Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 1933.

SZÉGYENLETES KUDARC

Az olvasó még emlékszik az N. N.-i „párt"-iskola rövid, de tanulságos történetére. Ez a történet a következő. A bolsevik frakció egyévi belső harc után határozottan elhatárolja magát az „új" áramlatoktól: az otzovizmustól, az ultimatizmustól és az istenépítéstől. A bolsevikok értekezlete külön határozatban az N. N.-i iskolát ez áramlatok híveiből álló *új frakció központjának nyilvánítja**. Az említett három pillérre épített új frakció külföldi vezérei szervezetileg elszakadnak a bolsevikoktól. Az új frakció hősei, habár politikailag általában rendkívül bátrak és megingathatatlanul hisznek álláspontjukban, nem mernek nyílt sisakkal fellépni tulajdon lapjukban stb. Ehelyett a párt és a frakció közönséges *becsapását* választják: külföldön egy iskolát szerveznek, amelyet „párt"-iskolának neveznek, s amelynek igazi ideológiai arculatát gondosan titkolják. Sok-sok erőfeszítés után sikerül nekik ebben az állítólagos pártiskolában összegyűjteni 13 munkást, s ezeket egy Makszimovból, Alekszinszkijből, Ljadovból és Lunacsarszkijból álló csoport elkezdi „oktatni". Ez a társaság egész idő alatt nemcsak konspirálja azt a tényt, hogy az „iskola" az új frakció központja, hanem teljes erővel hangsúlyozza, hogy az „iskola" semmilyen frakcióval sincs kapcsolatban, hanem ez az egész párt vállalkozása. Makszimov, Alekszinszkij, Ljadov és társaik — „frakción kívüli" elvtársak szerepében! . .**

---

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 459—460. old. — *Szerk.*

** Mellesleg: Trockijnak most, miután elolvasta a munkások alább közölt leveleit, el kell döntenie, nem volna-e már ideje, hogy

És végül — következik az utolsó szakasz. Az állítólagos pártiskolába elutazott munkásoknak körülbelül a fele fellázad a „rossz pásztorok“ ellen. Alább közöljük a hírhedt „iskola“ hallgatóinak két levelét és néhány Moszkvából érkezett hírt, amely végképpen leleplezi Makszimov—Alekszinszkij—Ljadov és társaik kalandját. Önmagáért beszél mindaz, ami ezekben le van írva. Minden nagyon jó itt: „valóságos csata“ folyik, a „legelkeseredettebb vita zajlik nap nap után“, Alekszinszkij előadó gúnyt űz a munkáshallgatókból stb. Az iskola nagyképű beszámolóiban mindez bizonyára az agitáció és a propaganda kérdéseivel való „gyakorlati foglalkozássá“, „a társadalmi világnézetek“ tanfolyamává stb. változik át. De, óh jaj, most már senki se hisz ebben a szánalmas és gyalázatos komédiában!

Az új frakció vezérei két hónapon át csak azt sugdosták a munkások fülébe, mennyivel előnyösebb az otzovizmus és az istenépítés, mint a forradalmi marxizmus. De aztán nem bírták megállni, és nyíltan kezdték rájuk erőszakolni a maguk otzovista-ultimatista „platformját“. És a leghaladóbb, a legönállóbb munkások természetesen tiltakoztak. Mi nem akarunk az otzovisták és az istenépítők új eszmei központjának a spanyolfala lenni; az iskolát nem ellenőrzik sem „alulról“, sem „felülről“ — írják levelükben a munkás elvtársak. És ez a legjobb biztosítéka annak, hogy a *párthű* munkások körében feltétlenül csődöt mond a bújócska és a demagóg „demokratizmus“ politikája. — A helyi szervezetek maguk fogják igazgatni az N. N.-i iskolát — mondták Makszimov és társai a munkásoknak. Most ezt a játékot leleplezték azok a munkások, akik azelőtt hittek ennek a társaságnak.

Végezetül hadd kérjek valamit, istenes otzovista uraim. Ha önök abban a boldog Kukutyinban befejezik

---

teljesítse ígéretét, és elutazzon az N. N.-i „iskolába“ előadni (ha egyáltalán igazat ír erről az ígéretről az „iskola“ egyik beszámolója). Most már igazán legfőbb ideje, hogy a béke olajágával kezében a „frakciónkívüliség“ balzsamát tartalmazó kehellyel megjelenjen a „küzdőtéren“.

— reméljük, hogy befejezik — platformjuk kidolgozását, ne dugják azt el előlünk, mint ahogy eddig cselekedték. Előbb-utóbb úgyis megszerezzük és közöljük a pártsajtóban. Hát akkor már jobb, ha nem vallanak újból szégyent.

Különlenyomat a „Proletarij" 50. számából.
1909 november 28 (december 11).

A JELENLEGI ESZMEI ZŰRZAVAR NÉHÁNY FORRÁSÁRÓL

A „Proletarij“ jelen számában kinyomatunk egyet a közül a sok-sok levél közül, amelyek arra utalnak, hogy a szociáldemokraták körében óriási eszmei zűrzavar uralkodik. Különösen nagy figyelmet érdemelnek a „német vágányokra“ vonatkozó fejtegetések (vagyis, hogy megismételjük-e Németország 1848 utáni fejlődésének útját). Hogy feltárjuk az erre a fontos kérdésre vonatkozó téves nézetek forrásait — e kérdés tisztázása nélkül elképzelhetetlen a munkáspárt helyes taktikája —, vegyük szemügyre egyrészt a mensevikeket és a „Golosz Szocial-Demokratá“-t, másrészt Trockij lengyel cikkét.

I

Az 1905—1907-es forradalomban a bolsevik taktika alapja az a tétel volt, hogy e forradalom teljes győzelme csakis mint a proletariátus és a parasztság diktatúrája lehetséges. Mi ennek a nézetnek a *gazdasági* megalapozása? A „Két taktiká“-ban (1905)* és azóta, 1906—1907-ben, sok-sok újságcikkben és gyűjteményben mindig a következő megalapozást adtuk: Oroszország burzsoá fejlődése már eleve bizonyos és elkerülhetetlen, de ez két formában lehetséges: az úgynevezett „porosz“ formában (a monarchia és a földesúri földbirtok megmaradása, az adott történelmi talajon egy erős, vagyis burzsoá parasztság létrehozása stb.) és az úgynevezett „amerikai“ formában

* Lásd *Lenin* Művei. 9. köt. 1954. 1—133. old. — *Szerk.*

(burzsoá köztársaság, a földesúri földbirtok megszüntetése, a farmerség, vagyis egy szabad burzsoá parasztság megteremtése az adott történelmi helyzet gyökeres megváltoztatásával). A proletariátusnak a második útért kell harcolnia, mert ez biztosítja a kapitalista Oroszország termelőerőinek legszabadabb és leggyorsabb fejlődését, a győzelem pedig ebben a harcban csakis a proletariátus és a parasztság forradalmi szövetsége esetén lehetséges.

Ez a nézet érvényesült a londoni kongresszusnak abban a határozatában, amelyet a narodnyik és a trudovik pártokról és a szociáldemokratáknak e pártokhoz való viszonyáról hozott. A mensevikek, mint ismeretes, a legellenségesebb szemmel nézik ezt a határozatot éppen abban a speciális kérdésben, amelyet itt tárgyalunk. De hogy mennyire ingatag álláspontjuk *gazdasági* megalapozása, az látszik Maszlov elvtársnak, az oroszországi agrárkérdés egyik legtekintélyesebb mensevik szakírójának következő szavaiból. „Az agrárkérdés“ 1908-ban megjelent második kötetében (az előszó 1907 december 15-én kelt) Maszlov ezt írta: „*Amíg* (Maszlov kiemelése) nem alakultak ki tisztára kapitalista viszonyok a falun, *amíg* érvényben van a természetbeni árenda“ (kár, hogy Maszlov ezt a rosszul sikerült kifejezést használja leigázó-jobbágyi árenda helyett), „addig nem szűnik meg az a lehetőség sem, hogy az agrárkérdést a demokrácia szempontjából a legelőnyösebben oldjuk meg. A világtörténelem a kapitalista rendszer kialakulásának két típusát ismeri: a Nyugat-Európában (Svájcon és más európai államok egy-egy kis zugán kívül) túlsúlyban levő típust, amely a nemesség és a burzsoázia közötti kompromisszum eredménye, és az agrárviszonyoknak azt a típusát, amely Svájcban, az Észak-Amerikai Egyesült Államokban, az angol és egyéb gyarmatokon alakult ki. Az oroszországi agrárkérdésre vonatkozólag idézett adatok nem adnak elég alapot arra, hogy határozottan megállapíthassuk, az agrárviszonyoknak melyik típusa honosodik meg nálunk, azt pedig nem engedi meg «tudományos lelkiismeretünk», hogy szubjektív és önkényes következtetéseket vonjunk le...“ (457. old.)

Ez igaz. És ez nem egyéb, mint a bolsevik taktika

gazdasági megalapozásának teljes elismerése. Nem a „forradalmi mámoron“ múlik a dolog (mint ahogy a „Vehi“ követői meg a Cserevanyinok képzelik), hanem azokon az *objektív*, gazdasági feltételeken, amelyek *lehetővé teszik*, hogy Oroszországban a kapitalizmus az „amerikai“ úton haladjon. Az 1905—1907-es parasztmozgalom történetének leírásakor Maszlov kénytelen volt elismerni alaptételeink helyességét. A kadetok agrárprogramja, írja ugyanott, „a legutópikusabb, mert nincs olyan nagy társadalmi osztály, amelynek érdeke fűződnék a számukra kívánatos megoldáshoz: vagy a földbirtokosok érdekei győznek majdani politikai engedményekkel“ (Maszlov azt akarja mondani: s így elkerülhetetlen, hogy a földbirtokos burzsoáziának engedményeket tegyenek), „vagy a demokrácia érdekei“ (456. old.).

Ez is igaz. Ebből az következik, hogy „utópikus“ volt a forradalomban az a taktika, hogy a proletariátus támogassa a kadetokat. Ebből az következik, hogy a „demokrácia“, vagyis a demokratikus forradalom *erői* a proletariátus és a parasztság erői. Ebből az következik, hogy a *burzsoá* fejlődésnek *két* útja van: az egyiken „a burzsoáziának engedményeket tevő földbirtokosok“ vezetnek, a másikon a munkások és a parasztok akarnak és tudnak is vezetni (v. ö. Maszlov, 446. old.: „Ha minden földesúri föld ingyen a parasztság használatába megy át, akkor is... végbe megy a parasztgazdaság kapitalizálódásának folyamata, de kevésbé fájdalmasan...“).

Látjuk, hogy Maszlov, amikor mint marxista gondolkozik, akkor bolsevik módra gondolkozik. De itt egy példa arra, hogy amikor szidja a bolsevikokat, úgy gondolkozik mint egy liberális. Ez a példa természetesen „Az oroszországi társadalmi mozgalom a XX. század elején“ című, Martov, Maszlov és Potreszov szerkesztésében megjelent likvidátor könyvben található; az „Összefoglalás“ című részben (I. köt.) ott találjuk Maszlov cikkét: „A nemzetgazdaság fejlődése és annak hatása az osztályok harcára a XIX. században“. Ebben a cikkben, a 661. oldalon ezt olvassuk:

„...több szociáldemokrata reménytelenül reakciós osztálynak, jelentéktelen mennyiségnek kezdte tekinteni a burzsoá-

ziát. Nemcsak hogy lebecsülték a burzsoázia erejét és jelentőségét, hanem ennek az osztálynak a történelmi szerepét is a történelmi távlatokon kívül szemlélték: figyelmen kívül hagyták, hogy a közép- és kispolgárság is részt vesz a forradalmi mozgalomban, s a mozgalom első szakaszában a nagypolgárság is rokonszenvez vele, s eleve megállapították, hogy a burzsoázia stb. (ezt írja: „stb."!) a jövőben is reakciós szerepet fog játszani." „Ebből azt a következtetést vonták le, hogy elkerülhetetlen a proletariátus és a parasztság diktatúrája, pedig ez ellentétben állna a gazdasági fejlődés egész menetével."

Ez a tiráda velejéig vehista. Ez az egész amolyan brentanói, sombarti vagy sztruvei „marxizmus"[33]. E tiráda szerzőjének álláspontja éppenséggel liberális álláspont, ellentétben a polgári demokrata állásponttal. A liberális ugyanis éppen azért liberális, mert nem látja a burzsoá fejlődésnek más útját, el se tud képzelni más utat, csak a jelenlegit, vagyis azt az utat, amelyen a burzsoáziának „engedményeket" tevő földesuraké a vezető szerep. A demokrata azért demokrata, mert más utat is lát, harcol érte, nevezetesen azért az útért, amelyen a „népé", vagyis a kispolgárságé, a parasztságé és a proletariátusé a vezető szerep, de nem látja, hogy ez az út is burzsoá út. A likvidátor könyv „Összefoglalás"-ában Maszlov mindent elfelejtett, amit a burzsoá fejlődés *két* útjáról, az amerikai jellegű burzsoázia (orosz viszonylatban: a földesúri földbirtoktól forradalmi úton megtisztított *talajon* a paraszt*ságból* felnövő burzsoázia) *erejéről*, a porosz jellegű (a „földbirtokosok" igáját nyögő) burzsoázia *gyengeségéről* tudott; elfelejtette, hogy a bolsevikok sohasem beszéltek a „diktatúra" „elkerülhetetlenségéről", hanem csak arról, hogy szükség van rá az amerikai út győzelme *érdekében*, elfelejtette, hogy a bolsevikok nem a burzsoázia gyengeségéből következtették ki a „diktatúrát", hanem az *objektív*, gazdasági feltételekből, amelyek lehetővé teszik a burzsoázia kétféle fejlődését. Elméleti szempontból ez az idézett tiráda egy csomó zagyvaság (amelyet „Az agrárkérdés" II. kötetében maga Maszlov is megtagadott); gyakorlati-politikai szempontból pedig ez a tiráda liberalizmus, a szélsőséges likvidátorság eszmei védelmezése.

Most figyeljük meg, hogyan vezet az alapvető *gazdasági* kérdésben elfoglalt álláspont ingatagsága a politikai következtetések ingatagságához. Itt van egy idézet Martov „Merre menjünk?“ című cikkéből („Golosz Szocial-Demokrata“, 13. sz.): „A mai Oroszországban a jelen pillanatban senki sem tudja megállapítani, hogy újabb politikai válság esetén kialakulnak-e a kedvező objektív feltételek egy gyökeres demokratikus forradalom számára; csak körvonalazhatjuk azokat a konkrét feltételeket, amelyek mellett ez a forradalom elkerülhetetlenné válik. Amíg a történelem nem dönti el ezt a kérdést úgy, ahogy Németországban 1871-ben eldöntötte, addig a szociáldemokráciának nem szabad lemondania arról a feladatról, hogy a politikai kérdés, az agrárkérdés és a nemzeti kérdés forradalmi megoldásával (demokratikus köztársaság, a földesúri földbirtok elkobzása, és teljes önrendelkezési jog) haladjon az elkerülhetetlen politikai válság felé. De *haladnia* kell a válság felé, amely végleg eldönti, hogy «német» vagy «francia» módon ér-e véget a forradalom, s nem szabad *egyhelyben állva* várnia a válság elérkezését.“

Ez igaz. Gyönyörű szavak, amelyek éppen az 1908 decemberi pártkonferencia határozatát ismétlik. A kérdés ilyen módon való felvetése teljesen megfelel Maszlov szavainak, amelyeket „*Az agrárkérdés*“ *második kötetében* mond, és megfelel a bolsevikok taktikájának. Ez a kérdésfelvetés határozottan különbözik attól az állásponttól, amelyet ez a híres felkiáltás fejezett ki: „a bolsevikok az 1908 decemberi konferencián elhatározták, hogy oda tolakszanak, ahol egyszer már tönkreverték őket“[34]. „Az agrárkérdés forradalmi megoldásával haladni“ — ezt csak a polgári demokrácia *forradalmi* rétegeivel, vagyis csak a parasztsággal együtt lehet megtenni, nem pedig azokkal a liberálisokkal együtt, akik megelégszenek „a földbirtokosok engedményeivel“. Az elkobzás felé haladni a parasztsággal együtt — ez a fogalmazás csak szavakban különbözik ettől a tételtől: a proletariátus és a parasztság diktatúrája felé haladni. De Martov, aki a „Golosz“ 13. számában közvetlen közel jutott pártunk álláspontjához, nem tart ki következetesen e mellett az álláspont mellett, állandóan

elkanyarodik Potreszov—Cserevanyin felé mind a „Társadalmi mozgalom" című likvidátor könyvben, mind pedig ugyanabban a 13. számban. Például a jelen pillanat feladatát ugyanebben a cikkében így jelöli meg: „harc a *nyílt* munkásmozgalomért, a többi között annak kivívásáért, hogy a szociáldemokrata párt nyíltan működhessen." Aki így beszél, engedményeket tesz a likvidátoroknak: mi meg akarjuk erősíteni a szociáldemokrata pártot, amely kihasznál minden legális lehetőséget, minden alkalmat a nyílt fellépésre; a likvidátorok pedig körül akarják nyirbálni a pártot annyira, hogy (Sztolipin alatt) legálisan és nyíltan működhessen. Mi a sztolipini önkényuralom forradalmi megdöntéséért harcolunk, s *ehhez a harchoz* kihasználunk minden nyílt fellépést, és ebből a célból kiszélesítjük a mozgalom proletárbázisát. A likvidátorok a munkásmozgalom nyílt működéséért harcolnak... Sztolipin alatt. Martovnak azok a szavai, hogy kötelességünk harcolni a köztársaságért és a föld elkobzásáért, úgy vannak megfogalmazva, hogy *kizárják* a likvidátorságot; a párt nyílt működéséért való harcról mondott szavai úgy vannak megfogalmazva, hogy *nem zárják ki* a likvidátorságot. Politikai téren nála ugyanazt az ingatagságot látjuk, mint Maszlovnál gazdasági téren*.

Martinovnál, az agrárkérdéssel foglalkozó cikkben (10—11. sz.) ez az ingatagság eléri netovábbját. Martinov megpróbál csípősen vitatkozni a „Proletarij"-jal, de mivel *felvetni* se tudja a kérdést, csak gyámoltalan és otromba handabandázás sül ki az egészből. A „Proletarij", ugyebár, akárcsak Tkacsov, ide lyukad ki: „Most, vagy egy kicsit később, vagy pedig soha!"[85] Ide „lyukad ki" Maszlov is, Martov is, kedves Martinov elvtárs; ide kell kilyukadnia minden marxistának, mert nem *szocialista* forradalomról van szó (mint Tkacsovnál), hanem a *polgári* forradalom betetőzésének két módja közül az egyikről. Csak gondolja meg, Martinov elvtárs: kötelezhetik-e magukat a marxisták arra, hogy általában támogatják a nagybirtokok

* Csak *egy* példát hoztunk fel arra, hogy politikailag mennyire állhatatlan Martov, aki a 13. számnak ugyanabban a cikkében úgy beszél a közelgő válságról, mint „alkotmányos" válságról stb.

elkobzását, vagy csak addig kötelesek erre, „amíg“ („most, vagy egy kicsit később“, vagy még eléggé soká — ezt mi se tudjuk, önök se) a burzsoá rendszer végképp „meg nem szilárdul“? Még egy példa. Az 1906 november 9-i törvény[36] „falun nagy kavarodást, valóságos testvérháborút idézett elő, amely gyakran bicskázássá fajul“ — állapítja meg helyesen Martinov. Következtetése: „a legközelebbi jövőben e miatt a testvérháború miatt még csak gondolni sem lehet a parasztság valamelyest is egységes és hathatós forradalmi fellépésére, parasztfelkelésre.“ Nevetséges dolog, kedves Martinov elvtárs, a felkelést, vagyis a polgárháborút szembeállítani a „testvérháborúval“, a legközelebbi jövő kérdésének pedig semmi köze ehhez, mert nem gyakorlati útmutatásokról van szó, hanem az egész agrárfejlődés *vonaláról*. Még egy példa. „A faluközösségből való kiválás gyorsított ütemben folyik.“ Ez igaz. És mi az ön következtetése? . . „Nyilvánvaló, hogy a földesúri gyökeres átalakítást siker koronázza majd, és hogy csekély néhány év alatt Oroszországnak éppen azokon a nagykiterjedésű vidékein, ahol az agrármozgalom nemrég még a legélesebb formákat öltötte, a faluközösség szét lesz rombolva, s vele együtt eltűnik a trudovik ideológia főfészke. Ily módon a «Proletarij» két távlata közül az egyik, mégpedig éppen a «kedvező» — elesik.“

Nem a faluközösségen fordul meg a dolog, kedves Martinov elvtárs, mert a Parasztszövetség 1905-ben és a trudovikok 1906—1907-ben nem a faluközösségek, hanem az egyes személyek vagy szabad szövetkezetek részére követelték a földet. A faluközösséget rombolja a régi földbirtokrendszer Sztolipin-féle földesúri gyökeres átalakítása *is*, a paraszti átalakítás, vagyis az új földbirtokviszonyok megteremtését szolgáló elkobzás *is*. A „Proletarij“ „kedvező“ távlata nem a faluközösséggel, nem is a trudoviksággal mint olyannal, hanem az „amerikai“ fejlődésnek, a szabad farmerség megteremtésének a *lehetőségével* kapcsolatos. Amikor tehát Martinov elvtárs azt mondja, hogy elesik a kedvező távlat, és ugyanakkor kijelenti, hogy „a nagy földbirtokok kisajátításának jelszava nem hal meg“, istentelenül összezavarja a dolgokat.

Ha a „porosz“ típus megszilárdul, akkor ez a jelszó meghal, és a marxisták ezt mondják majd: mi minden tőlünk telhetőt elkövettünk, hogy a kapitalizmus minél kevesebb zökkenővel fejlődjön, most már csak azért kell harcolnunk, hogy magát a kapitalizmust megszüntessük. Ha pedig ez a jelszó nem hal meg, akkor meglesznek az *objektív* feltételei annak, hogy amerikai „vágányokra“ állítsuk át a „vonatot“. És akkor a marxisták — ha nem akarnak sztruvistákká válni — a kispolgárok reakciós-„szocialista“ frazeológiája mögött, amely szubjektív nézeteiket fejezi ki, meg tudják majd látni a tömegek objektív-reális harcát a kapitalista fejlődés jobb feltételeiért.

Foglaljuk össze. A taktikai viták üresek, ha nem a gazdasági lehetőségek világos elemzésére támaszkodnak. Hogy Oroszország agrárfejlődése az amerikai vagy a porosz úton haladjon-e, — ezt a kérdést az 1905—1907-es harc vetette fel, s be is bizonyította, hogy ez a kérdés reális. Sztolipin egy újabb lépést tesz előre a porosz úton, — aki ezt nem akarja látni, nevetséges módon fél a keserű igazságtól. Át kell vészelnünk egy sajátos történelmi szakaszt ennek az új lépésnek a talaján. De nevetséges, sőt bűnös dolog volna meg nem látnunk, hogy Sztolipin *egyelőre* csak összekuszálta és kiélezte a régi helyzetet, de újat nem teremtett. Sztolipin az „erősekre teszi fel a tétet“, s „20 évi békét és nyugalmat“ kér, hogy a földesurak „megreformálhassák“ (értsd: kirabolhassák) Oroszországot. A proletariátusnak a demokráciára kell feltennie a tétet, de anélkül, hogy eltúlozná a demokrácia erejét, anélkül, hogy egyszerűen a demokráciában való „bizakodásra“ szorítkoznék, hanem szakadatlanul fejlesztve a propaganda, az agitáció és a szervezés munkáját, amely mozgósítja a demokrácia összes erőit — elsősorban és mindenekelőtt a paraszti tömegeket —, s felhívja őket arra, hogy szövetkezzenek az élenjáró osztállyal, hogy a teljes demokratikus győzelem érdekében valósítsák meg a „proletariátus és a parasztság diktatúráját“ s így biztosítsák a legjobb feltételeket a kapitalizmus lehető leggyorsabb és legszabadabb fejlődéséhez. Ha lemondunk arról, hogy a proletariátus teljesítse ezt a demokratikus kötelességét, ez elkerülhetetlenül inga-

dozáshoz vezet, *objektive* csak az ellenforradalmi liberálisok malmára hajtja a vizet a munkásmozgalmon kívül, és a likvidátorokéra a munkásmozgalomban.

„Proletarij" 50. sz.
1909 november 28 (december 11).

A LIKVIDÁTOROK CSELFOGÁSAI ÉS A BOLSEVIKOK PÁRTFELADATAI

Pártunk mostani válsága, ahogy már többször megmondottuk, azoknak a kispolgári elemeknek ingatagságával magyarázható, akik a forradalomban csatlakoztak a munkásosztály mozgalmához, most pedig az egyik szárnyon a mensevikek likvidátorságához, a másikon az otzovizmushoz és az ultimatizmushoz vezettek el. A két szárnyon folyó harc tehát múlhatatlan feladat a helyes forradalmi szociáldemokrata taktika megvédése és a pártépítés szempontjából. A bolsevik frakció rendületlenül vívja is ezt a harcot, s ezzel tömöríti, egybekovácsolja a párthoz valóban hű, valóban marxista, szociáldemokrata elemeket.

Hogy ezt a pártért folyó harcot sikeresen megvívjuk — mert a *párt* az 1908 decemberi konferencián határozottan elítélte a likvidátorságot és ugyanazon a konferencián ugyanolyan határozottan elhatárolta magát az otzovizmustól és az ultimatizmustól —, világos képet kell magunknak alkotnunk azokról a körülményekről, amelyek között ezt a harcot a szociáldemokrácián belül meg kell majd vívnunk. A „Golosz Szocial-Demokrata" 16—17. száma és az otzovisták-ultimatisták új újságforma kiadványa (Makszimov és Lunacsarszkij elvtárs 8 oldalas röpirata: „Az elvtársakhoz") elsősorban éppen azért érdemel figyelmet, mert szemléltető képet fest ezekről a körülményekről. Mind a „Golosz", mind Makszimov és társai rejtegetik a likvidátorokat. Szembetűnő, mennyire egyformák a jobboldali likvidátorok és a baloldali likvidátorok cselfogásai, s ez azt bizonyítja, hogy egyformán ingatag mindkettőnek az álláspontja.

A likvidátorság „szándékoltan homályos, csalárdul meghatározatlan szócska“ — bizonygatja a „Golosz“ vezércikkírója. Makszimov azt bizonygatja, hogy a „Proletarij“ eltúlozza és felfújja az ultimatistákkal való gyakorlati nézeteltéréseket, amikor ezeknek elvi jelentőséget tulajdonít. Szegény „Golosz“! Eddig a „rosszhiszemű koholás“ vádját teljesen a bolsevikokra, vagyis „frakciós ellenfeleire“ háríthatta. Most Plehanovot és a Bundot kell rosszhiszemű koholással vádolni (lásd az „Otkliki Bunda“ 3. számát a Bundban megfigyelhető likvidátorságról). Mi a valószínűbb: Plehanov és a bundisták azok, akik „rosszhiszeműen“ csűrnek-csavarnak, vagy pedig a „Golosz“?

Mi nem vagyunk likvidátorok, bizonygatja a „Golosz“, csupán másként értelmezzük a párttagságot; *Stockholmban* ugyan *bolsevik* fogalmazásban fogadtuk el a szervezeti szabályzat 1. pontját, de ez nem baj; éppen most, miután Plehanov likvidátorsággal vádolt bennünket, előszedjük az 1. pontot, és úgy magyarázzuk majd egész hírhedt likvidátorságunkat, hogy csupán ki akarjuk szélesíteni a párt fogalmát. A párt, ugyebár, nem csupán pártszervezetek összessége (ahogy *Stockholmban* magunk is ráhagytuk a bolsevikokra), hozzátartoznak egyben mindazok is, akik a párt szervezetén *kívül*, a párt ellenőrzése és irányítása alatt dolgoznak!

Milyen nagyszerű kibúvó, milyen zseniális lelemény: nincs itt semmiféle likvidátorság, — ez csak a régi vita az 1. pont körül! Csak az a baj, hogy ezzel *igazolják* Plehanov vádját, kedves goloszozosok, mert *valójában* — miként ezt minden pártigenlő szociáldemokrata és minden munkás szociáldemokrata azonnal megérti — *éppen* a likvidátorság *védelmezésére* szedték elő az 1. pontra vonatkozó ócska limlomot (= a párt szervezetének helyettesítését egy „laza“ legális szervezettel: lásd az 1908 decemberi konferencia határozatát). *Valójában* éppen ezzel nyitnak ajtót a likvidátorok előtt, bármennyire bizonygatják is *szavakban*, hogy a szociáldemokrata munkások előtt „akarnak“ ajtót nyitni.

Hajszálpontosan így cselekszik Makszimov, aki azt bizonygatja, hogy ő nem védelmezi az otzovizmust,

csupán (csupán!) „nagyon, nagyon vitásnak“ tartja a dumában való részvétel kérdését. Az 1. pont vitás, a dumában való részvétel vitás — mire valók hát az otzovizmusra és a likvidátorságra vonatkozó „rosszhiszemű“ koholmányok?

Mi nem vagyunk likvidátorok, bizonygatja a „Golosz“, csupán úgy véljük, Plehanov „szerencsésen megkerülte azt a kérdést, hogy mi történjen, ha a sejt szerkezete semmi egyebet, csak éppen a sejt átépítését akadályozza“. Valójában Plehanov nem kerülte meg, hanem nyíltan és egyenesen megoldotta ezt a kérdést: a pártosságra való felhívással, a szakadás és a likvidátorság elítélésével válaszolt arra, hogy a bolsevikok eltávolították az otzovistákat és az ultimatistákat. A sejt az illegális pártszervezet típusa, amelyben általában a bolsevikok uralkodnak, és amelynek átépítését (a dumában, a legális egyesületekben stb. való részvétel céljából való átépítését) az otzovisták *akadályozták*. A pártigenlő mensevikek nem válaszolhattak másképp az otzovisták eltávolítására, mint ahogy Plehanov válaszolt. A „Golosz“ pedig köntörfalaz, és valójában *támogatja* a likvidátorokat, *megismételve* külföldi illegális kiadványában a *liberálisok* pletykáját arról, hogy a bolsevik szervezetek összeesküvő jellegűek, hogy a bolsevikok nem akarnak széleskörű munkásszervezeteket kiépíteni, nem akarnak részt venni a kongresszusokon stb. (mert a sejtek, azzal, hogy *részt vesznek* az új „lehetőségekben“, folyamatosan át is épültek e részvétel céljából, a gyakorlatban megtanulták az átépítést). Aki azt mondja, hogy a sejt „*szerkezete*“ akadályozza a sejt átépítését, az *valójában* a szakítást hirdeti, igazolja a likvidátorok szakadár lépéseit a párt *ellen*, amely éppen a mostani módon felépített sejtek összességéből áll.

Mi nem vagyunk likvidátorok, nem vagyunk legalisták, csak éppen „illegális“ (de azért Kuszkova úrnő által jóváhagyott!) „pártkiadványunkban“ (legalábbis cégére szerint az!) azt állítjuk, hogy a sejtnek (és a sejtek összességének, a pártnak) a szerkezete *akadályozza* a párt átépítését. Mi nem vagyunk otzovisták, nem romboljuk a szociáldemokrácia duma-tevékenységét, mi csak azt állítjuk (1909-ben), hogy a dumában való részvétel kér-

dése „nagyon vitás“ és hogy a „dumizmus“ elfog pártunk elől minden lehetőséget. A likvidátorok e két típusa közül melyik árt többet a pártnak?

Plehanov kilépett a „Társadalmi mozgalomból“, s kijelentette, hogy Potreszov nem forradalmár többé. Potreszov levelet ír Martovnak: miért sértettek meg engem? én nem tudom. Martov válaszol: én sem tudom. A két szerkesztő „kivizsgálja“ (a „Golosz“ kifejezése!), mi az oka Plehanov elégedetlenségének. Mindkét szerkesztő ír a harmadiknak, Maszlovnak, de kiderül, hogy Maszlov sem tudja, miért válik ki Plehanov. Évekig együtt dolgoztak Plehanovval, *Plehanov útmutatása alapján* próbálták kijavítani Potreszov cikkét, és amikor a sajtóban nyíltan a szemükbe vágják a vádat, egyszeriben kiderül, hogy nem értik, mivel is vádolja Plehanov Potreszovot, és „vizsgálják“ ennek okát! Ez előtt a szerencsétlen eset előtt mind olyan ügyes, olyan tapasztalt publicisták voltak — és most gyermekek lettek, akik „nem tudják“, hogy a forradalom tagadásának szelleme árad Cserevanyin cikkeiből, Potreszovból, az egész „Társadalmi mozgalomból“. Roland-Holst észrevette ezt a szellemet Cserevanyinnál — bizonyára szintén rosszhiszeműségből! De Cserevanyin *Potreszovval együtt* továbbra is *ugyanabban* a szellemben írt, aztán közölt egy kisebb *fenntartást* ... hát lehet itt szó likvidátorságról? A kadetok = = vehisták kisebb fenntartásokkal. Cserevanyin, Potreszov és a „Társadalmi mozgalom“ = a forradalom tagadása kisebb fenntartásokkal. Hát igen, milyen szándékoltan homályos, rosszhiszeműen meghatározatlan szócska az a „likvidátorság“!

De ugyanilyen szándékoltan homályos, rosszhiszeműen meghatározatlan szócska az „istenépítés“ is — kiáltja Makszimov és Lunacsarszkij —, Cserevanyint lehet fedezni azzal, hogy egy kis *fenntartással* él az ember; hát mennyivel rosszabb Lunacsarszkij, mint Cserevanyin és Potreszov? És Lunacsarszkij meg Makszimov *fenntartásokkal* élnek. „Miért utasítom el ezt a terminológiát?“ — ez a címe a Lunacsarszkij-cikk fő fejezetének. Cseréljük fel a kényelmetlen terminusokat, ne beszéljünk se vallásról, se istenépítésről ... beszéljünk inkább „kultúrá-

ról“ ... aztán tessék, igazodjanak el rajta, mit tálalunk elétek új, igazán új ésigazánszocialista „kultúra“ gyanánt. Ha a párt ennyire rigolyás, ennyire türelmetlen (Lunacsarszkijnál egy fejezet: A „türelmetlenségről“) — jó, hát akkor változtassunk a „terminológián“, hiszen ők nem az eszmék ellen harcolnak, hanem csak a „terminológia“ ellen...

Nos, kedves goloszosok, nem akarják-e a 18—19. számban kijelenteni, hogy megtagadják... például a likvidátorságra vonatkozó terminológiát? Nos, a „Társadalmi mozgalom“ szerkesztői nem akarják-e a III—X. kötetben *megmagyarázni*, hogy önöket „nem értették meg“, hogy önök sose vitattak semmiféle „hegemóniaeszmét“, hogy önök egyáltalán nem helyeslik... a legcsekélyebb mértékben sem!.. a likvidátorság szellemét?

A pétervári otzovisták és ultimatisták, akik már régóta csak *rontják a Pétervári Bizottság egész munkáját*, a duma-választások előestéjén (1909 szeptemberében) olyan határozatot hoztak, amely gyakorlatilag meghiúsította volna a választásokat. A munkások a párt nevében fellázadtak, és *rákényszerítették* a baloldali likvidátorokat az ostoba határozat érvénytelenítésére. Makszimov most köntörfalaz: igaz, hogy ez a határozat „felettébb hibás“, de elvtársaink „maguk elvetették“. „Világos“ — írja Makszimov —, „hogy az ultimatizmus tulajdonképpen nem tehet erről a hibáról.“ Nem ez a világos, Makszimov elvtárs, hanem az, hogy ön fedezi a pártra oly *nagyon veszélyes* baloldali likvidátorságot. — Szentpétervár viborgi kerületének mensevikjei felléptek a likvidátorság ellen (bizonyára szintén csakis rosszhiszeműségből?). A „Golosz“ eleinte (a „Ploretarij“-t követve) helyeselte eljárásukat. Most *G—g*[37] likvidátor mensevik a „Golosz“ 16—17. számában előáll, és szidja a viborgiakat, mint a bokrot, a legkeményebb szavakkal szidja őket — el tudják ezt képzelni? —, egy mensevik lapban azzal szidja a mensevikeket, hogy *bolsevikok*! A „Golosz“ szerkesztősége szerény, nagyon szerény, ártatlan, nagyon ártatlan lesz és makszimovi módon mossa a kezét: „nem vállaljuk a felelősséget“ (a 16—17. sz. mellékletében 2. old. 2. hasáb), „ez ténykérdés“ ...

... Nos hát, milyen rosszhiszemű rágalmazók találták ki azt a „legendát“ (Martov kifejezése a „Vorwärts“-ben[38]), hogy a „Golosz“ fedezi a likvidátorságot, segíti a likvidátorságot! Hát nem rágalom azt mondani, hogy segíti a likvidátorságot az, aki egy illegális lapban kigúnyolja a Központi Bizottságnak a dumával kapcsolatos munkáját, és azzal vádaskodik, hogy ez a munka azóta bontakozott ki, „amióta a Központi Bizottság legtöbb tagja külföldön él“ (ugyanott) — annál is inkább, mert e gyanúsításokat megcáfolni, vagyis *elmondani*, mi az igazság az illegális Központi Bizottságnak a dumával kapcsolatos munkáját illetőleg — *nem lehet*...

Makszimov azt bizonygatja, hogy nagyon, nagyon vitás kérdés (két év tapasztalatai után), irányíthatja-e a *párt mint olyan* a duma -frakciót. A „Golosz“ azt bizonygatja, hogy ez a *párt*-irányítás csak üres szó („amióta a Központi Bizottság legtöbb tagja külföldön él“). Makszimov is, a goloszosok is melldöngetve azt bizonygatják, hogy csak rágalmazók terjesztenek különféle híreket a jobboldali és a baloldali likvidátorok *pártellenes* munkájáról.

Makszimov is, a goloszosok is bizonyos személyek és csoportok „kidobós“ hajlamaival magyarázzák a likvidátorok elleni harcot. Pontosan ezt a szót használja Makszimov. A „Golosz“ méltatlankodva úgy jellemzi Plehanov felhívását az általános elhatárolásra, mint „sebészeti beavatkozást“, mint a „nyírd, borotváld, vágj eret rajta“ módszerét, mint „Szobakevics-Lenin“ eljárását, mint a „vakmerő“ P.[39] fogását (P. = egy plehanovista mensevik, aki nyíltan meg merte mondani, mi az igazság a Cserevanyinok, Larinok és Potreszovok likvidátorsága körül). A „Proletarij“ diplomatáskodik, kacérkodik Plehanovval (Makszimov), a „Proletarij“ Plehanov kegyeit keresi („Golosz“: Plehanov iránt igen „szolgálatkész“ a „Proletarij“ „tárcaírója“). Látjuk, hogy a makszimovisták és a goloszosok teljesen egyformán magyarázzák az újabb szakadásokat és az újabb csoportosulásokat.

Az efféle magyarázatokat bízzuk a paprikajancsikra, mi pedig térjünk a tárgyra.

A likvidátorság mélyreható társadalmi jelenség, amely szorosan összefügg a liberális burzsoázia ellenforradalmi hangulatával, a demokratikus kispolgárság körében észlelhető bomlással és zűrzavarral. A liberálisok és kispolgári demokraták ezeregy módon igyekeznek szétbomlasztani, aláásni, romba dönteni a forradalmi szociáldemokrata pártot és megtisztítani a talajt olyan legális munkásegyesületek számára, melyekben sikert érhetnének el. És a likvidátorok ilyenkor eszmeileg és szervezetileg harcolnak a tegnapi forradalom legfontosabb maradványai ellen, a holnapi forradalom legfontosabb támasza ellen. A goloszosok (akiktől semmi mást nem kíván a párt, csak azt, hogy becsületesen, nyíltan, fenntartás nélkül harcoljanak a *likvidátorok ellen)* csűrés-csavarásukkal a *likvidátoroknak tesznek szolgálatot.* Az ellenforradalom története a falhoz szorította a mensevizmust: vagy harcolj a likvidátorság ellen, vagy légy a szekértolója. A visszájára fordított mensevizmus, vagyis az otzovizmus-ultimatizmus a gyakorlatban szintén a likvidátorságot erősíti: aki továbbra is „vitatkozik“ a duma-tevékenységről és a legális munkáról, aki próbálja megőrizni a régi szervezetet, anélkül, hogy az új történelmi helyzethez, a megváltozott viszonyokhoz alkalmazná, az *a valóságban* a forradalmi tétlenségnek és az illegális szervezet szétrombolásának a politikáját folytatja.

A bolsevikoknak az a feladatuk, hogy két szárnyon harcoljanak — ez a „centrum“-feladat (amelynek lényegét nem értette meg Makszimov, s álnokságot, diplomatizálást lát benne). Nem őrizhetjük meg és nem erősíthetjük az illegális szociáldemokrata szervezetet, ha nem építjük át rendszeresen, szakadatlanul, lépésről lépésre, *azért,* hogy úrrá legyünk a mostani nehéz helyzeten, *azért,* hogy a legkülönbözőbb legális lehetőségek „támaszpontjainak“ felhasználásával huzamos ideig dolgozhassunk.

Ezt a feladatot az objektív körülmények tűzték ki a párt elé. Ki fogja ezt megoldani? Ugyanezek az objektív körülmények tűzték ki azt is, hogy a párt valamennyi frakciójának és részének *pártigenlő elemei közeledjenek,* s mindenekelőtt közeledjenek a bolsevikok és a párt-

igenlő mensevikek, a szentpétervári viborgiakhoz és a külföldi plehanovistákhoz hasonló mensevikek. A bolsevikok a maguk részéről nyíltan hangoztatták e közeledés szükségességét, és mi felszólítjuk erre *mindazokat a mensevikeket*, akik képesek nyíltan harcolni a likvidátorság ellen, nyíltan támogatni Plehanovot, és természetesen elsősorban és mindenekelőtt a munkás mensevikeket. Ez a közeledés gyorsan és nagy arányokban megy majd végbe, ha lehetséges a plehanovistákkal való *megegyezés:* a megegyezés a pártért és a pártelvért, a likvidátorság ellen folyó harc alapján, minden eszmei kompromisszum nélkül, a pártvonalon *belül* felmerülő taktikai és egyéb nézeteltérések bármiféle elkenése nélkül. Az összes bolsevik, de kivált a helyi szervezetek munkás bolsevikjai tegyenek meg mindent e megegyezés megvalósítására.

Ha a plehanovisták túlságosan gyengéknek vagy szervezetleneknek bizonyulnak, vagy ha nem hajlandók megegyezésre lépni — akkor mi hosszabb úton indulunk el e cél felé, de elindulunk feléje és mindenképpen el is érjük. Akkor a bolsevik frakció marad az egyetlen, amely építi a pártot, mindjárt és azonnal, a gyakorlati munka területén (mert Plehanov csak irodalmilag támogatja). Feszítsük meg minden erőnket, hogy előmozdítsuk ezt az építést, legyünk kíméletlenek a goloszosok és a makszimovisták megvetendő cselfogásaival és csűréscsavarásával szemben, a gyakorlati pártmunka minden egyes lépésénél leplezzük le és bélyegezzük meg a proletariátus előtt pártellenességüket.

A munkásosztály az egész oroszországi polgári forradalomra rányomta a maga, proletár, forradalmi szociáldemokrata taktikájának bélyegét. Ezt a tényt nem tünteti el a liberálisoknak, a likvidátoroknak és a likvidátorok szekértolóinak semmilyen erőfeszítése sem. Az élenjáró munkások építik és felépítik majd a forradalmi szociáldemokrata pártot azokkal *együtt*, akik hajlandók ebben segíteni nekik, azokkal *szemben*, akik nem hajlandók vagy nem képesek segíteni.

„Proletarij" 50. sz.
1909 november 28 (december 11).

A „GOLOSZ SZOCIAL-DEMOKRATA" ÉS CSEREVANYIN[40]

Cserevanyin elvtárs az ideológiai likvidátor típusa és mintaképe a mensevikek között. „A proletariátus stb." című ismert könyvében ez világosan kifejezésre is jutott. Ebben olyan erősen nyilvánul meg a likvidátorság, hogy a marxista Roland-Holst, az ismert holland írónő, a könyv német fordításához írt előszó szerzője, nem állhatta meg, hogy ne tiltakozzon a marxizmus elferdítése és revizionizmussal való felcserélése ellen. *Erre* a „Golosz Szocial-Demokrata" szerkesztősége egy cikket tett közzé a „Vorwärts"-ben, s ebben megtagadta Cserevanyint, kijelentve, hogy a legtekintélyesebb mensevikek nem értenek egyet vele. A „Proletarij" rámutatott arra, hogy milyen jezsuita jellege van az efféle megtagadásnak, minthogy *nem* közölték a „Golosz"-ban is, és nem magyarázzák rendszeresen az orosz sajtóban Cserevanyin „hibáit"*. Hát nem pontosan így cselekszenek a burzsoá miniszterek, Sztolipinen kezdve egészen Briand-ig: fenntartással élnek, helyreigazítanak, megtagadják felsült elvbarátjukat, túlbuzgó hívüket, és mindennek leple alatt — folytatják a régi vonalat?

A „Golosz" a 16—17. számában közli Cserevanyinnak a szerkesztőséghez írott levelét és a szerkesztőség megjegyzését. A „Proletarij"-t „rágalmazással" vádolják, mondván, hogy mi „eltitkoltuk" a közönség elől, hogy Cserevanyin „A jelenlegi helyzet és a várható jövő" című könyvében (Moszkva 1908) maga is „kijavította hibáját".

Mutassuk meg hát az olvasónak újra meg újra,

---

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 461—469. old. — *Szerk.*

milyen fogásokkal élnek a goloszosok, és mit jelent az, amikor „rágalmazással“ vádolják a „Proletarij“-t, mert az likvidátoroknak nevezi őket.

Érjük be néhány idézettel Cserevanyin fentebb említett új könyvéből. 173. old.: „Általában véve egy cseppet sem tagadom meg azt az elemzést, amelyet «A proletariátus a forradalomban» című könyvemben adtam. A proletariátus és a szociáldemokrácia kétségtelenül elkövetett egy sereg hibát, amelyek szükségképpen megnehezítették volna a forradalom győzelmét, *még akkor is, ha ez a győzelem egyáltalán lehetséges lett volna* (Cserevanyin kiemelése). De most már fel kell vetni a kérdést, hogy csakugyan lehetséges volt-e ez a győzelem, és vajon csupán a proletariátus meg a szociáldemokrácia hibái voltak-e a forradalom vereségének okai. Már maga a kérdés felvetése is önkéntelenül sugalmazza a feleletet. A forradalom olyan súlyos vereséget szenvedett, az úrrá lett reakció helyzete, legalábbis a legközelebbi évekre, annyira megszilárdult, hogy ennek okait semmiképpen nem kereshetjük csupán a proletariátus egyes hibáiban. Itt nyilvánvalóan nem a hibákon, hanem valamilyen mélyebb okokon múlt a dolog.“

No tessék, erre mondja a „Golosz“, hogy Cserevanyin „kijavította hibáját“! Cserevanyin nem tagadja meg „elemzését“, hanem *elmélyíti*, s egész füzérre valót szed össze új gyöngyszemekből (például statisztikailag megállapítja, hogy a „forradalom ereje“ az az egész lakosság *egynegyede*, 21,5%—28%; erről a gyöngyszemről majd máskor!). Cserevanyin ahhoz a tételhez, hogy a forradalmi proletariátus tévedett, hozzáteszi: a forradalomnak nem volt nagyobb „*lehetséges*“ ereje a lakosság negyedénél (197. old., Cserevanyin kiemelése) — s a goloszosok ezt „a hiba kijavításának“ nevezik, és a „Proletarij“ rágalmairól kiabálnak.

176. old.: „Tegyük fel, hogy a mensevikek mindig következetesen kitartottak mensevik álláspontjuk mellett, és a forradalmi hevület hatására nem váltak bolsevikokká, részt véve a novemberi pétervári sztrájkban, a nyolcórás munkanapnak erőszakos módon való bevezetésében, az első duma bojkottálásában.“ (A követ-

keztetés: a proletariátus taktikája megjavult volna, de a vereség mégis bekövetkezett volna.)

138. old.: „Lehet, hogy az agrárviszonyok és a politikai viszonyok radikális átalakításának perspektíváit illetőleg a forradalmi és az ellenzéki (no lám!) pártok a viharos 1905-ös évben túlságosan messzire mentek."

Azt hiszem, elég. A „Golosz Szocial-Demokrata" az ismételt és elmélyített likvidátorságot és a renegátságot a hibák kijavításának nevezi. Maholnap megjelenik „A jelenlegi helyzet" német fordítása — a goloszosok a *németek számára* közzétesznek egy újabb megtagadó nyilatkozatot — Cserevanyin közöl egy újabb „magyarázatot" — a likvidátorság hirdetése csak még erősebben folyik — a „Golosz" nemes méltatlankodással nyilatkozik arról, hogy őt likvidátorsággal rágalmazzák. Régi, de örökké új história ez.

Maszlov, Martov és Potreszov sehogy se tudja megérteni, egyáltalán nem fér a fejükbe, hogy Potreszov írásainak miféle „szelleme" hozta ki a sodrából — végre-valahára! — még Plehanovot is, aki marxista létére nagyon is messzire ment a kadetok körül való manőverezésben. Csakugyan nem értik ezt, kedves goloszosok? Még a Cserevanyin „kijavított" könyvéből vett idézetek után sem értik? Milyen kényelmes dolog néha az értetlenség!

„Proletarij" 50. sz.
1909 november 28 (december 11).

A POLGÁRI SAJTÓ MESÉJE GORKIJ KIZÁRÁSÁRÓL

A polgári lapok Franciaországban („L'Éclair", „Le Radical"), Németországban („Berliner Tageblatt") és Oroszországban („Utro Rosszii", „Recs", „Russzkoje Szlovo", „Novoje Vremja") néhány napja élvezettel csámcsognak egy szenzációs újságon: azon, hogy Gorkijt kizárták a szociáldemokrata pártból. A „Vorwärts" közölte már ennek az ostobaságnak a cáfolatát. A „Proletarij" szerkesztősége is megküldte cáfolatát néhány újságnak, de a polgári sajtó ezt nem veszi tudomásul, és tovább pletykálkodik.

Világos, hogy mi a pletyka forrása: valamelyik firkász félfüllel hallott valamit az otzovizmussal és istenépítéssel kapcsolatos nézeteltérésekről (— olyan kérdés ez, melyen már csaknem egy éve nyíltan vitatkozunk a pártban és különösen a „Proletarij"-ban —), istentelenül elferdítette a hallott hírfoszlányokat, és „remek üzletet csinált" a költött „interjúkkal" stb.

Ugyanolyan világos az is, hogy mi a pletykahadjárat célja. A polgári pártok *szeretnék*, ha Gorkij kilépne a szociáldemokrata pártból. A polgári újságok mindent megtesznek, hogy a szociáldemokrata pártban nézeteltéréseket szítsanak és torz alakban mutassák be őket.

Hasztalan erőlködnek a polgári újságok. Gorkij elvtárs hatalmas művészeti alkotásaival olyan erősen hozzákötötte magát Oroszország és az egész világ munkásmozgalmához, hogy igazán csak megvetéssel felelhet ezeknek az újságoknak.

„Proletarij" 50. sz.
1909 november 28 (december 11).

ESZMEI BOMLÁS ÉS ZŰRZAVAR AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÖRÉBEN[41]

Az otzovizmus és a likvidátorság elleni harc, amely pártunk valóban marxista és szociáldemokrata elemeinek feladatai között természetszerűen első helyre került, ne rejtse el előlünk azt a sokkal mélyebb bajt, amely lényegében az otzovizmust is, a likvidátorságot is szülte, és minden jel szerint még szép számmal szüli majd a különféle újabb taktikai ostobaságokat. Ez a baj — az eszmei bomlás és zűrzavar, amely tökéletesen úrrá lett a liberalizmuson, és minden oldalról utat tör magának pártunkba.

Íme egy példa a sok közül, amely illusztrálja ezt a zűrzavart. Az egyik elvtársat, aki régóta dolgozik pártunkban, aki régi iszkrás és régi bolsevik, a börtön és a száműzetés igen hosszú ideig, csaknem 1906 eleje óta távol tartotta a mozgalomtól. Nemrég újra bekapcsolódott a munkába, megismerkedett az otzovizmussal és az ultimatizmussal, s megbotránkozva, felháborodva elvetette, mint a forradalmi szociáldemokrata taktika szemérmetlen meghamisítását. Miután megismerkedett az Odesszában és Pétervárott folyó munka helyzetével, ez az elvtárs megfigyeléseiből többek között ezt a következtetést, vagyis „előzetes eredményt" szűrte le: „...úgy látom, a legnehezebb idők elmúltak, s most az a feladatunk, hogy likvidáljuk a bomlás és a széthullás időszakának maradványait." De ilyen maradvány még sok van.

„Az egész pétervári munkán — olvassuk ugyanebben a levélben — érződik egy egységes vezető központ hiánya, a fegyelmezetlenség, a rendszertelenség, érződik az egyes részlegek közötti kapcsolat hiánya, az egységes és tervszerű munka hiánya. Mindenki a saját feje után dolgo-

zik. Az illegális szervezetben erősek az otzovista tendenciák, s ezek még az antiotzovistákat is magukkal ragadják..." (itt nyilvánvalóan azokról a bolsevikokról van szó, akik a „Proletarij" ismételt és határozott sürgetése ellenére sem szakítanak az otzovistákkal, nem folytatnak ellenük könyörtelen harcot, hanem békítgetni próbálnak, feleslegesen húzzák-halasztják az elkerülhetetlen megoldást, s a valóságban egyáltalán nem tudják eltéríteni az otzovistákat és ultimatistákat esztelen taktikájuktól). „...Ezen a talajon egy igen jellegzetes jelenség fejlődik ki, amely például Odesszában is egészen önállóan jelentkezett: a forradalmi semmittevés. Mindenütt, ahol az otzovizmus szelleme uralkodik, szembetűnik, hogy az illegális szervezetek semmit sem csinálnak. Egy-két propagandista kör, harc a legális lehetőségek ellen — ennyi az egész munka. A munkának túlnyomórészt dezorganizáló jellege van, amit abból a gazdag anyagból láthatnak, amelyet Önöknek Odesszából küldtem..." (amelyet a ...* cikk felhasznál). „...Ami a legális lehetőségeket illeti, ezek kihasználásában hiányzik egy következetes szociáldemokrata irányvonal. A reakció sötétségének leple alatt a szociáldemokrácia opportunistái nekibátorodtak, és — tudatában annak, hogy ez most veszélytelen — «kikezdik» a szociáldemokrácia alapelveit. A forradalmi szociáldemokráciának, a forradalmi szociáldemokrácia programjának, taktikájának olyan bőséges revízióját találjuk itt, hogy ehhez képest Bernstein revíziója csupán ártatlan gyermeteg játszadozás. Az OSzDMP nem érti meg Marxot, helytelenül elemezte az oroszországi gazdasági fejlődés tendenciáit, Oroszországban sohasem volt feudális rend, hanem volt egy feudális-kereskedelmi rend, a burzsoázia és a földbirtokos nemesség érdekei között nem voltak és ma sincsenek ellentétek, és szövetség sincsen közöttük, mert ez a két osztály, amelyet az orosz szociáldemokrácia agyalt ki, tulajdonképpen egyetlen burzsoá osztályt alkot (ez Oroszország sajátos vonása), az önkényuralom pedig ennek az osztálynak a szervezete.

---

* A kéziratban itt üresen maradt a cikk címének helye. — *Szerk.*

Az orosz burzsoázia gyengesége, amelyre «a proletariátus és a parasztság diktatúrájának» jelszava épült (?? — a levél irójának kérdőjelei) agyszülemény, ez a jelszó pedig utópikus volt, és az is marad. E jelszót a demokratikus köztársaság jelszavával együtt el kell vetni, mivel az orosz vonat német vágányokra futott . . .“[42]

Világos, hogy ez egy pillanatfelvétel az eszmei zűrzavar ama széles folyamának egyik kis erecskéjéről, amely az otzovizmust és a likvidátorságot szüli, s amely néha bámulatosan összekeveri, sőt egymáshoz közelíti a szélsőséges jobboldali és a szélsőséges „baloldali“ idiotizmus alaptételeit. Ezeknek az alaptételeknek az első fele (a burzsoázia és a feudális földbirtok között nincs ellentét stb.) annyira zavaros és értelmetlen, hogy még csak nem is lehet komolyan venni. Nem érdemes . . .*

A megírás ideje:
1909 november vége (december eleje).
Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik“ XXV. köt. 1933.

---

* Itt a kézirat megszakad. — *Szerk.*

KOMMENTÁR A NYOLCÓRÁS MUNKANAPRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY FŐ INDOKAINAK TERVEZETÉHEZ

II*

A magyarázatnak ebben a második részében azzal a kérdéssel szándékozunk foglalkozni, milyen *típusú* legyen a III. dumában a nyolcórás munkanapra vonatkozólag benyújtandó szociáldemokrata törvénytervezet, és melyek e törvénytervezet *alapvonásait* magyarázó *indokok.*

A szociáldemokrata duma-frakció eredeti tervezetét, amelyet albizottságunkhoz benyújtottak, fel tudtuk használni alapul, de a tervezet több helyütt módosításra szorult.

A törvénytervezeteknek, amelyeket a szociáldemokraták a III. dumában benyújtanak, fő céljuk, hogy *propagandát és agitációt* folytassanak a szociáldemokrata program és taktika mellett. A III. duma „reformtörekvéseibe" vetett bármiféle remény nemcsak nevetséges lenne, hanem azzal a veszéllyel is fenyegetne, hogy teljesen eltorzítja a szociáldemokrata forradalmi taktika jellegét, hogy ezt a taktikát opportunista, liberális szociálreformátor taktikává változtatja. Mondanunk sem kell, hogy a szociáldemokrata duma-taktikának ilyen eltorzítása szöges ellentétben állna a mindannyiunkra kötelező párthatároza-

* A kommentár első részének vagy fejezetének népszerű és a lehető legagitatívabb formában ki kell fejtenie, hogy mi az, ami a munka termelékenysége, a proletariátus egészségügyi és kulturális érdekei, s általában felszabadító harcának érdekei szempontjából a nyolcórás munkanap mellett szól.

tokkal, nevezetesen: az OSzDMP londoni kongresszusának határozataival, valamint az 1907 novemberi és 1908 decemberi országos pártkonferenciának a Központi Bizottság által megerősített határozataival.

Ahhoz, hogy a szociáldemokrata duma-frakció által benyújtandó törvénytervezetek eleget tegyenek feladatuknak, a következő feltételek szükségesek:

(1) a törvénytervezeteknek a legvilágosabb és legérthetőbb formában ki kell fejteniök a szociáldemokrácia egyes követeléseit, amelyek pártunk minimális programjában foglaltatnak, vagy pedig szükségszerűen következnek ebből a programból;

(2) a törvénytervezeteket semmiképpen sem szabad túlzsúfolni egy halom jogi részletkérdéssel; meg kell adniok a tervezett törvények *fő indokait*, de nem kell részletbe menő, alaposan kidolgozott törvényszövegeket nyújtaniok;

(3) a törvénytervezeteknek nem szabad túlságosan különválasztaniok a szociális reformok és a demokratikus átalakulások különféle területeit, mint ahogy ez szorosan vett jogi, közigazgatási vagy „tisztán parlamentáris" szempontból esetleg szükségesnek mutatkozik; ellenkezőleg, a törvénytervezeteknek, a szociáldemokrata propaganda és agitáció céljait követve, minél világosabb képet kell nyújtaniok a munkásosztálynak arról, hogy a gyári (és általában a szociális) reformok *szükségszerűen kapcsolatban vannak* a *demokratikus* politikai átalakulásokkal, amelyek nélkül a sztolipini önkényuralom bármiféle „reformjának" elkerülhetetlenül az a sorsa, hogy „zubatovi módon" meghamisítják, és hogy csupán holt betű marad. Magától értetődik, hogy a gazdasági reformoknak a politikával való kapcsolatára nem úgy kell rámutatnunk, hogy valamennyi törvénytervezetbe teljes egészükben felvesszük a következetes demokrácia követelményeit, hanem úgy, hogy megnevezzük az egyes reformnak megfelelő demokratikus és speciálisan proletárdemokratikus intézményeket, s a törvénytervezethez fűzött kommentárban hangsúlyozzuk, hogy ezek az intézmények radikális politikai átalakulások nélkül megvalósíthatatlanok;

(4) tekintettel arra, hogy a jelenlegi viszonyok között a legális szociáldemokrata tömegpropaganda és tömegagitáció rendkívül nagy nehézségekbe ütközik, a törvénytervezeteket úgy kell megszerkeszteni, hogy minden egyes törvénytervezet és a törvénytervezethez fűzött minden egyes kommentár, amikor a tömegek közé kerül (akár oly módon, hogy nem szociáldemokrata újságokban közzéteszik, akár oly módon, hogy a törvénytervezet szövegét tartalmazó külön röplapokat terjesztünk stb.), külön is *elérhesse a célját*, vagyis, hogy akármelyik munkás, a fejletlen munkás is, el tudja olvasni, s ez elősegítse osztályöntudata fejlődését; ebből a célból a törvénytervezeteket *egész* szerkezetükben át kell hogy hassa a vállalkozókkal és az állammal, mint a vállalkozókat szolgáló szervvel szemben érzett proletár bizalmatlanság szelleme, vagyis más szavakkal: az osztályharc szellemének kell áthatnia a törvénytervezet egész szerkezetét, ennek a szellemnek kell áradnia az egyes rendelkezések összességéből;

végül, (5) a jelenlegi oroszországi viszonyok között, vagyis ma, amikor nincs szociáldemokrata sajtó és nincsenek szociáldemokrata gyűlések, a törvénytervezeteknek eléggé *konkrét* képet kell nyújtaniok a szociáldemokraták által követelt átalakításokról, s nem szabad csupán az elv *meghirdetésére* szorítkozniok; az egyszerű, szürke munkást is kell hogy érdekelje a szociáldemokrata törvényjavaslat, őt is magával kell hogy ragadja az átalakulás konkrét képe, hogy később ebből a képből kiindulva fokozatosan magáévá tegye a szociáldemokrácia egész világnézetét.

Ezekből az alaptételekből kiindulva el kell ismernünk, hogy a törvénytervezetnek az a típusa, amelyet a nyolcórás munkanapról szóló eredeti törvénytervezet szerzője választott, *jobban megfelel* az orosz viszonyoknak, mint például azok a törvénytervezetek, amelyeket a francia és a német szocialisták terjesztettek be parlamentjükben a munkanap megrövidítésére vonatkozólag. Például, az a törvénytervezet, amelyet 1894 május 22-én Jules Guesde a francia képviselőház elé terjesztett, két cikkelyből áll: az első megtiltja, hogy napi 8 óránál és heti 6 napnál tovább dolgozzanak; a második megengedi, hogy több műszakban dolgozzanak, de úgy, hogy a heti munkaidő nem haladja

meg a 48 órát*. Az 1890. évi német szociáldemokrata törvénytervezet 14 sorból áll, s tízórás munkanapot javasol azonnalra, kilencórását 1894 január 1-től, és nyolcórását 1898 január 1-től. Az 1900—1902-es ülésszakon a német szociáldemokraták még rövidebb javaslatot nyújtottak be, mely szerint a munkanapot azonnal napi 10 órára kell korlátozni, majd pedig, külön meghatározandó időponttól, napi 8 órára**.

Természetes, hogy szociáldemokrata szempontból az ilyen törvénytervezetek mindenképpen sokkal ésszerűbbek, mint minden olyan kisérlet, amelynek célja „alkalmazkodni" ahhoz, ami a reakciós vagy a burzsoá kormányok szempontjából *megvalósitható*. De ha Franciaországban és Németországban, ahol van sajtó- és gyülekezési szabadság, elegendő is egy olyan törvénytervezetet késziteni, amely csak *meghirdeti az elvet*, nálunk Oroszországban manapság *magába* a törvénytervezetbe is *konkrét agitációs* anyagot kell bevenni.

Ezért az eredeti tervezet szerzője által választott *tipust* célszerűbbnek tartjuk, de ebbe a tervezetbe számos módositást kell belevinni, mivel a szerző több esetben, legalábbis a mi véleményünk szerint, rendkívül lényeges és rendkívül veszélyes hibát követett el, ugyanis: anélkül, hogy erre bármiféle szükség volna, csökkenti minimális programunk követeléseit (például, amikor a hétvégi pihenőidőt 42 óra helyett 36 órában állapitja meg; vagy amikor nem mondja ki, hogy az éjszakai munka engedélyezéséhez a munkásszervezetek hozzájárulása szükséges). Többször az a benyomása az embernek, hogy a szerző törvénytervezetének a „megvalósithatóságát" igyekszik szem előtt tartani, például akkor, amikor a *miniszterre* bízza a kivételek iránti kérelmek elbírálását (azzal, hogy az ügyet a törvényhozó intézmények elé kell terjeszteni), és egyetlenegyszer sem emliti, milyen szerepet töltenek be

* Jules Guesde. „Le Problème et la solution; les huit heures à la chambre". Lille. S. d. („A probléma és megoldása; a nyolcórás munkanap a képviselőházban". Lille. É. n. — *Szerk.)*

** M. Schippel. „S.-d. Reichstagshandbuch". („Szociáldemokrata Reichstag-kézikönyv". — *Szerk.)* Berlin 1902, 882. és 886. old.

a munkások szakszervezetei a nyolcórás munkanapról szóló törvény megvalósításában.

Az albizottságunk által javasolt törvénytervezet több ilyen irányú módosítást visz be az eredeti tervezetbe. Most térjünk ki, többek között, az eredeti tervezet következő módosításainak indokolására.

Abban a kérdésben, hogy mely vállalatokra alkalmazandó a törvénytervezet, ennek alkalmazási területét ki kell terjeszteni az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, a legkülönbözőbb intézmények (ideértve a kincstáriakat is: a postát stb.) és az otthonmunka valamennyi ágára. A duma elé terjesztendő kommentárban a szociáldemokratáknak külön hangsúlyozniok kell, hogy erre a kiterjesztésre okvetlenül szükség van, és hogy a gyári és a kereskedelmi proletariátus, az alkalmazottak proletár része, a közlekedési stb. proletariátus között (ebben a tekintetben) mindenféle határnak és megkülönböztetésnek meg kell szűnnie.

Felmerülhet a mezőgazdaság kérdése is, minthogy minimális programunk nyolcórás munkanapot követel „valamennyi bérmunkás számára". Úgy véljük azonban, hogy *most* aligha volna helyénvaló, ha az orosz szociáldemokraták a mezőgazdaságban is kezdeményeznék a nyolcórás munkanapot. Helyesebb, ha a kommentár utal arra, hogy a párt fenntartja magának azt a jogot, hogy a mezőgazdaságot, a cselédeket stb. illetően egy újabb törvénytervezetet nyújtson majd be.

Továbbá. Mindazokban az esetekben, amikor a törvénytervezetben arról van szó, hogy kivételesen el lehet térni a törvény rendelkezéseitől, kikötöttük, hogy minden egyes kivételhez a munkások szakszervezetének a beleegyezése szükséges. Ezzel a munkásoknak világosan meg akarjuk mutatni, hogy a munkanap tényleges megrövidítése a munkásszervezetek öntevékenysége nélkül megvalósíthatatlan.

Most ki kell térnünk a nyolcórás munkanap *fokozatos* bevezetésének kérdésére. Az eredeti tervezet szerzője egyetlen szóval sem említi ezt, s J. Guesde tervezetéhez hasonlóan beéri egyszerűen a nyolcórás munkanap követeésével. A mi tervezetünk ezzel szemben Parvus javas-

latának* és a német szociáldemokrata Reichstag-frakció tervezetének mintájára készült, mivel *fokozatosságot* állapít meg a nyolcórás munkanap bevezetésében (azonnal, vagyis a törvény hatálybalépésének napjától számított 3 hónapon belül tízórás munkanap, majd évenként 1—1 óra csökkentés). Természetesen, a két tervezet közötti különbség nem olyan lényeges. De minthogy az orosz ipar technikailag rendkívül elmaradott, minthogy az orosz proletariátus igen gyengén van megszervezve, minthogy a munkáslakosság óriási tömege (a kusztárok stb.) még nem vett részt semmiféle nagyobb kampányban, amelyben a munkanap megrövidítéséért harcolt volna — ilyen körülmények között célszerűbb, ha *azonnal, magában* a törvénytervezetben választ adunk arra az elkerülhetetlenül felmerülő ellenvetésre, hogy egy hirtelen átmenet lehetetlen, hogy ilyen átmenet esetén a munkások keresete csökkenne stb.** A nyolcórás munkanap bevezetésében alkalmazandó fokozatosság megállapítása (a németek 8 évre nyújtották ki a bevezetést; Parvus 4 évre; mi 2 évet javaslunk) azonnal választ ad erre az ellenvetésre; a napi 10 órán felüli munka gazdaságilag feltétlenül ésszerűtlen, egészségügyi és kulturális szempontból pedig megengedhetetlen. S a munkanapnak egy órával való csökkentésénél egyévi idő teljesen elegendő ahhoz, hogy a technikailag elmaradott vállalatok felzárkózzanak és átalakuljanak, s hogy a munkások a munka termelékenységében mutatkozó jelentősebb eltérés nélkül térhessenek át az új rendszerre.

---

* *Parvus.* „Die Handelskrisis und die Gewerkschaften. Nebst Anhang: Gesetzentwurf über den achtstündigen Normalarbeitstag". („A kereskedelmi válság és a szakszervezetek. Függelék: Törvénytervezet a nyolcórás normálmunkanapról". — *Szerk.)* München 1901.

** A nyolcórás munkanap *fokozatos* bevezetésének kérdéséről Parvus — véleményünk szerint nagyon helyesen — azt mondja, hogy törvénytervezetében ezzel a fokozatossággal „nem a vállalkozók, hanem a munkások érdekeit kívánta szem előtt tartani. Nekünk követnünk kell a szakszervezetek taktikáját: ők a munkanap megrövidítését rendkívül fokozatosan hajtják végre, mivel jól tudják, hogy ily módon lehet leginkább megakadályozni *a munkabér csökkenését*" (Parvus kiemelése, idézett brosúra 62—63. old.).

A nyolcórás munkanap bevezetésének fokozatosságát nem azért kell megállapítanunk, hogy a tervezet „szem előtt tartsa“ a kapitalisták vagy a kormány érdekeit (erről szó sem lehet, és ha ilyen gondolatok felmerülnének, akkor természetesen inkább eltekintenénk attól, hogy bármilyen formában is említést tegyünk a fokozatosságról), hanem azért, hogy szemléltetően megmutassuk országvilág előtt, hogy a szociáldemokrata program technikai szempontból is, kulturális szempontból is, gazdasági szempontból is megvalósítható még az egyik legelmaradottabb országban is.

Fontos ellenvetés az ellen, hogy az *orosz* szociáldemokrata törvénytervezetbe bevegyük a nyolcórás munkanap bevezetésének fokozatosságát, az, hogy így, ha közvetve is, de dezavuálnánk a munkásküldöttek 1905-ös forradalmi szovjetjeit, amelyek a nyolcórás munkanap *haladéktalan* bevezetése mellett foglaltak állást. Ezt komoly ellenvetésnek tartjuk, mert ha *ebben a tekintetben* a legcsekélyebb mértékben is dezavuálnánk a Munkásküldöttek Szovjetjeit, ezzel valósággal renegátságot követnénk el, vagy legalábbis támogatnánk a renegátokat és az ellenforradalmi liberálisokat, akik éppen a szovjetek dezavuálásával tűntek ki.

Ezért úgy véljük, hogy *mindenképpen*, függetlenül attól, hogy bekerül-e a fokozatosság a szociáldemokrata duma-frakció törvénytervezetébe, vagy sem, — *mindenképpen* teljesen elkerülhetetlen, hogy *mind* a duma elé terjesztendő kommentárban, *mind* a szociáldemokrata képviselők dumabeli beszédében egészen határozottan kifejezésre jusson az a gondolat, amely okvetlenül kizárja még a legcsekélyebb dezavuálást is, és okvetlenül *magában foglalja*, hogy a Munkásküldöttek Szovjetjeinek tevékenységét elvileg helyesnek, teljesen jogosnak és mindenképpen szükségesnek ismerjük el.

„A szociáldemokrácia semmiképpen nem mond le a nyolcórás munkanap *haladéktalan* bevezetéséről — körülbelül így kellene hangzania a szociáldemokrata képviselők nyilatkozatának, vagy kommentáruknak —, ellenkezőleg, *bizonyos* történelmi körülmények között, amikor a harc éleződik, amikor a tömegmozgalom nagy energiát és

komoly kezdeményezést fejt ki, amikor a régi és az új társadalom közötti összeütközés éles formákat ölt, amikor a munkásosztály harcának, például a középkori viszonyok ellen folytatott harcának sikere érdekében semmi elől *nem szabad* meghátrálnunk — egyszóval, olyan körülmények között, amelyek hasonlók az 1905 novemberiekhez, a szociáldemokrácia a nyolcórás munkanap *haladéktalan* bevezetését nemcsak jogosnak, hanem *elengedhetetlennek* is tartja. A szociáldemokrácia, azzal, hogy a mai körülmények között törvénytervezetébe beveszi a nyolcórás munkanap bevezetésének fokozatosságát, csupán azt óhajtja megmutatni, hogy az OSzDMP programkövetelései teljes mértékben megvalósíthatók még a legkedvezőtlenebb történelmi viszonyok között is, még a gazdasági, szociális és kulturális fejlődés leglassúbb üteme mellett is."

Ismételjük: *okvetlenül* és mindenképpen szükségesnek tartjuk, hogy a szociáldemokraták *effél*e nyilatkozatot tegyenek a dumában és a nyolcórás munkanapra vonatkozó törvénytervezethez fűzött kommentárukban, az a kérdés pedig, hogy felvegyük-e magába a törvénytervezetbe a nyolcórás munkanap bevezetésének fokozatosságát, viszonylag kevésbé fontos.

Az eredeti törvénytervezet többi módosítása csupán részletkérdéseket érint és nem szorul külön kommentárra.

A megírás ideje: 1909 ősz.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija"
4. (27.) sz. 1924.

LEVÉL I. I. SZKVORCOV-SZTYEPANOVNAK

1909. XII. 16.

Kedves Kolléga! Válaszát megkaptam, és tollat fogok, hogy folytassam a beszélgetést.

Ön inkább elméleti (nem pedig taktikai) térre akarja terelni a kérdést. Rendben van. Meg kell azonban említenem, hogy a kiindulási pont *Önnél* taktikai természetű volt, hiszen Ön elvetette az alapvető taktikai tétel „klasszikus felvetését". Ezt a taktikai megoldást Ön (anélkül, hogy levonta volna az abból folyó taktikai *következtetéseket)* az „amerikai lehetőség" tagadásával kapcsolatban említette. Ezért nem tartom helyesnek, hogy nézeteltéréseinket a következő szavakkal magyarázza: „Ön (vagyis én) kiemeli a *parasztság* mozgalmának tényét. Én elismerem a *proletarizálódó* parasztság mozgalmának tényét." Nem ebben rejlik nézeteltérésünk. Elvégre én sem tagadom, hogy a parasztság proletarizálódik. Amiben nézeteltérés van köztünk, az az a kérdés, hogy vajon megszilárdult-e már Oroszországban a polgári agrárrendszer annyira, hogy objektíve lehetetlenné teszi a hirtelen áttérést az agrárkapitalizmus fejlődésének „porosz" útjáról az agrárkapitalizmus fejlődésének „amerikai" útjára. Ha igen, akkor elesik a taktika alapvető kérdésének „klasszikus" felvetése. Ha nem, akkor érvényben marad.

Nos, én amellett vagyok, hogy érvényben kell maradnia. Nem tagadom a „porosz" út lehetőségét; elismerem, hogy egy marxistának nem szabad sem „kezeskednie" e két út *egyikéért*, sem pedig *lekötnie* magát e két útnak *csak* az egyikéhez; elismerem, hogy Sztolipin politikája *még* egy lépést tesz a „porosz" úton, és hogy ezen az úton

bizonyos fokon *esetleg* beáll egy olyan dialektikus fordulat, amely *leveszi* a napirendről az „amerikai“ útra vonatkozó összes reményeket és kilátásokat. De állítom, hogy *most* ez a fordulat *minden bizonnyal* még nem állott be, s hogy ezért teljességgel megengedhetetlen, elméletileg teljesen helytelen, ha egy marxista lemond a kérdés „klasszikus“ felvetéséről. Ez az, amiben nézeteink eltérnek.

Elméletileg ezek a nézeteltérések, ha nem tévedek, két fő pontban foglalhatók össze: 1) Az Ön „szövetségesét“, V. Iljint meg kell döntenem, hogy igazolhassam a magam álláspontját. Más szavakkal, ez az álláspontom ellentmond az oroszországi forradalom előtti gazdasági élet marxista elemzése során leszűrt eredményeknek. 2) A kérdés „klasszikus“ felvetését szembe lehet és szembe is kell állítani a revizionisták (David és társai) agrár-opportunizmusával, minthogy nincs semmi lényeges, elvi, gyökeres különbség a munkás és a „muzsik“ közötti viszony kérdésének oroszországi és németországi felvetése között.

Mind a két tételt teljesen hamisnak tartom.

Ad 1)* (Hogy ne érintsem a „taktikát“, eltekintek Martinovnak Iljin ellen intézett kirohanásától[43], és kizárólag arról szólok, ahogyan Ön az elméleti kérdést felveti.)

Mit igyekezett bebizonyítani és bizonyított be Iljin? Először is azt, hogy az oroszországi agrárviszonyok fejlődése kapitalista úton halad *mind* a földesúri, *mind* a parasztgazdaságban, *mind* a „földközösségen“ kívül, *mind* pedig azon belül. Másodszor azt, hogy ez a fejlődés már *visszavonhatatlanul* a fejlődésnek éppen a kapitalista és nem másmilyen útját, az osztályoknak éppen a kapitalista és *nem* másmilyen csoportosulását határozta meg.

Ekörül vitáztunk a narodnyikokkal. Ezt kellett bebizonyítani. Ezt bizonyítottuk be. Ez bebizonyított tény marad. Most felvetődött egy *másik*, további kérdés (és az 1905—1907-es évek mozgalma is *felvetette* ezt a kérdést), amely *feltételezi* az Iljin által (és természetesen nemcsak egyedül ő általa) megoldott kérdés megoldását, de

* — Az 1. ponthoz. — *Szerk.*

amely *nemcsak* ezt tételezi fel, hanem valami olyat is, ami ennél több, ennél bonyolultabb, ami új. Azon a kérdésen *kívül*, amelyet az 1883—1885-ös és az 1895—1899-es években véglegesen megoldottak és helyesen oldottak meg, Oroszország XX. századi történelme *egy további* kérdést vetett fel — és mi sem lehet elméleti szempontból nagyobb hiba, mint meghátrálni ez elől a kérdés elől, kitérni előle, elhárítani azt a már korábban megoldott kérdésre való hivatkozással. Ez annyit jelentene, mintha az iskolában mondjuk a második, vagyis a felsőbb osztály kérdéseit az alsóbb, az első osztály kérdéseire egyszerűsítenénk le. Nem szabad megállni a kapitalizmus kérdésének *általános* megoldásánál, amikor az *újabb* események (méghozzá világtörténelmi fontosságú események, mint az 1905—1907-esek) egy konkrétabb, inkább részletekbe menő kérdést vetettek fel, a *kapitalista* agrárfejlődés *két* útja vagy módszere közötti harc kérdését. Amikor a narodnyikok ellen harcoltunk, annak bebizonyítása végett, hogy ez az út elkerülhetetlenül és visszavonhatatlanul kapitalista út, helyesen tettük — s az *egyetlen* volt, amit tehettünk —, hogy minden erőnket, minden figyelmünket erre a kérdésre összpontosítottuk: kapitalizmus *vagy* „népi termelés". Ez természetes is volt, elkerülhetetlen is volt, jogos is volt. Most azonban ezt a kérdést már *megoldotta* az elmélet is, az élet is (mert hiszen a legújabb orosz történelem bebizonyította, hogy a trudovikok en masse* kispolgárok), s napirendre került egy másik, magasabbrendű kérdés: α típusú kapitalizmus, *vagy* β típusú kapitalizmus? És szilárd meggyőződésem szerint Iljinnek igaza volt, amikor könyvének második kiadásához írt előszavában rámutatott arra, hogy könyvéből mint *következtetés* a kapitalista agrárfejlődés *két* formájának a lehetősége vonható le, és hogy *e két forma* történelmi harca *még* nem fejeződött be**.

A marxizmusban fellépő orosz opportunizmusnak, vagyis napjainkban a mensevizmusnak, az a sajátossága, hogy a marxizmus betűjének doktrinér leegyszerűsítésével,

* — tömegükben. — *Szerk.*

** *Lenin.* A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. Szikra 1949. 13—16. old. — *Szerk.*

ellaposításával, kiforgatásával, a marxizmus szellemének elárulásával függ össze (ugyanez volt a helyzet a „Rabocseje Gyelo“ irányzatával és a sztruvizmussal is). A mensevikek, amikor a narodnyiksággal mint a *szocializmus* helytelen doktrinájával harcoltak, doktrinér módra szem elől tévesztették, nem vették észre, mi a történelmileg reális és haladó történelmi *tartalma* a narodnyikságnak, mint ama *kispolgári* tömegharc elméletének, amelyet a demokratikus kapitalizmus a liberális-földesúri kapitalizmus ellen, az „amerikai“ típusú kapitalizmus a „porosz“ típusú kapitalizmus ellen vív. Innen ered a mensevikeknek az a szörnyűséges, agyalágyult, renegát eszméje (amely a „*Társadalmi mozgalmat*“ is teljesen áthatotta), hogy a paraszti *mozgalom* reakciós, hogy a kadet haladóbb a trudoviknál, hogy „a proletariátus és a parasztság diktatúrája“ (= a klasszikus felvetés) *ellentmond* „a gazdasági fejlődés *egész menetének*“ (a mensevik „Társadalmi mozgalom“, 661. old.). „Ellentmond a gazdasági fejlődés *egész menetének*“ — hát nem reakciós dolog ez?

Nekem az a véleményem, hogy a marxizmus e szörnyű kiforgatása elleni harc volt az alapja a kérdés „klasszikus felvetésének“, mégpedig *helyes* alapja, bár a kor természetes viszonyai folytán ez a harc, sajnos, taktikailag nagyon buzgón, elméletileg viszont nem elég buzgón folyt. Egyébként a „sajnos“ szó itt nem helyes, ki is kell hagyni!

Ez az agrárkérdés *most* Oroszországban a burzsoá fejlődés *nemzeti* problémája. S hogy ne helytelenül (mechanikusan) vegyük át a sokban helyes és minden tekintetben rendkívül értékes német példát, tisztában kell lennünk azzal, hogy Németországban a *teljesen* megszilárdult burzsoá fejlődés nemzeti problémája az egyesülés stb. volt, nem pedig az agrárkérdés, ezzel szemben Oroszországban a burzsoá fejlődés végleges megszilárdulásának *nemzeti* problémája *nem más*, mint éppen az agrárkérdés (sőt pontosabban: a parasztkérdés).

Ez a tisztán elméleti alapja annak, hogy *másképpen* kell *alkalmazni* a marxizmust az *1848—1868-as* évek (körülbelül ez évek) Németországára és *másképpen* az 1905—19??-es évek Oroszországára.

Mivel bizonyíthatom be, hogy nálunk az *agrárkérdés* és nem valamilyen más kérdés *vált* nemzeti jelentőségűvé a burzsoá fejlődés szempontjából? Nem is tudom, szorul-e ez egyáltalán bizonyításra. Azt hiszem, ez vitathatatlan. De éppen ez az *elméleti* alap, és éppen *erre* kell *visszavezetni* minden részletkérdést. Arra az esetre, ha esetleg vitára kerül sor, röviden (egyelőre röviden) rámutatok arra, hogy éppen a fejlemények, a tények, az 1905—1907-es évek *története bebizonyították*, hogy az agrárkérdésnek (a parasztkérdésnek, s természetesen a kispolgár-parasztkérdésnek, nem pedig az obscsinaparasztkérdésnek) Oroszországban olyan a jelentősége, ahogy azt én vázoltam. Ugyancsak ezt bizonyítja *most* az 1907. VI. 3-i törvény is, a III. duma összetétele és tevékenysége is, s egy kis eset — 1909. XI. 20.[44] — is, meg (ami különösen fontos) a kormány agrárpolitikája is.

Ha megegyezünk abban, hogy Oroszország *legújabb* története, az 1905—1909-es évek története *bebizonyította*, hogy Oroszországban az agrárkérdésnek alapvető, elsődleges, nemzeti (ebben az értelemben nemzeti) jelentősége van egy meghatározott típusú polgári fejlődés megszilárdulása szempontjából, akkor tovább mehetünk. Ha nem, akkor nem.

Oroszország polgári fejlődése 1905-ig már teljesen megérett arra, hogy megkövetelje az elavult felépítménynek — az elavult, középkori földbirtoknak — azonnali szétrombolását (Ön természetesen megérti, miért veszem itt az *egész* felépítményből csupán a földbirtokot). Mi *ennek* a szétrombolásnak a korában élünk, amelyet a *polgári* Oroszország különböző osztályai a maguk módján *igyekeznek* bevégezni, befejezni: a parasztok (+ a munkások) a nacionalizálás útján (nagyon örülök, hogy egyetértünk a municipalizálás teljes értelmetlenségét illetően; a Theorien über Mehrwert-nek* a nacionalizálás mellett szóló helyeit már idéztem egyik munkámban, amely *részben* megjelent lengyelül**), a földesurak (+ a régi burzsoázia, a girondista burzsoázia) 1906. XI. 9. útján stb. A föld nacionalizálása

* — Értéktöbblet-elméletek. — *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 153—178. old. — *Szerk.*

= a régi földbirtok paraszti szétrombolása: az amerikai út gazdasági alapja. Az 1906. XI. 9-i törvény — a régi földbirtok földesúri szétrombolása: a porosz út gazdasági alapja. A mi korunk, az 1905—??-es évek, *eme* utak forradalmi és ellenforradalmi harcának kora — *ugyanúgy*, mint ahogyan az *1848—1871*-es évek Németországában az egyesülés (= a németországi polgári fejlődés *nemzeti* problémájának megoldása) két útja, a nagynémet köztársaságon *át* és a porosz monarchián *át* vezető út forradalmi és ellenforradalmi harcának kora volt. *Csak 1871-re jutott végérvényesen* (erre vonatkozik nálam a „teljesen" szó) *győzelemre* a második út. S akkor Liebknecht lemondott a parlament bojkottjáról. S akkor *elhalt* a lassallisták és az eisenachiak vitája. És akkor *meghalt* Németország általános *demokratikus* forradalmának kérdése, — Naumann, David és társaik pedig a 90-es években (20 évvel *később!*) kezdték életre keltegetni a hullát.

Nálunk *még* folyik a harc. Még nem győzött egyik sem a két agrárút közül. Nálunk, a *mi* korunk (1905—1909—??) minden válságánál *fellép*, okvetlenül fellép a „muzsik" *„általános* demokratikus" mozgalma, és figyelmen kívül hagyni ezt alapvető hiba volna, amely a *gyakorlatban* mensevizmushoz vezetne, még akkor is, ha *elméletileg* más alapra helyeznénk is a vitát. Nem én „vezetem vissza" a vitát a „mensevizmusra", hanem korunk *történelme vezeti vissza* a mensevizmusra azt, ha a proletariátus figyelmen kívül hagyja Oroszország polgári fejlődésének nemzeti feladatát, mert hiszen éppen ez a mensevizmus *lényege*.

Nebenbei*. Olvasta *Cserevanyin* „Jelenlegi helyzet"-ében, hogy a bolsevikok „klasszikus kérdésfeltevése" *opportunizmus*? Olvassa el!

Ad 2) Lényegében már el is mondtam mindent, ami a 2. pontra vonatkozik. Németországban *reakciós* dolog volna, ha a *munkások* támogatnák a „muzsiknak" azt az óhaját, hogy a nagybirtokos, a junker földjét megkapja *saját maga* (vagyis a muzsik) számára. Nem

* — mellesleg. — *Szerk.*

így van? Nem igaz? Oroszországban 1905—1909—??-ben *reakciós* dolog ennek a támogatásnak a *megtagadása*. Hic Rhodus, hic salta!* Itt vagy elvetjük az egész agrárprogramot és átmegyünk... majdnem a kadetizmusra, vagy *elismerjük*, hogy *elvileg* másképp kell felvetni a kérdést Németországban, és másképp Oroszországban, elvileg — nem abban az értelemben, mintha ez a kor nálunk nem kapitalista korszak volna, hanem abban az értelemben, hogy a kapitalizmusnak *egészen* más, elvileg más *korszakai*: a kapitalizmus nemzeti útjának végleges megszilárdulása *előtti* kor, és az e megszilárdulás *utáni* kor.

Egyelőre befejezem. Igyekszem majd kivágásokat küldeni Önnek beszélgetéseink témájára vonatkozólag. Írjon, ha lesz egy kis szabad ideje. Meleg kézszorítással

az *Öreg*

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija"
5. (28.) sz. 1924.

---

* — Itt van Rhodus, itt ugorj! — *Szerk.*

A „VEHI"-RŐL[45]

A „Vehi" című ismert gyűjtemény, amelyet a legtekintélyesebb kadet publicisták állítottak össze, amely rövid idő alatt több kiadást ért meg, s amelyet az egész reakciós sajtó lelkesedéssel fogadott, kristálytisztán tükrözi a kor szellemét. Bárhogyan „helyesbítik" is a kadet újságok a „Vehi" egyes túlságosan meghökkentő részeit, bárhogyan megtagadják is a „Vehi"-t egyes kadetok, akik teljesen képtelenek az egész kadet párt politikájára befolyást gyakorolni, vagy azt tűzték ki céljukul, hogy e politika valódi jelentőségét illetően félrevezessék a tömegeket, — kétségtelen tény, hogy a *„Vehi" a mai kadetizmus nyilvánvaló lényegét fejezte ki.* A kadetok pártja — a „Vehi" pártja.

A munkásdemokrácia mindennél többre becsüli a tömegek politikai és osztályöntudatának fejlődését, s ezért feltétlenül örömmel üdvözli a „Vehi"-t, melyben a kadetok eszmei vezetői nagyszerűen felfedik politikai irányvonaluk lényegét. A „Vehi"-t Bergyajev, Bulgakov, Gersenzon, Kisztyakovszkij, Sztruve, Frank és Izgojev urak írták. Ezeknek az ismert képviselőknek, ismert renegátoknak, ismert kadetoknak a neve már önmagában is eleget mond. A „Vehi" szerzői egy egész társadalmi irányzat igazi eszmei vezéreiként lépnek fel, hiszen tömör vázlatban a filozófiai, vallási, politikai, publicisztikai kérdéseknek, a szabadságért folyó egész mozgalom értékelésének és az orosz demokrácia egész története értékelésének teljes enciklopédiáját adják. A „Vehi"-ről a szerzők azt mondták, hogy ez „cikkgyűjtemény az orosz értelmiségről", s ezzel az alcímmel leszűkítették művük

igazi témáját, hiszen valójában az „értelmiség" náluk az egész orosz demokráciának és az egész oroszországi felszabadító mozgalomnak szellemi vezéreként, lelkesítőjeként és kifejezőjeként szerepel. A „Vehi" („Mérföldkövek") — hatalmas mérföldkövek azon az úton, amelyen haladva az orosz kadetizmus és általában az orosz liberalizmus *teljesen szakít* az orosz felszabadító mozgalommal, annak minden alapvető feladatával, minden fontos hagyományával.

I

A liberális renegátság enciklopédiája három fő témát ölel fel: 1) harc az orosz (és a nemzetközi) demokrácia egész világnézetének eszmei alapjai ellen; 2) a közelmúlt felszabadító mozgalmainak megtagadása és mocskolása; 3) az októbrista burzsoázia, a régi hatalom, s általában az egész régi Oroszország iránti „libériás" érzelmeik (s az ennek megfelelő „libériás" politika) nyílt hirdetése.

A „Vehi" szerzői az „értelmiségi" világnézet filozófiai alapjaival kezdik. A könyvben elejétől végig elszántan harcolnak a materializmus ellen, amelyet már csak dogmatizmusnak, metafizikának, „a filozofálás legelemibb és legalacsonyabbrendű formájának" minősítenek (4. old. — az utalások a „Vehi" első kiadására vonatkoznak). Elítélik a pozitivizmust, mert „számunkra" (vagyis a „Vehi" által ledorongolt orosz „értelmiség" számára) „egyértelmű a materialista metafizikával", vagy mert „kizárólag materialista szellemben" értelmeztük (15), míg „egyetlen misztikus, egyetlen hívő sem vetheti el a tudományos pozitivizmust és a tudományt" (11). Ne tréfáljanak! „A gyűlölet az idealista és vallásos-misztikus törekvésekkel szemben" (6) — ez az, amiért a „Vehi" támadja az „értelmiséget". „Jurkevics mindenesetre igazi filozófus volt Csernisevszkijhez viszonyítva" (4).

Egészen természetes, hogy a „Vehi", amely ezen az állásponton van, szüntelenül mennydörög az „értelmiség" ateizmusa ellen, és a legelszántabban, a legteljesebb formában vissza akarja állítani a vallásos világnézetet. Egészen természetes, hogy a „Vehi", miután végzett Cserni-

sevszkijjel mint filozófussal, kivégzi Belinszkijt, a publicistát. Belinszkij, Dobroljubov, Csernisevszkij az „értelmiségiek“ vezérei (134, 56, 32, 17. stb. old.). Csaadajev, Vlagyimir Szolovjev, Dosztojevszkij „egyáltalán nem értelmiségiek“. Az előbbiek annak az irányzatnak a vezetői, amely ellen a „Vehi“ élethalálharcot folytat. Az utóbbiak „szüntelenül hangoztatták“ éppen azt, amit a „Vehi“ is hangoztat, „de nem hallgattak rájuk, az értelmiség nem törődött velük“, — olvassuk a „Vehi“ előszavában.

Az olvasó ebből már láthatja, hogy a „Vehi“ nem az „értelmiséget“ támadja — ez csak amolyan mesterkélt, a dolgot elködösítő kifejezésmód. Támadni az egész vonalon a demokráciát, a demokratikus világnézetet támadják. Mivel pedig a magát „alkotmányos-demokratikusnak“ hirdető párt szellemi vezetőinek nincs ínyükre, hogy nevükön nevezzék a dolgokat, kölcsönveszik a „*Moszkovszkije Vedomosztyi*“[46] terminológiáját, s nem a demokráciát tagadják meg — (micsoda méltatlan rágalom!) —, hanem csak az „értelmiségi felfogást“!

Belinszkijnek Gogolhoz írt levele, hirdeti a „Vehi“, „az értelmiségi érzület lángoló és klasszikus kifejezése“ (56). „Publicisztikánk története, a Belinszkij utáni időktől kezdve, az életfelfogás szempontjából tisztára őrület“ (82).

Úgy, úgy. A jobbágyparasztok feudalizmusellenes érzülete nyilván „értelmiségi“ érzület. Annak a tiltakozásnak és harcnak a története, amellyel a legszélesebb néptömegek 1861-től 1905-ig szembeszálltak a hűbériségnek az egész orosz élet rendjében megmaradt csökevényei ellen, nyilván „tisztára őrület“. Vagy talán a mi bölcs és művelt szerzőink véleménye szerint Belinszkij hangulatának, amely Gogolhoz írt levelében kifejezésre jut, nem volt köze a jobbágyparasztok hangulatához? Publicisztikánk történetének talán nem volt köze ahhoz, hogy a néptömegek háborogtak a feudális elnyomás csökevényei miatt?

A „*Moszkovszkije Vedomosztyi*“ mindig azt bizonygatta, hogy az, amit az orosz demokrácia, már akár Belinszkijtől kezdve, kifejez, korántsem a lakosság legszélesebb tömegeinek érdekei a hűbéri intézmények által megcson-

kitott legelemibb népjogokért vívott harcban, hanem csupán „az intellektuelek hangulata".

A „Vehi" és a „Moszkovszkije Vedomosztyi" programja a filozófiában is, a publicisztikában is azonos. De a filozófiában a liberális renegátok meg merték mondani a tiszta igazságot, fel merték tárni *egész* programjukat (harc a materializmus és a materialista módon értelmezett pozitivizmus ellen; a misztika és a misztikus világnézet felújítása), míg a publicisztikában csűrnek-csavarnak, kerülgetik a dolgot, jezsuitáskodnak. Szakítottak a demokrácia legfontosabb eszméivel, a legelemibb demokratikus törekvésekkel, de úgy tesznek, mintha csak az „értelmiségi felfogással" szakítanának. A liberális burzsoázia a nép jogainak védelméről határozottan áttért a népellenes intézmények védelmére. De a liberális zugpolitikusok mégis szeretnék megtartani a „demokrata" nevet.

Ugyanazt a bűvészmutatványt, amelyet Belinszkijnek Gogolhoz írt levelével és az orosz publicisztika történetével véghezvittek, véghezviszik a közelmúlt mozgalmának a történetével is.

II

Valójában a „Vehi" csak azt az értelmiséget támadja, amely a demokratikus mozgalmat képviselte, és csak amiatt, amiben e mozgalom igazi résztvevőjének bizonyult. A „Vehi" dühödten támadja az értelmiséget éppen azért, mert ez a „kicsiny földalatti szekta előbújt, számos követőt szerzett magának, és ideiglenesen eszmei befolyásra, sőt reális hatalomra tett szert" (176). A liberálisok rokonszenveztek az „értelmiséggel", és néha titokban támogatták is, *amíg* az értelmiség *csak* kicsiny földalatti szekta volt, amíg nem szerzett magának számos követőt, ameddig nem tett szert reális hatalomra; vagyis: a liberális rokonszenvezett a demokráciával, amíg a demokrácia nem mozgósított igazi tömegeket, mert a tömegek bevonása nélkül a demokrácia csak a liberalizmus önző céljait szolgálta, csak segített a liberális burzsoázia felső

rétegeinek abban, hogy a hatalomhoz közeledhessenek. A liberális elfordult a demokráciától, amikor az magával ragadott tömegeket, amelyek hozzáláttak, hogy megvalósítsák *saját* feladataikat, megvédelmezzék *saját* érdekeiket. A demokratikus „értelmiség“ elleni kiabálással takarózva *a kadetok valójában a tömegek demokratikus mozgalma ellen harcolnak*. A „Vehi“-ből ez számtalanszor igen szemléltető módon kitűnik, többek között akkor, amikor kijelenti, hogy a XVIII. század végi hatalmas társadalmi mozgalom Franciaországban „példaképe az eléggé kitartó értelmiségi forradalomnak, melynek minden szellemi ereje felszínre került“ (57).

Nagyszerű, nemde? A XVIII. század végi francia mozgalom, ugyebár, nem a tömegek legmélyrehatóbb és legszélesebb demokratikus mozgalmának, hanem az „értelmiségi“ forradalomnak a példaképe! Minthogy demokratikus feladatokat sehol a világon és soha nem valósítottak meg *ugyanilyen* típusú mozgalom nélkül, teljesen nyilvánvaló, hogy a liberalizmus eszmei vezérei éppen a demokráciával szakítanak.

Az orosz értelmiségben a „Vehi“ éppen azt ócsárolja, ami *szükségszerű* kísérője és kifejezője *mindenféle* demokratikus mozgalomnak. „Az értelmiségi eszmék politikai radikalizmusa elképesztő gyorsasággal oltódott be a népi ösztönök* szociális radikalizmusába“ (141) — és ez „nem egyszerűen politikai hiba, nem egyszerűen a taktika bűne volt. Ez morális hiba volt.“ Ott, ahol nincsenek sokat szenvedett néptömegek, ott nem lehet demokratikus mozgalom sem. A demokratikus mozgalom viszont éppen abban különbözik az egyszerű „lázadástól“, hogy bizonyos radikális politikai eszmék zászlaja alatt halad. A demokratikus mozgalom és a demokratikus eszmék nemcsak politikailag hibásak, nemcsak taktikailag helytelenek, hanem erkölcsileg is bűnösek, — ebben foglalható tehát össze a „Vehi“ igazi gondolata, mely semmiben sem különbözik Pobedonoszcev igazi gondolatától. Pobedonoszcev éppen csak becsületesebben és nyíltabban mondta ki

* „A sokat szenvedett néptömegek“ — olvashatjuk ugyanazon az oldalon, két sorral lejjebb.

ugyanazt, amit a Sztruvéék, Izgojevék, Frankék és társaik mondanak.

Amikor a „Vehi“ pontosabban kezdi meghatározni a gyűlöletes „értelmiségi“ eszmék tartalmát, természetesen általában „baloldali“, és különösen narodnyik és marxista eszmékről beszél. A narodnyikokat a „parasztság iránti tettetett szeretettel“, a marxistákat a „proletariátus iránti tettetett szeretettel“ vádolja (9). Ezeket is, azokat is ízzé-porrá zúzza a „nép bálványozása“ miatt (59, 59—60). A gyűlölt „értelmiséginek“ „a nép az istene, és egyetlen célja a többség boldogsága“ (159). „Az ateista baloldali blokk viharos beszédei“ (29), — ez az, ami a kadet Bulgakovnak a II. dumából a legjobban az emlékezetében maradt, ez az, ami különösen felháborította őt. S teljesen kétségtelen, hogy itt Bulgakov másoknál valamivel világosabban érzékeltette az általános kadet pszichológiát, az egész kadet párt legbensőbb gondolatait.

Hogy a liberális szemében elmosódik a narodnyikság és a marxizmus közötti különbség — ez nem véletlen, hanem szükségszerű dolog, ez nem egy irodalmár „fortélya“ (aki nagyonis jól ismeri ezeket a különbségeket), hanem a liberalizmus mai lényegének törvényszerű tükröződése. Hiszen az *adott* időszakban Oroszország liberális burzsoáziája előtt nem annyira az oroszországi munkásosztály szocialista mozgalma ijesztő és gyűlöletes, hanem inkább a munkások és a parasztok közös demokratikus mozgalma, vagyis az ijesztő és gyűlöletes előtte, ami közös a narodnyikságban és a marxizmusban, az, hogy mindkettő a tömegekhez fordulva védelmezi a demokráciát. A mai korszakra az jellemző, hogy Oroszországban a liberalizmus határozottan szembefordult a demokráciával; egészen természetes, hogy a liberalizmust nem érdeklik sem a demokrácián belüli különbségek, sem pedig a megvalósított demokrácia talaján feltáruló további célok, távlatok és kilátások.

A „Vehi“ csak úgy hemzseg az afféle szólamoktól, mint a „nép bálványozása“. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen a néptől rettegő liberális burzsoáziának nem marad hátra más, mint hogy arról kiabáljon, hogy a demokraták „a népet bálványozzák“. A visszavonulást

okvetlenül nagyon hangos dobszóval kell fedezni. Hiszen csakugyan nem lehet egyenesen letagadni, hogy a két első duma éppen a munkás- és parasztképviselők révén kifejezte a munkás- és parasztlömegek valódi érdekeit, követeléseit és nézeteit. De ugyanakkor éppen ezek az „értelmiségi" képviselők* keltettek a kadetokban féktelen *gyűlöletet a „baloldaliakkal"* szemben, mert azok leleplezték, hogy a kadetok minduntalan eltérnek a demokratizmustól. Hiszen csakugyan nem lehet nyíltan megtagadni még az „általános-titkost"[47] sem; de ugyanakkor egyetlen valamennyire is becsületes politikus sem kételkedett abban, hogy az „általános-titkos", a valóban demokratikus választások a mai Oroszországban túlnyomó többséget biztosítanának a trudovik képviselőknek és a munkáspárt képviselőinek.

A takarodót fújó liberális burzsoáziának nem marad más hátra, mint hogy a demokráciával való szakítását a *„Moszkovszkije Vedomosztyi"* és a *„Novoje Vremja"*[48] szótárából kölcsönvett szólamokkal leplezgesse; ezek a szólamok igen szépen ékesítik az egész „Vehi" című gyűjteményt.

A „Vehi" a demokráciára zúdított reakciós rágalmak szennyes áradata. Érthető, hogy a *„Novoje Vremja"* publicistái, Rozanov, Menysikov és A. Sztolipin, a „Vehi" nyakába borultak. Magától értetődik, hogy a volhiniai Antonij elragadtatással üdvözölte a liberalizmus vezéreinek e művét.

„Amikor az értelmiségi — írja a „Vehi" — elgondolkodott azon, mi a kötelessége a néppel szemben, gondolataiban sohasem jutott el odáig, hogy az egyéni felelősségnek a kötelesség elvében kifejeződő eszméje ne csak rá, az értelmiségire, hanem a népre is vonatkozzék" (139). A demokrata gondolkodott a nép jogainak és szabadságjogainak kiterjesztésén, s ezt a gondolatot úgy öntötte

* Ahogyan a „Vehi" az „értelmiségi" szó szokásos jelentését kiforgatja, az valósággal nevetséges. Csak át kell lapoznunk a két első duma képviselőinek névsorát, és máris megállapíthatjuk, hogy a trudovikok között a többség paraszt volt, a szociáldemokraták között főleg munkások voltak, és a kadetok összpontosították a polgári értelmiség tömegét.

szavakba, mint a felsőbb osztályok „kötelességét" a néppel szemben. A demokrata soha nem volt képes arra, hogy gondolataiban odáig jusson, és soha nem is jut el odáig, hogy a reform előtti országban vagy a június 3-i „alkotmány" országában szóba kerülhet a nép „felelőssége" az uralkodó osztályokkal szemben. Hogy egy demokrata, illetve egy állítólagos demokrata „gondolataiban odáig eljusson", visszavonhatatlanul ellenforradalmi liberálissá kell válnia.

„Az egoizmus, az önigenlés nagy erő — olvassuk a „Vehi"-ben —, éppen ez teszi a nyugati burzsoáziát isten ügyének hatalmas öntudatlan eszközévé a földön" (95). Ez semmi más, mint tömjénfüstbe burkolt ismétlése a híres „Enrichissez-vous! — gazdagodjatok!"[49] jelszónak, vagy annak, amire nálunk Oroszországban azt mondják: „Az erősekre tesszük a tétet." Amikor a burzsoázia segített a népnek harcolni a szabadságért, ezt a harcot isten ügyének nyilvánította. Amikor megrémült a néptől, és a néppel szemben támogatni kezdett mindent, ami középkori, — isten ügyének nyilvánította az „egoizmust", a meggazdagodást, a soviniszta külpolitikát stb. Ez mindenütt így történt Európában. S ez ismétlődik Oroszországban is.

„Az október 17-i kiáltvánnyal a forradalomnak lényegében és formailag be kellett volna fejeződnie" (136). Ez az októbrizmusnak, vagyis az ellenforradalmi burzsoázia programjának alfája és omegája. Az októbristák mindig ezt mondták, és nyíltan ennek szellemében cselekedtek. A kadetok (október 17-től) *titokban* ugyanígy cselekedtek, de közben demokratáknak szerették volna feltüntetni magukat. A demokrácia sikere szempontjából a leghasznosabb, a legszükségesebb dolog a teljes, világos, nyílt elhatárolódás a demokraták és a renegátok között. Fel kell használni a „Vehi"-t erre a szükséges dologra. „Végül, legyen bátorságunk bevallani — írja a renegát Izgojev —, hogy állami dumáinkban a képviselők nagy többsége, három-négy tucat kadet és októbrista kivételével, nem tett tanúbizonyságot olyan tudásról, hogy hozzáláthatna Oroszország kormányzásához és átalakításához" (208). Hát persze, hogy is vállalkozhatnának

erre a trudovik parasztképviselők, vagy holmi munkásképviselők. Ehhez kadet és októbrista többségre van szükség, ehhez a többséghez pedig a III. dumára...

És hogy a nép meg a nép bálványozói megértsék, milyen „felelősséggel" tartoznak azoknak, akik a III. dumában és a III. duma Oroszországában intézik az ügyeket, ehhez — a volhiniai Antonijjal együtt — „bűnbánatot" („Vehi", 26), „megbékélést" (49), az „értelmiségi gőg" elleni harcot (52), „engedelmességet" (55), a „régi mózesi tízparancsolat egyszerű, természetes táplálékát" (51), az „Oroszország gigászi testét megszálló ördögök hada" elleni harcot (68) kell hirdetni a népnek. Ha a parasztok trudovikokat választanak, a munkások pedig szociáldemokratákat, akkor ez természetesen éppen ilyen ördögkísértés, hiszen a nép tulajdonképpen — mint ezt Katkov és Pobedonoszcev már régen felfedezte — természeténél fogva „gyűlöli az értelmiséget" (87; értsd: a demokráciát).

Ezért az orosz állampolgároknak — oktat ki bennünket a „Vehi" — „áldaniok kell ezt a hatalmat, mert szuronyaival és börtöneivel csakis ez véd még meg bennünket („értelmiségieket") a nép haragjától" (88).

Ez a tiráda kitűnő, mert őszinte; hasznos, mert feltárja az igazságot az egész kadet párt egész 1905—1909-es politikájának valódi lényegére vonatkozólag. Ez a tiráda kitűnő, mert rövid és szemléltető formában feltárja a „Vehi" egész szellemét. A „Vehi" pedig kitűnő, mert feltárja az orosz liberálisok — és köztük az orosz kadetok — *valódi* politikájának egész szellemét. Ezért van az, hogy a „Vehi"-vel folytatott kadet polémia, a „Vehi"-től való kadet elhatárolódás csupán aljas képmutatás, csupán reménytelen üres fecsegés. Hiszen a gyakorlatban a kadetok mint kollektíva, mint párt, mint társadalmi erő *éppen* a „Vehi" politikáját folytatták és folytatják. Az 1905 augusztusi és szeptemberi felhívások a buligini dumában való részvételre, ugyanez év végén a demokrácia elárulása, az állandó rettegés a néptől és a népi mozgalomtól, a szakadatlan harc a két első duma munkás- és parasztképviselői ellen, a költségvetés megszavazása, Karaulov beszéde a vallásról és Berezovszkij

beszéde az agrárkérdésről a III. dumában, a londoni utazás — mindez számtalan *mérföldköve* éppen *annak* a politikának, amelyet a „Vehi" eszmeileg hirdet.

Az orosz demokrácia egyetlen lépést sem haladhat előre, míg nem érti meg e politika lényegét, míg nem érti meg e politika osztálygyökereit.

„Novij Gyeny" 15. sz.
1909 december 13.
Aláírás: V. Iljin.

AZ OROSZ LIBERALIZMUS LEGÚJABB VÍVMÁNYA

Az oroszországi szociáldemokrácia a nem proletár pártokról szóló londoni határozatban[50] levonta a fő következtetéseket a forradalom tanulságaiból. Ebben a határozatban a szociáldemokrata proletariátus pontosan és világosan kifejezésre juttatta, hogyan értékeli az osztályok kölcsönös viszonyát a forradalomban, megállapította, mi a fontosabb pártok szociális bázisa, és mik a munkásmozgalom általános feladatai a demokráciáért vívott harcban. Az 1908 decemberi pártkonferencia határozata tovább fejlesztette a szociáldemokráciának ezeket az alapvető nézeteit.

Most, egy évvel a konferencia után, két és fél évvel a londoni kongresszus után, igen tanulságos megvizsgálni, milyen nézeteket alakítottak ki maguknak a mai helyzetről és a demokrácia feladatairól az orosz liberalizmus legtekintélyesebb képviselői. A kadet párt funkcionáriusainak nemrég lezajlott „értekezlete“ rendkívül érdekes ebben a tekintetben. Az „értekezlet“ jóváhagyta Miljukov úrnak, a párt vezetőjének beszámolóját, amelyet az most közzétett a *„Recs“-ben* „Politikai pártok az országban és a dumában“ címmel. Ez a beszámoló rendkívül fontos politikai dokumentum. Ezentúl ezt tekinthetjük a kadet párt hivatalos platformjának. Ezenkívül pedig itt feleletet találunk a szociáldemokrata párt által már régen felvetett és megoldott kérdésekre, — és ezt a feleletet a liberalizmus egyik legmesteribb diplomatája és legagyafúrtabb politikai cselszövője, s ugyanakkor egyik legtájékozottabb történésze adja, aki tanult egyet-mást a történelmi materializmustól, aki nyilvánvalóan a törté-

nelmi materializmus hatása alatt állt... amikor még történész volt.

A történész Miljukov igyekszik a kérdést teljesen tudományos, vagyis materialista módon felvetni. Hogy egy párt taktikájának „szilárd támaszpontjai" legyenek, ehhez az szükséges, hogy „egyöntetűen értelmezzék azt, ami az országban végbemegy". S hogy ezt megértsék, ahhoz meg kell vizsgálniok azt, hogy milyen módon igyekeznek a főbb politikai pártok vagy „politikai áramlatok" „támaszt találni maguknak" a „lakosság széles köreiben".

A módszer kitűnő. Alkalmazása azonnal megmutatja nekünk, hogyan változik át a tájékozott történész középszerű liberális talpnyalóvá: a kadetok és mindaz, ami tőlük jobbra van, — ez ugyebár a „három fő politikai áramlat", mindaz pedig, ami a kadetoktól „balra" van, csupán „politikai lázálom". Köszönjük őszinteségét, liberális uram! De azért nézzük csak meg, mit is mond nekünk ön mint történész. Három fő áramlat: az első a „demagóg monarchizmus". „Értelme" „az élet régi szociális alapjainak védelme", „a korlátlan egyeduralom összefogása..." (a liberális, az alkotmányos demokrata — anélkül, hogy észrevenné — átveszi a korlátozott egyeduralmat védelmező októbrista nézeteit) „... a parasztsággal, azoknak a patriarchális viszonyoknak a talaján, amelyek között a nemesség a természetes közvetítő az előbbi és az utóbbi között..." Ez a liberális nyelvről érthető nyelvre lefordítva, a feudális földesurak uralmát („patriarchátus") és a feketeszázas cárizmus uralmát jelenti. Miljukov úr helyesen jegyzi meg, hogy ez a cárizmus „demagóggá" válik, hogy „lemond a régi természetellenes pártonkívüliségről, illetve pártfelettiségről, és országszerte aktívan beavatkozik a pártok szervezkedésébe". Többek között éppen ez az a lépés az önkényuralomnak burzsoá monarchiává való átalakítása útján, amelyről a szociáldemokraták 1908 decemberi konferenciájának határozata beszél. Éppen ez az az új, ami a mai helyzet *specifikus* sajátossága, és amit pártunk taktikai feladatainak *jelenlegi* meghatározásakor figyelembe is vett. Miljukov úr helyesen vázolja ugyan a folyamat néhány

vonását, de először is, nem gondolja végig, hogy mik is e folyamat gazdasági alapjai, másodszor pedig *nem meri* levonni az elkerülhetetlen következtetést arra vonatkozólag, hogy mi az oka a feudális földesurak erejének. Ez az erő abból adódik, hogy Európai-Oroszországban az 1905-ös hivatalos statisztika szerint 10 millió szegényparasztnak 75 millió gyeszjatyina földje volt, a 30 000 nagybirtokosnak pedig (beleértve az uralkodóháznak, vagyis Romanov Miklós családjának birtokait) 70 millió gyeszjatyina. Fel lehet-e szabadítani Oroszországot a „patriarchális" viszonyok alól a felső harmincezer feudális latifundiumainak *teljes megszüntetése nélkül*, mi a véleménye, történész úr?

A második áramlat a „burzsoá konstitucionalizmus". Így nevezi Miljukov úr az októbristákat. „A nagyburzsoázia számára — írja — ez az áramlat talán túlságosan konzervatív a bürokráciával és a nemességgel való szoros kapcsolata miatt." De egyesíti őket „az a negatív feladat, hogy közösen védekezzenek a radikálisabb szociális vagy politikai áramlatok ellen". „A június 3-i és a november 9-i burzsoá konstitucionalisták", támaszt keresve maguknak, próbálják „asszimilálni legalább a paraszti tömeg legfelsőbb rétegeit" (Sztolipin úr „erős és hatalmas" parasztjait). „De az ilyenfajta szociális bázis egyelőre még teljesen a jövő kérdése." „Ezért van az, hogy a szociális bázis keresésében talán ez az áramlat indul a legkevesebb eséllyel"!!..

Nálunk szeretik — sajnos még olyan emberek is, akik szociáldemokraták kívánnak lenni — ócsárolni a „forradalmi illúziókat". Mi sem naívabb annál a *liberális* illúziónál, hogy az ellenforradalmi burzsoázia szociális bázisa („közös védelem") és a földbirtokosok szociális bázisa „gyenge", s hogy ezek leverésének van más módja is, mint a tömegek legelszántabb és legkönyörtelenebb forradalmi támadása, a tömegek felkelése. A komoly történész ismét átadja helyét a tucatliberálisnak.

A harmadik áramlat a kadetok. Miljukov úr ezt „demokratikus konstitucionalizmusnak" nevezi, és megmagyarázza, hogy „ennek az álláspontnak a lényege a radikális politikai és a radikális szociális program egye-

sítése". A történészt teljesen háttérbe szorította a diplomatizáló politikai cselszövő. A valóságban a kadetok egész politikája a tömegek radikalizmusa ellen irányul. Szavakban — különösen az „értekezleten", amelyen részt vesznek vidéki kadetok, akik valamivel közelebbről érzik a tömegek hangulatát — mi radikálisok vagyunk, s gondoskodunk a demokratizmusról és a tömegekről.

Ami a tömegeket illeti, Miljukov úr (bizonyára főként az „értekezlet" hatására) nem téved. Szerinte vitathatatlan, hogy „az öntudat az utóbbi években óriásit fejlődött", hogy „a tömegek elégedetlenségének okai nem tűntek el, sőt, talán számszerűleg még gyarapodtak is, és hatásuk erősödött ugyanolyan mértékben, amilyenben az öntudat növekedett". De ha a történész kénytelen is ezt tudomásul venni, mégis felülkerekedik a liberális: „... sajnos kitűnt, hogy a tömegek körében" (a forradalomban) „csak egy merészebb titkos demagógia lehetséges, amely kedvez a tömegek hagyományos nézeteinek és szokásos ábrándjainak. Ez a demagógia teljesen természetellenes módon egybekapcsolta a tömegeknek azt az érthető és jogos jelszavát, hogy «föld», azzal az érthetetlen és helytelenül értelmezett jelszóval, hogy «szabadság». Ilyen körülmények között még az a tény is, hogy a népi tudat felismerte e két jelszó közötti természetes összefüggést, újabb félreértésekre vezetett és ugyanazokat az illúziókat keltette" stb. stb., egészen addig az „elvig", hogy: se forradalom, se reakció, hanem „legális alkotmányos harc". Arra a kérdésre, hogy vissza kell-e térni az „1905-ös régi taktikához", „a leghatározottabban és élesen nemmel kell válaszolni".

Az olvasó láthatja, hogy bármilyen jószándékkal igyekezett is a történész Miljukov a lakosság széles köreiben támaszt találni a pártok taktikája számára, ennek a jószándéknak nyoma sem maradt, mihelyt a parasztságra és a proletariátusra került a sor. Az utóbbit illetően Miljukov úr lemondóan legyint, s elismeri, hogy „a városi demokrácia körében a kadetoknak sokkal szélesebb, sokkal szervezettebb és tudatosabb szociális bázisuk van, mint amilyet bármely más politikai párt, *kivéve a munkásosztályra támaszkodó szociáldemokráciát*, akár csak el is

képzelhet". A parasztokat illetően azonban Miljukov úr nem veszti el reményeit. „Annak ellenére, hogy vannak olyan akadályok", mint a „demagógia" stb. — írja — „nincs kizárva annak lehetősége, hogy a demokratikus konstitucionalizmus *párhuzamos*" (Miljukov kiemelése) „tevékenységet folytat a néptömegek óhajainak közvetlen kifejezésével."

Párhuzamos tevékenység! — íme egy új címke a régi liberális taktika számára. Párhuzamos vonalak sohasem találkoznak. A polgári értelmiség liberalizmusa megértette, hogy *sohasem* találkozhat a tömegekkel, vagyis Oroszországban nem lehet az *ő* képviselőjük és vezérük, — „sohasem", mert 1905 után megnőtt az öntudat. De a kadet-típusú liberálisok továbbra is számítanak a tömegekre, mint sikereik, uralmuk *piedesztáljára*. „Párhuzamosan haladni", — ez egyszerű és világos nyelvre lefordítva annyit jelent, mint politikailag kihasználni a tömegeket, demokratikus szólamokkal szédítve, a valóságban pedig elárulva őket. „Rendszeresen támogatni kell őket (az októbristákat) a konstitucionális kérdésekben" — Miljukov úr beszámolójának ezek a szavai kifejezik a kadetok politikájának *lényegét*. A kadetok a gyakorlatban az októbrizmus szekértolói, a burzsoá konstitucionalizmus egyik szárnya. Sztruve és a többi vehista nyíltan, durván, egyenesen beismeri ezt, és azt követeli, hogy a kadetok hagyják abba a „balfelé való kacsingatást és az őket megvető forradalmárok kegyeinek hajszolását" (Izgojev úrnak, az ismert renegátnak a szavai; „Moszkovszkij Jezsenyegyelnyik"[51] 1909. 46. sz. 10. old.). Miljukov és társai *csak* a vehisták nyersesége és egyenessége miatt elégedetlenek, *csak* amiatt, hogy a vehisták meghiúsítják a diplomáciájukat, és akadályozzák őket a tömegek elmaradott elemeinek félrevezetésében. Miljukov gyakorlati politikus, Sztruve pedig a liberalizmus doktrinérje, de hogy békésen együttélnek egy pártban, az nem véletlen, hanem szükségszerű jelenség, mert a polgári intellektuel *lényegében* ingadozik, hiszen egyrészt reménykedik a tömegekben (amelyek szerinte segítenek majd kikaparni a gesztenyét), másrészt meg reménykedik az októbrista burzsoáziában.

„A jelenlegi hatalom számára lehetetlen, hogy megengedje a demokrácia politikailag tudatos elemeinek és a demokratikus tömegnek a szabad érintkezést, éppen ez teszi megvalósíthatatlanokká az október 17-i kiáltvány legfontosabb ígéreteit“ — írja Miljukov úr. Akaratlanul sokkal mélyebb igazságot mondott ezzel, mint szeretett volna. Mert először is, ha a jelenlegi hatalom számára csakugyan *lehetetlen*, hogy megengedje a tömegek érintkezését a demokratákkal (márpedig ez kétségtelenül igaz), akkor ebből az következik, hogy *forradalmi* taktikára van szükség, nem pedig „alkotmányos“ harcra, hogy a népet e hatalom *megdöntésére* kell vezetni, nem pedig annak megreformálására. Másodszor pedig, 1905 október—december is, az I. duma is, a II. duma is *bebizonyította*, hogy nemcsak a „jelenlegi hatalom számára“, hanem az *orosz liberalizmus*, *az orosz kadetok számára* is „lehetetlen, hogy megengedje“ „a demokratikus tömegek“ és a szociáldemokraták, vagy akár a különféle árnyalatú narodnyikok „szabad érintkezését“. A kadetok nemcsak a munkásdemokráciát, hanem még a parasztdemokráciát sem tudták vezetni az 1905 október—decemberi szabadságjogok idején, sőt mi több, a demokrácia a Goremikinék és Sztolipinék által őrzött dumák idején sem békélt meg a kadetok vezetésével.

Az 1909 végén tartott kadet „értekezletnek“ és Miljukov úr beszámolójának az a politikai jelentősége, hogy a liberalizmus művelt képviselői, akik a forradalmi szociáldemokrácia legádázabb ellenségei, kitűnően igazolták, hogy a forradalmi szociáldemokrácia helyesen értékelte a helyzetet, és hogy helyes volt a taktikája. Mindaz, ami a beszámolóban értékes és igaz, nem egyéb, mint felhigítása és szajkózása annak az alaptézisünknek, hogy az önkényuralom mindinkább igyekszik burzsoá monarchiává válni, s hogy ez a mai helyzet legfontosabb megkülönböztető vonása. Éppen ebben különbözik a mai helyzet a tegnapitól és a holnapitól. Ez az alapja a szociáldemokrácia sajátos taktikájának, amelynek az a feladata, hogy a megváltozott helyzethez *alkalmazza* a forradalmi marxizmus elveit, nem pedig egyszerűen *ismételgesse* az egyik vagy másik jelszót.

A liberálisok elismerték a nagyburzsoázia ellenforradalmiságát, elismerték a tömegek öntudatának és elégedetlenségének növekedését. De miért nem állnak határozottan a nagyburzsoázia szolgálatába, ha elvetik a forradalmat, elvetik 1905-öt, elvetik a „föld és szabadság" „demagógiáját", ha elismerik, hogy az októbrizmus túlságosan konzervatív a nagyburzsoázia számára? Azért, mert a vidékiek „értekezlete" különösen világosan megmutatta nekik az önkényuralom új, sztolipini, burzsoá politikájának *kudarcát*. A monarchia új szociális bázisa *„egyelőre még teljesen a jövőé"*, — ez a liberalizmus legértékesebb beismerése. Szabályozott burzsoá alkotmányosság, monarchiával az élén, kitűnő dolog, csakhogy *ez nem sikerülhet, nem fog sikerülni a tömegek újabb mozgalma nélkül*, — ez a kadet „értekezlet" *végkövetkeztetése*. Mi gyűlöljük a tömegek mozgalmát, gyűlöljük a „föld és szabadság" „demagógiáját", gyűlöljük a „politikai lázálmokat", de reálpolitikusok vagyunk, számolnunk kell a tényekkel, úgy kell irányítanunk politikánkat, hogy *párhuzamosan* haladjunk a tömegek mozgalmával, ha már egyszer ez a mozgalom elkerülhetetlen. „Nincs kizárva annak lehetősége", hogy sikerül vezető szerepet kiharcolni a paraszti tömegek és a városi tömegek körében (a munkások kivételével): próbáljuk meg a „radikalizmusunkról" hangoztatott szavakkal helyet biztosítani magunknak a népi mozgalomban, mint ahogy az őfelsége ellenzékéről hangoztatott szavakkal helyet biztosítottunk magunknak Londonban.

A kadet értekezlet, anélkül, hogy ennek tudatában lett volna, nagyszerűen igazolta pártunk taktikáját. Át kell vészelnünk az új történelmi szakaszt, amelyben az önkényuralom *új módon* próbálja megmenteni magát, és amelyben ezen az új úton nyilvánvalóan *ismét* a csőd felé halad. Át kell vészelnünk ezt a szakaszt, rendszeresen, szívósan, türelmesen dolgozva a szocialista proletariátus és a demokratikus parasztság öntudatosabb tömegeinek szélesebb körű és szilárdabb szervezetén. Ki kell használnunk a párttevékenység minden feltételét és minden lehetőségét abban az időben, amikor a feketeszázas duma is, a monarchia is kénytelen a pártosság útjára lépni.

Ki kell használnunk ezt az időt arra, hogy az új talajon, az új körülmények között újabb tömegeket készítsünk elő a régi követeléseinkért vívandó erélyesebb forradalmi harcra. A forradalom és az ellenforradalom a gyakorlatban megmutatta, hogy a monarchia teljesen összeegyeztethetetlen a demokráciával, a nép uralmával, a nép szabadságával, — nekünk a tömegek között propagálnunk kell a monarchia megsemmisítését, a republikanizmust mint a nép győzelmének *feltételét*, — nekünk a „vesszen a monarchia“ jelszót ugyanolyan népszerű „szállóigévé“ kell tennünk, mint amilyen népszerűvé lett az 1895—1904-es évek hosszas, kitartó szociáldemokrata munkája után a „vesszen az önkényuralom“ jelszó. A forradalom és az ellenforradalom a gyakorlatban megmutatta a földbirtokosok osztályának egész erejét és jelentőségét, — nekünk a parasztság tömegei között propagálnunk kell ennek az osztálynak teljes megsemmisítését, a földesúri földbirtok teljes szétrombolását. A forradalom és az ellenforradalom a gyakorlatban megmutatta a liberálisok és a polgári értelmiség természetét, — nekünk a parasztság tömegeivel világosan meg kell értetnünk, hogy a liberálisok vezető szerepe a paraszti tömegek ügyének vesztét jelenti, s hogy ha a tömegek nem folytatnak önálló forradalmi harcot, mindenféle kadet „reform“ ellenére tovább nyögik majd a földesurak igáját. A forradalom és az ellenforradalom megmutatta nekünk az önkényuralom és a burzsoázia szövetségét, az orosz és a nemzetközi burzsoázia szövetségét, — nekünk sokkal jobban kell nevelnünk, tömörítenünk és megszerveznünk a proletariátus tömegeit, mint 1905-ben, mert csakis a proletariátus, amelyet önálló szociáldemokrata párt vezet, és amely vállvetve halad az élenjáró országok proletariátusával, képes kiharcolni Oroszország számára a szabadságot.

„Szocial-Demokrat“ 10. sz.
1909 december 24 (1910 január 6).

A NEMZETKÖZI SZOCIALISTA IRODA TIZENEGYEDIK ÜLÉSSZAKA

November 7-én Brüsszelben megtartották a Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülését. Az Iroda ülését, ahogy ez már az utóbbi években szokássá vált, több ország szocialista újságíróinak konferenciája előzte meg. A konferencián megvitattak néhány gyakorlati kérdést az egyes országok szocialista napilapjai közötti rendszeresebb kapcsolat megteremtésére vonatkozólag.

Ami a Nemzetközi Szocialista Iroda ülését illeti, a kisebb folyó ügyek mellett, két nagyobb kérdés volt napirenden: 1) az 1910-ben Koppenhágában tartandó nemzetközi szocialista kongresszus és 2) a holland pártban bekövetkezett szakadás.

Az első kérdésben mindenekelőtt kitűzték a kongresszus időpontját, mégpedig: augusztus 28 — szeptember 3-ra. A kongresszus helyével kapcsolatban felvetődött az a kérdés, hogy az orosz szociáldemokraták eljuthatnak-e akadálytalanul Koppenhágába. Knudsen, a dán szocialisták képviselője azt válaszolta, hogy értesüléseik és a dán kormány szándékaira vonatkozólag rendelkezésükre álló összes adatok szerint a rendőrség nem fogja zaklatni a kongresszus orosz küldötteit. Ha azonban közvetlenül a kongresszus előtt kitűnne az ellenkezője, a Nemzetközi Szocialista Iroda feltétlenül gondoskodik majd a kongresszus helyének megváltoztatásáról.

A koppenhágai kongresszus napirendjét a következőképpen állapították meg: 1) a szövetkezeti mozgalom; 2) a nagy sztrájkok támogatásának nemzetközi megszervezése; 3) a munkanélküliség; 4) a leszerelés, a nemzetközi konfliktusok rendezése döntőbíróságok útján; 5) az egyes

országokban hozott munkástörvények eredményei, s munkástörvények kiadásának nemzetközi megszervezése, különös tekintettel a nyolcórás munkanap kérdésére; 6) a nemzeti pártok és a Nemzetközi Szocialista Iroda kapcsolatainak megjavítása; 7) a halálbüntetés eltörlése.

Eredetileg az volt a terv, hogy az agrárkérdés is napirendre kerül. Vaillant és Molkenbuhr ellenezték ezt, mert szerintük nehézségekbe ütközik egy ilyen kérdés megvitatása nemzetközi kongresszuson, ha azt előzőleg alaposabban elő nem készítették a nemzeti pártok kongresszusain. Az ülés kívánatosnak tartotta, hogy a nemzeti pártok kongresszusai külön megvitassák ezt a kérdést, úgy, hogy az 1913. évi nemzetközi kongresszusig elő lehessen készíteni.

A Nemzetközi Szocialista Iroda határozatokat hozott, amelyekben kimondja, hogy szolidaritást vállal a svéd munkásokkal, akik megszervezték az utóbbi idők egyik legnagyobb általános sztrájkját, és Spanyolország munkásaival, akik hősiesen küzdöttek kormányuk háborús kalandorpolitikája ellen, határozatokat hozott, amelyekben tiltakozik az oroszországi cárizmus, a spanyol, a román és a mexikói kormány kegyetlenkedései és gyilkosságai ellen, majd pedig áttért további napirendjének legfontosabb kérdésére: a Hollandiában bekövetkezett szakadásra.

Hollandiában már régóta harcolnak egymással a szocialista párt opportunistái és marxistái. Az agrárkérdésben az opportunisták síkraszálltak a program ama pontja mellett, amely azt követeli, hogy juttassanak földet a mezőgazdasági munkásoknak. A marxisták erélyesen harcoltak ez ellen a pont ellen (amelyet Troelstra, az opportunisták vezetője védelmezett), és 1905-ben elérték e pont eltörlését. Ezután az opportunisták, a holland munkások vallásos érzelmű részéhez alkalmazkodva, odáig mentek, hogy síkraszálltak az iskolai vallásoktatásnak az állam pénzéből való támogatása mellett. A marxisták hevesen harcoltak ezellen. Az opportunisták, Troelstrával az élen, szembeállították a parlamenti szociáldemokrata frakciót a párttal, és ellenszegültek a Központi Bizottság határozatainak. Az oppor-

tunistáknak az volt a politikájuk, hogy a szocialisták közeledjenek a liberálisokhoz és támogassák őket (s ezt, természetesen, azzal próbálták „igazolni“, hogy így el akarják érni azokat a szociális reformokat, amelyeket a liberálisok megígértek és... nem hajtottak végre). Az opportunisták felülvizsgálták a holland szociáldemokrata párt régi, marxista programját, s a felülvizsgálat során többek között olyan tételeket állítottak fel, mint az „összeomlás-elmélet“ tagadása (Bernstein ismert eszméje), vagy az a kívánság, hogy a program elfogadása kötelezze a párt tagjait Marx politikai és gazdasági nézeteinek elfogadására, *„de ne kötelezze őket filozófiai nézeteinek elfogadására“*. A marxisták egyre élesebben harcoltak e vonal ellen. A marxisták (köztük Roland-Holst, az ismert írónő, továbbá Gorter, Pannekoek és mások), miután kiszorították őket a párt központi lapjából, megalapították saját lapjukat, a „Tribune“-t. Troelstra nem válogatva az eszközökben, üldözte az újságot, s azzal vádolta a marxistákat, hogy őt akarják „kigolyózni“, felingerelte a holland munkások kispolgári beállítottságú részét a „verekedők“, a polemizálók, a békebontók — a marxisták ellen. A dolog azzal végződött, hogy a párt rendkívüli deventeri kongresszusa (1909 február 13—14-én), amelyen Troelstra hívei kerültek többségbe, határozatot hozott, hogy *be kell szüntetni a „Tribune“-t*, s helyette a párt opportunista központi lapjához csatolni kell egy „mellékletet“! Érthető, hogy a „Tribune“ szerkesztői ezzel nem értettek egyet (kivéve Roland-Holstot, aki — sajnos — reménytelenül békülékeny álláspontot foglalt el), *és ezért kizárták őket a pártból.*

Megtörtént a szakadás. A régi, opportunista párt, élén Troelstrával és van Kollal (aki a gyarmati kérdéssel kapcsolatos stuttgarti opportunista fellépései óta vált „híressé“), megtartotta a „szociáldemokrata munkáspárt“ (SDAP) elnevezést. Az új, lényegesen kisebb létszámú, marxista párt a „szociáldemokrata párt“ (SDP) nevet vette fel.

A Nemzetközi Szocialista Iroda Végrehajtó Bizottsága megpróbálta a holland egység helyreállítása érdekében magára vállalni a közvetítő szerepét, de rendkívül

szerencsétlenül fogott hozzá: formális álláspontot foglalt el, s minthogy nyilvánvalóan rokonszenvezett az opportunistákkal, a marxistákat vádolta egységbontással. A Nemzetközi Szocialista Iroda Végrehajtó Bizottsága ezért elutasította a marxistáknak azt a kérelmét, hogy az új pártot vegyék fel az Internacionáléba.

Magának a Nemzetközi Szocialista Irodának 1909 november 7-i ülésén az volt a kérdés, hogy felvegyék-e a holland marxistákat az Internacionáléba. Mindnyájan arra törekedtek, hogy elkerüljék az érdemleges vitát és csak az ügyrend megállapítására szorítkozzanak, azaz ilyen vagy olyan mederbe tereljék a dolgot, rámutassanak a konfliktus megoldásának módjára, jóllehet természetesen a dolog *lényege*, a két holland irányzat harcának *lényege*, mindenképpen tisztán állt az Iroda tagjainak többsége előtt.

Végül is két irányzat két határozati javaslatot tett: Singer — a marxisták javára, Adler — ellenük. Singer határozati javaslata így hangzott:

„A Nemzetközi Szocialista Iroda határozatilag kimondja a következőket: A Hollandiában új szociáldemokrata párt néven alapított pártot (az elnevezés hibás, helyesen: „szociáldemokrata párt“) be kell vonni a nemzetközi szocialista kongresszusokba, mivel ez a párt megfelel az Internacionálé szervezeti szabályzatában megállapított feltételeknek. Ami a párt delegátusának az Irodában való részvételét és a párt kongresszusi szavazatainak számát illeti, ezt a kérdést a koppenhágai kongresszusnak kell eldöntenie, ha a holland elvtársak nem rendezik maguk ezt a vitás kérdést.“

Ebből a szövegből látható, hogy Singer csak formai szemszögből vizsgálja a dolgot: a kérdés végleges megoldását a nemzetközi kongresszus holland szekciójára bízza, de ugyanakkor világosan hangsúlyozza, hogy az Internacionálénak el kell ismernie a marxista holland pártot. Adler nem merte az ellenkezőjét mondani, nem merte kijelenteni, hogy a holland marxistákat nem ismeri el az Internacionálé tagjainak, és hogy egyetért a Végrehajtó Bizottsággal, amely kereken visszautasította a marxistákat. Adler a következő határozati javaslatot terjesz-

tette be: „Az SDP kérelmét átadjuk a holland szekciónak. Ha e szekción belül nem jön létre megegyezés, az Irodához lehet fellebbezni." Ő is formai szemszögből vizsgálja a dolgot, akárcsak Singer, de a szövegből világosan kitűnik, hogy ez a határozati javaslat az opportunistákkal rokonszenvez, mert egy szóval sem említi, hogy a marxistákat el kell ismerni az Internacionálé tagjainak. És a határozati javaslatok fölött tartott szavazás nyomban megmutatta, hogy az Iroda tagjai tökéletesen megértették mindkét határozati javaslat *szellemét*. Singer mellett 11 szavazat volt: Franciaországtól 2 szavazat, Németországtól 2, Angliától 1 (szociáldemokrata), Argentínától 2, Bulgáriától 1, Oroszországtól 1 (szociáldemokrata), Lengyelországtól 1 (szociáldemokrata), Amerikától 1 (szocialista munkáspárti). Adler mellett volt 16 szavazat: Angliától 1 („független" munkáspárti), Dániától 2, Belgiumtól 2, Ausztriától 2, Magyarországtól 2, Lengyelországtól 1 (PPS), Oroszországtól 1 (eszer), Amerikától 1 (szocialista párti), Hollandiától 2 (van Kol és Troelstra!), Svédországtól 1.

A német forradalmi szociáldemokraták lapja, a „Leipziger Volkszeitung" (259. sz.) jogosan nevezte sajnálatraméltónak a Nemzetközi Szocialista Irodának ezt a határozatát. „Koppenhágában a proletár Internacionálénak felül kell vizsgálnia ezt a határozatot" — szögezte le végül a lap teljesen indokoltan. „Adler elvtárs — írja 1909 november 11-én ugyanennek az irányzatnak egy másik lapja, a „Bremer Bürgerzeitung" — a legkülönbözőbb színekben tündöklő nemzetközi opportunizmus prókátoraként lép fel." Adler határozati javaslatát elfogadták, mert „az opportunista egyveleg" (Sammelsurium) „támogatta".

Ezekhez az igaz szavakhoz mi, orosz szociáldemokraták csak annyit tehetünk hozzá, hogy a mi eszerjeink a PPS-szel együtt persze sürgősen csatlakoztak az opportunista kompániához.

A Nemzetközi Szocialista Iroda ülésszakának befejezése után, 1909 november 8-án Brüsszelben megtar-

tották az interparlamentáris szocialista bizottságnak, vagyis a különféle országok szocialista parlamenti frakciói tagjainak 4. ülését. A frakcióknak általában kevés volt a képviselőjük (az orosz szociáldemokrata duma-frakciónak egyáltalában nem volt képviselete). A delegátusok kölcsönösen informálták egymást az öregségi munkásbiztosításról, az egyes országok törvényhozásának helyzetéről, a munkásképviselők terveiről. A legjobb beszámolót Molkenbuhr tartotta, a „Neue Zeit"-ben megjelent cikke alapján.

„Szocial-Demokrat" 10. sz.
1909 december 24 (1910 január 6).

A „VPERJOD"-CSOPORTRÓL[52]

FOGALMAZVÁNY

Azok után, hogy a „*Vperjod*"-csoportbeli elvtársaknak több előadást tartottam, s a végén beszélgettem velük a párt feladatairól meg a „*Vperjod*"-csoportnak a pártban elfoglalt helyzetéről, szükségesnek tartom, hogy félreértések és félremagyarázások elkerülése végett írásban kifejtsem véleményemet a vitás kérdésekről.

Nézetem szerint a „*Vperjod*"-csoport platformját teljesen átitatják olyan nézetek, amelyek összeegyeztethetetlenek a párthatározatokkal (az 1908 decemberi konferencia határozatai) és ellentmondanak e határozatoknak.

A „*Vperjod*" platformjának nézete a jelenlegi helyzetről helytelen, mert nem számol az Oroszországban végbemenő gazdasági és politikai változásokkal, amelyek abban fejeződnek ki, hogy az önkényuralom egy újabb lépést tett a burzsoá monarchiává való átalakulás útján. Ezért a „*Vperjod*" platformjának nézetéből *valójában* otzovista taktikai következtetések adódnak.

Ezért a „*Vperjod*" platformját teljesen áthatják az olyan nézetek, amelyek tagadják, hogy a szociáldemokrata pártnak okvetlenül részt kell vennie a III. dumában, tagadják, hogy okvetlenül építenünk kell egy újtípusú illegális pártszervezetet, amelyet a legális szervezetek hálózata vesz körül, és amely feltétlenül kihasznál minden legális lehetőséget.

Amikor a „*Vperjod*"-csoport platformjában kitűzi az úgynevezett „proletár filozófia", „proletár kultúra" stb. kidolgozásának feladatát, valójában ama irodalmárok csoportjának a védelmére kel, akik az említett területen antimarxista nézeteket terjesztenek.

Amikor a „*Vperjod*"-csoport platformja az otzovizmust „jogos árnyalatnak" nyilvánítja, ezzel takargatja és védelmezi az otzovizmust, amely nagy kárára van a pártnak.

Mindezt figyelembe véve, a „*Vperjod*"-csoportbeli elvtársak többségének azok az egyéni kijelentései, hogy őszinte tudósításokat fognak írni a Központi Lapba, hogy elvtársiasan ideológiai harcot vívnak majd az otzovisták ellen, hogy őszintén elő fogják segíteni a legális lehetőségek kihasználását, hogy harcolni fognak minden olyan kísérlet ellen, amelynek célja a legális munkásszervezetek és vállalkozások meghiúsítása, — ezek a kijelentések egyáltalán nem bizalomkeltők, és attól kell tartani, hogy a „*Vperjod*"-csoport a helyi munkában és a konferencia előkészítésében harcot indít majd a pártvonal ellen.

A magam részéről a „*Vperjod*"-csoport helyi funkcionáriusaihoz való viszonyomat attól teszem függővé, hogy milyen tevékenységet fognak kifejteni ezek a funkcionáriusok Oroszországban, és hogyan fognak eleget tenni ígéreteiknek.

Lenin

A megírás ideje: 1909 december vége (1910 január első fele).

Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 1933.

AZ EGYSÉG FELÉ

Éppen egy évvel ezelőtt, 1909 februárjában, a „Szocial-Demokrat" 2. számában úgy jellemeztük az OSzDMP pártkonferenciájának munkáját, hogy az „egyévi bomlás, egyévi eszmei-politikai zűrzavar, a párt egyévi tévelygése" után kivezeti a pártot „az egyenes útra" („Az egyenes útra" című cikk)*. Megállapítottuk akkor, hogy pártunk súlyos válsága kétségtelenül nemcsak szervezeti, hanem ideológiai-politikai válság is. Úgy láttuk, hogy a párt organizmusának az ellenforradalmi korszak bomlasztó hatásai ellen folytatott sikeres harcát mindenekelőtt az biztosítja, hogy a konferencia taktikai határozatai helyesen oldották meg az alapvető feladatot: a munkáspárt teljesen megerősítette forradalmi céljait, amelyeket a nemrégen lezajlott „Sturm und Drang" időszakból hozott magával, forradalmi szociáldemokrata taktikáját, amelyet igazoltak a tömegek közvetlen harcának tapasztalatai, és ugyanakkor számba vette a szemünk láttára végbemenő óriási gazdasági és politikai változásokat, számba vette az önkényuralomnak azt a kísérletét, hogy alkalmazkodjon a kor burzsoá körülményeihez, hogy burzsoá monarchiává szerveződjön, hogy a falusi burzsoázia felső rétegeivel és a kereskedelmi-ipari kapitalizmus főkolomposaival való nyílt, széleskörű és rendszeresen megszervezett szövetséggel biztosítsa a cárizmus és a feketeszázas földesurak érdekeit. Rávilágítottunk a párt szervezeti feladatára, amely az új történelmi helyzettel függ össze, — ugyanis arra, hogy az illegális pártnak

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 349—360. old. — *Szerk.*

ki kell használnia minden kínálkozó legális intézményt, többek között a szociáldemokrata duma-frakciót is arra, hogy támaszpontokat építsen ki magának a tömegek között végzendő forradalmi szociáldemokrata munkához. Rámutattunk arra, hogy ez a szervezeti feladat hasonlít ahhoz a feladathoz, amelyet német elvtársaink a kivételes törvény idején oldottak meg, és beszéltünk „a következetes proletár munkától való sajnálatos elhajlásról", amely abban nyilvánult meg, hogy elvetették a szociáldemokrácia duma-tevékenységét, vagy lemondtak dumafrakciónk *irányvonalának* egyenes és nyílt bírálatáról, hogy elvetették vagy lebecsülték az illegális szociáldemokrata pártot, s kísérleteket tettek, hogy az illegális pártot szétfolyó illegális szervezettel helyettesítsék, forradalmi jelszavainkat megnyirbálják stb.

E visszapillantás után helyesebben tudjuk értékelni pártunk Központi Bizottsága nemrégiben lezajlott plenáris ülésének[53] jelentőségét. Az olvasó ebben a számban más helyen megtalálja a plénum legfontosabb határozatainak szövegét. E határozatoknak az a jelentősége, hogy hatalmas lépést tettünk velük a párt tényleges egysége felé, az összes párterők tömörítése felé, afelé, hogy a párt taktikájára és szervezetére vonatkozólag *egyöntetűen* elismerjük azokat az alaptételeket, amelyek e nehéz napokban meghatározzák a szociáldemokrácia *útját*. Egy évvel ezelőtt *helyesen* jelöltük meg ezt az utat, és most az *egész* párt rálép erre az útra, a párt *minden* frakciója meggyőződött ez út helyességéről. Az elmúlt év újabb frakciós szétforgácsolódás, újabb frakcióharcok esztendeje, a párt *széthullásával* fenyegető veszély fokozódásának esztendeje volt. De a helyi munka körülményei, a szociáldemokrata szervezet nehéz helyzete, a proletariátus gazdasági és politikai harcának halaszthatatlan feladatai, — mindez a szociáldemokrata erők tömörítésére serkentett minden frakciót. Minél jobban megerősödött, minél jobban nekibátorodott és tombolt az ellenforradalom, minél szélesebb körben terjedt el az aljas renegátságnak és a forradalom megtagadásának a szelleme a liberális és kispolgári demokratikus rétegekben, annál inkább vonzódtak a *párthoz* az összes szociáldemokraták. Rend-

kívül jellemző, hogy mindezeknek a körülményeknek folytán 1909 második felében a pártelv mellett szálltak síkra pártunk olyan teljesen eltérő nézeteket valló tagjai, mint például egyfelől a mensevik Plehanov elvtárs és másfelől a „Vperjod"-csoport (az ortodox bolsevizmustól eltávolodott bolsevikokcsoportja). Az előbbi 1909 augusztusában határozottan síkraszállt a párt szakadása és a szakadár irányvonal ellen, ezzel a jelszóval: „szerezzünk minél nagyobb befolyást a pártban." Az utóbbi olyan platformmal lépett fel, amely az elején ugyan beszél „a bolsevizmus egységének helyreállításáért vívandó harcról", de végül határozottan elítéli a frakciózást, a „pártokat a pártban", a „frakciók elszigeteltségét és elkülönültségét", határozottan követeli, hogy a frakciók „oldódjanak fel" a pártban, hogy „olvadjanak egybe", s hogy a frakciós központok váljanak „valójában csupán eszmei és irodalmi" központokká („A mai helyzet és a párt feladatai" című brosúra, 18. és 19. old.).

A párt többsége által világosan megjelölt utat most valamennyi frakció — természetesen nem részleteiben, hanem *egészében* — egyhangúlag elfogadta. Az egyévi kiéleződött frakcióharc arra vezetett, hogy határozott lépést tettünk az *összes* frakciók és *mindenféle* frakciózás megszüntetése, a párt egysége érdekében. Elhatároztuk, hogy a proletariátus gazdasági és politikai harcának halaszthatatlan feladataira tömörítjük az összes erőket; bejelentettük, hogy megszüntetjük a bolsevikok frakciós lapját; egyhangúlag határozatot hoztunk arra, hogy be kell szüntetni a „Golosz Szocial-Demokratá"-t, azaz a mensevikek frakciós lapját. Egyhangúlag elfogadtunk több határozatot, amelyek közül itt, mint a legfontosabbakat, ki kell emelnünk a párt belső helyzetéről és a legközelebbi pártkonferencia összehívásáról szóló határozatot. Az első határozattal, mivel az úgyszólván a frakciók egyesítésének platformja, érdemes külön részletesebben foglalkoznunk.

Ez a határozat a következő szavakkal kezdődik: „Az 1908-as pártkonferencia határozatainak alaptételeit tovább fejlesztve..." Fentebb említettük az 1908 decemberi konferencia három legfontosabb határozatának

ezeket az alaptételeit, amelyek a helyzet értékelésével és a proletariátus politikai feladataival, a párt szervezeti politikájával és a pártnak a szociáldemokrata dumafrakcióhoz való viszonyával foglalkoznak. Teljesen kétségtelen, hogy a pártban nincsen egyöntetűség valamennyi részletkérdés tekintetében, e határozatok valamennyi pontja tekintetében, hogy e határozatok bírálata és az egyre bonyolultabbá váló gazdasági és politikai harc tapasztalatainak és tanulságainak megfelelő átdolgozása céljából szélesre kell tárni a pártsajtó kapuit, hogy a bírálat, az alkalmazás és a helyesbítés e munkáját ezentúl a párt *valamennyi* frakciójának, jobban mondva valamennyi *áramlatának*, saját önrendelkezése ügyének, a saját irányvonala tisztázását szolgáló ügynek kell tekintenie. A pártvonal bírálatának és helyesbítésének a munkája azonban ne zavarja a párt *akció*egységét, mert az akciók egy pillanatra sem szünetelhetnek, az akciókban nem lehet ingadozás, az akciókat *minden tekintetben* az említett határozatok alaptételeinek megfelelően kell irányítani.

Ezeket a tételeket tovább fejlesztve, a Központi Bizottság határozatának első pontja emlékezetünkbe idézi, mik az „elvi alapjai" a szociáldemokrata taktikának, amelynek, az egész nemzetközi szociáldemokrácia módszerének megfelelően, nem szabad — különösen olyan korszakban, amilyenben mi élünk — „csak a legközelebbi, adott konkrét helyzetre" szólnia, hanem számításba kell vennie a különböző utakat, alkalmasnak kell lennie minden lehetséges helyzetben, olyankor is, amikor a „gyors lerombolás" következik be, és olyankor is, amikor a „helyzet viszonylag mozdulatlan". A proletariátus előtt először nyílik lehetőség e taktikai módszer tervszerű és következetes alkalmazására. Pártunk taktikájának az a feladata, hogy egyazon időben, egyazon proletárakció keretében, egyazon szervezeti sejthálózatban „felkészítse a proletariátust az újabb nyílt forradalmi harcra" (ha ezt nem tennénk meg, nem is volna jogunk arra, hogy a forradalmi szociáldemokráciához számítsuk magunkat, nem tennénk eleget fő kötelességünknek, amelyet az 1905-ös korszak hagyott ránk, és amelyet a mostani

gazdasági és politikai helyzet minden kis vonása megkövetel tőlünk), és „lehetőséget nyújtson a proletariátusnak, hogy a *maga számára* kihasználja az ellenforradalom ingatag rendszerének minden ellentmondását“ (ha ezt nem tennénk meg, forradalmiságunk frázissá, a forradalmi szavak *szajkózásává* válna, ahelyett, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia összes forradalmi tapasztalatait, ismereteit és tanulságait *alkalmaznánk minden* gyakorlati akciónkban, a cárizmus, a cárizmus szövetségesei és valamennyi burzsoá párt *minden* ellentmondásának és ingadozásának kihasználásában).

A határozat második pontja az oroszországi munkásmozgalomban végbemenő fordulatot jellemzi. Tömörüljünk és támogassuk a szociáldemokrata munkások új nemzedékét, hogy teljesíthesse történelmi feladatát, felfrissíthesse a párt szervezetét, kidolgozhasson új harci formákat, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is megtagadná a „forradalom feladatait és módszereit“, sőt ellenkezőleg oly módon, hogy védi őket, s előkészít egy szélesebb és szilárdabb bázist ahhoz, hogy a közelgő új forradalomban sikeresebben alkalmazhassa ezeket a módszereket.

A határozat harmadik pontja azokat a körülményeket vázolja, amelyek folytán az öntudatos munkásokban mindenütt felébredt „az az óhaj, hogy összpontosítsák a pártigenlő szociáldemokrata erőket, s megerősítsék a párt egységét“. A legfontosabb ilyen körülmény a széles ellenforradalmi áradat. Az ellenség tömörül és támad. A régi ellenségekhez — a cárizmushoz, a hivatalnokok önkényeskedéséhez és erőszakoskodásához, a feudális földesúri elnyomáshoz és a szemérmetlenül gyalázatos bánásmódhoz — új ellenség csatlakozik: a burzsoázia, amelyet egyre jobban egybekovácsol a proletariátussal szemben táplált tudatos, saját tapasztalatai alapján erősödő gyűlölet. A forradalmárokat úgy irtják, kínozzák és gyötrik, mint még soha. A forradalmat igyekeznek meggyalázni, bemocskolni, kitörölni a nép emlékezetéből. De a munkásosztály még soha, egyetlen országban sem engedte, hogy az ellenség megfossza bármely, csak valamelyest is forradalomnak nevezhető forradalom legfőbb vívmányától, nevezetesen: a tömegharc tapasztalataitól,

a dolgozók és kizsákmányoltak millióinak attól a meggyőződésétől, hogy helyzetük semmiféle jelentősebb javítása sem lehetséges tömegharc nélkül. És Oroszország munkásosztálya minden megpróbáltatás ellenére megőrzi a forradalmi harcra való készségét, azt a töineghősiességet, amellyel 1905-ben győzedelmeskedett, s amellyel még több győzelmet tud majd aratni.

Nemcsak az ellenforradalom nyomása és nemcsak az ellenforradalmi szellem tobzódása forraszt egybe bennünket. Egybeforraszt bennünket a szerény, hétköznapi gyakorlati munka minden lépése is. A szociáldemokrácia duma-tevékenysége egyre fejlődik, megszabadulva az elkerülhetetlen kezdeti hibáktól, leküzdve a szkepticizmust és a közömbösséget, kikovácsolva a forradalmi propaganda és agitáció, a szervezett osztályharc fegyverét, mely olyannyira becses minden szociáldemokrata számára. És minden legális kongresszus, amelyen a munkások részt vesznek, minden legális intézmény, ahová a proletariátus behatol és beviszi osztályöntudatát, a munka érdekeinek és a demokrácia követeléseinek nyílt védelmét, előmozdítja az erők egybeforrasztását és az egész mozgalom továbbfejlődését. A kormánynak semmiféle üldözése, feketeszázas és burzsoá szövetségeseinek semmiféle mesterkedése sem gátolhatja meg, hogy a proletárharc a legváltozatosabb és olykor egészen váratlan formákban törjön felszínre, hiszen maga a kapitalizmus fejlődésének minden egyes lépésével tanítja és tömöríti sírásóit, megsokszorozza soraikat és fokozza elégedetlenségüket.

Ugyanebben az irányban (a pártigenléshez való vonzódás irányában) hat a szociáldemokrata csoportok szétforgácsoltsága és a munkában megnyilvánuló „kontárkodás“, amelytől az utolsó másfél-két évben annyit szenved mozgalmunk. Nem lendíthetjük fel a gyakorlati munkát, ha nem tömörítjük az erőket, ha nem hozunk létre egy vezető központot. A Központi Bizottság számos határozatot hozott e központ megszervezésére és működésére, e szerv állományának gyakorlati erőkkel való kibővítésére, e szerv munkájának és a helyi szervezetek munkájának szorosabb egybekapcsolására stb. vonatkozólag. Az elméleti érdekek, amelyek a pangás idején szükségszerűen

előtérbe kerülnek, ugyancsak megkövetelik, hogy tömörüljünk és védjük meg általában a szocializmust és különösen a marxizmust mint az egyetlen tudományos szocializmust a burzsoá ellenforradalommal szemben, amely összes erőit mozgósítja a forradalmi szociáldemokrácia eszméi elleni harcra.

Végül a határozat utolsó pontja a szociáldemokrata mozgalom eszmei-politikai feladataival foglalkozik. Az a heves folyamat, amely 1908—1909-ben a szociáldemokrata mozgalomban végbement, arra vezetett, hogy mind ez ideig ezeket a feladatokat is rendkívül élesen vetettük fel és a frakciók legelkeseredettebb harcával döntöttük el. Ez nem véletlen volt, hanem szükségszerű jelenség, amikor a pártszervezetek válsággal küzdöttek és bomlottak. De éppen hogy szükségszerű jelenség *volt*, és a szóban forgó határozat egyhangú elfogadása világosan megmutatta, hogy mindenki igyekszik előrehaladni, a vitatott alaptételek körül vívott harctól áttérni e kérdéseknek vitathatatlanokká való nyilvánítására, és ennek alapján a közös megfeszített munkára.

A határozat kimondja, hogy a helyes útról való kétfajta letérés elkerülhetetlen következménye a jelenlegi történelmi helyzetnek és a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyásnak. Az egyik ilyen letérést lényegében a következő vonások jellemzik: „az illegális szociáldemokrata párt tagadása, szerepének és jelentőségének lekicsinylése, a forradalmi szociáldemokrácia programbavágó és taktikai feladatainak és jelszavainak megcsonkítására irányuló kísérletek stb." Érthető, hogy ezek a szociáldemokrácián belül elkövetett hibák összefüggenek a szociáldemokrácián kívül hömpölygő ellenforradalmi burzsoá áradattal. Semmi sem oly gyűlöletes a burzsoázia és a cárizmus szemében, mint az illegális szociáldemokrata párt, amely munkájával bebizonyítja, hogy hű marad a forradalom hagyományaihoz és feltétlenül kész kíméletlenül harcolni a sztolipini „legalitás" alapjai ellen. Semmi sem oly gyűlöletes a burzsoáziának és a cárizmus lakájainak a szemében, mint a szociáldemokrácia forradalmi feladatai és jelszavai. Mindenképpen az a feladatunk, hogy ezt is, amazt is megvédjük, s éppen az illegális és

a legális munka egybekapcsolása követeli meg leginkább, hogy harcoljunk az illegális párt „szerepének és jelentőségének" bármiféle „lekicsinylése" ellen. Éppen azért, mert kénytelenek vagyunk kisebb kérdésekben, szerényebb méretekben, elszigetelt esetekben, legális keretek között megvédeni a párt álláspontját, különösképpen ügyelnünk kell arra, hogy ezeket a feladatokat és jelszavakat ne *csonkítsák*, hogy a harci formák megváltozása ne fossza meg a harcot tartalmától, ne enyhítse a harc engesztelhetetlenségét, ne torzítsa el a proletariátus történelmi távlatait és történelmi célját: azt, hogy valamennyi dolgozót és kizsákmányoltat, a nép egész tömegét a demokratikus köztársaságot kivívó polgári forradalmak során át elvezesse a proletárforradalomhoz, amely megdönti majd magát a kapitalizmust.

Másrészt azonban — s itt áttérünk a másik elhajlás jellemzésére — nem folytathatunk gyakorlati, mindennapi forradalmi szociáldemokrata munkát, ha nem tanuljuk meg, hogyan kell változtatnunk e munka formáit, alkalmazva őket az egyes új történelmi szakaszok sajátosságaihoz. „A szociáldemokrácia dumabeli munkájának és a legális lehetőségek kihasználásának tagadása, mind az egyik, mind a másik jelentőségének meg nem értése" nem egyéb, mint olyan elhajlás, amely a szociáldemokrata osztálypolitika folytatását gyakorlatilag lehetetlenné teszi. Oroszország történelmi fejlődésének új szakasza új feladatok elé állít bennünket: ez nem jelenti azt, hogy a régi feladatokat már megoldottuk, hogy lemondhatunk róluk, — nem; ez azt jelenti, hogy számolnunk kell ezekkel az új feladatokkal, hogy új harci formákat kell keresnünk, hogy ki kell dolgoznunk a nekik megfelelő taktikát és szervezetet.

Ha már egyszer a pártban mindinkább egyetértünk ezekben az alapvető kérdésekben, egyetértünk abban, hogy mindkét említett elhajlást *„le kell küzdeni"*, mégpedig főként a szociáldemokrata munka kiszélesítésével és elmélyítésével, — a legfontosabbat (ami „a szociáldemokrata mozgalom eszmei-politikai feladatainak" helyes meghatározásához szükséges) kivívtuk. Ezt a vívmányt most szisztematikusan át kell ültetnünk az életbe,

el kell érnünk, hogy a párt valamennyi köre, valamennyi helyi pártmunkás teljesen világosan megértse ezeket a feladatokat, következetesen meg kell magyaráznunk, mennyire veszélyes mindkét elhajlás a munka *minden* területén, s úgy kell megszerveznünk a munkát, hogy *lehetetlenné tegyünk* bármilyen ingadozást akár az egyik, akár a másik irányban. A hozott határozatok megvalósítására tett gyakorlati lépések, magának a gazdasági és a politikai harcnak a követelményei megmutatják majd, mi ezen a téren még a tennivaló, és hogyan kell ezt megtenni.

E követelmények között van egy olyan, amely a pártélet szokásos menetéhez tartozik (amikor megvan ez a „szokásos menet"). A pártkonferenciára gondolunk, amely Oroszország minden részéből összehozná a szociáldemokrata pártszervezeteknek és csoportoknak azokat a képviselőit, *akik valóban helyi pártmunkával foglalkoznak*. Akármilyen szerény feladat is ez, a jelenlegi bomlás rettenetesen megnehezítette. A Központi Bizottság határozata számol az új nehézségekkel (a területi küldötteket az egyes helyi pártsejtek választják, nem pedig területi konferenciák, ha területi konferenciák összehívása lehetetlen) és az új feladatokkal (a konferencia munkájában tanácskozási joggal részt vesznek a legális mozgalomban részt vevő pártmunkások).

Az objektív körülmények azt követelik, hogy a párt szervezetének alapját a méreteiket tekintve kicsiny és a munka jelenlegi formáját tekintve illegális munkássejtek alkossák. Ahhoz azonban, hogy a mai nehéz helyzetben megtanuljanak rendszeres, állhatatos, tervszerű forradalmi szociáldemokrata munkát végezni, az szükséges, hogy sokkal több kezdeményezést és öntevékenységet fejtsenek ki, mint azelőtt, annál is inkább, mert a legtöbb esetben nem várhatnak segítséget tapasztalt, régi elvtársaktól. S e pártsejtek nem tudnak állandó befolyásolást gyakorolni a tömegekre és együttműködni velük, ha először is, nem teremtenek szoros kapcsolatot egymással, s másodszor, nem teremtenek maguknak támaszpontokat mindenféle legális intézmények formájában. Ezért van szükség elsősorban, mindenekelőtt, haladék-

talanul és bármi áron arra, hogy ezeknek az illegális pártsejteknek a küldöttei konferenciát tartsanak. Ezért kell bevonni a legális mozgalomban részt vevő *pártigenlő* szociáldemokratákat, bevonni képviselőket „azoktól a legális mozgalomban működő szociáldemokrata csoportoktól, amelyek készek *szilárd szervezeti kapcsolatokat* létesíteni a párt helyi központjaival". Hogy legális szociáldemokratáink közül kik azok, akik valóban, tettekben, nem pedig csak szavakban igenlik a pártot, kik közülük azok, akik valóban megértették a munka fent vázolt új feltételeit és azt, hogy miképpen függnek össze velük a forradalmi szociáldemokrácia régi feladatai, kik azok, akik őszintén hajlandók dolgozni e feladatok végrehajtásán, mely csoportok azok, amelyek valóban készek szilárd szervezeti kapcsolatot létesíteni a párttal, — ezt csak a helyszínen lehet megállapítani, a mindennapi illegális munka közben.

Reméljük, hogy ebben a munkában most tömörülni fognak az összes szociáldemokrata erők, hogy a konferencia előkészítéséhez teljes energiával hozzálátnak a központ és a helyi szervezetek pártmunkásai, s hogy ez a konferencia hozzásegít bennünket ahhoz, hogy végleg megszilárdítsuk pártegységünket és közös erővel előrelendítsük a közelgő forradalmi csaták szélesebb, szilárdabb, rugalmasabb proletár bázisának megteremtését.

„Szocial-Demokrat" 11. sz.
1910 február 13 (26).

A LIKVIDÁTOROK „HANGJA"* A PÁRT ELLEN[54]

(VÁLASZ A „GOLOSZ SZOCIAL-DEMOKRATÁ"-NAK)

A „Golosz Szocial-Demokrata" 19—20. száma és Akszelrod, Dan, Martov és Martinov elvtársnak „Levél az elvtársakhoz" címmel külön kiadott kiáltványa nem egyéb, mint egy bomba, amelynek az a rendeltetése, hogy nyomban az egyesítő plénum után felrobbantsa a pártot, s ezért kénytelenek vagyunk azonnal legalább egy rövid, nem teljes figyelmeztetést kiadni, inteni minden szociáldemokratát.

Kezdjük azon, hogy a „Golosz Szocial-Demokrata" támadást intéz ellenünk, a Központi Lap szerkesztősége ellen. Vádat emel ellenünk, Martov elvtárs révén, amiatt, hogy Martov cikkét a „Diszkusszionnij Lisztok"-ban[55] akartuk megjelentetni. „Cikkem egyáltalán nem *vitatkozik* a plénum határozatain" — írja és hangsúlyozza Martov elvtárs, s ezt szó szerint megismétli a „Levél az elvtársakhoz".

Mindenki, aki rászánja magát arra, hogy elolvassa Martov elvtársnak „A helyes úton" című cikkét, rájön arra, hogy ez a cikk *nyíltan vitatkozik* a plénum határozatain, nyíltan szót emel a Központi Lap összetételére vonatkozó határozat *ellen*, részletesen indokolja az áramlatok egyenjogúságának, az áramlatok *„semlegesítésének"* elméletét. Martov elvtársnak és a „Golosz" egész szerkesztőségének az a felháborítóan hazug állítása, hogy a szóban forgó cikk „nem vitatja" a plénum határozatait, a párthatározat nyílt kigúnyolásához hasonlít.

* Lenin gúnyosan azt mondja a „Golosz Szocial-Demokratá"-ról (a „Szociáldemokrata Hangjá"-ról), hogy ez: „Golosz" likvidatorov (a likvidátorok „Hangja"). — *Ford.*

Ha egyesek nem tudják pontosan, miben különbözik a plénum határozatain való vitatkozás és a plénum *vonalának* lelkiismeretes képviselete magában a Központi Lapban, felkérjük az illetőket, s *különösen a mensevikeket*, gondolkozzanak el egy keveset Plehanov elvtársnak a Központi Lap e számában megjelent tanulságos cikkén és az ugyancsak plehanovi „Dnyevnyik Szocial-Demokrata“ nem kevésbé tanulságos 11. számán. Egyetlen mensevik sem tagadhatja — ha csak nem akar gúnyt űzni a párthatározatból és a pártegyesülésből —, hogy a „Dnyevnyik“-ben Plehanov elvtárs *vitatkozik* a plénum határozatain, „Az illegalitás védelmében“ című cikkében pedig a *párt vonalát* védelmezi. Lehetséges-e, hogy valaki ne értse meg ezt a különbséget, hacsak nem az a gonosz szándék vezérli, hogy *meghiúsítsa* a plénum határozatait?

De nem elég, hogy Martov elvtárs és a „Golosz“ egész szerkesztősége arra a felháborítóan hazug állításra vetemedik, hogy „A helyes úton“ című cikk nem vitatkozik a plénum határozatain. Van a cikkben valami, ami még sokkal rosszabb ennél is. Az egész cikk egyrészt az illegális párt, vagyis az OSzDMP, másrészt a párttól elszakadt, de magát szociáldemokratáknak nevezni kívánó *legalisták egyenjogúságának elméletén* épül. Az egész cikk azon az elméleten épül, hogy szakadás van a munkás-élcsapat e *„két része“*, *„a szociáldemokrácia két része“* között, amelyeknek ugyanúgy az „egyenjogúság és a semlegesítés“ elvei alapján kell egyesülniök, mint ahogy az egésznek a szétszakadt részei mindig ezen az alapon egyesülnek!

Helyszűke miatt nem szaporíthatjuk az idézeteket, amelyek alátámasztják Martov nézeteinek ezt a jellemzését. Erre majd sor kerül több más cikkben, ha ugyan egyáltalán szükség lesz rá, mert aligha akad bárki is, aki tagadná, hogy Martov az „egyenjogúság elméletét“ vallja.

Márpedig ez az új elmélet nyílt szembeszállás a plénum határozataival, sőt: ez e határozatok *valóságos kigúnyolása*. Mindazok számára, akik lelkiismeretesen végrehajtják a plénum határozatait, e határozatoknak kétségtelenül az az értelmük, hogy a pártot akaró mensevikek és a pártot akaró bolsevikok szakadását kell meg-

szüntetni, e régi *frakciók* szakadását, de korántsem általában az *összes* legalisták és a mi illegális OSzDMP-nk „szakadását“. A párttól elszakadt legalistákat semmiképpen sem tekintjük a „szociáldemokrácia részének“, amely párthoz hasonlít, vagy a párttal egyenjogú. Ellenkezőleg, azzal a félreérthetetlenül leszögezett *feltétellel* hívják őket *vissza a pártba*, hogy szakítsanak a likvidátorsággal (vagyis a mindenáron való legalitással) és térjenek át a párt álláspontjára, térjenek át a „pártszerű életmódra“. A Központi Bizottságnak a konferenciával foglalkozó levele, ez a plénum határozataihoz fűzött *hivatalos* és a párt számára mindenképpen kötelező kommentár félreérthetetlenül kimondja, hogy az *illegális szervezeteknek* kell *megítélniök*, hogy *valóban pártigenlők-e* a legalisták*, vagyis határozottan elveti az „egyenjogúság elméletét“!

A Központi Bizottságnak ezt a levelét a plénum külön határozata alapján egy külön bizottság írta, amely Grigorij[56], Innokentij[57] és Martov elvtársakból állt. A levelet az *egész* bizottság *egyhangúlag* jóváhagyta. Most pedig Martov elvtárs — szinte valamilyen gonosz szellem hatására — frontot változtat, egy olyan cikket ír, amelyet teljesen áthat *pontosan az ellenkező* elmélet, és még panaszkodik, szinte gúnyt űzve a pártból, amikor ezt a cikkét vitacikknek nyilvánítják!

Egészen nyilvánvaló, hogy az egyenjogúság elmélete, amely a „Golosz“ *valamennyi* többi cikkében még sokkal élesebb és durvább formában jut kifejezésre, mint Martovnál, a *gyakorlatban* arra vezet, hogy *a pártot alárendelik a likvidátoroknak*, mert az a legalista, aki egyenjogúnak tartva magát az illegális párttal, szembehelyezkedik vele,

* Lásd a Központi Lap 11. számának 11—12. oldalán: „Csak a helyi szervezetek biztosíthatják, hogy ez a pótképviselet csak *igazi* (a „Levél“ kiemelése) pártigenlőkre terjedjen ki; helyi pártmunkásaink nemcsak a legális mozgalom e résztvevőinek a szavai szerint fognak ítélni, hanem *tetteik* szerint is, s mindent elkövetnek majd, hogy csakis azokat vonják be, akik valóban jelenleg is pártunk részét alkotják, akik hajlandók bekapcsolódni pártunk szervezetébe, hogy valóban dolgozzanak a párt szervezetén, erősítsék ezt a szervezetet, alávessék magukat ennek a szervezetnek és szolgálják azt“ stb.

nem más, mint likvidátor. A rendőrség által üldözött illegális szociáldemokrata „egyenjogúsága" a legalistával, aki legalitása és a párttól való elszakítottsága folytán biztos helyzetben van, gyakorlatilag egyértelmű a munkás és a tőkés „egyenjogúságával".

Mindez teljesen nyilvánvaló, teljesen kétségtelen, hogy a „Golosz" gúnyt űz a plénum határozatából és a Központi Bizottság levelében e határozathoz fűzött magyarázatból, olyannyira, hogy Martov cikkéről csak azt mondhatjuk: megmutatja a *„helyes utat"* ... amelyen haladva a likvidátorok legyőznék a pártot.

A pártigenlő mensevikek már felfigyeltek erre a veszélyre. Ennek bizonyítéka a „Dnyevnyik Szocial-Demokrata" 11. száma, amelyben a mensevik Plehanov, aki épp csak elolvasta a plénum határozatát, s még nem is látta a Központi Bizottság „Levelét", *külön* rámutat arra, hogy ha „figyelmetlenül olvassák" a határozat szavait a legalistákról, akik „készek szilárd szervezeti kapcsolatot létesíteni a párt helyi központjaival", — *„a «likvidátorok» itt kényelmes kibúvót találhatnak maguknak"* (20. old.).

Hát nem világos, hogy Plehanov nagyszerűen kiismerte goloszosait? Rámutatott arra a *likvidátor kibúvóra*, amelyet a „Golosz Szocial-Demokrata" 19—20. száma a legnagyobb buzgalommal, csaknem valamennyi cikkében, az első sortól az utolsóig „kidolgoz". Nem nevezhetnénk joggal ezt az újságot a *likvidátorok* „Hangjának"?

Hogy mennyire mennek a goloszosok a likvidátorság védelmében, azt mutatja a „Levél az elvtársakhoz" következő részlete:

„... A Központi Lapnak ... ki kell vívnia magának a bizalmat mind a régi illegális szervezetek életképes elemei között..." (az illegális pártszervezetek teljesen megbíznak a Központi Bizottságban is, a Központi Lapban is; itt még csak beszélni is nevetséges holmi „kivívásról") „... mind az új nyílt szervezetek között, amelyek jelenleg a szociáldemokrata munka legfontosabb gócai (no lám!)." Tehát a párttól elszakadt legalisták a *legfontosabb gócok.* Nem nekik kell kivívniok a párt bizalmát, igazi pártemberekké válniok, belépniök a pártba, vissza-

térniök a pártelvhez, hanem a pártnak kell a Központi Lap útján „kivívnia az ő bizalmukat" — nyilván a likvidátorságnak azzal az álcázott védelmével, azokkal a likvidátorság számára készített kibúvókkal, amelyeket a „Golosz"-ban látunk!!

F. Dan elvtárs „Harc a legalitásért" című cikkét teljesen áthatja a likvidátor szellem, amely már a nyilt reformizmussal határos. Amikor Dan elvtárs azt mondja, hogy „a harc a legalitásért" „egyik legfőbb forradalmi feladat", „zászló" stb., nem a szociáldemokrata, hanem a kadet álláspontot védelmezi. „Az illegális tömörülés elengedhetetlen fegyver a legalitásért vívott harcban" — hirdeti Dan elvtárs. Ez kadet okoskodás. A kadetoknál a párt illegális, de az ő illegalitásuk nem is egyéb, mint „elengedhetetlen fegyver a legalitásért vívott harcban". A szociáldemokráciában a *legális* tömörülés jelenleg egyik elengedhetetlen fegyvere az *illegális pártnak.*

„... Csakis e harc (a legalitásért vívott harc) fényében, csakis e harc jegyében képzelhető el jelenleg olyan proletárharc, melynek ... célja ... az önkényuralom megdöntése ... "

Ezt a nézetet megint csak visszájára kell fordítani, hogy *szociáldemokrata* nézetté váljon. Csakis az önkényuralom megdöntéséért vívott harc fényében, csakis e harc jegyében képzelhető el igazi szociáldemokrata munka a legális szervezetekben. Csakis a proletariátus csorbítatlan forradalmi követeléseiért vívott harc jegyében, csakis a forradalmi marxizmus programjának és taktikájának világában használhatja fel valóban eredményesen a szociáldemokrácia a különböző legális lehetőségeket, csakis ezen az alapon lehetséges, és elengedhetetlen is, hogy a legszívósabban védelmezzük és pártmunkánk támaszpontjaivá változtassuk ezeket a legális lehetőségeket.

De még ez se minden. A goloszosok nyíltan felrúgják a plénum határozatait, amikor levelükben is, lapjukban is a Központi Bizottság határozataival ellentétben agitálnak a *„Golosz" további megjelentetése* mellett. Nincsen szándékunkban itt fejtegetni azt a nevetséges és szánalmas szofisztikát, amellyel szeretnék igazolni a párthatározat meghiúsítását. Inkább arra szorítkozunk — leg-

alábbis ebben a rövid kis cikkben —, hogy a *pártigenlő mensevizmus hangjára*, a „Dnyevnyik" 11. számára hivatkozunk. Plehanov elvtárs a likvidátoroknak ezt a kibúvóját is előre látta, amikor egyenesen, egyszerűen és világosan megmondta azt, amiben egyetlen lojális szociáldemokrata sem kételkedhet: „a «Golosz» megszüntetése *elleni* agitáció" — írja a 18. oldalon — „agitáció a frakció megszüntetése ellen, vagyis agitáció annak érdekében, hogy *semmivé tegyék* a Központi Bizottság plenáris ülésének legeslegfőbb eredményét." Mi a „Golosz Szocial-Demokrata" az adott irányzathoz tartozó mensevikek számára? Ez tényleges frakciós — méghozzá senkinek felelősséggel nem tartozó — központjuk.

Ez a helyzet. Az egyesülés *semmivé tétele* — lényegében ez a célja a „Golosz" 19—20. számának és a „Golosz" négy szerkesztője által a plénum határozatai ellen írt kiáltványnak. Az egyesítő plénum után sokkal nyíltabban, sokkal kevesebb teketóriával védelmezték a likvidátorságot, mint a plénum előtt. Amikor kiáltványuk közli a mensevikekkel, hogy a Központi Bizottság Külföldi Irodájának a csoportokhoz intézett levelét[58], amely a tényleges egység megteremtésére szólítja fel a párttagokat, *a Központi Bizottság Külföldi Irodájában levő mensevik és bundista tag szavazata ellenére fogadták el*, mindenki megérti, hogy ez rosszul leplezett *felhívás* arra, hogy *ne engedelmeskedjenek ennek* a levélnek, hogy hiúsítsák meg a külföldi egyesülést. Ha a goloszosokat elítélő pártigenlő mensevikek mindenképpen meg akarják védeni a párt egyesülését, az elítélésről *tettekre* kell áttérniök. Most a pártigenlő mensevikektől függ ez az egyesülés, attól, hogy *készek-e és tudnak-e nyíltan harcolni* a likvidátor goloszosok külföldi és oroszországi „tényleges központja" ellen.

Ez az oroszországi központ, az oroszországi MK (mensevik központ) a „Golosz" 19—20. számában nyíltan fellép, fellép egy „nyílt levélben", melyben Plehanovot „a mensevik eszmék likvidátorának" nyilvánítja. Ez az oroszországi MK azzal magyarázza — helyesebben mondva: igazolja — a mensevikeknek a pártból való kilépését, hogy „a pártsejtek tudvalevőleg élettelenek"!!

A kilépőket — állapítja meg az MK kiáltványa — „teljesen helytelenül likvidátoroknak nevezik" („Golosz", 24. old.).

Megkérdezzük azokat a szociáldemokratákat, akik csak valamennyire is tudnak elfogulatlanok lenni, megkérdezzük elsősorban a szociáldemokrata munkásokat, tekintet nélkül arra, hogy melyik irányzathoz tartoznak, mi egyéb, mint az egyesülés *semmivé tétele*, ha az MK a plénum után már másnap ilyen kiáltványt ad ki.

Kötelességünknek tartjuk, hogy az egész párt tudomására hozzuk, kik írták alá ezt a híres — meg vagyunk győződve: hérosztratoszi hírességűvé váló — dokumentumot: 1) Avgusztovszkij, 2) Anton, 3) Vagyim, 4) V. Petrova, 5) Georgij, 6) Georg, 7) Jevg. Ga—az, 8) Kramolnyikov, 9) D. Kolcov, 10) Nat. Mihajlova, 11) *Roman*, 12) Romul, 13) Szolomonov, 14) Cserevanyin (no persze!), 15) *Jurij*, 16) J. P—ij[59].

„Ezek az aláírások — írja a „Golosz" szerkesztősége — régi pártmunkásoktól származnak, akiket a szerkesztőség jól ismer; egyikük-másikuk felelős tisztséget töltött be a pártban."

Ezeket a neveket, válaszoljuk mi, az öntudatos szociáldemokrata munkások mélységes megvetéssel fogják kiejteni, amikor elolvassák a „Golosz Sz.-D." 19—20. számát, amikor megismerik majd a plénum határozatait, amikor megtudják a következő tényt:

A Központi Bizottság Oroszországi Irodája a napokban hivatalos levelet küldött a Központi Bizottság Külföldi Irodájának (a Központi Bizottság külföldi végrehajtó szervének). Ebben a levélben szó szerint a következők olvashatók:

„...*Azzal a javaslattal fordultunk Mihail*[60]*, Roman és Jurij elvtársakhoz*" (*fent kiemeltük ezeket a neveket*), „*hogy fogjanak munkához, de azt a választ kaptuk tőlük, hogy ők nemcsak a plénum határozatait, hanem a Központi Bizottságnak a létezését is károsnak tartják. Ezen az alapon még azt is megtagadják,*

hogy a kooptálás céljából részt vegyenek egy értekezleten ..."*

(Tisztázzuk csak: nem elég, hogy a mensevik központ főkolomposai maguk megtagadják a Központi Bizottság támogatását, hanem még azt is megtagadják, hogy más mensevikek kooptálása, mensevik munkások kooptálása céljából megjelenjenek, mert nagyon jól tudják, hogy a kooptálás céljából való megjelenés megtagadása *gátolja* a Központi Bizottság munkáját, *gátolja a Központi Bizottság összeállítását*, esetleg hónapokra *akadályozza*, hogy a Központi Bizottság, mint olyan, munkához láthasson.)

Tehát ugyanazok, akik a sajtóban Akszelrod, Dan, Martov és Martinov közreműködésével és jóváhagyásával kijelentik, hogy Plehanov „teljesen helytelenül «likvidátoroknak» nevezi" őket, nyíltan megszüntetni próbálják a Központi Bizottságot, s károsnak nyilvánítják a Központi Bizottság létezését.

Ugyanazok, akik az illegális sajtóban (a „Golosz" útján) és a legális sajtóban (a liberálisok útján) arról kiabálnak, hogy „a pártsejtek tudvalevőleg elhalóban

* Kiegészítésképpen közöljük a levelekből (amelyeket a Központi Bizottság Oroszországi Irodája és a Központi Bizottság egyik Oroszországban működő tagja[61] írt) *mindazokat* a részeket, amelyek az oroszországi Központi Bizottság összehívására vonatkoznak:

„... Kérjük Martov elvtársat és a Központi Bizottság mensevik tagjait, haladéktalanul közöljék velünk azoknak az elvtársaknak a nevét és címét, akiket kooptálásra javasolnak (a pétervári mensevikek ezt megtagadták) ..." „Az oroszországi kollégiumot egyelőre nem lehet összehívni: úgyszólván senki sem egyezik bele abba, hogy kooptálják, egyelőre csak egy bolsevik hajlandó erre, de ő is feltételesen. *A mensevikek (Mihail, Roman és Jurij) határozottan visszautasították ezt, mert károsnak tartják a Központi Bizottság tevékenységét. A plénum határozatai, Mihail és mások véleménye szerint, szintén károsak. A Központi Bizottság beavatkozása abba a jelenleg végbemenő spontán folyamatba, melynek során a szociáldemokrata erők a legális szervezetekben csoportosulnak, az ő kifejezésükkel élve olyan, mintha a terhesség második hónapjában kiszakítanák a magzatot az anyaméhből.* Kérjük, hogy haladéktalanul jelöljenek ki más elvtársakat, akiknek kooptálásukat javasolhatnánk. *Kívánatos lenne közzétenni azt is, hogyan vélekednek az elvtársak Mihail és mások effajta eljárásáról.*"

vannak", *maguk meghiúsítanak minden kísérletet*, hogy megszervezzük, helyreállítsuk, beindítsuk ezeket a sejteket, sőt még az olyan sejtet is, mint a Központi Bizottság.

Tudja meg most minden szociáldemokrata, kire gondol Akszelrod, Dan, Martov, Martinov elvtárs kiáltványa, amikor „a nyílt mozgalom résztvevőiről" beszél, „akik jelenleg a harcoló proletariátus fő előőrsei". Tudja meg most minden szociáldemokrata, kihez fordul a „Golosz" szerkesztősége, amikor azt írja: „szeretnénk, ha az elvtársak" (a Mihailok, Romanok, Jurijok) „felbecsülnék, milyen jelentősége van annak, hogy most rést ütöttek azon a hivatalos dogmán, amely csakugyan elkerülhetetlen halálra ítélte a párt szervezetét, és megpróbálnák elfoglalni az e rés révén előttük" (a Mihailok, Romanok, Jurijok előtt) „kínálkozó pozíciókat."

Valamennyi szervezetünkhöz, pártunk valamennyi csoportjához fordulunk, és megkérdezzük tőlük, hajlandók-e tűrni, hogy így gúnyt űzzenek a szociáldemokráciából? Megengedhető-e most, hogy az események passzív szemlélői maradjunk, vagy pedig feltétlenül elszánt harcot kell indítanunk az ellen az áramlat ellen, amely a pártnak magát a létét veszélyezteti?

Megkérdezzük valamennyi oroszországi szociáldemokratától, kételkedhetnek-e még most is abban, hogy mi a gyakorlati, reális politikai jelentősége az áramlatok közötti „egyenjogúság elméletének", a legalisták és az illegális párt egyenjogúsága elméletének, „a legalitásért vívott harc" elméletének stb. stb.?

Ezek az elméletek, ezek a nézetek, ezek a mellébeszélések *szavakból alkotott pajzs*, amely mögött elbújnak a *szociáldemokrácia olyan ellenségei*, mint a Mihailok, Romanok, Jurijok, s ezeknek olyan politikai cinkosai, mint a tizenhat hérosztratoszi mensevik, olyan eszmei vezéreik, mint a „*likvidátorok* Hangját" irányító publicisták.

Tehát: a „Golosz Szocial-Demokrata" 19—20. száma és a „Golosz" négy szerkesztőjének „Az elvtársakhoz" intézett szakadár kiáltványa nyílt agitáció:

az egység ellen harcoló frakciós lap mellett,

a külföldi egyesülés ellen,

a nyílt likvidátorság védelmében,
a Központi Bizottság létezésének nyílt ellenségei védelmében,

A párt ellen!

A pártellenes összeesküvés lelepleződött. Aki szívén viseli az OSzDMP létét, keljen a párt védelmére!

„Szocial-Demokrat“ 12. sz.
1910 március 23 (április 5).

MIÉRT KELL HARCOLNI?

Azoknak a nyilatkozatoknak, amelyeket a dumában uralkodó helyzetet elfoglaló októbrista párt nemrégen a jobboldali kadetoknak a dumában és a dumán kívül mondott beszédeivel kapcsolatban tett, mint tüneteknek kétségtelenül nagy jelentőségük van. „El vagyunk szigetelve az országban és a dumában" — panaszkodott Gucskov úr, az ellenforradalmi tőkések pártjának vezetője. Bulgakov úr, a vehista pedig szinte kontrázik neki a „Moszkovszkij Jezsenyegyelnyik"-ben: „. . . a reakció is, a forradalom is tagadja a «személyi sérthetetlenséget»; ellenkezőleg, szívvel-lélekkel hirdetik a személy «sérthetőségét» — egyformán teszi ezt Markov II, a kisebbségiek elleni uszítással és a maga pogrom-erkölcsével, és a szociáldemokrata Gegecskori, aki a személyi sérthetetlenség nevében a «második nagy oroszországi forradalomra» apellál" (8. sz. 1910 február 20., 25. old.).

„Várunk", fordult Gucskov úr a dumában a cári kormányhoz, megállapítva ezzel, hogy mindeddig a burzsoázia, amely szívvel-lélekkel az ellenforradalom szolgálatába állt, nem mondhatja, hogy érdekei biztosítva vannak, nem láthat semmilyen igazán határozott és biztos lépést a hírhedt „megújhodott" rend megteremtése terén.

A vehista Bulgakov pedig kontrázik: „. . . csillapíthatatlan fájdalommal kínoz a régi, keserű és gyötrő gondolat: hiszen ez egy és ugyanaz (mármint a reakció és a forradalom, mégpedig —) . . . ugyanaz az erőszakos úton megvalósuló maximalizmus . . . Hiszen az utóbbi időben *egyesek már megint új forradalom után sóvárognak,*

mintha jelenleg, a múlt tapasztalatai után, Oroszország végérvényes romlásán kívül bármi mást is lehetne várni tőle“ (32. old.).

A legnagyobb burzsoá párt dumabeli vezére is, a liberális „társaságban“ népszerű jobboldali kadet publicista is (a „Vehi“ az *ötödik* kiadásban jelenik meg) — mindkettő panaszkodik, mindkettő sóhajtozik, mindkettő megállapítja, hogy *el van szigetelve*. El vannak szigetelve eszmeileg a reakció maximalistái és a forradalom „maximalistái“ között, a feketeszázas hősök és az „új forradalom után sóvárgók“ (a liberálisok?) között —, „el vannak szigetelve a dumában is, az országban is“.

A „centrumnak“ ez az elszigetelése, a régi rendszer megváltoztatását kívánó, de vele harcolni nem akaró, a cárizmus „megújhodását“ kívánó, de a cárizmus megdöntésétől rettegő burzsoázia elszigetelése nem új jelenség az oroszországi forradalom történetében. 1905-ben, amikor a forradalmi tömegmozgalom feltartóztathatatlanul növekedett, és csapást csapás után mért a cárizmusra, „elszigetelteknek“ érezték magukat a kadetok is, az októbristák is. A kadetok (az akkori „oszvobozsgyenyisták“) már 1905 augusztus 6-a után kezdtek makacskodni, ellenezve a Buligin-duma bojkottját. Az októbristák október 17-e után „makacsodtak meg“ véglegesen. 1906—1907-ben a kadetok „el voltak szigetelve“ mindkét dumában, mert gyengék voltak ahhoz, hogy felhasználják többségüket, s tehetetlenül vergődtek a cárizmus és a forradalom között, a feketeszázas földesurak és a proletár-paraszt támadás között. Jóllehet mindkét dumában többségük volt, a kadetok egész idő alatt el voltak szigetelve, Trepov és az igazi forradalmi mozgalom közé szorultak, s egyetlen győzelem nélkül dicstelenül letűntek a színről. 1908—1909-ben az októbristák voltak többségben a III. dumában, együttműködtek a kormánnyal, teljesen jószántukból támogatták a kormányt, — és most kénytelenek bevallani, hogy valójában nem ők parancsoltak, hanem a feketeszázasok, s hogy az októbrista burzsoázia *el van szigetelve*.

Ebben foglalható össze a burzsoáziának az orosz-

országi polgári forradalomban betöltött történelmi szerepe. Annak az eseményekben rendkívül gazdag öt esztendőnek (1905—1909) a tapasztalatai, amely a tömegek harcát, az osztályok harcát Oroszországban a lehető legnyíltabban kibontakoztatta, *ténylegesen* bebizonyították, hogy burzsoáziánk mindkét szárnyát, a kadetot is, az októbristát is, a forradalom és az ellenforradalom harca *valójában* semlegesítette, s hogy ez a két szárny gyenge, tehetetlen, szánalmas volt és a két ellenséges tábor között hányódott.

A burzsoázia mindig és mindenkor elárulta a forradalmat, s ezzel tökéletesen rászolgált arra, hogy a feketeszázas cárizmus, a cári-földesúri feketeszázak oly régóta durván rugdossák, mocskolják, szembeköpjék. És a burzsoázia természetesen nem holmi különleges erkölcsi tulajdonságok miatt követte el ezeket az árulásokat és kapta meg ezt a méltó történelmi büntetését, hanem azért, mert a tőkésosztály ellentmondásos gazdasági helyzetet foglal el forradalmunkban. Ez az osztály jobban félt a forradalomtól, mint a reakciótól, jobban félt a nép győzelmétől, mint a cárizmus fennmaradásától, jobban félt a földesúri földek elkobzásától, mint a feudálisok hatalmának fennmaradásától. A burzsoázia nem tartozott azok közé az elemek közé, amelyeknek nem volt vesztenivalójuk a nagy forradalmi ütközetben. Ilyen elem polgári forradalmunkban csak a proletariátus volt, s rajta kívül a tönkrement parasztság milliói.

Az oroszországi forradalom igazolta azt a következtetést, melyet Engels vont le a nagy nyugati polgári forradalmak történetéből, mondván: ahhoz, hogy legalább az megvalósuljon, ami a burzsoáziának közvetlenül szükséges, a forradalomnak *túl kellett mennie* a burzsoázia követelésein[62]. És az oroszországi proletariátus előre vitte, viszi és *fogja vinni* forradalmunkat, túlhajtva az eseményeket azon a ponton, amelyen a tőkések és a liberálisok meg szeretnék állítani.

Az 1904. évi bankettkampány idején a liberálisok mindenképpen próbálták visszatartani a szociáldemokratákat, mert féltek heves beavatkozásuktól. A munkások nem engedték magukat megijeszteni a megrémült

liberálisnak a kísértetével, és előrevitték a mozgalmat, január 9-hez, a szakadatlan sztrájkok egész Oroszországot elárasztó hullámához.

A liberális burzsoázia, még az akkoriban „illegális" „oszvobozsgyenyisták" is, a Buligin-dumában való részvételre szólították fel a proletariátust. A proletariátus nem engedte magát megijeszteni a megrémült liberálisnak a kísértetével, és előrevitte a mozgalmat az októberi nagy sztrájkhoz, a nép első győzelméhez.

A burzsoázia október 17-e után kettészakadt. Az oktobristák határozottan az ellenforradalom oldalára álltak. A kadetok eltávolodtak a néptől és Vitte előszobájába siettek. A proletariátus haladt előre. A nép élére állva olyan milliós tömegeket mozgósított önálló történelmi cselekvésre, hogy az igazi szabadságban eltöltött néhány hét egyszer s mindenkorra kitörölhetetlen határt vont a régi és az új Oroszország között. A proletariátus tovább fejlesztette a mozgalmat, s 1905 decemberében a harc lehető legmagasabb formájához, a fegyveres felkeléshez folyamodott. Vereséget szenvedett ebben a harcban, de nem verték szét. Felkelését elfojtották, de elérte azt, hogy egyesítette a harcban a nép minden forradalmi erejét, nem engedte magát a visszavonulástól demoralizálni, megmutatta a tömegeknek — Oroszország legújabbkori történetében először megmutatta a tömegeknek —, hogy a harcot végig lehet és végig is kell vívni. A proletariátust visszavetették, de az nem engedte ki a kezéből a forradalom dicső zászlaját, s ugyanakkor, amikor az I. és a II. duma kadet többsége megtagadta a forradalmat, igyekezett elfojtani azt, biztosította Trepovot és Sztolipinékat, hogy el akarja és el tudja fojtani a forradalmat, — a proletariátus nyíltan magasra emelte a forradalom zászlaját, továbbra is harcba szólította, továbbra is harcra nevelte, tömörítette és szervezte az erőket.

Munkásküldöttek Szovjetjei valamennyi nagyobb ipari központban, a tőkétől kikényszerített számos gazdasági vívmány, Katonaküldöttek Szovjetjei a hadseregben, parasztbizottságok Gurijában és másutt, végül kérész életű „köztársaságok" Oroszország néhány városában — ez volt a *kezdete* annak, hogy a forradalmi kispolgárságra,

s különösen a parasztságra támaszkodó proletariátus meghódítsa a politikai hatalmat.

Az 1905 decemberi mozgalom azért óriási jelentőségű, mert először változtatta „a szánalmas nációt, a rabszolganépséget“ (mint N. G. Csernisevszkij a hatvanas évek elején mondotta[63]) olyan nemzetté, amely *képes* arra, hogy a proletariátus vezetésével végigvigye az utálatos önkényuralom ellen vívott harcot, és bevonja ebbe a harcba a *tömegeket*. Ez a mozgalom azért óriási jelentőségű, mert a proletariátus gyakorlatilag bebizonyította vele, hogy a demokratikus tömegeknek megvan a *lehetőségük* a hatalom meghódítására, hogy Oroszországban lehetséges a köztársaság, megmutatta, *„mi az útja ennek“*, megmutatta, hogy a tömegek gyakorlatilag hozzáfogtak e feladat konkrét megvalósításához. A proletariátus decemberi harcával olyan örökséget hagyott a népre, amely eszmeileg és politikailag világítótorony lehet több nemzedék munkájához.

És minél fenyegetőbben tornyosulnak most a tomboló reakció viharfellegei, minél több vadállatiasságot követnek el az ellenforradalmi cári feketeszázadok, minél többször kell látnunk, hogy *még* az oktobristák *is* csóválják a fejüket, mondván, hogy „várják“ a reformokat, de nem tudják kivárni, minél gyakrabban „sóhajtoznak az új forradalom után“ a liberálisok és a demokraták, minél aljasabb módon nyilatkoznak a vehisták („arra van szükség, hogy tudatosan *ne akarjuk* a forradalmat“: Bulgakov, ugyanott, 32. old.), — annál erélyesebben kell a munkáspártnak emlékeztetnie a népet arra, hogy *miért kell harcolni*.

Hogy most a megváltozott viszonyok folytán, az adott történelmi helyzet változása folytán, más formákban kell harcolni az 1905 által kitűzött célokért, azokért a feladatokért, amelyek megvalósításához az akkori mozgalom már egészen közel jutott, — erről már több ízben beszéltünk. Az önkényuralom kísérletei, hogy afféle burzsoá monarchiává szerveződjön át, a III. dumában a földesurakkal és a burzsoáziával folytatott hosszas tárgyalásai, az új, burzsoá agrárpolitika stb. — mindez Oroszországot egy sajátságos fejlődési szakaszba juttatta,

s egy új proletárhadsereg — egy új forradalmi hadsereg — előkészítésének hosszú időre szóló feladatait, az erők nevelésének és szervezésének feladatait, a duma-szószék és a félig nyílt legális tevékenységre kínálkozó összes lehetőségek kihasználásának a feladatait tűzte a munkásosztály elé.

Értenünk kell ahhoz, hogy a *mi* taktikai vonalunkat kövessük, s úgy építsük fel szervezetünket, hogy a megváltozott helyzetet figyelembe véve *ne kicsinyítsük le* a harci feladatokat, ne csonkítsuk meg őket, s ne becsüljük le a munka eszmei-politikai tartalmát, még ha ez a munka első pillantásra igen szerénynek, jelentéktelennek, kicsinynek látszik is. Márpedig éppen a feladatok ilyen lekicsinylése és a harc eszmei-politikai tartalmának kiherélése volna, ha például a nyílt munkásmozgalomért való harc jelszavát tűznénk a szociáldemokrata párt elé. Mint önálló jelszó ez nem szociáldemokrata, hanem kadet jelszó, mert csak a liberálisok álmodnak olyasmiről, hogy lehetséges a nyílt munkásmozgalom egy újabb forradalom nélkül (s miközben erről álmodoznak, tévtanokat hirdetnek a népnek). Csak a liberálisok korlátozzák feladataikat másodrangú célokra, mert — akárcsak a nyugat-európai liberálisok — arra számítanak, hogy kibékítik a proletariátust a „megreformált", megtisztított, „megjavított" burzsoá társadalommal.

A szociáldemokrata proletariátus nem fél ettől, sőt, éppen ellenkezőleg, meg van győződve arról, hogy minden reform, amely megérdemli ezt az elnevezést, a proletártevékenység kereteinek, a proletárszervezet bázisának, a proletármozgalom szabadságának bárminő kiterjedése megtízszerezi erőit és megnöveli e harcának forradalmi tömegjellegét. De éppen azért, hogy kivívhassuk mozgalmunk kereteinek tényleges kiterjedését, hogy kivívhassunk bizonyos javulást, nem megcsonkított, nem megkurtított harci jelszókat kell a proletár tömegek elé tűznünk. A részleges javulások a forradalmi osztályharcnak csak melléktermékei lehetnek (és a történelem folyamán mindig is azok voltak). Teljes szélességükben, teljes nagyságukban kell a munkástömegek elé tűznünk azokat a feladatokat, amelyeket az 1905-ös év hagyott rá a mi nemzedékünkre,

mert csak akkor leszünk képesek valóban kiszélesíteni a mozgalom alapját, csak akkor tudunk valóban nagy tömegeket bevonni a mozgalomba, csak akkor tudjuk beléjük oltani az odaadó forradalmi harchoz szükséges harci kedvet, amellyel az elnyomott osztályoknak mindig sikerült legyőzniük ellenségeiket.

Ne szalasszunk el egyetlen lehetőséget, még a legkisebbet sem, amikor mód van arra, hogy nyíltan cselekedjünk, nyíltan fellépjünk, kiszélesíthessük a mozgalom bázisát, újabb és újabb proletárrétegeket vonjunk be a mozgalomba, kihasználjuk a tőkések pozíciójának bármely gyenge pontját e pozíció megtámadásához és az életkörülmények megjavulásának kivívásához, — s ugyanakkor töltsük meg ezt az egész tevékenységet a forradalmi harc szellemével, a mozgalom *minden* lépésénél és minden fordulópontjánál magyarázzuk meg *teljes egészükben* azokat a feladatokat, amelyekhez 1905-ben elérkeztünk, s amelyeket akkor nem oldottunk meg — ez legyen az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt politikája és taktikája.

„Szocial-Demokrat" 12. sz.
1910 március 23 (április 5).

HADJÁRAT FINNORSZÁG ELLEN

1910 március 17-én Sztolipin tervezetet terjesztett az Állami Duma elé „a Finnországot érintő, országos jelentőségű törvények és rendeletek kiadási rendjéről". E mögött a kincstári-bürokratikus cím mögött az önkényuralomnak Finnország szabadsága és önállósága ellen indított gyalázatos hadjárata rejlik.

Sztolipin törvénytervezetében arról van szó, hogy az Állami Duma, az Államtanács és II. Miklós hatáskörébe kell átadni mindazoknak a finnországi kérdéseknek az eldöntését, amelyek „nemcsak egyedül e határvidék belügyeihez tartoznak". A finn szejm ezekben az ügyekben csak „szakvéleményt" adhatna, véleménye azonban senkire sem volna kötelező: a finn szejm a birodalomhoz való viszonyát illetően ugyanolyan helyzetbe kerülne, mint amilyenben a Buligin-duma lett volna.

S mit értenek emellett „törvényeken és rendeleteken, amelyek nemcsak egyedül" Finnország „belügyeihez tartoznak"? Nem idézzük a teljes felsorolást, amely Sztolipin tervezetében 17 pontra terjed, csak annyit jegyzünk meg, hogy ide tartoznak a Finnország és a birodalom más területei közötti vámügyi kérdések, a finn büntetőtörvények alóli kivételek, a vasútügy, Finnország pénzügyi rendszere, a nyilvános gyűléseket szabályozó rendeletek, a finnországi sajtótörvények stb.

A feketeszázas-oktobrista duma hatáskörébe akarnak átadni minden effajta kérdést! *Finnország szabadságának teljes eltiprása* — ez a terve az önkényuralomnak, s ebben a június 3-i alkotmány alapján egyesült földesurak és felső kereskedőrétegek képviselőire gondol támaszkodni.

A számítás persze teljesen helyes, amennyiben csak azokról van szó, akiket ez az „alkotmány“ legalizált: ötven szélsőjobboldali, száz nacionalista és „jobboldali októbrista“, százhuszonöt októbrista — ez az a feketeszázas had, amelyet a dumában már összegyűjtöttek, és a kormánysajtó hosszú idő óta tartó uszításaival előkészítettek arra, hogy Finnország ellen bármilyen erőszakos intézkedést jóváhagyjon.

A minden „más nemzetiségűt“ elnyomó önkényuralom régi nacionalizmusát most alátámasztja először is az, hogy az összes ellenforradalmi elemek gyűlölik a népet, amely az oroszországi proletariátus rövid életű októberi győzelmét fel tudta használni arra, hogy a feketeszázas cár orra előtt megteremtse a világ egyik legdemokratikusabb alkotmányát, s olyan szabad viszonyokat hozzon létre, hogy szervezkedni tudtak Finnország munkástömegei, amelyek sziklaszilárdan a szociáldemokrácia oldalán álltak. Finnország felhasználta az oroszországi forradalmat arra, hogy néhány évi szabadságot és békés fejlődést biztosítson magának. Az oroszországi ellenforradalom siet felhasználni a „hazai“ teljes szélcsendet, hogy minél többet megsemmisítsen a finnországi vívmányok közül.

A történelem Finnország példáján szinte demonstrálja, hogy a filiszterek által bálványozott hírhedt „békés“ haladás semmi más, mint az a röpke, bizonytalan, múló kivétel, amely teljesen megerősíti a szabályt. Ez a szabály pedig a következő: csakis a tömegeknek és vezérüknek, a proletariátusnak a forradalmi mozgalma, csakis a győztes forradalom vihet tartós változásokat a népek életébe, csak az ingathatja meg alapjaiban a középkor uralmát és a kapitalizmus félig ázsiai formáit.

Finnország csak akkor lélegzett fel szabadon, amikor az oroszországi munkásosztály óriási tömege felkelt és megreszkettette az orosz önkényuralmat. És csakis Oroszország tömegeinek forradalmi harcához csatlakozva kereshet most a finn munkás kivezető utat, hogy megmeneküljön a feketeszázas banditák betörésétől.

Finnország burzsoáziája kimutatta ellenforradalmi tulajdonságait még ebben a békés országban is, amely az

oroszországi októberi napok *révén* vívta meg forradalmát, s amely a decemberi harc és a két ellenzéki oroszországi duma *háta mögött* megőrizte a szabadságot. A finnországi burzsoázia üldözte a finn munkások vörös gárdáját, és szemükre vetette forradalmiságukat; minden lehetőt elkövetett, hogy gátolja Finnországban a szocialista szervezetek teljes szabadságát; arra gondolt, hogy szolgálataival (olyanokkal, mint egyes politikusok kiszolgáltatása 1907-ben) elkerüli a cárizmus erőszakosságait; szemére vetette országa szocialistáinak, hogy *megrontották* őket az orosz szocialisták, beléjük oltva forradalmiságukat.

Most aztán a finnországi burzsoázia is láthatja, mire vezet az engedmények, a szolgálatok, a „kedveskedés" politikája, a szocializmus közvetlen vagy közvetett elárulásának politikája. A finn nép számára csak egy kivezető út van, s ez a szocialista szellemben nevelt és a szocialisták által megszervezett tömegek harca; csak egy eszköze van arra, hogy ellenállást fejtsen ki II. Miklóssal szemben, s ez a proletárforradalom.

A régi nacionalizmust, önkényuralmunknak ezt a politikáját másrészt alátámasztja oroszországi burzsoáziánk osztályöntudatának és tudatos ellenforradalmiságának növekedése. Soviniisztává vált a burzsoázia, amint egyre nagyobb gyűlöletet érzett a proletariátussal mint nemzetközi erővel szemben. Sovinizmusa fokozódott, amint növekedett és élesedett a nemzetközi tőke konkurrenciája. A sovinizmus úgy jelentkezett, mint reváns a japánokkal vívott háborúban elszenvedett vereségért, a privilégizált földbirtokosokkal szemben való tehetetlenségért. A sovinizmust szítja a tősgyökeres orosz gyáros és kereskedő étvágya, aki örül, hogy „meghódíthatja" Finnországot, ha már nem sikerült magához kaparintania egy jó falatot a Balkánon. Ezért a földesurak és a nagyburzsoázia képviseleti szervezete hűséges szövetségeseket ad a cárizmusnak a szabad Finnországgal való *leszámoláshoz.*

De ha kiszélesedett a szabad határterület ellen irányuló ellenforradalmi „hadműveletek" bázisa, kiszélesedett az *ellenállás* bázisa is e hadműveletekkel szemben. Finnország ellenségeinek oldalán már nem csak a bürokrácia

és maroknyi főkolompos áll, hanem a III. dumában mint képviseleti intézményben megszervezett birtokos nemesség és gazdag kereskedői réteg is, Finnország barátainak oldalán viszont ott állnak azok a milliós tömegek, amelyek megteremtették az 1905-ös mozgalmat, amelyek életre hívták az I. és a II. duma forradalmi szárnyát. És bármilyen nagy is a *mai* helyzetben a politikai szélcsend, ezek a tömegek mindenek ellenére élnek és növekednek. Növekedik az oroszországi forradalom újabb vereségének újabb *megbosszúlója* is, mert a finn szabadság veresége egyben az oroszországi forradalomnak is veresége.

Oroszországi liberális burzsoáziánkról is kitűnik most — újra meg újra —, hogy gyáva és jellemtelen. A kadetok természetesen *ellenzik* a Finnország elleni hadjáratot. Természetesen nem az októbristákkal szavaznak. De vajon nem ők tették a *legtöbbet* azért, hogy a „közönség" ne rokonszenvezzen azzal a közvetlen forradalmi harccal, azzal az októberi—decemberi „taktikával", amely *egyes-egyedül* lehetővé tette a finn szabadság megszületését? — lehetővé tette, hogy a finn szabadság immár több mint négy esztendeje fennálljon? Nem a kadetok egyesítették az orosz burzsoá értelmiséget arra, hogy megtagadja ezt a harcot és ezt a taktikát? Nem a kadetok voltak azok, akik majd megszakadtak a nagy igyekezettől, csakhogy nacionalista érzelmeket és hangulatokat keltsenek az egész orosz művelt „társadalomban"?

Lám, mennyire beigazolódtak a szociáldemokrata határozatnak (1908 december) azok a szavai, hogy a kadetok nacionalista agitációjukkal *gyakorlatilag* éppen a cárizmusnak és nem másnak tesznek szolgálatot[84]! Az az „ellenzék", amelyet a kadetok Oroszország balkáni diplomáciai vereségei után szembe akartak állítani a cárizmussal — mint várható is volt —, szánalmas, elvtelen lakájellenzéknek bizonyult, amely *hízelgett* a feketeszázasoknak, *felkeltette* az étvágyukat, és *dorgálta* a feketeszázas cárt, mert ő, a feketeszázas cár, nem eléggé erős.

Hát most tessék, „humánus" kadet urak, egyék meg, amit főztek. Önök bebizonyították a cárizmusnak, hogy gyenge a „nemzeti" feladatok védelmezésében: a cárizmus megmutatja önöknek erejét a más nemzetisé-

güek *nacionalista* üldözésében. Az önök nacionalizmusának, neoszlavofilizmusának stb. önző, szűk burzsoá osztálylényege volt, és kongó liberális frázisok hatották át. A frázis frázis maradt, a lényeg pedig *hasznára vált* az önkényuralom embergyűlölő politikájának.

Mindig így volt, s így is lesz a liberális frázisokkal. Ezek a frázisok csak *szépítgetik* a burzsoázia szűklátókörű önzését és durva erőszakosságát; ezek a frázisok csupán művirágokkal díszítik a nép bilincseit; ezek a frázisok csupán megtévesztik a nép tudatát, *akadályozzák* az igazi ellenség felismerésében.

De a cári politika minden lépése, a III. duma fennállásának minden hónapja egyre kíméletlenebbül szétoszlatja a liberális illúziókat, egyre jobban feltárja a liberalizmus erőtlenségét és rothadtságát, egyre szélesebb körben és egyre bővebben veti el a proletariátus új forradalmának magvait.

Eljön az az idő, amikor az oroszországi proletariátus felkel Finnország szabadságáért, az oroszországi demokratikus köztársaságért.

„Szocial-Demokrat" 13. sz.
1910 április 26 (május 9).

FÉLTIK A HADSEREGET

A dumában még nem ért véget a vita a fölött az interpelláció fölött, amelyet a szociáldemokraták és a trudovikok az alaptörvény 96. cikkelyének megsértése miatt a cári kormány elé terjesztettek. De ez a vita már olyan világosan körvonalazza a helyzetet; az újságok már olyan nagy lármát csaptak Sztolipin hírhedt „március 31-i deklarációja" körül, hogy teljesen helyénvaló lesz, ha foglalkozunk a június 3-i rendszer történetének ezzel a tanulságos epizódjával.

Duma-frakciónknak teljesen igaza volt, amikor interpellációt terjesztett a kormány elé az alaptörvény 96. cikkelyének megsértése miatt, és *ennyiben* szinte a törvényesség „védelmében", a „jog védelmében", a „június 3-i legalitás" stb. stb. „védelmében" lépett fel. Azért mondjuk, hogy „ennyiben", mert a szociáldemokraták itt kétségtelenül bonyolult feladatra vállalkoztak, melynek megoldásához *érteni kell*; olyan fegyverhez nyúltak, amely tagadhatatlanul igen kétélű, s a legkisebb hiba, sőt ügyetlenség esetén magát a fegyverforgatót sebezheti meg, — de hagyjuk a hasonlatokat: észrevétlenül letérítheti a szociáldemokráciát az osztályharc útjáról a liberalizmus útjára.

A szociáldemokraták ilyen hibát követtek volna el, ha egész egyszerűen arról beszéltek volna, hogy „védik" az alaptörvényt, s nem magyarázták volna meg e „védelem" *sajátos* jellegét. A szociáldemokraták még nagyobb hibát követtek volna el, ha az alaptörvény vagy általában a törvényesség védelméből holmi olyan jelszót csináltak volna, mint a „harc a legalitásért" — ez kadet módszer lett volna.

Szerencsére dumabeli elvtársaink egyik hibát sem követték el. Gegecskori, az első szónok ebben a kérdésben *speciálisan* azzal kezdte, hogy tisztázta az alaptörvény *melletti* szociáldemokrata fellépés *sajátos* jellegét. Gegecskori rendkívül talpraesetten Bobrinszkij gróf áskálódásával kezdte, aki az egyesült nemesség kongresszusán, igazán átlátszó módon a szociáldemokratákra célozva, azon jajgatott, hogy „ki kell dobni ezeket a zavartkeltőket az Állami Dumából". „Kijelentem — válaszolt Gegecskori —, hogy az áskálódás ellenére, az erőszak és a fenyegetés ellenére, a frakció, amely e falak között ülésezik, egy jottányit sem enged a munkásosztály érdekeinek védelmében maga elé tűzött feladatokból és célokból." Bobrinszkij felszólította a kormányt, hogy űzze ki a dumából azokat, akik rendszeresen agitálnak a június 3-i törvényesség ellen. Gegecskori azzal a kijelentéssel kezdte, hogy sem erőszakkal, sem fenyegetéssel nem késztethetik a szociáldemokráciát arra, hogy más irányba terelje tevékenységét.

Gegecskori külön hangsúlyozta: „Mi, természetesen, bárki másnál kevésbé törődünk a harmadik Állami Duma tekintélyével, ha egyáltalán van ilyen" ... „éppen mi, a fennálló politikai rend elvi ellenfelei tiltakoztunk minden alkalommal, amikor a reakció saját érdekében igyekezett megkurtítani a népképviselet jogait" ... „amikor nyíltan merényleteket követnek el az alaptörvény ellen, mi, az alaptörvény elvi ellenfelei, kénytelenek vagyunk azt védelmünkbe venni." S beszéde végén Gegecskori elhatárolta magát a legalitás fetisizálóitól és kijelentette: „... Ha benyújtjuk ezt az interpellációt, ha elmefuttatásokba vagy jogmagyarázásokba bocsátkozunk, ezt csak azért tesszük, hogy újra meg újra leleplezzük a kormány képmutatását" (gyorsírói jegyzőkönyv, 1988. old.) ...

Gegecskori kifejezésre juttatta a szocialisták következetesen demokratikus, republikánus nézeteit, mondván: „törvényeink csak akkor felelnek majd meg a néptömegek érdekeinek és szükségleteinek, amikor *a nép közvetlen akaratából* fakadnak", és a gyorsírói jegyzőkönyvben feljegyzett *„zaj a jobboldalról"* ékes bizonyítéka annak, hogy a nyíl célba talált.

A másik szociáldemokrata szónok, Pokrovszkij elvtárs, még világosabban és határozottabban fejezte ki magát beszédében, amikor az interpelláció politikai jelentőségéről szólt: „Csak hadd csinálják meg ezt (mármint az októbristák) egyenesen és nyíltan, csak hadd kapják fel nyíltan a jobboldaliak jelszavát: «vesszenek a népképviselet jogai, éljen a miniszteri előszoba». A többség kétségtelenül azon munkálkodik, hogy Oroszországban olyan helyzetet hozzon létre, amelyben az alkotmány-illúziók teljesen szétfoszlanak, s megmarad a keserű valóság, melyből az orosz nép levonhatja a szükséges következtetéseket“ (az április 1-i „Recs“ tudósítása alapján idézek).

Amikor a szociáldemokraták az egész kérdés lényegét abban látják, hogy leleplezzék a kormány és az októbristák képmutatását, hogy szétrombolják az alkotmány-illúziókat, a maguk szemszögéből az egyetlen helyes módon vetik fel az alaptörvény 96. cikkelyének megsértése miatt a III. duma elé terjesztett interpelláció kérdését. Pártagitációnkban, a munkásgyűléseken, a körökben és a csoportokban, s végül a minden szervezettől távol álló munkásokkal a dumabeli eseményekről folytatott magánbeszélgetésekben a dolognak éppen ezt az oldalát kell előtérbe állítanunk, meg kell magyaráznunk, mi a szerepe a munkáspártnak, amely magában a burzsoá-feketeszázas dumában *leleplezi* a burzsoá-feketeszázas csalást. Mivel egy *ilyen* dumában nem lehetett *teljesen* világosan felvetni a kérdést, nem lehetett teljesen kifejteni a forradalmi szociáldemokrata álláspontját, nekünk az a feladatunk, hogy kiegészítsük azt, amit elvtársaink a Tauriai Palota szószékén elmondottak, és népszerűsítsük a tömegek között, érthetővé tegyük nekik és közelebb vigyük hozzájuk ezeket a felszólalásokat.

Vajon mi a *lényege* a 96. cikkely megsértésével kapcsolatos históriának? Ez a cikkely a „törvényekről“ szóló 9. fejezetben van, és meghatározza az általános ügyrend alól kivételt képező eseteket, azokat az eseteket, amelyekben a katonai és haditengerészeti hatóságok rendeleteit és parancsait *közvetlenül* terjesztik a cár elé, s *nem* az Állami Duma és az Államtanács *útján*. Új kiadásoknál az Állami Duma hozzájárulása (engedélye) szükséges — ez a lényege ennek a cikkelynek.

Egy évvel ezelőtt vitatta meg az Állami Duma a tengerészeti vezérkar státusait. Parázs vita támadt akörül, hogy e státusok megállapítása a duma hatáskörébe tartozik-e vagy sem. A jobboldaliak (a feketeszázak) azt bizonygatták, hogy *nem*, hogy a dumának nincs joga ebbe beavatkozni, hogy a duma nem csorbíthatja meg a „legfőbb hadúr", vagyis a cár jogait, akinek *egyes-egyedül, mindenféle duma nélkül*, joga van jóváhagyni a katonai és a haditengerészeti státusokat.

Az oktobristák, a kadetok és a baloldaliak azt hangoztatták, hogy ez a duma joga. A lényeg tehát az volt, hogy a feketeszázasok, II. Miklóssal az élükön, leszűkítve akarták értelmezni a duma jogait, és szerették volna *megnyirbálni* a duma amúgy is hallatlanul megnyirbált jogait. A feketeszázas földbirtokosok, a leggazdagabb és leginkább feketeszázas földbirtokossal, Romanov Miklóssal az élükön, a kis jelentőségű részletkérdésből elvi kérdést csináltak, ezzel kapcsolatban felvetették a cár jogainak, az egyeduralom jogainak a kérdését, s azzal vádolták a burzsoáziát (még az oktobrista burzsoáziát is), hogy igyekszik megnyirbálni a cár jogait, korlátozni hatalmát, „elválasztani a hadsereg vezérét a hadseregtől" stb.

A teljesen korlátlan egyeduralom szellemében, teljesen a régi módon értelmezzük-e a cár hatalmát, vagy pedig a cári hatalomnak legalább igen szerény *korlátozása* szellemében — ez volt a vita lényege. És ez a vita egy évvel ezelőtt csaknem „politikai válsággá" éleződött ki, vagyis már azzal fenyegetett, hogy Sztolipint, akit a feketeszázasok „konstitucionalizmussal" vádoltak, menesztik, hogy az oktobristák dumáját, akiket a feketeszázasok „ifjú-törököknek"[65] neveztek, szétkergetik.

Az Állami Duma is, az Államtanács is jóváhagyta a tengerészeti vezérkar státusait, vagyis állást foglalt amellett, hogy ez a kérdés az *ő hatáskörébe tartozik*. Mindenki kíváncsi volt, vajon II. Miklós jóváhagyja-e a duma és az Államtanács határozatát. 1909 április 27-én II. Miklós leiratot intézett Sztolipinhoz, melyben *megtagadta* a státusok jóváhagyását, és utasította a minisztereket, hogy dolgozzák ki a 96. cikkely alkalmazásának „szabályait".

Más szavakkal: a cár újból nyíltan és határozottan a feketeszázasok oldalára állt, és szembeszállt azokkal a kísérletekkel, hogy akár csak a legcsekélyebb mértékben is korlátozzák hatalmát. A minisztereknek új szabályok összeállítására adott utasítás nem volt egyéb, mint szemérmetlen parancs *a törvény megszegésére*, olyan értelmezésére, hogy a törvény a nullával egyenlővé váljék, a hírhedt oroszországi szenátusi „magyarázatok" szellemében való „megmagyarázására". Emellett a cár természetesen azt is kimondta, hogy a szabályoknak „az alaptörvény keretei között" kell maradniok, de mindez nem volt egyéb, mint felháborító képmutatás. A miniszterek olyan „szabályokat" dolgoztak ki — és II. Miklós cár jóváhagyta azokat (jóváhagyásuk időpontjáról 1909 augusztus 24-i szabályoknak nevezik őket) —, hogy ezzel kijátszották a törvényt! A mindenféle duma nélkül jóváhagyott „szabályok" magyarázata alapján az alaptörvény 96. cikkelye a nullával vált egyenlővé! A katonai és a tengerészeti státusok kérdését e „szabályok" értelmében *kivették* a duma hatásköréből.

Ragyogó képet kaptunk arról, milyen látszatdolog az orosz „alkotmány", milyen szemérmetlenek a feketeszázasok, milyen közel áll a cár a feketeszázasokhoz, mennyire gúnyt űz az önkényuralom az alaptörvényből. Természetesen, az 1907 június 3-i államcsíny százszor ragyogóbb, teljesebb, a nép nagy tömegei számára érthetőbb és világosabb képet adott erről. Természetesen, az a tény, hogy a dumában szociáldemokratáink nem interpellálhattak amiatt, hogy a június 3-i aktussal megsértették az alaptörvényt — mégpedig csak azért nem, mert a polgári demokraták, a trudovikokat is beleértve, nem adtak elegendő számú aláírást, hogy összegyűljön az interpelláció benyújtásához szükséges harminc név —, ez a tény megmutatja, milyen szűk keretek között mozognak a propagandának és az agitációnak speciálisan a dumában alkalmazható formái. De az a körülmény, hogy a június 3-i aktussal kapcsolatban nem sikerült interpellációt benyújtani, nem akadályozta meg a szociáldemokratákat abban, hogy beszédeikben mindig államcsínyként jellemezzék ezt az aktust. És magától értetődik, hogy a szociál-

demokraták még egy viszonylag másodrendű kérdésben sem mondhattak le és nem is volt szabad lemondaniok annak leleplezéséről, hogy az önkényuralom gúnyt űz az alaptörvényből és a népképviselet jogaiból.

Jóllehet egy olyan kérdés, mint a tengerészeti vezérkar státusainak kérdése, viszonylag nem fontos, másodrangú, jelentéktelen, mégis rendkívül élesen rávilágított arra, hogy ellenforradalmunk milyen érzékeny, — hogy *félti a hadsereget*. A dumában egy októbrista előadó, Subinszkij úr, március 26-i, második beszédében a leghatározottabban a feketeszázasok felé kanyarodott, elárulva, hogy éppen a *hadsereg féltése* váltotta ki az ellenforradalomnak ezt a rendkívüli érzékenységét az iránt a kérdés iránt, hogy megengedhető-e a képviseleti intézmények legkisebb beavatkozása is a katonai és haditengerészeti státusok jóváhagyásába. „...Az Orosz Hadsereg legfőbb hadurának neve valóban nagy név..." kiáltott fel Véreskezű Miklós burzsoá lakája. „... Bármit hagynak is jóvá itt önök (az állami duma képviselői), bármit beszélnek is arról, hogy valakitől valamiféle jogokat el akarnak venni, a hadseregtől nem fogják elvenni legfőbb hadurát."

S Sztolipin március 31-i „deklarációjában", habár igyekezett válaszát a „megbékéléssel" és a megtorlások állítólagos gyengülésével kecsegtető, merőben üres, semmitmondó és nyilvánvalóan hazug szavakkal összekuszálni, mégis a leghatározottabban a feketeszázasok oldalára állt a duma jogaival *szemben*. Amikor az októbristákról kitűnt, hogy egyetértenek Sztolipinnal, nem lepődtünk meg — ez nem újdonság. De amikor Miljukov urék és társaik „Recs" című lapja azt írta Sztolipin válaszáról, hogy az „inkább békülékeny az Állami Duma jogait illetően" (április 1-i, 89. sz. — a vezércikk után következő szerkesztőségi cikk) — ez újra csak azt mutatta, milyen mélyre süllyedt a kadet párt. „Az utóbbi évek története azt bizonyítja — mondotta Sztolipin —, hogy hadseregünket nem tudta kikezdeni a forradalom rozsdája..." Hogy nem tudta kikezdeni — ez ugyan nem igaz, mert az 1905—1906-os katona- és matrózlázadások közismert eseményei, az akkori reakciós sajtó közismert visszhangja

arról tanúskodik, hogy a forradalom *kikezdte*, tehát *ki tudta kezdeni* a hadsereget. Nem rombolta szét — ez igaz. De ha 1910-ben, néhány évvel azután, hogy a hadseregben lezajlott az utolsó „lázadás", amikor legjavában dúl az ellenforradalom, Sztolipin (ugyanebben a deklarációban) arról beszél, hogy *„nyugtalanító gondolata támadt egyes előző szónokok beszédének hallatára"*, s ez a „nyugtalanító gondolata" azért van, mert *„rossz benyomást kelt, hogy fegyveres erőinket illetően bizonyos széthúzás van az államiság különböző tényezői között"*, akkor ez teljesen elárulja Sztolipint, és vele együtt II. Miklós udvarának egész feketeszázas bandáját! Ez azt bizonyítja, hogy a cári banda továbbra is nemcsak félti a hadsereget, hanem valósággal *remeg érte*. Ez azt bizonyítja, hogy az ellenforradalom mindmáig továbbra is szilárdan a polgárháború álláspontján van, azon az állásponton, hogy közvetlenül és égetően szükség van a népi felháborodás katonai elfojtásának eszközeire. Gondoljuk csak meg Sztolipin következő mondatait:

„A történelem ... arra tanít, hogy egy hadsereg akkor bomlik fel, amikor már nem engedelmeskedik egységesen egyetlen szent akaratnak. Oltsák be ebbe az elvbe a kételkedés mérgét, *hintsék el a hadseregben csak a leghalványabb gondolatát is annak, hogy a hadsereg szervezete kollektív akarattól függ*, s a hadsereg ereje nem nyugszik többé egy szilárd akaraton, — a legfelsőbb hatalmon." S egy másik helyen: „Tudom, sokan akartak ... a *jogokat* (nevezetesen: az Állami Duma jogait, a „kollektív akarat" jogait) *illetően vitákat* indítani, *amelyek pusztító hatással volnának hadseregünkre.*"

Ahogy a gyilkos nem tud szabadulni áldozatának kísértetétől, ugyanúgy az ellenforradalomnak is minduntalan eszébe jut, milyen „pusztító" hatása volna a hadseregre a „kollektív akaratnak". Sztolipin, a feketeszázasok hűséges szolgája az októbristákban „ifjú-törököket" vél látni, akik miatt *„felbomlik a hadsereg"*, mert a kollektív akaratnak akarják alárendelni, mert „csak a leghalványabb gondolatát is" megengedik az effajta alárendelésnek!

A június 3-i monarchia hóhérai és gyilkosai rémeket

látnak, valósággal megőrültek, ha az októbristákban ifjú-törököket sejdítenek. De ez a rémlátás, ez az őrület politikai betegség, amelyet helyzetük bizonytalanságának érzete, a hadsereg gyötrő féltésének érzete vált ki. Ha ezek az urak, Sztolipinék, Romanovék és társaik csak valamennyire is tudnák józanul megítélni a „kollektív akarat" és a hadsereg viszonyának kérdését, nyomban rájöttek volna arra, hogy ha a cár szó nélkül jóváhagyja a dumának és az Államtanácsnak a tengerészeti státusokról hozott határozatát, sokkal kevésbé figyel fel *a hadsereg*, mint ha a *dumában vita indul a duma jogainak kérdéséről*, *a „hadsereg felbomlásának"* lehetőségéről. De éppen az jellemzi ellenforradalmunkat, hogy rettegésével elárulja magát, hogy ugyanúgy *nem tudja* nyugodtan megítélni a hadsereg felbomlásának a kérdését, mint ahogy a gyilkos nem tudja nyugodtan végighallgatni a gyilkosság tetteseiről és tényállásáról szóló híreket.

A haditengerészeti státusok viszonylag másodrendű és nem fontos kérdését éppen a feketeszázasok vetették fel elvi síkon, II. Miklós vetette fel így, Sztolipin úr vetette fel így, s mi csak meg lehetünk elégedve, hogy rettegésükben ennyire ügyetlenek voltak. Nekünk már csak szembe kell állítanunk Pokrovszkij elvtárs nagyszerű szavait az „alkotmány-illúziók" szertefoszlásáról, arról, hogy a népnek magának kell levonnia a következtetéseket a kétségtelen „feketeszázas valóságból", a „Moszkovszkije Vedomosztyi"-nak a „március 31-i deklarációról" mondott, őszinteségükben felülmúlhatatlan ítéleteivel.

Ez a lap április 3-i vezércikkében a következőket írja:

„. . . Maga ez az ügy, amint ezt már tavaly tisztáztuk, rendkívül egyszerű. Őfelsége a cár nem hagyta jóvá a törvényhozási úton rendezett státusügyet, és a legfelső hatalom jogán döntött a státusokról, amire még a fennálló törvény is (nem beszélve a legfelső hatalom természetes jogairól) félreérthetetlenül felhatalmazza . . ."

Lám, lám. Az orosz monarchia „természetes joga", hogy megszegje az alaptörvényt. Ez az egésznek a lényege.

„. . . A duma-ellenzék azonban volt olyan arcátlan, hogy ezzel kapcsolatban interpellációt terjesszen be, amely a legfelső hatalom cselekedeteit érintette . . ."

Úgy bizony ! A „Moszkovszkije Vedomosztyi" helyesen mondja ki azt, amit a szociáldemokraták nem mondhattak meg a dumában. Az interpellációnak éppen az volt a célja, hogy a cár (és a neki engedelmeskedő Sztolipin miniszter) eljárását az alaptörvény megszegésének nyilvánítsa.

Továbbá, a „Moszkovszkije Vedomosztyi" támadja a „forradalmi ellenzéket" és a „forradalmi sajtót" a miatt az elmélete miatt, mely szerint a nép jogait forradalommal kell *kivívni*, és cáfolja, hogy a „március 31-i deklarációban" bármiféle „ígéretek" is lehettek volna.

„. . . Az «ígéretekről» terjesztett mendemondák már önmagukban is nevetségesek, s csak azt mutatják, mennyire megháborította az eszét a forradalom még olyanoknak is, akik hivatalosan nem tartoznak a forradalmi táborhoz. Miféle «ígéreteket» tehet a kormány? . . A kormány teljesíteni fogja törvényes kötelességeit, híven engedelmeskedve a legfelső hatalom vezetésének . . . Csak azt kívánhatjuk, hogy a duma *minél mélyebben* fogja fel a deklaráció teljes értelmét, s ez a deklaráció ily módon hozzájáruljon ahhoz, hogy a képviselő urak kigyógyuljanak a forradalmi «direktívák» idült betegségéből."

Pontosan erről van szó: *minél mélyebben* felfogni a kormány deklarációját (és álláspontját), és a deklaráció segítségével „kigyógyulni" az *alkotmány-illúziókból* — éppen ez a politikai célja a 96. cikkely megszegése miatt benyújtott szociáldemokrata interpellációnak.

„Szocial-Demokrat" 13. sz.
1910 április 26 (május 9).

A KÜLFÖLDI PÁRTEGYESÜLÉS

Külföldi bázisra feltétlenül szüksége van egy pártnak, amikor olyan viszonyok között működik, mint a mienk. Ezt elismeri mindenki, aki egy kicsit is gondolkodik a párt helyzetén. Bármennyire pesszimista módon tekintenek is az oroszországi elvtársak a „külföldre", mégis igen hasznos lesz, ha *tudják*, mi történik itt, különösen a nemrégiben lezajlott plénum óta.

Sikerült-e külföldön az egyesülés? Nem. Mégpedig egy igen egyszerű oknál fogva: az egyik fél — a goloszosok — nem mutat semmiféle hajlandóságot arra, hogy eleget tegyen a Központi Bizottság egyhangúlag elfogadott felhívásának a külföldi szakadás megszüntetésére. A frakciós „Golosz", a Központi Bizottság egyhangúlag elfogadott határozata ellenére, nem szüntette be tevékenységét, bár a plénumon a lap egyik szerkesztője, Martov elvtárs, hivatalosan kijelentette (lásd a plénum jegyzőkönyvét), hogy minden körülmények között igyekszik majd elérni a lap kiadásának ideiglenes leállítását*. Mielőtt a Központi Bizottság Külföldi Irodája még bármilyen lépéseket is tehetett volna az egyesülés érdekében, a „Golosz" négy szerkesztője (kettő közülük tagja a Központi Lap szerkesz-

* A kijelentés így hangzik:

„Martov elvtárs kijelenti, hogy bár *hivatalosan* nem beszélhet a «Golosz Szocial-Demokrata» szerkesztősége nevében, a maga részéről kijelenti, hogy a «Golosz Szocial-Demokrata» szerkesztőségében nem fognak akadályokat gördíteni az elé, hogy a «Golosz»-t, legközelebbi számának megjelenése után, ideiglenesen (mondjuk két hónapra vagy többre) kísérletképpen *leállítsák*, míg kitűnik, milyen eredménnyel végzi munkáját a Központi Lap új szerkesztősége."

tőségének is ! !) kiáltványt bocsátott ki, amelyben rosszul leplezett formában agyarkodik az egyesülés ellen. A külföldön fennálló „KCsKI" („Külföldi Csoportok Központi Irodája", melyet másfél évvel ezelőtt Bázelben a mensevikek *frakciós* kongresszusán választottak meg) ugyanezt tette. Ez a „KCsKI" jelenleg még csak nem is az összes mensevikeket képviseli, hanem csak goloszos részüket. De a „Golosz" támogatásával eléggé erősnek bizonyul ahhoz, hogy meghiúsítsa az egyesülést. A Központi Bizottság Külföldi Irodájának nem marad más választása, mint hogy magukhoz a csoportokhoz, a pártigenlő elemekhez, és elsősorban a munkásokhoz apelláljon. Ez azonban — bizonyos okokból, amelyekre alább kitérünk — nem történik meg, vagy ha meg is történik, egyáltalán nem kielégítő mértékben. A Központi Bizottság külföldön egyelőre továbbra is csak a bolsevik csoportok támogatására számíthat. Az utóbbi időben azonban ezekhez hozzávehetjük a pártigenlő mensevikeket, a likvidátorság ellenségeit (ezek nagyobbára Plehanov elvtárs „Dnyevnyik"-jének hívei).

A külföldi mensevikek elvi rétegeződésének mint tünetnek kétségtelenül óriási jelentősége van, hiszen tükrözi azt, ami — talán kevésbé nyilvánvaló formában — Oroszországban is végbemegy. A pártigenlő mensevikek már több határozatot hoztak ezzel kapcsolatban. Idézek néhány részletet ezekből a határozatokból. A párizsi goloszellenes mensevikek (vannak mintegy húszan) ezt írják: „...e lap (a „Golosz") 19—20. számában vitathatatlanul egy új irányvonal rajzolódik ki, így többek között Dan elvtárs «Harc a legalitásért» című cikkében, amely a szociáldemokrata jelszavakat egy sajátszerű, a legjobb esetben is csak kétértelműnek mondható jelszóval helyettesíti, mely mint tojás a tojáshoz hasonlít az «ökonomista» időszak jelszavához: *harc a jogokért*", ... „a likvidátorság, amelyet a «Golosz» szerkesztősége mind ez ideig tagadott, e lap legutóbbi számában nyíltan kifejezésre jutott". A genfi pártigenlő mensevikek (tizennégyen) úgy vélik, „hogy a frakciós «Golosz Szocial-Demokrata» beszüntetése a pártegység megszilárdításának elengedhetetlen feltétele".

A pártigenlő mensevikek nizzai csoportja megálla-

pítja (egyhangúlag), hogy „e lap (a „Golosz“) 19—20. számában több cikkben már nyíltan kifejezésre jutott a likvidátorság. A csoport károsnak tartja a «Golosz Szocial-Demokratá»-nak ezt az álláspontját, és megtagad tőle mindennemű támogatást. A csoportot felháborítja Mihail, Roman, Jurij eljárása, akik visszaéltek a legutóbbi pártkongresszus bizalmával, és likvidátor törekvéseikben eljutottak ahhoz a végső ponthoz, amelynek szörnyű gyakorlati következményei lehetnek.“ A San Remói pártigenlő mensevikek csoportja „egyöntetűen megtagad mindenféle támogatást a nevezett kiadványtól (a „Golosz“-tól), mivel nem ért egyet likvidátor tendenciáival. A csoport nem titkolhatja, hogy igen rosszallja Mihail, Roman és Jurij magatartását.“ A lièges-i pártigenlő mensevikek határozatukban ezt írják: „Sztyiva Novics levele és F. Dan «Harc a legalitásért» című cikke („Golosz“ 19—20. sz.) teljesen meghatározza a lap pártellenes irányvonalát... A «Golosz Szocial-Demokrata» központ, mely köré a likvidátor áramlatok csoportosulnak.“ Ugyanezen az állásponton van a zürichi mensevik csoport jelentős része és a berni csoport többsége. A pártigenlő mensevikeknek más városokban is vannak híveik.

A Központi Bizottság Külföldi Irodája csak akkor tudna eredményeket elérni, csak akkor tudná segíteni az oroszországi munkát, ha a *pártigenlő* mensevikeknek ezeket az elemeit egyesítené a bolsevikokkal és a frakción kívüli *pártigenlőkkel*, a likvidátorság ellenfeleivel. A külföldi bolsevikok éppen erre hívják fel valamennyi elvtársat (lásd a második párizsi csoport határozatát)[66]. Harcolnunk kell a goloszozok ellen, akik meg akarják hiúsítani az egyesülést, és az otzovisták-ultimatisták ellen, akik kiváltak a „Diszkusszionnij Lisztok“ szerkesztőségéből és a közös pártiskola-bizottságból, s ugyancsak meg akarják hiúsítani a párt egyesülését — ez a harc elkerülhetetlen valamennyi valóban pártigenlő elem tömörítése érdekében. E feladat megoldásán egyelőre a pártigenlőknek egyéni kezdeményezéssel kell dolgozniok, mert a Központi Bizottság Külföldi Irodája *egyelőre* képtelen volt helyes álláspontot elfoglalni. Az új szervezeti szabályzat szerint a Központi Bizottság Külföldi Irodájának 5 tagja közül

hármat a „nemzetiségiek" jelölnek ki; ily módon a Központi Bizottság Külföldi Irodája többségének személyi összetételét *nem* a párt Központi Bizottsága szabja meg, s ez néha váratlan meglepetéseket hoz magával. Például a Központi Bizottság Külföldi Irodájának múltkori ülésszakán a Központi Bizottság irányvonalával *szemben álló* többség alakult ki. A csoportok egyesülésének „módját", amelyet közvetlenül a Központi Bizottság plénuma után dolgoztak ki (a plénum határozatainak szellemében, vagyis azt követelve, hogy minden eszközt a Központi Bizottságnak, s *nem* a frakciós szerveknek adjanak át), az egy goloszosból és két, állítólagos „frakción kívüli" nemzetiségiből álló új többség nem volt hajlandó jóváhagyni. Elvetette azt a javaslatot (a bolsevik és a lengyel szociáldemokrata javaslatát), hogy a csoportokhoz intézett levélben tűzzék ki a jelszót: minden eszközt a közös pártintézményeknek, nem pedig a frakciós lapoknak (*vagyis* a „Golosz Szocial-Demokratá"-nak). Ezellen a Központi Bizottság Külföldi Irodájának két tagja (a bolsevik és a lengyel szociáldemokrata) határozottan tiltakozott, s tiltakozását a Központi Bizottság elé terjesztette.

„Szocial-Demokrat" 13. sz.
1910 április 26 (május 9).

A PÁRTEGYSÉG EGYIK AKADÁLYA

Ugyanakkor, amikor a *pártigenlő* mensevikek számos külföldi csoportban tömörülnek és mind határozottabban szembeszállnak a „Golosz Szocial-Demokrata“ nyílt likvidátor irányzatával, a bécsi „Pravda“ még mindig köntörfalaz. A 12. számban találunk egy cikket, amelynek címe: „Egységre — minden akadályon át“. Csak helyeselhetjük, hogy ebben a cikkben, ha igen tétován is, ha nem is kielégítő módon, de végre mégis hozzáfogtak a Központi Bizottság ama határozatának végrehajtásához, amely kimondja, hogy *meg kell magyarázni* a likvidátorság veszélyességét. A cikk egész első része ennek ellenére példaképe annak, hogy mennyivel távolabb áll a pártelv védelme egyes, állítólag frakción kívüli szociáldemokratáktól, mint a *pártigenlő* mensevikektől.

A „Pravda“ ebben a cikkben teljes valótlanságot állít, amikor azt mondja, hogy a Központi Lap szerkesztősége „A likvidátorok «Hangja» a párt ellen“* című cikkben kijelentette, hogy „az egész megegyezés meghiúsult“. Aki elolvasta a Központi Lap 12. számát, látja, hogy semmi ilyesmit nem mondtunk. Megegyezésre léptünk a mensevikekkel *azzal a feltétellel*, hogy elismerik a pártelvet, és őszintén, következetesen szakítanak a likvidátorsággal. A „Golosz Szocial-Demokrata“ és oroszországi elvbarátainak csoportja *meghiúsította* ezt a megegyezést: egyesek, mint például Mihail, Roman, Jurij és mások Oroszországban, azzal, hogy nyíltan károsnak nyilvánították magát a megegyezést („károsak a Központi Bizott-

* Lásd ebben a kötetben 156—165. old. — *Szerk.*

ság határozatai"; káros a Központi Bizottságnak maga a létezése; a pártot nincs is miért likvidálni, hiszen máris likvidálva van), mások, mint például a „Golosz", azzal, hogy védik az előbbiek fellépéseit. A pártigenlő mensevikek, Plehanovval az élen, szembeszálltak a goloszosokkal a megegyezés ilyen felrúgása miatt. Ha a „Pravdá"-nak mégis az a szándéka, hogy „általában" a mensevikekről beszélve továbbra is csak a goloszosokat tartsa szem előtt, s hallgasson a plehanovistákról és a pártigenlő mensevikekről, ezt az eljárást mindig és mindenkor le fogjuk leplezni.

A „Pravda" kijelenti, hogy „nem mehet bele és nem akar belemenni" a plénum utáni konfliktusok „megvitatásába", először is azért, mert „a kérdés helyes megítéléséhez nem rendelkezik a szükséges ténybeli anyaggal".

Erre ezt válaszoljuk: ha a külföldi „Pravda" mindeddig nem talált elegendő „anyagot" a likvidátor goloszosok magatartásában, akkor már *sohasem* fog ilyen anyagot találni. Ha valaki meg akarja látni az igazságot, ne féljen szembenézni az igazsággal.

„... Másodszor — és ez mindennél fontosabb — azért, mert szervezeti konfliktusok ugyancsak szervezeti, nem pedig irodalmi beavatkozást igényelnek."

Ez az elv helyes. De éppen a pártigenlő mensevikek voltak azok, akik „beavatkoztak" az elvi, nem pedig a szervezeti konfliktus értékelésébe, ahogy azt meg is kellett tennie minden párttagnak. A „Pravda" az ellenkezőjét teszi. Leszögezi az elvet, de a gyakorlatban nem követi. A gyakorlatban a „Pravda" cikkének egész első bekezdését éppen a *szervezeti* konfliktusba való „beavatkozásnak" szentelte. Sőt. A *szervezeti* konfliktus boncolgatásával a „Pravda" a likvidátorok malmára hajtja a vizet, mert „hallatlanul élesnek" nevezi cikkünket, de ugyanakkor *nem mérlegeli* a goloszosok pártellenes eljárását; — *valótlanságot* állít, amikor a *párt Központi Lapjának* a mensevikek *pártellenes* részével (éppen a goloszosokkal) folytatott harcát *frakciós* összeütközésnek nevezi; — *fél*igazságot mond, amikor nem beszél a „Golosz Szocial-Demokrata" négy szerkesztőjének szakadár kiáltványáról; stb.

Egy munkásújságnak az lett volna a kötelessége,

hogy vagy ne érintse, vagy pedig teljesen és a legigazságosabban tárgyalja a „szervezeti“ konfliktust.

A pártegység egyik komoly akadálya az, hogy leplezni próbálják a „Golosz“ pártellenességét. A „Golosz“ likvidátorságának elhallgatása vagy a vele szemben tanúsított könnyelmű magatartás csak növeli a „Golosz“ veszélyességét.

„Szocial-Demokrat“ 13. sz.
1910 április 26 (május 9).

AZ OSzDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK

Tisztelt Elvtársak!

Kötelességünknek tartjuk tudomásukra hozni, hogy mélységes és szilárd meggyőződésünk szerint a Központi Lap szerkesztőségében teljesen tarthatatlan a helyzet, és hogy a Központi Lap szerkesztőségi állományának megváltoztatása nélkül szerintünk egészen *lehetetlen* érvényre juttatni a párt vonalát.

A Központi Lap szerkesztőségének a plénum után tartott első két ülése keltette csupán bennünk azt a reményt, hogy lehetséges együtt dolgoznunk Martov és Dan elvtárssal. Minthogy Martov elvtárs elfogadta a Központi Bizottságnak a konferenciáról szóló levelét (lásd a Központi Lap 11. számát. Martov *aláírta* ezt a levelet), ez feltétlenül arra vallott, hogy igyekszik *lojálisan* végrehajtani a plénum határozatait. Aki először más húrokat kezdett pengetni, az Dan elvtárs volt; a Központi Lap 11. számának vezércikkét* *károsnak* nyilvánította, és jelenlétünkben *központi lapi opportunizmussal* vádolta Martovot. Mi már ebből is világosan láttuk, hogy a dühödt goloszosok Martovot „opportunistának" tartják, mert alkalmazkodik a párt határozataihoz, és minden csak azon múlik, enged-e Martov a goloszosok nyomásának, vagy sem.

Martov „A helyes úton" című cikke azt mutatta, hogy enged. Nem volt hajlandó a cikket a „Diszkusszionnij Lisztok"-ban közzétenni (bár a cikk nyíltan *vitatkozik* a Központi Lap összetételére vonatkozó központi bizottsági

* Lásd ebben a kötetben 146—155. old. — *Szerk.*

határozaton), s ez arról tanúskodott, hogy megkezdődött a háború. Abban a kérdésben, hogy milyen álláspontot foglaljanak el az illegális szervezetek és harcosok a legálisok tekintetében, Martov e cikkében *nyíltan eltávolodott a Központi Bizottságtól* (a konferenciáról szóló levél, amelyet Martov aláírt) *és Dan felé fordult*. Az illegálisok és a legalisták „egyenjogúságának elmélete" éppen a *Központi Bizottság levelétől való eltávolodást, Martov pálfordulását* jelentette, mert hogy ez az „elmélet" ellentétben áll a Központi Bizottság levelével, azt csak az nem látja, aki behúnyja a szemét.

Amikor Martov, cikkének visszautasítása után (szerkesztőségi megjegyzésbe nem ment bele, a „*Diszkusszionnij Lisztok*"*-ban* való közzétételbe szintén nem) a Központi Lap szerkesztőségében kijelentette, hogy *megkezdi a hadműveleteket*, — Martov és Dan álláspontja teljesen világosan állt előttünk.

Ezt az álláspontot végérvényesen világossá tette a párt előtt: 1) Mihail, Roman és Jurij eljárása; 2) a 16 orosz mensevik kiáltványa; 3) a „*Golosz*" 19—20. száma és 4) a „*Golosz*" négy szerkesztőjének szakadár kiáltványa. Ehhez jön most még 5) Potreszov nyílt likvidátori fellépése a „*Nasa Zarja*"[67] 2. számában, melyben Martovval és másokkal együtt ír, és 6) a „*Golosz Szocial-Demokrata*" szerkesztőségének fellépése Plehanov ellen („Egy szükséges kiegészítés a «Dnyevnyik»-ekhez"[68]), melyben ugyancsak Potreszovval együtt Martinov, Martov és Akszelrod a párt Központi Lapját és a pártigenlő mensevizmust en canaille (söpredékként) lekezelik.

„A likvidátorok «Hangja» a párt ellen" című röpiratunkban és a Központi Lap 12. számában ítéletet mondtunk az első négy fellépésről*. Plehanov a Központi Lap 13. számában, amely egy hét múlva jelenik meg, ítéletet mond Potreszovnak a „*Nasa Zarjá*"*-ban* megjelent cikkéről.

Mint a külföldi mensevik csoportoknak és *mensevik* csoportok részeinek (Párizs, Nizza, San Remo, Genf) 4 határozata már bizonyítja, a pártigenlő mensevikek

* Lásd ebben a kötetben 156—165. old. — *Szerk.*

kezdenek egyesülni és fellépni a *„Golosz Szocial-Demokrata“* ellen, amely végérvényesen a likvidátorok felé fordult. A *pártigenlő* mensevikek nyíltan fellépnek a *„Golosz“* ellen és az oroszországi likvidátorok ellen, nyíltan kimondják, hogy a *„Golosz“* a plénum *után* a likvidátorság felé fordult.

A pártban mindennek következtében olyan helyzet állt elő, amely erősen megváltozott ahhoz viszonyítva, ami a plénum idején volt, s amely ezért okvetlenül megkövetel bizonyos változtatásokat a Központi Lap állományában. A plénum *mindazoknak* a goloszosoknak, *mindazoknak* a szociáldemokratáknak, *mindazoknak* a legális munkásmozgalmi harcosoknak, akik *hajlandók* magukévá tenni a pártelvet, lehetőséget kívánt adni arra, hogy visszatérjenek a pártba és lojálisan dolgozzanak a pártban. A plénum arra számított, hogy nem kerül majd sor a mensevizmus két részének szakítására, hanem mindkét rész együtt magáévá teszi a pártelvet.

A legalisták oroszországi központjának (Potreszov, Mihail és társaik) bűne és a *„Golosz Szocial-Demokrata“* bűne, hogy másképpen történt. A *pártigenlő* mensevikekkel való szakításuk ténnyé vált. A Központi Lap és a „Diszkusszionnij Lisztok“ köré egyesítettünk több *pártigenlő* menseviket (Plehanov, Rappoport, Avgyejev), akikkel — minden nézeteltérésünk ellenére — minden frakciószellemtől mentes, teljesen rendezett pártmunkát kezdünk végezni. Külföldön a bolsevikok csoportjai és a pártigenlő mensevikek lépéseket tesznek az egyesülés érdekében. Ezzel szemben a goloszosok csoportjai határozottan az egyesülés *ellen* dolgoznak.

Tehát nem véletlen és nem személyi okokból kifolyólag alakult ki ilyen lehetetlen helyzet a Központi Lap szerkesztőségében. S ha szerkesztőségünkben most vég nélkül reménytelen civódás folyik, ha mi hárman teljesen képtelenek vagyunk leküzdeni a másik két szerkesztő ellenséges állásfoglalását, ha a Központi Lap egész munkája akadozik — akkor mindez a *helyzet visszásságának* elkerülhetetlen következménye. A plénum határozatainak értelmében a *pártigenlő* mensevikekhez kellene közelednünk, nálunk, a Központi Lapban viszont a *pártellenes* mense-

vikek kíméletlen harcot vívnak a Központi Lapon kívül álló és azt segítő *pártigenlő mensevikek ellen!*

Szilárd meggyőződésünk, hogy a Központi Bizottságban az elvtársak maguk is megértik ennek a helyzetnek teljes tarthatatlanságát, és nem ragaszkodnak hozzá, hogy a szerkesztőségben lefolyt számtalan összeütközés és botrány történetével illusztráljuk. Ezek az összeütközések, vádaskodások, súrlódások, a munka teljes leállása — mindez egyszerű következménye a megváltozott politikai helyzetnek, amely *elkerülhetetlenül* a Központi Lap széthullásához vezet, ha nem tesszük meg azt a lépést, amelyet a plénum határozatainak *egész* szelleme megkövetel, vagyis: ha a pártellenes, likvidátor, goloszos mensevikeket nem váltjuk fel pártigenlő mensevikekkel, akiket *kötelesek* vagyunk segíteni abban, hogy teljesen részeivé váljanak a pártnak és a párt vezető szerveinek.

A pártigenlő mensevikek a Központi Bizottság Külföldi Irodájában már kijelentették, hogy szeretnék, ha a Központi Lap szerkesztőségében (és a Központi Bizottság Külföldi Irodájában) bent lennének képviselőik, vagyis a *pártigenlő* mensevizmus hívei.

Mi a magunk részéről kijelentjük, hogy *teljesen képtelenek vagyunk* a goloszosokkal együtt vezetni a párt Központi Lapját, mert lehetetlen kizárólag oly módon irányítani a munkát, hogy mindig mechanikusan majorizálunk olyan embereket, akikkel nem állunk közös párttalajon.

Reméljük, hogy a Központi Bizottság megteszi a szükséges szervezeti lépéseket a Központi Lap szerkesztőségi állományának megváltoztatása és egy munkaképes *párt*testület megteremtése érdekében.

A megírás ideje:
1910 április második fele (május eleje).

Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 1933.
Aláírás: Lenin és mások, a Központi Lap szerkesztőségének tagjai.

EGY PUBLICISTA JEGYZETEI

Megjelent 1910 március 6-án (19-én)
és május 25-én (június 7-én)
a „Diszkusszionnij Lisztok"
1. és 2. számában.
Aláírás: N. Lenin.

I
AZ OTZOVIZMUS HÍVEINEK ÉS VÉDELMEZŐINEK „PLATFORMJÁRÓL"

Nemrégen Párizsban, a „Vperjod"-csoport kiadásában megjelent egy brosúra: „A jelenlegi helyzet és a párt feladatai. Egy bolsevik csoport által kidolgozott platform". Ez ugyanaz a bolsevik csoport, amelyről a „Proletarij" kibővített szerkesztősége tavaly tavasszal megállapította, hogy új frakciót alakított. Most ez a csoport, mely (amint maga közli) „15 párttagból — 7 munkásból és 8 értelmiségiből áll", megkísérli egységesen, rendszeresen, gyakorlatilag kifejteni külön „platformját". A platform szövegén világosan látszik, hogy óvatos és gondos kollektív munkával igyekeztek lecsiszolni minden érdességet, letompítani az éleket, s nem annyira azt hangsúlyozni, amiben a csoport nem ért egyet a párttal, mint inkább azt, amiben egyetért vele. Éppen ezért fokozottabb mértékben értékes számunkra az új platform, mint egy bizonyos áramlat nézeteinek hivatalos kifejtése.

A bolsevikok csoportja először azt fejti ki, hogyan „fogja fel országunk jelenlegi történelmi helyzetét" (I. pont, 3—13. old.), majd azt, hogyan „fogja fel a bolsevizmust" (II. pont, 13—17. old.). Mindkettőt rosszul fogja fel.

Nézzük az első kérdést. A bolsevikok nézetét (és a párt nézetét) az 1908 decemberi konferenciának a helyzetről szóló határozata fejti ki. Egyetértenek-e az új platform szerzői a határozatban kifejtett nézetekkel? Ha igen, miért nem mondják ezt meg nyíltan? Ha igen, miért kellett külön platformot szerkeszteniök, miért kellett hozzáfogniok a helyzetről alkotott külön „felfogásuk" kifejtéséhez? Ha nem, miért nem mondják meg akkor

világosan, miben is ellenzi tulajdonképpen az új csoport a párt nézeteit?

Hiszen éppen arról van szó, hogy az új csoport maga sincs tisztában e határozat jelentőségével. Az új csoport tudat alatt (vagy félig tudat alatt) hajlik az otzovisták nézetei felé, amelyek *összeegyeztethetetlenek* ezzel a határozattal. Az új csoport brosúrájában e határozatnak nem minden tételéről ad népszerű magyarázatot, hanem csak egy részükről, — a másik részüket pedig nem érti meg (lehet, hogy még csak észre sem veszi jelentőségét). Azok a döntő tényezők, amelyek az 1905-ös forradalmat előidézték, továbbra is megvannak — mondja a határozat. Újabb forradalmi válság érlelődik (f. pont). A harc célja változatlanul a cárizmus megdöntése és a köztársaság kivívása; a proletariátusnak „vezető" szerepet kell betöltenie a harcban, és „a politikai hatalom kivívására" kell törekednie (e. és 1. pont). A világpiaci és világpolitikai viszonyok „a nemzetközi helyzetet egyre forradalmibbá teszik" (g. pont). *Ezeket* a tételeket az új platform népszerűen magyarázza, s *ennyiben* együtt halad a bolsevikokkal és a párttal, *ennyiben* helyes nézeteket fejt ki és hasznos munkát végez.

De éppen az a baj, hogy hangsúlyoznunk kell ezt az *ennyibent*. Az a baj, hogy e határozat *többi* tételét az új csoport *nem érti*, nem érti a többi tétellel való összefüggésüket, s különösképpen nem érti azt, milyen *összefüggésben* vannak az otzovizmussal szemben tanúsított engesztelhetetlen magatartással, amely jellemző a bolsevikokra és nem jellemző erre a csoportra.

A forradalom ismét elkerülhetetlen. A forradalomnak ismét meg kell ostromolnia és meg kell döntenie az önkényuralmat — hangoztatják az új platform szerzői. Ez igaz. De ez még nem minden, amit a *mai* szociáldemokrata forradalmárnak tudnia kell, és amit szem előtt kell tartania. Meg kell értenie, hogy ez a forradalom új módon bontakozik ki, hogy nekünk is új módon kell ahhoz hozzáfognunk (másképpen, mint azelőtt; nemcsak úgy, mint azelőtt; nemcsak azokkal a harci eszközökkel és fegyverekkel, mint azelőtt), s hogy maga az önkényuralom sem az, ami azelőtt volt. S éppen ez az, amit az otzovizmus

védelmezői nem akarnak meglátni! Makacsul továbbra is merevek akarnak maradni, *és ezzel*, akár akarják ezt, akár nem, akár tudatában vannak ennek, akár nem, *szolgálatot tesznek* az opportunistáknak és a likvidátoroknak, egyirányú merevségükkel egy másirányú merevséget támogatnak.

Az önkényuralom *új* történelmi szakaszba lépett. Egy lépést tesz a burzsoá monarchiává való alakulás útján. A III. duma szövetség bizonyos osztályokkal. A III. duma nem véletlen, hanem szükségszerű intézmény ennek az új monarchiának a rendszerében. Az önkényuralom új agrárpolitikája szintén nem véletlen, hanem szükségszerű, burzsoá szempontból szükségszerű és burzsoá mivoltában szükségszerű láncszeme az új cárizmus politikájának. *Sajátos* történelmi szakasz vár ránk az új forradalom kibontakozásának *sajátos* feltételeivel. Nem vehetjük számba ezt a sajátságot, nem készülhetünk fel erre az új forradalomra, ha csakis a régi módon cselekszünk, ha nem tudjuk felhasználni még a duma szószékét is stb.

Ezt az utóbbi tételt nem tudják megérteni az otzovisták. Az otzovizmus védelmezői pedig, akik az otzovizmust „jogos árnyalatnak" nyilvánítják (a szóban forgó brosúra 28. oldala), még most sem tudják megérteni, milyen *összefüggésben* van ez a tétel *az egész gondolatkörrel*, a mai helyzet sajátos voltának elismerésével, azzal a törekvésünkkel, hogy taktikánkban *figyelembe vegyük* ezt a sajátosságot! Azt hajtogatják, hogy „forradalomközi időszakban" élünk (29. old.), hogy a mai helyzet „átmenet a demokratikus forradalom két hulláma között" (32. old.), de hogy mi a *sajátossága* ennek az *„átmenetnek"*, azt képtelenek megérteni. Ha viszont nem értjük meg ezt az *átmenetet*, nem juthatunk túl rajta úgy, hogy a forradalomnak ez hasznára legyen, nem készülhetünk fel az új forradalomra, nem *mehetünk át* a második hullámra! Az új forradalomra való készülődés ugyanis nem merülhet ki annak ismételgetésében, hogy a forradalom elkerülhetetlen: készülődésképpen olyan propaganda-, agitációs és szervező munkát kell végeznünk, amely figyelembe veszi *ennek az átmenetnek a sajátosságát.*

Íme egy példa arra, hogy egyesek beszélnek ugyan *átmeneti* helyzetről, de nem értik, miben is áll ez az *átmenet*. „Hogy Oroszországban nincs semmiféle igazi alkotmány, a duma pedig csupán az alkotmányosság délibábja, hatalom és jelentőség nélkül — ezt a lakosság tömegei tapasztalatból nagyon jól tudják, sőt egyre világosabban látja az egész világ" (11. old.). Hasonlítsuk össze ezzel azt az értékelést, melyet a decemberi határozat adott a III. dumáról: „A június 3-i államcsínnyel és a III. duma létrehozásával nyíltan megpecsételték és elismerték a cárizmus szövetségét a feketeszázas földesurakkal és a kereskedelmi-ipari burzsoázia felső rétegeivel."

Bizonyára „világosan látja az egész világ", hogy a platform szerzői mégiscsak nem értették meg a határozatot, bár a pártsajtó egy egész esztendeig ezerszer magyarázta és mindenkinek a szájába rágta. És persze nem azért nem értették meg, mert nehéz a felfogóképességük, hanem azért, mert nyomasztólag hat rájuk az otzovizmus és az otzovista gondolatkör.

III. dumánk feketeszázas-októbrista duma. Hogy az októbristáknak és a feketeszázasoknak Oroszországban nincs „hatalmuk és jelentőségük" (mint ahogy a platform szerzőinél kisült), ez ostobaság. Az a körülmény, hogy nincs „igazi alkotmány", hogy a hatalom teljesen az önkényuralom kezében maradt, egyáltalán nem zárja ki azt a sajátos történelmi helyzetet, amikor ez a hatalom országos méretekben, országos jelentőségű, nyíltan működő intézményekben kénytelen megszervezni bizonyos osztályok ellenforradalmi szövetségét, s amikor bizonyos osztályok, alulról, maguk is ellenforradalmi blokkokba szerveződnek, amelyek segítőkezet nyújtanak a cárizmusnak. Ha a cárizmus „szövetsége" ezekkel az osztályokkal (egy olyan szövetség, amelynek célja, hogy megőrizze a feudális földesurak hatalmát és jövedelmét) az adott, *átmeneti* időszakban az osztályok uralmának és a cár meg a cári banda uralmának sajátos formája, melyet az „első forradalmi hullám" veresége után az ország polgári fejlődése hoz létre — akkor a duma-szószék felhasználása nélkül *szó sem lehet* az átmeneti időszak kihasználásáról. Az a sajátos taktika, hogy felhasználjuk

azt a szószéket, amelyről az ellenforradalmárok beszélnek, a forradalom előkészítése *érdekében* ebben az esetben *kötelező*, s az *egész* történelmi helyzet sajátosságából fakad. Ha viszont a duma csak az alkotmány „délibábja", „hatalom és jelentőség nélkül", akkor a burzsoá Oroszország, a burzsoá monarchia fejlődésében, a felső osztályok uralmi formájának stb. fejlődésében nincsen semmiféle *új* szakasz, és akkor az otzovistáknak, természetesen, *elvben* igazuk van!

De ne gondoljuk, hogy a platformból idézett mondat véletlen nyelvbotlás. „Az Állami Dumáról" szóló külön fejezetben (25—28. old.) már a legelején ezt olvashatjuk: „ezidáig minden Állami Duma olyan intézmény volt, mely nem rendelkezett reális erővel és hatalommal, s nem fejezte ki az ország tényleges erőviszonyait. A kormány a népi mozgalom nyomására hívta össze ezeket a dumákat, hogy egyrészt a tömegek felháborodását a közvetlen harc útjairól a békés választás útjaira terelje, másrészt, hogy ezekben a dumákban megegyezésre jusson azokkal a társadalmi csoportokkal, amelyek a forradalom elleni harcában támogathatnák a kormányt..." Ez aztán a zavaros és odavetett gondolatoknak egész halmaza. Ha a kormány azért hívta össze a dumákat, hogy megegyezésre jusson az ellenforradalmi osztályokkal, akkor ebből éppen az következik, hogy az első és a második dumának *nem* volt „ereje és hatalma" (hogy segítse a forradalmat), a III. dumának viszont *volt és van* (hogy segítse az ellenforradalmat). A forradalmárok megtehették (és bizonyos körülmények között kötelességük is volt), hogy ne vegyenek részt olyan intézményben, amely képtelen volt segíteni a forradalmat. Ez vitathatatlan. Amikor a platform szerzői egy kalap alá veszik a forradalmi időszak effajta intézményeit a „forradalomközi időszak" dumájával, amelynek van ereje, hogy segítse az ellenforradalmat, szörnyű hibát követnek el. A helyes bolsevik nézeteket éppen olyan esetekre terjesztik ki, amelyekre ezek valójában nem terjednek ki! Ez nem más, mint a bolsevizmus karikatúrája.

Összefoglalva a bolsevizmusról alkotott „felfogásukat", a platform szerzői egy külön d. pontot is szerkesztettek

(16. old.), melyben ez a „karikatúra"-forradalmiság, mondhatni, klasszikus formában jut kifejezésre. Íme a pont teljes szövege:

„d) Egészen a forradalom befejeződéséig a munkásosztály harcának egyetlen féllegális és legális útja és módja, így az Állami Dumában való részvétel sem lehet önálló és döntő jelentőségű, — ezek csupán eszközök ahhoz, hogy összegyűjtsük és felkészítsük az erőket a közvetlen forradalmi, nyílt tömegharchoz."

Kiderül, hogy a „forradalom befejezése" *után* a legális harci módszereknek, „így" a parlamentarizmusnak is, *lehet* önálló és döntő jelentőségük!

Ez nem igaz. Akkor sem lehet. A „vperjodisták" platformja badarságot mond.

Továbbá. Kiderül, hogy a „forradalom befejezéséig" valamennyi harci módszernek, *kivéve* a legális és a féllegális harci módszereket, vagyis *valamennyi illegális* harci módszernek *lehet* önálló és döntő jelentősége!

Ez nem igaz. Vannak olyan illegális harci módszerek, amelyek „*nem* lehetnek önálló és döntő jelentőségűek" sem a „forradalom befejezése" *után* (például az illegális propagandakörök), sem a „forradalom befejezéséig" (például, az ellenség anyagi eszközeinek birtokba vétele, vagy a letartóztatottak erőszakos kiszabadítása, vagy a besúgók meggyilkolása stb.), — „ezek *csupán*" stb., mint az a „*platform*" szövegében olvasható.

Továbbá. Miféle „forradalom befejezéséről" van itt szó? Nyilvánvalóan, *nem* a szocialista forradalom befejezéséről, mert akkor már nem lesz meg a munkásosztály harca, hiszen egyáltalán nem lesznek osztályok. Tehát a *polgári demokratikus* forradalom befejezéséről van szó. Nézzük meg most, mit is „értettek" a platform szerzői a polgári demokratikus forradalom *befejezésén?*

Általában véve ezen a kifejezésen két dolgot érthetünk. Ha tág értelemben használjuk, a polgári forradalom objektív történelmi feladatainak megoldását, a polgári forradalom „befejezését", vagyis a polgári forradalom keletkezésére alkalmas talaj megszüntetését, a polgári forradalmak *egész ciklusának* befejezését értjük rajta. Ebben az értelemben például Franciaországban

a polgári demokratikus forradalom csak 1871-ben *fejeződött be* (s 1789-ben kezdődött). Ha viszont szűk értelemben használjuk ezt a szót, egy különálló forradalomra gondolunk, a polgári forradalmak egyikére, ha úgy tetszik a „hullámok" egyikére, amely ostromolja a régi rendszert, de nem veri le, nem mossa el a talajt a további polgári forradalmak alól. Ebben az értelemben Németországban az 1848-as forradalom 1850-ben vagy az ötvenes években „fejeződött be", de egyáltalán nem húzta ki a talajt a hatvanas évek forradalmi fellendülése alól. Franciaországban az 1789-es forradalom — mondjuk — 1794-ben „fejeződött be", de ezzel egyáltalán nem húzta ki a talajt az 1830-as és 1848-as forradalom alól.

Akár tág, akár szűk értelemben fogjuk fel a platformnak ezeket a szavait: „egészen a forradalom befejezéséig" — mindenféleképpen értelmetlenek. Mondanunk sem kell, hogy teljesen ostoba dolog volna, ha most próbálnánk meghatározni a forradalmi szociáldemokrácia taktikáját a lehetséges oroszországi polgári forradalmak egész időszakának *egészen* a befejezéséig. Az 1905—1907-es forradalmi „hullámról" pedig, vagyis az első oroszországi polgári forradalomról maga a platform is kénytelen elismerni, hogy „az első forradalmi hullámot legyőzte" (mármint az önkényuralom — 12. old.), hogy jelenleg „forradalomközi", „a demokratikus forradalom két hulláma közötti" időszakban élünk.

Vajon mi az oka a „platform" e végtelen és reménytelen zagyvaságának? Nem más, mint az, hogy a platform diplomatikusan elhatárolja magát az otzovizmustól, de úgy, hogy egyáltalán nem lép ki az otzovizmus gondolatköréből, nem javítja ki az otzovizmus alapvető hibáját, sőt még csak észre sem veszi azt. Nem más, mint az, hogy az otzovizmus a „vperjodisták" szemében „jogos árnyalat", *vagyis* szerintük a karikatúra-bolsevizmus otzovista árnyalata a *törvény*, a példakép, a felülmúlhatatlan példakép. Aki egyszer erre a lejtőre lép, az feltartóztathatatlanul a reménytelen zagyvaság mocsarába csúszik és bele is süllyed; az szavakat és jelszavakat *ismételget* anélkül, hogy képes volna *átgondolni* alkalmazhatóságuk feltételeit és jelentőségük mértékét.

Mi az oka például annak, hogy a bolsevikok 1906—1907-ben az opportunistákkal szemben oly gyakran ezt a jelszót hirdették: a forradalom még nem fejeződött be? Az, hogy az objektív körülmények folytán szó sem lehetett a forradalomnak a szó szűkebb értelmében vett befejezéséről. Vegyük szemügyre akár a II. duma időszakát. A világ legforradalmibb parlamentje és alighanem a legreakciósabb önkényuralmi kormány. Ebből nem volt más kivezető út, mint egy felülről jövő államcsíny vagy egy alulról jövő felkelés, és bárhogyan csóválják is most fejüket a főokos szőrszálhasogatók, az államcsíny előtt senki sem kezeskedhetett azért, hogy ez sikerül a kormánynak, hogy simán zajlik le, hogy II. Miklós nem töri ki rajta a nyakát. „A forradalom még nem fejeződött be“ jelszónak a lehető legelevenebb, közvetlenül fontos, gyakorlatilag érzékelhető jelentősége volt, mert *csakis* ez a jelszó fejezte ki helyesen, mi a helyzet, milyen irányban fejlődik a dolog az események objektív logikája következtében. S ha valaki most, amikor az otzovisták maguk is elismerik, hogy a jelenlegi helyzet „forradalomközi“ helyzet, azt állítja az otzovizmusról, hogy ez „a forradalmi szárny jogos árnyalata“ — „egészen a forradalom befejezéséig“ — mi ez, ha nem reménytelen zagyvaság?

Aki ki akar kerülni ebből a circulus vitiosusból, annak nem az a teendője, hogy diplomatizáljon az otzovizmussal, hanem az, hogy kihúzza alóla az ideológiai talajt; annak a decemberi határozat álláspontjára kell helyezkednie, és alaposan át kell gondolnia ezt az álláspontot. A jelenlegi forradalomközi időszak magyarázata nem véletlenekben keresendő. Ma már kétségtelen, hogy ez egy külön fejlődési szakasza az önkényuralomnak, a burzsoá monarchiának, a burzsoá feketeszázas parlamentarizmusnak, a cárizmus burzsoá falusi politikájának, az ellenforradalmi burzsoázia által mindehhez nyújtott támogatásnak. Ez az időszak, kétségtelenül, *átmeneti* időszak „a forradalom két hulláma között“, de ahhoz, hogy felkészülhessünk a második forradalomra, éppen az szükséges, hogy számba vegyük ennek az átmenetnek a sajátosságát, hogy taktikánkat és szervezetünket hozzá tudjuk idomítani ehhez a nehéz, súlyos, sötét, de a „kampány“

folyamán ránk kényszerített átmenethez. A duma-szószék, s ugyanúgy minden más legális lehetőség kihasználása a meglehetősen egyszerű, semmi „nagyszerű" eredményt nem biztosító harci eszközök közé tartozik. De az átmeneti időszak éppen azért átmeneti időszak, mert specifikus feladata az *erők* felkészítése és összegyűjtése, nem pedig az erők közvetlen, határozott fellépése. Tudnunk kell helyesen megszervezni ezt a minden külső fényt nélkülöző tevékenységet, tudnunk kell ehhez felhasználni mindazokat a féllegális intézményeket, amelyek a feketeszázas-októbrista duma időszakára jellemzők, tudnunk kell *ezen a talajon is* megőrizni a forradalmi szociáldemokrácia valamennyi hagyományát, nemrégi hősi múltjának valamennyi jelszavát, munkájának egész szellemét, az opportunizmussal és a reformizmussal szemben tanúsított kérlelhetetlenségét — ez a *párt feladata*, ez a mai helyzetből fakadó feladatunk.

Elemeztük az új platform első eltérését az 1908 decemberi konferencia határozatában kifejtett taktikától. Láttuk, hogy ez eltérés az otzovista eszmék irányában, olyan eszmék irányában, amelyeknek semmi közük sincs sem a jelenlegi helyzet marxista elemzéséhez, sem általában a forradalmi szociáldemokraták taktikájának alapelveihez. Most vizsgáljuk meg az új platform második eredeti vonását.

Az új csoport ugyanis azt a feladatot tűzi ki, hogy „meg kell teremteni" és „a tömegek között el kell terjeszteni egy új, proletár" kultúrát: „ki kell fejleszteni a proletár tudományt, a proletárok körében meg kell erősíteni az igazi elvtársi kapcsolatokat, ki kell dolgozni a proletár filozófiát, s a proletárok törekvései és tapasztalatai irányába kell terelni a művészetet" (17. old.).

Ez kitűnő példa arra a naiv diplomáciára, amely az új platformban a dolog lényegének eltussolását szolgálja. Hát nem naivság, hogy a „tudomány" és a „filozófia" *közé* odaállítják „az igazi elvtársi kapcsolatok megerősítését"? A *platformba* az új csoport beveszi vélt *sérelmeit*, a többi csoportok (mégpedig elsősorban az ortodox bolsevikok) elleni vádjait, hogy t. i. *azok* megbontották

az „igazi elvtársi kapcsolatokat". Éppen ez ennek a mulatságos pontnak *igazi* tartalma.

„A proletár tudomány" itt ugyancsak „gyalázatosan rosszul" hat. Először is, mindeddig csak egy proletár tudományt ismerünk — a marxizmust. A platform szerzői valamilyen oknál fogva rendszeresen kerülik ezt az egyetlen pontos terminust, s mindenütt ezt a kifejezést használják: „tudományos szocializmus" (13, 15, 16, 20, 21. old.). Tudjuk, hogy erre az utóbbi terminusra nálunk Oroszországban a marxizmus nyílt ellenfelei is igényt tartanak. Másodszor, ha a platformba felveszik a „proletár tudomány" fejlesztésének feladatát, akkor a platform szerzőinek világosan meg kell mondaniok, korunk miféle ideológiai, elméleti harcára gondolnak tulajdonképpen, és kinek az oldalára állnak. Erről hallgatni naiv ravaszkodás, hiszen a *dolog lényege* világos mindenki előtt, aki ismeri az 1908—1909-es szociáldemokrata irodalmat. A *mi* időnkben a tudomány, a filozófia, a művészet terén kitört a harc a marxisták és a machisták között. Legalábbis nevetséges, ha valaki szemet huny ezen a közismert tényen. „Platformot" nem azért kell írni, hogy elkenje a nézeteltéréseket, hanem azért, hogy azokat tisztázza.

Egészen ügyetlen módon elárulják magukat a szerzők a platform idézett helyén. Mindenki tudja, hogy *a gyakorlatban* „proletár filozófián" éppen a *machizmust* értik — és minden értelmes szociáldemokrata azonnal megfejti az „új" *álnevet*. Hiába is eszelték ki ezt az álnevet. Hiába is bújtak e mögé az álnév mögé. Az új csoport legbefolyásosabb írói magva csakugyan a machista csoport, amely szerint a nem machista filozófia nem „proletár" filozófia.

S ha a platformban akartak volna erről beszélni, meg is kellett volna kereken mondani: az új csoport egyesíti mindazokat, akik harcolni fognak a filozófia és a művészet terén érvényesülő nem „proletár", vagyis nem machista elméletek ellen. Ez egy mindenki előtt jól ismert *ideológiai* áramlat egyenes, őszinte, nyílt fellépése, a többi áramlat elleni hadbalépése lett volna. Ha valaki a párt szempontjából nagy fontosságot tulajdonít az ideológiai harcnak, akkor éppen nyíltan hadüzenettel lép fel, s nem köntörfalaz.

És mi mindenkit felhívunk, hogy határozottan, világosan válaszoljon a marxizmus elleni filozófiai harcnak a platformban való burkolt tálalására. *Csakugyan* éppen a *marxizmus elleni harcot* leplezi mindaz, amit a „proletár kultúráról" mondanak. Az új csoport „eredetisége" abban rejlik, hogy egy párt-platformba belevitte a *filozófiát*, de nem mondta meg nyíltan, hogy *tulajdonképpen* milyen irányt is képvisel a filozófiában.

Egyébként, nem lehetne azt mondani, hogy a platform idézett szavainak reális tartalma teljes egészében negatív. Rejlik mögötte valamelyes pozitív tartalom is. Ez a pozitív tartalom kifejezhető egyetlen egy szóval: M. Gorkij.

Csakugyan, miért is titkolnánk el egy tényt, amelyet már felkapott (elferdítve és kiforgatva azt) a polgári sajtó, t. i. azt, hogy M. Gorkij az új csoport hívei közé tartozik. Márpedig Gorkij kétségtelenül a *proletár* művészet legkiválóbb képviselője; már eddig is sokat tett és még többet tehet érte. A szociáldemokrata párt bármely frakciója joggal büszke lehet, ha Gorkij hozzá tartozik, de aki ezen az alapon felveszi *platformjába* a „proletár művészetet", az szegénységi bizonyítványt állít ki a platformnak, az csoportját irodalmi *körré* szűkíti, amely elárulja, hogy „tekintélyuralomra" törekszik... A platform szerzői nagyon sokat beszélnek a tekintélyek elismerése ellen, de nem magyarázzák meg nyíltan, mire is gondolnak. Arra céloznak, hogy szerintük a filozófiai materializmus védelme és az otzovizmus elleni harc a bolsevikoknál egyes „tekintélyek" vállalkozása (finom célzás, pedig vaskos eset!), akikben a machizmus ellenségei — úgymond — „vakon hisznek". Az efféle kirohanások persze egészen gyerekes dolgok. De éppen a „vperjodisták" azok, akik rosszra használják fel a tekintélyeket. Gorkij tekintély a proletár művészetben, ez vitathatatlan. Aki „ki akarja használni" (persze ideológiai értelemben) *ezt* a tekintélyt a machizmus és az otzovizmus erősítésére, az *példát* mutat arra, hogy mire nem szabad *tekintélyeket* felhasználni.

A proletár művészetben M. Gorkij hatalmas *plusz*, függetlenül attól, hogy rokonszenvezik a machizmussal és az otzovizmussal. A szociáldemokrata proletármozgalom

fejlesztése szempontjából egy *platform*, amely a pártban elkülöníti az otzovisták és a machisták csoportját, speciális csoportfeladatként tűzve ki az állítólagos „proletár“ művészet fejlesztését, — *mínusz*, mert e platform egy nagy tekintély munkásságában éppen azt akarja erősíteni és felhasználni, ami gyenge oldala, ami negatívum a proletariátusnak tett óriási szolgálatai mellett.

II

PÁRTUNK „EGYESÜLÉSI VÁLSÁGA“

E cím láttán, egyik-másik olvasó bizonyára nem hisz a szemének. „Csak ez hiányzott még! Mi mindenféle válság nem volt már pártunkban — erre íme még egy újabb válság, *egyesülési* válság?“

Liebknechttől vettem át ezt az oly furcsán hangzó kifejezést. Liebknecht 1875-ben használta Engelsnek írott levelében (április 21), melyben a lassallisták és az eisenachiak egyesüléséről beszélt. Marxnak és Engelsnek akkor az volt a véleménye, hogy ebből az egyesülésből semmi jó nem sül ki[69]. Liebknecht próbálta eloszlatni aggodalmukat, és azt bizonygatta, hogy a német szociáldemokrata párt, amely szerencsésen túljutott sokféle válságon, az „egyesülési válságot“ is elviseli (lásd Gustav Mayer. „Johann Baptist von Schweitzer und die Sozialdemokratie“. Jena, 1909, S. 424*).

Teljesen kétségtelen, hogy a mi pártunk, az OSzDMP, is sikeresen túljut a *maga* egyesülési válságán. De hogy a pártban most ilyen válság van, azt látja mindenki, aki ismeri a Központi Bizottság plenáris ülésének határozatait és a plénum után bekövetkezett eseményeket. Ha az ember a plénum határozatai alapján ítél, esetleg úgy tűnik, hogy az egyesülés a legteljesebb mértékben megvan, hogy ez befejezett tény. Ha viszont annak alapján ítél, ami most, 1910 május elején van, vagyis a Központi Lapnak a likvidátorok kiadásában megjelenő „Golosz Szocial-

* — Gustav Mayer. „Johann Baptist von Schweitzer és a szociáldemokrácia“. Jéna 1909. 424. old. — *Szerk.*

Demokratá"-val vívott éles harca alapján, Plehanovnak és a többi pártigenlő mensevíknek a „goloszosokkal" támadt vitája alapján, a „Vperjod-csoportnak" a Központi Lap ellen intézett hallatlanul gyalázkodó támadásai alapján (lásd a csoport nemrég megjelent röplapját: „A bolsevik elvtársakhoz"), — akkor távol álló ember szemében könnyen látszatnak tűnhet *minden* egyesülés.

A párt nyílt ellenségei ujjonganak. Az otzovizmus „vperjodista" hívei és leplezői féktelenül szitkozódnak. Még dühödtebben gyalázkodnak a likvidátorok vezérei — Akszelrod, Martinov, Martov, Potreszov és mások — „Egy szükséges kiegészítés Plehanov «Dnyevnyik»-jeihez" című röplapjukban. A „békítgetők" vállukat vonogatják, panaszkodnak és tehetetlenül hebegnek (lásd a Trockij nézeteit valló „Bécsi szociáldemokrata pártklub" 1910 április 17-i határozatát).

A legfontosabb és alapvető kérdésre azonban, mármint arra, hogy *mik az okai* annak, hogy pártunk egyesülése úgy megy, ahogy megy, és nem másképpen, hogy a plénumon létrejött teljes egyesülést (legalábbis látszólag teljes egyesülést) a teljes szétválás (legalábbis látszólag teljes szétválás) váltotta fel, valamint arra a kérdésre, hogy a pártunkon belüli és a párton kívüli „erőviszonyok" folytán milyen irányban *kell* pártunknak tovább fejlődnie, — ezekre az alapvető kérdésekre nem adnak semmiféle választ sem a likvidátorok (a goloszosok), sem az otzovisták (a vperjodisták), sem a békítgetők (Trockij és a „bécsiek").

A szitkozódás és a frázispufogtatás nem felelet.

1. KÉT NÉZET AZ EGYESÜLÉSRŐL

A likvidátorok és az otzovisták megható egyetértésben szidják a bolsevikokat, mint a bokrot (az előbbiek még Plehanovot is). Bűnösek a bolsevikok, bűnös a Bolsevik Központ, bűnösek „Lenin és Plehanov «individualista» tempói" („Egy szükséges kiegészítés", 15. old.), bűnös a „Bolsevik Központ volt tagjainak" „felelőtlen csoportja" (lásd a „Vperjod"-csoport röplapját). A likvidátorok és az otzovisták ebben a tekintetben teljesen szolidárisak;

az ortodox bolsevizmus ellen alkotott *blokkjuk* (ez a blokk, amely *nemegyszer* a plénumon lefolyt harcot is jellemezte, amiről később külön lesz szó) vitathatatlan tény; a két szélsőséges, egyaránt a burzsoá eszmékhez való alkalmazkodást kifejező, egyaránt pártellenes áramlat képviselői teljesen egyetértenek párton belüli politikájukban, a bolsevikok ellen vívott harcban és a Központi Lapnak „bolsevik" lappá való nyilvánításában. De Akszelrod és Alekszinszkij legvadabb gyalázkodása is csak azt leplezgeti, hogy egyáltalán nem értik a párt egyesülésének értelmét és jelentőségét. Trockij (— a bécsiek) határozata csak külsőleg tér el Akszelrod és Alekszinszkij „vallomásaitól". Nagyon „óvatosan" van megszerkesztve, és „frakción felüli" igazságosságra tart igényt. De mi az értelme? Mindenben, nemdebár, a „bolsevik vezérek" a bűnösek — ez ugyanaz a „történelemfilozófia", mint Akszelrod és Alekszinszkij esetében.

A bécsi határozatnak már az első bekezdésében ezt olvassuk: „... valamennyi frakció és irányzat képviselői... határozatukkal" (amelyet a plénumon hoztak) „tudatosan és megfontoltan felelősséget vállaltak arra, hogy *az adott körülmények között, együttműködve az adott személyekkel, csoportokkal és intézményekkel* végrehajtják az elfogadott határozatokat." A „Központi Lapban lezajlott konfliktusokról" van szó. Ki „felelős" a Központi Lapban a plénum „határozatainak végrehajtásáért"? Nyilván a Központi Lap többsége, vagyis a bolsevikok és a lengyelek; ők a felelősek azért is, hogy az „adott személyekkel", vagyis a goloszosokkal és a vperjodistákkal „együttműködve" hajtsák végre a plénum határozatait.

Mit mond a plénum fő határozata abban a részében, mely pártunk „legfájóbb" kérdéseivel foglalkozik, azokkal a kérdésekkel, amelyeken a plénum előtt a leginkább vitatkoztak, és amelyeken a plénum után a legkevésbé lett volna szabad vitatkozni?

Azt, hogy *a proletariátusra gyakorolt burzsoá hatás megnyilvánulása* egyrészt az illegális szociáldemokrata párt tagadása, szerepének és jelentőségének lekicsinylése stb., másrészt a szociáldemokrácia dumabeli munkájának és a legális lehetőségek kihasználásának tagadása,

mind az egyik, mind a másik jelentőségének meg nem értése stb.

Most felmerül a kérdés, mi is az értelme ennek a határozatnak:

Vajon az, hogy a goloszosoknak őszintén és visszavonhatatlanul keresztet kellett volna vetniök az illegális párt tagadására, lekicsinylésére stb., hogy ezt elhajlásnak kellett volna tekinteniök, hogy ettől meg kellett volna szabadulniok, hogy ezt az elhajlást elítélő szellemben gyakorlati munkát kellett volna végezniök; — hogy a vperjodistáknak őszintén és visszavonhatatlanul keresztet kellett volna vetniök a dumabeli tevékenység és a legális lehetőségek tagadására stb.; — hogy a Központi Lap többségének mindenképpen igyekeznie kellett volna „együttműködni" a goloszosokkal és a vperjodistákkal, *azzal a feltétellel*, hogy azok őszintén, következetesen és visszavonhatatlanul szakítanak a plénum határozatában részletesen leírt „elhajlásokkal"?

Vagy az az értelme a határozatnak, hogy a Központi Lap többsége felelős azért, hogy — „együttműködve az *adott*" goloszosokkal, akik *továbbra is* változatlanul, sőt még durvább formában védelmezik a likvidátorságot, az adott vperjodistákkal, akik továbbra is változatlanul, sőt még durvább formában síkraszállnak az otzovizmus, az ultimatizmus stb. jogos volta mellett — végrehajtsa a határozatokat (a likvidátor és az otzovista elhajlás leküzdéséről)?

Csak fel kell vetnünk ezt a kérdést, s nyomban látjuk, milyen üresek Trockij határozatának csengő frázisai, s mennyire nincsen *valójában* más céljuk, mint annak az álláspontnak a védelmezése, amelyen Akszelrod és társai, Alekszinszkij és társai vannak.

Trockij már a határozat első szavaiban teljesen kifejezésre juttatta a legrosszabbfajta békülékenység szellemét, egy idézőjeles „békülékenység", egy olyan körösdi, nyárspolgári békülékenység szellemét, amely „adott személyekből" indul ki, nem pedig a pártmunka adott irányvonalából, adott szelleméből, adott eszmei és politikai tartalmából.

Nos, éppen emiatt áthidalhatatlan szakadék van

Trockij és társai „békülékenysége“ között — amely gyakorlatilag a leghívebben szolgálja a likvidátorokat és az otzovistákat, s ezért annál veszélyesebb baj a pártban, minél ravaszabbul, minél körmönfontabban, minél nagyobb hangon takaródzik állítólagos pártigenlő és állítólagos frakcióellenes szavalatokkal —, és az igazi pártigenlés között, amely a pártnak a likvidátorságtól és az otzovizmustól való megtisztításában rejlik.

Mi hát valójában az, ami számunkra adva van, mint a párt feladata?

„Adva vannak-e“ az „adott személyek, csoportok és intézmények“, amelyeket irányvonaluktól, munkájuk tartalmától, a likvidátorsághoz és az otzovizmushoz való viszonyuktól függetlenül „ki kell békíteni“?

Vagy pedig adva van számunkra a párt vonala, adva van egész munkánk eszmei-politikai iránya és tartalma, adva van az a feladat, hogy ezt a munkát megtisztítsuk a likvidátorságtól és az otzovizmustól — egy olyan feladat, amelyet „személyektől, csoportoktól és intézményektől“ függetlenül, az ezzel a vonallal egyet nem értő vagy ezt a vonalat nem követő „személyek, intézmények és csoportok“ szembeszegülése ellenére végre kell hajtani?

Két nézet lehetséges bármilyen pártegyesülés jelentőségét és megvalósításának feltételeit illetően. Rendkívül fontos, hogy megértsük e nézetek különbségét, mert ezek „egyesülési válságunk“ fejlődése folyamán egymásbafonódnak, összekeverednek, és ha nem határoljuk el az egyik nézetet a másiktól, nem igazodhatunk el ebben a válságban.

Az egyesülésre vonatkozó egyik nézet esetleg „az adott személyek, csoportok és intézmények“ „kibékítését“ tartja a legfontosabbnak. Hogy egységesek-e a pártmunkával, e munka irányvonalával kapcsolatos nézeteik, az már másodrangú kérdés. A nézeteltéréseket lehetőleg el kell hallgatni, nem pedig feltárni ezek gyökereit, jelentőségét, objektív feltételeit. „Kibékíteni“ kell a személyeket és csoportokat — ez a legfontosabb. Ha nem tudnak megegyezni a közös vonal megvalósítását illetően, úgy kell értelmezni ezt a vonalat, hogy azt mindenki elfogadhassa. Élni és élni hagyni. Ez nyárspolgári „békülékenység“,

amely elkerülhetetlenül körösdi diplomatizálásra vezet. „Betömni" a nézeteltérések forrásait, agyonhallgatni a nézeteltéréseket, mindenáron „elsimítani" a „konfliktusokat", semlegesíteni az ellenségeskedő irányzatokat — ez az effajta „békülékenység" legfőbb gondja. Érthető, hogy olyan viszonyok között, amikor egy illegális párt hadműveleteiben külföldi bázisra támaszkodik, ez a körösdi diplomatizálás kitárja a kaput azok előtt a „személyek, csoportok és intézmények" előtt, amelyek a „kibékítésre" és „semlegesítésre" irányuló különböző kísérletekben a „becsületes ügynökök" szerepét játsszák.

Lám mit mond Martov a „Golosz" 19—20. számában a plénumon tett egyik ilyen próbálkozásról:

„A mensevikek, a «pravdisták» és a bundisták a Központi Lapnak olyan összetételét javasolták, amely biztosítaná a pártgondolat két ellentétes irányzatának «*semlegesítését*», nem adna egyiknek sem határozott többséget, és ezzel *rákényszerítené* a pártlapot arra, hogy minden lényeges kérdésben dolgozza ki azt a *középvonalat*, amely a pártmunkások többségét egyesítheti."

A mensevikek javaslatát, mint ismeretes, nem fogadták el. Trockij, aki *semlegesítőként* jelöltette magát a Központi Lapba, megbukott. Az ugyanerre a tisztségre kiszemelt bundista jelölését — ezt a jelölést a mensevikek ajánlották felszólalásaikban — még csak szavazásra sem bocsátották.

Ez volt hát a *tényleges* szerepe azoknak a szó rossz értelmében vett „békítgetőknek", akik a bécsi határozatot írták, és akiknek a nézetei kifejezésre jutnak Ionovnak az „Otkliki Bunda" 4. számában megjelent, most kezembe került cikkében. A mensevikek *nem mertek* olyan Központi Lapot javasolni, amelyben az *ő* irányzatuk van többségben — ugyanakkor azonban elismerték, mint Martovnak általam idézett fejtegetéséből látható, hogy a pártban *két ellentétes áramlat* van. A mensevikeknek eszükbe sem jutott, hogy olyan Központi Lapot javasoljanak, amelyben az *ő* irányzatuk van többségben. Még csak meg sem próbálták elérni, hogy egy olyan Központi Lap jöjjön létre, amely határozott irányt követ (ennyire világos

volt a plénumon, hogy a mensevikeknek nincsen irányuk, s egyelőre csak azt követelték tőlük, egyelőre csak azt várták tőlük, hogy őszintén és következetesen szakítsanak a likvidátorsággal). A mensevikek a Központi Lapban „semlegesítésre" törekedtek, és *semlegesítőként* a bundistát vagy Trockijt jelölték. A bundistának és Trockijnak a házasságközvetítő szerepét kellett volna játszania, aki vállalja az „adott személyek, csoportok és intézmények" „összeházasítását", függetlenül attól, hogy az egyik fél szakít-e a likvidátorsággal vagy sem.

A házasságközvetítőnek ez a szempontja az „eszmei alapja" Trockij és Ionov békülékenységének. Amikor panaszkodnak és könnyeket hullatnak amiatt, hogy az egyesülés nem sikerült, ezt cum grano salis* kell érteni. Ezt úgy kell érteni, hogy a házasságközvetítés nem sikerült. Hogy „meghiúsultak" az egyesülésbe vetett remények, amelyeket Trockij és Ionov táplált, azok a remények, hogy a likvidátorsághoz való viszonyuktól függetlenül sikerül egyesülni „az adott személyekkel, csoportokkal és intézményekkel", ez csak azt jelenti, hogy a házasságközvetítők kudarcot vallottak, hogy helytelen, reménytelen, szánalmas álláspontra helyezkedtek, de korántsem jelenti a pártegyesülés kudarcát.

Van erre az egyesülésre vonatkozólag egy másik nézet is. Ez a másik nézet abból indul ki, hogy számos, „az adott (a plénumnak és a plénumon adott) személyek, csoportok és intézmények" ilyen vagy olyan összetételétől független, mélyen gyökerező, objektív ok folytán a két régi, két fő oroszországi szociáldemokrata frakcióban már régóta kezdtek végbemenni, és továbbra is állandóan végbemennek olyan változások, amelyek — olykor „az adott személyek, csoportok és intézmények" egyikének-másikának akarata ellenére, sőt függetlenül attól, hogy tudatában van-e ennek — megteremtik az egyesülés eszmei és szervezeti alapjait. Ezek az objektív feltételek az oroszországi burzsoá fejlődés jelenlegi korszakának sajátosságaiban gyökereznek, annak a korszaknak a sajátosságaiban, amelyben burzsoá ellenforradalom dúl,

* — nagy fenntartással. — *Szerk.*

és az önkényuralom próbál burzsoá monarchiává újjászerveződni. Ezek az objektív feltételek egyidejűleg és egymással szerves kapcsolatban megváltoztatják a munkásmozgalom jellegét, a munkások szociáldemokrata élcsapatának összetételét, típusát, arculatát és a szociáldemokrata mozgalom eszmei és politikai feladatait. Ezért nem véletlen, nem holmi egyéni rosszindulat, ostobaság vagy hiba, hanem az említett objektív okok hatásának elkerülhetetlen következménye — az „alaptól“ elválaszthatatlan felépítmény a mai Oroszország egész munkásmozgalma felett — az a proletariátusra gyakorolt burzsoá hatás, amely megteremti a likvidátorságot (= félliberalizmust, amely a szociáldemokráciához kíván számítani) és az otzovizmust (= félanarchizmust, amely a szociáldemokráciához kíván számítani). Annak felismerése, hogy mindkét elhajlás veszélyes, nem szociáldemokrata, káros a munkásmozgalomra nézve, közelebb hozza egymáshoz a különböző frakciók elemeit, és „minden akadályon át“ utat tör a pártegyesülés felé.

Ebből a szemszögből nézve lehet, hogy az egyesülés lassan, nehezen, ingadozások, bizonytalanságok, visszaesések közepette megy végbe, de mindenképpen végbe kell mennie. Ebből a szemszögből nézve az egyesülés egyáltalán nem feltétlenül „az adott személyek, csoportok és intézmények“ között megy végbe, hanem az adott személyektől függetlenül, oly módon, hogy alárendeli őket, félrelöki az „adottak“ közül azokat, akik nem ismerik fel vagy nem akarják felismerni az objektív fejlődés követelményeit, az „adottak“ közé nem tartozó új személyeket hoz a színre és von be a munkába, s a régi frakciókon, áramlatokon, megoszlásokon belül változtatásokat, keveredést, átcsoportosításokat idéz elő. Ebből a szemszögből nézve az egyesülés elválaszthatatlan eszmei alapjától, csakis az eszmei közeledés alapján fejlődhet ki, kapcsolatban van a likvidátorsághoz és az otzovizmushoz hasonló elhajlások megjelenésével, fejlődésével, növekedésével, mégpedig nem olyan véletlen kapcsolatban mint a különféle polemikus megnyilvánulások, irodalmi harcok, hanem belső, elszakíthatatlan kapcsolatban, amilyenben az ok és az okozat van egymással.

2. A „KÉT FRONTON VÍVOTT HARC" ÉS AZ ELHAJLÁSOK LEKÜZDÉSE

Ez a két, elvileg különböző, egymástól teljesen eltérő nézet pártunk egyesülésének lényegét és jelentőségét illetően.

Most az a kérdés, hogy e nézetek közül melyiken alapszik a plénum határozata? Aki nem rest alaposabban szemügyre venni ezt a határozatot, észreveszi, hogy *alapja* a második nézet, de egyes helyeken szemmelláthatóan magán viseli az első nézet szellemében eszközölt részleges „módosítások" nyomait, ámbár ezek a „módosítások", ha *rontanak* is a határozaton, *egy cseppet sem változtatnak az alapján*, fő tartalmán, melyet teljesen áthat a második nézet.

Annak bizonyítására, hogy ez így van, hogy a körösdi diplomatizálás szellemében eszközölt „módosítások" csakugyan részleges javításoknak tekinthetők, hogy ezek nem változtatnak a dolog lényegén és a határozat elvi alapján, kitérek a párt belső helyzetéről szóló határozatnak a pártsajtóban már érintett egyes pontjaira és egyes helyeire. A végén kezdem.

Ionov azzal vádolja „a régi frakciók vezetőit", hogy mindent elkövetnek, csakhogy megakadályozzák az egység létrejöttét, s hogy a plénumon is úgy viselkedtek, hogy „minden lépést harc árán kellett kicsikarni tőlük", s ezt írja:

„Lenin elvtárs nem akarta «a szociáldemokrata munka kiszélesítése és elmélyítése» útján «leküzdeni a veszélyes elhajlásokat». Meglehetősen erélyesen törekedett arra, hogy minden pártvállalkozás középpontjába a «két fronton vívott harc» elmélete kerüljön. — Még a gondolatát sem tűrte meg annak, hogy a pártban meg kell szüntetni «az ostromállapotot»" (22. old. 1. hasáb).

A párt belső helyzetéről szóló határozat 4. pontjának b. alpontjáról van szó. E határozat tervezetét én terjesztettem a Központi Bizottság elé, és ezt a pontot már a bizottság munkájának befejeződése után változtatta meg maga a plénum, mégpedig Trockij javaslatára, aki ellen eredménytelenül harcoltam. Nálam ebben a pontban,

ha nem is szó szerint „a két fronton vívott harc“, de mindenesetre ezt a gondolatot kifejező szavak állottak. A „kiszélesítés és elmélyítés útján leküzdeni“ kifejezést Trockij javaslatára vették be. Nagyon örülök, hogy Ionov elvtárs e javaslat ellen folytatott harcom elbeszélésével kedvező alkalmat ad nekem arra, hogy nyilatkozzam a „módosítás“ jelentőségéről.

Semmi sem keltett a plénumon olyan heves — gyakran komikusan ható — felháborodást, mint a „két fronton vívott harc“ gondolata. Már csak puszta említése is kihozta a sodrukból a vperjodistákat és a mensevikeket. Ennek a felháborodásnak megvan a történelmi magyarázata, hiszen a bolsevikok 1908 augusztusától 1910 januárjáig *valóban* két fronton harcoltak, vagyis a likvidátorok ellen és az otzovisták ellen. Komikusan pedig azért hatott ez a felháborodás, mert a bolsevikok haragosai ezzel csak bebizonyították bűnösségüket, bebizonyították, hogy továbbra is bántja őket a likvidátorságnak és az otzovizmusnak bármilyen elítélése. Az kiabál, akinek a háza ég.

Trockijnak azt a javaslatát, hogy a két fronton vívott harc helyett írjunk: „kiszélesítés és elmélyítés útján“ történő „leküzdést“, a mensevikek és a vperjodisták lelkesen támogatták.

És most Ionov is, a „Pravda“ is, a bécsi határozat is, a „Golosz Szocial-Demokrata“ is ujjong ezen a „győzelmen“. De felmerül a kérdés, vajon azzal, hogy eltávolították ebből a pontból a két fronton vívott harcról szóló szavakat, eltávolították-e a határozatból e harc szükségességének elismerését? *Egyáltalán nem*, mert ha a határozat elismeri, hogy vannak „elhajlások“, hogy ezek az elhajlások „veszélyesek“, hogy veszélyes voltukat „meg kell magyarázni“, hogy az elhajlások a „proletariátusra gyakorolt polgári befolyás megnyilatkozásai“, akkor ezzel, *lényegében*, éppen a két fronton vívandó harcot ismeri el! Egy helyen megváltoztatták a „kellemetlen“ (mármint az egyik vagy a másik komának kellemetlen) kifejezést, de meghagyták az alapgondolatot! Csak homályosabbá tették, felhígították az egyik pont egyik részét, egy frázissal rontottak rajta.

S csakugyan nem egyéb, mint frázis és szánalmas köntörfalazás, ha ebben a pontban a munka kiszélesítése és elmélyítése útján történő leküzdésről beszélnek. Nincs ebben egyetlen világos gondolat sem. A munkát mindenkor és okvetlenül ki kell szélesíteni és el kell mélyíteni; erről a határozat egész *harmadik* paragrafusa részletesen beszél, mielőtt még áttérne a specifikus — nem mindenkor és okvetlenül kötelező, hanem a sajátos időszak feltételei miatt szükségessé vált — „eszmei-politikai feladatokra". A 4. pont csakis ezekkel a sajátos feladatokkal foglalkozik, és mind a három alpontjának közös bevezetője egyenesen kimondja, hogy ezek az eszmei-politikai feladatok *„felmerültek"*.

És mi derült ki ebből? Az az értelmetlenség derült ki belőle, mintha a munka kiszélesítésének és elmélyítésének feladata *szintén* felmerült volna! Mintha *lehetséges* volna olyan történelmi helyzet, amelyben *ez* a feladat „felmerül", s nem áll úgy, mint mindig!

És hogyan lehet leküzdeni az elhajlásokat a szociáldemokrata munka kiszélesítése és elmélyítése *útján?* Minden kiszélesítésnél és minden elmélyítésnél elkerülhetetlenül felmerül a kérdés, hogyan történjék a kiszélesítés és az elmélyítés; ha a likvidátorság és az otzovizmus nem véletlen jelenségek, hanem a társadalmi viszonyokból fakadó áramlatok, akkor a munka bármely kiszélesítésében és bármely elmélyítésében is érvényesülhetnek. Ki lehet szélesíteni és el lehet mélyíteni a munkát a likvidátorság szellemében — ezt teszi például a „Nasa Zarja" és a „Vozrozsgyenyije"[70]; meg lehet ezt tenni az otzovizmus szellemében is. Másrészt, az elhajlások leküzdése, a szó igazi értelmében vett „leküzdés", szükségszerűen elvon bizonyos erőket, időt, energiát a helyes szociáldemokrata munka közvetlen kiszélesítésétől és elmélyítésétől. Például ugyancsak Ionov, cikkének ugyanazon az oldalán, a következőket írja:

„A plénum véget ért. Résztvevői szétoszlottak. A Központi Bizottságnak a munka rendezése során hihetetlen nehézségeket kell leküzdenie, melyek között nem utolsó helyen van az úgynevezett" (csak úgynevezett, Ionov elvtárs, és nem igazi, nem valódi?) „likvidátorok

viselkedése, akiknek létezését Martov elvtárs oly állhatatosan tagadta."

Jó anyag ez — kicsiny, de jellemző anyag — annak illusztrálására, mennyire üresek Trockij és Ionov frázisai. Mihail, Jurij és társaik likvidátor lépéseinek leküzdése elvonta a Központi Bizottság erőit és idejét a valóban szociáldemokrata munka közvetlen kiszélesítésétől és elmélyítésétől. Ha Mihail, Jurij és társaik nem így viselkednének, ha nem volna likvidátorság azok között, akiket helytelenül továbbra is elvtársainknak tartunk, a szociáldemokrata munka kiszélesítése és elmélyítése sikeresebben haladna, mert a belső harc nem vonná el a párt erőit. Tehát, ha a szociáldemokrata munka kiszélesítésén és elmélyítésén az agitáció, a propaganda, a gazdasági harc stb. igazán szociáldemokrata szellemben való közvetlen fejlesztését értjük, akkor ennek a munkának a szempontjából az, hogy le kell küzdenünk szociáldemokratáknak a szociáldemokratizmustól való elhajlásait, mínusz, hogy úgy mondjam levonás a „pozitív tevékenységből", s ily módon az elhajlásoknak kiszélesítés stb. *útján* való leküzdése teljesen értelmetlen dolog.

Ez a mondat valójában egy zavaros óhaj, egy jámbor, ártatlan óhaj arra, hogy a szociáldemokraták között minél kevesebb belső harc legyen! Csakis ez a jámbor óhaj jutott kifejezésre ebben a frázisban; ez az úgynevezett békülékenyek *sóhaja:* ó, bárcsak minél kevesebbet harcolnának a likvidátorság és az otzovizmus ellen!

Az effajta „sóhajtozás" politikai jelentősége — nulla, vagy még annál is kevesebb. Ha a pártban akadnak olyanok, akiknek előnyös, hogy „állhatatosan tagadják" a likvidátorok (és az otzovisták) létezését, akkor ezek a „békülékenyeknek" a „sóhaját" a baj leplezésére használják fel. Pontosan ezt teszi a „Golosz Szocial-Demokrata". És ezért csak az *úgynevezett* „békülékenyek" védelmezik a határozatok effajta jószándékú, de üres frázisait. Valójában ők a likvidátorokat és az otzovistákat védelmezik, valójában nem a szociáldemokrata munkát mélyítik el, hanem éppen az attól való elhajlást erősítik, éppen a bajt erősítik, mert ideiglenesen rejtegetik, s így megnehezítik a bajból való kigyógyulást.

Hogy illusztráljam Ionov elvtársnak e baj jelentőségét, felhívom a figyelmét a „Diszkusszionnij Lisztok“ 1. számában Ionov elvtárs tollából megjelent cikk egyik részletére. Ionov elvtárs a likvidátorságot és az otzovizmust igen találóan egy *jóindulatú daganathoz* hasonlította, amely „gennyesedés közben az egész szervezetből összevon minden káros elemet, s ily módon elősegíti a szervezet gyógyulását“.

Hát igen. A gennyesedés folyamata, amely eltávolítja a szervezetből a „káros elemeket“, a gyógyuláshoz vezet. Az viszont, ami megnehezíti a szervezetnek az efféle elemektől való megtisztulását, káros a szervezetre. Jó lenne, ha Ionov elvtárs elgondolkodna Ionov elvtársnak e hasznos gondolatán!

3. AZ EGYESÜLÉS FELTÉTELEI ÉS A KÖRÖSDI DIPLOMATIZÁLÁS

Menjünk tovább. A „Golosz“-nak a plénum eredményeivel foglalkozó szerkesztőségi cikke miatt kénytelenek vagyunk elmondani, miért is törölték a határozatból a likvidátorság és az otzovizmus szavakat. Ebben a szerkesztőségi cikkben (19—20. sz. 18. old.) nem mindennapi, sohasem (éppen csak goloszosainknál) tapasztalt . . . merészséggel kijelentik, hogy a „likvidátor“ kifejezés túlságosan rugalmas, hogy *„különböző félreértéseket okozott“* (sic!!*) stb., s ezért „a Központi Bizottság úgy határozott, hogy a határozatból törli ezt a kifejezést“.

Minek nevezzük a kifejezés eltávolítására vonatkozó központi bizottsági határozatok effajta magyarázatát, amikor a „Golosz“ szerkesztői kétségtelenül tudják, hogy ez a magyarázat nem felel meg a valóságnak? Mire számítottak ezek a szerkesztők, akik közül kettő részt vett a plénumon és ismeri a kifejezés törlésének „históriáját“? Csak nem számítottak arra, hogy nem fogják őket leleplezni?

A határozat kidolgozására kiküldött bizottságban a többség megszavazta a kifejezés meghagyását. A bizott-

* — Így!! — *Szerk.*

ság két mensevik tagja közül az egyik (Martov) a törlés mellett szavazott, a *másik* (aki több ízben Plehanov álláspontja felé hajlott) *ellene*. A plénumon a nemzetiségiek (2 lengyel + 2 bundista + 1 lett) és Trockij a következő nyilatkozatot terjesztették be:

„Jóllehet véleményünk szerint lényegében kívánatos volna, ha «likvidátorságnak» neveznénk a határozatban megjelölt áramlatot, amely ellen harcolni kell, de figyelembe véve a mensevik elvtársak nyilatkozatát, *amely szerint ők is szükségesnek tartják az említett áramlat elleni harcot*, az effajta kifejezésnek a határozatban való használata azonban frakciós, ellenük, a mensevikek ellen irányuló jellegű, — mi, a pártegyesítés minden fölösleges akadályának elhárítása végett e kifejezésnek a határozatból való törlését javasoljuk."

Vagyis a Központi Bizottság többsége, s emellett éppen valamennyi frakción kívüli elem, írásbeli nyilatkozatában kijelenti, hogy a likvidátorság szó lényegében helyes, és hogy a likvidátorság ellen feltétlenül harcolni kell, a „Golosz" szerkesztősége pedig azzal magyarázza a kifejezés törlését, hogy lényegében alkalmatlan!!

A Központi Bizottság többsége, s emellett éppen valamennyi frakción kívüli elem, írásbeli nyilatkozatában kijelenti, hogy beleegyezik a kifejezés törlésébe, engedve a mensevikek követelésének (helyesebben: ultimátumuknak, hiszen a mensevikek kijelentették, hogy ellenkező esetben nem lesz egyhangú a határozat), minthogy a mensevikek megígérték, hogy *„harcolnak az említett áramlat ellen"*, a „Golosz" szerkesztősége pedig azt írja: a határozat „félreérthetetlen felelet az úgynevezett «likvidátorság elleni harc» kérdésére" (u. o., 18. old.)!!

A plénumon megígérik, hogy megjavulnak, s azt kérik: ne használjátok „az *ellenünk* irányuló kifejezést", mert ezentúl magunk is harcolunk ez ellen az áramlat ellen — a plénum után pedig a „Golosz" legközelebbi számában a likvidátorság elleni harcot úgynevezett harcnak nyilvánítják.

Világos tehát, hogy a goloszosok teljesen és határozottan a likvidátorság felé fordultak, s ez érthetővé is válik, ha mint bizonyos okok által előidézett egységes, összefüggő egészet vesszük szemügyre a plénum utáni fejle-

ményeket, — kiváltképpen a „Nasa Zarja", a „Vozrozsgyenyije" és a Mihail, Jurij, Roman és társaik féle urak fellépéseit. Erre később még visszatérünk, és ott be kell majd bizonyítanunk, milyen felületes álláspontra helyezkedik Trockij, aki hajlamos arra, hogy mindent „az erkölcsi és politikai kötelességek megszegésére" hárítson (bécsi határozat), holott a szóban forgó dolog nyilvánvalóan nem „a kötelességek megszegése" egyes személyek vagy csoportok által, nem morális, nem jogi aktus, hanem *politikai* aktus, nevezetesen: az oroszországi pártellenes legalisták tömörülése.

Most viszont ki kell térnünk egy másik kérdésre, mégpedig arra, hogy miért törölte a plénum a határozatból a likvidátorság szót, és mi ennek a lépésnek a jelentősége. Helytelen lenne, ha ezt kizárólag az olyan békülékenyek, mint Trockij, Ionov és társaik túlbuzgalmával magyaráznánk. Van itt egy másik körülmény is. A plénumon a határozatok jelentős részének megszavazásakor ugyanis az általános szokástól eltérően nem az volt az elv, hogy a kisebbség alávesse magát a többségnek, hanem az, hogy a két frakció, a bolsevikok és a mensevikek, a nemzetiségiek közvetítésével *megegyezésre* jusson. Úgy látszik erre a körülményre céloz Ionov elvtárs az „Otkliki Bunda" c. lapban, amikor ezt írja: „Azok az elvtársak, akik most formalitásokba kapaszkodnak, nagyon jól tudják, mire vezetett volna a legutóbbi plénum, ha formális álláspontra helyezkedett volna."

Ionov elvtárs ebben a mondatban talányokban beszél. Trockijhoz hasonlóan, gondolatai effajta kifejtését különösen „tapintatosnak", nem frakciósnak és specifikusan pártszerűnek tartja. Valójában pedig ez nem más, mint körösdi diplomatizálás, amely csak árt a pártnak és a pártszerűségnek. Ezeket a talányokat egyesek észre sem veszik, másokban körösdi kíváncsiságot ébresztenek, megint másokat pletykázásra és rágalmazásra késztetnek. Ionov talányait ezért meg kell fejteni. Ha itt nem arról beszél, hogy a plénum több kérdésben megegyezésre törekedett (nem pedig egyszerű többségi döntésre), akkor kérjük, fejezze ki magát világosabban, és ne vigye kísértésbe a külföldi pletykálkodókat.

S ha Ionov itt a frakcióknak a plénumon létrejött megegyezéséről beszél, akkor azok a szavai, amelyekkel megtámadja „az elvtársakat, akik most formalitásokba kapaszkodnak“, szemléltetően mutatják azoknak az állítólagos békülékenyeknek még egy újabb vonását, akik valójában sutytyomban a likvidátorokat támogatják.

A plénum több egyhangú határozatot hozott a frakciók *megegyezése* alapján. Miért volt erre szükség? Azért, mert a frakciós viszonyok ténylegesen a szakadással voltak egyértelműek, s bármely szakadás esetén az egész kollektíva (az adott esetben: a párt) fegyelmét mindig és elkerülhetetlenül feláldozzák a kollektíva egy részének (az adott esetben: a frakciónak) a fegyelméért.

Az oroszországi pártviszonyok között az egység megteremtésének nem lehetett más útja, mint a frakciók megegyezése (hogy aztán valamennyi vagy csak a főbb frakcióknak, a frakciók egyes részeinek vagy a teljes frakcióknak a megegyezése, ez már más lapra tartozik). Ezért vált szükségessé a kompromisszum, vagyis bizonyos engedmény egyes pontokban, melyeket a többség nem ismert el, de a kisebbség követelt. Az egyik ilyen kompromisszumos engedmény volt a likvidátorság szó törlése a határozatból. A plénum határozatainak ez a kompromisszumos jellege különösen élesen nyilvánult meg abban, hogy a bolsevikok *feltételesen* átadják *frakciójuk* vagyonát *harmadik* személyeknek. A párt egy része feltételesen átadja vagyonát harmadik személyeknek (akik a nemzetközi szociáldemokráciához tartoznak), hogy döntsék el, átadják-e ezt a pénzt a Központi Bizottságnak, vagy visszaadják a frakciónak. E szerződés szokatlan, egy normális, ketté nem szakadt pártban lehetetlen jellege világosan mutatja, milyen *feltételekkel* léptek megegyezésre a bolsevikok. A Központi Lap 11. számában megjelent nyilatkozatukban a bolsevikok világosan megmondják, hogy a fő eszmei-politikai feltétel annak a határozatnak a végrehajtása, „amely elítéli a likvidátorságot és az otzovizmust, és amely leszögezi, hogy az említett irányzatok elleni harc a párt politikai irányvonalának elválaszthatatlan eleme“; kimondják, hogy e vonal megvalósulásának egyik biztosítéka a Központi Lap összetétele, hogy ha a mense-

vikek továbbra is kiadják frakciós lapjukat és továbbra is frakciós politikát folytatnak, ez feljogosítja a bolsevikokat arra, hogy „visszakérjék a pénzt a letéteményestől“. A Központi Bizottság *elfogadta* ezeket a feltételeket, s a frakciós központokról hozott határozatban egyenesen hivatkozott erre a bolsevik nyilatkozatra.

Felmerül a kérdés: teljesíteni kell-e ezeket a feltételeket, vagy sem? Formálisak-e ezek a feltételek, vagy sem? Ionov elvtárs, aki megvetéssel beszél a „formalitásokról“, nem értette meg a legelemibb különbséget a megegyezés mint a szerződés alapja (= annak a feltételnek az alapja, amellyel a bolsevikok átadják a pénzt, és amelyet a Központi Bizottságnak a frakciós központokról egyhangúlag hozott határozata megerősített), és a szerződés formális feltételeinek betartása mint az egység megőrzésének alapja között.

Ha Ionov elvtárs most, a Központi Bizottságnak a frakciós központokról egyhangúlag hozott határozata után, megvetően egy kézlegyintéssel elintézi a „formaságokat“, ezáltal egy kézlegyintéssel elintézi a Központi Bizottságnak a frakciós központokról hozott *egész* határozatát. Ionov elvtárs szofizmájának lényege a következő: a Központi Bizottság határozatainak összessége nem kizárólag szavazattöbbség alapján született meg, hanem az egymással szemben álló áramlatok között néhány legfontosabb kérdésben létrejött megegyezés alapján is; — tehát formálisan *továbbra* sem kötelezőek ezek a határozatok, s a kisebbségnek joga van megegyezést követelni! *Mivel* a Központi Bizottság határozataiban megvan a megegyezés eleme, *mindig* fel lehet rúgni ezeket a határozatokat, hiszen a megegyezés önkéntes dolog!

Vajon mi más az ilyen szofisztika, mint a likvidátorok rosszul leplezett védelmezése?

De ha Ionov szofizmái egyszerűen csak nevetségesek is, a Központi Bizottságnak (plénumának) a lehetséges engedmények maximumára irányuló törekvésében volt egy lélektanilag és politikailag indokolt, helyes mozzanat. A mensevikek és az otzovisták egyek voltak a Bolsevik Központ ellen intézett veszett kirohanásokban — a legaljasabb vádakat emelték ellene. Elsősorban és mindenek-

előtt nem elvi nézeteltérések távolítanak el bennünket a párttól, hanem a Bolsevik Központ „rosszindulata" — mondták a mensevikek is, az otzovisták is*.

Ez nagyon fontos körülmény, s ha ezt nem tisztázzuk, nem érthetjük meg, miért éppen ilyen és nem másmilyen irányban fejlődik egyesülési válságunk. A likvidátorságnak és az otzovizmusnak elvi védelmezői *nem voltak*: sem a mensevikek, sem a vperjodisták *nem merészeltek* ilyen álláspontra helyezkedni. Ebben megmutatkozott a marxizmus mai „kritikusainak" és a valóban marxista taktika kritikusainak egy olyan vonása, amelyre irodalmunkban már régen rámutattak (s amelyre több ízben rámutattak az opportunisták ellen irányuló nemzetközi irodalomban is), s ez: a határozatlanság, az elvtelenség, az „új" irányvonal takargatása, a likvidátorság és az otzovizmus következetes képviselőinek rejtegetése. Nem vagyunk likvidátorok, ez frakciós kifejezés — kiabáltak a mensevikek. Nem vagyunk otzovisták, ez frakciós túlzás — kontráztak a vperjodisták. S a legkülönbözőbb ügyekkel kapcsolatban, egészen az úgynevezett „bűnténying" (értsd: kisajátításig), a vádak ezreit zúdították a Bolsevik Központ nyakába *abból a célból*, hogy elkenjék és háttérbe szorítsák az elvi-politikai nézeteltéréseket.

A bolsevikok erre azt felelték: jól van, uraim, vizsgálja ki a Központi Bizottság az önök *összes* vádjait és „tegyen igazságot". Öt nemzetiségi szociáldemokrata vesz részt a plénumon — s tőlük függ általában minden döntés, s különösen az egyhangú döntés. Legyenek hát ők a „bírák" az önök (vagyis a mensevikek és a vperjodisták) vádjainak kivizsgálásában és a Bolsevik Központtal szemben támasztott igényeik kielégítésében. A bolsevikok még tovább mentek. A határozatokban a legmesszebbmenő kompromisszumokat tették, ha ezt a mensevikek és a vperjodisták követelték.

S lám a párt belső helyzetéről és a konferenciáról

---

* Vesd össze Ionov véleményével: „Nem kevésbé nyomatékosan hangoztatta a plénumon Martov elvtárs, hogy a «veszélyes» jobboldali «elhajlások» — a rosszindulatú bolsevikok agyszüleménye, hogy a pártnak egyetlen ellensége van, mégpedig a Bolsevik Központ a maga frakciós garázdálkodásával" (idézett cikk, 22. old.).

szóló határozatokban a bolsevikok megtették a legmesszebbmenő engedményeket, kivizsgálásra kerültek az összes „vádak“ és *mind az öt nemzetiségi szociáldemokrata* döntése alapján *kielégítést nyertek a Bolsevik Központtal szemben támasztott összes igények.*

Csakis ily módon lehetett megfosztani a pártos vonal, vagyis a likvidátorellenes vonal ellenzőit attól a *lehetőségtől, hogy bármilyen kifogással éljenek, hogy bármilyen módon kitérjenek a kérdés elvi feltevése elől.* És ettől a lehetőségtől megfosztottuk őket.

Ha most Akszelrod és Martov társaikkal a „Szükséges kiegészítés“-ben, Alekszinszkij és társai a vperjodisták röplapjában ismét elő próbál hozakodni a Bolsevik Központ elleni vádakkal, a pletykákkal, a rágalmakkal, a hazugságokkal és a gyanúsításokkal — akkor ezek az urak maguk mondják ki önmaguk felett az ítéletet. Hogy a plénum *egyhangúlag valamennyi* vádjukat megvizsgálta, határozatával *valamennyi* vádjukat elvetette és elvetettnek nyilvánította, — ezt nem lehet tagadni, ezt nem tagadhatják a civakodásnak sem ezek, sem amazok a bajnokai. Ha pedig így áll a dolog, akkor most már mindenki előtt világos, hogy azok, akik ismét civakodásba kezdenek (Akszelrod, Martov, Alekszinszkij és társaik) — közönséges politikai zsarolók, akik pletykával akarják elködösíteni az elvi kérdéseket. És úgy is fogjuk őket kezelni, mint politikai zsarolókat. A párt likvidátorellenes és otzovistaellenes vonalának érvényesítésén kívül más kérdésekkel nem is fogunk foglalkozni, Akszelrod, Martov, Alekszinszkij meg fürödhet a szennyben, amennyire csak jólesik.

Az elvi elhatárolódás tisztasága végett elengedhetetlen volt, hogy a bolsevikok kompromisszumokra lépjenek és engedményeket tegyenek, hogy hozzájáruljanak olyan határozatokhoz, amelyek sokban nem voltak eléggé határozottak. A bolsevikok eleget tettek a mensevikek és az otzovisták *valamennyi* igényének, amelyet a nemzetiségiek többsége* helyesnek tartott, s ezzel elérték azt, hogy irány-

* Meg kell jegyeznünk, hogy a plénumon szavazati joga volt 4 menseviknek, 4 bolseviknak, 1 vperjodistának, 1 lettnek, 2 bundistának és 2 lengyelnek, vagyis a mensevikekkel és a vperjodistákkal

zatra való tekintet nélkül valamennyi szociáldemokratának, a hivatásos zsarolókon kívül valamennyiüknek, kizárólag a pártvonal, a likvidátorellenes és otzovistaellenes vonal érvényesítése lebeghetett a szeme előtt. Senkit, a párt egyetlen emberét sem gátolta bármi is abban, hogy bekapcsolódjon a pártmunkába, hogy részt vegyen ennek az irányvonalnak az érvényesítésében; e vonal érvényesítése semmiféle akadályba nem ütközött, semmiféle külső gátló körülmény nem maradt ama határozat után, amely a nemzetiségi szociáldemokratáktól függött. És ha a likvidátorok most újból és még jobban kimutatták foguk fehérét, ezzel *bebizonyosodott*, hogy minden külső akadály nem volt más, csak kitalálás, szemfényvesztés, alattomos pletyka, körösdi intrikusok fogása.

Éppen ezért az elhatárolódás és a csoportosulás csak a plénum után kezdődött meg igazán; ez a csoportosulás kizárólag a legfontosabb elvi kérdésben: pártunk likvidálásának kérdésében folyik. Azok a „békülékenyek“, akiket meghökkentett, kétségbeejtett, elképesztett az, hogy a plénum után megkezdődött az elhatárolódás, elképedésükkel csak azt bizonyították be, hogy a körösdi diplomácia rabjai. A körösdi diplomata azt gondolhatta, hogy a Martovval és Martinovval, Makszimovval és a második vperjodistával[71] kötött feltételes megegyezés véget vet mindennemű elhatárolódásnak, hiszen az ilyen diplomata számára az elvi nézeteltérések — másodrangúak. Az viszont, akinek a szemében a likvidátorság és az otzovizmus elvi kérdése az első, egyáltalán nem csodálkozik azon, hogy éppen a Martov, Makszimov és mások *összes* igényeinek kielégítése *után*; éppen a szervezeti stb. kérdésekben nekik tett maximális engedmények *után* meg kellett indulnia a tisztán elvi elhatárolódásnak.

Az, ami a plénum óta a pártban végbemegy, nem a pártegyesülés csődje, ellenkezőleg, ezzel kezdetét veszi azoknak az egyesülése, akik valóban tudnak és akarnak a pártban, pártszerűen dolgozni, kezdetét veszi a bolsevikok, a pártigenlő mensevikek, a nemzetiségiek, a frakción

szemben a bolsevikoknak még a lengyelekkel és a lettel együtt sem volt többségük; a bundisták döntöttek.

kívüli szociáldemokraták igazi pártos blokkjának megtisztítása a párttal ellenségesen szembenálló renegátoktól, a félliberálisoktól és a félanarchistáktól*.

4. A PÁRT BELSŐ HELYZETÉRŐL SZÓLÓ HATÁROZAT ELSŐ PONTJÁRÓL

Folytatva a plénumon hozott határozatok hiányosságainak elemzését, ki kell most térnem a párt belső helyzetéről szóló határozat első pontjára. Ez a pont ugyan nem érint olyan kérdéseket, amelyek közvetlenül kapcsolatosak a párt egyesülésének ilyen vagy olyan felfogásával, mégis foglalkoznom kell vele, mert ennek a pontnak az értelmezése már sok vitát idézett elő a pártban.

Az én határozattervezetemben egyáltalán nem szerepelt ez a pont, és a magam részéről — éppúgy, mint a „Proletarij" egész szerkesztősége — a legerélyesebben harcoltam ellene. Ezt a pontot a mensevikek és a lengyelek fogadtatták el, jóllehet a bolsevikok egy része a legnyomatékosabban figyelmeztette őket arra, hogy ennek a homályos, ködös pontnak az értelmezése elkerülhetetlenül félreértésekre fog vezetni, vagy — ami még rosszabb — jó szolgálatot tesz a likvidátoroknak.

Mondanom sem kell, hogy a plénumon e pont számos tételét bíráltam tartalmatlansága, üressége, felesleges szó-

* Mellesleg. A goloszosok és a vperjodisták bolsevikellenes blokkjának (amely semmiben sem különbözik a jaurèsistáknak és a hervéistáknak a guesde-isták elleni blokkjától). jellemzésére szolgálhat a következő tény. Martov a „Szükséges kiegészítés"-ben gúnyolódik Plehanovon, amiért jelentőséget tulajdonít a pártiskola-bizottság összetételének. Martov képmutatóskodik. A plénumon ugyancsak Martov az összes mensevikekkel együtt, Makszimovval együtt és Trockij segítségével *harcolt egy olyan határozatért*, amely kimondja, hogy az N. N.-i otzovista iskola pártiskola, és hogy a Központi Bizottságnak ezzel *megegyezésre kell lépnie*. Nagynehezen sikerült csak megbuktatnunk ezt a pártellenes blokkot.

Természetes dolog, hogy a goloszosoknak is, a vperjodistáknak is, ha már egyszer a párthoz tartoznak, minden *joguk* megvan arra, hogy blokkokat alkossanak. Nem a jogon van a hangsúly, hanem a blokk elvhűségén. Ez viszont *elvtelen emberek blokkja* a pártelv és az elvhűség ellen.

szaporítása miatt. Ha valaki azt mondja, hogy a szociáldemokraták taktikája elvi alapját tekintve mindig ugyanaz — s nem határozza meg, mik is ezek az elvi alapok, miért beszél róluk és tulajdonképpen milyen alapokról (általában a marxizmusról vagy a marxizmus egyik vagy másik tételéről) van itt szó; — ha valaki azt mondja, hogy a szociáldemokrácia taktikája mindig azt tartja szem előtt, hogy a lehető legnagyobb eredményt biztosítsa — s nem határozza meg sem az adott időszakban vívott harc legközelebbi célját (legközelebbi lehetséges eredményeit), sem ennek az adott időszaknak sajátos harci módszereit; — ha valaki azt mondja, hogy a taktika számításba veszi azokat a különböző utakat, amelyeken a fejlődés haladhat, s nem határozza meg konkrétan ezeket az utakat; — ha valaki közhelyeket mond arról, hogy a taktikának elő kell segítenie az erőgyűjtést, s fel kell készítenie a proletariátust a nyílt harcra is, az ingatag rendszer ellentmondásainak kihasználására is, — mindezek nyilvánvaló, szembeszökő fogyatékosságok, amelyek az egész pontot szükségtelen és alkalmatlan teherré teszik.

Van azonban ennek a pontnak még egy nagyobb baja is. Kibúvót enged a likvidátoroknak, s erre a plénumon a plénum több tagja is rámutatott, mégpedig nemcsak bolsevikok, hanem az egyik bundista, sőt Trockij is. Ez az egérút — az a mondat, hogy az öntudatos proletariátusnak „*először* nyílik lehetősége arra, hogy szociáldemokrata tömegpártba szerveződve tudatosan, tervszerűen és következetesen alkalmazza a nemzetközi szociáldemokráciának ezt a taktikai módszerét". (Mi az, hogy *ezt* a módszerét? Az előbbiekben a taktika elvi alapjairól volt szó, nem pedig a taktika módszeréről, s még kevésbé bármilyen határozott módszerről.)

Miért *először* — kérdezték e pont bírálói a plénumon. Ha azért, mert az ország fejlődésének minden lépése valami újat, magasabbrendűt hoz magával mind a technika színvonalát, mind az osztályharc határozottságát stb. tekintve, akkor megint csak közhellyel van dolgunk. Akkor minden időszak mindenkor és mindenképpen magával hoz valami olyasmit, ami az előző időszakhoz képest *először* jelenik meg. Mi azonban egy meghatározott idő-

szakban élünk, az ellenforradalmi hanyatlás időszakában, amelyben a forradalmi fellendülés után a tömegek és a szociáldemokrata munkásmozgalom energiája igen erősen megcsappan. S ha erről az időszakról azt mondjuk, hogy *először* ad lehetőséget a proletariátusnak a nemzetközi szociáldemokrácia módszerének tudatos stb. alkalmazására, akkor ezek a szavak elkerülhetetlenül likvidátor felfogásra vezetnek, arra a tisztán liberális felfogásra, amely a III. duma állítólag békés és állítólag törvényes időszakát fölébe helyezi a Sturm und Drang időszakának, a forradalom időszakának, amelyben a proletariátus harca közvetlenül forradalmi formákat öltött és a liberálisok ezt a harcot „az elemi erők őrült tobzódásának" becsmérelték.

Hogy nyomatékosan felhívjam a figyelmet a rendkívül homályos pont likvidátor értelmezésének erre a veszélyére, több írásbeli nyilatkozatot terjesztettem be a plénumnak ezen az ülésén, kiemelve egyes részeket a szónokok beszédeiből. Íme két nyilatkozatom:

1) „Lenin követelésére jegyzőkönyvbe vétetik T. elvtárs[72] (lengyel szociáldemokrata) szavaiból: «teljesen hazug értelmezés az, hogy ez a forradalom taktikájának lebecsülése az ellenforradalommal szemben»."

2) „Lenin követelésére jegyzőkönyvbe vétetik Martov elvtárs felkiáltása („helyes!"), I.[73] (e pontot védelmező bolsevik) ama szavaihoz, hogy a vitatott szavak nem becsülik le, hanem éppen kiemelik a forradalomnak és módszereinek jelentőségét az ellenforradalmi módszerekkel szemben."

Mindkét nyilatkozat megállapítja, hogy a lengyel és a bolsevik, Martov helyeslése mellett, határozottan visszautasította, hogy akár csak a legcsekélyebb mértékben is megengedjék e pont likvidátor értelmezését. Magától értetődik, hogy e két elvtársnak egyáltalán nem állt szándékában ezt a pontot így értelmezni.

De régóta közismert dolog már, hogy a gyakorlatban a törvény a mérvadó, nem pedig a törvény indítékai, nem a törvényhozó szándékai. Hogy milyen jelentősége lesz ennek a pontnak az agitációban és a propagandában, az nem egyik-másik szerzőjének jószándékaitól, nem a plénumon tett nyilatkozataiktól függ, hanem attól, hogy mi-

lyenek lesznek az erők és az irányzatok objektív viszonyai a szociáldemokrácia orosz részében (a nem orosz szociáldemokraták aligha fordítanak majd különösebb figyelmet erre a homályos pontra).

Ezért különös érdeklődéssel vártam, hogyan értelmezik majd most ezt a pontot a sajtóban, s jobbnak láttam, ha nem sietek saját véleményem kifejtésével, hanem inkább meghallgatom előbb, milyen álláspontra helyezkednek azok a szociáldemokraták, akik nem voltak ott a plénumon, vagy milyen álláspontra helyezkednek a goloszosok.

A plénum után a „Golosz" legközelebbi száma már teljesen elegendő anyagot szolgáltatott annak a vitánknak az eldöntéséhez, hogy vajon hogyan fogják majd értelmezni ezt a pontot.

A „Golosz"-nak a plénum eredményeivel foglalkozó szerkesztőségi cikkében a következőket olvassuk:

„Persze teljesen elképzelhetetlen és értelmetlen volna feltételezni, hogy a Központi Bizottság ezekkel a szavakkal" („először" stb.) „közvetve el akarta ítélni múltbeli taktikánkat *minthogy ez a forradalmi helyzethez alkalmazkodott*" (a szerző kiemelése; 19—20. sz. 18. old.).

Nagyon helyes! A szerző elképzelhetetlennek és értelmetlennek nyilvánítja a likvidátor értelmezést. De ha tovább olvasunk, ugyanebben a bekezdésben a következő állításra bukkanunk:

„Ezekkel a szavakkal hivatalos elismerést nyert, hogy múltbeli politikai életünk forradalmi megnyilvánulási formái ellenére viszonylag elmaradott volt, ami, mellesleg, a forradalom vereségének egyik fő oka; ezekkel a szavakkal hivatalos elismerést nyert múltbeli taktikánk hihetetlen kezdetlegessége, amelyre az elmaradott társadalmi viszonyok kárhoztatták; ezekkel a szavakkal, végül, hivatalos elismerést nyert, hogy bármiképpen alakuljon is a jövőben a politikai helyzet, minden olyan kísérlet, amellyel a mozgalomban vissza akarnának térni az elszigetelt illegális körök diktatúrájához és az egész ezzel kapcsolatos politikához, határozott lépés volna visszafelé."

Ugyebár gyönyörű?

Azt sem tudja az ember, hol kezdje e töméntelen „gyöngyszem" elemzését.

Kezdem a „hivatalos elismerés“ háromszori hangoztatásával. Mennyit gúnyolódott ugyanez a „Golosz“, amikor egyik-másik határozat bármiképpen is hivatalosan elismerte a múlt értékelését, a forradalom értékelését, a burzsoá pártok szerepének értékelését stb.! Ez nagyszerűen mutatja, mennyire őszinte a „hivatalos állásfoglalás“ ellenzése: amikor a goloszosoknak nem tetszik valamelyik *világos* párthatározat, gúnyolódik azon, hogy „hivatalosan“ akarnak megoldani bonyolult tudományos kérdéseket stb. stb. — mint ahogy a „Sozialistische Monatshefte“ gúnyolódik az opportunisták ellen hozott drezdai határozaton, vagy ahogy a belga miniszterialisták ma hahotáznak az amszterdami határozaton[74]. De mihelyt a goloszosnak úgy tűnt, hogy egérút nyílik a likvidátorság számára, *háromszor is* esküdözik és bizonykodik, hogy ez „hivatalos elismerést nyert“.

S amikor a goloszos esküdözik és bizonykodik, erről tudhatja mindenki, hogy ... eltér az igazságtól. Ha a cikk szerzője azt mondja, hogy az *ő* értelmezése „hivatalos elismerést nyert“, ez annál is inkább oktalan dolog, mert e pont *értelmezésének vitathatósága* külön megbeszélés tárgya volt a Központi Bizottságban, és a *hivatalosan jegyzőkönyvbe vett* — igen, igen! ez már valóban „hivatalos“! — nyilatkozatok, amelyek *lerögzítették* a lengyelnek és a bolseviknak *erre vonatkozó szavait*, azt tanúsítják, hogy ők a „Golosz“ értelmezését sohasem ismerik el helyesnek. Szerzőnk csak felsült a hivatalos elismerés fitogtatásával.

Az „először“ szó elismeri, hogy „a múlt viszonylag elmaradott“ volt — ez még csak hagyján, habár sehonnan nem derül ki, miért kell ezt éppen a politikai életre vonatkoztatni, és nem a társadalmi fejlődés más oldalaira; de amikor a szerző hozzáteszi, hogy „a forradalmi formák ellenére“ — már túlságosan kilóg a vehista lóláb. Fogadni mernék, hogy száz liberális közül legalább kilencven ezt elolvasván homlokon csókolja a goloszosokat, száz munkás közül pedig legalább kilencven elfordul az opportunistáktól. A „forradalom vereségének okaira“ vonatkozólag „mellesleg“ odavetett szavak teljesen elárulják a likvidátor ötkötetes kiadvány szerzőit: egy homályos határozat mögé bújva érvényre akarják juttatni liberális

nézeteiket a proletariátusnak a forradalomban betöltött szerepéről. Ezért beszélnek „múltbeli taktikánk“ „kezdetlegességéről“, sőt — ezt jól jegyezzék meg! — *hihetetlen* kezdetlegességéről. A taktika „hihetetlen“ kezdetlegessége — lám mi következik ezekből a szavakból: „«először» tudatosan, tervszerűen és következetesen (egy tömegpártban) alkalmazni a nemzetközi szociáldemokrácia módszerét“*. A nyílt harc, a viszonylagos sajtószabadság, a tömegszervezetek korszakának taktikája, annak a korszaknak a taktikája, amelyben a forradalmi pártok részt vettek a választásokon, az egész lakosság forrongott, a kormány politikája gyorsan ingadozott, s a kormányon néhány nagy jelentőségű győzelmet sikerült aratni — ez a taktika *hihetetlenül* kezdetleges volt, nyilván az 1909—1910-es évek nem kezdetleges taktikájához viszonyítva! Mekkora adag elfajulás, az eseményeknek micsoda szánalmasan szociáldemokrata értelmezése szükséges ahhoz, hogy valaki effajta magyarázatokra vetemedjen!

De az „először“ szóból az „elszigetelt illegális körök diktatúrájának (!!)“ elítélésére következtetni — ez már több a soknál. Az 1905—1907-es évek „hihetetlenül kezdetleges“ taktikájának korszakában a munkáspárt vezetése, lám, sokkal inkább hasonlított „diktatúrára“, mint az 1909—1910-es években, sokkal inkább „illegális“ szervezetekből indult ki, mégpedig éppen „körökből“, amelyek „elszigeteltebben“ működtek, mint manapság! Hogy ezt a mulatságos éleselméjűséget elhihetővé tegyük, emlékeztetnünk kell arra, hogy az opportunisták és a kadetrajongók a forradalom idején a munkások között „elszigetelt körnek“ érezték magukat, és úgy vélekednek, hogy most a *legalitásért folytatott harcban* (ne nevessenek!) nincsenek „elszigetelve“ (maga Miljukov van mellettünk),

* Ebben a szellemben magyarázza a Központi Bizottság határozatát An. elvtárs is (lásd a „Diszkusszionnij Lisztok“ e számában „A kaukázusi levélről“ című cikkét). An. elvtárs cikkével megerősíti K. Szt. elvtársnak[76], a „Kaukázusi levél“ szerzőjének igen súlyos vádjait, bár ezt a levelet „gúnyiratnak“ nevezi. An. elvtárs sok tekintetben érdekes cikkére még visszatérünk.

nem „kört“ alkotnak (nyílt renegát folyóirataink vannak), nem „illegálisok“ stb. stb.

Először nyílik alkalma a proletariátusnak, hogy szociáldemokrata tömegpártba szerveződve a proletariátus vezetőinek szerepében tetszelgő emberek között a liberális renegátság iránt ilyen *tervszerű* és *következetes* vonzódást figyeljen meg.

Hogy a hírhedt *„először“-ös* pontot így is lehet értelmezni, ezt a tanulságot akarva, nem akarva le kell vonnia annak a lengyel elvtársnak és annak a bolsevik elvtársnak*, akik hivatalosan kijelentették, hogy az *ő* pontjuk likvidátor értelmezését teljesen hazug értelmezésnek tartják.

5. MI A JELENTŐSÉGE A DECEMBERI (1908) HATÁROZATOKNAK ÉS HOGYAN VISZONYULNAK HOZZÁJUK A LIKVIDÁTOROK?

A plénum határozatának fogyatékosságairól szólva végül ki kell térnünk az első pont bevezető szavaira, amelyek így hangzanak: „Az 1908-as pártkonferencia határozatainak alaptételeit tovább fejlesztve a Központi Bizottság határozatilag kimondja ...“ Ez a fogalmazás a mensevikeknek tett engedmény eredménye, és ezzel a körülménnyel annál is inkább foglalkoznunk kell, mert itt ismét jó példát láthatunk arra, hogy hallatlanul illojálisak egy engedménnyel szemben, vagy a legcsekélyebb mértékben sem képesek megérteni, mi a jelentősége a taktika pártos meghatározásának.

Abban a határozattervezetben, amelyet a bizottság többsége jóváhagyott, és amelynek következésképpen a plénumon is biztos szavazattöbbsége volt, ez állott: „az 1908. évi decemberi határozatokat *megerősítve* és tovább fejlesztve ...“ A mensevikek itt is ultimátum-

* A plénumon ezek az elvtársak az 1. pontot az osztálydifferenciálódás fokozódására, a munkástömegek tisztán szocialista tudatának fejlődésére, a burzsoá reakció erősödésére való utalás értelmében magyarázták. Ezek a gondolatok természetesen helyesek, de *nem jutnak kifejezésre* (s *nem ezek* jutnak kifejezésre) az 1. pontot alkotó tételekben.

szerűen követelték az engedményt, kijelentve, hogy az egész határozatot nem szavazzák meg, ha benne marad a „megerősítve" szó, mert az 1908 decemberi határozatot a „frakciózás" netovábbjának tartják. Mi megtettük a kívánt engedményt, s nem utasítottuk vissza, hogy a megerősítésre utaló szó nélkül megszavazzuk a határozatot. Nem is bánnám egy cseppet sem, hogy megtettük ezt az engedményt, ha elérte volna célját, vagyis ha a mensevikek azzal a lojalitással fogadták volna a párthatározatot, amely nélkül a közös munka lehetetlen. Az 1908 decemberi határozatokon kívül pártunknak *nincsen* egyebe, ami meghatározná, mik a fő feladatai taktikájának, szervezőmunkájának és dumabeli tevékenységének a III. duma időszakában. Nem tagadjuk, hogy akkoriban igen éles volt a frakcióharc, s nem ragaszkodunk a likvidátorok ellen irányuló akkori határozatok egyik-másik erős kifejezéséhez. Alaptételeikhez azonban okvetlenül ragaszkodunk, mert minden, amit a pártról, a pártelvről, a párt szervezetéről mondunk, csak nagy szavakkal való dobálózás volna, ha semmibe vennénk a párt által adott és egyévi munka által igazolt egyetlen választ a legfontosabb, alapvető kérdésekre, melyek eldöntése nélkül egyetlen lépést sem tehetünk sem a propagandában, sem az agitációban, sem a szervezésben. Örömest készek vagyunk elismerni, hogy ezeket a határozatokat közös munkával ki kell javítani, hogy felül kell vizsgálni őket, figyelembe véve az *összes* frakciókhoz tartozó elvtársak bírálatát, s a többi között természetesen a pártigenlő mensevikek bírálatát is; tudjuk, hogy e határozatok egyes tételei minden bizonnyal még elég sokáig vitásak lesznek a pártban, és hogy a közeljövőben csakis szavazattöbbséggel sikerül őket eldönteni. De *amíg* nem kerül sor erre a felülvizsgálatra és ez be nem fejeződött, *amíg* a párt nem hoz új döntést a III. duma időszakának és a belőle adódó feladatoknak az értékelését illetően, *feltétlenül megköveteljük*, hogy minden pártigenlő szociáldemokrata, bármilyen nézeteket valljon is, tevékenységében éppen ezeknek a határozatoknak a szellemében járjon el.

Az ember azt hinné, ez a pártszerűség ábécéje. Az

ember azt hinné, másképpen nem is lehet kezelni a párthatározatokat. De minthogy a „Golosz“ a plénum után a likvidátorság felé fordult, nem tehetett mást, mint hogy ebben a kérdésben is a párt többségének engedményét ne egy lojális pártálláspont elfoglalására használja fel, hanem az engedmény mértékével való elégedetlenségének haladéktalan kinyilvánítására! (Csakhogy a goloszosok, úgy látszik, megfeledkeztek arról, hogy aki elsőnek indít vitát egy egyhangúlag elfogadott kompromisszumos határozat kapcsán, kijelentvén, hogy nincs megelégedve vele, és hogy újabb engedményeket, újabb helyesbítéseket követel, az ezzel feljogosítja a másik felet arra, hogy más irányú helyesbítéseket követeljen. És ezzel a joggal, természetesen, élni is fogunk.)

A „Golosz“ 19—20. számának a plénum eredményeivel foglalkozó vezércikke, amelyet már idéztem, azonnal kijelenti, hogy a határozat bevezető szavai: *kompromisszszum*. Ez igaz, de nyomban nem igaz, mihelyt elhallgatják, hogy a mensevikek által ultimátummal kikényszerített kompromisszum volt az, hogy a Központi Bizottság többsége lemondott 1908 decembere valamennyi határozatának, nem pedig csak alaptételeinek egyenes *megerősítéséről*.

„Szerintünk — folytatja a „Golosz“ — ez a mondat nemigen van összhangban a határozat legfontosabb pontjainak félreérthetetlen tartalmával, azt fejezvén ki, hogy bizonyos törés állt be a párt fejlődésében, mindazonáltal persze közvetlenül kapcsolódik az oroszországi szociáldemokrácia egész múltjához, de a legkevésbé“ (!!) „kapcsolódik éppen a «londoni örökséghez»“[76]. Javíthatatlan doktrinérek volnánk azonban, ha azt gondolnánk, hogy egy csapásra lehet pártunkban teljes egyetértést elérni, ha a pozícióharc kedvéért lemondanánk arról, hogy a mozgalom egy nagy lépéssel előbbre jusson“ (!!). „A határozat e hibáinak kijavítását a történészekre bízhatjuk.“

Ez úgy hangzik, mintha a goloszosok, akik részt vettek a plénumon, „a bolsevikokkal szemben tanúsított engedékenységért“ dorgálást kaptak volna a Potreszov és társai féle orosz legalistáiktól, vagy a „Golosz“-nak azoktól a szerkesztőitől, akik nem vettek részt a plénumon, és mintha

mentegetőznének előttük. Lám mi nem vagyunk doktrinérek, — a történészek javítsák majd ki a határozat hibáit!

Bátorkodunk erre a csodálatos kijelentésre megjegyezni, hogy a párthű szociáldemokraták nem a történészek számára írnak határozatokat, hanem azért, hogy a *gyakorlatban* e határozatok szellemében végezzék propagandista, agitációs és szervező *munkájukat*. A határozatokon kívül a pártnak nincsen egyebe, ami meghatározná, mik e munka feladatai a III. duma időszakában. A likvidátorok szerint a párthatározatok természetesen — nulla, mert szerintük az egész párt nulla, szerintük az egész párttal is (nem pedig csupán a párt határozataival) csak a „történészek" tudnak úgy foglalkozni, hogy annak haszna és értelme legyen. De a likvidátorokkal sem a bolsevikok, sem a pártigenlő mensevikek nem akarnak és nem is fognak egy szervezetben dolgozni. A likvidátorokat megkérjük, menjenek a fejetlenekhez[77] vagy az eneszekhez[78].

Ha a goloszosok lojálisak volnának a párthoz, ha valójában a párttal törődnének, nem pedig Potreszovval és társaival, ha a forradalmi szociáldemokraták szervezetével törődnének, nem pedig legalista publicisták körével, másképpen juttatnák kifejezésre az 1908 decemberi határozatokkal való elégedetlenségüket. Éppen most, a plénum után, felhagynának azzal, hogy illetlenül, csak a kadetokra jellemző módon fölényesen vihogjanak holmi „illegális" „határozatokon". Hozzáfognának ahhoz, hogy ezeket a határozatokat érdemben megvizsgálják, és álláspontjuknak megfelelően, az 1907—1910-es tapasztalatokról vallott nézeteiknek megfelelően kijavítsák. Ez aztán olyan munka volna, amely elősegíti a tényleges pártegyesülést, elősegíti a közeledést a szociáldemokrata tevékenység egyik vonalán. Minthogy azonban a goloszosok erre nem hajlandók, gyakorlatilag éppen a likvidátorok programját valósítják meg. Csakugyan, mi is a likvidátorok programja ebben a kérdésben. Programjuk az, hogy semmibe veszik az illegális, pusztulásra kárhoztatott stb. párt határozatait, s a párt határozataival szembeállítják azoknak a szabadharcosoknak alaktalan „munkáját", akik szociáldemokratáknak nevezik magukat és a liberálisok-

kal, a narodnyikokkal, a „Bez Zaglavija" híveivel együtt berendezkedtek különböző legális zuglapokban, legális társaságokban stb. Nincsen szükség semmiféle határozatra, semmiféle „helyzet-értékelésre", a harc legközelebbi céljainak és a burzsoá pártokhoz való viszonyunknak semmiféle meghatározására — mindezt mi (Miljukov nyomán!) „az elszigetelt illegális körök diktatúrájának" nevezzük (észre sem véve, hogy alaktalanságunkkal, szervezetlenségünkkel, szétforgácsoltságunkkal ténylegesen átengedjük a „diktatúrát" a liberális köröknek!).

Hát igen, kétségtelen, hogy a likvidátorok nem is kívánhatnak egyebet a goloszosoktól a párthatározatokkal kapcsolatos magatartásukat illetően, mint hogy fölényesen gúnyolódjanak és semmibe vegyék a határozatokat.

Azzal a nézettel, hogy a Központi Bizottságnak az 1909—1910-ben a pártban kialakult helyzetről szóló határozata „a legkevésbé" kapcsolódik a londoni örökséghez, felesleges is komolyabban foglalkoznunk, hiszen szembeötlő, mennyire ostoba ez a nézet. Gúnyt űznek a pártból, mondván: készek vagyunk tiszteletben tartani a párt „egész múltját", de nem azt a múltat, amely közvetlenül összefügg a jelennel, és nem a jelent! Más szavakkal: készek vagyunk tiszteletben tartani azt, ami nem szabja meg mostani magatartásunkat. Készek vagyunk (1910-ben) tiszteletben tartani a szociáldemokrácia „egész múltját", kivéve azt a múltat, amely felöleli az 1907—1908—1909-es időszak kadet pártjáról, az 1907—1908—1909-es időszak trudovik pártjairól, az 1907—1908—1909-es időszak harci feladatairól szóló párthatározatokat. Készek vagyunk tiszteletben tartani mindent, azon kívül, amit tiszteletben kell tartanunk, hogy most valóban a párt katonái legyünk, a pártért dolgozzunk, a párt teendőit végezzük, a párt taktikáját valósítsuk meg, a párt szellemében irányítsuk a III. dumában folyó szociáldemokrata tevékenységet.

A Bund — szégyenére legyen mondva — lapjában megtűri, hogy Ionov elvtárs cikkében ugyanilyen likvidátor módon gúnyolódjon a londoni örökségen (22. old.). „Könyörgöm — írja Ionov —, mi közük a londoni kongresszus határozatainak a jelenlegi helyzethez és a napi-

renden levő kérdésekhez? Merem remélni, hogy ezt még Lenin elvtárs összes cimboráival együtt sem tudja.“

Nos, honnan is tudhatnék ilyen bölcs dolgot ! Honnan is tudhatnám, hogy a polgári pártok fő csoportjaiban (feketeszázasok, októbristák, kadetok, narodnyikok), osztályösszetételükben, politikájukban, a proletariátushoz és a forradalomhoz való viszonyukban 1907 tavaszától 1910 tavaszáig semmiféle lényeges változás nem következett be? Honnan is tudhatnám, hogy azokra a kicsiny részleges változásokra, amelyeket ezen a téren lehet és érdemes megemlíteni, rámutatnak az 1908 decemberi határozatok? Honnan is tudhatnám én mindezt?

Ionov szerint mindennek bizonyára semmi köze sincs a jelenlegi helyzethez és a napirenden levő kérdésekhez. Szerinte ez a nem proletár pártokkal kapcsolatos taktikának fölösleges, mit tudom én miféle pártos meghatározása. Minek terheljük magunkat vele? Nem egyszerűbb, ha a proletártaktika pártos meghatározásának kidolgozására irányuló törekvést „ostromállapotnak“ stb. nevezzük? Nem egyszerűbb, ha a szociáldemokratákat szabadharcosokká tesszük, *vademberekké*, akik „szabadon“, mindenféle „ostromállapot“ nélkül fogják megoldani a napirenden levő kérdéseket, — ma a liberálisokkal együtt a „Nasi Pomoji“ című folyóiratban, holnap a fejetlenekkel az irodalmi ingyenélők kongresszusán, holnapután a szövetkezeti posszeánusokkal[79]. Igen ám ... de miben különbözik ez akkor, kedves bogaram, attól, amire a legalista likvidátorok törekednek? Az égvilágon semmiben !

Azok a pártigenlő szociáldemokraták, akik elégedetlenek a londoni vagy az 1908 decemberi határozatokkal, s akik dolgozni akarnak a pártban, mégpedig pártszerűen, bírálni fogják ezeket a határozatokat a pártsajtóban, módosításokat fognak javasolni, igyekeznek majd meggyőzni az elvtársakat, igyekeznek majd többséget szerezni maguknak a pártban. Lehetséges, hogy nem értünk majd egyet ezekkel az emberekkel, de magatartásuk pártszerű lesz, ezek *nem a bomlást* fogják elősegíteni, ahogy azt Ionov, a „Golosz“ és társaik teszik.

Nézzük csak meg Potreszov urat.

Ez a „szociáldemokrata“, aki ország-világ előtt han-

goztatja a szociáldemokrata párttól való függetlenségét, így kiált fel a „Nasa Zarja“ 2. számában, az 59. oldalon: „És mennyi ilyen kérdés van, amelyek megoldása nélkül egy lépést sem tehetünk, s az orosz marxizmus nem lehet olyan eszmei áramlat, amely valóban magába szívta a korszak forradalmi tudatának minden energiáját és erejét!“ (Nem lehetne kevesebb frázissal, tisztelt független úr!) „Hogyan halad Oroszország gazdasági fejlődése, milyen erőeltolódásokat idéz elő ez a fejlődés a reakció árnyékában, mi történik a faluban és a városban, milyen változásokat idéz elő ez a fejlődés Oroszország munkásosztályának szociális összetételében stb. stb.? Hol van válasz vagy megközelítő válasz ezekre a kérdésekre, hol van az orosz marxizmus gazdasági iskolája? És mi lett a politikai intellektuel munkával, amely valamikor a mensevizmus éltető eleme volt? Mi lett a mensevik szervezeti kutatásokkal, a múlt mensevik elemzésével, a jelen mensevik értékelésével?“

Ha ez a független nemcsak egyszerűen a levegőbe beszélt volna, hanem valóban el is gondolkodott volna azon, amit mond, észrevett volna egy szerfölött egyszerű dolgot. Ha a forradalmi marxisták valóban nem tehetnek egy lépést sem e kérdések megoldása nélkül (márpedig ez igaz), akkor e kérdések megoldásával — nem olyan értelemben, hogy kész tudományos megállapításokat ad, tudományos kutatásokat végez, hanem olyan értelemben, hogy meghatározza, milyen lépésekre van szükség, és hogyan kell azokat megtenni — a *szociáldemokrata pártnak* kell foglalkoznia. Hiszen a „forradalmi marxizmus“ a szociáldemokrata párton *kívül* nem egyéb, mint szalonfrázis egy legalista fecsegő szájából, aki néha azzal szeretne hencegni, hogy „mi is“ csaknem szociáldemokraták vagyunk. A szociáldemokrata párt adott *megközelítő választ* az említett kérdésekre, mégpedig *éppen* az 1908 decemberi *határozatokban*.

A függetlenek eléggé ravaszul berendezkedtek; a legális sajtóban verik a mellüket és azt kérdik: „hol találunk megközelítő választ a forradalmi marxistáknál?“ A függetlenek tudják, hogy a legális sajtóban nem válaszolhatunk nekik. Az illegális sajtóban pedig ezeknek a

függetleneknek a barátai (a goloszosok) fölényesen elzárkóznak azelől, hogy válaszoljanak a kérdésekre, „amelyek megoldása nélkül *egy lépést* sem tehetünk". Megvan minden, amire a függetleneknek (azaz a szocializmus renegátjainak) szerte a világon szükségük van: megvannak az üres frázisok, megvan a szocializmustól és a szociáldemokrata párttól való tényleges függetlenség is.

6. A LEGALISTA FÜGGETLENEK CSOPORTJÁRÓL

Most pedig tisztázzuk, mi is történt a plénum után. Erre a kérdésre Trockij és Ionov egybehangzó és egyszerű választ ad. „Sem a politikai élet külső feltételeiben — hangzik a bécsi határozat —, sem pártunk belső viszonyaiban *nem ment végbe a plénum óta semmiféle reális változás*, amely megnehezítené a pártépítés munkáját..." A frakciózásba való visszaesés, a frakciós viszonyok fel nem számolt öröksége, ennyi az egész.

Ionovnál ugyanezt a magyarázatot találjuk, csak „személyekre" kivetítve.

„A plénum véget ért. Résztvevői szétoszlottak... A régi frakciók vezetői szabadon fellélegeztek, függetlenítették magukat minden idegen befolyástól és nyomástól. Emellett jelentős erősítések is érkeztek. Az egyik résznek Plehanov elvtárs személyében, aki az utóbbi időben nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a pártot hadiállapotban levőnek kell nyilvánítani. A másik résznek a tizenhat «régi pártmunkás személyében, akiket a ,Golosz Szocial-Demokrata' szerkesztősége igen jól ismer»" (lásd 19—20. sz., „Nyílt levél"). „Hogy lehet az embernek ilyen körülmények között nem belevetnie magát a harcba? Megindult hát a kölcsönös kiirtás régi «munkája»" („Otkliki Bunda", 4. sz. 22. old.).

„Erősítések" érkeztek a frakciósokhoz és — újra összeverekedtek, ennyi az egész. Igaz, hogy a bolsevikokhoz „erősítésképpen" érkezett egy pártigenlő mensevik, Plehanov, „megérkezett" a likvidátorok elleni háborúval, de ez Ionovnak mindegy. Ionovnak nyilván nem tetszik Plehanov vitája Potreszovval, I. elvtárssal[80] (aki azt

javasolta, hogy „mindenkit szélnek kell ereszteni“) stb. Persze joga van ahhoz, hogy rosszallja ezt a vitát. De hogy lehet erre azt mondani, hogy „a *pártot* hadiállapotban levőnek nyilvánítja“? A *likvidátorok* elleni háború annyit jelent, mint a *pártot* hadiállapotban levőnek nyilvánítani — jól jegyezzük meg Ionov elvtársnak ezt a „filozófiáját“.

A külföldi mensevikekhez oroszországi mensevikek érkeztek erősítésül. De ez a körülmény egyáltalán nem ejti gondolkodóba Ionov elvtársat.

Tudjuk, milyen gyakorlati következtetés adódik Trockijnak és Ionovnak ilyen „helyzet-értékeléséből“. Semmi különös nem történt. Közönséges frakciós civakodás az egész. Új semlegesítőket kell bevetni — és minden megy majd, mint a karikacsapás. Mindent a körösdi diplomatizálás szemszögéből magyaráznak meg. Minden gyakorlati recept — merő körösdi diplomatizálás. Adva vannak olyanok, akik „belevetették magukat a harcba“, adva vannak olyanok, akik „békíteni“ akarnak: itt ki kell húzni a „fundamentum“ megemlítését, ott be kell tenni X. Y.-t a „szervbe“, amott „engedményt kell tenni“ a legalistáknak a konferencia összehívásának módozatait illetően... Így van ez a külföldi körösdivel, mindig a régi nóta!

Nekünk más a nézetünk arról, ami a plénum óta végbement.

A plénum, azáltal, hogy sikerült egyhangú határozatokat hoznia és véget vetnie a „viszályszításra“ vonatkozó *összes* vádaknak, végleg sarokba szorította a likvidátorokat. Nem lehet többé a viszályszítás mögé rejtőzni. Nem lehet többé hajthatatlanságra és „mechanikus elnyomásra“ (változat: fokozott védelem, hadiállapot, ostromállapot stb.) hivatkozni. A párttól csak likvidátorság miatt lehet eltávolodni (mint ahogy a vperjodisták csak otzovizmusuk és antimarxista filozófiájuk miatt távolodhatnak el).

A likvidátorok, miután sarokba szorították őket, kimutatták „foguk fehérét“. Oroszországi központjuk — az már mindegy, hogy formális-e vagy nem formális, félig illegális (Mihail és társai), vagy egészen legális (Potreszov és társai) — *elutasító választ* adott arra a felhívásra, hogy

térjenek vissza a pártba. Az oroszországi likvidátor legalisták véglegesen szakították a párttal, s a *független szocialisták* (akik persze függetlenek a szocializmustól, de függnek a liberalizmustól) csoportjába tömörültek. Egyrészt Mihail és társai válasza, másrészt a „Nasa Zarja" és a „Vozrozsgyenyije" fellépése, éppen azt jelzi, hogy a „szociáldemokraták" (helyesebben: az állítólagos szociáldemokraták) pártellenes körei a *független szocialisták* csoportjába tömörültek. Ezért Trockij és Ionov „békítgető" erőfeszítései *most* nevetségesek és szánalmasak. Csak az események teljes meg nem értésével magyarázhatók ezek az erőfeszítések, amelyek most ártalmatlanok, mert nem áll mögöttük senki más, mint a külföldi körösdi diplomaták, mint holmi istenhátamögötti helyen élő emberek értetlensége és tudatlansága.

A békülékenyek à la Trockij és Ionov abban tévedtek, hogy azokat a különleges viszonyokat, amelyek folytán a plénumon burjánozhatott a békülékeny diplomatizálás, a mai pártélet általános viszonyainak vélték. Abban tévedtek, hogy azt a diplomatizálást, amelynek a plénumon azért volt szerepe, *mert* olyanok voltak a viszonyok, hogy mindkét fő frakcióban a kibékülésre (— pártegyesülésre) való *mélységes* törekvést váltották ki, — ezt a diplomatizálást önálló célnak, az „adott személyek, csoportok és intézmények" közötti játék hosszú időre alkalmas eszközének tekintették.

A plénumon csakugyan volt tere a diplomatizálásnak, mert szükség volt a pártigenlő bolsevikok és a pártigenlő mensevikek pártegyesülésére, ez pedig engedmények nélkül, kompromisszum nélkül lehetetlen volt. Az engedmények mértékének meghatározásánál a „becsületes közvetítők" elkerülhetetlenül előtérbe kerültek, — elkerülhetetlenül, mert a pártigenlő mensevikek és a pártigenlő bolsevikok szemében az engedmények mértékének kérdése másodrendű kérdés volt, amíg érvényben maradt az egész egyesülés elvi alapja. A „békülékenyek" à la Trockij és Ionov, mivel a plénumon előtérbe kerültek, mivel lehetőségük nyílt arra, hogy mint „semlegesítők", mint a civódás megszüntetésére, a Bolsevik Központtal szemben támasztott „igények" kielégítésére hivatott

„bírák“ szerepet játsszanak, azt képzelték, hogy amíg vannak „adott személyek, csoportok és intézmények“, ők mindig betölthetik ezt a szerepet. Mulatságos tévedés. Közvetítőkre akkor van szükség, amikor meg kell határozni az egyöntetűség eléréséhez szükséges engedmények mértékét. Az engedmények mértékét akkor kell meghatározni, amikor nyilvánvalóan megvan az egyesüléshez a közös elvi alap. Hogy az összes engedmények után kik csatlakoznak ehhez az egyesüléshez, ez akkor nyílt kérdés maradt, mert elvben mindenképpen fel kellett tételeznünk, hogy valamennyi szociáldemokrata a párthoz kíván majd tartozni, valamennyi mensevik lojálisan végre kívánja majd hajtani a likvidátorellenes határozatot, s valamennyi vperjodista — az otzovistaellenes határozatot.

Most ellenben nincs szükség közvetítőkre, nincsen számukra hely, mert nincsen probléma az engedmények mértéke körül. Az engedmények mértéke körül pedig azért nincsen probléma, mert nincsen probléma semmiféle engedmények körül. Minden engedmény megtörtént a plénumon (még túlzottak is). Most kizárólag az a probléma, hogy milyen elvi álláspontra helyezkedjünk abban a harcban, amelyet a likvidátorság ellen vívunk, sőt nem is általában a likvidátorság ellen, hanem a független likvidátorok meghatározott csoportja, Mihail és társai csoportja, Potreszov és társai csoportja ellen. Ha Trockij és Ionov az adott személyekkel, csoportokkal és intézményekkel szándékoznak most „békíteni“ a pártot, akkor a mi szemünkben, valamennyi pártigenlő bolsevik és valamennyi pártigenlő mensevik szemében egyszerűen pártárulók, semmi egyéb.

A diplomatizáló békítgetők a plénumon kizárólag azért és annyiban voltak „erősek“, amennyiben a pártigenlő bolsevikok is, a pártigenlő mensevikek is békét akartak, és a békefeltételek kérdésének másodrendű jelentőséget tulajdonítottak a párt likvidátorellenes és otzovistaellenes taktikájának kérdéséhez viszonyítva. Én például túlzottaknak találtam az engedményeket, és harcoltam az engedmények mértéke miatt (amire a „Golosz“ a 19—20. számban céloz, és amiről Ionov nyíltan beszél). De kész voltam akkor belenyugodni még túlzott engedmények-

be is, és erre mostis kész volnék, ha ez nem rendítette volna meg a párt *vonalát*, ha az engedmények nem vezettek volna e vonal tagadásához, ha az engedmények hídján áthozhattunk volna embereket a likvidátorságtól és az otzovizmustól a párt oldalára. De miután Mihail és társai, Potreszov és társai tömörültek, és szembeszálltak a párttal és a plénummal, még csak tárgyalni sem vagyok hajlandó semmiféle engedményekről, mert a pártnak most szakítania kell ezekkel a függetlenekkel, elszántan harcolnia kell ellenük, hiszen teljesen és végérvényesen likvidátoroknak bizonyultak. És ezt nyugodtan megmondhatom nemcsak a magam nevében, hanem *valamennyi* pártigenlő bolsevik nevében. A pártigenlő mensevikek, Plehanov és mások révén, eléggé világosan ugyanilyen szellemben nyilatkoztak, s minthogy a pártban így alakult a helyzet, a diplomatizáló „békítgetőknek" à la Trockij és Ionov vagy fel kell hagyniok diplomatizálásukkal, vagy pedig ott kell hagyniok a pártot s a függetlenekhez kell csatlakozniok.

Hogy a legalisták végérvényesen összeálltak a független szocialisták csoportjában, erről nyomban meggyőződünk, mihelyt egy futó pillantást vetünk a plénum utáni eseményekre, mihelyt ezeket az eseményeket lényegük szerint ítéljük meg, nem pedig csupán az apró, kicsinyes „konfliktusok" szemszögéből, ahogy ezt Ionov elvtárs — teljesen alaptalanul — teszi.

1. Mihail, Roman és Jurij a Központi Bizottság (a plénum) határozatait is, sőt a Központi Bizottságnak a létét is károsnak nyilvánítja. Körülbelül két hónapja került nyilvánosságra ez a tény, és azóta nem cáfolták meg. Nyilvánvaló, hogy igaz*.

2. Tizenhat oroszországi mensevik, közöttük legalább kettő a fent említett triumvirátusból és egy csomó igen

* Éppen most jelent meg a „Golosz Szocial-Demokrata" 21. száma. A 16. oldalon Martov és Dan *megerősíti* ezt a tényt, amikor arról beszél, hogy „három elvtárs" (??) „megtagadta a Központi Bizottságba való belépést". Szokás szerint eközben „Tyszka-Lenin" ellen szóló vaskos szitkokkal takargatják azt a tényt, hogy Mihailnak és társainak csoportja végérvényesen a függetlenek csoportjává vedlett át.

tekintélyes mensevik publicista (Cserevanyin, Kolcov stb.), szót emel a „Golosz"-ban, a szerkesztőség helyeslése mellett, hogy igazolja a mensevikeknek a pártból való kiválását, s tisztára likvidátor kiáltvánnyal lép fel.

3. A „Nasa Zarja" című mensevik legális folyóirat közli Potreszov úr programcikkét, amelyben az kereken kimondja, hogy „párt, mint intézmények egységes és szervezett hierarchiája, nem létezik" (2. sz. 61. old.), hogy nem lehet likvidálni olyasmit, „ami a valóságban, mint szervezett egész, már nem létezik" (ugyanott). E folyóirat munkatársai között szerepel Cserevanyin, Kolcov, Martinov, Avgusztovszkij, Maszlov, Martov — ugyanaz az L. Martov, aki képes pozíciót betölteni egy olyan illegális párt „intézményeinek szervezett hierarchiájában", amelynek, mint akármelyik „szervezett egésznek", központja van, és ugyanakkor egy olyan legális csoportnak a tagja lenni, amely Sztolipin kegyes engedelmével ezt az illegális pártot nemlétezőnek nyilvánítja.

4. A „Vozrozsgyenyije" című népszerű mensevik folyóiratban (5. sz. 1910 március 30), amelynek *ugyanazok* a munkatársai, egy aláírás nélkül megjelent, vagyis szerkesztőségi cikk felmagasztalja Potreszov úrnak a „Nasa Zarjá"-ban közölt, fent említett cikkét, és miután idézi belőle ugyanezt a részt, amelyet fentebb én is idéztem, hozzáfűzi:

„Nincs mit likvidálni, és — tesszük hozzá mi" (vagyis a „Vozrozsgyenyije" szerkesztősége) „a magunk részéről — az a hiú remény, hogy ezt a hierarchiát régi, illegális formájában vissza lehet állítani, egyszerűen káros, reakciós utópia, és csak azt mutatja, hogy annak a pártnak a képviselői, amely valamikor a legnagyobb mértékben realista volt, elvesztették politikai érzéküket" (51. old.).

Aki mindezeket a tényeket véletleneknek tartja, az nyilvánvalóan nem akarja meglátni az igazságot. Aki ezeket a tényeket „frakciózásba való visszaeséssel" szeretné megmagyarázni, az frázisokkal áltatja magát. Mi köze van ehhez a frakciózásnak és a frakcióharcnak, amelytől Mihailnak és társainak a csoportja is, Potreszovnak és társainak a csoportja is már réges-régen távol áll. Nem, aki nem szántszándékkal huny szemet, annak e

tekintetben nem lehetnek semmiféle kételyei. A plénum elhárított minden akadályt (tényleges vagy vélt akadályt) azelől, hogy a pártigenlő legalisták visszatérhessenek a pártba, azelől, hogy, számba véve a legális lehetőségek kihasználásának új feltételeit és új formáit, felépítsük az illegális pártot. Négy mensevik központi bizottsági tag és a „Golosz“ két szerkesztője elismerte, hogy a közös pártmunka *valamennyi* akadálya el van hárítva. Az orosz legalisták csoportja *megadta válaszát a plénumnak*. A válasz *nemleges:* az illegális párt helyreállításával és megerősítésével nem kívánunk foglalkozni, mert ez — reakciós utópia.

Ez a válasz igen nagy jelentőségű politikai tény a szociáldemokrata mozgalom történetében. Végérvényesen összeállt és végérvényesen szakított a szociáldemokrata párttal a *független* (a szocializmustól független) *szocialisták* csoportja. Mennyire öltött határozott formát ez a csoport, egy szervezetből áll-e, vagy pedig számos, egymással csak nagyon lose (szabadon, lazán) kapcsolatban álló körből, azt egyelőre nem tudjuk, de ez nem is fontos. A fontos az, hogy a párttól független csoportok alakítására irányuló törekvések — amelyek a mensevikeknél már régóta megvoltak — most új politikai alakulathoz vezettek. Ezentúl minden oroszországi szociáldemokratának, aki nem akarja áltatni magát, mint kész ténnyel, számolnia kell a függetlenek e csoportjának fennállásával.

E tény jelentőségének tisztázása végett mindenekelőtt emlékeztetünk Franciaország „független szocialistáira“, akik a legelőrehaladottabb, minden régitől leginkább megtisztított polgári államban a végletekig vitték ennek a politikai irányzatnak a tendenciáit. Millerand, Viviani, Briand a szocialista párthoz tartoztak, de többször annak határozataitól függetlenül, azok ellenére cselekedtek, s amikor Millerand a köztársaság megmentése és a szocializmus érdekeinek megvédése ürügyén belépett a polgári kormányba, ez a párttal való szakítására vezetett. A burzsoázia miniszteri tárcákkal jutalmazta meg a szocializmus árulóit. A francia renegátok triumvirátusa továbbra is független szocialistának nevezi magát és csoportját, továbbra is a munkásmozgalom és a szociális reform érdekeivel próbálja igazolni eljárását.

A mi függetleneinket a polgári társadalom természetesen nem jutalmazhatja meg olyan gyorsan: ők összehasonlíthatatlanul elmaradottabb viszonyok között kezdik, s meg kell elégedniök a liberális burzsoázia (amely már régóta támogatja a mensevikek „függetlenségi" törekvéseit) dícséreteivel és segítségével. De a fő tendencia itt is, ott is ugyanaz: a szocialista párttól való függetlenséget a munkásmozgalom érdekeivel okolják meg; a „harc a legalitásért" jelszót (amelyet *Dan* formulázott meg, s amelyet a renegát *„Vozrozsgyenyijé"-ben* lelkesen felkaptak, 5. sz. 7. old.) a munkásosztály jelszavának kiáltják ki; a valóságban a liberálisokkal egy húron pendülő polgári intellektuelek (Franciaországban parlamenti képviselők, nálunk publicisták) csoportosulnak; a párttól megtagadják az engedelmességet: a pártról Millerand és társai is, a „Vozrozsgyenyije" meg a „Golosz" is kijelentik, hogy nem eléggé „realista"; a pártról azt mondják, hogy az „elszigetelt illegális körök diktatúrája" („Golosz"), hogy bezárkózik egy szűkkörű forradalmi közösségbe, amely ártalmára van a széleskörű haladásnak (Millerand és társai).

Nézzük meg továbbá, függetleneink álláspontjának tisztázása végett, a mi orosz „népi szocialista pártunk" megalakulásának történetét. Ez a történet hozzásegíti majd a dolog lényegének megértéséhez azokat, akik a „munka" külső feltételeiben mutatkozó óriási különbség miatt nem látják függetleneink rokonságát Millerand-nal és társaival. Hogy a mi „eneszeink" a kispolgári demokrácia legalista és mérsékelt szárnyát alkotják, az köztudomású, és a marxisták közül ebben, azt hiszem, senki sem kételkedett. A népi szocialisták a kispolgári demokraták forradalmi pártjának programjával, taktikájával és szervezetével szemben likvidátorokként léptek fel a szociálforradalmárok kongresszusán, 1905 végén; a legszorosabb blokkban voltak az eszerekkel a szabadság napjainak újságjaiban, 1905 őszén és 1906 tavaszán. Legalizálták magukat, és önálló pártba különültek el 1906 őszén, de ez nem gátolta őket abban, hogy a II. duma választásain és a II. dumában időnként csaknem egybeolvadjanak az eszerekkel.

1906 őszén egyik alkalommal, amikor a „Proletarij“-ban a népi szocialistákról írtam, „eszer mensevikeknek“ neveztem őket*. Elmúlt három és fél év, s Potreszovnak társaival együtt sikerült bebizonyítania a pártigenlő mensevikeknek, hogy igazam volt. De azért el kell ismernünk, hogy Potreszov úrnál és csoportjánál politikai szempontból még Pesehonov urék és társaik is becsületesebben jártak el, amikor — miután az eszer párttól ténylegesen függetlenül egy csomó politikai tettet hajtottak végre — nyíltan az eszerektől független, különálló pártnak nyilvánították magukat. Ez a „becsületesség“ természetesen, többek között, az erőviszonyokkal is magyarázható: Pesehonov ugyanis erőtlennek tartotta az eszer pártot, és úgy gondolta, hogy az eszer párttal való nem formális egyesüléssel *veszít;* Potreszov azt tartja, hogy a politikai azefizmussal[81] *nyer*, s ezért továbbra is a szociáldemokraták közé sorolja magát, holott valójában független a szociáldemokrata párttól.

Potreszov úr és társai magukra nézve egyelőre azt tartják a legelőnyösebbnek, ha idegen névvel takaróznak, alattomosan kihasználják az OSzDMP tekintélyét, miközben belülről bomlasztják a pártot, és ténylegesen nemcsak tőle függetlenül, hanem ellene is működnek. Lehetséges, hogy függetleneink csoportja igyekszik majd minél tovább idegen tollakkal ékeskedni; lehetséges, hogy ha majd a pártot valamilyen csapás éri, ha majd az illegális szervezetet nagyobb méretű lebukás sújtja, vagy ha majd valamilyen különösen csábító konjunktúra áll be, mondjuk oly módon, hogy lehetővé válik a párttól függetlenül bejutni a dumába, a függetlenek maguk fogják levetni álarcukat; — nem láthatjuk előre politikai szélhámosságuk minden epizódját.

Egy azonban bizonyos, mégpedig az, hogy a munkásosztály pártjára, az OSzDMP-re nézve ártalmas, veszedelmes a függetlenek burkolt tevékenysége, és hogy nekünk mindenáron le kell lepleznünk tevékenységüket, hogy le kell rántanunk az álarcot a függetlenekről és ki kell jelentenünk, hogy megszakadt minden kapcsolatuk

---

* Lásd *Lenin* Művei. 11. köt. 1954. 188—198. old. — *Szerk.*

a párttal. A plénum nagy lépést tett előre ezen az úton: bármily furcsának látszik is ez első pillantásra, de éppen Martov és Martinov beleegyezése (ez a képmutató vagy öntudatlan beleegyezés), éppen a nekik tett maximális, sőt túlzott engedmények járultak hozzá ahhoz, hogy sikerült feltárni pártunkban a likvidátorság fekélyét, a függetlenség fekélyét. Nincs olyan becsületes szociáldemokrata, nincs a pártnak olyan katonája, bármelyik frakcióval rokonszenvez is, aki most tagadhatná, hogy Mihailnak és társainak a csoportja, Potreszovnak és társainak a csoportja *független*, hogy a valóságban nem ismerik el a pártot, hogy nem akarnak pártot, hogy a párt ellen dolgoznak.

Hogy milyen gyorsan vagy milyen lassan érik majd meg a dolog annyira, hogy a függetlenek elszakadjanak és külön pártot alapítsanak, az persze sok kiszámíthatatlan októl és körülménytől függ. A népi szocialistáknak külön csoportjuk volt a forradalom előtt, és e csoport számára, amely ideiglenesen és nem teljesen csatlakozott a szociálforradalmárokhoz, rendkívül könnyű volt a különválás. A mi függetleneinknek még vannak személyes hagyományaik, az elszakadást gátló kapcsolataik a párttal, de ezek a hagyományok mindinkább gyengülnek, s a forradalom és az ellenforradalom azonkívül is új, minden forradalmi és párthagyománytól mentes embereket hoz a színre. A „vehista" hangulatok környezete viszont rendkívül gyorsan taszítja a gerinctelen értelmiséget a független áramlat felé. A forradalmárok „öreg" nemzedéke letűnik a színről; Sztolipin minden erejéből üldözi azokat, akik ehhez a nemzedékhez tartoznak, s akiknek legnagyobb része a szabadság napjaiban, a forradalom éveiben feltárta összes álneveit és egész konspirációját. A börtön, a száműzetés, a kényszermunka, az emigráció egyre növeli azoknak a sorait, akik kidőlnek a harcvonalból, az új nemzedék pedig lassan nő fel. Az értelmiség, különösen az a része, amely „hozzájutott" valamilyen legális munkához, egyre kevésbé hisz az illegális pártban, egyre kevésbé kívánja olyan munkára vesztegetni erejét, amely napjainkban különösen nehéz és különösen háládatlan. „Bajban ismered meg barátaidat", és a munkásosztály, amely

most a régi és az új ellenforradalmi erők nyomásának nehéz esztendeit éli, elkerülhetetlenül azt tapasztalja majd, hogy elpártol tőle nagyon sok értelmiségi „átmeneti barátja“, ünnepi barátja, csupán a forradalom idején mellette álló barátja, — olyan barátja, aki forradalmár volt a forradalom idején, de most alkalmazkodik a hanyatlás korszakához, és az ellenforradalom első sikerei láttára kész kihirdetni a „legalitásért való harcot“.

Számos európai országban az ellenforradalmi erőknek sikerült teljesen elseperniök a proletariátus forradalmi és szocialista szervezeteinek maradványait, például 1848 után. A polgári értelmiségi, aki fiatal korában csatlakozott a szociáldemokráciához, egész kispolgári gondolkodásmódja folytán hajlamos arra, hogy legyintsen: így volt — így is marad; a régi illegális szervezetért síkraszállni reménytelen dolog, újat létrehozni — még reménytelenebb; általában „túlbecsültük“ a proletariátus erejét a polgári forradalomban, tévesen „egyetemes“ jelentőséget tulajdonítottunk a proletariátus szerepének — a renegát „Társadalmi mozgalom“-nak mindezek az eszméi közvetlenül és közvetve az illegális pártról való lemondásra ösztökélnek. A független, ha már egyszer a lejtőre lépett, nem is veszi észre, hogy együttműködik Sztolipinnal: Sztolipin fizikailag, a rendőrség útján, bitófával és fegyházzal rombolja az illegális pártot, — a liberálisok közvetlenül ugyanezt teszik a „vehista“ eszmék nyílt propagálásával, — a szociáldemokraták közül kikerülő függetlenek közvetve segítik elő az illegális párt szétrombolását azáltal, hogy annak „élettelenségéről“ kiabálnak, megtagadják tőle a segítséget, és igazolni próbálják (lásd a tizenhatok levelét a „Golosz“ 19—20. számában) a belőle való kilépést. Mind mélyebbre süllyednek.

Nem hunyunk majd szemet azon, hogy a pártért vívott harc számunkra annál nehezebb lesz, minél tovább húzódik az ellenforradalmi időszak. Hogy a párt katonái nem becsülik le a veszélyt, hogy egyenesen szembenéznek vele, az kitűnik például K. elvtársnak a Központi Lap 13. számában megjelent cikkéből. De a párt gyengeségének, a szervezetek bomlásának és a helyzet nehézségének határozott és nyílt elismerése egy pillanatra sem

ingatja meg K. elvtársat — mint ahogy nem ingatja meg a párt egyetlen katonáját sem — abban a hitében, hogy szükség van a pártra, hogy dolgozni kell a párt helyreállításán. Minél nehezebb a helyzetünk, minél inkább növekszik az ellenségek száma — tegnapelőtt csatlakoztak hozzájuk a „vehisták“, tegnap a népi szocialisták, ma a független szociáldemokraták —, annál szorosabbra tömörül valamennyi szociáldemokrata, árnyalatra való tekintet nélkül, hogy megvédje a pártot. Sok szociáldemokrata, akik között beállhatott szakadás, amikor arról volt szó, hogy miképpen kell rohamra vinni a forradalmi hangulatú és a szociáldemokráciában bízó tömegeket — feltétlenül egybeforr, amikor arról van szó, vajon kötelességünk-e harcolni az 1895—1910-es években megteremtett illegális szociáldemokrata munkáspárt megőrzéséért és megerősítéséért.

Ami a „Golosz“-t és a goloszosokat illeti, nagyon szemléltető módon igazolták azt, amit a „Proletarij“ kibővített szerkesztőségének határozata tavaly júliusban róluk megállapított. „A párt mensevik táborában — hangzik ez a határozat (lásd „Proletarij“, 46. sz. Melléklet, 6. old.) — most, amikor a «Golosz Szocial-Demokratá»-t, a frakció hivatalos lapját, teljesen kezükbe kaparintották a likvidátor mensevikek, a frakció kisebbsége, miután végig kipróbálta a likvidátorság útját, már felemeli tiltakozó szavát ez ellen az út ellen, és ismét párttalajt keres tevékenysége számára...“* A likvidátorság útjának „vége“ messzebbnek bizonyult, mint akkor gondoltuk, de az idézett szavak alapgondolatának helyességét azóta tények bizonyították be. Mindennél jobban beigazolódott a „kezükbe kaparintották a likvidátorok“ kifejezés a „Golosz Szocial-Demokratá“-ra vonatkozólag. Ezek igenis a likvidátorok kezében vannak, nem merik sem nyíltan védeni a likvidátorságot, sem nyíltan szembeszállni vele. A plénumon is nem mint szabad emberek fogadtak el egyhangúlag határozatot, hanem mint olyanok, akik mások kezében vannak, akik „gazdáiktól“ rövid időre szabadságot kaptak, és a plénum után rögtön visszatértek a

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 457. old. — *Szerk.*

rabságba. Mivel nem védhették a likvidátorságot, amenynyire csak tehették, előhozakodtak minden lehetséges (és minden kiagyalt!) gátló körülménnyel, amelynek semmi köze az elvi kérdésekhez, de akadályozza őket abban, hogy megtagadják a likvidátorságot. És amikor mindezeket a „gátló körülményeket" elhárítottuk, amikor minden mellékes, személyi, szervezeti, anyagi és egyéb igényüket kielégítettük — kelletlenül „megszavazták" a likvidátorság megtagadását. Szegénykék! nem tudták, hogy a tizenhatok kiáltványa akkor már útban volt Párizs felé, hogy Mihailnak és társainak csoportja, Potreszovnak és társainak csoportja megerősödött a likvidátorság védelmében. És a tizenhatot követve, Mihailt követve, Potreszovot követve, ismét engedelmesen visszafordultak a likvidátorsághoz!

Az Ionov- és Trockij-féle gerinctelen „békítgetőknek", akik védelmezik vagy mentegetik ezeket az embereket, az a legnagyobb bűnük, hogy tönkreteszik őket, mert még erősebben odaláncolják őket a likvidátorsághoz. Míg valamennyi frakción kívüli szociáldemokrata határozott fellépése Mihail és társai ellen, Potreszov és társai ellen (hiszen *ezeket* a csoportokat nem meri védeni sem Trockij, sem Ionov!) vissza tudott volna téríteni a párthoz néhány goloszost, aki a likvidátorság kezében van, — a „békítgetők" arcfintorgatása és affektálása, amely a legkisebb mértékben sem békíti ki a pártot a likvidátorokkal, csak „fölösleges reményeket" kelt a goloszosokban.

Egyébként ez az arcfintorgatás és affektálás, kétségtelenül, nagymértékben a helyzet egyszerű meg nem értésével magyarázható. Csakis ez lehet az oka annak, hogy Ionov elvtárs a Martov-cikk leközlésének vagy le nem közlésének a kérdésére szorítkozik, hogy Trockij bécsi hívei a kérdést a Központi Lapban támadt „konfliktusokra" korlátozzák. Martov cikke is („A helyes úton" . . . a likvidátorság felé), a Központi Lapban támadt konfliktusok is csupán kis epizódok, amelyeket csak az egésszel való összefüggésükben lehet megérteni. Például Martov cikke világosan megmutatta nekünk, akik az egy év alatt kitanulmányoztuk a likvidátorság és a goloszizmus minden árnyalatát, hogy *Martov visszafordult* (vagy visszafordították). *Nem lehet*, hogy egy és ugyanaz a Martov

aláírta a Központi Bizottságnak a konferenciáról szóló „Levelé"-t és megírta „A helyes úton" című cikket. Ha Trockij és Ionov kiragadja Martov cikkét az események láncolatából, különválasztja a Központi Bizottságnak a cikket megelőző „Levelé"-től, a „Golosz"-nak a cikket követő 19—20. számától, a tizenhatok kiáltványától, Dan cikkétől („Harc a legalitásért"), Potreszov cikkétől és a „Vozrozsgyenyije" cikkétől, ha az eseményeknek ugyanebből a láncolatából kiragadja a Központi Lapban támadt „konfliktusokat", semmiképpen nem értheti meg a történteket*. És megfordítva, minden teljesen érthetővé válik, ha azt állítjuk a kérdés középpontjába, ami *mindennek az alapja*, nevezetesen azt, hogy az orosz függetlenek végérvényesen összeálltak, és végérvényesen szakítottak az illegális párt helyreállításának és megerősítésének „reakciós utópiájával".

7. A PÁRTIGENLŐ MENSEVIZMUSRÓL ÉS ÉRTÉKELÉSÉRŐL

Az utolsó kérdés, amelyet meg kell vizsgálnunk pártunk „egyesülési válságának" tisztázása végett, az úgynevezett pártigenlő mensevizmust és jelentőségének értékelését érinti.

A frakción kívüli — vagyis frakción kívüli köntösben fellépő — Ionov és Trockij nézetei („*Pravda*", 12. sz. és a bécsi határozat) rendkívül jellemzőek ebben a tekintetben. Trockij határozottan és makacsul ignorálja a pártigenlő mensevizmust — amire a Központi Lap 13. száma már utalt** —, Ionov viszont elárulja elvbarátjának „féltve őrzött" gondolatát, kijelentvén, hogy „Plehanov elvtárs" (más pártigenlő mensevikekről Ionov nem akar tudomást venni) fellépéseinek jelentősége abban foglalható össze, hogy „erősítést" küld a bolsevikok frakció-

---

* Vegyük még példaképpen az illegális párt legális egyedei „egyenjogúságának elméletét". Vajon nem világos-e Mihailnak és társainak, Potreszovnak és társainak a fellépése *után*, hogy ennek az elméletnek az értelme és jelentése nem egyéb, mint a legalista függetlenek csoportjának elismerése, s a párt alárendelése ennek a csoportnak?

** Lásd ebben a kötetben 191—193. old. — *Szerk.*

harcához, és hogy „a pártot hadiállapotban levőnek" nyilvánítja.

Trockijnak és Ionovnak észre kellett volna vennie, hogy álláspontja helytelen, már csupán azért is, mert azt a tények megcáfolják. A Központi Lap 13. számából látható, hogy nem kevesebb, mint 7 külföldi közreműködő csoportban: Párizsban, Genfben, Bernben, Zürichben, Liège-ben, Nizzában, San Remóban — a plehanovisták, helyesebben a pártigenlő mensevikek szembehelyezkedtek a „Golosz"-szal: követelték a plénum határozatainak végrehajtását, követelték a „Golosz" beszüntetését, s rámutattak a „Golosz" 19—20. számában elfoglalt eszmei álláspont likvidátor jellegére. Ugyanaz a folyamat megy végbe, jóllehet talán kevésbé szemléltető módon, az oroszországi pártmunkások között is. E tények elhallgatása nevetséges dolog. Aki e tények ellenére Plehanovnak a goloszosok ellen vívott harcát publicista „frakció"-harcnak igyekszik feltüntetni, az — *objektíve* — a legalista függetlenek csoportjának oldalára áll, és szembehelyezkedik a párttal.

Nyilvánvalóan hamis, nyilvánvalóan tarthatatlan álláspontjuk fel kellene hogy nyissa a fent említett „békítgetők" szemét, s így látniok kellene, mennyire helytelen kiindulópontjuk, amely szerint a plénumon az egyesülés politikai értelme „az adott személyekkel, csoportokkal és intézményekkel" való megegyezés volt. Az embernek nem szabad hagynia, hogy a pártesemények külső formái és személyi sajátosságai félrevezessék, fel kell mérnie a végbemenő események eszmei és politikai jelentőségét. A külsőségekből ítélve, bizonyos goloszosokkal jött létre megegyezés. De hiszen a megegyezés alapja, feltétele az volt, hogy a goloszosok áttérnek Plehanov álláspontjára: ez világosan kitűnik a párt helyzetéről szóló határozat fentebb nyújtott elemzéséből*. A külsőségekből ítélve

* A Központi Bizottság 4 mensevik tagja közül, aki részt vett a plénumon, kettő minden erejével azon volt, hogy maximális engedményeket téve a goloszosoknak, ténylegesen Plehanov álláspontjára térítse át őket. Ez nem jelenti, hogy ez a kettő szilárd pártigenlő volt, s hogy megvolt a garancia arra, hogy nem térnek vissza a goloszosokhoz. Ez azt jelenti, hogy a mensevizmusra olyan pillanatban csaptunk le, amikor még nem tudott *lemondani* a pártigenlésről.

éppen a goloszosok voltak a mensevizmus képviselői a pártban, — például ha a Központi Lap összetételéből ítélünk. A valóságban a Központi Lap a plénum után mindinkább olyan szervvé vált, amely — a goloszosok legteljesebb ellenszegülése mellett — a pártigenlő bolsevikok és a plehanovisták „együttműködését“ szolgálta. A pártegyesülés fejlődése zegzugos úton indult el: kezdetben mintha holmi általános békülékenységi zagyvalék lett volna, amelyből hiányzik az egyesülés ideológiai bázisának világos meghatározása, de azután érvényre jutott a politikai tendenciák logikája, és kitűnt, hogy azok a maximális engedmények, amelyeket a plénumon a goloszosoknak tettünk, meggyorsították a függetleneknek a pártból való kirostálását.

Amikor a plénumon hallottam és a „Golosz“-ban (19—20. sz. 18. old.) olvastam az „erős frakciók megegyezése a jobb- és baloldali likvidátorok elleni harcra“ jelszó elleni dühös kirohanásokat (ezt a jelszót a „Golosz“ idézőjelbe teszi, de valamilyen oknál fogva nem mondja meg nyíltan, hogy én védelmeztem ezt a jelszót a plénum előtt és a plénumon), azt gondoltam magamban: „abwarten!“ „wait and see“ (várjuk ki a végét — majd meglátjuk!). Várjanak csak, goloszos urak, önök „a gazda nélkül“ akarnak számot vetni: nem az a lényeg, hogy a plénum mindenkinek lehetőséget adott a megegyezésben való részvételre, s nem csak az „erős“, ideológiai-politikai pozíciójuknál fogva erős, frakcióknak. A lényeg az, hogy vajon megengedik-e az önök „gazdái“ — vagyis a legalista függetlenek csoportjai —, hogy ez a lehetőség valósággá váljon.

Elmúlt néhány hónap, és ma már csak a vak nem látja, hogy a valóságban éppen „az erős frakciók megegyezése“ alkotja a pártegyesülést, s viszi azt előbbre „minden akadályon át“. Így kell ennek lennie, s csakis így lehet ez a pártban kialakult reális erőviszonyok folytán. Kétségtelen, hogy a közeljövőben vagy formálisan átépül majd a párt valamennyi vezető szerve, úgy, hogy kifejezzék ezt a megegyezést, vagy pedig a párt élete és egyesülésének fejlődése egy időre vezető szerveitől függetlenül megy majd végbe.

Természetesen a pártigenlő mensevikeket „erős frakciónak“ nevezni első pillantásra furcsának tűnik, mert a jelen pillanatban — legalábbis külföldön — a goloszosok nyilván erősebbek. De mi szociáldemokraták nem aszerint ítéljük meg az erőt, hogyan nyilatkoznak a külföldi csoportok, hogyan csoportosulnak a mensevikek publicistái, hanem aszerint, kinek az álláspontja objektíve helyes, és kinek az álláspontját ítéli a politikai helyzet logikája arra, hogy behódoljon a „függetleneknek“. A „Rabocseje Gyelo“ hívei 1898—1900-ban erősebbek voltak az iszkrásoknál külföldön is, Oroszországban is, de mégsem voltak „erős frakció“.

Most, amikor a goloszosok összes erőiket mozgósították Plehanov ellen, és latba vetnek ellene minden szennyet — beleértve Potreszov urat is és annak emlegetését, hogyan „bántották meg“ Martovot az *1901—1903-as* (sic !) években —, most különösen nyilvánvalóvá válik a goloszosoknak ez az erőtlensége. Akszelrod és társai politikailag már végérvényesen elkéstek, amikor áprilisban, külföldön, kiadtak egy gyűjteményt személyes szitkozódásokkal Plehanov ellen, hiszen Oroszországban a februári „Nasa Zarja“ és a márciusi „Vozrozsgyenyije“ már egészen más síkra terelte a kérdést, s Plehanov a Központi Lap 13. számában már áttért a goloszosokkal való összeütközéseinek történetéről a goloszosok mai politikája elleni harcra. A goloszosok épp oly tehetetlenül kapálóznak, a régi (egészen 1901-ig visszamenő !) „sérelmeket“ emlegetve, mint a vperjodisták, akik még mindig a Bolsevik Központ elleni védekezésre hívják fel a jótétlelkeket.

És nézzék meg, hogyan árulják el magukat mind jobban és jobban „megbántottaink“, akik pontosan úgy tombolnak 1910-ben a „Lenin—Plehanov“ megegyezésnek (az ő terminusuk !) még csak a gondolatára is, mint ahogyan egy esztendővel ezelőtt Makszimov tombolt miatta. Akárcsak Makszimov, a goloszosok is úgy igyekeznek beállítani a dolgot, mintha itt úgyszólván „Leninnek Plehanovval“ való személyes megegyezéséről volna szó, s emellett az utóbbinak az eljárását „vad szeszéllyel“ („Egy szükséges kiegészítés“, 16. old.), „pálfordulással“,

„csapongással“ stb. stb. magyarázzák. Martov odavan a nagy igyekezettől, csakhogy — megemlékezve Plehanov-nak mensevik szerepében kifejtett *„ötesztendős tevékenységéről“* (ibid.*) — kompromittálja őt (utólag) ezért a csapongásért, és nem veszi észre, hogy éppen ezzel leginkább önmagára húzza a vizes lepedőt.

A „Golosz“ szerkesztőségi kollektívája ugyanabban a „Szükséges kiegészítésben“ arról biztosít bennünket (32. old.), hogy Plehanov éppen az említett öt év folyamán (1904—1908) volt „nagy“. Nézzük csak, mi sül ki ebből. A mensevikek nem azért a tevékenységéért nyilvánítják „nagynak“ Plehanovot, amelyet 20 esztendőn át (1883—1903) folytatott, amikor hű maradt önmagához, amikor nem volt sem mensevik, sem bolsevik, hanem a szociáldemokrácia megalapítója, — hanem éppen azért az ötévi munkásságáért, amely alatt, maguknak a mensevikeknek a beismerése szerint, „csapongott“, vagyis nem követett következetesen mensevik vonalat. Kiderül, hogy a „nagyság“ abban áll, hogy nem merült el egészen a mensevizmus mocsarában.

De éppen a mensevizmus ötéves története, amelyet Akszelrod és Martov vesztére említett, egy csomó olyan tényt szolgáltat, amely hozzájárul ahhoz, hogy a mensevikek szakadására *magyarázatot* találjunk, mégpedig nem olyan nyomorúságos, személyes okokban, mint amilyeneket Martov hangoztat.

Plehanov 1903-ban kooptálja Akszelrodot és Martovot, és az „Iszkra“ 52. számában, „Mit ne tegyünk?“ című cikkében kijelenti, hogy szándéka *manőverezni az opportunistákkal* és manőverekkel *megjavítani* őket. Eközben elmegy odáig, hogy egészen szélsőséges támadásokat intéz a bolsevikok ellen. 1904 végén igyekszik megmenteni a nyilvánvalóan liberalizmusba esett Akszelrodot („A zemsztvo-kampány terve“), de ezt úgy csinálja, hogy egy szót sem szól az olyan gyöngyszemekről, mint a zemsztvo-képviselők előtti tüntetéseknek a „tüntetések legfejlettebb típusává“ való nyilvánítása (a „Levél a Központi

* — ibidem — ugyanott. — *Szerk.*

Bizottsághoz" című brosúrában, amelyet *csak* párttagok számára adtak ki). 1905 tavaszán Plehanov meggyőződik a „manőverek" reménytelenségéről, és otthagyja a mensevikeket, megalapítja a „Dnyevnyik"-et, és a bolsevikokkal való egyesülést kezdi hirdetni. A „Dnyevnyik" 3. száma (1905 november) egyáltalán nem mensevik jellegű.

Plehanov, miután körülbelül másfél évet fecsérelt el a párt opportunistáival való manőverre (1903 végétől 1905 tavaszáig), 1906 elejétől és 1907 folyamán a kadetokkal *manőverezik*. Ennek során sokkal súlyosabb opportunista szélsőségekre ragadtatja magát, mint a többi mensevik. De amikor ő, aki az I. duma idején a „manőverezést" hirdette, a duma szétkergetése után (a „Dnyevnyik" 6. számában) azt javasolja, hogy a forradalmi pártok egyezzenek meg az Alkotmányozó Gyűlésért folytatandó harc érdekében, a „*Proletarij*" (2. sz. 1906 augusztus 29., a „Taktikai ingadozások" című cikkben) azonnal megjegyzi, hogy ez az álláspont egyáltalán nem mensevik jellegű*.

1907 tavaszán, a londoni kongresszuson, Plehanov — Cserevanyin elbeszélése szerint, amelyet a „12 év" című gyűjtemény előszavában már idéztem — harcol a mensevikek *szervezeti anarchizmusa* ellen**. „Munkáskongresszusra" azért van szüksége, hogy manőverezhessen a párt fejlesztése *érdekében*, nem pedig a párt *ellen*. 1907 második felében, amint Martov a „Szükséges kiegészítésben" elmondta, Plehanovnak „még elég sok ékesszólásába került", hogy megvédelmezze a mensevikek illegális lapjának (vagyis pártlapjának) szükségességét Akszelroddal szemben (aki nyilván a legális, valójában nem pártlapokat részesítette előnyben). 1908-ban a Potreszov cikke körül támadt konfliktus arra készteti, hogy szakítson a likvidátorokkal.

Miről tanúskodnak ezek a tények? Arról, hogy a mensevikek jelenlegi szakadása nem véletlen, hanem szükségszerű jelenség. A „manőverezés" nem igazolja

---

* Lásd *Lenin* Művei. 11. köt. 1954. 169—173. old. — *Szerk.*
** Lásd *Lenin* Művei. 13. köt. 1954. 87—107. old. — *Szerk.*

azt, aki a manőverek miatt hibákat követett el, és én semmit sem vonok vissza abból, amit Plehanovnak e hibái ellen írtam. De a „manőverezés“ *magyarázatot* ad arra, hogy miért *könnyű* a mensevikek egy részének átállnia a függetlenekhez, és miért *nehéz*, sőt lehetetlen ez másoknak. Az a szociáldemokrata, aki manőverezve a munkásosztályt a kadetok után vezeti, nem kevesebb kárt okoz a munkásosztálynak, mint az, aki az opportunizmushoz való immanens vonzódásból teszi ezt. De az első tud, bír, képes megállni ott, ahol az utóbbiak a mélységbe zuhannak. Egy orosz közmondás ezt mondja: Van, aki, ha istenimádásra késztetik, buzgalmában szétveri a fejét. Plehanov azt mondhatná: késztesd rá Potreszovékat és Danékat arra, hogy manőver céljából jobbra menjenek, s ők jobbra fognak menni elvből.

Az, aminél bizonyos mensevikek megállapodtak, teljesen igazolja elnevezésüket: „pártigenlő mensevikek“. A pártért, a legalista függetlenek ellen vívott harcnál állapodtak meg. Ez elől az egyszerű és világos kérdés elől hasztalan igyekszik kitérni Potreszov úr és a „Golosz Szocial-Demokrata“ szerkesztősége a „Szükséges kiegészítés“-ben.

Engels is harcolt az SDF* (az angol szociáldemokraták) ellen — okoskodik Potreszov (24. old.). Ez szofisztika, kedvesem. Engels igyekezett megjavítani a pártot[82], ön pedig egyáltalán nem mondja meg, hogyan kell a pártot megjavítani, sőt még azt sem mondja meg egyenesen: szükség van-e most az illegális szociáldemokrata pártra, szükség van-e az OSzDMP-re, vagy nincs. Sztolipin előtt ön azt mondja: *nincs* („Nasa Zarja“), de a párttagok előtt, az illegális sajtóban, ön ezt nem *meri* kimondani, ön csűrcsavar és okoskodik.

„Lenin-Plehanov háborút javasol a munkásmozgalom új formái ellen“ (31. old.), „nálunk a *kiinduló pont* a tényleges munkásmozgalom állapota, viszonyai és szükségletei“ (32. old.) — bizonygatja a szerkesztőség. Ez szofisztika, kedveseim. Önök maguk is elismerték, hogy a

---

* — Social-Democratic Federation — Szociáldemokrata Szövetség. — *Szerk.*

plénum *mindent* elkövetett ezeknek az új formáknak az elismerése érdekében, sőt a bolsevikok is *bebizonyították* ezt a plénum *előtt* vívott harcukkal. Nem abban tér el a véleményünk, hogy szükség van-e az „új formákra", szükség van-e legális munka folytatására, szükség van-e legális egyesületek alakítására, — egyáltalán nem ebben. Abban tér el a véleményünk, vajon megengedhető-e, hogy az ilyen munkát folytató legalisták, mint Mihailnak és társainak a csoportja, Potreszovnak és társainak a csoportja, szociáldemokratáknak tartsák magukat, *holott függetlenek a szociáldemokrata párttól*, vagy pedig a szociáldemokrata párttagok *kötelesek* elismerni a pártot, hirdetni szükségességét, dolgozni benne, dolgozni annak megszervezésén, illegális sejteket alakítani mindenütt és minden szervezetben, a párttal való helyes kapcsolatok megteremtése céljából stb. És önök nagyszerűen megértik, hogy *most* — a plénum után — *csak* ebben vannak köztünk nézeteltérések.

Hogy mi igyekszünk közeledni a pártigenlő mensevikekhez, megegyezésre lépni velük a pártért, a függetlenek ellen vívandó harc érdekében, ezt a goloszosok „Lenin és Plehanov" személyes blokkjának próbálják feltüntetni. Veszettül szidják a „*Proletarij*" 47—48. számában megjelent, Potreszov ellen irányuló cikk szerzőjét, mert „hízelgő udvaronc" hangján szól, aki — úgymond — a Plehanovval való „megegyezésre spekulál".

Fellapozom ezt a cikket, és a 7. oldalon a következőket olvasom:

„Természetesen, Plehanov minden hibája, amelyet a forradalom idején elkövetett, szintén onnan eredt, hogy *nem* hajtotta végre következetesen azt a vonalat, amelyet ő maga folytatott a régi «*Iszkrá*»-*ban*."

Ítélje meg maga az olvasó, mi hasonlít jobban a „hízelgésre" és a „spekulálásra": ez az egyenes utalás arra, hogy a bolsevikok mit tartanak Plehanov hibájának, vagy pedig az, hogy Plehanovot „nagynak" nyilvánítják, mégpedig éppen azért az időszakért, amelyben mensevik volt és amelyben — a mensevikek szavaival élve — „csapongott".

„Plehanov velünk lesz" — írja a „Golosz Szocial-Demokrata" szerkesztősége —, amikor „újra elérkezik a *felelősségteljes*" (a „Golosz" kiemelése) „politikai akciók ideje" („Egy szükséges kiegészítés", 32. old.).

Ez politikai analfabétizmus, de ami a „spekulálást" illeti, eléggé világos. Analfabétizmus azért, mert *most* a régi vezérek *százszorta felelősségteljesebb* politikai akcióinak idejét éljük, mint a nyílt harc szakaszában, amikor a tömeg maga sokkal könnyebben találja meg az utat. Világos a „spekulálást" illetően, mert kifejezi azt, hogy Plehanovot készek újra menseviknek elismerni, mihelyt újra elkezd „manőverezni".

Csodálkozunk azon, hogy a goloszosok nem értik meg, milyen jelentőségük van az ilyen kirohanásaiknak, például Akszelrodnak e mondata mellett: „mi nem óhajtottunk a szolgálatkész lakáj szerepéig lealázkodni" (Plehanov előtt) (19. old.). Önök igenis úgy viselkednek, mint a fent említett *embertípus*. Plehanovhoz való viszonyuk éppen hogy megfelel az *ilyen* emberek „formulájának": „hogyan méltóztatik, üssek, vagy kezet csókoljak?"

Öt évig „kézcsókra" járultak, most 32 kéthasábos oldalon át „ütnek", a 32. oldalon pedig „kijelentik, hogy készek" újra menseviknek is elismerni, „kézcsókra" is járulni.

Ami bennünket illet, joggal mondhatjuk, hogy „csapongásai" idején Plehanov sohasem volt bolsevik. Nem tartjuk bolseviknak, és sohasem fogjuk annak tartani. De őt, mint bármely más menseviket, aki szembe tud szállni a legalista függetlenek csoportjával és végig tudja vinni az ellenük vívott harcot, *pártigenlő* menseviknek tartjuk. Minden bolsevik feltétlen kötelességének tartjuk, hogy a mostani nehéz időkben, amikor elméleti téren a marxizmusért, a munkásmozgalom gyakorlatában pedig a pártért folyik a harc, mindent elkövessen, hogy közelebb jussunk az ilyen szociáldemokratákhoz.

8. BEFEJEZÉS. A BOLSEVIKOK PLATFORMJÁRÓL

A plénum által kitűzött pártkonferencia nem szorítkozhat és ne is szorítkozzon arra a napirendre, amelyet a plénum arra az esetre tervezett, ha valamennyi mensevik

pártigenlő álláspontra tér át. Erre nem került sor — és nem illik hozzánk, hogy önmagunk előtt bújócskát játsszunk.

A pártigenlő elemek tömörüljenek a legalista függetlenek csoportja ellen vívott harcban — ez legyen a jelszó a konferencia küldötteinek választásakor, a konferencia összehívásakor és előkészítésekor. Ennek a feladatnak megfelelően és számításba véve a goloszosok pártellenes álláspontját, a leghatározottabban át kell építenünk a párt valamennyi vezető szervét, hogy ne azzal a civakodással töltsék idejüket, amelyet minden goloszos szított és ezentúl is szítani fog, hanem a *párt építését szolgáló tényleges munkával.* A goloszosok nem akarják a pártot építeni, titokban a legalista függetlenek csoportját akarják segíteni.

Ez legyen a bolsevikok platformja erre a konferenciára. Építsük a pártot a decemberi (1908) határozatok értelmében és szellemében. Folytassuk a plénum munkáját úgy, hogy a plénum határozatait a fent említett módon helyesbítjük, amint ezt a plénum után bekövetkezett események egész menete megköveteli. Minden erőnket a legkülönbözőbb legális lehetőségek rendszeres, hajthatatlan, teljes és állhatatos kihasználására kell fordítanunk, hogy összegyűjthessük a proletariátus erőit, hogy segíthessünk a proletariátusnak szerveződni és tömörülni, harcra nevelődni és kiegyenesedni, — és ugyanolyan hajthatatlanul helyre kell állítanunk — megtanulva ezeket az új feltételekhez alkalmazni — az illegális sejteket, az illegális teljesen pártos és főleg, elsősorban tisztán proletár szervezeteket, amelyek egyesegyedül képesek irányítani a legális szervezetek egész munkáját, forradalmi szociáldemokrata szellemmel átitatni ezt a munkát, kérlelhetetlenül harcolni a renegátok és a legalista függetlenek ellen, előkészíteni azt az időt, mikor a mi pártunk, az OSzDMP, megőrizve az 1905-ös forradalom és a nagy proletárgyőzelmek összes hagyományait, megszilárdítva és kiszélesítve a párt proletárhadseregét, új harcra, új győzelmek felé vezeti majd ezt a hadsereget.

A „ZIHNA"[83] JUBILEUMI SZÁMÁNAK

Amikor a lett határvidék szociáldemokráciájának Központi Bizottsága által kiküldött elvtárs az OSzDMP Központi Bizottságának plenáris ülésén beszámolt a lett határvidék szociáldemokráciájának munkájáról (ezt a beszámolót röviden ismertette pártunk Központi Lapjának 12. száma), az a benyomás alakult ki bennünk, hogy a lett szociáldemokrácia igen „normálisan", zökkenő nélkül fejlődik ezekben a nehéz időkben. Ez a benyomás azért alakult ki bennünk, mert a lett határvidék szociáldemokráciája, minthogy összetételét tekintve leginkább proletár, és főleg maguk a munkások vezetik, az objektív körülményeknek megfelelően már áttért a hosszúra nyúló ellenforradalmi időszak különleges taktikájának kidolgozására és szervezeti feladatainak megoldására. A forradalom idején a lett proletariátus és a lett szociáldemokrácia az egyik legelső, legfontosabb helyet foglalta el az önkényuralom ellen és a régi rend összes erői ellen vívott harcban. Nem érdektelen, egyebek között, hogy az 1905. évi hivatalos sztrájkstatisztika (melyet a kereskedelmi és iparügyi minisztérium adott ki)[84] azt tanúsítja, hogy a proletár sztrájkharc állhatatosságát illetően Livónia az első helyen áll. 1905-ben Livóniában összesen 53 917 gyári munkás volt, a sztrájkolók száma pedig — 268 567, vagyis csaknem ötször (4,98-szor) annyi! Livóniában minden gyári munkás átlagban ötször sztrájkolt ebben az évben. Livónia után következik Baku kormányzóság: itt minden gyári munkás 4,56-szor sztrájkolt, Tiflisz kormányzóságban — 4,49-szor, Petrokovszk kormányzóságban — 4,98-szor és Pétervár kormány-

zóságban — 4,19-szor. Moszkva kormányzóságban 1905-ben 276 563 munkás sztrájkolt, vagyis valamivel több, mint Livóniában, holott a moszkvai kormányzóságban ötször annyi a gyári munkás, mint Livóniában (285 769 — 53 917-tel szemben). Ebből látható, mennyivel öntudatosabb, egybeforrottabb és forradalmibb volt fellépéseiben a lett proletariátus. De ismeretes az is, hogy vezető szerepe, amelyet az abszolutizmus ellen intézett támadásban mint élcsapat betöltött, nem korlátozódik a sztrájkharcra: ott haladt a fegyveres felkelés élcsapatában, mindenkinél többet munkálkodott azon, hogy a mozgalom a legmagasabb fokra, vagyis a felkelés fokára emelkedjen. Mindenki másnál többet munkálkodott azon, hogy a cárizmus és a földesurak elleni nagy forradalmi harcba bevonja a lett mezőgazdasági proletariátust és a lett parasztságot.

A lett munkáspárt, amely forradalom idején az oroszországi szociáldemokrácia egyik élenjáró osztaga volt, az ellenforradalom nehéz időszakában is az élen jár. A fent említett beszámolóból világosan kitűnt, hogy a lett szociáldemokrácia soraiban nem keletkezett külön áramlat, sem attól, hogy elragadtatták volna őket a forradalmi frázisok (mint a mi „otzovistáinkat“), sem attól, hogy elragadtatták volna őket a legális lehetőségek (mint a mi *likvidátorainkat*, akik elvetik az illegális pártot, és csak legyintenek, amikor az OSzDMP helyreállításának és megszilárdításának a feladatairól hallanak). A lett szociáldemokrata munkások meg tudták szervezni a különböző legális lehetőségek: a legális szervezetek, a különböző munkásegyesületek, a duma-szószék stb. kihasználására irányuló munkát, de emellett egyáltalán nem „likvidálták“ az illegális, forradalmi szociáldemokrata pártot, hanem ellenkezőleg, mindenütt fenntartották az illegális munkás-sejteket, amelyek őrzik és fejlesztik majd a nagy forradalmi harc hagyományait, kitartóan és következetesen előkészítve a munkásosztály ifjú nemzedékeinek soraiból kikerülő harcosok egyre nagyobb és egyre öntudatosabb tömegeit.

Kétségtelen, hogy azok közül az okok közül, amelyekkel a lett szociáldemokrácia sikerei magyarázhatók,

első helyen említendő az, hogy a kapitalizmus a városban és falun egyaránt magasabb fejlődési fokon van, hogy az osztályellentétek világosabban és határozottabban megmutatkoznak, hogy ezeket az ellentéteket még a nemzeti elnyomás is kiélezi, hogy a lett lakosság koncentrálva van és magasabb kulturális színvonalon áll. Ebben a tekintetben az orosz munkásosztálynak jóval fejletlenebb körülmények között kell fejlődnie és tevékenykednie. S éppen e fejletlenség folytán került most az OSzDMP orosz része súlyosabb válságba. A kispolgári értelmiség nagy szerepet játszik mozgalmunkban, s ennek, előnyei mellett, hátrányai is vannak: amellett, hogy hozzájárul az elméleti és taktikai kérdések kidolgozásához, hozzájárul a szociáldemokrata úttól való legkülönbözőbb elhajlásoknak külön „irányzattá“ való „kidolgozásához“ is, például az „otzovizmus“ és a „likvidátorság“ kialakulásához.

Remélni merjük, hogy a lett szociáldemokrácia, amely teljes joggal büszke lehet sikereire, nem lesz olyan dölyfös, hogy egy kézlegyintéssel elintézi az OSzDMP-nek ezeket a fájó kérdéseit.

Minél öntudatosabb a proletariátus, annál világosabban látja maga előtt szociáldemokrata céljait, annál erélyesebben harcol a munkásmozgalomban megnyilvánuló különféle kispolgári ferdítések ellen, annál nagyobb gondja van arra, hogy kevésbé fejlett munkás elvtársait kiszabadítsa a kispolgári opportunizmus befolyása alól.

Az OSzDMP likvidátor irányzata az oroszországi kispolgári viszonyok terméke. A liberális burzsoázia a maga egészében szembefordul a forradalommal, megtagadja a forradalmat, elátkozza a szerinte „véres és meddő“ 1905-ös taktikát, csúszik-mászik a hatalmon levők előtt, és felszólítja a népet, hogy csakis a *legális* harc módszereit alkalmazza. És a pártunkhoz tartozó kispolgári értelmiség enged az ellenforradalmi liberalizmus befolyásának. Öt kötetben kiadják a forradalom történetét („Az oroszországi társadalmi mozgalom a XX. század elején“, szerkesztette Maszlov, Martov és Potreszov), s ebben a történetben valójában a renegátoknak azt a tanítását hirdetik, hogy a proletariátus „túlbecsülte“

erőit, s „lebecsülte“ a burzsoázia erőit stb. A valóságban a proletariátus tömegei lebecsülték a burzsoázia árulását, túlbecsülték a burzsoázia erejét a szabadságért vívott harcban, lebecsülték saját erőiket, az elnyomott és kizsákmányolt milliók támadásának erőit.

Legális folyóiratok jelennek meg (a „Nasa Zarja“ és a „Vozrozsgyenyije“), melyekben azt terjesztik, hogy az illegális párt, a mi régi, éveken át kipróbált OSzDMP-nk helyreállítása és megszilárdítása „reakciós utópia“. Az illegális mensevik lapban, a „Golosz Szocial-Demokratá“-ban, védelmezik az efféle urakat, és hirdetik a „harc a legalitásért“ jelszót. A mensevizmus egyik legtekintélyesebb vezére, Plehanov, kilép mindezeknek a kiadványoknak a szerkesztőségéből és munkatársaik közül, hadat üzen nekik és felhívja a *pártigenlő* mensevikeket, hogy támogassák és erősítsék a proletariátus forradalmi, illegális pártját, az OSzDMP-t.

Pártunk tehát erélyes harcot indított a legalisták minden független csoportja ellen, akik — egészen helytelenül — szociáldemokratáknak nevezik magukat. Valójában ugyanis ártanak a szociáldemokraták ügyének, rombolják a munkásosztály szociáldemokrata szervezetét, helyébe alaktalan legális csoportokat állítanak, amelyeknek nincsenek semmiféle elveik és amelyek a valóságban a liberális ideológia és a liberális politikai vezetés függvényévé akarják tenni a munkásosztályt.

Tíz évvel ezelőtt pártunk sikeres harcot vívott az úgynevezett „ökonomizmus“ ellen, amelyet igen szoros rokoni kötelékek fűznek a mostani „likvidátorsághoz“. Ma nehezebb a harc, mert az ellenforradalom összes erői — nemcsak a régi, hanem az új (a jelenkori), liberális burzsoá ellenforradalom erői is — arra törekednek, hogy kiirtsák a proletariátusból 1905 hagyományait, hogy megsemmisítsék a proletariátus illegális szociáldemokrata pártját. A munkásosztály azonban, amely tudott az 1905-ös forradalom vezére lenni, kétségtelenül leküzdi majd mindezeket az elhajlásokat, amelyek letérnek a szociáldemokrata útról.

Az 1905-ös forradalomig a szociáldemokraták 20 éven át teljesen illegális körökben dolgoztak, és fel-

építettek egy olyan pártot, amely milliókat vezet rohamra az önkényuralom ellen. A forradalom után megtehetjük — s következésképpen kötelességünk is —, hogy ne csak folytassuk, hanem megtízszerezzük az illegális sejtek munkáját, hogy ezeket a sejteket a legális szervezetek sűrű hálózatával vegyük körül, hogy agitációnkhoz felhasználjuk a feketeszázas duma szónoki emelvényét, hogy tudatosítsuk a munkástömegekben a forradalmi harc tanulságait, és olyan szociáldemokrata pártot teremtsünk, amely tízmilliós tömegeket visz majd újabb rohamra az önkényuralom ellen.

Megjelent: 1910 júliusában
a „Zihna" című lap 100. számában.
Aláírás: N. Lenin.

A KOPPENHÁGAI KONGRESSZUS OSzDMP-KÜLDÖTTSÉGÉNEK HATÁROZATTERVEZETE A SZÖVETKEZETEKRŐL[85]

A kongresszus megállapítja,

1) hogy a proletár szövetkezetek lehetővé teszik a munkásosztálynak, hogy a közvetítői kizsákmányolás csökkentésével, a szállítóknál uralkodó munkaviszonyok befolyásolásával, az alkalmazottak helyzetének javításával stb. javítsa helyzetét;

2) hogy a proletár szövetkezetek egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert a gazdasági és politikai tömegharcban, segítséget nyújtva sztrájkok, munkáskizárások, üldözések stb. esetén;

3) hogy a proletár szövetkezetek, amikor a munkásosztály tömegeit szervezik meg, önálló ügyintézésre és a fogyasztás megszervezésére tanítják a munkásosztályt, s így ezen a téren előkészítik arra, hogy az eljövendő szocialista társadalomban betölthesse a gazdasági élet szervezőjének szerepét.

Másrészt, a kongresszus megállapítja,

1) hogy a szövetkezetek igen korlátozott javulásokat érhetnek csak el mindaddig, amíg a termelési és csereeszközök annak az osztálynak a birtokában maradnak, amelynek kisajátítása a szocializmus fő célkitűzése;

2) hogy a szövetkezeteknek, mivel tisztán kereskedelmi szervek, és mivel a konkurrencia feltételeinek nyomása alatt állnak, az a tendenciájuk, hogy polgári részvénytársaságokká fajuljanak;

3) hogy a szövetkezetek, mivel nem a tőke ellen vívott közvetlen harc szervezetei, alkalmasak olyan illúziók keltésére — és keltenek is ilyen illúziókat —, mintha a szociális kérdés megoldásának eszközei lennének.

A kongresszus ezért felhívja a világ munkásait,

a) lépjenek be proletár szövetkezetekbe, és szigorúan demokratikus szellemben irányítva szervezésüket (alacsony belépési díjak, 1 ember — 1 részvény stb.) minden tekintetben mozdítsák elő a szövetkezetek fejlődését;

b) a szövetkezetekben kifejtett fáradhatatlan szocialista propagandával és agitációval mozdítsák elő az osztályharc és a szocializmus eszméinek terjedését a munkástömegek körében;

c) annak arányában, ahogyan a szövetkezetekben fejlődik a szocialista öntudat, létesítsenek egyre szorosabb kapcsolatot a szövetkezetek és a szocialisták pártja, valamint a szakszervezetek között;

d) ugyanakkor a kongresszus rámutat arra, hogy a termelőszövetkezeteknek a munkásosztály harca szempontjából csak abban az esetben van jelentőségük, ha szerves részei a fogyasztási szövetkezeteknek.

A megírás ideje:
1910 augusztus 16—17 (29—30).
Először megjelent: Lenin Művei.
2—3. kiad. XIV. köt. 1929.

LEVÉL A NEMZETKÖZI SZOCIALISTA IRODÁHOZ AZ OSzDMP KÉPVISELETÉRŐL

Koppenhága, 1910 szeptember 2.

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága 1910 januári plenáris ülésén határozatot hozott arra, hogy megkéri a Nemzetközi Szocialista Irodát, járuljon hozzá, hogy az Irodában két elvtárs: G. Plehanov és Vl. Lenin képviselje a pártot, mert ezzel is hangsúlyozni kívánta egységre való törekvései komolyságát. Magától értetődik, hogy a szociáldemokrata munkáspárt csak egy szavazatra tart igényt az Irodában, de, akárcsak Franciaország, teljesebb képviseletet szeretne.

Ezt a határozatot — hogy ugyanis a mostani képviselő, Vl. Lenin mellett G. Plehanov elvtárs is képviselje a pártot — a kongresszus szociáldemokrata delegációja egyhangúlag támogatta.

Az OSzDMP képviselője a Nemzetközi Szocialista Irodában.

Vl. Lenin

Megjelent: 1911-ben a „Huitième Congrès socialiste International" („A nyolcadik nemzetközi szocialista kongresszus") c. könyvben, Gandban.

A „VPERJODISTÁK" FRAKCIÓJÁRÓL

A „Vperjod"-csoport Párizsban kiadott egy „cikkgyűjteményt aktuális kérdésekről" „Vperjod" címmel. Tekintetbe véve Szazsin elvtárs[86] brosúráját („A párt megújhodásának kérdéséhez"), amelyet „magánpénzen adtak ki", és amelyet a „Vperjod" gyűjtemény szerkesztősége útján lehet megszerezni, tekintetbe véve a „Vperjod"-csoport aláírásával megjelent külön röplapot és e csoport platformját, a pártnak most már untig elég anyaga van ahhoz, hogy ítéletet mondjon a „vperjodistákról".

A vperjodisták platformját a következő három sajátosság jellemzi. Először is, pártunk valamennyi csoportja és frakciója közül ez a platform veti fel először a filozófia kérdését, mégpedig álnév leple alatt. „Proletár kultúra", „proletár filozófia" — ilyesmiket olvashatunk a platformban. Ez alatt az álnév alatt a *machizmus*, vagyis a különböző szószokkal (empiriokriticizmus, empiriomonizmus stb.) leöntött filozófiai idealizmus védelme rejtőzik. Másodszor, politikai téren a csoport „jogos árnyalatnak" nyilvánította az otzovizmust, és közölte, hogy egyes otzovisták, e csoport tagjai, nem értenek egyet azzal, ahogyan a pártnak az Állami Dumával kapcsolatos feladatait meghatározták. Maga ez a meghatározás a vperjodisták platformjában olyan homályos és zavaros, hogy csakis az otzovista gondolatkörhöz való alkalmazkodással jellemezhető. Végül harmadszor, a platform határozottan elítélte a frakciózást, és követelte a frakciók egyesülését, a pártban való egybeolvadásukat.

Így hát tulajdonképpen — hogy a végén kezdjük — egyszer egy szerfölött helyes kívánságot látunk és

kétszer takarózást egy szerfölött helytelen eszmei-politikai irányzattal, amely kifejezésre juttatja a marxizmussal való szakítást és a proletariátus alárendelését a burzsoá ideológiának és politikának. A „Vperjod" című gyűjtemény szemléltetően mutatja, mi sülhet ki az effajta keverékből.

Makszimov, a gyűjtemény vezércikkének szerzője, szigorúan folytatja a platform diplomatizálását, s „proletár kultúráról" beszél anélkül, hogy csak egy szóval is megmagyarázná, mit is ért ezen tulajdonképpen. Egy olyan cikkben, amely igényt tart arra, hogy fejtegetései népszerűek legyenek, ez a bújócska különösképpen szembeötlő. Ugyan miféle népszerűség ez, ha azok kivételével, akik Makszimovot *személyesen* ismerik, vagy már figyelemmel kísérték a machizmusról és a machizmussal kapcsolatban lefolyt *egész* vitát, *egyetlen* olvasó *sem értheti meg* egy ilyen frázis igazi értelmét? Miféle népszerűség ez, amikor ugyanez a Makszimov a gyűjtemény 4. oldalán arról beszél, hogy „a proletárszocializmus szempontjából veszélyesek" azok az értelmiségiek, akik „kritika nélkül átveszik és propagálják a burzsoá tudománynak és filozófiának helytelen és a proletariátus szempontjából káros eszméit..."?

A három pontot Makszimov tette ki. Hogy ez a három pont vajon szégyenlős elhallgatást akar-e jelenteni, azt nem tudjuk. De azt bizonyosan tudjuk, ha valaki arról beszél, kiváltképpen egy „népszerű" cikkben, hogy a „*burzsoá filozófia*" káros a proletariátus szempontjából, és nem határozza meg pontosan és világosan, *milyen* filozófiáról is van szó, — a legrosszabb fajta frakciós diplomatizáláshoz folyamodik. Ha fontosnak tartja a burzsoá filozófia kérdését, ha felveti ezt a kérdést egy „népszerű" gyűjtemény vezércikkében, akkor legyen annyi bátorsága, hogy nyíltan beszéljen, védelmezze meg gondolatait, s ne rejtegesse őket.

Szazsin elvtárs, bizonyára mint „gyakorlati ember", szerfölött tapintatlanul gázol át Makszimov diplomáciáján*. Brosúrájának 31. oldalán azt követeli, hogy a

* A „Vperjod" című gyűjteményben egy másik „gyakorlati ember", a pétervári „I—n takács"[87] szintén nem valami diplomatikusan kifecsegi: „Mellesleg mondva — írja —, Beltov könyve, a «Monista felfogás», különösen alkalmas arra, hogy a történelmi

„párttagoknak“ *„biztosítsák“ „forradalmi és filozófiai gondolataik teljes szabadságát“.*

Ez velejéig opportunista jelszó. A világ minden országában a szocialista pártokban csak az opportunisták tűztek ki ilyen jelszót, és ez a gyakorlatban nem jelentett semmi egyebet, mint „szabadságot“ a munkásosztálynak a burzsoá ideológiával való megmételyezésére. A „gondolatszabadságot“ (értsd: sajtó-, szólás-, lelkiismereti szabadságot) mi, akárcsak az egyesülési szabadságot az *államtól* (nem pedig a párttól) követeljük. A proletariátus pártja ugyanis szabad egyesülés, melyet azért alapítanak, hogy *harcoljon* a burzsoázia „gondolatai“ (értsd: ideológiája) ellen, hogy védelmezzen és érvényre juttasson egy meghatározott világnézetet, mégpedig: a marxista világnézetet. Ez elemi igazság. S ezt az elemi igazságot feledtette el Makszimovval, Szazsinnal és társaikkal politikai helyzetük fonáksága. Nem személyes képmutatásuk, hanem éppen álláspontjuk politikai fonáksága késztette őket arra, hogy burzsoá jelszavakat hirdessenek. Helyzetük fonáksága abban rejlik, hogy egyes „vperjodisták“ erőnek erejével *visszafelé* akarják rángatni a proletariátust a burzsoá filozófia (a machizmus) eszméihez, mások viszont közömbösek a filozófia iránt, és nem követelnek egyebet, mint „teljes szabadságot“ . . . a machizmus számára. Ezért valamennyien együttvéve *kénytelenek* diplomatizálni, csűrni-csavarni, bújócskázni, burzsoá jelszavakba kapaszkodni.

De mit is jelent a *valóságban* „a forradalmi gondolat teljes szabadsága“? Semmi egyebet, mint *szabadságot* az otzovista és más félanarchista eszmék számára. Vagyis, ez ugyanaz, amit a vperjodisták „platformja“ a következő frázissal fejez ki: az otzovizmust „jogos árnyalatnak“ kell nyilvánítani. Ez ismét nem más, mint az esz-

---

materializmusról ilyen helytelen nézeteket támasszon“ (gyűjtemény, 57. old.). Hát persze! A leghelyesebb „nézet a történelmi materializmusról“ természetesen az orosz istenépítők és machisták könyveiben található — ugyan melyik „vperjodista“ nem tudja ezt? Hogy is versenyezhetne ez a könyv, amelyen az orosz marxisták egész nemzedéke nevelkedett, a Juskevicsek, Bogdanovok, Valentyinovok és Lunacsarszkijok műveivel . . ,

mékkel való kicsinyes diplomatizálás, ismét nem más, mint bújócska, ismét nem más, mint képmutatás, amely teljes egészében ugyanazzal a fonák eszmei-politikai állásponttal magyarázható: mi nem vagyunk machisták, de amellett vagyunk, hogy a machizmusnak „teljes szabadsága“ legyen (a pártban); mi nem vagyunk otzovisták, de amellett vagyunk, hogy az otzovista árnyalatnak vagy általában: a „forradalmi gondolatnak“ „teljes szabadsága“ legyen! A zűrzavart még az is fokozza, hogy *két* vperjodista *saját* aláírásával (Szazsin és Ar. munkás[88]) határozottan állást foglal amellett, hogy fontos és szükséges a legális lehetőségek és a duma-szószék felhasználása. „A szociáldemokráciának — írja *Ar. munkás* — harcolnia kell azokkal, akik agitációt folytatnak“ (hát ki folytat ilyen agitációt, Ar. elvtárs? Nem az ön vperjodistái?) „a legális lehetőségek *bármiféle*“ (no lám, miket mondunk mi!) „felhasználása ellen, mert ez nem szociáldemokrata eljárás“ (a gyűjtemény 48—49. oldalán). És ugyanaz az Ar., *megismételve* a „*Proletarij*“ irányzatához tartozó bolsevikoknak ezeket a szavait, durván legorombítja (utólag) a „*Proletarij*“-*t*, amiért az állítólag furcsa színben tüntette fel a vperjodistákat! Erre aztán igazán azt mondhatjuk: visszavonulnak az egész vonalon, feladják összes állásaikat, elítélik a sajtóban (ismét csak: mellébeszéléssel) azokat a barátaikat, azokat a vperjodistákat, akik annak idején elfogadták, például, az üzemi orvosok kongresszusának bojkottálására vonatkozó határozatot — s dobszóval leplezik visszavonulásukat, kapitulációjukat. Szánalmas frakciós diplomatizálás!

Vessünk egy pillantást a „vperjodistáknak“ a frakciók és a frakciószellem kérdésével foglalkozó írásaira. A „platform“ elítélte a frakciókat, és követelte feloszlatásukat. Szazsin ostorozza a frakciós központokat, a „külföldi vezéreket“ stb. stb. A vperjodisták már tengernyi könnyet hullattak, végtelenül sokat szavaltak a frakciózás miatt.

És tetteik? A „Vperjod“-csoport egész története a januári (1910) „egyesítő“ plénum óta nem más, mint egy *frakció megteremtése külföldről.* Idézünk egy orosz pártmunkásnak a Központi Bizottság Külföldi Irodája egyik tagjához (1910 július 15-én) intézett leveléből:

„Itt van a Bizottság (Pétervárott), és ezenkívül van egy «vperjodista» csoport, külön pénztárral és titkárral. Pénzt külföldről kaptak. Moszkvában" — a továbbiakban megnevez valakit, aki igen közel áll az egyik legtekintélyesebb otzovistához, és utal arra, hogy ez is hasonló politikát folytat.

Azok között, akik csak valamelyest is ismerik a párt ügyeit, csak valamelyest is figyelemmel kísérték a „Vperjod" irodalmi csoportocska álláspontját, nem akad senki, aki akár csak egy pillanatra is kételkedhetett volna abban, hogy a „Vperjod"-csoport külföldről frakciót szervez. Hogy a hírhedt „N. N.-i iskola" az új frakció külföldi központja volt, azt 1909 júniusában a sajtóban megírtuk*, s azóta még a teljesen nemtörődöm és tájékozatlan szociáldemokraták is meggyőződtek erről. A hírhedt „platformot" külföldön 8 értelmiségi és 7 munkás-tanuló dolgozta ki. Ezeknek a munkásoknak a szerepe, akik aláfirkantották az olyan jelszavakat, mint a „proletár filozófia" és az otzovizmusnak „jogos árnyalattá" való elismerése, túlságosan is világos, semhogy érdemes volna róla beszélni. A legtisztább példáját látjuk annak, hogyan hoz létre frakciót külföldi publicistáknak egy csoportja, akiket sokkal több joggal hasonlíthatnánk a „kánokhoz" (Voinov[89] kifejezése a „Vperjod" gyűjteményben), hiszen maguk is érzik önkényeskedésüket, amikor *eltitkolják* a közönség elől azt, ami különösen drága nekik, t. i. a machizmus és az otzovizmus burzsoá filozófiáját. A „vperjodisták" kiabálnak a „külföldi vezérek" ellen, és közben maguk hoznak létre egy olyan szervezetet, amely ténylegesen maroknyi külföldi publicista egyszerű *függvénye*; — kiabálnak a frakció ellen, és közben *titokban* maguk hoznak létre egy új, kicsiny, teljesen életképtelen, szektás empiriomonista frakciót. Ennek az egész képmutatásnak a *politikai* forrása az, hogy a frakció igazi vezérei nem léphetnek fel nyíltan, egyenesen amellett, ami igazán drága nekik.

Csak két példát hozunk fel, hogy szemléltessük ezt az égbekiáltó képmutatást. *Ar. munkás* a gyűjtemény

---

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 1955. 459—460. old. — *Szerk.*

53. oldalán kijelenti, hogy az oroszországi Központi Bizottság Irodája „még a kisujját sem mozdítja“ (ezeket a szavakat természetesen egy „leninista“ munkásnak tulajdonítják, aki állítólag ebben a szellemben próbált megagitálni egy „vperjodistát“. Ó, milyen naiv ez a ravasz „Ar. munkás“ !) — és hogy a vperjodista (ugyancsak a „leninistával“ együtt és természetesen az ő felbujtására) azt javasolta, „jelentsék ki, hogy a moszkvai szervezet független az oroszországi Központi Bizottságtól, és nem veti alá magát utasításainak“.

Az oroszországi Központi Bizottság Irodája 1910 január óta fáradozott a központi szervezet helyreállításán, *bármennyire* ellenszegültek is ennek mind a likvidátor goloszosok (az ismert história Mihaillal, Romannal és Jurijjal), mind a vperjodisták (akik ez idő tájt szervezték külföldről a *maguk* kis frakcióját a Központi Bizottság *ellen)*. És most ugyanezek a vperjodisták krokodilkönnyeket hullatnak a Központi Bizottság Irodájának „tétlensége“ miatt! Ezek a vperjodisták, akik valójában teljesen *„függetlenek“* a párttól, akik velejükig pártellenes frakciózók, egy népszerű gyűjteményben arról írnak, hogy a helyi szervezeteket a Központi Bizottságtól „függetleneknek“ kell nyilvánítani.

A másik példa. Ugyanebben a gyűjteményben egy névtelen „párttag“ kontár módra kritikát gyakorol a Központi Bizottság Külföldi Irodájának pénzügyi beszámolója felett. A névtelen kontár többek között ezt írja a 60. oldalon: „Mifélék ezek a «letéteményesek» (a beszámolóban arról van szó, hogy pénz érkezett a letéteményesektől), miért «van letétben» vagy «volt letétben» a Központi Bizottság pénze, milyen «speciális célokra» szánták ezt a pénzt — ebből itt senki semmit meg nem ért.“

Így is jelent meg. *Senki semmit meg nem ért.*

Ezt ugyanannak a „Vperjod“-csoportnak a tagjai írják, melynek két képviselője jelen volt a januári plénumon, ahol elfogadták a bolsevikoknak azt a nyilatkozatát, hogy feltételesen átadják a pénzt „letéteményeseknek“ (vagyis a nemzetközi szociáldemokrácia három közismert képviselőjének). Miféle pénzről van szó, honnan van ez a pénz, kik a letéteményesek stb. — mindezzel a plénum,

vagyis *valamennyi* frakció, *tehát köztük a vperjodisták is, tökéletesen* tisztában voltak. Erre a vperjodisták a munkások megtévesztését szolgáló „népszerű" gyűjteményükben azt írják: „senki semmit meg nem ért".

Ezt abban a „Vperjod" című gyűjteményben írják, amelynek első két cikkét *Makszimov és Domov*[90] írta alá. Ez a két „vperjodista" *nagyon jól tudja, honnan* kapták a bolsevikok ezt a pénzt, és miért adták át letéteményeseknek. És mivel „kellemetlen" nekik személyesen fellépni és kijelenteni, hogy „senki semmit meg nem ért", ezért *névtelen kontárokat* választanak ki erre a feladatra, akik pártellenes magatartásuk folytán „párttagoknak" nevezik magukat. Makszimov és Domov névtelen kontárok útján a „népszerű" gyűjteményben *szemenszedett hazugsággal* traktálják a munkásokat, mondván: „senki semmit meg nem ért" abból, hogy a pénznek miféle „letéteményeseiről" van itt szó stb. S ezek az urak még verik a mellüket és nagy dérrel-durral szónokolnak a „frakciók" és a „külföldi vezérek" ellen.

A névtelen „párttag" útján „bírálják" a Központi Bizottság pénzügyi beszámolóját, maguk pedig gyűjteményük első oldalán közlik, hogy ez ideig csoportjuk „pénzhiány miatt" nem tudott újságot kiadni, és hogy *„most ezt az akadályt sikerült elhárítani"*. A „Vperjod"-csoport tehát most pénzhez jutott. Szó se róla, ez kellemes hír a vperjodisták számára. Csakhogy miféle „koponya" kell ahhoz, óh, mélyen tisztelt „vperjodisták", hogy nyomtatásban, egy „népszerű" gyűjteményben egy névtelen kontár útján szemenszedett hazugságot terjesszenek a Központi Bizottságról, mondván: „senki semmit meg nem ért" abból, hogy mifélék ezek a „letéteményesek", és miféle pénz van náluk, s ugyanakkor *egy mukkot se mondjanak* sem a Központi Bizottságnak, sem a többi frakcióknak arról, hogy *miféle pénzt kapott a „Vperjod"-csoport, és kik azok a publicisták, akik rendelkeznek vele?* A párt úgy látszik köteles beszámolni a vperjodistáknak, de a vperjodisták nem kötelesek beszámolni a pártnak?

Újra csak azt kell mondanunk, hogy a vperjodisták e képmutatásának magyarázata nem Péter vagy Pál

egyéni tulajdonságaiban keresendő, hanem egész álláspontjuk *politikai* fonákságában, abban, hogy a machista és az otzovista publicisták *nem tudnak nyílt sisakkal* harcba szállni a szívüknek oly kedves nem szociáldemokrata eszmécskékért. Aki megérti ezeket a *politikai* körülményeket, az nem fog zavartan, értetlenül, bánatosan megállni a jelenségnek csupán a külső oldala előtt, a halom személyes konfliktus, civódás, szitkozódás stb. előtt. Aki megérti ezeket a politikai körülményeket, azt nem elégíti ki az a békítgető frázis (à la Trockij), hogy „*nem* az otzovisták elleni harcra, *hanem* az otzovizmus leküzdésére“ van szükség, mert ez üres és tartalmatlan frázis. Az ellenforradalmi korszaknak, a bomlás korszakának, az istenépítés korszakának, a machizmus, az otzovizmus, a likvidátorság korszakának objektív körülményei *belesodorták* pártunkat olyan helyzetbe, hogy harcolnia kell a frakciójukat szervező publicisták körei ellen, s ezt a harcot nem lehet frázisokkal elintézni. Aki pedig távol tartja magát ettől a harctól, az távol tartja magát a szociáldemokrata munkáspárt egyik aktuális feladatától.

„Szocial-Demokrat“ 15—16. sz.
1910 augusztus 30 (szeptember 12).

A SZÖVETKEZETEK KÉRDÉSE A KOPPENHÁGAI NEMZETKÖZI SZOCIALISTA KONGRESSZUSON

Ebben a cikkben szeretnék arra szorítkozni, hogy ismertessem a kongresszus munkáját a címben említett kérdésben, és jellemezzem a szocialista gondolatnak azokat az irányzatait, amelyek e téren összeütköztek egymással.

A kongresszusig a szövetkezetek kérdésében három határozattervezet került nyilvánosságra. A belga tervezet („A Nemzetközi Szocialista Iroda Időszaki Bulletinje", 5. sz., — a bulletin rendszertelenül jelenik meg a nemzetközi kongresszusok három hivatalos nyelvén) először is óva inti a szocialista munkásokat azoknak a tanításától, akik a szövetkezeteket önmagában elegendő valaminek, a szociális kérdés megoldására alkalmas eszköznek tartják. A belga párt tervezete a továbbiak során elismeri, hogy a munkásosztály rendkívül érdekelt a szövetkezeteknek mint az osztályharc eszközének a felhasználásában, és rámutat a szövetkezetek közvetlen előnyeire (harc a kereskedelmi kizsákmányolás ellen, a szállítóknál uralkodó munkaviszonyok megjavítása stb.), majd kifejezi azt a kívánságát, hogy a szocialista pártok és a szövetkezetek között „szerves, egyre szorosabb és szorosabb kapcsolat" jöjjön létre.

A francia szocialista párt többségének tervezetét Jaurès szellemében szerkesztették meg. A szövetkezeteket egekig magasztalják, és — akárcsak a burzsoá reformátorok — a „társadalmi átalakulás" „elengedhetetlen" elemeként emlegetik. Zavaros frázisokat mondanak arról, hogy a szövetkezeteket egyes személyek szövetségéből egyesületek általános föderációivá kell alakítani. Összetévesztik a proletár szövetkezeteket a kistulajdonosok szövetkezeteivel (a mezőgazdaságban). A szövetkezetek

semlegességét hirdetik, s azt fejtegetik, hogy mennyire ártalmas, ha a szövetkezeteket a szocialista pártokkal szemben bármiféle kötelességekkel terhelik.

Végül, a francia szocialisták kisebbségének tervezete (a guesde-ista tervezet) határozottan kijelenti, hogy a szövetkezetek önmagukban véve egyáltalán nem osztályszervezetek (mint amilyenek például a szakszervezetek), és hogy jelentőségük gyakorlati alkalmazásuktól függ. Ha a munkások tömegesen belépnek a szövetkezetekbe, ezek hasznukra lehetnek a tőke ellen vívott harcban; a munkások ily módon egy jó példa alapján bizonyos fokig láthatják, milyen lesz majd a fennálló rend ellentmondásainak megszüntetése után szervezendő szocialista társadalom. A tervezet ezért hangsúlyozza, hogy a szövetkezeteknek korlátozott jelentőségük van, és felszólítja a szocialista pártokat, hogy támogassák a proletár szövetkezeteket, óva int a szövetkezeti illúzióktól, s azt javasolja, hogy a szövetkezetekben a szocialisták tömörüljenek, és magyarázzák meg a tömegeknek igazi feladataikat: a politikai hatalom kivívásának és a termelési és csereeszközök köztulajdonba vételének a feladatait.

Teljesen nyilvánvaló, hogy itt két főbb vonal rajzolódik ki: az egyik — a proletár osztályharc vonala, amely értékeseknek tartja a szövetkezeteket az osztályharc szempontjából, mint annak egyik fegyverét, mint egyik segédeszközét, és meghatározza, milyen körülmények között tölthetik be a szövetkezetek valóban ezt a szerepet, s nem maradnak egyszerű kereskedelmi vállalkozások. A másik — a kispolgári vonal, amely elhomályosítja azt a kérdést, hogy milyen szerepe van a szövetkezeteknek a proletariátus osztályharcában, s amely a szövetkezetek jelentőségét kiterjeszti a harc keretein túl (vagyis összezavarja proletároknak és tulajdonosoknak a szövetkezetekkel kapcsolatos nézeteit), és olyan általános szólamokkal határozza meg a szövetkezetek céljait, amelyek a burzsoá reformátor, vagyis a haladó tulajdonosoknak és kistulajdonosoknak az ideológusa számára is elfogadhatók.

Sajnos, az említett két vonal éppen csak hogy *kirajzolódott* a három előre elkészített tervezetben, s nem került sor arra, hogy ezeket világosan, pontosan, élesen

szembeállítsák egymással, mint *két irányzatot*, amelyeknek harca hivatott a kérdést eldönteni. Ezért volt aztán a kongresszus munkája bizonyos mértékig egyenlőtlen, zavaros, szinte spontán. Lépten-nyomon „beleütköztek“ nézeteltérésekbe, de nem tisztázták őket teljesen, s ennek következtében olyan határozat született, amely bizonyos zavaros gondolkodásról tanúskodik, és nem adja meg *mindazt*, amit a szocialista pártok kongresszusának határozata megadhatott volna, és amit meg is kellett volna adnia.

A szövetkezeti kérdés vizsgálatára kiküldött bizottságban nyomban megmutatkozott két áramlat. Az egyik — Jaurès és Elm. Elm a szövetkezeti bizottság négy német delegátusának egyike volt, és a németek képviselőjeként szólalt fel, határozottan opportunista szellemben. A másik irányzat — a belga. A közvetítő, a békítgető az osztrák Karpeles volt, az osztrák szövetkezeti mozgalom egyik ismert harcosa, aki nem követett határozott elvi vonalat, de (helyesebben: nem „de“, hanem éppen ezért) többnyire az opportunistákhoz húzott. Még a belgákat is azonban inkább a szövetkezeti ügy valóban proletár megszervezésének ösztöne késztette vitára Jaurèsszel és Elmmel, mintsem az ebben a kérdésben megnyilvánuló proletár és kispolgári álláspont ellentétességének és összeférhetetlenségének világos megértése. Ezért például Anseele (a szövetkezeti bizottság elnöke) a bizottságban lelkes és nagyszerű beszédeket mondott a szövetkezetek semlegessége ellen, a szövetkezetek jelentőségének eltúlzása ellen, azt hangoztatva, hogy *nekünk szocialista* szövetkezetieknek kell lennünk, nem pedig *szövetkezeti* szocialistáknak — a határozat kidolgozásakor pedig valósággal kétségbeejtő volt, hogy ugyanez az Anseele annyira engedékeny volt Jaurès és Elm fogalmazásai iránt, annyira húzódozott a nézeteltérések okainak felderítésétől.

De térjünk vissza a bizottság üléseire. Érthető, hogy a munkában az erősen fejlett szövetkezeti mozgalommal rendelkező nemzetek képviselőinek volt döntő szavuk. Emellett nyomban kitűnt, hogy a belgák és a németek között nézeteltérés van az utóbbiak roppant hátrányára. A belgák, ha nem is teljesen következetesen, ha nem is

teljesen határozottan, de mindenesetre proletárvonalat követtek. Elm hamisítatlan opportunistaként lépett fel (különösen az albizottságban, — erre később még kitérünk). Természetes, hogy a vezető szerep a belgáké volt. Az osztrákok hozzájuk húztak, és a bizottság munkájának vége felé *osztrák—belga* határozati javaslatot olvastak fel, míg Elm, aki német határozati javaslatot terjesztett elő, nyíltan kijelentette, hogy teljes mértékben lehetségesnek tartja a német határozati javaslat összeegyeztetését a Jaurès-féle tervezettel. Mivel a franciáknál erős kisebbség állt szemben Jaurèsszel (Jaurès álláspontja mellett volt 202 szavazat, a guesde-ista álláspont mellett pedig 142), a németeknél pedig minden bizonnyal nem kevésbé erős kisebbség állt volna szemben Elmmel (ha világosan és élesen felmerült volna a két álláspont kérdése), az osztrák—belga szövetségnek biztos esélyei voltak a győzelemre. És természetesen nem is annyira a szó szűk értelmében vett „győzelemről" volt szó, mint inkább a szövetkezetekre vonatkozó következetes proletár álláspont megvédéséről. Ezt a következetességet nem sikerült elérni, minthogy az albizottság túlzott engedményeket tett Jaurèsnek és Elmnek.

Ami bennünket, orosz szociáldemokratákat illet, a bizottságban igyekeztünk az osztrák—belga vonalat támogatni, és e célból, még az osztrák—belga békítgető tervezet közzététele előtt beterjesztettük a következő határozattervezetünket:

„AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA DELEGÁCIÓ TERVEZETE

A kongresszus megállapítja,

1) Hogy a proletár fogyasztási szövetkezetek javítják a munkásosztály helyzetét abban az értelemben, hogy csökkentik a különféle kereskedelmi közvetítők részéről tapasztalható kizsákmányolás mértékét, befolyásolják a szállítók vállalataiban foglalkoztatott munkások munkaviszonyait, és javítják saját alkalmazottaik helyzetét.

2) Hogy ezek a szövetkezetek nagy jelentőségre tehetnek szert a proletariátus gazdasági és politikai tömegharca szem-

pontjából, támogatva a munkásokat sztrájkok, munkáskizárások, politikai üldözések stb. idején.

Másrészt a kongresszus rámutat arra,

1) hogy a fogyasztási szövetkezetek segítségével elérhető javulás csak egészen jelentéktelen lehet mindaddig, amíg a termelési eszközök annak az osztálynak a birtokában vannak, amelynek kisajátítása nélkül nem lehet megvalósítani a szocializmust;

2) hogy a fogyasztási szövetkezetek nem a tőke ellen vívott közvetlen harc szervezetei, és más osztályok hasonló szervezetei mellett állnak fenn, amelyek azt az illúziót kelthetik, hogy ezek a szervezetek eszközül szolgálhatnak arra, hogy osztályharc nélkül és a burzsoázia kisajátítása nélkül is megoldjuk a szociális kérdést.

A kongresszus felhívja a világ munkásait:

a) lépjenek be a proletár fogyasztási szövetkezetekbe, és minden erejükkel igyekezzenek előmozdítani azok fejlődését, de védelmezzék emellett e szervezetek demokratikus jellegét;

b) a fogyasztási szövetkezetekben kifejtett fáradhatatlan szocialista propagandával mozdítsák elő az osztályharc és a szocializmus eszméinek terjedését a munkások körében;

c) ugyanakkor törekedjenek arra, hogy a munkásmozgalom valamennyi formája minél közelebb kerüljön egymáshoz.

A kongresszus megállapitja azt is, hogy a termelőszövetkezeteknek a munkásosztály harca szempontjából csak abban az esetben van jelentőségük, ha szerves részei a fogyasztási szövetkezeteknek."

Valamennyi határozattervezet az albizottsághoz került (a nemzetközi kongresszusok bizottságai igen nagyok — minden nemzet 4 küldöttet delegál minden bizottságba —, s így szó sem lehetett arról, hogy a határozatok szövegét a bizottság teljes ülésén dolgozzák ki). Az albizottságnak 10 tagja volt: 2 belga (Anseele és Vandervelde), egy francia (Jaurès), egy osztrák (Karpeles), egy német (Elm), egy holland (a marxista Wibaut), továbbá egy olasz, egy dán, egy angol, egy orosz szociáldemokrata (Voinov és én — szociáldemokrata delegációnk nem tudott összejönni, hogy képviselőt válasszon, ezért mindketten részt vettünk, de csak egyikünk szavazott).

Az albizottság már a határozati javaslat megszövegezésének gyakorlati munkájával foglalkozott. A kongresszus egészen jelentéktelen, stiláris módosításokkal az albizott-

ság által kidolgozott szöveget fogadta el; — e számnak egy másik helyén megtalálja az olvasó a kongresszus határozatának szövegét. Az albizottságban — a bizottságtól eltérően — nem akörül folyt a harc, hogy milyen viszonyban legyenek a szövetkezetek a párttal, hanem a szövetkezetek jelentőségének és szerepének inkább elvi jellegű kérdése körül. A belgák hajlottak a szövetkezetek szerepének teljesen helyes elvi meghatározása felé, vagyis afelé, hogy a szövetkezeteket a tőkésosztály „teljes kisajátításáért“ (expropriation intégrale) folyó proletár osztályharc egyik lehetséges (bizonyos körülmények között lehetséges) segédeszközének nyilvánítsák. Elm Jaurès támogatásával határozottan tiltakozott, és világosan megmutatta, mennyire opportunista. Arról beszélt, hogy nem lehet tudni, sor kerül-e egyáltalán kisajátításra, hogy ő a maga részéről ezt teljesen valószínűtlennek tartja, hogy a „többség“ (!) számára ez vitás kérdés, hogy a német szociáldemokrata párt programjában nem szerepel a kisajátítás, s hogy azt kell mondani: „Ueberwindung des Kapitalismus“ — „a kapitalizmus leküzdése“. A német opportunizmus egyik vezére elfelejtette Bebelnek azokat a híres szavait, melyeket Hannoverben a Bernsteinnel folytatott vita lezárásakor mondott: „es bleibt bei der Expropriation“ — „továbbra is a kisajátítás mellett vagyunk“[91]. Ezekkel a vitákkal kapcsolatban felmerült „a szocializálás kérdése“. Jaurès ultimátumszerűen követelte, hogy a szövetkezetek jelentőségének meghatározásaképpen ezt mondjuk: „a szövetkezetek segítenek a munkásoknak (ahogy ez a kongresszus által elfogadott határozat szövegében is áll) előkészíteni a termelési és csereeszközök demokratizálását és szocializálását“.

Ez egyike azoknak a homályos, zavaros frázisoknak, amelyek teljesen elfogadhatók a kistulajdonosok ideológusai és a burzsoá reformizmus teoretikusai számára, és amelyeknek Jaurès oly nagy mestere és oly nagy kedvelője. Mi az, hogy „a termelési és csereeszközök demokratizálása“? (A bizottságban aztán, amikor a tervezet visszaérkezett az albizottságtól, a franciák az eszközök — moyens — szót az erők — forces — szóval helyettesítették, de ez mit sem változtat a dolgon.) A paraszti üzem (mon-

dottam a bizottságban) „demokratikusabb“, mint a tőkés nagyüzem. Azt jelenti-e ez, hogy mi, szocialisták, a kisüzem megteremtésére törekszünk? Mi az, hogy „szocializálás“? Ezen érthetjük az egész társadalom tulajdonába való vételt is, de érthetünk rajta bármilyen részleges intézkedéseket is, a kapitalizmus keretei között megvalósítható bármilyen reformokat is, kezdve a paraszti szövetkezeteken egészen a közfürdőkig és a nyilvános illemhelyekig. Hiszen Jaurès az albizottságban a dán mezőgazdasági szövetkezetekre hivatkozott, nyilván, mert a burzsoá közgazdászok nyomán azon a véleményen volt, hogy ezek nem kapitalista vállalkozások.

Mi (orosz és lengyel szociáldemokraták) megszerveztük az ellenállást ezzel az opportunizmussal szemben, s Elm ellen próbáltuk segítségül hívni Wurmot, a „Neue Zeit“ egyik szerkesztőjét, aki a németek részéről ugyancsak tagja volt a szövetkezeti bizottságnak. Wurm nem helyeselte a „demokratizálásról és szocializálásról“ szóló frázisokat, több módosítást javasolt (privatim), közvetített Elm és a marxisták között, de Elm olyan „sziklaszilárd“ volt, hogy Wurm semmit sem ért el. Már a kongresszus után olvastam a „Leipziger Volkszeitung“-ban (201. sz. 1910 augusztus 31., 3. Beilage*), hogy a német delegációban már kedden felvetődött a szövetkezeti kérdés. „R. Fischer azt kérdezte — írja a lap tudósítója —, nincs-e nézeteltérés a német küldöttek között a szövetkezeti kérdésben.“ *Elm* ezt válaszolta: „Van. Máról holnapra nem lehet ezeket kiküszöbölni. A kongresszusi határozatok mindig kompromisszumos határozatok, ebben a kérdésben is valószínűleg kompromisszummal fog végződni az ügy.“ *Wurm:* „A szövetkezeti kérdésről vallott nézeteim egészen mások (durchaus andere), mint von Elm nézetei; de minden bizonnyal mégis meg fogunk egyezni egy közös határozatban.“ A küldöttség ezek után fölöslegesnek tartotta a további vitát.

Ez a közlemény megerősíti azt a jelenséget, amely már a stuttgarti nemzetközi kongresszuson[92] is élesen kirajzolódott. A német küldöttség fele-fele részben a

* — „Lipcsei Népújság“ (... 3. sz. melléklet). — *Szerk.*

párt és a szakszervezetek képviselőiből állott. A szakszervezetek képviselői mindig csaknem kizárólag opportunisták, mert rendszerint titkárokat és más szakszervezeti „bürokratákat" választanak meg. A németek általában képtelenek a nemzetközi kongresszusokon következetes elvi irányvonalat követni, és a hegemónia az Internacionáléban olykor kicsúszik a kezükből. Hogy Wurm ennyire tehetetlen Elmmel szemben, ez ismét csak a német szociáldemokrata párt válságáról tanúskodik, amely abban áll, hogy egyre elkerülhetetlenebbé válik az opportunistákkal való határozott szakadás.

Elm és Jaurès az albizottságban a szövetkezetek által a pártnak nyújtandó anyagi támogatást illetően is túlzott engedményeket csikart ki a belgáktól, úgy, hogy ezek beleegyeztek a következő fogalmazásba: „minden egyes ország szövetkezetei maguk dönthetik el, kell-e a saját eszközeikből közvetlenül támogatniok a politikai és a szakszervezeti mozgalmat, s ha igen, milyen mértékben."

Amikor az albizottság tervezete visszakerült a bizottsághoz végleges jóváhagyásra, minden figyelmünket éppen erre a két pontra fordítottuk. Guesde-del együtt két (fontosabb) módosítást terjesztettünk elő: először, „(a szövetkezetek) segítenek a munkásoknak előkészíteni a termelés és a csere demokratizálását és szocializálását" szavakat helyettesítsék a következő szavakkal: „(a szövetkezetek) bizonyos mértékig segítenek előkészíteni a termelésnek és a cserének a tőkésosztály kisajátítása utáni működését". Ennek a stiláris szempontból nem valami sikerülten megfogalmazott módosításnak nem az volt az értelme, hogy a szövetkezetek most *nem* segíthetnek a munkásoknak, hanem az, hogy a jövőbeli termelésnek és cserének a működése, amelyet a szövetkezetek már most *előkészítenek*, *csak* a tőkések kisajátítása *után* kezdődhet meg. A második módosítás arra a pontra vonatkozott, amely a szövetkezetek és a párt viszonyáról szól. Javasoltuk, hogy vagy tegyék hozzá ezeket a szavakat: „ami (vagyis a segítség a munkások harcának) mindenképpen kívánatos a szocializmus szempontjából", vagy cseréljék fel ezt az egész pontot egy másikkal, amely egyenesen

tanácsolja a *szocialistáknak*, hogy a szövetkezetekben hirdessék és védelmezzék a proletár osztályharc közvetlen segítségének szükségességét.

A bizottság mindkét módosítást elvetette; a két módosítás csak mintegy 15 szavazatot kapott. A szociálforradalmárok — mint a nemzetközi kongresszusokon mindig — Jaurèsra szavaztak. Az orosz közönség előtt még attól sem riadnak vissza, hogy Bebelnek a szemére vessék az opportunizmust, az európai közönség előtt viszont Jaurèst és Elmet követik! Wurm próbálta megjavítani a határozat végét a három utolsó bekezdés felcserélésével. Először mondja ki a határozat, hogy kívánatos a szövetkezetek egyesülése egyetlen föderációban (hátulról a második bekezdés). Azután jöjjön az a kijelentés, hogy a szövetkezetektől függ, nyújtanak-e közvetlen segítséget a pártnak, vagy sem (hátulról a harmadik bekezdés). S az utolsó bekezdés kezdődjön a következő szavakkal: „de" (*de* a kongresszus kijelenti, hogy kívánatos egyre bensőségesebb kapcsolat a párt, a szakszervezetek és a szövetkezetek között). Így az *általános* összefüggésből világosan kitűnik majd, hogy a kongresszus *tanácsolja* a szövetkezeteknek a párt segítését. Elm még ezt a módosítást is elvetette! Wurm erre visszavonta javaslatát. Ekkor Wibaut a maga nevében tette meg ezt a javaslatot, mi mellette szavaztunk, de a módosítást elvetették.

A kongresszus plénumán a tanúsítandó magatartást illetően tanácskoztunk Guesde-del. Guesde úgy vélekedett — és véleményével egyetértettek a német forradalmi szociáldemokraták —, hogy részleges módosítások miatt nem kell harcba kezdeni a kongresszus plénumán, s hogy általában a határozat *mellett* kell szavazni. A határozat fogyatékossága az, hogy *megenged* egy revizionista frázist, amely nem pótolja a szocializmus céljának meghatározását, csak *e mellett* a meghatározás mellett szerepel, és az, hogy egy helyen *nem eléggé erőteljesen* juttatja kifejezésre azt a gondolatot, hogy a munkásszövetkezeteknek támogatniok kell a munkások osztályharcát. Igyekeznünk kellett kijavítani ezeket a fogyatékosságokat, de indokolatlan volna, ha ezek miatt harcba kezdenénk a plénumon. Egyetértettünk Guesde-nek ezzel a nézetével,

és a kongresszus plénumán egyhangúlag elfogadtuk a határozatot.

Összegezve a kongresszusnak a szövetkezetek kérdésében végzett munkáját, meg kell mondanunk — nem titkolva el sem önmagunk előtt, sem a munkások előtt a határozat fogyatékosságait —, hogy az Internacionálé alapjában véve helyesen határozta meg a proletár szövetkezetek feladatait. Minden párttagnak, minden szociáldemokrata munkásnak, minden öntudatos szövetkezeti munkásnak a hozott határozat szerint kell eljárnia, és ennek a határozatnak a szellemében kell dolgoznia.

A koppenhágai kongresszus a munkásmozgalom fejlődésének az a szakasza, amelyben a munkásmozgalom, hogy úgy mondjuk, főleg szélességben terjedt, és *kezdte* bevonni az osztályharcba a proletár szövetkezeteket. A revizionistákkal való nézeteltéréseink megmutatkoztak, de még messze van az az idő, amikor a revizionisták önálló programmal fognak fellépni. A revizionizmus elleni harc elhalasztódott, de elkerülhetetlenül be fog következni.

„Szocial-Demokrat" 17. sz.
1910 szeptember 25 (október 8).
Aláírás: N. Lenin.

HOGYAN TÁJÉKOZTATJÁK EGYES SZOCIÁLDEMOKRATÁK AZ INTERNACIONÁLÉT AZ OSzDMP BELSŐ HELYZETÉRŐL

A koppenhágai nemzetközi kongresszus kapcsán több kiadványban cikkek jelentek meg pártunk belső helyzetéről. Röviden kitérünk három cikkre, melyeket három különböző pártáramlat (helyesebben: párt*ellenes* áramlat) képviselői írtak.

Minden ceremóniától mentes nyíltsága alapján megérdemli, hogy első helyre kerüljön az a cikk, amelyet — sajnos — német elvtársaink központi lapja tett közzé („Vorwärts", augusztus 28.). A cikk névtelenül jelent meg. Csupán a következő alcíme van: „Oroszországi tudósítónktól".

Ebből a cikkből az olvasó megtudja, hogy „az orosz emigránsok, akik pártunkban aránytalanul nagy szerepet töltenek be, még sohasem távolodtak el annyira az oroszországi munkásmozgalom érdekeitől és szükségleteitől, mint most", hogy pártunk Központi Lapját, a „Szocial-Demokrat"-ot „szűklátókörű frakciós szellemben vezetik" és hogy a bolsevikok „formális és külsőséges radikalizmusukkal" tűnnek ki, hogy csak a fejlődés eredményeképpen jutottak el, végül is, a parlamentarizmus „elismeréséhez" stb. Szerzőnk rendkívül elégedetlen pártunk többségével. A párt egész helyzetét szerfölött sötét színekben festi le. Csak egyetlen fényes pontot lát az OSzDMP életében. S ez „a Bécsben megjelenő... munkásújság, a «Pravda», amely kezdettől fogva távol tartja magát a frakciós polemizálástól, és a politikai agitációt tűzi ki feladatául" stb.

Sejti-e már, kedves olvasóm, kinek a „nem frakciós" tollából származik ez a cikk? Természetesen nem téved.

Igen, a „nem frakciós" Trockij nem röstelli nyíltan reklámozni frakciója újságocskáját. Az eléggé tájékozatlan német olvasók előtt ugyanúgy értékeli a párt többségének álláspontját, mint a likvidátorok*.

Arra a feladatra, hogy a német revizionisták lapjában megrágalmazza pártunkat, egy másik publicista, *R. Sztrelcov* vállalkozott. Cikke a „Sozialistische Monatsheftė"-ben jelent meg; ezt a lapot Bloch úr szerkeszti, akit Bebel Magdeburgban joggal nevezett nemzetiliberálisnak. R. Sztrelcov — aki Prokopovics úr kollégája a „Tovariscs"[94] című lapnál — már nyíltan védelmébe veszi a likvidátorokat. „Mi sem nagyobb képtelenség annál a vádnál, melyet ellenünk emelnek." Az igazi szociáldemokraták éppen a likvidátorok. A párt többsége pedig — ugyebár — „fölöslegesnek tartja az úgynevezett legális lehetőségek kihasználását, vagyis a szociáldemokraták részvételét a szakszervezetekben, a szövetkezetekben, a nyílt kongresszusokon stb." Hát mondhatom, hű képet kap a német olvasó, ha az orosz forradalom történetét Cserevanyin alapján, pártunk jelenlegi belső helyzetét és a pártban folyó taktikai harcot pedig — Sztrelcov és Trockij alapján fogja tanulmányozni!..

A harmadik cikk az ultimatista (vagyis tulajdonképpen istenépítő) Voinov tollából ered; Voinov a belga elvtársak „Le Peuple" című lapjában[95] szólalt meg**. És bár Voinov fonák képet nyújtott a belga elvtársaknak „pártunk taktikai áramlatairól" (cikkének ez a címe), egy vonatkozásban cikke mégis igen hasznos: ismét feltárta előttünk az otzovista-ultimatista taktika lényegét. Lám, akadnak a „Vperjod"-csoportban olyan áldottlelkű íróemberek, akik nyíltan kifejtik az otzovisták és ulti-

* Az a körülmény, hogy ez a cikk egy olyan lapban jelent meg, mint a „Vorwärts", arra késztette a koppenhágai kongresszusra delegált küldötteinket, hogy tiltakozzanak a német párt Központi Bizottságánál. A tiltakozást Központi Lapunk küldöttei (G. V. Plehanov és A. Varszkij) és a párt képviselője a Nemzetközi Irodában (N. Lenin) terjesztették be[93]. Amikor a szociáldemokrata küldöttségben megvitattuk ezt a kérdést, Trockij el is árulta nekünk azt a titkot, hogy a hírhedt cikket ő írta.

** Voinov emellett előrelátóan közölte az olvasókkal, hogy ő „a koppenhágai nemzetközi kongresszus küldötte".

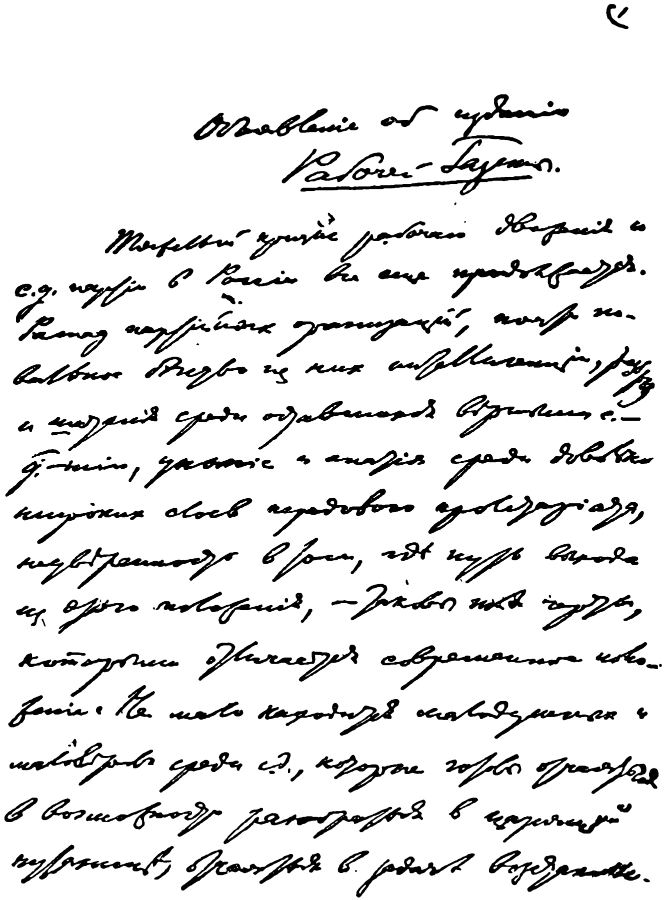
matisták céljait, és nem kenik el ezeket a célokat, mint ahogy ezt a „vperjodisták“ írásaikban rendszerint teszik. De ítéljen maga az olvasó. Hol akad „vperjodista“, aki ma nyíltan elismeri, hogy az otzovisták és ultimatisták mostanában harci osztagokról és egyebekről álmodoznak? Az őszinte Voinov azonban nyíltan megírja, hogy ő és barátai: „folytatni és fejleszteni kívánjuk harci előkészületeinket“, míg a jobbra tolódott Lenin tagadja, hogy az adott helyzetben „szükség van, például, instruktor-iskolákra“. Hol akad „vperjodista“, aki ma nyíltan megmondja, hogy „ultimátumot“ kell intézni a dumafrakcióhoz? A derék Voinov viszont őszintén közli velünk, hogy „a párt újjáélesztésére“ azért van szüksége barátainak, hogy „ultimátumot intézhessenek képviselőinkhez“ ... Hol akad „vperjodista“, aki megmondja a sajtóban, mire kell az otzovistáknak és ultimatistáknak a külföldi „pártiskola“? A bőbeszédű Voinov azonban nem mulasztotta el közölni, hogy az „iskola“ ahhoz kell, hogy előkészítsék a párt „új kongresszusát“, és a jelenlegi „jobboldali“ Központi Bizottság* helyett másik Központi Bizottságot válasszanak. A vperjodista „diplomaták“ bizony nem fogják megdicsérni Voinovot ezért az őszinteségéért!

Trockij, Voinov és Sztrelcov testvériesen kezet nyújtottak egymásnak a pártvonal ellen vívott harcban ...

„Szocial-Demokrat“ 17. sz.
1910 szeptember 25 (október 8).

---

* Voinov itt hasznosnak vélte ... eldicsekedni azzal is, hogy állítólag „a kongresszuson megválasztott központi bizottsági tagok közül egyesek elégedetlenek a Központi Bizottság új irányzatával, s benyújtották lemondásukat“. Hol, mikor, Voinov elvtárs?

„Közlemény a «Rabocsaja Gazeta» kiadásáról“.
A kézirat első oldala. — 1910 október

Kisebbítve

KÖZLEMÉNY A „RABOCSAJA GAZETA"[96] KIADÁSÁRÓL

Az oroszországi munkásmozgalom és a szociáldemokrata párt súlyos válsága még egyre tart. A pártszervezetek bomlása, az értelmiség úgyszólván pánikszerű menekülése ezekből a szervezetekből, zűrzavar és ingadozás a szociáldemokráciához továbbra is hű elvtársak körében, csüggedés és közömbösség az élenjáró proletariátus eléggé széles rétegeiben, bizonytalanság a tekintetben, hogyan lehetne kijutni ebből a helyzetből — ezek a mai helyzet sajátosságai. A szociáldemokraták között eléggé sok a csüggedő és a kishitű, aki hajlik arra, hogy kételkedjen a mai zűrzavar rendezésének lehetőségében, hogy kételkedjen a forradalmi feladatok előtt álló és forradalmi hagyományokkal rendelkező párt, az OSzDMP talpraállításának és megszilárdításának feladatában, hajlik arra, hogy csak legyintsen és visszahúzódjon a magánéletbe vagy a szűk, kizárólag „kulturális" munkával foglalatoskodó kis körökbe stb.

A válság tovább tart, de a vége most már világosan látható, a kivezető utat a párt pontosan kijelölte és ki is próbálta, a zűrzavar és az ingadozás már eléggé pontosan meghatározott és a párt által egészen határozottan értékelt áramlatokká, irányzatokká, frakciókká kristályosodott — a pártellenes áramlatok határozottsága, világos értékelése már fél szabadulás a zűrzavartól és az ingadozástól.

Hogy ne legyen úrrá rajtunk a csüggedés és a kétségbeesés, csak meg kell értenünk a válság forrásainak egész mélységét. Ezt a válságot nem ugorhatjuk át, ezt nem kerülhetjük meg, csupán azt tehetjük, hogy kitartó harcban leküzdjük, mert ez a válság nem véletlen jelenség, hanem az oroszországi *gazdasági* és politikai fejlődés *külön*

szakaszának a következménye. Az önkényuralom uralkodik, ugyanúgy mint azelőtt. Még durvább az erőszak. Még nagyobb a jogfosztottság. Még súlyosabb a gazdasági elnyomás. De az önkényuralom már képtelen arra, hogy *csak* a régi eszközökkel tartsa fenn magát. *Kénytelen* újabb kísérletet tenni, kénytelen megpróbálni, hogy nyíltan szövetségre lépjen a feketeszázas feudális földesurakkal, az oktobrista tőkésekkel, mégpedig a dumában és a duma útján. Aki még tud gondolkozni, világosan látja, mennyire reménytelen ez a próbálkozás, világosan látja, hogy újabb forradalmi válság érlelődik. Ez a forradalmi válság azonban új helyzetben érlelődik, amikor összehasonlíthatatlanul öntudatosabbak, összeforrottabbak, szervezettebbek az osztályok, és azok a pártok, amelyek az 1905-ös forradalom előtt nem voltak meg. Az orosz liberalizmus most már nem egy jókívánságoktól fűtött szelíd, ábrándozó, puhány és éretlen ellenzék, hanem erős, a parlamenti módszerekben jártas pártja az intellektuel burzsoáknak, akik tudatos ellenségei a szocialista proletariátusnak és annak, hogy a parasztlömegek forradalmi úton leszámoljanak a feudális urakkal. Engedményeket kunyerálni a monarchiától, forradalommal (amely a liberális szemében is gyűlöletes és rettenetes) fenyegetni a monarchiát, minduntalan elárulni a szabadságért vívott harcot és átállni az ellenség oldalára — mit is tehetne egyebet, osztálytermészete folytán, a liberális párt, a kadet párt. Az orosz parasztság bebizonyította, hogy tud tömegméretű forradalmi harcot vívni, ha a proletariátus megkezdte ezt a harcot, és hogy állandóan ingadozik a liberalizmus és a szociáldemokrácia között. Az orosz munkásosztály bebizonyította, hogy az egyetlen következetes forradalmi osztály, az egyetlen vezető a szabadságért (még ha burzsoá szabadságról van is szó) vívott harcban. És most a szabadságért vívott harc folytatásának nagyszerű feladatát csakis a dolgozók és kizsákmányoltak tömegeit magával ragadó proletariátus forradalmi harca oldhatja meg, és az is fogja megoldani. A munkásosztálynak, ma, amikor új körülmények között, tudatosabb és egybeforrottabb ellenségtől körülvéve dolgozik, pártját, az OSzDMP-t is át kell szerveznie. Az intellektuel vezetők

helyébe munkások közül kikerülő vezetőket állít. Kifejlődik az újtípusú szociáldemokrata munkás-pártember, aki önállóan intézi a párt *minden* ügyét, és tízszerte, százszorta nagyobb proletár tömegeket tud tömöríteni, egyesíteni, megszervezni, mint azelőtt tudtak.

Elsősorban éppen ehhez az újfajta munkáshoz fordulunk „*Rabocsaja Gazeta*“ című lapunkkal. Ez a munkás már kinőtt abból a korból, amikor még tetszhetett neki, ha gügyögtek vele, ha tejbekásával etették. Tudnia kell mindent a párt politikai feladatairól, a párt építéséről, a pártban folyó harcról. Ezt a munkást nem riasztja meg, ha megtudja a kendőzetlen igazságot a pártról, melynek megszilárdításán, helyreállításán és átszervezésén munkálkodik. Ennek a munkásnak nem segítenek, hanem ártanak azok az általános forradalmi frázisok, azok az émelygős békítgető felkiáltások, melyekkel a „Vperjod“ című gyűjteményekben vagy Trockij lapjában, a „Pravdá“-ban találkozik, mert sem az egyikben, sem a másikban nem találja meg a párt vonalának, a párt helyzetének világos, pontos, nyílt kifejtését.

A párt nagyon nehéz helyzetben van, de a fő nehézség nem az, hogy a párt rettenetesen meggyengült és a szervezeteket sok helyütt teljesen szétverték, s nem is az, hogy a pártban kiéleződött a frakciók harca, hanem az, hogy a szociáldemokrata munkások legöntudatosabb rétege nem értette meg elég világosan e harc lényegét és jelentőségét, nem tömörült eléggé e harc sikeres megvívására, nem eléggé önállóan és nem eléggé erélyesen avatkozott be ebbe a harcba, hogy létrehozza, támogassa, erősítse a *pártnak* azt a *magvát*, amely kivezeti majd az OSzDMP-t a zűrzavarból, a bomlásból és ingadozásból az egyenes útra.

Ezt az utat pontosan kijelölték az 1908 decemberi konferencia határozatai, amelyeket a Központi Bizottság 1910-es plénumának határozatai tovább fejlesztettek. Ez a mag az ortodox bolsevikoknak (az otzovizmus és a burzsoá filozófia ellenfeleinek) és a pártigenlő mensevikeknek (a likvidátorság ellenfeleinek) abból a szövetségéből áll, amely jelenleg *intézi*, a gyakorlatban, nem pedig csak a formális körülmények folytán intézi, a fő munkát az OSzDMP-ben.

A munkásoknak azt mondják, hogy ez a szövetség csak fokozza és élezi a frakcióharcot, a likvidátorokkal és az otzovistákkal vívott harcot, „ahelyett", hogy a likvidátorság és az otzovizmus ellen harcolna. Ez üres frázis, ez nem egyéb, mint gügyögés, s azt mutatja, hogy a munkást nem felnőtt embernek, hanem gyereknek tekintik. Kellemetlen igazság, hogy amikor a párt gyenge, amikor a szervezetek szét vannak verve, amikor külföldi bázisra kell támaszkodni, bármely áramlat könnyen alapíthat a párttól ténylegesen teljesen független és önálló külföldi frakciót, de nevetséges (vagy bűnös) dolog eltitkolni ezt az igazságot a szociáldemokrata munkás elől, akinek *meghatározott*, pontos, világos pártvonal alapján át kell szerveznie a *maga* pártját. A frakcióharc lehető legkevésbé kívánatos *formái* dívnak most nálunk, ez kétségtelen, de éppen e harc *formáinak* megváltoztatásához az szükséges, hogy az öntudatos munkások ne fintorgassák megvetően az orrukat, ne rázzák le egy frázissal a kellemetlen harc kellemetlen formáinak megváltoztatását célzó kellemetlen (a dilettáns, a pártban csak vendégszerepet játszó számára kellemetlen) feladatokat, hanem *megértsék* e harc lényegét és jelentőségét, és a helyi szervezetekben *megszervezzék* a munkát úgy, hogy a szocialista propaganda, a politikai agitáció, a szakszervezeti mozgalom, a szövetkezeti munka stb. stb. *minden* kérdésében *meghatározzák* azt a határt, amelyen túl megkezdődik az elhajlás a szociáldemokráciá*tól* a liberális likvidátorság vagy a félanarchista otzovizmus, ultimatizmus stb. felé, s e határok között helyes vonalban *végezzék a párt ügyét*. A *„Rabocsaja Gazeta"* egyik fő feladatává azt tesszük, hogy segítsen a munkásoknak a mai orosz valóság minden fontosabb *konkrét* kérdésében meghatározni ezeket a határokat.

A munkásoknak azt mondják: éppen a Központi Bizottság 1910 januári plénumának (teljes ülésének) az egyesülésre tett kísérlete bizonyította be, milyen meddő és kiúttalan a pártban folyó frakcióharc, amely — lám — „meghiúsította" az egyesülést. Olyan emberek beszélnek így, akik vagy tájékozatlanok, vagy teljesen képtelenek gondolkodni, vagy pedig *leplezik* igazi céljaikat ilyen vagy amolyan csengő, jólhangzó és semmitmondó frázisokkal.

A plénum csak azokat „ábrándította ki“, akik féltek szembenézni az igazsággal, és illúziókban ringatták magukat. Bármilyen nagy volt is néha a plénumon a „békítgetési zagyvaság“, az eredmény éppen az az egyesülés volt, amely egyedül lehetséges, egyedül szükséges. Ha a likvidátorok és az otzovisták *aláírták* a likvidátorság és az otzovizmus elleni harcról szóló határozatot, de már másnap még „buzgóbban“ fújták a régi nótát, ez csak bebizonyította, hogy a párt nem számíthat a nem pártigenlő elemekre, csak még világosabban megmutatta, milyenek is ezek az elemek. A párt önkéntes szövetség, s az egyesülés csak abban az esetben lehetséges és hasznos, ha olyan emberek egyesülnek, akik legalább valamennyire is lelkiismeretesen akarnak és tudnak egy közös pártvonalat érvényesíteni, helyesebben: akiknek (eszméikre, tendenciáikra való tekintettel) *érdekük*, hogy egy *közös* pártvonalat érvényesítsenek. Az egyesülés lehetetlen és káros, amikor célja megzavarni és elhomályosítani e vonal felismerését, fiktív kapcsolatot teremteni azokkal, akik határozottan pártellenes irányba vonszolják a pártot. És a bolsevizmus és a mensevizmus *fő* csoportjainak egyesülését a plénummal elértük, és ha nem is a plénum eredményeképpen, de a plénum útján megszilárdítottuk.

Annak a munkásnak, aki nem akarja, hogy gügyögjenek neki, mindenképpen meg kell értenie, hogy a likvidátorság és az otzovizmus ugyanúgy nem véletlen, ugyanúgy mélyen gyökerező irányzat, akár a bolsevizmus és a mensevizmus. Csak a „munkások számára“ kiagyalt mesék szerzői magyarázzák e frakciók különbözőségét „intellektuel“ vitákkal. Valójában ez a két irányzat, amely rányomta bélyegét az oroszországi forradalom egész történetére, az oroszországi tömegméretű munkásmozgalom egész első éveire (amelyek sok tekintetben a legfontosabb esztendők voltak), annak a gazdasági és politikai folyamatnak a szülötte, melynek során Oroszország feudális országból burzsoá országgá alakult át, szülötte a proletariátusra ható különböző burzsoá osztályok befolyásának, vagy helyesebben: a különböző burzsoá rétegek ama környezetének, amelyben a proletariátus tevékenykedett. Ebből az következik, hogy az orosz-

országi szociáldemokráciát nem egyesíthetjük úgy, hogy megszüntetjük valamelyiket a két irányzat közül, amelyek abban a korszakban alakultak ki, amikor a munkásosztály a legnyíltabb, legszélesebb, tömegméretű, szabad, történelmileg jelentős cselekedeteit hajtotta végre a forradalomban. De következik ebből az is, hogy a két frakció reális közeledésének alapjául csakis a két frakció belső fejlődése szolgálhat, de semmiképpen sem az egységről, a frakciók megszüntetéséről stb. hangoztatott jóindulatú frázisok. S éppen ilyen közeledés megy végbe a munkásosztály pártjában azóta, hogy mi, bolsevikok, 1909 tavaszán visszavonhatatlanul eltemettük az „otzovizmust"[97], a pártigenlő mensevikek pedig, Plehanovval az élen, nem kevésbé határozott harcba kezdtek a likvidátorság ellen. Hogy az öntudatos munkások túlnyomó többsége *mindkét* frakcióban az otzovizmus és a likvidátorság ellenfeleinek oldalán áll, az kétségtelen. Éppen ezért, bármennyire is súlyos, időnként nehéz és mindig kellemetlen az ezen a talajon folytatott belső pártharc, nem szabad a jelenség *formája* miatt megfeledkeznünk *lényegéről*. A fától nem látja az erdőt, aki nem látja e harc mögött (amely a párt mai helyzetére való tekintettel frakcióharc formájában elkerülhetetlen) az öntudatos szociáldemokrata munkások pártmagvának *tömörülését*.

Az igazi szociáldemokrata mag ilyen tömörülésének céljait szolgálja majd a *„Rabocsaja Gazeta"* is, melyet mi, bolsevikok alapítunk, miután a kiadvány támogatásához megnyertük a pártigenlő mensevikeket (Plehanovval az élen). Ez a kiadvány frakciós kiadványként, a bolsevikok frakciós vállalkozásaként kénytelen megjelenni. Akadnak majd esetleg olyanok, akik itt ugyancsak nem látják meg a fától az erdőt, és arról kezdenek majd üvölteni, hogy ez *„visszatérés"* a frakciózáshoz. Amikor részletesen kifejtettük a ténylegesen végbemenő, ténylegesen fontos és szükséges pártegyesülés lényegére és jelentőségére vonatkozó nézetünket, már ezzel meg is mutattuk, mit érnek az effajta ellenvetések, amelyek *tulajdonképpen* csak az egyesülés kérdésének *összezavarását* és különféle frakciós célok *leplezését* szolgálnák. A *„Rabocsaja Gazetá"*-*val* viszont mindenekelőtt segíteni akarunk a munkások-

nak, hogy világosan és teljesen megértsék a párt egész helyzetét és valamennyi feladatát.

Amikor hozzákezdünk a *„Rabocsaja Gazeta"* kiadásához, számítunk mind pártunk Központi Bizottságának, mind a helyi szervezeteknek, mind pedig a párttól jelenleg elszakadt öntudatos munkások egyes csoportjainak a segítségére. Számítunk a Központi Bizottság segítségére, bár tudjuk, hogy hónapok óta nem sikerült *helyesen* megszerveznie oroszországi munkáját, nem sikerült éppen azért, mert a bolsevikokon és a pártigenlő mensevikeken kívül *sehol* sem talált támogatásra, sőt, gyakran a többi frakciók nyílt ellenállásába ütközött. A Központi Bizottság életének ez a nehéz időszaka el fog múlni, és hogy minél hamarabb elmúljon, nem szabad csak egyszerűen „várnunk", míg a Központi Bizottság ismét felépül, míg megerősödik stb., hanem egyes csoportok és egyes helyi szervezetek kezdeményezése alapján *haladéktalanul* hozzá kell kezdenünk ahhoz, hogy egyenesbe hozzuk — ha eleinte a legszerényebb méretekben is — a pártvonal megszilárdításának és az *igazi* pártegységnek az ügyét, amelyen a Központi Bizottság a legtöbbet fáradozik. Számítunk a helyi szervezetek és az egyes munkáscsoportok segítségére, mert csakis a lapot szolgáló aktív munkájuk, kizárólag az ő támogatásuk, az ő véleményük, az ő cikkeik, anyagaik, közléseik és észrevételeik állíthatják biztos talajra és biztosíthatják a *„Rabocsaja Gazeta"* munkáját.

A megírás ideje: 1910 október.

Először megjelent:
„Pravda" 122. sz. 1937 május 5.

A FORRADALOM TANULSÁGAI

Öt év telt el azóta, hogy Oroszország munkásosztálya 1905 októberében az első hatalmas csapást mérte a cári önkényuralomra. A proletariátus azokban a nagy napokban a dolgozók millióit vitte harcba elnyomóik ellen. 1905-ben néhány hónap alatt helyzetének olyan javulását vívta ki, amilyet évtizedeken át hiába vártak a munkások a „felsőségtől". A proletariátus, ha csak rövid időre is, kivívta az egész orosz nép számára az Oroszországban addig ismeretlen sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot. Elsöpörte útjából a hamis Buligin-dumát, alkotmányt ígérő kiáltványt kényszerített ki a cártól, és egyszer s mindenkorra lehetetlenné tette, hogy Oroszországot képviseleti intézmények nélkül kormányozzák.

A proletariátus nagy győzelmei félgyőzelmeknek bizonyultak, mert a cári hatalmat nem sikerült megdönteni. A decemberi felkelés vereséggel végződött, s ahogy gyengült a munkásosztály támadó ereje, gyengült a tömegek harca, a cári önkényuralom egymás után elszedte a munkásosztály vívmányait. 1906-ban a munkássztrájkok, a parasztok és a katonák lázongásai sokkal gyengébbek voltak, mint 1905-ben, de még mindig nagyon erősek voltak. A cár szétkergette az első dumát, amely alatt ismét fejlődni kezdett a nép harca, de nem merte rögtön módosítani a választási törvényt. 1907-ben a munkások harca még jobban meggyengült, és a cár, szétkergetve a második dumát, államcsínyt hajtott végre (1907 június 3-án); megszegte azt az ünnepélyes ígéretét, hogy a duma beleegyezése nélkül nem fog törvényeket kibocsátani, és úgy módosította a választási törvényt, hogy a dumában

РАБОЧАЯ ГАЗЕТА
JOURNAL OUVRIER
Уроки революціи

A „Rabocsaja Gazeta“ 1. számának első oldala. — 1910
Kisebbítve

mindenképpen a földesurak és a kapitalisták, a feketeszázas párt és a feketeszázasok csatlósai kapjanak többséget.

A forradalom győzelmei és vereségei egyaránt nagy történelmi tanulságokat nyújtottak az orosz népnek. Amikor most 1905 ötödik évfordulóját ünnepeljük, igyekezzünk tisztázni e tanulságok lényegét.

Az első és legfőbb tanulság az, hogy *csakis* a forradalmi tömegharc javíthatja meg valamelyest is komoly mértékben a munkások életét és az államigazgatást. Bármenynyire „együttéreztek“ is a munkásokkal a művelt emberek, bármilyen hősiesen harcoltak is egyedülálló terroristák, ezzel nem tudták aláásni a cári önkényuralmat és a tőkések mindenhatóságát. Csakis maguknak a munkásoknak a harcával, csakis a milliók közös harcával volt ez elérhető, és amikor *ez* a harc meggyengült, azonnal kezdték elvenni azt, amit a munkások kivívtak. Az oroszországi forradalom megerősítette azt, amit a nemzetközi munkásdal mond:

„Védelmező nincsen felettünk,
Nem véd sem isten, sem király;
A közjó alkotói lettünk,
Vesszen el, ki ellenáll.“*

A második tanulság az, hogy nem elég a cári hatalmat aláásni, korlátozni. *Megsemmisíteni* kell azt. Amíg nem semmisítjük meg a cári hatalmat, a cár engedményei sohasem lesznek tartósak. A cár engedményeket tett, amikor a forradalmi nyomás erősödött, és visszavont minden engedményt, amikor a nyomás gyengült. Ki kell vívnunk a demokratikus köztársaságot, meg kell döntenünk a cári hatalmat, a hatalomnak a nép kezébe kell átmennie, mert csak így szabadulhat meg Oroszország a hivatalnokok erőszakától és önkényétől, a feketeszázas-októbrista dumától, a földesuraknak és a földesurak

* Az „Internacionálé“ orosz szövege eltér a magyartól; szó szerinti fordítása: „Senki sem hoz nekünk megváltást, sem isten, sem cár, sem hős; a felszabadulást saját kezünkkel fogjuk kivívni.“ — *Ford.*

bérenceinek a falun élvezett korlátlan hatalmától. Hogy most, a forradalom után a parasztok és a munkások még nagyobb nyomorban élnek, mint azelőtt, ez annak a következménye, hogy a forradalom gyenge volt, hogy nem döntötte meg a cári hatalmat. 1905, majd az első két duma és azok szétkergetése igen sokra megtanította a népet, megtanította elsősorban arra, hogy közös erővel harcoljon a politikai követelésekért. A politikai életre ébredő nép először engedményeket követelt az önkényuralomtól: azt követelte, hogy a cár hívjon egybe dumát, váltsa fel a régi minisztereket újakkal, „adjon" általános választójogot. Az önkényuralom azonban nem tett és nem is tehetett ilyen engedményeket. Az engedményekért esedező kérelmekre az önkényuralom szuronyokkal válaszolt. S akkor a nép kezdett ráeszmélni arra, hogy *harcolnia* kell az önkényuralmi hatalom ellen. Sztolipin és a feketeszázas, úri duma most még nagyobb erővel, mondhatni, veri ezt a tudatot a parasztok fejébe. Veri és végül bele is veri.

A cári önkényuralom szintén levonta a maga számára a forradalom tanulságait. Megtanulta, nem támaszkodhat arra, hogy a parasztok hisznek a cárban. Most a feketeszázas földesurakkal és az oktobrista gyárosokkal kötött szövetségével igyekszik megszilárdítani hatalmát. A cári önkényuralom megdöntéséhez most a forradalmi tömegharc sokkal erősebb nyomására van szükség, mint 1905-ben.

Lehetséges-e egy ilyen sokkal erősebb nyomás? Erre a kérdésre válaszolva eljutunk a forradalom *harmadik és legfőbb* tanulságához. Ez a tanulság abban rejlik, hogy láttuk, *hogyan* cselekednek az orosz nép különböző osztályai. 1905-ig sokaknak úgy tűnt, hogy az egész nép egyformán törekszik a szabadságra és egyforma szabadságot akar; legalábbis az óriási többségnek egyáltalán nem volt világos fogalma arról, hogy az orosz nép különböző osztályai különbözőképpen viszonyulnak a szabadságért vívott harchoz, és nem egyforma szabadságot akarnak elérni. A forradalom eloszlatta a ködöt. 1905 végén, majd később az első és a második duma idején is, az orosz társadalom *valamennyi* osztálya nyíltan lépett fel. Megmutatták, milyenek a valóságban, megmutatták, mik

az igazi törekvéseik, mi az, amiért harcolni tudnak, és mennyire erősen, szívósan, erélyesen képesek harcolni.

A gyári munkásság, az ipari proletariátus a legerélyesebben és a legszívósabban harcolt az önkényuralom ellen. A proletariátus január kilencedikével és tömegsztrájkokkal kezdte a forradalmat. A proletariátus végigvitte a harcot: 1905 decemberében fegyveresen felkelt a mészárlásnak, verésnek, kínzásnak kitett parasztok védelmében. 1905-ben a sztrájkoló munkások száma körülbelül *hárommillió* volt (a vasutasokkal, a postai alkalmazottakkal stb. együtt pedig bizonyára négymillió is), 1906-ban pedig — egymillió, 1907-ben — háromnegyed millió. Ilyen hatalmas sztrájkmozgalmat még nem látott a világ. Az orosz proletariátus megmutatta, milyen érintetlen erők rejlenek a munkástömegekben, amikor valóban forradalmi válság érlelődik. A világ legnagyobb sztrájkhulláma, az 1905-ös sztrájkhullám, még korántsem merítette ki a proletariátus egész harci erejét. A moszkvai gyárvidéken például 567 000 gyári munkás volt és 540 000 sztrájkoló, a pétervárin 300 000 gyári munkás és egymillió sztrájkoló. A moszkvai gyárvidék munkásai tehát még korántsem fejtettek ki olyan erőt a harcban, mint a péterváriak. Livóniában (Riga városában) pedig 50 000 munkásra 250 000 sztrájkoló jutott, vagyis 1905-ben minden munkás átlagban ötször sztrájkolt. Most egész Oroszországban legalább hárommillió gyári munkás, bányász és vasutas van, és ez a szám évről évre növekszik; s ha a mozgalom oly erővel törne ki, mint Rigában 1905-ben, Oroszország munkásai *15 millió sztrájkolóból* álló hadsereget tudnának felállítani.

Az ilyen nyomással szemben nem tudna megállni semmilyen cári hatalom. De mindenki megérti, hogy ilyen nyomást nem lehet mesterségesen, a szocialisták vagy az öntudatos munkások kívánságára előidézni. Ilyen nyomás csak akkor lehetséges, ha országos méreteket ölt a válság, a felháborodás, a forradalom. Hogy egy ilyen nyomást előkészítsünk, be kell vonnunk a harcba a munkások legelmaradottabb rétegeit, hosszú éveken át állhatatos, széleskörű, fáradhatatlan propaganda-, agitációs és szervező munkát kell végeznünk, létrehozva és meg-

erősítve a proletariátus különféle szövetségeit és szervezeteit.

Ami a harc erejét illeti, Oroszország munkásosztálya az orosz nép valamennyi többi osztályát megelőzte. A munkásokat már életkörülményeik is harcképessé teszik és ösztönzik a harcra. A tőke nagy tömegekben gyűjti össze a munkásokat a nagyvárosokban, tömöríti, közös akciókra tanítja őket. A munkások lépten-nyomon szemtől szembe kerülnek fő ellenségükkel — a tőkésosztállyal. A vele vívott harcban a munkás *szocialista* lesz, tudatára ébred annak, hogy teljesen át kell alakítani az egész társadalmat, s teljesen meg kell szüntetni minden nyomort és minden elnyomást. A szocialistává vált munkások önfeláldozó hősiességgel harcolnak minden ellen, ami útjukat állja, legelsősorban a cári hatalom és a feudális földesurak ellen.

A parasztok a forradalomban szintén harcba szálltak a földesurak és a kormány ellen, de az ő harcuk jóval gyengébb volt. Kiszámították, hogy a gyári munkások közül a többség (mintegy $^{3}/_{5}$) vett részt a forradalmi harcban, a sztrájkokban, a parasztok közül pedig kétségtelenül csak a kisebbség: valószínűleg nem több, mint egyötöd vagy egynegyed részük. A parasztok kevésbé kitartóan, szétforgácsoltabban, kevésbé tudatosan harcoltak, gyakran azért, mert még mindig reménykedtek a cár-atyuska jóságában. 1905—1906-ban a parasztok tulajdonképpen csak ijesztgették a cárt és a földesurakat. Márpedig nem ijesztgetni, hanem *megsemmisíteni* kell őket, az *ő* kormányukat, a *cári* kormányt el kell törölni a föld színéről. Most Sztolipin és a feketeszázas, földesúri duma igyekszik a gazdag parasztokból új tanyás földbirtokosokat, a cár és a feketeszázak szövetségeseit nevelni. De minél jobban segíti a cár és a duma a gazdag parasztokat abban, hogy tönkretegyék a parasztok tömegét, annál tudatosabbá válik ez a tömeg, annál kevesbé él majd továbbra is benne a cárba vetett hite, a jobbágy-rabszolgák, az agyongyötört és tudatlan emberek hite. Évről évre nő a falvakban a mezőgazdasági munkások száma, — nekik nincs más menekvésük, mint a városi munkásokkal való szövetség a közös harcra. Évről évre több a

falvakban a tönkrement, koldusbotra jutott, kiéhezett paraszt, — s ha felkel majd a városi proletariátus, e parasztok közül milliók és milliók kelnek elszántabban, egységesebben harcra a cár és a földesurak ellen.

A forradalomban részt vett a liberális burzsoázia is, vagyis a liberális földbirtokosok, gyárosok, ügyvédek, professzorok stb. Ők alkotják a „népszabadság pártját" (a kadet pártot). Sokat ígértek a népnek, és sokat fecsegtek újságaikban a szabadságról. Többségük volt az első és a második duma képviselői között. Azt ígérgették, hogy „békés úton" megszerzik a szabadságot, s elítélték a munkások és a parasztok forradalmi harcát. A parasztok és sokan a parasztképviselők (a „trudovikok") közül hittek ezekben az ígéretekben, alázatosan és engedelmesen követték a liberálisokat, s távol tartották magukat a proletariátus forradalmi harcától. Ez volt a parasztok (és sok városi ember) legnagyobb hibája a forradalom idején. A liberálisok egyik kezükkel, de így is csak nagyritkán, támogatták a szabadságért vívott harcot, a másik kezüket azonban mindig a cárnak nyújtották, azt ígérve, hogy megőrzik és megszilárdítják hatalmát, kibékítik a parasztokat a földesurakkal, „lecsendesítik" a „szilaj" munkásokat.

Amikor a forradalom eljutott a cár elleni döntő harcig, az 1905 decemberi felkelésig, a liberálisok egytől egyig hitvány módon elárulták a nép szabadságát, eltántorodtak a harctól. A cári önkényuralom kihasználta a liberálisoknak ezt az árulását, kihasználta a parasztok tudatlanságát, akik sok mindenben hittek a liberálisoknak, és leverte a felkelő munkásokat. A proletariátus leverése után pedig semmilyen duma, a kadetok semmilyen émelygős szónoklata, semmilyen ígérete sem tarthatta vissza a cárt attól, hogy megsemmisítse a szabadság minden maradványát, hogy visszaállítsa az önkényuralmat és a feudális földesurak korlátlan hatalmát.

A liberálisokat becsapták. A parasztok súlyos, de hasznos leckét kaptak. Nem lesz szabadság Oroszországban, amíg a nép nagy tömegei hisznek a liberálisoknak, amíg hisznek a cári hatalommal való „béke" lehetőségében, amíg távol tartják magukat a munkások forradalmi

harcától. Nincs olyan erő a földön, amely fel tudja majd tartóztatni Oroszországban a szabadság előnyomulását, amikor harcra kelnek a városi proletariátus tömegei, félretolják az ingadozó és áruló liberálisokat, magukkal ragadják a mezőgazdasági munkásokat és az elszegényedett parasztságot.

És hogy Oroszországban a proletariátus megkezdi ezt a harcot, hogy újra a forradalom élére áll — erről kezeskedik Oroszország egész gazdasági helyzete, a forradalmi évek minden tapasztalata.

Öt évvel ezelőtt a proletariátus az első csapást mérte a cári önkényuralomra. Az orosz nép előtt felvillantak a szabadság első sugarai. Most újra helyreállt a cári önkényuralom, újra uralkodnak és kormányoznak a feudálisok, újra mindenütt erőszakot alkalmaznak a munkásokkal és a parasztokkal szemben, mindenütt visszaállt a hatóságok ázsiai önkénye, újra aljas módon megcsúfolják a népet. De a súlyos leckék nem vesznek kárba. Az orosz nép már nem az, ami 1905 előtt volt. A proletariátus megtanította a harcra. A proletariátus el is vezeti a győzelemhez.

„Rabocsaja Gazeta" 1. sz.
1910 október 30 (november 12).

KÉT VILÁG

A német szociáldemokrata párt magdeburgi kongresszusáról már sokat írtak a lapok, és a kongresszus minden fontosabb eseménye, a harc valamennyi fordulata eléggé ismert. A revizionisták és ortodoxok harcának külső megnyilvánulása, a kongresszus drámai epizódjai túlságosan lekötötték az olvasók figyelmét, s ez gátolta őket e harc elvi jelentőségének, a nézeteltérések eszmei-politikai gyökereinek tisztázásában. Már pedig a magdeburgi viták — főleg a vita azzal kapcsolatban, hogy a badeniek megszavazták a költségvetést — rendkívül érdekes anyagot szolgáltattak, amely jellemzi a németországi szociáldemokrata munkáspárton *belül* kialakult két gondolatvilágot és két osztálytendenciát. A költségvetés megszavazása csak egyik megnyilvánulása a két világ közötti különbségnek, amely annyira mély, hogy kétségtelenül sokkal komolyabb, sokkal mélyebb jelentőségű, és fontosabb kérdésekben is kifejezésre fog jutni. És ma, amikor Németországban szemmelláthatóan *közeledik* egy nagy forradalmi vihar, a magdeburgi viták nem lehetnek szemünkben egyéb, mint a hadsereg egy kis részének kisebb seregszemléje (mert hiszen a költségvetés megszavazásának kérdése csak kis részecskéje a szociáldemokrata taktika fő kérdéseinek) a hadjárat megindítása *előtt*.

Mit mutatott ez a seregszemle abban a tekintetben, hogy miképpen értelmezik feladataikat a proletár hadsereg különböző egységei? Mit mond ez a seregszemle arról, hogy miképpen viselkednek majd a hadseregnek ezek a különböző egységei? — ezek azok a kérdések, amelyekkel foglalkozni kívánunk.

Kezdjük egy kisebb magánjellegű (legalábbis első pillantásra annak látszó) összetűzéssel. A revizionisták vezére, Frank, buzgón hangsúlyozta, akárcsak valamennyi badeni, hogy von Bodman miniszter eleinte tagadta a szociáldemokrata pártnak más — burzsoá — pártokkal való „egyenjogúságát", de később mintegy visszavonta ezt a „sértést". Bebel ezzel kapcsolatban beszámolójában a következőket mondotta:

„...Ha egy modern állam minisztere, a fennálló társadalmi és államrend képviselője — márpedig a modern államnak, mint politikai intézménynek az a célja, hogy megvédje és támogassa a fennálló társadalmi és államrendet a szociáldemokraták minden támadásával szemben, megvédje, ha kell, erőszakkal is —, ha egy ilyen miniszter kijelenti, hogy nem ismeri el a szociáldemokrácia egyenjogúságát, az ő szempontjából teljesen igaza van." Frank félbeszakítja Bebelt, és közbekiált: „Hallatlan!" Bebel folytatja, válaszolva neki: „Én ezt teljesen természetesnek tartom." Frank ismét közbeszól: „Hallatlan!"

Miért háborodott fel ennyire Frank? Mert teljesen áthatja a burzsoá „törvényességbe", a burzsoá „egyenjogúságba" vetett hit, s nincsen tisztában e törvényesség történelmi *határaival*, nem érti meg, hogy ennek az egész törvényességnek *szükségszerűen*, elkerülhetetlenül nyoma sem marad, mihelyt a burzsoá tulajdon megmaradásának alapvető és fő kérdését érintik. Frankot teljesen áthatják a kispolgári alkotmány-illúziók; ezért nem érti, hogy az alkotmányos rendszer történelmileg *feltételes*, még egy olyan országban is, mint Németország; Frank hisz Németország burzsoá (helyesebben: burzsoá-feudális) alkotmányának abszolút jelentőségében, abszolút erejében, és őszintén *sérti*, amikor egy alkotmányos miniszter nem akarja elismerni, hogy ő, Frank, a parlament tagja, aki teljesen törvényesen jár el, „egyenjogú". Megittasodva ettől a törvényességtől Frank odáig megy, hogy megfeledkezik a burzsoázia és a proletariátus kibékíthetetlenségéről, és anélkül, hogy maga is észrevenné, áttér azoknak az álláspontjára, akik ezt a burzsoá törvényességet örökkévalónak tartják, akik szerint a szocializmus elfér e törvényesség keretei között.

Bebel a polgári demokráciára jellemző alkotmány-illúziókról az osztályharc reális talajára helyezi a kérdést. „Megsértődhetünk-e“, ha a burzsoá rend védelmezője nem ismeri el, hogy mi, akik ennek az egész rendnek az ellenségei vagyunk, a burzsoá jog talaján egyenjogúságot élvezünk? De hiszen már maga a puszta feltevés is, hogy engem ez megsérthet, szocialista meggyőződésem állhatatlanságát mutatja!

És Bebel szemléltető példákon igyekszik megmagyarázni Franknak a szociáldemokrata nézeteket. Bennünket nem „sérthetett meg“ — mondotta Bebel Franknak — a szocialistaellenes kivételes törvény; izzott bennünk a düh és a gyűlölet, „és ha annak idején mód van rá, harcba vetjük magunkat, ahogy azt szívből szerettük is volna, és pozdorjává zúzunk mindent, ami utunkat állja“ (*viharos helyeslés* — jegyzi meg ezen a helyen a gyorsírói jegyzőkönyv). „Elárultuk volna ügyünket, ha ezt nem tesszük meg“ *(helyes!)*. „De nem volt mód rá, hogy ezt megtegyük.“

Engem sért, hogy egy alkotmányos miniszter nem ismeri el a szocialisták egyenjogúságát — mondja Frank. Sose sértse önt, mondja Bebel, ha egy olyan ember tagadja egyenjogúságát, aki nem is olyan régen még torkát szorongatta, lábbal tiporva az összes „elveket“, aki a burzsoá rend védelmében kénytelen volt, és aki holnap is kénytelen lesz a torkát szorongatni (ezt Bebel nem mondta, de világosan célzott rá; miért olyan óvatos Bebel, hogy csak célzásokra szorítkozik, erre később még kitérünk). Árulók lennénk, ha nem fojtanánk meg a proletariátusnak ezeket az ellenségeit, amikor erre lehetőség kínálkozik.

Két gondolatvilág: egyrészt a proletár osztályharc álláspontja, a proletár osztályharcé, amely bizonyos történelmi időszakokban a burzsoá törvényesség talaján mehet végbe ugyan, de *elkerülhetetlenné* teszi a döntést, a nyílt összecsapást, a választást: vagy „pozdorjává zúzzuk“ a burzsoá államot, vagy bennünket zúznak szét és nyomnak el. Másrészt a reformista, a kispolgár álláspontja, aki a fáktól nem látja az erdőt, aki az alkotmányos törvényesség aranyfüstje mögött nem látja meg az ádáz

osztályharcot, aki egy kicsiny állam eldugott fészkében megfeledkezik a kor nagy történelmi kérdéseiről.

A reformisták reálpolitikusoknak, a konstruktív munka embereinek, államférfiaknak tartják magukat. A burzsoá társadalom gazdáinak előnyös, ha a proletariátusban ilyen gyermeteg illúziókat táplálnak, a szociáldemokratáknak azonban könyörtelenül szerte kell foszlatniok ezeket az illúziókat. Az egyenjogúságról szóló szavak „semmitmondó frázisok", mondotta Bebel. „Aki e frázisok horgára tud keríteni egy egész szocialista frakciót, az államférfi — mondotta Bebel a pártkongresszus általános nevetése közben —, de azok, akik engedik magukat megfogni, már egyáltalán nem államférfiak." Ezzel elevenére tapintott a szocializmus minden rendű és rangú opportunistáinak, akik engedik, hogy megfogják őket Németországban a nemzeti-liberálisok, Oroszországban a kadetok. „A destruktívak — mondta Bebel — gyakran sokkal többet értek el, mint az úgynevezett konstruktív munka emberei. Az éles bírálat, az éles ellenzék mindig hálás talajra talál, ha ez a bírálat igazságos, márpedig a mi bírálatunk kétségtelenül igazságos."

A konstruktív munkáról hangoztatott opportunista szólamok sok esetben a *liberálisok* malmára hajtják a vizet, általában mások malmára, akik kezükben tartják a hatalmat, akik megszabják az illető állam, társadalom, közösség tevékenységének irányát. És Bebel kertelés nélkül levonta ezt a következtetést, kijelentvén, hogy „nálunk a pártban szép számmal vannak ilyen nemzeti-liberálisok, akik nemzeti-liberális politikát folytatnak". Példaképpen *Blochot* említette, az úgynevezett (Bebel szavai szerint — *úgynevezett*) „Sozialistische Monatshefte" eléggé ismert szerkesztőjét. „Nemzeti-liberálisoknak nincs helyük pártunkban" — jelentette ki nyíltan Bebel a kongresszus általános helyeslése közepette.

Vessünk egy pillantást a „Sozialistische Monatshefte" munkatársainak névsorára. *Valamennyien* a nemzetközi opportunizmus képviselői. Nem győznek dicsekedni likvidátoraink magatartásával. Hát nem két gondolatvilág ez, amikor a német szociáldemokrácia vezére nemzeti-liberálisnak nyilvánítja ennek a lapnak a szerkesztőjét?

Az opportunisták világszerte hajlanak a liberálisokkal való blokk politikája felé: hol egyenesen és nyíltan hirdetik és folytatják ezt a politikát, hol hirdetik és igazolni próbálják a liberálisokkal való választási egyezségeket, a liberális jelszavak támogatását stb. Bebel újra meg újra leleplezte, mennyire hamis és hazug politika ez, és túlzás nélkül mondhatjuk, hogy minden szociáldemokratának ismernie kellene és mindig szem előtt kellene tartania Bebel szavait.

„Ha én, mint szociáldemokrata, szövetségre lépek polgári pártokkal, akkor ezret tehetek egy ellen, hogy ezen nem a szociáldemokraták, hanem a polgári pártok nyernek, mi pedig veszítünk. *Politikai törvényszerűség* az, hogy mindenütt, ahol a jobboldaliak és a baloldaliak szövetségre lépnek, a baloldaliak veszítenek, a jobboldaliak nyernek . . .
Ha én politikai szövetségre lépek egy velem *elvileg* szemben álló párttal, akkor feltétlenül alkalmaznom kell hozzá taktikámat, vagyis harci módszereimet, hogy ne rúgjam fel ezt a szövetséget. Akkor már nem lesz módom arra, hogy kíméletlenül bíráljak, hogy elvi harcot folytassak, mert szövetségeseimet sérteném vele; kénytelen leszek hallgatni, sok mindent takargatni, mentséget keresni arra, amire nincsen mentség, eltussolni azt, amit nem lehet eltussolni."

Az opportunizmus éppen azért opportunizmus, mert a mozgalom *alapvető* érdekeit feláldozza pillanatnyi előnyökért vagy egészen rövidlátó, felületes számításon alapuló meggondolások kedvéért. Frank Magdeburgban nagy pátosszal beszélt arról, hogy Badenben a miniszterek „be akarnak vonni bennünket, szociáldemokratákat, közös munkába!"

Ne felfelé tekintsünk, hanem lefelé — mondogattuk a forradalom idején opportunistáinknak, akiket gyakran elragadtak a különféle kadet perspektívák. Frank-féle emberekre gondolva, Bebel Magdeburgban zárszavában ezt mondta: „A tömegek számára érthetetlen, hogy vannak szociáldemokraták, akik bizalmi szavazatukkal támogatják azt a kormányt, amelyet a tömegek a legszívesebben teljesen eltávolítanának. Gyakran az a benyomásom, hogy vezetőink egy része már nem érti meg a tömegek szenvedéseit és nyomorúságát *(viharos helyeslés)*, hogy

nem tudja magát beleélni a tömegek helyzetébe.“ Hiszen „Németország-szerte roppant haragra gerjedtek a tömegek“.

„Olyan időket élünk — mondotta beszédének egy másik helyén Bebel —, amikor különösképpen megengedhetetlenek a rothadt kompromisszumok. Az osztályellentétek nem enyhülnek, hanem éleződnek. Igen nehéz, igen komoly időknek nézünk elébe. Mi lesz a közelgő választások után? Várjuk ki, majd meglátjuk. Ha odáig fajul a dolog, hogy 1912-ben kitör egy európai háború, akkor meglátják, mit kell majd átélnünk, milyen poszton kell majd állnunk. Minden bizonnyal nem azon, amelyet most a badeniek elfoglaltak.“

Míg egyesek önelégülten belenyugodnak a Németországban már megszokottá vált helyzetbe, Bebel minden figyelmét az elkerülhetetlenül bekövetkező változásra fordítja, és a pártnak is azt tanácsolja, hogy erre fordítsa minden figyelmét. „Mindaz, amit eddig átéltünk, előőrsi csatározás, jelentéktelen apróság volt csupán“ — mondotta Bebel zárszavában. A döntő harc még hátra van. És e döntő harc szempontjából az opportunisták egész taktikája a jellemtelenség és a rövidlátás netovábbja.

A közelgő harcról szólva Bebel célzásokra szorítkozik. Egyetlenegyszer sem mondja ki kereken, hogy Németországban közeledik a forradalom, bár kétségtelenül erre gondol, — valahányszor utal arra, hogy az ellentmondások kiéleződnek, hogy Poroszországban a reformok roppant nehézségekbe ütköznek, hogy a kormány és az uralkodó osztályok reménytelen helyzetbe kerültek, hogy a tömegek egyre nagyobb haragra gerjednek, hogy egy európai háború veszélye fenyeget, hogy a drágaság következtében, a tőkés tröszt- és kartellegyesülések következtében stb. stb. fokozódik a gazdasági nyomás, ezzel nyilvánvalóan az a célja, hogy a párttal és a tömegekkel megértesse a forradalmi harc elkerülhetetlenségét.

Vajon miért olyan óvatos Bebel, miért szorítkozik csupán célzásokra? Azért, mert az érlelődő németországi forradalom különleges, sajátos politikai helyzetbe ütközik, amely nem hasonlít más országok forradalom előtti időszakaira, és amely éppen ezért bizonyos *új* feladat megol-

dását követeli a proletariátus vezetőitől. Ennek a különleges forradalom előtti helyzetnek fő sajátossága az, hogy a közelgő forradalomnak okvetlenül sokkal, de sokkal mélyebbnek, komolyabbnak kell lennie, sokkal nagyobb tömegeket kell bevonnia egy nehezebb, szívósabb, hosszantartóbb harcba, mint minden eddigi forradalomnak. De ugyanakkor ebben a forradalom előtti helyzetben sokkal nagyobb a *törvényesség* (mint eddig volt), s ez útját állja azoknak, akik bevezették ezt a törvényességet. Nos, ez a helyzet sajátszerűsége, ezért nehéz és újszerű a feladat.

A történelem iróniája, hogy Németország uralkodó osztályai, amelyek megteremtették a XIX. század egész második felének leghatalmasabb államát, amelyek biztos előfeltételeket teremtettek a lehető leggyorsabb kapitalista fejlődéshez és a legtartósabb alkotmányos törvényességhez, most szemlátomást olyan helyzetbe kerülnek, amelyben ezt a törvényességet, az *ő* törvényességüket *kénytelenek* felrúgni, kénytelenek — a burzsoázia uralmának fenntartása érdekében.

A németországi szociáldemokrata munkáspárt körülbelül egy fél évszázad folyamán mintaszerűen felhasználta a burzsoá törvényességet: kitűnő proletárszervezeteket, nagyszerű sajtót teremtett, a legmagasabb színvonalra emelte (amennyire ez csak lehetséges a kapitalizmus idején) a szocialista proletár élcsapat tudatosságát és egybeforrottságát.

Most közeledik az az idő, amikor a német történelemnek ezt a fél évszázados szakaszát *szükségszerűen*, objektív okoknál fogva egy másik szakasz váltja majd fel. A burzsoázia teremtette törvényesség kihasználásának korszakát *felváltja* a legnagyobb forradalmi ütközetek korszaka, s ezek az ütközetek *lényegében* az *egész* burzsoá törvényesség, az *egész* burzsoá rend lerombolásával lesznek egyértelműek, *formájukat tekintve* pedig óhatatlanul azzal fognak kezdődni (és kezdődnek is), hogy a burzsoázia fűhöz-fához kapkod, csakhogy megszabaduljon a saját maga teremtette, de számára már elviselhetetlenné vált törvényességtől! „Méltóztassanak önök elsőnek lőni, burzsoá uraim!" — ezekkel a szavakkal fejezte ki Engels

1892-ben a helyzet sajátszerűségét, a forradalmi proletariátus taktikai feladatainak sajátszerűségét[98].

A szocialista proletariátus egy pillanatra sem feledkezik meg arról, hogy — elkerülhetetlenül — olyan forradalmi tömegharcot kell megvívnia, amely véget vet a halálraítélt polgári társadalom mindennemű törvényességének. S annak a pártnak, amely nagyszerűen kihasználta a burzsoázia fél évszázados törvényességét a burzsoázia *ellen*, egyben semmi oka sincs a harcban lemondani arról az előnyről, az ütközetben lemondani arról a pluszról, hogy az *ellenség belezavarodott* saját törvényességébe, hogy az ellenség kénytelen „elsőnek lőni“, kénytelen elrúgni saját törvényességét.

Íme, ez a sajátszerűsége a mai Németország forradalom előtti helyzetének. Ezért olyan óvatos az öreg Bebel, aki minden figyelmet a közelgő nagy harcra irányít, aki óriási tehetségének, tapasztalatainak, tekintélyének egész erejével támadja a rövidlátó és jellemtelen opportunistákat, akik nem értik meg ezt a harcot, akik nem alkalmasak arra, hogy e harc vezérei legyenek, és akiknek a forradalom idején minden bizonnyal *vezérekből vezetettekké* kell válniok, sőt esetleg félre is kell állniok.

Magdeburgban vitatkoztak ezekkel a vezérekkel, megdorgálták őket, hivatalos ultimátumot intéztek hozzájuk, mint azokhoz, akik a nagy forradalmi hadseregben felgyülemlett megbízhatatlan, gyenge elemeket képviselik, akiket megfertőzött a burzsoá törvényesség, akik eltompultak, ájtatosan hajlongva a burzsoá törvényesség előtt, a rabszolgaság *egyik* korszakának, vagyis a burzsoá uralom egyik korszakának egész korlátozottsága előtt. Amikor a német proletariátus megdorgálta az opportunistákat, amikor kizárással fenyegette őket, ezzel megdorgálta hatalmas szervezetében a pangás, a bizonytalanság, az ernyedtség elemeit, akik képtelenek szakítani a haldokló burzsoá társadalom pszichológiájával. Amikor az élenjáró osztály megdorgálta a maga körében a rossz forradalmárokat, ezzel szemlét tartott erői fölött, az egyik utolsó szemlét, mielőtt rálépne a társadalmi forradalom útjára.

* * *

Ugyanakkor, amikor az egész világon minden forradalmi szociáldemokrata figyelme arra irányult, hogyan készülnek a német munkások a harcra, hogyan választják ki a harc időpontját, hogyan tartják szemmel az ellenséget, és hogyan *tisztítják meg* magukat az opportunizmus gyengeségeitől —, a világ opportunistái azon kárörvendeztek, hogy Luxemburg és Kautsky között nézeteltérések vannak az adott időszak értékelésében, abban a kérdésben, hogy most, *vagy még nem most*, ebben a pillanatban, *vagy a következő pillanatban* következik-e be vagy fog bekövetkezni egy olyan fordulat, mint amilyen január 9-e volt az oroszországi forradalomban. Az opportunisták kárörvendeztek, igyekeztek szítani ezeket a másodrangú nézeteltéréseket a „Sozialistische Monatshefté"-ben is, a „Golosz Szocial-Demokratá"-ban is (Martinov) a „Zsizny"-ben, a „Vozrozsgyenyijé"-ben meg a többi likvidátor lapban is, a „Neue Zeit"-ben is (Martov)*. A nemzetközi opportunizmus e fogásainak szánalmasságát rögzítették le Magdeburgban, ahol a németországi forradalmi szociáldemokraták nézeteltéréseinek nem volt semmiféle említésre méltó szerepük. Korai volt az opportunisták káröröme. A magdeburgi kongresszus *elfogadta* a *Rosa Luxemburg* által beterjesztett határozati javaslat első részét, mely egyenesen utal a tömegsztrájkra, mint a harc eszközére.

„Szocial-Demokrat" 18. sz.
1910 november 16 (29).

---

* A „Neue Zeit"-ben Karszkij elvtárs határozottan visszautasította Martov állításait.

A MUROMCEV HALÁLA ALKALMÁBÓL LEZAJLOTT TÜNTETÉSRŐL

(JEGYZET)

„Ez a duma" — írja a kadet „Recs" a feketeszázas duma negyedik ülésszakának első ülése alkalmából — „a mai napon végképp és visszavonhatatlanul elszakadt a nép érzelmeitől és a nemzeti öntudattól." Ezt, természetesen, abból az alkalomból írja, hogy a feketeszázasok és az oktobristák nem voltak hajlandók megemlékezni Muromcevről, az I. duma elnökéről.

Nehezen lehetne bármivel is az idézett mondatnál szemléltetőbben kifejezésre juttatni, milyen hamis álláspontot foglalnak el liberálisaink általában a szabadságért vívott harcot, különösen pedig a Muromcev elhúnyta alkalmából lezajlott tüntetést illetően.

Kétségtelen, hogy Muromcev halála alkalmából tüntetni kellett a cári kormány ellen, az önkényuralom ellen, a feketeszázas duma ellen, hogy ez a tüntetés megvolt, hogy a tüntetésen részt vettek a lakosság legkülönbözőbb és legszélesebb rétegei, a legkülönbözőbb pártok, a szociáldemokráciától a kadetokig, a „progresszistákig" és a lengyel oktobristákig (a lengyel kolo[99]). És ugyancsak kétségtelen, hogy a tüntetés kadet értékelése századszor és ezredszer mutatja, mennyire távol állnak a kadetok a demokráciától, mennyire *végzetes* Oroszország demokráciájára nézve, ha ez a kadetjainkra van bízva, vagy akár csak vezető szerepük van benne.

Minden demokrata és minden liberális részt vett, és részt is kellett vennie a Muromcev halála alkalmából lezajlott tüntetésen, mert a feketeszázas duma rendszerének sötétjében ez a tüntetés lehetővé tette, hogy nyíltan és viszonylag széles körben kifejezzék *tiltakozásukat* az

önkényuralom ellen. A cári önkényuralom ádáz harcot folytatott azellen, hogy Oroszországban képviseleti intézményeket létesítsenek. Az önkényuralom meghamisította és eltorzította Oroszország első parlamentjének összehívását, amikor a proletariátus és a forradalmi parasztság tömegharca rákényszerítette egy parlament összehívására. Az önkényuralom kigúnyolta és ócsárolta a demokráciát, a népet, *amint* az I. dumában felcsendült a nép hangja, a demokrácia hangja. Az önkényuralom most még azt is üldözi, ha egyáltalán megemlékeznek a demokrácia követeléseinek erről a gyenge I. dumabeli kifejezéséről (e követeléseket az I. duma idején és e duma szószékéről sokkal erőtlenebbül, szegényesebben, korlátozottabban, sokkal kevésbé elevenen fejezték ki, mint 1905 őszén azokról a szószékekről, amelyeket a nyílt tömegharc hulláma emelt magának).

Ezért egyezhetett meg és kellett is megegyeznie a demokráciának és a liberalizmusnak abban, hogy minden olyan alkalommal, amely a tömegek emlékezetébe idézi a forradalmat, tüntetéssel tiltakozik az önkényuralom ellen. Ámbár megegyeztek a közös tüntetésben, mégis *elkerülhetetlen* volt, hogy ne juttassák kifejezésre a *maguk* álláspontját a demokrácia feladatainak értékelését és különösen az I. duma történetét illetően. És mihelyt először hozzáfogtak az ilyen értékeléshez, nyomban megmutatkozott az orosz polgári liberalizmus elviselhetetlen együgyűsége, politikai tehetetlensége és politikai gyengeelméjűsége.

Gondoljuk csak meg: a feketeszázas duma „ma", 1910 október 15-én, „véglegesen és visszavonhatatlanul elszakadt" a néptől! Eddig tehát nem volt tőle visszavonhatatlanul elszakadva. A Muromcev emlékének ünneplésében való részvétel tehát kiküszöbölte, kiküszöbölhette egyik-másik ellenforradalmárunk „elszakítottságát" a „nép érzelmeitől", vagyis elszakítottságát a demokráciától. Értsék már meg uraim, akik igényt tartanak a demokrata magasztos címére, hogy éppen önök, sokkal inkább, mint bárki más, lebecsülik a tüntetés jelentőségét, ellaposítják a tüntetést, amikor így vetik fel a kérdést. „Bármennyire kevésre becsültük is a III. dumát erkölcsi és politikai tekintetben

— írja a „Recs" —, ostobaságnak tűnt az a gondolat, hogy a duma képes lesz elhárítani magától azt az elemi kötelességét, hogy szószékéről kegyelettel megemlékezzen annak a nevéről, aki olyan méltóságteljesen és ragyogóan nyitotta meg (!!) és szentelte fel őt." Szó se róla, szépen megmondták: Muromcev megnyitotta, és felszentelte „őt", a III. dumát! A kadetok ezekkel a szavakkal kimondták azt a keserű igazságot, hogy az orosz liberalizmus és az orosz burzsoázia a forradalmi harc és az 1905 végi felkelés elárulásával „megnyitotta és felszentelte" az ellenforradalom, és különösen a III. duma korszakát. „Feltételeztük — írja a „Recs" —, hogy a politikai botrányhősök kis csoportja nem tudja majd a duma többségébe belefojtani az illendőség és a tapintat hangját." Lám, lám! „illendőségről és tapintatról" volt és van szó, nem pedig az önkényuralom elleni tiltakozásról. Nem arról van hát szó, hogy a demokrácia *„elszakad"* az ellenforradalomtól, hanem arról, hogy a liberalizmus *egyesül* az ellenforradalommal. A liberalizmus az ellenforradalom talajára lép, amikor nem az önkényuralom elleni tiltakozás kifejezésre juttatása végett, hanem „az illendőség és a tapintat" kedvéért szólítja fel az ellenforradalom képviselőit, az októbristákat, a Muromcev emlékének megünneplésében való részvételre. Muromcev „megnyitotta és felszentelte" (vannak még ilyen undorító szavak!) a cár által összehívott, első ál-parlamentet; önök, októbrista urak, a cár által összehívott, harmadik ál-parlamentben ülnek, — nem lenne-e „illetlenség és tapintatlanság", ha nem teljesítenék „elemi kötelességüket"? Milyen nagyszerűen tükrözi ez az egészen kis példa, a hivatalos kadet lapnak csupán ez az egy megjegyzése liberalizmusunk egész eszmei és politikai rothadtságát. A liberalizmus irányvonala — *jobb belátásra bírni* az önkényuralmat, a feketeszázas földesurakat és szövetségeseiket, az októbristákat, nem pedig fejleszteni a tömegek *demokratikus* tudatát. Ezért az a sorsa — s az ilyen polgári liberalizmusnak minden polgári demokratikus forradalomban elkerülhetetlenül és elháríthatatlanul az a sorsa —, hogy örökre a monarchia és a feudálisok rabja maradjon, s ezek örökké csak rugdossák.

Ha a kadet képviselők csak egy kicsit is megértenék

a demokrácia feladatait, a III. dumában is nem azzal törődnének, hogy az *októbristák* teljesítsék „elemi kötelességüket“, hanem azzal, hogy a duma tüntessen a *nép* előtt. Ennek érdekében nem nyilatkozatot kellett volna benyújtaniok az elnöknek (az ilyen nyilatkozat nyilvánosságra hozatala a szabályzat 120. §-a értelmében az elnök belátásától függ), hanem valami módon el kellett volna érniük azt, hogy a kérdést megvitatásra bocsássák.

Ha a kadet publicisták csak egy kicsit is megértették volna a demokrácia feladatait, nem vádolnák az októbristákat tapintatlansággal, hanem megmagyaráznák, hogy a III. duma magatartása éppenhogy aláhúzza a Muromcev halála alkalmából rendezett tüntetés jelentőségét, s éppenhogy felemeli ezt a kérdést az „illendőségről és tapintatról“ való *nyárspolgári* fecsegés színvonaláról a különféle pártok által betöltött szerep és az egész mai rendszer *politikai* értékelésének magaslatára.

De a Muromcev halála alkalmából rendezett tüntetésnek még egy másik kérdést is fel kellett vetnie, nevezetesen az I. duma történelmi jelentőségének kérdését. Mondanunk se kell, hogy a kadetok, akiknek az I. dumában többségük volt, és akiket akkoriban megrészegített az a remény, hogy kadet kormány alakul, hogy megvalósul a szabadságra való „békés“ átmenet, megszilárdul hegemóniájuk a demokrácia körében, Muromcevet „nemzeti hőssé“ avatták. A trudovikok, Zsilkin úr személyében, odáig süllyedtek, hogy ehhez a liberális kórushoz csatlakozva, éppenséggel a baloldali pártok politikai „nevelőjeként“ ünnepelték Muromcevet.

Hogy a kadetok és a trudovikok így értékelik az I. dumát, ennek megvan az a nagy jelentősége, hogy mutatja, milyen alacsony színvonalon van az orosz „társadalom“ politikai tudata. Ennek a „társadalomnak“, amely el van ragadtatva a kadetoknak az I. dumában betöltött szerepétől, nincs joga panaszkodni Sztolipinra és a III. dumára: éppen olyan kormánya van, amilyent megérdemel. Ha a liberalizmusnak hegemóniája van az oroszországi szabadságmozgalomban, ez a mozgalom elkerülhetetlenül gyenge, és nem szüntetheti meg a féktelen földesurak uralmát. A proletariátusnak félre kell tolnia

a liberalizmust, hegemóniára kell szert tennie, mert csak ez *hozott* forradalmi győzelmeket és *képes* további győzelmeket hozni.

Az I. duma korszaka olyan időszak volt, amelyben a decemberben legyőzött proletariátus erőt gyűjtött egy újabb támadásra. A forradalmi sztrájk, amely december után meggyengült, ismét hatalmas erővel megindult; a munkásokat követték a parasztok (a parasztlázongások 1906 tavaszán Európai-Oroszországban a kerületek 46 százalékára terjedtek ki); erősödtek a katonai „lázadások". A liberális burzsoázia válaszút előtt állt: vagy segíti a tömegek új *forradalmi* előretörését, s akkor lett volna lehetőség a cárizmus legyőzésére, — vagy pedig elfordul a forradalomtól, és ezzel megkönnyíti a cárizmus győzelmét. A tömegharc újabb lendületet vett, a burzsoázia újra ingadozott, a cárizmus határozatlan volt és várakozó álláspontra helyezkedett — ez volt az I. duma korszakának *lényege*, ez volt az orosz történelem eme szakaszának *osztályalapja*.

A kadetok, az I. duma vezető pártja, és Muromcev, e párt egyik vezére, a politikai helyzet teljes meg nem értéséről tettek tanúságot, és újra elárulták a demokráciát. Elfordultak a forradalomtól, elítélték a tömegharcot, mindenféle akadályokat gördítettek eléje, és igyekeztek kihasználni a cárizmus határozatlanságát: ijesztgették a forradalommal, és a forradalom *nevében* egyezséget (=kadet kormányt) követeltek. Világos, hogy ez a taktika a demokráciával szemben *árulás* volt, a cárizmussal szemben pedig erőtlen, „alkotmányosdi" szájhősködés. Világos, hogy a cárizmus, a kadetokkal való tárgyalások *„mímelésével"* és a duma szétkergetésének meg az államcsínynek az *előkészítésével*, csak időt nyert erőgyűjtésre. A proletariátus és vele a parasztság egy része is 1906 tavaszán újból harcra kelt, — a bűnük vagy bajuk az volt, hogy nem eléggé erélyesen harcoltak és kevesen voltak a harcban. A liberálisok 1906 tavaszán teljesen belemerültek az alkotmányosdi játékba és a Trepovval folytatott tárgyalásokba, s elítélték, gáncsolták azokat, akik egyes-egyedül lettek volna képesek *megdönteni* Trepovékat.

A burzsoázia farizeusai szeretik ezt a közmondást: de mortuis aut bene aut nihil (halottakról vagy jót, vagy semmit). A proletariátus az *igazat* akarja tudni az élő politikusokról is, a halottakról is, mert azok, akik valóban megérdemlik, hogy politikusnak nevezzék őket, nem halnak meg a politika számára, amikor bekövetkezik fizikai haláluk. Ha konvencionális hazugságokat mondunk Muromcevről, akkor ártunk a proletariátus ügyének és a demokrácia ügyének, mert megmételyezzük a tömegek tudatát. Ha kimondjuk a keserű igazságot a kadetokról és mindazokról, akik hagyták magukat a kadetoktól vezetni (és félrevezetni), akkor kegyelettel adózunk mindannak, ami *nagy* volt az első orosz forradalomban, s elősegítjük a másodiknak a sikerét.

„Szocial-Demokrat" 18. sz.
1910 november 16 (29).
Aláírás: N. Lenin.

NEM A FORDULAT KEZDETE EZ?

Ez a szám már tördelve volt, mikor megkaptuk a november 12-i pétervári és moszkvai lapokat. Bármilyen hiányosak is a legális sajtó híradásai, mégis kétségtelenül kiderül belőlük, hogy számos városban diákgyűlések, tüntetések, utcai felvonulások voltak, amelyeken tiltakoztak a halálbüntetés ellen és beszédeket mondottak a kormány ellen. A pétervári november 11-i tüntetésen még az egészen oktobrista módra viselkedő „Russzkije Vedomosztyi"[100] közlése szerint is *legalább 10 000 ember* gyűlt össze a Nyevszkij sugárúton. Ugyanez a lap közli, hogy a Pétervári városrészben „a Népháznál sok munkás csatlakozott a felvonuláshoz. A Tucskov-hídnál megállt a menet. Egy szakasz rendőr sehogy sem tudta feltartóztatni a menetet, és a tömeg énekelve és zászlókkal a Vaszilij-szigetre, a Bolsoj sugárútra vonult. Csak az egyetemnél sikerült a rendőrségnek szétoszlatnia a tömeget."

A rendőrség és a hadsereg persze igazi-orosz módra viselkedett.

A jövő számig halasztjuk ennek a kétségtelenül demokratikus megmozdulásnak az értékelését, de azért nem mulaszthatjuk el, hogy néhány szóval el ne mondjuk, hogyan viszonyultak az egyes pártok a tüntetéshez. A „Russzkije Vedomosztyi", amely 11-én azt a *hazug* hírt közölte, hogy a tüntetés elmarad, 12-én azt jelenti, hogy a szociáldemokraták nem hoztak semmiféle határozatot, sőt egyes képviselőik még ellenezték is a dolgot, és csak a trudovikok minősítették határozatukban lehetetlennek a tüntetés megakadályozását. Nem kételkedünk

abban, hogy a szociáldemokrata képviselőinkre szégyenletes hír hazug; bizonyára éppoly rosszakaratú kitalálás a *„Russzkije Vedomosztyi“* részéről, mint tegnapi közlése a tüntetés elmaradásáról. A „Golosz Moszkvi“[101] 12-én közli, hogy „a szociáldemokraták kivételével valamennyi párt képviselői helytelenítik a diákság utcai megmozdulását“.

Világos, hogy a kadet és októbrista lapok nagyon „eltérnek az igazságtól“, minthogy megrémítette őket a jobboldaliak teljesen ostoba, nevetséges lármája arról, hogy a „tüntetés szálai a Tauriai Palotába nyúlnak“.

S hogy a kadetok méltatlanul viselkedtek, az tény. A „Recs“ 11-én, a tüntetés napján közölte a kadet képviselők felhívását a tüntetés tervének elejtésére. Az indoklás ebben a felhívásban is, a „Recs“ vezércikkében is igazán aljas: „ne tegyük komorrá“ a gyász napjait! aki „tüntetéseket rendez, s ezeket összeköti Tolsztoj emlékével“, ezzel azt mutatja, hogy „nem él benne igazi kegyelet Tolsztoj szent emlékezete iránt“!! és így tovább tisztára októbrista szellemben (v. ö. a „Golosz Moszkvi“ 11-i vezércikkével, amelyben csaknem szó szerint ugyanezek a mondatok olvashatók).

A kadetok tehát aljas módon gáncsot akartak vetni a demokráciának, de ez, szerencsére, nem sikerült. A tüntetésre mégis sor került. És míg a rendőri „Rosszija“ továbbra is mindenért a kadetokat teszi felelőssé, és még arra is képes, hogy felhívásukban „lázítást“ szimatoljon, addig a dumában, a „Golosz Moszkvi“ szavai szerint, az októbristák is, a szélső jobboldaliak is (Sulgin) leszögezték a kadetok *érdemeit*, elismerték, hogy ők „ellenezték a tüntetést“.

Akit az oroszországi forradalom egész menete nem tanított meg arra, hogy a szabadságért harcoló mozgalom ügye Oroszországban *reménytelen*, amíg a kadetok vezetik, amíg nem tudja magát biztosítani a kadetok árulása ellen, az okuljon újra meg újra a jelenlegi politikai eseményekből, a november 11-i tüntetés történetéből.

A demokratikus fellendülés kezdetének kezdete egyúttal a kadet hitványságok kezdete is.

Megemlítjük még a „Golosz Moszkvi"-nak azt a közleményét, mely szerint a munkások azt javasolták a diákoknak, hogy 14-én rendezzenek nagyszabású tüntetést. Ebben bizonyára van valamelyes igazság, mert ma (november 15-én (28-án)) a párizsi lapok arról adnak hírt, hogy Pétervárott munkástüntetés szervezésének *kísérletéért* letartóztatták a szakszervezeti vezetőség 13 tagját.

„Szocial-Demokrat" 18. sz.
1910 november 16 (29).

L. N. TOLSZTOJ

Meghalt Lev Tolsztoj. Hogy mint író nemzetközi jelentőségre tett szert, hogy mint gondolkodót és tanítót világszerte ismerik — ez is, amaz is, a maga módján, az oroszországi forradalom világraszóló jelentőségét tükrözi.

L. N. Tolsztoj még a hűbériség idejéből ismeretes mint nagy író. Több mint fél évszázados írói munkássága folyamán alkotott zseniális műveinek egész sorában főleg a régi, forradalom előtti Oroszországot ábrázolta, amely 1861 után is félfeudális viszonyok között maradt — a falusi Oroszországot, a földesúr és a paraszt Oroszországát. Amikor Tolsztoj Oroszország történelmi életének ezt a szakaszát ábrázolta, annyi nagy kérdést tudott felvetni munkáiban, olyan művészi erővel tudott megszólalni, hogy művei a világ szépirodalmának legelső alkotásai között foglalnak helyet. A feudális elnyomásban élő ország forradalmi előkészületeinek időszaka Tolsztoj zseniális ábrázolásában úgy tárul elénk, mint haladás az egész emberiség művészeti fejlődésében.

Tolsztojt, a remekírót még Oroszországban is csak egy törpe kisebbség ismeri. Hogy nagy műveit valóban *közkinccsé* tegyük, harcolnunk és megint csak harcolnunk kell az ellen a társadalmi rend ellen, amely milliókat és tízmilliókat tudatlanságra, megfélemlítettségre, kényszermunkára és nyomorúságra kárhoztat, meg kell vívnunk a szocialista forradalmat.

De Tolsztojnak nemcsak egyszerűen művészi alkotásai vannak, amelyeket mindig becsülni és olvasni fognak a tömegek, amikor majd a földesurak és a kapitalisták

jármának lerázása után emberi életfeltételeket teremtenek maguknak, — Tolsztoj csodálatos erővel tudta érzékeltetni a mai rendszer által elnyomott nagy tömegek hangulatát, ábrázolni helyzetüket, megszólaltatni ösztönös tiltakozásukat és elégedetlenségüket. Habár Tolsztoj főleg az 1861—1904-es években munkálkodott, döbbenetes erővel domborította ki alkotásaiban — mint művész is, mint gondolkodó és tanító is — az egész első oroszországi forradalom történelmi sajátosságainak vonásait, a forradalom erejét és gyöngeségét.

Forradalmunk egyik legfontosabb sajátossága az, hogy *paraszti* polgári forradalom volt olyan korszakban, amelyben a kapitalizmus az egész világon igen fejlett, s Oroszországban is viszonylag fejlett volt. Ez polgári forradalom volt, minthogy közvetlen feladata a cári önkényuralom, a cári monarchia megdöntése és a földesúri földbirtok megszüntetése volt, nem pedig a burzsoázia uralmának a megdöntése. S főleg éppen a parasztság volt az, amely nem ismerte fel ez utóbbi feladatot, nem ismerte fel, miben különbözik ez a feladat a harc közelebbi és közvetlenebb feladataitól. Mégis paraszti polgári forradalom volt ez, mert az objektív körülmények folytán nem volt égetőbb probléma, mint a parasztság létfeltételeinek megváltoztatása, a régi középkori földbirtok szétzúzása, a „föld megtisztítása“ a kapitalizmus számára, mert az objektív körülmények folytán a paraszti tömegek a többé-kevésbé önálló történelmi cselekvés porondjára léptek.

Tolsztoj műveiben éppen a paraszti tömegmozgalom ereje és gyengesége, hatalma és korlátozottsága jutott kifejezésre. Heves, szenvedélyes, gyakran kíméletlenül éles tiltakozása az állam és a rendőri-kincstári egyház ellen annak a primitív paraszti demokráciának a hangulatát szólaltatja meg, amelyben a hűbériség, a hivatalnoki önkény és rablás, az egyházi jezsuitizmus, csalás és ámítás évszázadai alatt rengeteg elkeseredés és harag gyülemlett fel. A föld-magántulajdon tántoríthatatlan ellenzésével képet ad arról, hogy milyen a parasztttömegek lelkivilága olyan történelmi helyzetben, amelyben a régi középkori földbirtok és a földesúri és a kincstári „osztás“-birtok

egyaránt végképp tűrhetetlen akadálya lett az ország további fejlődésének, és amelyben ez a régi földbirtok feltétlenül megérett a gyors és kíméletlen megsemmisítésre. A legmélyebb érzésektől és a legizzóbb felháborodástól fűtve szüntelenül leleplezte a kapitalizmust, s ezzel éreztette, hogy a patriarchális paraszt rémülettel tekint a reá törő új, láthatatlan és megfoghatatlan ellenségre, amely valahonnan a városból vagy valahonnan külföldről jön, ledönti a falusi élet „pilléreit", inséget, hallatlan romlást, éhhalált, züllést, prostitúciót, szifiliszt hoz magával — az „eredeti felhalmozás korszakának" minden baját, mégpedig megszázszorozva azáltal, hogy orosz talajra ülteti át a Kupon úr[102] által kidolgozott legeslegújabb rablási módszereket.

De a heves tiltakozó, a szenvedélyes leleplező, a nagy kritikus ugyanakkor műveiben elárulja, hogy az Oroszországot fenyegető válság okairól és e válság leküzdésének módjáról olyannyira fogalma sincs, hogy ez legfeljebb egy patriarchális, naiv parasztnál érthető, de semmiképpen sem egy európai műveltségű írónál. A hűbéri rendőrállam, a monarchia elleni harc nála lépten-nyomon a politika tagadásává vált, fokozatosan a „ne állj ellen a gonosznak" tanához vezetett, s végül eljuttatta odáig, hogy teljesen elfordult az 1905—1907-es évek forradalmi tömegharcától. Tolsztoj harcolt a hivatalos egyház ellen, de ugyanakkor egy új, megtisztított vallást hirdetett, vagyis egy új, megtisztított, rafinált mérget az elnyomott tömegek számára. Tagadta a föld-magántulajdont, de nem jutott el odáig, hogy minden erejével harcoljon az igazi ellenség, a földesúri földbirtok és annak politikai hatalmi eszköze, vagyis a monarchia ellen, hanem csak ábrándos, zavaros, erőtlen sóhajtozásokban élte ki magát. Leleplezte a kapitalizmust és a kapitalizmus okozta tömegnyomort, de ugyanakkor teljesen apatikusan szemlélte a nemzetközi szocialista proletariátus világméretekben folyó felszabadító harcát.

Tolsztoj nézeteinek ellentmondásai nem csupán egyéni gondolkodásának ellentmondásai, hanem azoknak a rendkívül bonyolult, ellentmondásos viszonyoknak, társadalmi befolyásoknak és történelmi hagyományoknak

a tükröződései is, amelyek a reform *utáni*, de a forradalom *előtti* korszakban meghatározták az orosz társadalom különböző osztályainak és rétegeinek gondolkodásmódját.

Éppen ezért Tolsztojt csak annak az osztálynak a szemszögéből lehet helyesen értékelni, amely ezeknek az ellentmondásoknak első kibontakozása idején, a forradalom idején betöltött politikai szerepével és akkori harcával bebizonyította, hogy hivatott a nép szabadságáért és a tömegeknek a kizsákmányolás alóli felszabadításáért folyó harc vezetésére, bebizonyította, hogy feltétlen odaadással szolgálja a demokrácia ügyét, és képes a polgári (és ezzel együtt a paraszti) demokrácia korlátoltsága és következetlensége ellen harcolni, — vagyis csak a szociáldemokrata proletariátus szemszögéből.

Nézzük meg, hogyan értékelik Tolsztojt a kormánylapok. Krokodilkönnyeket hullatva hangoztatják, mennyire tisztelik a „nagy írót“, s ugyanakkor védelmezik a „szent“ szinódust. Pedig a szent atyák nemrég hihetetlenül ocsmány és aljas módon papokat küldtek a haldoklóhoz, hogy elámíthassák a népet, és Tolsztoj „megtérését“ híresztelhessék. A szent szinódus Tolsztojt kiközösítette az egyházból. Annál jobb. Erről a hőstettéről nem fognak megfeledkezni akkor, amikor a nép leszámol majd a csuhás hivatalnokokkal, a krisztusi zsandárokkal, a sötét inkvizitorokkal, akik támogatták a zsidópogromokat és a feketeszázas cári banda egyéb hőstetteit.

Nézzük meg, hogyan értékelik Tolsztojt a liberális lapok. Azzal intézik el a dolgot, hogy üres, hivatalos-liberális, elcsépelt tanáros közhelyeket mondanak „a civilizált emberiség hangjáról“, az „egyöntetű világvisszhangról“, „az igazság, a jóság eszméiről“ stb., olyan közhelyeket, amilyenekért Tolsztoj annyit ostorozta — és joggal ostorozta — a polgári tudományt. *Nem tudják* egyenesen és világosan megmondani, hogyan ítélik meg Tolsztojnak az államra, az egyházra, a föld-magántulajdonra, a kapitalizmusra vonatkozó nézeteit, — nem mintha ebben a cenzúra gátolná őket, ellenkezőleg, a cenzúra ki akarja segíteni őket zavarukból! — hanem azért, mert Tolsztoj kritikájának minden mondata pofon a polgári liberalizmusnak; — azért, mert már az is, hogy Tolsztoj bátran, nyíltan,

kíméletlenül élesen *felvetette* korunk legfájóbb, legkényesebb kérdéseit, *fájdalmasan érinti* liberális (és liberális-narodnyik) publicisztikánk sablonos frázisait, elcsépelt fordulatait, kétszínű, „civilizált“ hazugságait. A liberálisok a leghatározottabban kiállnak Tolsztoj mellett, a leghatározottabban szemben állnak a szinódussal, — s ugyanakkor a... vehisták mellett vannak, akikkel „lehet vitatkozni“, de akikkel meg „kell“ férni egy pártban, akikkel együtt „kell“ dolgozni irodalmi és politikai téren. Márpedig a vehistákat nyalja-falja a volhiniai Antonij.

A liberálisok azt emelik ki, hogy Tolsztoj „a nagy lelkiismeret“. Hát nem üres frázis ez, amelyet a „Novoje Vremja“ s a hozzá hasonlók mind ezernyi változatban szajkóznak? Hát nem kerülgetése ez a demokrácia és a szocializmus *konkrét* kérdéseinek, amelyeket Tolsztoj *fölvetett?* Hát nem azt emelik ki ezzel, ami Tolsztoj előítéleteiről tanúskodik, nem pedig eszéről, azt ami benne a múlté, nem pedig a jövőé, azt, hogy tagadta a politikát, s az erkölcsi öntökéletesítést hirdette, nem pedig azt, hogy hevesen tiltakozott minden osztályuralom ellen?

Tolsztoj meghalt, s a múltba veszett már a forradalom előtti Oroszország, amelynek gyengeségét és tehetetlenségét fejezte ki a zseniális író filozófiájában, s festette le műveiben. De hagyatékában van olyasmi, ami nem veszett a múltba, ami a jövőé. Ezt a hagyatékot átveszi és tanulmányozza majd az oroszországi proletariátus. Meg fogja magyarázni a dolgozók és kizsákmányoltak tömegeinek, mi a jelentősége az állam, az egyház, a föld-magántulajdon tolsztoji bírálatának, — nem azért, hogy a tömegek beérjék az öntökéletesítéssel, az istenes életre való sóvárgással, hanem azért, hogy felkeljenek és újabb csapást mérjenek a cári monarchiára és a földesúri birtokra, amelyet 1905-ben csak megsebeztek egy kissé, s amelyet meg kell semmisíteni. A proletariátus meg fogja magyarázni a tömegeknek a kapitalizmus tolsztoji bírálatát, — nem azért, hogy a tömegek beérjék a kapitalizmusnak és a pénz uralmának az átkozásával, hanem azért, hogy megtanulják életük és küzdelmük minden lépésénél felhasználni a kapitalizmus technikai és társadalmi vívmányait,

megtanuljanak tömörülni a szocialista harcosoknak egy egységes milliós hadseregében, akik megdöntik majd a kapitalizmust, és megteremtik a népnyomortól és minden kizsákmányolástól mentes új társadalmat.

„Szocial-Demokrat" 18. sz.
1910 november 16 (29).

A BOLOGNAI ISKOLÁN[103] TANULÓ ELVTÁRSAKNAK

Tisztelt elvtársak!

Nem tehetek eleget kérésüknek, nem vállalhatok előadásokat Bolognában, elvi okokból sem, meg különben sem áll módomban Bolognába utazni.

Annak a csoportnak, amely a capri és a bolognai iskolát szervezte, az irányvonala is, a munkamódszerei is szerintem a pártra nézve ártalmasak és nem szociáldemokrata szelleműek.

A capri iskola szervezőinek és tanítványai egy részének (igaz, hogy csak kisebb részének) „platformja" a filozófiában is, a politikában, vagyis pártunk taktikai feladatainak meghatározásában is a marxizmustól való elhajlásokat védi. Ezenkívül a bolognai iskola megszervezése ellenkezik ezzel a „platformmal" is, a pártelv követelményeivel is, mert az iskola megszervezői szakadárok módján járnak el, hiszen nemcsak hogy nem segítik (sem a rendelkezésükre álló pénzzel, sem személyes munkával) a Központi Bizottság 1910 januári plénuma által kiküldött iskola-bizottságot, hanem valósággal meg is hiúsítják a bizottság minden kezdeményezését.

Érthető tehát, hogy semmiképpen nem vehetek részt e pártellenes és a szociáldemokratizmussal szakító csoport vállalkozásaiban.

Mindazonáltal a bolognai iskola *hallgatóinak*, bármilyen nézeteket vallanak is, bárkivel szimpatizálnak is, természetesen a legnagyobb örömmel tartanék több előadást taktikai kérdésekről is, a párt helyzetéről is, az agrárkérdésről is. Engedelmükkel tehát azt javasolnám az elvtársaknak, hogy visszatértükben látogassanak el Pá-

rizsba, itt meg lehetne szervezni egy egész előadássorozatot. Az utazáshoz szükséges pénzt a következőképpen szerezhetik meg: 1) A capri iskola szervezői kölcsönvettek a bolsevikoktól 500 frankot. Most van pénzük, és valószínűleg visszafizetik adósságukat a pártnak, vagyis a Központi Bizottság Külföldi Irodájának. A magam részéről hajlandó vagyok mindent elkövetni, hogy megkapják ezt a pénzt a Bolognából Párizsba való utazáshoz, és gondolom, a Központi Bizottság Külföldi Irodájába delegált bolsevik is támogatni fogja ezt a javaslatot. 2) Ha az 500 frank kevés (nem tudom, hány hallgató van Bolognában, és hányan tudnának eljönni), van még 1500 frank; ezt az összeget a Központi Bizottság plénuma az iskolabizottság rendelkezésére bocsátotta, amellyel a bolognai iskola szervezői szakítottak. Azt hiszem, ezt az összeget meg lehetne szerezni ahhoz, hogy Párizsban előadássorozatot tartsunk azoknak a hallgatóknak, akik el akarnának jönni Bolognából.

Párizs elég nagy, s így teljesen konspiratív módon lehet elhelyezkedni (vannak olyan negyedek, ahol egyáltalában nincsenek oroszok), azonkívül el lehet helyezkedni Párizs környékén is.

Befejezésül köszönetemet fejezem ki a bolognai iskola hallgatóinak elvtársi meghívásukért, és remélem, elfogadják javaslatomat, s eljönnek Párizsba.

Elvtársi üdvözlettel *N. Lenin*

A megírás ideje:
1910 november 20 (december 3).

Először 1911-ben jelent meg,
a „Vperjod"-csoport kiadásában
„A második szociáldemokrata propaganda- és agitációs munkásfőiskola beszámolójá"-ban.

L. N. TOLSZTOJ ÉS A MAI MUNKÁSMOZGALOM[104]

Az orosz munkások csaknem minden nagyobb oroszországi városban megemlékeztek már L. N. Tolsztoj haláláról, és valami módon kifejezték, hogyan vélekednek az íróról, aki egy csomó nagyszerű művet alkotott, s ezzel a világ nagy írói közé emelkedett, — a gondolkodóról, aki óriási erővel és meggyőződéssel, igen őszintén *felvetett* egy sereg olyan kérdést, amely a jelenkori politikai és társadalmi rend alapvonásait érinti. Nagy általánosságban kifejezte ezt a véleményt a III. duma munkásképviselőinek az újságokban megjelent távirata[105].

L. Tolsztoj a hűbériség idején kezdte irodalmi munkásságát, de már akkor, amikor az szemmelláthatóan a végét járta. Tolsztoj munkásságának javarésze az orosz történelemnek arra az időszakára esik, amely két fordulópontja: 1861 és 1905 közt telt el. Ebben az időszakban a hűbériség nyomai, közvetlen csökevényei teljesen áthatották az ország egész gazdasági (kivált a falun) és egész politikai életét. Egyszersmind éppen ez volt az az időszak, amelyben a kapitalizmus alulról egyre gyorsabban fejlődött, és amelyben felülről is igyekeztek a kapitalizmust meghonosítani.

Miben nyilvánultak meg a hűbériség csökevényei? Legfőképpen és a legvilágosabban abban, hogy Oroszországban, amely főleg agrárország, a mezőgazdaság a tönkrement, koldusbotra jutott parasztok kezében volt, akik elavult, kezdetleges gazdálkodást folytattak a régi jobbágy-telkeken, amelyeket 1861-ben a földesurak javára megnyirbáltak. Másrészt viszont a mezőgazdaság a földesurak kezében volt, akik Közép-Oroszországban a „lehasított föl-

dek", a kaszálók, az itatók stb. fejében szolgáltatott parasztmunkával, parasztekével, parasztlóval művelték a földet. Ez lényegében a régi feudális gazdálkodási rendszer. Oroszország politikai rendje ebben az időben szintén teljesen hűbéri jellegű volt. Látható ez az állam szervezetén is, egészen addig, míg 1905-ben meg nem tették az első lépéseket ennek megváltoztatására, látható azon is, hogy a földbirtokos nemeseknek döntő befolyásuk volt az államügyekre, azon is, hogy a hivatalnokok, akik — kivált a magasabbrangúak — nagyrészt szintén a földbirtokos nemesek közül kerültek ki, teljhatalommal rendelkeztek.

Ez a régi patriarchális Oroszország 1861 után a világkapitalizmus hatása alatt gyorsan bomlani kezdett. A parasztok éheztek, pusztultak, nyomorba jutottak, jobban, mint bármikor azelőtt, sokan elhagyták a földet, s a városokba menekültek. Nagy iramban épültek vasutak, gyárak, minthogy a tönkrement paraszt „olcsó munkaerő" volt. Oroszországban fejlődött a nagy pénztőke, a nagykereskedelem és a nagyipar.

A régi Oroszország régi „pilléreinek" ez a gyors, erőteljes, kíméletlen lerombolása tükröződött Tolsztojnak, az írónak az alkotásaiban, Tolsztojnak, a gondolkodónak az eszméiben.

Tolsztoj kitűnően ismerte a falusi Oroszországot, a földesúr és a paraszt életét. Műveiben erről az életről olyan képeket festett, amelyek a világirodalom legjobbjai közé tartoznak. A falusi Oroszország „régi pilléreinek" kíméletlen lerombolása fokozottabb mértékben felkeltette figyelmét, érdeklődését a körülötte történők iránt, s végül megváltoztatta egész világnézetét. Származásánál és nevelésénél fogva Tolsztoj az orosz birtokos főnemességhez tartozott, de szakított e környezet egész hagyományos gondolkodásával, s utolsó műveiben szenvedélyes bírálattal támadta az egész mai állami, egyházi, társadalmi, gazdasági rendet, amely a tömegek leigázásán, a tömegek nyomorán, a parasztok és általában a kistulajdonosok tönkretételén, az egész mai életet teljesen átható erőszakon és képmutatáson alapul.

Tolsztoj bírálata nem új. Nem mondott semmi olyat,

amit jóval előtte el nem mondtak volna az európai irodalomban is, az orosz irodalomban is azok, akik a dolgozók oldalán álltak. Tolsztoj bírálatának sajátossága és történelmi jelentősége mégis abban áll, hogy olyan erővel — amilyenre csak zseniális írók képesek — fejezte ki a legszélesebb néptömegek nézeteinek gyökeres megváltozását az említett korszak Oroszországában, és kivált a falusi, a paraszti Oroszországban. Mert a mai rendszer tolsztoji bírálata éppen abban különbözik a mai munkásmozgalom képviselői által gyakorolt bírálattól, hogy Tolsztoj a patriarchális, naiv parasztság álláspontján van, hogy Tolsztoj ennek a lelkivilágát viszi bele bírálatába, tanításába. Tolsztoj bírálatát azért jellemzi olyan érzelmi erő, olyan szenvedélyesség, meggyőző erő, frisseség, őszinteség, olyan merészség a „dolgok nyitjának kutatásában", a tömegnyomor igazi okainak keresésében, mert valóban annak a sok millió parasztnak a felfogásában beállott törést tükrözi, akik alighogy megszabadultak a hűbériségtől, máris azt látják, hogy e szabadság mögött az elnyomorodás, az éhhalál, a városi „rókák" közötti földönfutó élet stb. új rémei lappanganak. Tolsztoj olyan híven ábrázolja hangulatukat, hogy maga is beleviszi tanításába naivitásukat, a politikától való idegenkedésüket, miszticizmusukat, a világtól való menekülés vágyát, a „ne állj ellen a gonosznak" felfogását, a kapitalizmusra és a „pénz uralmára" szórt tehetetlen átkozódásukat. A parasztok millióinak tiltakozása és kétségbeesése — ez vegyült bele Tolsztoj tanításába.

A mai munkásmozgalom képviselői úgy látják, hogy van mi ellen tiltakozniok, de nincs miért kétségbeesniök. A kétségbeesés pusztuló osztályok sajátja, a bérmunkások osztálya azonban feltartóztathatatlanul növekszik, fejlődik és erősödik minden kapitalista társadalomban, s így Oroszországban is. A kétségbeesés azok sajátja, akik nem értik a baj okát, nem látják a kivezető utat, képtelenek harcolni. A modern ipari proletariátus nem tartozik ezek közé az osztályok közé.

„Nas Puty" 7. sz.
1910 november 28.
Aláírás: V. I—in.

NYÍLT LEVÉL VALAMENNYI PÁRTIGENLŐ SZOCIÁLDEMOKRATÁHOZ

A Központi Bizottság 1910 januári plénumán mi, a bolsevik frakció képviselői, feloszlattuk frakciónkat, és átadtuk a frakció pénzét és egyéb vagyonát a nemzetközi szociáldemokrácia három ismert személyiségének. Ez az átadás, akárcsak a frakció feloszlatása, *feltételes* lépés volt. Hogy milyen feltételekkel tettük meg ezeket a lépéseket, az ismeretes ugyancsak a plénumon tett nyilatkozatunkból, amelyet a plénum elfogadott és a plénum után a Központi Lap legközelebbi (11.) számában közzé is tett.

Ezeknek a feltételeknek a lényege röviden az, hogy a többi frakciók (és elsősorban a *goloszosok*, vagyis a *„Golosz Szocial-Demokratá"-t* kiadó és támogató mensevikek frakciója) *lojálisan*, azaz becsületesen és hiánytalanul teljesítsék kötelességüket, vagyis (1) harcoljanak a likvidátorság és az otzovizmus ellen, amelyekről a plénum egyhangúlag hozott határozata kimondta, hogy a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyás megnyilvánulásai, és (2) oszlassák fel frakcióikat.

Most, *egy esztendei* tapasztalat után, egy esztendei várakozás után, teljesen és véglegesen meggyőződtünk arról, hogy sem a goloszosok, sem a vperjodisták *nem teljesítették sem az egyik, sem a másik* feltételt.

Miután erre a meggyőződésre jutottunk, a magunk részéről először is megkezdtük a *„Rabocsaja Gazeta"* kiadását, másodszor pedig a napokban, 1910 december 5-én beadvánnyal fordultunk a Központi Bizottsághoz, és követeltük pénzünk és egyéb vagyonunk visszaadását.

E beadvány után a helyzet formailag és lényegében a következő. Mi *feltételesen* minden vagyonunkat és minden

erőnket a párt helyreállítása és teljes egysége érdekében folytatott likvidátorellenes és otzovistaellenes munka támogatására fordítottuk. Minthogy a goloszosok és a vperjodisták megszegték az elfogadott feltételeket, szerződésünk már nem köt bennünket. Ha fel is bontjuk ezt a likvidátorok és az otzovisták által megszegett szerződést, *továbbra is* a párt helyreállításán, a párt teljes egységén, a likvidátorellenes és otzovistaellenes irányvonal érvényesítésén fogunk munkálkodni, de a munkát *nem azokkal* a szövetségesekkel kell végeznünk, akiket a plénum (ígéreteikben bízva) bevont a párt központi szerveibe. Minthogy az általános vélemény szerint és a nemzetiségi szervezetek küldötteinek többszöri kijelentései szerint — a plénumon és más pártértekezleteken, konferenciákon stb. — éppen a mi frakciónkat, a bolsevik frakciót tekintették mindig a párt belső helyzetéért *leginkább felelős* frakciónak, kötelességünknek tartjuk, hogy nyíltan kifejtsük nézeteinket a pártban kialakult helyzetről és lépéseink jelentőségéről.

Az 1910 januári plénumnak igen nagy jelentősége volt pártunk történetében. Végérvényesen meghatározta a pártnak az ellenforradalom időszakában követendő *taktikai irányvonalát*, amikor, az 1908 decemberi határozatokat *tovább fejlesztve*, kimondta, hogy mind a likvidátorság, mind az otzovizmus a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyás megnyilvánulása. A plénum továbbá a pártfrakciók felszámolásának kérdését — vagyis a szociáldemokrata munkáspárt *tényleges* egységének megteremtésére mutatkozó szükség kérdését — *egybekapcsolta* az adott történelmi időszakban a pártra háruló eszmei és politikai feladatok meghatározásával.

Az 1910 januári plénumnak ez a két tette, meggyőződésünk szerint, *történelmi* jelentőségű, s eredményeik sokkal fontosabbak, sokkal életbevágóbbak, sokkal tartósabbak, semmint azt a felületes szemlélő gondolná.

De ezeket az eredményeket szörnyen lerontották a velük kapcsolatban összehordott *frázisok*. Mi sem ellenkezik jobban a szociáldemokrácia szellemével, mi sem

ártalmasabb, mint a *frázis*. S a „békítgető" *frázis* nem kevésbé ártalmas, és nem kevésbé viszi tévútra az embereket, mint az otzovista és a likvidátor frázis. Ez a „békítgető" frázis elhomályosítja a dolog *lényegét*, sóhajtozást és jámbor óhajokat állít a pártban érvényesülő reális tendenciák és a benne uralkodó reális erőviszonyok számbavétele helyébe, károsan befolyásolja azoknak a *közeledését*, akik közeledhetnek és kell is hogy közeledjenek egymáshoz, mégpedig azáltal, hogy próbál *egyesülősdit játszani* azokkal, akik nem akarnak és nem tudnak most egyesülni.

A januári plénum óta eltelt év alatt ez a frázis lejáratta magát, és megmutatta, milyen következményekkel jár. Ha a párt most *megtanulja*, a „békítgető" frázis hőseiről szerzett keserű tapasztalatain, hogyan *nem* szabad a frakciók „kibékítéséhez" és megszüntetéséhez fogni, akkor a plénum óta eltelt esztendő nem veszett kárba.

E *frázis* lényege az volt, hogy elegendő a frakciók megszüntetésére vonatkozó „ígéreteket" összegyűjteni, elegendő a központi szerveket a legkülönbözőbb elemekből összehozni, elegendő „kiegyensúlyozni" az ellentétes elemeket, — s máris komoly lépés történt a frakciók megszüntetése útján.

Egy esztendő tapasztalatai megmutatták, és feltétlenül meg kellett hogy mutassák, hogy a *frázis* híveinek módszere teljes kudarcot vallott. „Ígéretekre" egyáltalán nem lehet építeni, a különböző és nem egyesíthető elemek egyesítésére pedig nevetséges bármit is alapozni. Mindaz, ami a plénum határozataiban és intézkedéseiben *frázison* épült, már másnap szappanbuboréknak bizonyult. A döntések is, a határozatok is, a mesterségesen összehozott intézmények is *a gyakorlatban* holt betűnek, holt intézményeknek bizonyultak. Ami viszont a plénum munkájában *reális* volt, az tovább fejlődött, megerősödött, érvényesült a munkában, s a határozatokon *kívül*, a határozatok *mellőzésével* új létformákat talált magának.

Nehezen képzelhetünk el szemléletesebb és tanulságosabb leckét, mint a plénum óta eltelt esztendő eseményeinek ezt a leckéjét, amelyet azok az emberek kaptak,

akik teljesen belemerültek a frázisokba, meddő jámbor óhajokba, az intézményekben elfoglalt funkciók szétosztásával űzött játékba stb.

Mi volt hát a reális a plénum munkájában? Az volt benne a reális, hogy rámutatott a pártmunka eszmei-politikai *tartalmának* és a frakciók megszüntetésének *összefüggésére*. Az volt benne a reális, hogy *közelebb jutottak* egymáshoz azok a frakciók, illetve áramlatok, amelyek nem olcsó békítgető frázisokban értettek egyet, nem ígéretekben és fogadkozásokban, nem a központi szervekben elfoglalt funkciók szétosztásával űzött játékban, hanem a *munkában*, az adott pillanat eszmei-politikai feladatainak *megértésében*, amelyek a *gyakorlatban* értettek egyet e feladatok felvetésében és megoldásában.

Amíg a frakciók megszüntetéséről fennkölt és olcsó frázisokat pufogtattak olyanok, akik nem értették meg sem a nézeteltérések objektív forrását, sem a *való* helyzetet, amely a *gyakorlatban* a párttól való függetlenséget biztosított bizonyos irodalmi csoportoknak (mint például Potreszov úr és társai csoportjának vagy a machista és az otzovista publicisták csoportjának), addig a frázisok üres, tehetetlen frázisok maradtak. Amióta azonban a két alapvető és fő frakcióban — amelyek rányomták bélyegüket a forradalom időszakának *egész* munkásmozgalmi történetére, sőt mi több: az oroszországi forradalom *egész* történetére — az objektív feltételek megváltozása folytán egyre nagyobb volt a közeledés a *munkában*, a közeledés ezeknek az objektív feltételeknek a *megértésében*, azóta azok az intrikusok, akik alá akarják ásni ezt a közeledést, vagy bizalmatlanságot akarnak kelteni vele szemben, minden erőfeszítésük ellenére sem tudják megállítani a megindult folyamatot.

Hogy ténylegesen milyen helyzet alakult ki a pártban a plénum után, az ez alatt az év alatt teljesen tisztázódott. Tény, hogy a goloszosok és a vperjodisták *aláírták* a likvidátorság és az otzovizmus elleni harcról szóló határozatot, a valóságban azonban *egész* propagandájukat és agitá-

ciójukat, *egész* gyakorlati munkájukat éppen a likvidátorság és az otzovizmus támogatásának és védelmének a szellemében folytatták és folytatják.

Azoknak, akiknek van szemük, hogy lássanak, ez a tény megmutatja, mennyire tarthatatlan az a politika, amely megelégszik papiroshatározatokkal, mennyire ártalmasak a frázisok, amelyek eltérnek a tettektől.

Továbbá. Tény, hogy sem a goloszosok, sem a vperjodisták nem adták fel *egy pillanatra sem* frakciós önállóságukat. Mindkét frakció még ma is valójában a párttól teljesen *függetlenül* létezik, mindegyiknek megvannak a saját pénztárai, a saját szervei, a saját megbízottai. Az otzovisták frakciós szervezetének formája az úgynevezett külföldi „iskola" (a valóságban ez olyan intézmény, melynek célja, hogy rendszeresen toborozzon megbízottakat és tervszerűen végezzen szervező munkát a párt mellőzésével és a párt ellen). Az „iskolát" kiegészíti egy különálló kiadó és egy különálló szállító apparátus. A goloszosok frakciós szervezete sokkal inkább *lose* (sokkal „szabadabb", kevésbé megformált), s a főszerepet Potreszov úr és társai csoportja, a 16-ok csoportja, Mihail, Roman, Jurij és társaik csoportja játssza, amelyek teljesen függetlenek a párttól. A goloszosok igen tevékenyen vesznek részt ezekben a csoportokban, egész agitációs és propagandamunkájukat, egész szervezési munkájukat a párt ellen irányítják, de ugyanakkor arról sem mondanak le, hogy részt vegyenek a párt központi szerveiben, s így szisztematikusan aláássák ezek jelentőségét és belülről bomlasszák őket.

Minden pártigenlő szociáldemokratának látnia kell, mire vezet ez a helyzet.

Az irodalom területén egy év tapasztalatai megmutatták, hogy a Központi Lapot *valójában* a bolsevikok *plusz* a plehanovisták vezetik, a szerkesztőségben ülő goloszosokkal *szemben*. Az élet túlhaladt a békítgető frázissal létrehozott kereteken: akik ígéretükhöz híven „békítgetnek", tisztségüknek megfelelően „békítgetnek", a likvidátor központok megbízásából „békítgetnek", a legteljesebben *akadályozzák a munkát.* Plehanov és a vele egy nézetet vallók viszont, akik a plénumon semmiféle igé-

retet nem tettek, semmiféle tisztséget nem vállaltak, *valójában érvényesítik* a párt vonalát.

A forma és a tartalom, a frázis és a valóság, az állítólagos pártkollégiumnak (a Központi Lap szerkesztőségének) nyilvánvalóan képmutató volta és a Központi Lapban e kollégium mellőzésével végzett tényleges munka közötti kiáltó ellentét igen nagy mértékben bomlasztja a pártéletet. Ha véget akarunk vetni ennek a bomlásnak, annak, hogy intézményeket, amelyek formálisan pártintézmények, a párt ellenségeinek megérdemelt gúnyolódását és ujjongását kiváltó szerepre alacsonyítsák le, szakítanunk kell a képmutatással, és nyíltan meg kell mondanunk, mi a helyzet, nyíltan el kell ismernünk, hogy a pártmunkát *két* frakció végzi.

A külföldi egyesülés terén ez alatt az év alatt egyáltalán semmi sem történt. Ahol a csoportok között azelőtt szakadás volt, ott most is megvan a szakadás. A likvidátor mensevikek csoportjai nyíltan a „*Golosz*"-t támogató csoportokká váltak. Bizonyos közeledés csak a bolsevikok és a plehanovisták között tapasztalható, s ez a közeledés *valóban* meg is kezdődött. A Központi Bizottság Külföldi Irodája a szociáldemokraták külföldi munkájának egyesítőjeként nevetséges szerepet tölt be, s joggal gúnyolódnak rajta a vperjodisták is, a goloszosok is, örömmel tapasztalva, hogy a párt központi szerve provokációs ügyek és teljesen felesleges aktatologatás kollégiumává lett.

A legfontosabb területen, nevezetesen az oroszországi helyi szervező munkában ez alatt az egy esztendő alatt semmi sem történt, ami a párt érdekeit szolgálta volna. A Központi Bizottság, amely a plénumnak tett „ígéretek" alapján köteles volt Mihailékat, Romanékat és Jurijékat *bevonni*, buzgón foglalkozott is ezzel a hálás és forradalmárhoz méltó munkával: a pártból gúnyt űző és a pártnak továbbra is ártó embereknek a pártba való bevonásával, de *ez alatt az egy év alatt* mégsem sikerült senkit sem „bevonnia". Közben azonban a pártellenes frakciók *megerősítették* a párttal szemben álló szervezeteiket: megerősödött a vperjodisták megbízottainak hálózata és kifejlődött frakciójuk, megerősödött Potreszov úr cso-

portja és más likvidátor vállalkozások, amelyek számos klubban, szövetkezetben stb. továbbra is agyarkodtak a párt ellen, és a szociáldemokrata duma-frakcióban továbbra is intrikáltak ellene. A Központi Bizottság, mely ezalatt a likvidátorok „bevonásával“ vagy a goloszosok és a vperjodisták „viszályaival“ kapcsolatos bürokratikus *levelezgetéssel* foglalkozott, egyenesen megalázó szerepet töltött be, és mi nem tűrhetjük, hogy a párt ellenségei a Központi Bizottságot ilyen szerepre kárhoztassák.

Csak gondolkodni teljesen képtelen vagy sekélyes intrikákat kedvelő emberek *nem látják*, hogy ha a párt központi szerveiben továbbra is ilyen állapotok uralkodnak, ez *elkerülhetetlenül* a likvidátorok és az otzovisták győzelmét készíti elő, akik megelégedéssel figyelik, hogyan bonyolódott bele és bonyolódik most is bele a Központi Bizottság a békítgető frázisokba, a párttal kibékülni nem akaró elemekkel űzött kibékülősdi *játékba*.

A békítgető frázisokat kitűnően megértik a likvidátorok és az otzovisták, és kitűnően felhasználják a párt ellen. Egészen természetes, hogy e frázisok hőse, Trockij, hőse és felesküdt prókátora lett a likvidátoroknak és az otzovistáknak, akikkel *semmiben sem* egyezik meg elméletileg, és *mindenben* megegyezik gyakorlatilag.

S ennek a védőügyvédnek a jóindulatú segítségével a likvidátorok és a vperjodisták kitűnően elsajátították azt a taktikát, hogy égre-földre esküdözzenek és fogadkozzanak, hogy ők pártigenlők. Ezt hajtogatja a „*Golosz*“, ezt hajtogatja a „*Vperjod*“-csoport platformja, s közben *a gyakorlatban* továbbra is bomlasztják a pártot, és pártellenes szellemben végzik egész munkájukat. A formális és szavakban való „békítgetés“ vált a „*Golosz*“-beli likvidátorok és a vperjodisták fegyverévé.

Érthető, hogy mi, a bolsevik áramlat képviselői, nem játszhatjuk a rászedettek szerepét. Miután egy teljes évig vártunk, s mindent elkövettünk, hogy a Központi Lap hasábjain rávilágítsunk a vperjodisták, a goloszosok és Trockij pártellenességére, a párt előtt *nem vállalhatunk felelősséget* azokért az intézményekért, amelyek a likvidátorok „bevonásával“ és a vperjodisták „ügyeiben“

való bürokratikus levelezgetéssel foglalkoznak. Mi nem civakodni akarunk, hanem dolgozni.

Együtt akarunk dolgozni azokkal, akik a párt szellemében akarnak dolgozni, és a gyakorlatban bebizonyították, hogy ezt meg tudják tenni, vagyis elsősorban a pártigenlő mensevikekkel és a valóban frakción kívüli szociáldemokratákkal. Mi nem óhajtunk felelősséget vállalni olyan emberekkel folytatott civakodásokért, akik nem akarnak együttműködni a párttal, hanem együtt akarnak működni Potreszov úrral és az otzovistákkal.

Oroszországban olyan a helyzet, hogy a párt külföldi szervezeteinek feltétlenül fokozott erőfeszítéssel közösen kell dolgozniok. Az ellenforradalom hároméves aranykora (1908—1910) úgy látszik vége felé jár, s a meginduló fellendülés szakasza váltja fel. Ezt az idén nyáron lezajlott sztrájkok is, a Tolsztoj halálakor rendezett tüntetések is világosan mutatják. A párt szervező munkája Oroszországban igen-igen meggyengült, és ezt a gyengeséget a vperjodisták és a goloszosok a legszemérmetlenebb módon kihasználják, az oroszországi és a külföldi frakciós központok segítségével fokozva pártellenes munkájukat.

Aki ilyen körülmények között tovább folytatja a békítgetősdit ezekkel a frakciós központokkal, aki képmutatóan szemet huny függetlenségük fölött, aki próbálja képviselőiket „bevonni" a közös harcba éppen az ő politikájuk ellen, aki leplezgeti őket a párt előtt azzal, hogy felveszi tagjaikat a központi szervekbe, — az véget nem érő civakodásra kárhoztatja magát. Az *fékezi* a külföldi központi szervek munkáját, amely már amúgy is annyira le van fékezve, hogy ez alatt az év alatt a Központi Bizottságnak Oroszországban *egyetlen* értekezlete sem volt, hogy nemcsak egyetlen konferenciára, de még csak egy részleges tanácskozásra sem sikerült összehívni a helyi pártfunkcionáriusokat (ugyanakkor az otzovisták „iskolájának" és a likvidátorok legális szerveinek több ízben is sikerült a párttal szemben megszervezni mindenféle értekezleteket, megbízott-gyűléseket, újságlevelezői értekezleteket stb.).

Kötelességünk, hogy elhárítsuk magunkról a felelős-

séget ezért a *teljes* pangásért, amely a goloszosokkal való békítgetésbe belebonyolódott központi szervek munkájában beállt, és haladéktalanul önállóan és a legerélyesebbben hozzáfogjunk a munkához, hogy tömörítsük az ortodox bolsevikokat, a pártigenlő mensevikeket és a frakción kívüli szociáldemokratákat értekezletek, konferenciák, területi irodák, a pártirodalomban közreműködő csoportok stb. megszervezése érdekében. Ilyen munkára hívjuk fel az összes pártigenlő szociáldemokratákat, mert csakis ezzel tudjuk *valóban* kivezetni a pártot a zsákutcából és a központi szervekben véget vetni a goloszosok „babusgatásának".

Mi még a bolsevik frakció nevében, a plénum előtt, 1909 tavaszán meghirdettük a pártigenlő mensevikekkel való *közeledés* politikáját, és azóta ez a politika óriási eredményekkel járt, *annak ellenére*, hogy sikertelenül próbáltunk hinni a goloszosok „ígéreteinek" és sikertelenül próbáltuk pártigenlő elemeknek tekinteni őket. Mindazt, amit azóta tettünk, hogy valóban megszilárdítsuk a *párt vonalát*, nem pedig a vperjodista propagandát és a likvidátorság goloszos védelmét, hogy valóban közelebb hozzuk egymáshoz a *két* fő frakció magvát, — mindezt a goloszosokkal való kibékülésre tett sikertelen kísérletektől *függetlenül* tettük. És amikor most elhárítjuk magunkról a felelősséget ezeknek a kísérleteknek a folytatásáért, meg vagyunk győződve arról, hogy a *munkában* még nagyobb közeledést érünk majd el a *„Rabocsaja Gazeta"* útján is, a legális irodalom útján is, a *„Rabocsaja Gazeta"* hívei és Plehanov hívei csoportjainak külföldi tevékenysége útján is.

A plénum után, amely teljesen világosan felvetette a frakcióknak és a frakciók megszüntetésének kérdését, s amely ezt a kérdést első ízben a frakciók eszmei-politikai irányvonalával *kapcsolatban* vetette fel, vagyis első ízben *a munkában való tényleges közeledés* figyelembevételének reális talajára, nem pedig üres fogadkozások, formális ígéretek és hasonló frázisok talajára állította, — a plénum után és a plénum eredményeinek egyéves próbája után már *nem lehet* folytatni a régi képmutató bújócskát.

Nyíltan kell cselekednünk. Bátran meg kell monda-

nunk, mi a helyzet. Ha a Központi Bizottság rászánja magát arra, hogy egyenesen és nyíltan megmondja a pártnak, mi a helyzet, ez az egyszerű nyilatkozat hatalmas erejű fegyver lesz a kezében, százszorta hatékonyabb, mint bármiféle határozat, óhaj, elítélés, kizárás stb.

Megmondani, mi a helyzet, ez annyit jelent, mint elismerni, hogy a goloszosok és a vperjodisták sajnos meghiúsították a *valamennyi* frakció megszüntetésére tett kísérletet, *de* a két fő frakció magvának a *közeledése*, valóban pártigenlő elemeiknek a közeledése, a nemzetiségiek és a frakción kívüli szociáldemokraták pártigenlő elemeihez való közeledésük egy lépéssel előbbre jutott. Ha Trockij s vele együtt a likvidátorok és az otzovisták más hasonló védőügyvédei ezt a közeledést „politikailag tartalmatlannak" nyilvánítják, akkor az ilyen beszédek csupán azt bizonyítják, mennyire elvtelen Trockij, s *valójában* mennyire ellenkezik politikája a frakciók *tényleges* (nem pedig csak ígéretekre szorítkozó) megszüntetésének politikájával. Aki a plénum eredményeinek egy évi próbája után *ígéri* ezt a megszüntetést, az egyszerűen szélhámoskodik. De ha a frakciók megszüntetése frázis is, a két főbb frakció fő áramlatainak *közeledése* — *tény*. Ebből a tényből nem adódnak semmiféle „blokkok", semmiféle ünnepélyes kötelezettségvállalások, semmiféle ígéretek a nézeteltérések leküzdésére, de adódik belőle az a *reális lehetőség*, hogy a mensevikek *egy részének* és a bolsevikok *egy részének* együttműködésére támaszkodva *valójában* építsük a pártot.

Ha a Központi Bizottság rászánja magát arra, hogy teljes következetességgel e körülmény elismerésének és ennek a munkának az útjára lépjen, hogy valamennyi központi szervet ennek a közeledésnek a szervévé tegye, hogy teljesen véget vessen bennük a goloszosok méltatlan és ártalmas „babusgatásának" vagy „bevonásának", hogy lehetővé tegye a civakodástól mentes munkát, akkor szívvel-lélekkel és minden erőnkkel támogatni fogjuk ezt a politikát, amelyet mi *a gyakorlatban* már 1909 tavasza óta, vagyis immár csaknem két esztendeje folytatunk.

Ha a Központi Bizottság nem szánja rá magát arra, hogy a plénum tanulságaiból és a plénum eredményeiből

levonja ezt az elkerülhetetlen következtetést, ám adja át a pártmunka vezetését... és az egység helyreállítását célzó munka vezetését a goloszosok, a vperjodisták és Trockij szövetségének. Ez egyenesebb és becsületesebb eljárás lesz, mi viszont távol tartjuk magunkat ettől a szövetségtől, mely a gyakorlatban megmutatta pártellenességét.

Persze egyáltalában nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy e miatt a lépésünk miatt egyesek (s köztük kétségtelenül ott lesz a likvidátorok és az otzovisták néhány kipróbált prókátora) „szakadásról" fognak kiabálni. Bármily ostobaság, bármily képmutatás lesz is az ilyen kiabálás, tájékozatlan emberek figyelmeztetése végett mégis ki kell térnünk ezekre az esetleges ellenvetésekre.

A dolog formai oldalát nézve lépésünk — beadványunk, amelyben a pénz visszaadását követeljük, és bejelentjük a szigorúan meghatározott feltételekkel kötött megállapodásunk felbontását — vitathatatlanul jogos. A Központi Bizottsággal kötött megállapodásunk feltételeit nyilvánosságra hoztuk, a Központi Lapban közzétettük, és a plénumon a Központi Bizottság ezeket *egyhangúlag* elfogadta. A Központi Bizottság, azáltal, hogy ezeket a *feltételeket* az egész párt nevében elfogadta és a párt Központi Lapjában közölte, a leghatározottabban elismerte, hogy csak ezeknek a feltételeknek a tényleges *teljesítése esetén* követelheti meg tőlünk, hogy meghatározott módon cselekedjünk. Senki sem tagadhatja, hogy a goloszosok és a vperjodisták, habár aláírták a határozatot, nem teljesítették ezeket a feltételeket. Ezek szerint vitathatatlan, hogy formailag jogunk van a megállapodás *felbontására.* A megállapodás felbontásával a pártelvért vívott önálló harc érdekében, a párt építését szolgáló önálló munka érdekében fellépünk *azok nélkül*, akikről egy esztendő tapasztalatai bebizonyították, hogy nem óhajtanak részt venni ebben a munkában, *azokkal* a mensevikekkel és frakción kívüliekkel *együtt*, akik ennek az ellenkezőjét bizonyították be. Ha a megállapodást, melynek világosan és pontosan meghatározott feltétele az volt, hogy a goloszosok és a vperjodisták magukévá teszik

a pártelvet, *ők* megsértették, akkor nekünk teljes mértékben jogunk, sőt *kötelességünk* felbontani megállapodásunkat azokkal az emberekkel, akik gúnyt űztek a pártból, és minden lehetséges formában keresni a közeledést azokhoz az emberekhez, akik támogatják a pártot.

De az ügy formai oldalánál még sokkal fontosabb a tényleges helyzete. *Ebből* a szempontból különösen világosan látható, mennyire képmutatók a goloszosok és a vperjodisták, akik a plénumon is és a plénum óta a sajtóban is egyre hangoztatták, hogy hívei a pártnak. Hogy milyen képmutatás *ilyen* ember részéről minden efféle állítás, milyen szemenszedett hazugság minden, amit a szakadásról összehordanak, az annyira nyilvánvaló, hogy nem is érdemes rá sok szót vesztegetni. Éppen a goloszosok és a vperjodisták azok, akik azonnal a plénum után előidézték — helyesebben: a plénumon tett ígéreteik ellenére még ma is lépten-nyomon előidézik — a tényleges szakadást, éppen ők azok, akik az egész esztendő alatt tovább folytatták, fokozták ezt a szakadár politikát, támogatták Potreszov és társai csoportjának, a publicisták csoportjának, a „machista" iskola szervezőinek stb. stb. a párttól való *függetlenségét*. Ha továbbra is megtűrjük, hogy ilyen szakadárok tagjai legyenek a párt központi szerveinek, végérvényesen csődbe juttatjuk a párt ügyét. Ha fenntartjuk a korábbi helyzetet, amelyben a szakadárok arra használták fel tagságukat a párt központi szerveiben, hogy Potreszov úr vagy a „machista" iskola vezérei kedvéért minden munkát gátoljanak és *belülről bomlasszák a pártot*, — akkor a pártegyesülés ügyének óriási és jóvátehetetlen kárt okozunk.

Már régen megmondatott: nem mindenki, aki ezt mondogatja: „Uram! Uram!" megyen be a mennyek országába. És nekünk a plénum tapasztalatai után ugyancsak azt kell mondanunk: nem mindenki, aki olcsó frázisokat hajtogat a párt igenléséről, igazi pártigenlő. A goloszosok és a vperjodisták a plénum után szakadást vittek a pártba. Ez tény. S Trockij volt ebben az ügyvédük. Ez is tény.

A szakadás folyamatának feltartóztatására, továbbterjedésének megakadályozására *nincs* más mód, mint az, hogy megszilárdítjuk, tartóssá tesszük, és formailag is

megerősítjük azoknak a közeledését, akik a plénum után *valójában* pártépítő munkát folytattak, vagyis a pártigenlő mensevikeknek és bolsevikoknak a közeledését.

Amikor most a párt belső helyzetéről alkotott nézeteinkről felvilágosítjuk valamennyi pártigenlő mensevikét, frakción kívüli pártigenlő szociáldemokratát és bolsevikot, valamint az összes nemzetiségi szociáldemokrata szervezeteket, egyben felhívjuk az oroszországi bolsevik csoportokat, hogy haladéktalanul tömörüljenek a *„Rabocsaja Gazeta"* köré, és lássanak hozzá azoknak a tanácskozásoknak és konferenciáknak az előkészítéséhez, amelyek feltétlenül szükségesek a párt helyreállítása érdekében, és amelyeknek a jelenlegi helyzet folytán elkerülhetetlenül a legszerényebb, nem hivatalos és nem szabályszerű kísérletekkel kell kezdődniök. Nem lenne helyénvaló, ha a sajtóban tüzetesebben beszélnénk ezeknek a kísérleteknek a jellegéről.

Felszólítjuk a külföldi bolsevik csoportokat is arra, hogy szerveződjenek át: szakítsanak meg mindenféle kapcsolatot a vperjodistákkal, akik teljes mértékben bebizonyították pártellenességüket, és az otzovizmus e védelmezőinek gáncsoskodásától megszabadulva fogjanak hozzá a párt megszilárdítását, a többi frakció pártigenlő elemeivel való közeledést, közös klubok, előadások, referátumok stb. megszervezését célzó módszeres munkához, tegyék meg az első lépéseket ahhoz, hogy külföldön ténylegesen egyesüljenek mindazok, akik nem követik a *„Vperjod"-ot* és a *„Golosz"-t.* Ha ott, ahol goloszosok vannak, elkerülhetetlen, hogy két párhuzamos csoport működjön, akkor a bolsevikok nem tűrhetik tovább, hogy csoportjaikban pártellenes vperjodisták legyenek. A vperjodisták találhatnak maguknak menedéket a goloszosoknál.

A „Rabocsaja Gazeta" szerkesztősége

A megírás ideje:
1910 november második fele
(december első fele).
Először megjelent:
„Pravda" 21. sz. 1932 január 21.

№ 1.

ЗВѢЗДА

Современный Міръ

ЗНАНІЕ

„ДЕЯ“

МОЛОДЕЖЬ

За ОДИНЪ рубль

Наша задача.

Не нашли...

A „Zvezda“ 1. számának első oldala. — 1910

Kisebbítve

NÉZETELTÉRÉSEK AZ EURÓPAI MUNKÁSMOZGALOMBAN[108]

I

A mai európai és amerikai munkásmozgalomban a főbb taktikai nézeteltérések azzal a harccal kapcsolatosak, amely a marxizmustól, a munkásmozgalomban ténylegesen uralkodóvá vált elmélettől elhajló két nagy irányzat ellen folyik. Ez a két irányzat a revizionizmus (az opportunizmus, a reformizmus) és az anarchizmus (az anarcho-szindikalizmus, az anarcho-szocializmus). Ez a két elhajlás a munkásmozgalomban uralkodó marxista elmélettől és marxista taktikától a tömeges munkásmozgalom több mint fél évszázados történelme folyamán különböző formákban és különböző árnyalatokban valamennyi civilizált országban megfigyelhető.

Már ebből az egy tényből is világosan kitűnik, hogy ezek az elhajlások nem magyarázhatók sem holmi véletlenekkel, sem egyes személyek vagy csoportok hibáival, de még a nemzeti sajátosságok vagy hagyományok stb. hatásával sem. Valamilyen mélyebb okoknak kell lenniök, amelyek a gazdasági rendben és valamennyi tőkés ország fejlődésének jellegében gyökereznek, és állandóan létrehozzák ezeket az elhajlásokat. Anton Pannekoek holland marxistának tavaly megjelent kisebb könyvecskéje: „Taktikai nézeteltérések a munkásmozgalomban" („Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung". Erdmann Dubber, Hamburg 1909) érdekes kísérlet ezeknek az okoknak tudományos felderítésére. A továbbiakban megismertetjük az olvasóval Pannekoek következtetéseit, amelyeket feltétlenül teljesen helyeseknek kell elismernünk.

Azok közül az okok közül, melyek időnként taktikai nézeteltérésekre vezetnek, egyik legmélyebben gyökerező ok maga az a tény, hogy a munkásmozgalom növekszik. Ha ezt a mozgalmat nem valamilyen fantasztikus eszmény mértékével mérjük, hanem egyszerű emberek gyakorlati mozgalmának tekintjük, akkor érthetővé válik, hogy újabb és újabb „újoncok“ bekapcsolása, a dolgozó tömeg újabb rétegeinek a bevonása folytán elkerülhetetlenek az elméleti és taktikai ingadozások, a régi hibák megismétlődése, az elavult nézetekhez és elavult módszerekhez való átmeneti visszatérés stb. Az újoncok „kiképzésére“ minden ország munkásmozgalma időnként hol több, hol kevesebb energiát, figyelmet, időt fordít.

Továbbá. A kapitalizmus a különböző országokban és a nemzetgazdaság különböző területein nem egyforma gyorsasággal fejlődik. A munkásosztály és ideológusai ott sajátítják el a legkönnyebben, a leggyorsabban, a legteljesebben és legtökéletesebben a marxizmust, ahol leginkább fejlett a nagyipar. Ahol a gazdasági viszonyok elmaradottak vagy lassabban fejlődnek, ott a munkásmozgalomnak mindig akadnak olyan hívei, akik a marxizmusnak csak egyes oldalait, az új világnézetnek csupán egyes részeit sajátítják el, vagy pedig csak egyes jelszavakat, egyes követeléseket, mert nem képesek véglegesen szakítani általában a polgári világnézet és különösen a polgári demokratikus világnézet minden hagyományával.

Továbbá, a nézeteltérések egyik állandó forrása az ellentmondásokban és ellentmondások útján végbemenő társadalmi fejlődés dialektikus jellege. A kapitalizmus haladó jelenség, mert megszünteti a régi termelési módokat és fejleszti a termelőerőket, s ugyanakkor, a fejlődés bizonyos fokán, akadályozza a termelőerők fejlődését. A kapitalizmus fejleszti, szervezi, fegyelmezi a munkásokat — s egyben szorongat, elnyom, elkorcsosít, nyomorba dönt stb. A kapitalizmus maga teremti meg sírásóját, maga teremti meg az új rend elemeit, s ugyanakkor „ugrás“ nélkül ezek az egyes elemek mit sem változtatnak az általános helyzeten, nem nyúlnak hozzá a kapitalizmus uralmához. A kapitalizmus és a munkásmozgalom eleven életének, eleven történetének ezeket az

ellentmondásait át tudja fogni a marxizmus, a dialektikus materializmus elmélete. Magától értetődik azonban, hogy a tömegek az életből, nem pedig könyvből tanulnak, és ezért egyes személyek vagy csoportok minduntalan eltúlozzák, egyoldalú elméletté, egyoldalú taktikai rendszerré avatják a kapitalista fejlődésnek hol az egyik, hol a másik vonását, a fejlődésnek hol az egyik, hol a másik „tanulságát".

A polgári ideológusok, a liberálisok és a demokraták, mivel nem értik meg a marxizmust, mivel nem értik meg a mai munkásmozgalmat, minduntalan egyik kiúttalan szélsőségből a másikba esnek. Hol azzal magyaráznak meg mindent, hogy gonosz emberek „egymásra uszítják" az osztályokat, — hol azzal vigasztalják magukat, hogy a munkáspárt „békés reformpárt". S nem egyéb, mint e polgári világnézetnek és e világnézet befolyásának a közvetlen terméke az anarcho-szindikalizmus is, a reformizmus is, amelyek a munkásmozgalom *egyik* oldalába kapaszkodnak, az egyoldalúságot elméletté avatják, egymással összeférhetetleneknek nyilvánítják e mozgalom olyan tendenciáit vagy olyan vonásait, amelyek az egyik vagy a másik korszaknak, a munkásosztály tevékenységét megszabó ilyen vagy amolyan körülményeknek specifikus sajátosságai. A való élet, a való történelem azonban *felöleli* ezeket a különböző tendenciákat, mint ahogy a természetben az élet és a fejlődés felöleli a lassú evolúciót is, a gyors ugrásokat, a fokozatosság megszakadását is.

A revizionisták frázisoknak tartják mindazt, amit az „ugrásokról" mondunk, s amit arról mondunk, hogy a munkásmozgalom elvileg szemben áll az egész régi társadalommal. A reformokat a szocializmus részleges megvalósulásának tekintik. Az anarcho-szindikalisták elvetik az „aprómunkát", különösen a parlamenti szószék felhasználását. A gyakorlatban ez utóbbiak taktikája abban merül ki, hogy várják a „nagy időket", de képtelenek összegyűjteni azokat az erőket, amelyek létrehozzák a nagy eseményeket. Ezek is, azok is fékezik a legfontosabbat, a leglényegesebbet: a munkások tömörítését nagy, erős, jól működő, *minden* körülmények között jól működő

szervezetekbe, amelyeket áthat az osztályharc szelleme, amelyek világosan felismerik céljaikat, és amelyek valóban a marxista világnézet szellemében nevelődnek.

Itt kissé eltérünk a tárgytól, mert az esetleges félreértések elkerülése végett mellékesen meg szeretnénk jegyezni, hogy Pannekoek a fejtegetéseit *kizárólag* Nyugat-Európa, különösen Németország és Franciaország történetéből vett példákkal illusztrálja, s *egyáltalán nem* tartja szem előtt Oroszországot. Ha néha mégis úgy tűnik, minthа Oroszországra célozna, ez csak azért van, mert azok a főbb tendenciák, melyek a marxista taktikától való elhajlásokat előidézik, nálunk is fellelhetők, habár a kultúra, az életmód, a történelmi és gazdasági viszonyok tekintetében óriási különbség van Oroszország és a Nyugat között.

Végül, egyik rendkívül fontos oka a munkásmozgalom résztvevői közötti nézeteltéréseknek az uralkodó osztályok, és különösen a burzsoázia taktikájában végbemenő változások. Ha a burzsoázia taktikája mindig egyforma, vagy legalábbis egynemű lenne, — a munkásosztály hamar megtanulna ugyanolyan egyforma vagy egynemű taktikával felelni rá. A valóságban a burzsoázia minden országban elkerülhetetlenül a kormányzás két rendszerét, az érdekeiért vívott harcnak és uralma védelmének két módszerét dolgozza ki, s ez a két módszer hol felváltja egymást, hol pedig különféle kombinációkban összefonódik egymással. Az egyik ilyen módszer az erőszak, minden engedmény megtagadása a munkásmozgalomtól, minden régi és elavult intézmény támogatása, minden reform kérlelhetetlen elvetése. Ez a lényege a konzervatív politikának, amely Nyugat-Európában egyre kevésbé tekinthető a földbirtokos osztályok politikájának, és mindinkább az általános burzsoá politika egyik válfajává válik. A másik módszer a „liberalizmus", a politikai jogok fejlesztése, a reformok, az engedmények stb. irányában tett lépések.

A burzsoázia nem egyesek gonosz szándékai és nem véletlenek folytán váltogatja a két módszert, hanem a saját helyzetében rejlő gyökeres ellentmondások következtében. Egy normális kapitalista társadalom nem fej-

lődhet sikeresen, ha nincsen stabilizálódott képviseleti rendszere, ha a lakosság, amelyre okvetlenül viszonylag nagy „kulturális" igények jellemzők, nem rendelkezik bizonyos politikai jogokkal. A kultúra bizonyos minimumára való igény magára a kapitalista termelési módra és fejlett technikájára, bonyolultságára, rugalmasságára, mozgékonyságára, a világpiacon gyorsan fejlődő konkurrenciára stb. vezethető vissza. Ezért a burzsoázia taktikai ingadozásai, az erőszak rendszeréről a látszatengedmények rendszerére való áttérések jellemzőek valamennyi európai ország utolsó ötven esztendejének történetére, de a különböző országok bizonyos periódusokban főleg az egyik vagy a másik módszer alkalmazását fejlesztik. Például Anglia a XIX. század hatvanas, hetvenes éveiben a „liberális" burzsoá politika klasszikus hazája volt, Németország a hetvenes és nyolcvanas években az erőszak módszerét alkalmazta stb.

Amikor Németországban ez a módszer uralkodott, ennek az egyik burzsoá kormányzási rendszernek egyoldalú visszhangja az volt, hogy erősödött a munkásmozgalomban az anarcho-szindikalizmus, vagy amint akkor nevezték, az anarchizmus (a „fiatalok" a kilencvenes évek elején[107], Johann Most a nyolcvanas évek elején[108]). Amikor 1890-ben bekövetkezett a fordulat az „engedmények" felé, ez a fordulat, mint mindig, még veszedelmesebbnek bizonyult a munkásmozgalomra nézve, mert a burzsoá „reformerségnek" éppoly egyoldalú visszhangját keltette: az opportunizmust a munkásmozgalomban. „A burzsoázia liberális politikájának pozitív, reális célja — mondja Pannekoek — az, hogy félrevezesse a munkásokat, megbontsa soraikat, s az erőtlen, mindig erőtlen és kérész életű látszatreformerség erőtlen függelékévé tegye politikájukat."

A „liberális" politika segítségével, amely Pannekoek találó megjegyzése szerint a „ravaszabb" politika, a burzsoázia bizonyos időre gyakran eléri célját. A munkások egy része, képviselőik egy része olykor felül az ilyen látszatengedményeknek. A revizionisták „elavultnak" nyilvánítják az osztályharcról szóló tanítást, vagy olyan politikához folyamodnak, amellyel a gyakorlatban lemon-

danak az osztályharcról. A polgári taktika cikcakkjai folytán erősödik a munkásmozgalomban a revizionizmus, és olykor annyira kiéleződnek benne a nézeteltérések, hogy szakadásra kerül sor.

Az említett okok mind taktikai nézeteltéréseket idéznek elő a munkásmozgalomban, a proletárok soraiban. De nincs és nem is lehet kínai fal a proletariátus és a vele érintkező kispolgári rétegek között, ideértve a parasztságot is. Érthető, hogy amikor egyes személyek, csoportok és rétegek a kispolgárság soraiból a proletariátus soraiba kerülnek át, ez szükségképpen ingadozásokat idéz elő a proletariátus taktikájában.

A különböző országok munkásmozgalmának tapasztalatai hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyakorlat konkrét kérdései alapján tisztázzuk a marxista taktika lényegét, hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalabb országok világosabban felismerjék a marxizmustól való elhajlások igazi osztályjelentőségét, és sikeresebben harcoljanak az ilyen elhajlások ellen.

„Zvezda" 1. sz.
1910 december 16.
Aláírás: V. I l j i n.

TOLSZTOJ ÉS A PROLETÁRHARC

Tolsztoj hatalmas erővel és nyíltsággal ostorozta az uralkodó osztályokat, igen szemléletes módon leleplezte, milyen hazugok mindazok az intézmények, amelyek segítségével a mai társadalom fenntartja magát: az egyház, a bíróság, a militarizmus, a „törvényes" házasság, a polgári tudomány. De tanítása szöges ellentétben áll a jelenlegi rend sírásójának, a proletariátusnak életével, munkájával és harcával. Kinek az álláspontja tükröződött hát Lev Tolsztoj tanításában? Az ő ajkával az orosz népnek az a sokmilliós tömege szólalt meg, amely *már* gyűlöli a mai élet urait, de *még* nem jutott odáig, hogy tudatosan, következetesen, a végsőkig, engesztelhetetlenül harcoljon ellenük.

A nagy orosz forradalom története és kimenetele megmutatta, hogy éppen ilyen volt az a tömeg, amely az öntudatos, szocialista proletariátus és a régi kormányzatnak az elszánt védelmezői *között* állott. Ez a tömeg — elsősorban a parasztság — a forradalomban megmutatta, mennyire gyűlöli a régit, milyen fájóan érzi a mai rendszer minden terhét, mily nagy benne az ösztönös törekvés arra, hogy megszabaduljon ezektől a terhektől és jobb élethez jusson.

De ez a tömeg azt is megmutatta a forradalomban, hogy gyűlöletében nem eléggé tudatos, hogy harcában nem következetes, hogy a jobb élet keresésében szűk korlátok közé van szorítva.

A mélyről háborgó nagy néptenger tükröződött Tolsztoj tanításában minden gyöngeségével és minden erős oldalával együtt.

Lev Tolsztoj szépirodalmi műveinek tanulmányozásával az orosz munkásosztály jobban megismeri ellenségeit, Tolsztoj *tanításának* megismerésével pedig az egész orosz nép szükségképpen megérti, hogy miben állt saját gyengesége, amely miatt nem tudta végigvinni felszabadítását. Ezt meg kell értenie, hogy tovább mehessen.

S éppen ezt a továbbhaladást akadályozzák mindazok, akik Tolsztojt „egyetemes lelkiismeretnek", „az élet tanítójának" nyilvánítják. Ez hazugság, amelyet tudatosan terjesztenek a liberálisok, akik szeretnék felhasználni Tolsztoj tanításának forradalomellenes oldalát. Amit Tolsztojról, mint „az élet tanítójáról" hazudnak, azt a liberálisok nyomán egyes hajdani szociáldemokraták is szajkózzák.

Az orosz nép csak akkor vívhatja ki felszabadulását, ha megérti, hogy nem Tolsztojtól kell tanulnia egy jobb életért harcolni, hanem attól az osztálytól, amelynek jelentőségét Tolsztoj nem értette meg, s amely egyes-egyedül képes megdönteni a Tolsztojnak gyűlöletes régi világot, — vagyis a proletariátustól.

„Rabocsaja Gazeta" 2. sz.
1910 december 18 (31).

A TÜNTETÉSEK KEZDETE

Oroszországban az 1905-től 1907-ig tartó forradalom három éve után három évig, 1908-tól 1910-ig tartott az ellenforradalom, három évig volt feketeszázas duma, tombolt az erőszak és dívott a jogfosztottság, három évig szorították vissza a tőkések a munkásokat, három évig szedegették el azokat a vívmányokat, amelyeket a munkások kiharcoltak. A cári önkényuralom, amelyet 1905-ben megrendítettek, de nem semmisítettek meg, összeszedte erejét, a III. dumában egyesült a földbirtokosokkal és a tőkésekkel, és ismét bevezette Oroszországban a régi rendszert. Ettől fogva a tőkések még jobban elnyomták a munkásokat, a városokban, és különösen a falvakban még inkább dúlt a törvénytelenség és a hivatalnokok önkénye, még kegyetlenebbül számoltak le a szabadság harcosaival, még gyakoribbak lettek a halálbüntetések. A cári kormány, a földesurak és a tőkések a forradalomért vadul *bosszút* álltak a forradalmi osztályokon, és elsősorban a proletariátuson, — mintha siettek volna kihasználni a tömegharcban beállott szünetet ellenségeik megsemmisítésére.

Van azonban olyan ellenség, amelyet néhány ütközetben le lehet verni, amelyet egy időre el lehet nyomni, de *nem lehet* megsemmisíteni. A forradalom teljes győzelme teljesen lehetséges, s ez a győzelem végérvényesen megsemmisítené a cári monarchiát, elsöpörné a föld színéről a feudális földesurakat, minden földjüket megváltás nélkül átadná a parasztoknak, és a hivatalnok-kormányzatot demokratikus önkormányzattal és politikai szabadsággal váltaná fel. Az ilyen átalakulások nemcsak lehetségesek,

ezek a XX. században minden országban *szükségszerűek*, sőt, többé vagy kevésbé teljes mértékben, többé vagy kevésbé hosszú és szívós harc árán már végre is hajtották ezeket *valamennyi* európai államban.

A reakció *semmiféle* győzelme, még a legteljesebb győzelme sem, az ellenforradalomnak *semmiféle* diadala *nem képes* megsemmisíteni a cári önkényuralom ellenségeit, a földesúri és tőkés elnyomás ellenségeit, mert ez az ellenség: a munkások milliói, akik a városokban, a nagy gyárakban, a vasútnál egyre jobban tömörülnek. Ez az ellenség: a tönkremenő parasztság, amely még sokkal nehezebben él ma, amikor a kerületi elöljárók összefognak a gazdag parasztokkal, hogy *törvényesen* rabolhassanak, hogy a földesúri duma *hozzájárulásával* valamennyi földesúri és katonai hatóság *védelme alatt* elvehessék a paraszti földeket. Az olyan ellenséget, mint a munkásosztály, mint a szegényparasztság, nem lehet megsemmisíteni.

És most, az ellenforradalom legféktelenebb tombolásának három esztendeje után azt látjuk, hogy a leginkább leigázott, elnyomott, megfélemlített, mindenféle üldözésekkel megrémített *néptömegek* ismét felemelik fejüket, ismét ébredeznek és harcra kelnek. A kivégzések, az üldözések, a kegyetlen leszámolások három esztendeje alatt az önkényuralom „ellenségei" közül tízezreket megsemmisítettek, százezreket börtönbe zártak és száműztek, további száz- meg százezreket megfélemlítettek. De a milliók és tízmilliók már nem azok, amik a forradalom előtt voltak. Ezek a milliók Oroszország történetében még *soha* nem kaptak ilyen tanulságos és szemléletes leckét, még *soha* nem éltek át ilyen nyílt osztályharcot. Hogy ezeknek a millióknak és tízmillióknak a mélyében újabb csendes erjedés indult meg, ez látható az idei nyári sztrájkokból és a nemrég lezajlott tüntetésekből.

Oroszországban a munkássztrájkok a forradalom előkészítésének idején is, meg magának a forradalomnak az idején is a legelterjedtebb harci eszközei voltak a proletariátusnak, ennek az élenjáró osztálynak, amely a mai társadalom egyetlen következetesen forradalmi osztálya. A gazdasági és a politikai sztrájkok, melyek hol felváltották egymást, hol pedig megbonthatatlan egésszé

fonódtak össze, tömörítették a munkástömegeket a tőkések osztálya és az önkényuralmi kormány ellen, erjedést vittek az egész társadalomba, és harcba lendítették a parasztságot.

Amikor 1895-ben megkezdődtek a szakadatlan tömegsztrájkok, ezzel kezdetét vette a népi forradalom előkészítésének szakasza. Amikor 1905 januárjában egyetlen hónap alatt a sztrájkolók száma meghaladta a 400 000 főt, ezzel kezdetét vette maga a forradalom. A forradalomnak mind a három éve alatt a sztrájkolók száma, bár fokozatosan csökkent (1905-ben csaknem 3 millió, 1906-ban 1 millió, 1907-ben $^3/_4$ millió), oly nagy volt, mint még soha a világ egyetlen országában sem.

Amikor 1908-ban a sztrájkolók száma hirtelen lecsökkent (176 000-re), és 1909-ben még tovább csökkent (64 000-re), ezzel véget ért az első forradalom, helyesebben a forradalom első szakasza.

És lám, az idén nyáron ismét megkezdődött a fellendülés. A gazdasági sztrájkok résztvevőinek száma *növekszik*, mégpedig igen erősen. A feketeszázas reakció *osztatlan* uralmának szakasza véget ért. Megkezdődik az új fellendülés szakasza. A proletariátus, amely 1905-től 1909-ig — ha nagy megszakításokkal is — *visszavonult*, most összeszedi erejét, és kezd *támadásba* átmenni. Az ipar egyes ágaiban tapasztalható felélénkülés máris a proletárharc felélénkülésére vezet.

A proletariátus elkezdte. A lakosság más — polgári — demokratikus osztályai és rétegei folytatják. Az I. duma mérsékelt liberális, a demokráciától távol álló elnökének, Muromcevnek a halálával megkezdődnek az első félénk tüntetések. Lev Tolsztoj halálával — hosszú szünet után először — *utcai tüntetések* kezdődnek, amelyekben legfőképpen a diákok, de részben a munkások is részt vesznek. Az a tény, hogy Tolsztoj temetése napján számos gyár leállt, a tüntető sztrájkok kezdetét jelzi, ha mégoly szerény kezdetét is.

A vadállati kegyetlenség, amellyel a cári fegyőrök Vologdában és Zerentujban hősies forradalmi harcukért üldözött és bebörtönzött elvtársainkat kínozták, a legutóbbi időben még jobban fokozta a diákok forrongását.

Oroszország-szerte összejöveteleket és gyűléseket tartanak, a rendőrség erőszakkal behatol az egyetemekre, ütlegeli a hallgatókat, letartóztatja őket, üldözi az újságokat, ha a legkisebb mértékben is meg merik mondani az igazságot a zavargásokról, s mindezzel csak fokozza a zavargásokat.

A proletariátus elkezdte. A demokratikus ifjúság folytatja. Az orosz nép új harcra kél, újabb forradalom felé halad.

A harc első lépései ismét megmutatták, hogy élnek azok az erők, amelyek 1905-ben megingatták a cári hatalmat, és amelyek meg fogják dönteni ebben a közeledő forradalomban. A harc első lépései ismét megmutatták, milyen jelentősége van a *tömeg*mozgalomnak. Semmiféle üldözés, semmiféle megtorlás nem tartóztathatja fel a mozgalmat, ha a *tömegek* egyszer felkeltek, ha a milliók egyszer megmozdultak. Az üldözések csak felszítják a harcot, újabb és újabb harcosokat vonnak be ebbe a harcba. A terroristák semmiféle merénylete nem segít az elnyomott tömegeken, és nincs olyan erő a földön, amely feltartóztatná a tömegeket, amikor lendületbe jönnek.

Most megindult a fellendülés. Lehetséges, hogy ez gyors iramot vesz, — lehetséges, hogy lassan és megszakításokkal megy végbe, de mindenképpen forradalomra vezet. Az orosz proletariátus 1905-ben az élen járt. Visszaemlékezve erre a dicső múltra, most minden erejét meg kell feszítenie, hogy helyreállítsa, megerősítse, fejlessze szervezetét, pártját, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot. Pártunk most nehéz napokat él át, de legyőzhetetlen, mint ahogy legyőzhetetlen a proletariátus.

Munkára hát, elvtársak! Lássatok hozzá mindenütt a szervezetek felépítéséhez, a szociáldemokrata munkáspártsejtek megszervezéséhez és megszilárdításához, a gazdasági és politikai agitáció kifejlesztéséhez. Az első orosz forradalomban a proletariátus megtanította a néptömegeket harcolni a szabadságért, a második forradalomban győzelemre kell vinnie őket!

„Rabocsaja Gazeta" 2. sz.
1910 december 18 (31).

MI TÖRTÉNIK FALUN?

Az újságokban vita folyik Jermolov volt földművelésügyi miniszternek „az oroszországi gyújtogatási járvánnyal“ foglalkozó könyve körül. A liberális sajtó megállapította, hogy a gyújtogatások a forradalom után a falun nem hagytak alább, hanem fokozódtak. A reakciós újságok felkapták Jermolov vészkiáltásait és jajveszékeléseit a „gyújtogatók büntetlenségéről“, a „falusi terrorról“ stb. A gyújtogatások száma a falun rendkívüli mértékben megnőtt: Tambov kormányzóságban például 1904-től 1907-ig a *kétszeresére*, Orel kormányzóságban *két és félszeresére*, Voronyezs kormányzóságban *háromszorosára*. „A valamelyest tehetősebb parasztok“ — írja a kormány előtt hajbókoló „Novoje Vremja“ — „szeretnének tanyára menni, próbálnak új gazdálkodási módot meghonosítani, de mintha ellenséges földön volnának, partizánostrom alatt tartják őket az elvadult falusi betyárok. Gyújtogatás és üldözés, üldözés és gyújtogatás,— «hagyj fel minden reménnyel és fuss, amerre látsz».“

Kellemetlen beismerésre kényszerültek a cári kormány hívei ! Számunkra, szociáldemokraták számára nem érdektelenek ezek az új adatok, mert újra meg újra bebizonyítják, mennyire hazug a kormányunk, és milyen szánalmasan erőtlen a liberális politika.

Az 1905-ös forradalom világosan megmutatta, hogy a történelem az orosz falu régi rendjét visszavonhatatlanul pusztulásra ítélte. Nincs olyan erő a világon, amely meg tudná szilárdítani ezt a rendet. Hogyan kell ezt a rendet átalakitani? Erre a kérdésre a paraszti tömegek 1905-ös felkeléseikkel válaszoltak, válaszoltak rá az I.

és a II. dumába küldött képviselőik útján. A földesúri földeket ellenszolgáltatás nélkül el kell venni a földesuraktól. Amikor 30 000 földesúrnak (Romanov Miklóssal az élen) *70 millió* gyeszjatyina földje van, 10 millió parasztgazdaságnak pedig majdnem ugyanannyi, csakis szolgaság, reménytelen nyomor, elszegényedés és pangás lehet az egész nemzetgazdaságban. És a szociáldemokrata munkáspárt forradalmi harcba hívta a parasztokat. Egész Oroszország munkásai 1905-ös tömegsztrájkjaikkal egyesítették és irányították a parasztság harcát. A liberálisoknak az a terve, hogy „igazságos becslésen alapuló megváltás" alapján „kibékítsék" a parasztokat a földesurakkal, csupán üres, szánalmas, áruló kibúvó volt.

Hogyan akarja átalakítani a falu régi rendjét a sztolipini kormány? Meg akarja gyorsítani a parasztok teljes elszegényedését, meg akarja őrizni a földesúri földeket, segíteni akar a maroknyi gazdag parasztnak abban, hogy „tanyára mehessen", s minél több földközösségi földet elpereljen. A kormány megértette, hogy a parasztság egész tömege ellene van, s igyekszik a gazdag parasztokban szövetségeseket találni.

Hogy meg lehessen valósítani a kormány „reformját", ehhez „20 nyugodt évre" van szükség, mondta egyszer maga Sztolipin. „Nyugodt" szerinte akkor az idő, amikor a parasztok alázatosan engedelmeskednek, amikor nincs harc az erőszak ellen. Márpedig a kerületi elöljárók és más hatóságok erőszaka nélkül, szüntelen erőszak nélkül, *tízmilliók* ellen elkövetett erőszak nélkül, önállóságuk legkisebb megnyilvánulásának elfojtása nélkül a sztolipini „reformot" nem lehet végrehajtani. Sztolipin nemhogy 20, hanem három „nyugodt" évet sem teremtett, és nem is tud teremteni — ez az a kellemetlen igazság, amelyet a volt miniszternek a falusi gyújtogatásokról szóló könyve a cári lakájok emlékezetébe idézett.

A parasztok számára nincs, és nem is lehet más kivezető út a kétségbeejtő nélkülözésnek, a nyomornak, az éhhalálnak ebből az állapotából, amelybe a kormány sodorta őket, mint a proletariátussal együtt a cári hatalom megdöntéséért vívott tömegharc. A proletariátus erőinek felkészítése erre a harcra, a proletár szervezetek létre-

hozása, fejlesztése és megszilárdítása, — ez az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt soron levő feladata.

„Rabocsaja Gazeta" 2. sz.
1910 december 18 (31).

IVAN VASZILJEVICS BABUSKIN

(NEKROLÓG)

Olyan átkozott viszonyok között élünk, hogy ilyesmi is lehetséges: nyomtalanul eltűnik egy kiváló pártmunkás, a párt büszkesége, egy elvtárs, aki egész életét önfeláldozóan a munkások ügyének szentelte. S legközelebbi hozzátartozói: felesége és anyja, legközelebbi elvtársai évekig nem tudják, mi történt vele: kényszermunkán sínylődik-e valahol, vagy elpusztult valamelyik börtönben, vagy hősi halált halt az ellenség ellen vívott harcban. Így voltunk Ivan Vaszilјeviccsel, akit Rennenkampf agyonlövetett. Csak nemrégiben értesültünk haláláról.

Ivan Vaszilјevics neve nem csak a szociáldemokratáknak kedves, nem csak ők gondolnak rá meleg szeretettel. Akik ismerték, mind szerették és tisztelték energiájáért, frázisoktól mentes nyílt beszédéért, mély, elvhű forradalmiságáért és lelkes odaadásáért. 1895-ben mint pétervári munkás, más öntudatos elvtársak egy csoportjával együtt, energikusan munkálkodik a Névai Sorompón túl a Szemjannyikov Gyár, az Alekszandrovszki Gyár és az Üveggyár munkásai között, tanulóköröket alakít, könyvtárakat létesít és maga is állandóan szenvedélyesen képezi magát.

Minden gondolata az, hogy hogyan terjeszthetné ki a munkát. Tevékenyen részt vesz a Szemjannyikov Gyár munkásaihoz intézett, 1894 őszén Szentpétervárott megjelent *első agitációs röpirat* megszerkesztésében, s maga is terjeszti a röpiratot. Amikor Szentpétervárott megalakul a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására", Ivan Vaszilјevics egyik legtevékenyebb tagjává válik,

és egészen letartóztatásáig dolgozik a szövetségben. Régi elvtársai, az „Iszkra“ alapítói, akikkel Pétervárott együtt dolgozott, vele együtt beszélték meg a szociáldemokrata párt egyesítését és erősítését szolgáló külföldi politikai lap alapításának gondolatát, s ő lelkesen támogatta ezt a gondolatot. Amíg Ivan Vasziljevics szabadlábon volt, az „Iszkra“ nem szenvedett hiányt igazi munkáslevelekben. Nézzük meg az „Iszkra“ első húsz számát, azt a sok levelet Sujából, Ivanovo-Voznyeszenszkből, Orehovo-Zujevóból és Közép-Oroszország más helyeiről: csaknem valamennyi átment Ivan Vasziljevics kezén, aki igyekezett minél szorosabb kapcsolatot létesíteni az „Iszkra“ és a munkások között. Ivan Vasziljevics az „Iszkra“ legbuzgóbb levelezője és lelkes híve volt. Közép-Oroszországból Babuskin a Délvidékre, Jekatyerinoszlavba költözik, ott letartóztatják és az alekszandrovszki börtönbe zárják. Alekszandrovszkban egy elvtárssal együtt átfűrészelik az ablak rácsát s megszöknek. Egyetlen idegen nyelvet sem tud, mégis eljut Londonba, ahol abban az időben az „Iszkra“ szerkesztősége volt. Sok mindent megtárgyaltunk, sok kérdést megvitattunk együtt. Ivan Vasziljevicsnek azonban nem sikerült részt vennie a második pártkongresszuson... a börtön és a száműzetés hosszú időre kidöntötte a csatasorból. Az emelkedő forradalmi hullám új funkcionáriusokat, új pártembereket hozott felszínre, Babuskin pedig abban az időben a pártélettől elszakítva, a távoli Északon, Verholenszkben élt. De nem vesztegette feleslegesen idejét, tanult, készült a harcra, foglalkozott a munkásokkal, akikkel együtt száműzetésben volt, öntudatos szociáldemokratákká, bolsevikokká nevelte őket. 1905-ben amnesztiát hirdettek, és Babuskin visszaindult Oroszországba. Ebben az időben azonban Szibériában is dúlt a harc, ott is szükség volt olyan emberekre, mint Babuskin. Belépett az irkutszki pártbizottságba, és belevetette magát a munkába. Gyűléseken szólalt fel, szociáldemokrata agitációt folytatott és szervezte a felkelést. Amikor Babuskin öt elvtárssal — nevüket sohasem tudtuk meg — külön vasúti kocsiban egy nagy fegyverszállítmányt vitt Csitába, Rennenkampf büntető különítménye rajtaütött a vonaton, és mind a hatukat, bírói

eljárás nélkül, azonnal agyonlőtték egy sebtében ásott közös sír szélén. Hősökként haltak meg. Halálukról szemtanú katonák és a vonat vasutasai számoltak be. Babuskin áldozatul esett a cári pribékek vadállati bosszújának, de utolsó perceiben is tudta, hogy az az ügy, amelynek egész életét szentelte, nem bukik el, tudta, hogy sok tízezer, sok százezer, sok millió kéz fog dolgozni ezért az ügyért, hogy más munkás elvtársak is meg fognak halni érte, s hogy harcolni fognak mindaddig, amíg nem győznek...

* *
*

Vannak, akik azt híresztelik, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt „értelmiségi" párt, hogy a munkások elszakadtak tőle, hogy az oroszországi munkások — szociáldemokraták szociáldemokrácia nélkül, hogy így volt ez különösen a forradalom előtt és nagymértékben a forradalom alatt is. A liberálisok terjesztik ezt a hazugságot, mert gyűlölik a tömegek forradalmi harcát, amelyet 1905-ben az OSzDMP vezetett, a szocialisták közül pedig egyesek oktalanságból vagy könnyelműségből átveszik ezt a hazug elméletet. Ivan Vasziljevics Babuskin élettörténete, ennek az *iszkrás munkásnak* tízesztendős szociáldemokrata tevékenysége ékesszóló cáfolat a liberálisok hazugságára. I. V. Babuskin azok közé az élenjáró munkások közé tartozik, akik *tíz évvel* a forradalom előtt hozzákezdtek a szociáldemokrata *munkás*párt megteremtéséhez. Ha *ilyen* élharcosok a proletár tömegek között nem végeztek volna fáradhatatlan, hősies, kitartó munkát, az OSzDMP nemhogy tíz évig, hanem még tíz hónapig sem maradt volna fenn. Csak az *ilyen* élharcosok tevékenységének, csak az ő támogatásuknak köszönhető, hogy az OSzDMP 1905-ig olyan párttá nőtt, amely a nagyszerű októberi és decemberi napokban *elválaszthatatlanul egybeforrt* a proletariátussal, s amely nemcsak a II. duma, hanem a III., feketeszázas duma *munkásképviselői* révén is megőrizte ezt a kapcsolatát.

A liberálisok (a kadetok) népi hőssé akarják avatni Sz. I. Muromcevet, az I. duma nemrégiben elhúnyt elnö-

két. Mi, szociáldemokraták nem szalaszthatjuk el az alkalmat, hogy ne fejezzük ki megvetésünket és gyűlöletünket a cári kormánnyal szemben, amely még az olyan mérsékelt és jámbor hivatalnokokat is üldözte, mint Muromcev. Muromcev mindössze liberális hivatalnok volt. Még demokrata sem volt. Félt a tömegek forradalmi harcától. Nem ettől a harctól várta Oroszország szabadságát, hanem a cári önkényuralom jóakaratától, az orosz népnek ezzel a legádázabb és legkönyörtelenebb ellenségével való *megegyezésétől*. Az ilyen embereket nevetséges az orosz forradalom népi hőseinek tekinteni.

De vannak az orosz forradalomnak népi hősei. Ezek a Babuskinhoz hasonló emberek. Ezek azok az emberek, akik nem egy vagy két évvel, hanem egy teljes évtizeddel a forradalom előtt a munkásosztály felszabadulásáért folyó harcnak szentelték egész életüket. Ezek azok az emberek, akik nem forgácsolták szét erejüket haszontalan egyéni terrorcselekményekre, hanem állhatatosan, fáradhatatlanul dolgoztak a proletár tömegek soraiban, segítették *azok* tudatának, szervezetének, forradalmi öntevékenységének fejlődését. Ezek azok az emberek, akik a cári önkényuralom elleni fegyveres tömegharc élére álltak, amikor kirobbant a válság, amikor kitört a forradalom, amikor milliók és milliók megmozdultak. Mindazt, amit a cári önkényuralomtól kiharcoltunk, *kizárólag* a tömegeknek a harcával vívtuk ki, amelyeket olyan emberek vezettek, mint Babuskin.

Ilyen emberek nélkül az orosz nép örökre rabszolgák népe, jobbágyok népe maradt volna. Ilyen emberekkel az orosz nép kivívja magának a teljes felszabadulást minden kizsákmányolás alól.

Az 1905-ös decemberi felkelés ötödik évfordulója is elmúlt már. Ünnepeljük meg ezt az évfordulót úgy, hogy megemlékezünk az ellenség ellen vívott harcban elesett élenjáró munkásokról. Azzal a kéréssel fordulunk a munkás elvtársakhoz, hogy gyűjtsenek s küldjenek be emlékezéseket az akkori harcokról és kiegészítő adatokat Babuskinról és az 1905-ös felkelésben elesett más szociáldemokrata munkásokról. Brosúrában ki akarjuk adni ilyen munkások életrajzát. Ez a brosúra lesz a legjobb válasz min-

den kishitűnek és az Oroszországi Szociáldemokrata munkáspárt minden lekicsinylőjének. Ez a brosúra lesz a legjobb olvasmány az ifjúmunkások számára, akik megtanulják majd belőle, hogyan kell élnie és cselekednie minden öntudatos munkásnak.

„Rabocsaja Gazeta" 2. sz.
1910 december 18 (31).

A KÖZPONTI BIZOTTSÁGNAK

Beadványunkkal[109] kapcsolatban hazug hírek keringenek (amelyeket goloszos likvidátorok szántszándékkal terjesztenek), ezért kötelességünknek tartjuk, hogy ezekkel szemben röviden kifejtsük a dolog lényegét és saját nézeteinket.

Formailag az a helyzet, hogy az 1910 januári plénumon létrejött egy *megállapodás* a frakció és a párt között. A megállapodás szerint frakciónk kötelezte magát arra, hogy feloszlik, *h a* a többi frakció is feloszlik. A feltételt nem tartották be. *Mi ismét feljogosítva érezzük magunkat arra, hogy harcoljunk* a liberálisok és az anarchisták ellen, akiket a „békítgetők" vezére, Trockij bujtogat. A pénz nálunk *másodrendű* kérdés, jóllehet természetesen nincsen szándékunkban a *frakció* pénzét átadni a likvidátorok + az anarchisták + Trockij blokkjának, s egyáltalában nem mondunk le arról a jogunkról, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia előtt leleplezzük ezt a blokkot és a blokk pénzügyi „alapjait" (a vperjodisták hírhedt „fondjait", amelyeket Trockij és a goloszosok óvnak a leleplezéstől) *stb.**

Ami a dolog lényegét illeti, *elhárítjuk magunkról a felelősséget* azért, hogy a „békítgető" (vagyis a liberális golo-

* A frakció képviseletének jogát plénumbeli *hatos csoportunk* kapta meg. A hatból *négy* szavazatunk van: három Párizsban és egy Meskovszkij (írásbeli) megbízásából. Ha Meskovszkij esetleg lemond, *kikérjük a véleményét* a Központi Bizottság *Londonban megválasztott* többi bolsevik tagjának és póttagjának, s kikérjük a véleményét azoknak a bolsevikoknak is, akik befolyásos munkát végeznek.

szosok és az anarchista vperjodisták iránt elnéző) politika *közreműködik* a párt bomlasztásában. *Már* a Központi Lap *12. száma előtt* hivatalosan és nyíltan figyelmeztettük a pártot, amikor *„A likvidátorok «Hangja» a párt ellen"* című röpiratban* kijelentettük, hogy összeesküvés készül a párt ellen.

Ha egyesek túlzásnak tekintették is ezeket a szavakat, az események teljesen, szóról szóra bennünket igazoltak. A liberális likvidátorok a párt keretein *kívül* megerősödtek, frakciót alakítottak, mely mindenben szembefordult a szociáldemokráciával („Nasa Zarja", „Vozrozsgyenyije", „Gyelo Zsiznyi"), és *kész* a IV. duma választásain meghiúsítani a párt ügyét. A goloszosok, azáltal, hogy a központi intézményekben *rontották és akadályozták* a munkát, *segítették* Potreszov urékat és társaikat a párt bomlasztásában. A Központi Bizottság Külföldi Irodája — az egyetlen állandó gyakorlati szerv — a *likvidátorok* kezébe került, részben a Bund és a lettek tehetetlensége folytán, részben azért, mert e nemzetiségi szervezetek likvidátor elemei közvetlen segítséget nyújtottak a goloszosoknak. A Központi Bizottság Külföldi Irodája semmit sem tett a külföldi *pártigenlő* elemek egyesítése érdekében, semmivel sem támogatta a goloszosok és a vperjodisták elleni harcot, sőt *leplezte* az anarchisták pártellenes „fondjait" és a liberálisok pártellenes lépéseit.

A vperjodisták Trockij és a „Golosz" „békítgető" támogatásával frakcióvá tömörültek, amelynek saját szállító apparátusa és *megbízott-hálózata* van, s amelynek az 1910 januári plénum után *megsokszorozódott* az ereje.

Az, aminek a körvonalai már a plénumon is világosan kirajzolódtak (például az anarchista iskola védelme Trockij + a goloszosok által), teljesen kifejlődött. A liberálisok és az anarchisták blokkja a békítgetők segítségével szemérmetlenül rombolja a párt maradványait kívülről, és segíti bomlasztani a pártot belülről. A goloszosoknak és a trockistáknak a központi szervekbe való „bevonása" körüli formalitásokkal űzött játék végképp kimeríti az amúgy is meggyengült pártigenlő elemeket.

* Lásd ebben a kötetben 156—165. old. — *Szerk.*

Elhárítjuk magunkról a felelősséget ezért a játékért, s a magunk részéről *nem törődve vele* követjük a plehanovistákkal való közeledés és a blokk elleni *kíméletlen* harc *pártos* vonalát. Magától értetődik, hogy *minden erőnkből* támogatni fogjuk a Központi Bizottság *minden* lépését, ha sikerül Oroszországban összeülnie, Oroszországban helyreállítania a központi apparátust, külföldön megteremtenie (a Központi Bizottság likvidátor Külföldi Irodája helyett) a párt szervezeti bázisát és *megkezdenie a munkát* a liberálisok és az anarchisták ellen.

Befejezésül egy-két szót a *szakadásról*, amellyel a „békítgetők" fenyegetődznek. A szakadás *de facto** máris teljes, mivel a potreszovisták és a vperjodisták *teljesen* elszakadtak, és *senki* sem tudja már őket visszatéríteni a párt *vonalához*. Ha a Központi Bizottság határozottan elítéli majd őket mint liberálisokat és anarchistákat, *de jure*** nem lesz szakadás, mert nem tudják majd megvédeni *saját* vonalukat. Ha a központi szervek abbahagyják Potreszov liberális lakájainak (a goloszosoknak) és a vperjodistáknak a „bevonásával" űzött játékot, akkor *de jure* nem lesz szakadás, és a munkások végleg elfordulnak a vperjodistáktól is, a potreszovistáktól is. Minden *más* politika elnyújtja a szakadást, mert felbátorítja a potreszovistákat és a vperjodistákat. Ami bennünket illet, mi, *a bolsevik áramlat meghatalmazott képviselői*, akiknek a vezető szerepét az 1910 januári plénum is elismerte, a legteljesebben távol tartjuk magunkat ettől a „más" politikától.

A bolsevik áramlat képviselői, akik a plénumon a Központi Bizottsággal kötött megállapodást aláírták, és akiknek (Meskovszkij megbízása folytán) teljhatalmuk van a megállapodás felbontására.

A megírás ideje: 1910 december.
Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 1933.

---

* — ténylegesen. — *Szerk.*
** — jogilag. — *Szerk.*

A „FENNTARTÁS" HŐSEI[110]

Potreszov úr és társai folyóiratának, a „Nasa Zarjá"-nak most érkezett tizedik száma Lev Tolsztoj értékelésében a gondatlanság vagy helyesebben: elvtelenség olyan meglepő példáit mutatja, hogy ezekkel, ha csak röviden is, haladéktalanul foglalkoznunk kell.

Itt van a Potreszov-féle had új harcosának, V. Bazarovnak a cikke. A szerkesztőség nem ért egyet e cikk „egyes megállapításaival", de természetesen nem mondja meg, melyek ezek. Hiszen így sokkal könnyebb leplezni a zűrzavart! Ami minket illet, nehezen tudnánk olyan megállapítást találni ebben a cikkben, amelyen ne háborodna fel mindenki, aki csak egy cseppet is becsüli a marxizmust. „Levert és elernyedt értelmiségünk — írja V. Bazarov —, amely holmi alaktalan szellemi és erkölcsi posvánnyá vált, s amely a lelki bomlás legszélső határáig jutott, egységesen elismerte Tolsztojt, az *egész* Tolsztojt, a maga lelkiismeretének." Ez nem igaz. Ez frázis. Értelmiségünk, és különösen a „Nasa Zarja" értelmisége csakugyan nagyon is „elernyedtnek" látszik, de nem tanúsított és nem is tanúsíthatott semmiféle „egységet" Tolsztoj értékelésében, az *egész* Tolsztojt soha nem értékelte és nem is értékelhette helyesen. És éppen az egyetértés hiányát takargatják a „lelkiismeretről" szóló frázissal, amely a végletekig képmutató, teljesen hozzáillik a „*Novoje Vremjá*"-*hoz*. Bazarov nem küzd a „posvány" ellen, hanem mélyíti azt.

Bazarov „szeretne megemlíteni néhány igazságtalanságot (!!) Tolsztojjal szemben, amelyeket általában az orosz értelmiségiek, s különösképpen mi, a különféle irányok-

hoz tartozó radikálisok elkövettünk“. Ebben csak annyi az igazság, hogy Bazarov, Potreszov és társaik „különféle irányokhoz tartozó radikálisok“, akik annyira beleragadtak az általános „posványba“, hogy ugyanakkor, amikor Tolsztoj világnézetének alapvető következetlenségeit és gyengeségeit megbocsáthatatlan módon elhallgatják, kétségbeesve futnak „mindenki“ után, a Tolsztojjal szemben elkövetett „igazságtalanságon“ jajveszékelve. Nem akarnak megrészegedni a „köztünk kiváltképpen elterjedt narkotikumtól, amelyet Tolsztoj «vitadühnek» nevez“, — ezek megint csak olyan szavak, olyan nóták, amelyek kellenek a nyárspolgároknak, akik mérhetetlen megvetéssel elfordulnak a teljes egészében és következetesen védelmezett bármiféle elv körül támadt vitától.

„Tolsztoj fő ereje éppen az, hogy a korabeli művelt emberekre jellemző meghasonlás valamennyi fokán átesve meg tudta találni a szintézist...“ Nem igaz. Éppen a szintézist nem tudta megtalálni, helyesebben: nem találhatta meg Tolsztoj sem világnézetének filozófiai alapjaiban, sem társadalmi-politikai tanításában. „Tolsztoj volt az első (!), aki objektivizálta, vagyis nemcsak a maga, hanem mások számára is megteremtette azt a *tisztán emberi* (a kiemelés mindenütt magától Bazarovtól származik) vallást, amelyről Kant, Feuerbach és a modern kultúra más képviselői csak szubjektíve (!) ábrándozhattak“ stb. stb.

Az efféle beszéd rosszabb a szokásos nyárspolgári fecsegésnél. Ez a „posvány“ álcázása művirágokkal, s csak félrevezeti az embereket. Több mint fél századdal ezelőtt Feuerbach, minthogy világnézetében, amely sok vonatkozásban a német klasszikus filozófia „legújabb vívmánya“ volt, nem tudta „megtalálni a szintézist“, belebonyolódott azokba a „szubjektív ábrándokba“, amelyek negatívumairól a „modern kultúra“ valóban haladó „képviselői“ már régen ítéletet mondtak. Ha már most valaki kijelenti, hogy Tolsztoj „az első, aki objektivizálta“ ezeket a „szubjektív ábrándokat“, akkor azok táborába áll, akik visszafelé haladnak, akkor a nyárspolgárságnak hízeleg, s egy nótát fúj a „Vehi“ híveivel.

„Magától értetődik, hogy a Tolsztoj alapította mozgalomnak (!?) nagy változásokon kell átmennie, ha valóban az a rendeltetése, hogy nagy világtörténelmi szerepet játsszon: a patriarchális-paraszti élet idealizálása, a naturális gazdálkodáshoz való vonzódás és a tolsztojánizmus sok más utópisztikus vonása, melyek manapság előtérbe nyomulnak (!) és így a leglényegesebbeknek látszanak, valójában éppen szubjektív elemek, amelyek nincsenek szükségszerűen összefüggésben a tolsztoji «vallás» alapjával."

Ezek szerint Feuerbach „szubjektív ábrándjait" Tolsztoj „objektivizálta", az ellenben, amit Tolsztoj zseniális szépirodalmi műveiben is, ellentmondásokkal teli tanításában is ábrázolt, vagyis a múlt századi Oroszország gazdasági sajátosságai, amelyeket Bazarov említ, — ezek „éppen szubjektív elemek" tanításában. Ezt nevezik aztán baklövésnek. Hát csakugyan: a „levert és elernyedt értelmiség" (stb., ahogy fent idéztük) számára mi sem kellemesebb, kívánatosabb, kedvesebb, mi sem tartja fenn jobban elernyedtségét, mint Feuerbach Tolsztojtól „objektivizált" „szubjektív ábrándjainak" a felmagasztalása, és a figyelemnek ilyetén való *elterelése* azokról a konkrét történelmi-gazdasági és politikai kérdésekről, amelyek „manapság előtérbe nyomulnak"!

Érthető, hogy Bazarovnak kiváltképpen nem tetszik az az „éles kritika", amelyet a „ne állj ellen a gonosznak" tana váltott ki a „radikális értelmiség körében". Bazarov előtt „világos, hogy itt nem kell passzivitásról és kvietizmusról beszélni". Gondolatát magyarázva Bazarov a „Bolond Ivánról" szóló ismert mesére hivatkozik, és azt javasolja az olvasónak, „képzelje csak el, hogy nem a svábbogarak királya küld katonákat a bolondok ellen, hanem saját észretért parancsolójuk, Iván, és hogy e katonák segítségével, akik ugyancsak a bolondok közül valók, s akik ennek folytán egész lelki alkatukban hozzájuk hasonlók, Iván valami igazságtalan követelések teljesítésére akarja kényszeríteni alattvalóit. Egészen nyilvánvaló, hogy a csaknem fegyvertelen és a hadviseléshez nem értő bolondok nem is álmodhatnak Iván seregeinek fizikai legyőzéséről. A bolondok a legerélyesebb «erőszakos ellenállás» esetén is nem fizikai, hanem csakis morális

hatással győzhetik le Ivánt, vagyis csak az Iván seregében levő katonák úgynevezett «demoralizálásával»“ ... „A bolondok erőszakos ellenállása ugyanarra az eredményre vezet (csak rosszabb formában és nagyobb áldozatokkal), mint az erőszak nélküli ellenállás“ ... „A «ne állj ellen erőszakkal a gonosznak» eszméje vagy általában az eszköz és a cél harmóniája (!!) egyáltalán nem olyan eszme, amely csak a társadalmon kívül álló erkölcsprédikátorok sajátja. Ez az eszme elmaradhatatlan alkotórésze minden kialakult világnézetnek.“

Így vélekedik a Potreszov-féle had új harcosa. Ítéleteit most nem boncolgathatjuk, de első ízben talán elegendő is, ha egyszerűen kiemeljük belőlük a legfontosabbat, és hozzáteszünk négy szót: ez a legtisztább vehizmus.

Még valamit annak a nótának záróakkordjaiból, amely arról szól, hogy a jegenyefák nem nőnek az égig: „Nincs okunk arra, hogy gyöngeségünket erőnek, Tolsztoj «kvietizmusával» és «korlátolt ítélőképességével» szemben (hát okoskodásainak következetlenségével szemben?) fölénynek tüntessük fel. Ezt nemcsak azért nem szabad mondani, mert ellenkezik az igazsággal, hanem azért sem, mert akadályoz bennünket abban, hogy tanuljunk korunk legnagyobb emberétől.“

Hát úgy. Csakhogy akkor nincs miért haragudni, uraim, és nevetséges virtuskodással és szitkozódással felelni (mint Potreszov úr a „Nasa Zarja“ 8—9. számában), amikor Izgojevék áldással, helyesléssel és csókokkal árasztják el Önöket. Ezeket a csókokat nem mossák majd le a Potreszov-féle hadnak sem a régi, sem az új harcosai.

E had vezérkara „diplomatikus“ fenntartást fűzött Bazarov cikkéhez. De nem sokkal jobb Nyevedomszkij úrnak minden fenntartás nélkül közölt vezércikke sem. „Lev Tolsztoj — írja a mai értelmiség e szószólója — magába szívta és befejezett formában megtestesítette az oroszországi rabszolgaság bukását felölelő nagy korszak főbb törekvéseit és vágyait, s ezáltal a legtisztább, a legbefejezettebb formában megtestesített egy egyetemes emberi ideológiai alapelvet is, a *lelkiismeret elvét.*“

Bum, bum, bum... M. Nyevedomszkij magába szívta és befejezett formában megtestesítette a szavalás fő módjait, amelyek a liberális polgári publicisztikára jellemzők, s ezáltal a legtisztább, legbefejezettebb formában megtestesített egy egyetemes emberi ideológiai elvet is, az üres fecsegés elvét.

Utoljára még egy mondat:

„Tolsztojnak mindezek az európai hódolói, mindezek a különböző nevű Anatole France-ok, s a parlamentek, amelyek nemrég hatalmas szótöbbséggel a halálbüntetés eltörlése ellen szavaztak, most pedig felállással adóztak a nagy *talpig*-ember emlékének, a középutaknak, a határozatlanságnak, a fenntartásoknak ez az egész birodalma — micsoda nagyszerű, micsoda hatalmas, egyetlen tiszta ércdarabból öntött alakként áll előttük ez a Tolsztoj, egy egységes elvnek ez az eleven megtestesítője."

Tyüh! de szépen beszél — igen ám, csakhogy egy szó sem igaz belőle. Nem egy darabból, nem tiszta ércből és egyáltalán nem is ércből van öntve Tolsztoj alakja. S „mindezek" a polgári hódolói *éppen* nem „talpig-ember" voltáért „adóztak felállással" emlékének, hanem azért, mert nem volt teljesen talpig ember.

Csak egy helyes szó csúszott ki véletlenül Nyevedomszkij úr száján. Ez a szó — a „fenntartás" — éppoly helyes képet ad a „Nasa Zarja" urairól, mint amilyen helyes képet ad *róluk* az értelmiség fentebb idézett Bazarov-féle jellemzése. Itt állnak előttünk a maguk egészében a „fenntartás" hősei. Potreszov fenntartja, hogy nem ért egyet a machistákkal, habár védelmezi őket. A szerkesztőség fenntartja, hogy nem ért egyet Bazarov „egyes megállapításaival", habár mindenki előtt világos, hogy itt nem egyes állításokról van szó. Potreszov fenntartja, hogy őt Izgojev megrágalmazta. Martov fenntartja, hogy nem egészen ért egyet Potreszovval és Levickijjel, habár éppen nekik teljesít hűséges politikai szolgálatot. Mindnyájan együtt fenntartják, hogy nem értenek egyet Cserevanyinnal, bár inkább helyeslik *második* likvidátor füzetét, amely elmélyíti első szüleményének „szellemét". Cserevanyin fenntartja, hogy nem ért egyet Maszlovval. Maszlov fenntartja, hogy nem ért egyet Kautskyval.

Csak abban értenek egyet mindnyájan, hogy nem értenek egyet Plehanovval, és hogy Plehanov rágalmaz, amikor likvidátorsággal vádolja őket, mintha csak nem tudná megmagyarázni tegnapi ellenfeleihez való mostani közeledését.

Mi sem egyszerűbb, mint megmagyarázni ezt a közeledést, amely a fenntartás emberei számára érthetetlen. Amikor volt mozdonyunk, a leghevesebb nézeteltérések voltak köztünk arra vonatkozólag, hogy az egész mozdony szerkezetének, fűtőanyag-készletének stb. megfelel-e mondjuk a 25 vagy az 50 versztes óránkénti sebesség. Erről, mint minden izgalmas kérdésről, szenvedélyes s nemegyszer elkeseredett vita folyt. A vita — minden, de minden kérdésben, amelyben vita merült fel — mindenkinek szeme láttára, mindenki előtt nyíltan folyt, végigbeszéltük, semmiféle „fenntartással“ el nem kentük. És egyikünknek sem jut eszébe bármit is visszavonni, vagy „vitadühön“ siránkozni. De amikor a mozdony felrobbant, amikor a sárban hever, körülvéve „fenntartásos“ értelmiségiekkel, akik aljasul vihognak azon, hogy „nincs is mit likvidálni“, mert már nincs mozdony, bennünket, a tegnapi „dühödt vitázókat“ közelebb hoz egymáshoz egy közös ügy. Semmit meg nem tagadva, semmit nem feledve, nem fogadkozva, hogy kiküszöböljük a nézeteltéréseket, közösen dolgozunk a közös ügyön. Minden figyelmünket és minden erőfeszítésünket arra irányítjuk, hogy felállítsuk a mozdonyt, hogy megjavítsuk, megszilárdítsuk, megerősítsük, a vágányokra helyezzük — a sebességről, s egyik vagy másik karocska forgásáról ráérünk majd később vitatkozni. A mai nehéz időkben az aktuális feladat az, hogy olyasvalamit alkossunk, ami ellen tud állni a „fenntartás“ embereinek és az „elernyedt értelmiségieknek“, akik közvetve és közvetlenül fenntartják az uralkodó „posványt“. Az aktuális feladatunk az, hogy a legnehezebb viszonyok közt is ércet bányásszunk, vasat szerezzünk, s öntsük a marxista világnézet és az ennek a világnézetnek megfelelő felépítmények acélját.

„Miszl“ 1. sz. 1910 december.
Aláírás: V. I.

AZ OROSZORSZÁGI BELSŐ PÁRTHARC TÖRTÉNELMI ÉRTELME[111]

A címben megjelölt témával foglalkozik Trockij cikke és Martov cikke a „Neue Zeit" 50., illetőleg 51. számában. Martov a mensevizmus nézeteit fejti ki, Trockij a mensevikek után kullog, rendkívül jól hangzó frázisokkal takarózva. Martov számára az „orosz tapasztalatok" abban foglalhatók össze, hogy „a blanquista és anarchista kulturálatlanság győzelmet aratott a marxista kulturáltságon" (értsd: a bolsevizmus a mensevizmuson). „Az orosz szociáldemokrácia túlságosan buzgón beszélt *oroszul*", eltérően az *„európai"* taktikai módszerektől. Trockijnál a „történelem filozófiája" ugyanaz. A harc oka „a marxista értelmiség alkalmazkodása a proletariátus osztálymozgalmához". Előtérbe kerül a „szektás szellem, az értelmiségi individualizmus, az ideológiai fetisizmus". *„Harc a politikailag éretlen proletariátus befolyásolásáért"* — ez a dolog lényege.

I

Az az elmélet, amely a bolsevizmusnak a mensevizmus ellen vívott harcában az éretlen proletariátus befolyásolásáért folytatott harcot látja, nem új. Találkozunk vele 1905 óta (ha ugyan nem 1903 óta) a *liberális* sajtó számtalan könyvében, brosúrájában, cikkében. Martov és Trockij marxistára átfestett *liberális nézeteket* tálalnak fel a német elvtársaknak.

Az orosz proletariátus, természetesen, politikailag sokkal kevésbé érett, mint a nyugat-európai. De az orosz társadalom valamennyi osztálya közül éppen a prole-

tariátus volt az, amely az 1905—1907-es években a *legnagyobb* politikai érettségről tett tanúságot. Az orosz liberális burzsoázia, amely nálunk éppen olyan aljasan, gyáván, ostobán és áruló módon viselkedett, mint a német 1848-ban, *éppen azért* gyűlöli az orosz proletariátust, mert az orosz proletariátus 1905-ben *politikailag eléggé érett* volt ahhoz, hogy e burzsoázia kezéből kiragadja a mozgalom *vezetését*, hogy kíméletlenül leleplezze a liberálisok árulását.

„Illúzió“ volna azt gondolni — jelenti ki Trockij —, hogy a mensevizmus és a bolsevizmus „mély gyökeret vert a proletariátus széles rétegeiben“. Ez szemléltető példa azokra a jól hangzó, de üres frázisokra, amelyekhez Trockijunk mesterien ért. Nem a „proletariátus széles rétegeiben“, hanem az orosz forradalom *gazdasági tartalmában* vannak a mensevikek és bolsevikok nézeteltéréseinek *gyökerei*. Martov és Trockij fittyet hányt ennek a tartalomnak, s így megfosztotta magát attól a lehetőségtől, hogy megértse az oroszországi belső pártharc történelmi értelmét. Nem az a lényeg, hogy „mélyre“ nyúltak-e le a nézeteltérések elméleti megfogalmazásai a proletariátus egyik vagy másik rétegében, hanem az, hogy az 1905-ös forradalom gazdasági feltételei *folytán* a proletariátus ellenséges viszonyba került a liberális burzsoáziával — nemcsak a munkások életviszonyai megjavításának kérdése miatt, hanem az agrárkérdés miatt, a forradalom valamennyi politikai kérdése stb. miatt is. Aki az orosz forradalomban fellépő irányzatok harcáról beszél, dobálódzva az olyan jelzőkkel mint: „szektásság“, „kulturálatlanság“ stb., és egy szót sem szól a proletariátus, a liberális burzsoázia és a demokratikus parasztság alapvető gazdasági érdekeiről, az lesüllyed a vulgáris újságírók színvonalára.

Lássunk egy példát. „Egész Nyugat-Európában — írja Martov — a paraszttömegeket csak oly mértékben tartják alkalmasnak a szövetségre (mármint a proletariátussal való szövetségre), amilyen mértékben azok megérzik a mezőgazdaságban végbemenő kapitalista fordulat súlyos következményeit; Oroszországban viszont maguk elé képzelik a számbelileg gyenge proletariátus egyesülését a százmilliós parasztsággal, amely még nem tapasztalta,

vagy alig tapasztalta a kapitalizmus «nevelő» hatását, tehát még nem járta ki a kapitalista burzsoázia iskoláját."

Martovnál ez nem elszólás. Ez a mensevizmus *valamennyi* nézetének középpontja. Ezek az eszmék teljesen áthatják az orosz forradalom opportunista történetét, amely Oroszországban Potreszov, Martov és Maszlov szerkesztésében jelenik meg („Az oroszországi társadalmi mozgalom a XX. század elején"). A mensevik Maszlov még szemléltetőbben fejezte ki ezeket az eszméket, amikor az említett „mű" összefoglaló cikkében ezt mondta: „A proletariátus és a parasztság diktatúrája *ellentmondana a gazdasági fejlődés* egész *menetének*." Éppen itt keresendők a bolsevizmus és a mensevizmus nézeteltéréseinek gyökerei.

Martov *felcserélte* a *kapitalizmus* iskoláját a *kapitalista burzsoázia* (mellesleg: kapitalista burzsoázián kívül nincs is másféle burzsoázia) iskolájával. Miben rejlik a kapitalizmus iskolája? Abban, hogy a kapitalizmus kiszakítja a parasztokat a falusi élet idiotizmusából, felrázza és *a harcba sodorja* őket. Miben rejlik a „kapitalista burzsoázia" iskolája? Abban, hogy „az 1848-as német burzsoázia minden teketória nélkül elárulja a parasztokat, legtermészetesebb szövetségeseit, akik nélkül tehetetlen a nemességgel szemben" (Marx K. 1848 július 29-én kelt cikke a *„Neue Rheinische Zeitung"-ban*)[112]. Abban, hogy az orosz liberális burzsoázia 1905—1907-ben rendszeresen és állandóan elárulta a parasztokat, lényegében átpártolt a földesurak és a cárizmus oldalára, szembefordulva a harcoló parasztokkal, s valósággal akadályozta a parasztok harcának fejlődését.

A parasztok kapitalista „nevelésére" vonatkozó „marxista" szavakkal takarózva Martov amellett kardoskodik, hogy a parasztokat (*akik forradalmi harcot vívnak a nemesség ellen*) a liberálisok (*akik mindig elárulták a parasztokat a nemességnek*) *„neveljék"*.

Éppen ez a marxizmus felcserélése liberalizmussal. Éppen ez marxista frázisokkal kendőzött liberalizmus. Bebel Magdeburgban mondott szavai, hogy ugyanis a szociáldemokraták között vannak nemzeti liberálisok, nemcsak Németországra vonatkozólag igazak.

Meg kell még jegyeznünk, hogy az orosz liberalizmus

szellemi vezéreinek többsége a német irodalmon nevelkedett, és tudatosan átülteti Oroszországba a *brentanói* és *sombarti* „marxizmust", amely elismeri a „kapitalizmus iskoláját", de tagadja a forradalmi osztályharc iskoláját. Oroszország valamennyi ellenforradalmi liberálisa: Sztruve, Bulgakov, Frank, Izgojev és társaik, ugyanilyen „marxista" frázisokkal parádéznak.

Martov a feudalizmusellenes parasztfelkelések korszakát élő Oroszországot összehasonlítja „Nyugat-Európával", amely már réges-régen végzett a feudalizmussal. Ez a történelmi perspektíva fenomenális eltorzítása. Vannak-e „egész Nyugat-Európában" szocialisták, akiknek a programjában az a követelés szerepel, hogy „támogatni kell a parasztság forradalmi megmozdulásait egészen a *földesúri földek elkobzásáig*"[113]? Nincsenek. „Egész Nyugat-Európában" a szocialisták egyáltalában nem támogatják a kisgazdákat a nagybirtokosok ellen a föld birtoklásáért vívott harcukban. Mi hát a különbség? Az, hogy „egész Nyugat-Európában" régen kialakult és véglegesen megállapodott a burzsoá rend, nevezetesen a burzsoá agrárviszonyok, Oroszországban pedig éppen most dúl a forradalom *azért*, hogy ez a burzsoá rend *miképpen* alakuljon ki. Martov átveszi a liberálisok elcsépelt fogását, akik az adott kérdés körül kirobbant forradalmi konfliktusok időszakával mindig olyan időszakokat állítanak szembe, amelyekben nincsenek forradalmi konfliktusok, mivel maga a kérdés régen meg van oldva.

A mensevizmus tragikomédiája éppen abban áll, hogy a forradalom idején *kénytelen volt* olyan téziseket elfogadni, amelyek összeegyeztethetetlenek a liberalizmussal. Ha támogatjuk a „parasztság" harcát a föld *elkobzásáért*, ez azt jelenti, hogy a győzelmet lehetségesnek, gazdaságilag és politikailag a munkásosztály és az egész nép számára előnyösnek tartjuk. A proletariátus vezette „parasztság" győzelme a földesúri földek *elkobzásáért* vívott harcban pedig nem egyéb, mint a *proletariátus és a parasztság forradalmi diktatúrája*. (Emlékezzünk Marxnak 1848-ban mondott szavaira, melyek szerint a forradalomban szükség van a diktatúrára, és Mehring jogos gúnyolódására azokon, akik azzal vádolták Marxot,

hogy a diktatúra bevezetésével akarta megvalósítani a demokráciát[114].)

Teljesen hibás az a felfogás, hogy ezeknek az osztályoknak a diktatúrája „ellentmond a gazdasági fejlődés egész menetének". Éppen ellenkezőleg. *Csakis* az ilyen diktatúra seperné el végleg a feudalizmus minden maradványát, és biztosítaná a termelőerők leggyorsabb fejlődését. Ezzel szemben a liberálisok politikája az orosz junkerek kezébe adja át az ügyet, akik százszorosan *meglassítják* „a gazdasági fejlődés menetét" Oroszországban.

1905—1907-ben a liberális burzsoázia és a parasztság közötti ellentét teljesen feltárult. 1905 tavaszán és őszén, valamint 1906 tavaszán a parasztfelkelések Közép-Oroszország kerületeinek *egyharmadát—felét* ölelték fel. A parasztok mintegy 2000 földesúri majorságot romboltak szét (sajnos, ez legfeljebb $^1/_{15}$ része annak, amit szét kellett volna rombolni). *Csak* a proletariátus volt az, amely tömegsztrájkjaival odaadóan segítette, minden tekintetben irányította, vezette és egyesítette ezt a forradalmi harcot. A liberális burzsoázia *soha*, *egyetlenegyszer sem* segítette a forradalmi harcot, s jobbnak tartotta „megnyugtatni" a parasztokat és „kibékíteni" őket a földesurakkal és a cárral. Később az első két dumában (1906 és 1907-ben) parlamenti küzdőtéren megismétlődött ugyanez. A liberálisok *egész idő alatt* fékezték a parasztok harcát, elárulták őket, és *csak a munkásképviselők* vezették és támogatták a parasztokat a *liberálisokkal szemben*. A liberálisoknak a parasztok és a szociáldemokraták ellen vívott harca tölti be az I. és II. duma *egész* történetét. A bolsevizmus és a mensevizmus harca mint a liberálisok támogatása körül, a parasztság feletti liberális hegemónia megdöntése körül folyó harc, *elválaszthatatlanul* összefügg az I. és a II. duma történetével. Aki tehát szakadásainkat az értelmiség befolyásával, a proletariátus éretlenségével stb. magyarázza, gyermetegen naiv módon ismételgeti a liberális meséket.

Ugyanebből az okból teljesen hamis Trockijnak az az elmefuttatása, hogy a nemzetközi szociáldemokráciában a szakadásokat „a társadalmilag forradalmi osztálynak a parlamentarizmus ... stb. korlátozott (szűk)

feltételeihez való alkalmazkodása idézi elő", az oroszországi szociáldemokráciában pedig az értelmiségnek a proletariátushoz való alkalmazkodása. „Amennyire korlátozott (szűk) volt — írja Trockij — a szocialista végső cél szempontjából ez alkalmazkodás reális politikai tartalma, annyira féktelenek voltak formái, annyira nagyok voltak az ideológiai árnyékok, amelyeket ez a folyamat vetett."

Ez a valóban „féktelen" fráziscséplés csupán a liberalizmus „ideológiai árnyéka". Akárcsak Martov, Trockij is egy kalap alá vesz különböző történelmi korszakokat, és a polgári forradalmát végrehajtó Oroszországgal szembeállítja Európát, amely már régen befejezte a polgári forradalmakat. Európában a szociáldemokrata munka reális politikai tartalma: a proletariátus előkészítése arra, hogy harcoljon a hatalomért a burzsoázia ellen, amelynek már teljes uralma van az államban. Oroszországban *még csak* arról van szó, hogy *meg kell teremteni* a modern polgári államot, amely vagy junker-monarchiára fog hasonlítani (ha a cárizmus arat győzelmet a demokrácián), vagy polgári demokratikus parasztköztársaságra (ha a demokrácia arat győzelmet a cárizmuson). A demokrácia győzelme pedig a mai Oroszországban csak akkor lehetséges, ha a paraszttömegek a forradalmi proletariátust követik, nem pedig az áruló liberalizmust. Ez a kérdés történelmileg még nincs eldöntve. A polgári forradalmak Oroszországban még nem fejeződtek be, és *ezeken a kereteken belül*, vagyis az oroszországi polgári rend *formája* körül folyó harc keretein belül, az orosz szociáldemokraták munkájának „reális politikai tartalma" *kevésbé* „korlátozott", mint azokban az országokban, ahol a parasztok egyáltalán nem harcolnak a földesúri földek elkobzásáért, ahol régen befejeződtek a polgári forradalmak.

Könnyen érthető, miért késztetik a burzsoázia osztályérdekei a liberálisokat arra, hogy azt sugallják a munkásoknak, hogy a forradalomban a szerepük „korlátozott", hogy az irányzatok harcát az értelmiség idézi elő, nem pedig mély gazdasági ellentmondások, hogy a munkáspártnak „*nem* a szabadságért vívott harc hegemónjának, *hanem* osztálypártnak" kell lennie. Éppen egy ilyen formulával hozakodtak elő a legutóbbi időben a

goloszos likvidátorok (Levickij a „Nasa Zarjá"-ban), és a liberálisok ezt helyeselték. Ezt a szót: „osztálypárt", brentanói-sombarti értelemben fogják fel: csak a saját osztályotokkal törődjetek, és vessétek el az olyan „blanquista ábrándokat", hogy a cárizmus és az áruló liberalizmus elleni harcban nektek kell vezetni a nép minden forradalmi elemét.

II

Martovnak az orosz forradalomról és Trockijnak az oroszországi szociáldemokrácia jelenlegi helyzetéről szóló elmefuttatása konkrétan bizonyítja, mennyire helytelenek alapvető nézeteik.

Kezdjük a bojkottal. Martov a bojkottot „politikai tartózkodásnak", az „anarchisták és szindikalisták" módszerének nevezi, de *csak* 1906-ról beszél. Trockij azt mondja, hogy a „bojkottista tendencia végigvonul a bolsevizmus egész történetén: a szakszervezetek, az Állami Duma, a helyi önkormányzat stb. bojkottálása", hogy ez „a tömegek közötti elmerüléstől való szektás félelem terméke, az engesztelhetetlen tartózkodás radikalizmusa" stb. A szakszervezetek és a helyi önkormányzat bojkottálására vonatkozólag Trockij *szemenszedett hazugságot* mond. Éppen úgy hazugság az is, hogy a bojkottizmus végigvonul a bolsevizmus egész történetén; a bolsevizmus, mint irányzat, 1905 tavaszán és nyarán alakult ki véglegesen, *mielőtt* a bojkott kérdése először felmerült volna. És *1906 augusztusában* a bolsevizmus a frakció hivatalos lapjában kijelentette, hogy elmúltak azok a történelmi körülmények, amelyek szükségessé tették a bojkottot*.

Trockij eltorzítja a bolsevizmust, mivel Trockij sohasem volt képes arra, hogy csak valamennyire is határozott nézeteket alakítson ki magának a proletariátusnak az oroszországi polgári forradalomban betöltött szerepét illetően.

De még ennél is rosszabb, hogy eltorzítja e forradalom történetét. Ha a bojkottról beszélünk, akkor az

* Lásd *Lenin* Művei. 11. köt. 1954. 129—137. old. — *Szerk.*

elején kell kezdeni, nem pedig a végén. A forradalomban az első (és egyetlen) győzelmet a tömegmozgalom vívta ki, amely *a bojkott jelszava alatt* zajlott le. Csak a liberálisoknak előnyös, hogy erről megfeledkezzenek.

Az 1905 augusztus 6-i (19-i) törvény próbálta létrehozni a Buligin-dumát, egy tanácsadó szervet. A liberálisok, még a legbaloldalibbak is, elhatározták, hogy részt vesznek benne. A szociáldemokrácia óriási többséggel (a mensevikek ellenében) elhatározta, hogy bojkottálja ezt a dumát, és a cárizmus közvetlen megtámadására, tömegsztrájkra és felkelésre hívja fel a tömegeket. Következésképpen a bojkott kérdése nem csupán a szociáldemokrácia belső kérdése volt. Ez a *liberalizmus és a proletariátus* harcának a kérdése volt. Az egész akkori liberális sajtóból látható, hogy a liberálisok féltek a forradalom fejlődésétől, és minden erővel a cárizmussal való „megegyezésre“ törekedtek.

Milyenek voltak a közvetlen tömegharc objektív feltételei? Erre a sztrájkstatisztika (amely külön feltünteti a gazdasági és a politikai sztrájkokat) és a parasztmozgalom statisztikája adja meg a legjobb választ. Idézzük a legfontosabb adatokat, amelyek egész további fejtegetésünk illusztrálásául fognak szolgálni.

*A sztrájkolók száma (ezerben) negyedévenként**

		1905				1906				1907			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Összesen		*810*	*481*	*294*	*1277*	*269*	*479*	*296*	63	*146*	*323*	*77*	*193*
Ebből	gazdasági sztrájkokban	411	190	143	275	73	222	125	37	52	52	66	30
	politikai sztrájkokban	399	291	151	1002	196	257	171	26	94	271	11	163
A parasztmozgalom által felölelt kerületek százaléka			14,2%		36,9%		49,2%		21,1%				

* A vonallal bekerített időszakok különösen fontosak: 1905 I — január 9-e; 1905 IV — a forradalom tetőpontja, október és

Ezek a számok megmutatják, milyen óriási energiát képes a proletariátus a forradalomban kifejteni. A forradalom előtti tíz év alatt a sztrájkolók száma Oroszországban csupán 431 000 volt, azaz átlag 43 000 évente; 1905-ben pedig a sztrájkolók összes száma 2 863 000-re rúgott — amikor összesen 1 661 000 gyári munkás volt! Ilyen sztrájkmozgalmat még nem látott a világ. 1905 III. negyede, amelyben először felmerült a bojkott kérdése, mint látjuk, éppen átmenet a sztrájkmozgalom (s azt követőleg a parasztmozgalom) újabb, sokkal erősebb hulláma felé. Segítsük-e ennek a forradalmi hullámnak a fejlődését, a cárizmus megdöntésére irányítva azt, vagy tegyük lehetővé a cárizmusnak, hogy a tanácsadó duma körüli játékkal elterelje a tömegek figyelmét, — ez volt a bojkott kérdésének *reális történelmi tartalma.* Ebből megítélhetjük, mennyire útszéli és liberális módra korlátolt minden olyan erőlködés, hogy az oroszországi forradalom történetében a bojkottot „politikai tartózkodással" „szektássággal" stb. hozzák összefüggésbe! A liberálisok *ellenére* elfogadott bojkottjelszó alatt ment végbe az a mozgalom, amely a politikai sztrájkolók számát 1905 IV. negyedében, 1905 III. negyedéhez képest 151 000-ről *1 millióra* emelte.

Martov kijelenti, hogy az 1905-ös sztrájkok sikerének „fő oka" „a *széles polgári körökben* egyre növekedő ellenzéki áramlat". „A burzsoázia e széles rétegeinek befolyása oly nagy volt, hogy ezek egyrészt valósággal felserkentették a munkásokat politikai sztrájkokra", másrészt pedig arra késztették a gyárosokat, hogy a „*munkásoknak a sztrájknapokra kifizessék a bért*" (Martov kiemelése).

A burzsoázia „befolyásának" ezzel az émelygős magasztalásával a száraz statisztikát állítjuk szembe. 1905-ben a sztrájkok, 1907-tel szemben, a leggyakrabban a munkások javára végződtek. Az erre az évre

---

december; 1906 II — az első duma; 1907 II — a második duma. Az adatok a hivatalos sztrájkstatisztikából valók[115]; a sztrájkok kérdését részletesen kidolgozom az orosz forradalom történetének sajtó alatt álló rövid áttekintésében (lásd ebben a kötetben 407—436. old. — *Szerk.).*

vonatkozó adatok a következők: 1 438 610 sztrájkoló lépett fel gazdasági követelésekkel; 369 304 munkás megnyerte a harcot, 671 590 kompromisszummal fejezte be, 397 716 *elvesztette*. Ilyen volt a *valóságban* (nem pedig liberális mende-mondák szerint) a burzsoázia „befolyása". Martov teljesen liberális módon eltorzítja a proletariátusnak a burzsoáziához való tényleges viszonyát. Nem azért győztek a munkások (akár a „gazdasági életben", akár a politikában), mert a burzsoázia itt-ott kifizette a sztrájknapokra a bért, vagy ellenzéki módra lépett fel, hanem a burzsoázia *azért* elégedetlenkedett és azért fizetett, mert a munkások győzelmeket arattak. Az osztálynyomás *ereje*, a milliós sztrájkok, a parasztzavargások, a katonai felkelések ereje az ok, a „*fő ok*", kedves Martov; a burzsoázia „rokonszenve" csak okozat.

„Október 17-e — írja Martov —, amely megnyitotta a duma-választások perspektíváit, és megteremtette a lehetőséget gyűlések összehívására, munkásegyesületek alapítására és szociáldemokrata újságok kiadására, megmutatta, milyen irányban kellett volna dolgozni." A baj azonban az volt, hogy „egy «kimerítési stratégia» lehetőségének gondolata senkinek sem jutott eszébe. Az egész mozgalmat mesterségesen komoly és döntő összeütközés felé sodorták", vagyis a decemberi sztrájk és a decemberi „véres vereség" felé.

Kautsky vitatkozott Rosa Luxemburggal arról, vajon elérkezett-e Németországban 1910 tavaszán az ideje annak, hogy a „kimerítési stratégiáról" áttérjenek a „megdöntés stratégiájára", s Kautsky világosan és nyiltan megmondta, hogy ez az áttérés a politikai válság további fejlődése esetén *elkerülhetetlen*. Martov, Kautsky frakkjába csimpaszkodva, utólag hirdeti, hogy „kimerítési stratégiát" kellett volna alkalmazni, amikor a forradalom a legélesebb volt. Nem, kedves Martov, ön egyszerűen szajkózza a liberális szólamokat. Nem a békés alkotmány „perspektíváit" „nyitotta meg" október 17-e — ez liberális mese —, hanem a *polgárháborút*. Ezt a háborút nem pártok vagy csoportok szubjektív akarata készítette elő, hanem az 1905 január utáni események egész menete. Az októberi kiáltvány nem a harc megszűntét,

hanem a harcolók erőinek kiegyensúlyozódását jelentette: a cárizmus *már nem* tudott kormányozni, a forradalom *még* nem tudta a cárizmust megdönteni. Ebből a helyzetből objektív elkerülhetetlenséggel adódott a döntő harc. A polgárháború októberben is, novemberben is *tény* volt (a békés „perspektívák" pedig liberális hazugság); ez a háború nemcsak pogromokban nyilvánult meg, hanem abban is, hogy fegyveres erővel harcoltak a hadsereg engedetlen alakulatai ellen, Oroszország egyharmad részének parasztjai ellen, a határvidékek ellen. Akik ilyen körülmények között „*mesterségesnek*" tartják a decemberi fegyveres felkelést és a tömegsztrájkot, azokat csak *mesterségesen* lehet a szociáldemokráciához sorolni. Az ilyenek számára a *természetes* párt a liberális párt.

Marx 1848-ban és 1871-ben azt mondta, hogy a forradalomban vannak pillanatok, amikor egy állás harc nélküli feladása jobban demoralizálja a tömegeket, mint a harcban elszenvedett vereség[116]. 1905 decembere nemcsak ilyen pillanat volt az oroszországi forradalom történetében. December volt a természetes és elkerülhetetlen befejezése a *tömeges* összeütközéseknek és csatáknak, amelyek országszerte 12 hónapon át nőttön-nőttek. Erről tanúskodik *még* a száraz statisztika *is*. A *tisztán* politikai (azaz semmiféle gazdasági követelést nem támasztó) sztrájkolók száma 1905 januárjában 123 000, októberében 328 000, decemberében pedig *372 000* volt. És akkor azt akarják velünk elhitetni, hogy ez „mesterséges" növekedés! Azzal a mesével hozakodnak elő, hogy a politikai tömegharc *ilyen* növekedése s *emellett* felkelések a hadseregben *lehetségesek* a fegyveres felkelésre való elkerülhetetlen áttérés nélkül! Nem, ez nem a forradalom története, hanem a forradalom liberális megrágalmazása.

III

„Éppen ebben az időben" — írja Martov az októberi sztrájkról —, „a munkástömegek általános felindulása idején... keletkezik az a törekvés, hogy a politikai szabadságért vívott harcot egyesítsék a gazdasági harccal.

De, Rosa Luxemburg elvtárs véleményével ellentétben, ebben a mozgalomnak nem erős, hanem gyenge oldala mutatkozott meg." A 8 órás munkanap forradalmi úton való bevezetésének kísérlete kudarccal végződött, és „dezorganizálta" a munkásokat. „Ugyanebben az irányban hatott a posta- és távíróalkalmazottak általános sztrájkja is 1905 novemberében." Így ír történelmet Martov.

Csak egy pillantást kell vetnünk a fentebb idézett statisztikára, máris látjuk, mennyire hamis az ilyen történetírás. A forradalomnak *mind* a három esztendeje alatt azt látjuk, hogy *valahányszor* kiéleződött a politikai válság, nemcsak a politikai, hanem a gazdasági sztrájkharc is fellendült. Egyesítésük nem gyengéje, hanem *erőssége* volt a mozgalomnak. Az ellenkező nézet a liberális burzsoák nézete, akik éppen azt szeretnék, hogy a munkások részt vegyenek a politikában *anélkül*, hogy a legszélesebb tömegeket bevonnák a forradalomba és a burzsoázia elleni harcba. Éppen október 17-e után szakadt véglegesen ketté a liberális zemsztvo-mozgalom: a földbirtokosok és a gyárosok megalapították az „októbristák" nyíltan ellenforradalmi pártját, akik a megtorlások teljes erejével lecsaptak a sztrájkolókra (a „baloldali" liberálisok, a kadetok pedig „esztelenséggel" vádolták a sajtóban a munkásokat). Martov — az októbristák és a kadetok nyomán — abban látja a munkások „gyengeségét", hogy azok éppen ebben az időben igyekeztek a gazdasági harcot még támadóbbá tenni. Mi a munkások (és még inkább a parasztok) gyengeségét abban látjuk, hogy nem eléggé határozottan, nem eléggé széles körben, nem eléggé gyorsan tértek át a támadó gazdasági harcra és a fegyveres politikai harcra, amely *elkerülhetetlenül* következett az események fejlődésének *egész* menetéből, s korántsem egyes csoportok vagy pártok szubjektív kívánságaiból. A mi nézetünk és Martov nézete közt szakadék tátong, s ez a szakadék az „értelmiségiek" nézetei között — bármit mond is Trockij — csak azt a szakadékot mutatja, amely a *valóságban* 1905 végén az *osztályok között*, nevezetesen a harcoló forradalmi proletariátus és az áruló módon viselkedő burzsoázia között volt meg.

Hozzá kell még tennünk, hogy a munkásoknak a sztrájk-

harcban elszenvedett vereségei nemcsak a Martov által kiragadott 1905 végét jellemzik, hanem még inkább az 1906-os és 1907-es évet. A statisztika azt mutatja, hogy 10 év alatt, 1895-től 1904-ig, a gyárosok a sztrájkok 51,6%-át nyerték meg (a sztrájkolók számát tekintve); 1905-ben — 29,4%-ot; 1906-ban — 33,5%-ot; 1907-ben — 57,6%-ot; 1908-ban — 68,8%-ot. Azt jelenti-e ez, hogy az 1906—1907-es gazdasági sztrájkok „esztelenek", „nem időszerűek" voltak, hogy ezek „a mozgalom gyenge oldalai" voltak? Nem. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a tömegek forradalmi harcának nyomása 1905-ben nem volt elég erős, annyiban a vereség (a politikában is, a „gazdasági életben" is) elkerülhetetlen volt; ha azonban a proletariátus emellett nem tudott volna legalább *kétszer* talpraállni, hogy *újból* megtámadja az ellenséget (1906, s úgyszintén 1907 második negyedében csupán a *politikai* sztrájkolók száma *negyedmillió* volt), akkor a vereség *még súlyosabb* lett volna: az államcsínyre nem 1907 júniusában került volna sor, hanem egy évvel, sőt esetleg több mint egy évvel *előbb*, s a munkásokat *még gyorsabban* fosztották volna meg az 1905-ös gazdasági vívmányoktól.

A tömegek forradalmi harcának éppen ezt a jelentőségét egyáltalán nem érti meg Martov. A liberálisok nyomán azt mondja az 1906 eleji bojkottról, hogy a „szociáldemokrácia időnként a *politikai harcvonalon kívül* maradt". Tisztán elméleti szempontból az 1906-os bojkott kérdésének ilyetén való felvetése hihetetlen leegyszerűsítése és ellaposítása egy nagyon bonyolult problémának. Melyik volt a *reális* „harcvonal" 1906 második negyedében, a parlamenti vagy a parlamenten kívüli? Nézzük meg a statisztikát: a „gazdasági" sztrájkolók száma 73 000-ről 222 000-re emelkedik, a politikai sztrájkolóké 196 000-ről 257 000-re. A parasztmozgalom által felölelt kerületek százaléka 36,9%-ról 49,2%-ra emelkedik. Tudvalevő, hogy a katonai felkelések 1906 második negyedében az első negyedhez képest szintén rendkívül megerősödtek és megszaporodtak. Tudvalevő továbbá, hogy az I. duma a legforradalmibb és egyben a legerőtlenebb parlament volt a világon (a XX. század elején); egyetlen határozata sem valósult meg.

Ezek az objektív tények. A liberálisok és Martov úgy értékelik ezeket a tényeket, hogy a duma volt a reális „*harcvonal*", a felkelések, a politikai sztrájkok, a parasztok és a katonák zendülései pedig „forradalmi romantikusok" céltalan vállalkozásai. Az éleselméjű Trockij pedig úgy véli, hogy ezen a talajon a frakciók minden nézeteltérése tulajdonképpen „értelmiségi" „harc az éretlen proletariátus befolyásolásáért". Szerintünk az objektív adatok azt tanúsítják, hogy 1906 tavaszán a *tömegek* valóban forradalmi harca olyannyira fellendült, hogy a szociáldemokrata párt *köteles volt* éppen ezt a harcot a legfontosabb harcnak nyilvánítani és minden erejét ennek támogatására és fejlesztésére fordítani. Szerintünk ennek a korszaknak sajátszerű politikai helyzete — amelyben a cári kormány kétmilliárdos kölcsönt kapott Európából, s erre jóformán az volt a biztosíték, hogy egybehív egy dumát; amelyben a cári kormány sietve adott ki törvényeket a duma bojkottálása ellen — teljesen igazolta a proletariátusnak azt a kísérletét, hogy kiragadja a cár kezéből Oroszország első parlamentjének egybehívását. Szerintünk nem a szociáldemokrácia, hanem a *liberálisok* voltak azok, akik akkor „a *politikai harcvonalon kívül*" maradtak. Azokat az alkotmány-illúziókat, amelyek elterjesztésére támaszkodott a liberálisok egész forradalmi pályafutása, a legkézzelfoghatóbban az I. duma története oszlatta szét.

Az első két dumában a liberálisoknak (a kadetoknak) többségük volt, és nagy hűhóval foglalták el a politika előterét. De éppen a liberálisoknak ezek a „győzelmei" mutatták meg szemléltetően, hogy a liberálisok egész idő alatt „a politikai harcvonalon kívül" maradtak, hogy politikai komédiások voltak, akik erősen mételyezték a tömegek demokratikus tudatát. És ha Martov és barátai, a liberálisok nyomán, a forradalom súlyos vereségeit emlegetik, mint leckét arra, hogy „*mit ne tegyünk*", akkor mi ezt válaszoljuk nekik: a forradalom egyetlen reális győzelmét a proletariátus aratta, amely elvetette azokat a liberális tanácsokat, hogy részt kell venni a Buligin-dumában, és felkelésre vitte a paraszttömegeket. Ez az első. Másodszor pedig, három esztendeig (1905—1907)

folytatott hősies harcával az orosz proletariátus kivívta magának és az orosz népnek azt, aminek a kivívására más népek évtizedeket fordítottak. Kivívta a munkástömegek *felszabadulását* az áruló és szánalmasan erőtlen *liberalizmus befolyása alól*. Kivívta *magának* a szabadságért, a demokráciáért vívott harc *hegemónjának* szerepét, mint a szocializmusért vívandó harc feltételét. Kivívta Oroszország minden elnyomott és kizsákmányolt osztálya számára azt, hogy *tudjon* forradalmi tömegharcot folytatni, amely nélkül az emberiség haladása sehol a világon nem ért el komoly eredményeket.

Ezeket a vívmányokat semmiféle reakció, a liberálisoknak semmiféle gyűlölete, szitkozódása és dühöngése, az opportunista szocialistáknak semmiféle ingadozása, rövidlátása és kishitűsége nem veheti el az orosz proletariátustól.

IV

Az orosz szociáldemokrácia frakcióinak forradalom utáni fejlődése ismét csak nem az „értelmiségnek a proletariátushoz való alkalmazkodásával“, hanem az osztályviszonyok megváltozásával magyarázható. Az 1905—1907-es forradalom kiélezte, nyílttá tette, napirendre tűzte Oroszországban a parasztság és a liberális burzsoázia kibékíthetetlen ellentétét a burzsoá rend *formájának* kérdésében. A politikailag éretté vált proletariátusnak okvetlenül a legerélyesebben részt kellett vennie ebben a harcban, és az új társadalom különböző osztályaihoz való viszonya a bolsevizmus és a mensevizmus harcában tükröződött.

Az 1908-tól 1910-ig eltelt három évet az ellenforradalom győzelme, az önkényuralom visszaállítása és a III. duma, a feketeszázasok és az októbristák dumája jellemzi. A polgári osztályok közötti harc az új rendszer formájáért lekerült a napirendről. A proletariátus számára napirendre került az az *elemi* feladat, hogy megőrizze a maga proletárpártját, amely ellensége a reakciónak is, az ellenforradalmi liberalizmusnak is. Ez nem könnyű feladat, mert éppen a proletariátusra nehezedett a gazdasági és

politikai üldözések egész súlya, a liberálisok egész gyűlölete azért, hogy a szociáldemokrácia kiragadta kezükből a tömegek vezetését a forradalomban.

A szociáldemokrata párt válsága nagyon súlyos. A szervezeteket szétverték. Rengeteg régi vezetőt (különösen az értelmiség közül valókat) letartóztattak. A pártügyeket a maga kezébe vevő szociáldemokrata munkás új típusa már megszületett, de szokatlan nehézségeket kell leküzdenie. Ilyen körülmények között a szociáldemokrata párt sok „útitársát" elveszíti. Természetes, hogy a polgári forradalomban a szocialistákhoz kispolgári útitársak csatlakoztak. Ezek most elszakadnak a marxizmustól és a szociáldemokráciától. Ez a folyamat mindkét frakcióban megmutatkozott: a bolsevikoknál az „otzovista" áramlat formájában, amely 1908 tavaszán tűnt fel, nyomban vereséget is szenvedett a moszkvai konferencián, és hosszú harc után, amikor a frakció hivatalos központja elvetette, külföldön *külön frakciót* alakított: a „vperjodista" frakciót. A bomlás időszakának sajátszerűsége abban nyilvánult meg, hogy ebben a frakcióban találkoztak azok a „machisták" is, akik *platformjukba* bevették a marxizmus elleni harcot (a „proletár filozófia" védelme ürügyén), az „ultimatisták", ezek a szégyenlős otzovisták is, s a „szabadság napjainak szociáldemokratái" közül különböző típusok, akik elragadtatva a „fényes" jelszavaktól jól bemagolták őket, de nem *értették meg* a marxizmus alapjait.

A mensevikeknél a kispolgári „útitársak" leszakadásának ugyanez a folyamata a likvidátor áramlatban fejeződött ki, amely most Potreszov úr „Nasa Zarja" c. folyóiratában, a „Vozrozsgyenyijé"-ben és a „Zsizny"-ben, a „16-ok" és a „hármak" (Mihail, Roman, Jurij) álláspontjában kiteljesedett, míg a külföldi „Golosz Szocial-Demokrata" *kiszolgálja* az oroszországi gyakorlati likvidátorokat és diplomatikusan igyekszik őket leplezni a párt nyilvánossága előtt.

Trockij nem értette meg, mi a történelmi és gazdasági jelentősége annak, hogy az ellenforradalmi korszakban bekövetkezett ez a szétesés, a *nem szociáldemokrata* elemeknek ez az *elszakadása* a szociáldemokrata munkás-

párttól, s ezért *mindkét* frakció „*szét*eséséről“, a „párt *szét*eséséről“, a „párt *bomlásáról*“ beszél a német olvasónak.

Ez nem igaz. Ilyen valótlanság állításával Trockij először is megmutatja teljes elméleti értetlenségét. Miért nyilvánította a plénum a likvidátorságot *is*, az otzovizmust *is* a „proletariátusra gyakorolt polgári befolyás megnyilatkozásának“ — ezt Trockij egyáltalában nem értette meg. Hát gondoljuk csak meg: a párt szétesése, a párt bomlása avagy a párt megerősödése és megtisztulása fejeződik-e ki abban, hogy elszakadnak a párt által elítélt áramlatok, amelyek a proletariátusra gyakorolt *polgári* befolyást juttatják kifejezésre?

Másodszor, ez a valótlanság a gyakorlatban Trockij frakciójának *reklám*-„politikáját“ fejezi ki. Hogy Trockij vállalkozása frakcióalakítási kísérlet, ezt ország-világ látja most, amikor Trockij eltávolította a „Pravdából“ a Központi Bizottság képviselőjét. Frakciójának reklámozása közben Trockij nem restelli azt mesélni a németeknek, hogy a „párt“ *szét*esik, *mindkét* frakció szétesik, ő, Trockij pedig, egyedül igyekszik mindent megmenteni. A valóságban most valamennyien látjuk — és a trockisták legújabb (a bécsi klub nevében, 1910 december 9-én hozott) határozata különösen szemléltetően mutatja —, hogy Trockij *kizárólag* a likvidátorok és a „vperjodisták“ *bizalmát* élvezi.

S hogy Trockij eközben milyen szemérmetlenül alacsonyítja le a pártot és dícséri fel önmagát a németek előtt, ezt többek között mutatja a következő példa. Trockij azt írja, hogy a „munkástömegek“ Oroszországban a „szociáldemokrata pártot az ő körükön *kívül* (Trockij kiemelése) álló valaminek tartják“, és „szociáldemokrácia nélküli szociáldemokratákról“ beszél.

Hogyne csókolnák homlokon Potreszov úr és barátai Trockijt az ilyen szólamokért?

Márpedig ezeket a szólamokat nemcsak a forradalom *egész* története cáfolja, hanem a III. duma választásai is a munkáskúriában.

Legális szervezetekben való munkára — írja Trockij — „a mensevikek és a bolsevikok frakciója, korábbi eszmei és szervezeti felfogása folytán, teljesen képtelennek bizonyult“;

dolgoztak „a szociáldemokraták egyes csoportjai, de mindez a frakciók keretein kívül, szervezeti befolyásukon kívül történt". „Még a legfontosabb legális szervezet is, amelyben a mensevikek túlsúlyban vannak, teljesen a mensevik frakció ellenőrzésén kívül állva dolgozik." Ezt írja Trockij. S íme a tények. A III. duma szociáldemokrata frakciójának fennállása óta a bolsevik frakció a párt Központi Bizottságának meghatalmazásával rendelkező megbízottai útján állandóan támogatta, segítette, tanácsokkal látta el és ellenőrizte a szociáldemokraták dumabeli munkáját. Ugyanezt teszi a párt Központi Lapjának szerkesztősége, amely a frakcióknak (melyek mint olyanok, 1910 januárjában feloszlottak) a képviselőiből áll.

Amikor Trockij részletesen elmondja a német elvtársaknak, milyen ostobaság az „otzovizmus", s közben az egész bolsevizmusra jellemző bojkottizmus „kikristályosodásának" tünteti fel ezt az áramlatot, majd egy-két szóban megemlíti, hogy a bolsevizmus „nem engedte magát leteperni" az otzovizmustól, hanem „erélyesen, vagy helyesebben: féktelenül szembeszállt vele", — a német olvasó természetesen el sem tudja képzelni, mennyi rafinált hitszegés van ebben a fejtegetésben. Trockij jezsuita „rezervációja" egy kicsike, icike-picike „apróság" kihagyásában áll. „Elfelejtette" elmondani, hogy a bolsevik frakció, képviselői hivatalos gyűlésén, már 1909 tavaszán eltávolította, kizárta soraiból az otzovistákat. De éppen ez az „apróság" kellemetlen Trockijnak, aki a bolsevik frakció (azután pedig a párt) „*szét*eséséről" kíván beszélni, nem pedig a nem szociáldemokrata elemek *el*szakadásáról!

Martovot mi most a likvidátorság egyik vezérének tartjuk, aki annál veszedelmesebb, minél „mesteribben" védelmezi a likvidátorokat álmarxista szavakkal. De Martov nyíltan kifejti azokat a nézeteket, amelyek egész áramlatokra nyomták rá bélyegüket az 1903—1910-es évek tömeges munkásmozgalmában. Trockij viszont csak a maga egyéni ingadozásait képviseli és semmi mást. 1903-ban mensevik volt; 1904-ben eltávolodott a mensevizmustól, 1905-ben visszatért a mensevikekhez, és csak ultraforradalmi frázisokkal pökhendiskedett; 1906-ban ismét eltávolodott tőlük; 1906 végén a kadetokkal való

választási egyezség mellett kardoskodott (azaz ténylegesen megint a mensevikekkel volt), 1907 tavaszán pedig a londoni kongresszuson azt mondta, hogy Rosa Luxemburgtól „inkább egyéni árnyalatok, mint politikai irányzatok közötti különbségek“ választják el. Trockij ma az egyik frakció, holnap a másik frakció eszmei poggyászából plagizál, s ezért mindkét frakción *felül* állónak nyilvánítja magát. Trockij elméletben *semmiben sem* ért egyet a likvidátorokkal és az otzovistákkal, a *gyakorlatban* pedig *mindenben* egyetért a goloszosokkal és a vperjodistákkal.

Ha tehát Trockij a német elvtársaknak azt mondja, hogy az „egyetemes párttendenciát“ képviseli, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy Trockij csupán a *saját* frakcióját képviseli, és *kizárólag* az otzovistáknál és a likvidátoroknál örvend némi bizalomnak. Íme a tények, amelyek bizonyítják kijelentésem helyességét. 1910 januárban pártunk Központi Bizottsága szoros kapcsolatot teremtett Trockij újságjával, a „Pravdá“-val, és kiküldte a szerkesztőségbe a Központi Bizottság egy képviselőjét. 1910 szeptemberében a párt Központi Lapja közölte, hogy a Központi Bizottság képviselője Trockij pártellenes politikája miatt *szakított* Trockijjal. Koppenhágában Plehanov, mint a pártigenlő mensevikek képviselője és a Központi Lap szerkesztőségének küldötte, e sorok írójával, mint a bolsevikok képviselőjével, és a lengyel elvtárssal együtt a leghatározottabban tiltakozott az ellen, hogy Trockij a német sajtóban ilyen módon ismertesse pártügyeinket.

Ítélje most meg az olvasó, vajon az „egyetemes párttendenciát“ képviseli-e Trockij az oroszországi szociáldemokráciában, vagy az „egyetemes párt*ellenes*“ tendenciát.

A megírás ideje: 1910 vége.

Megjelent 1911 április 29-én (május 12-én)
a „Diszkusszionnij Lisztok“ 3. számában.
Aláírás: N. Lenin.

AZ OROSZORSZÁGI SZTRÁJKSTATISZTIKÁRÓL[117]

A megírás ideje: 1910 vége.
Megjelent 1910 decemberben és 1911 januárban a „Miszl" c. folyóirat 1. és 2. számában.
Aláírás: V. Iljin.

I

Irodalmunk már többször foglalkozott a kereskedelmi és iparügyi minisztériumnak „A gyári munkássztrájkok statisztikája“ című két ismert kiadványával, amelyek közül az egyik az 1895—1904-es évtizedet, a másik az 1905—1908-as éveket öleli fel. E kiadványokban oly gazdag és oly értékes anyagot gyűjtöttek össze, hogy ennek alapos tanulmányozása és részletes feldolgozása még nagyon sok időt igényel. Az említett kiadvány által nyújtott feldolgozás csak az első lépés, s ez még korántsem elegendő. Ebben a cikkben meg szeretnénk ismertetni az olvasót egy sokkal részletesebb feldolgozásra tett kísérlet előzetes eredményeivel, máskorra hagyva az anyag teljes kifejtését.

Teljesen nyilvánvalóvá vált mindenekelőtt az a tény, hogy Oroszország 1905—1907-es sztrájkjai egyedülállók a világon. Íme a sztrájkolók számára vonatkozó adatok ezerben, évek és országok szerint:

	Oroszország	Amerikai Egyesült Államok	Németország	Franciaország
1895—1904-ben átlagban	43	A maximum az 1894-től 1908-ig terjedő teljes tizenöt év alatt		
1905-ben	2863	660	527	438
1906-ban	1108			
1907-ben	740			
1908-ban	176			
1909-ben	64			

Az 1905-től 1907-ig terjedő három év kiemelkedik a többi közül. Ez alatt a három év alatt az oroszországi sztrájkolók számának minimuma is nagyobb volt a világ legfejlettebb kapitalista országaiban bármikor is elért maxi-

mumnál. Ez persze nem jelenti, hogy az oroszországi munkások fejlettebbek vagy erősebbek, mint a nyugatiak. De jelenti azt, hogy az emberiség mindeddig nem tudta, mekkora energiát *képes* kifejteni az ipari proletariátus ezen a területen. Az események történelmi menetének sajátossága, hogy e képesség megközelítő méretei először egy elmaradt, még polgári forradalmon átmenő országban mutatkoztak meg.

Hogy megértsük, miképpen lehetett Oroszországban, bár a gyári munkások száma Nyugat-Európához viszonyítva eléggé kicsiny, a sztrájkolók száma olyan nagy, figyelembe kell vennünk az *ismétlődő* sztrájkokat. Íme az ismétlődő sztrájkok adatai évek szerint, egybekapcsolva a sztrájkolók számának a munkások számához való arányával:

Év	A sztrájkolók számának százalékaránya az összes munkások számához viszonyítva	Az ismétlődő sztrájkok százalékaránya az összes sztrájkok számához viszonyítva
1895—1904	1,46%—5,10%	36,2%
1905	163,8	85,5
1906	65,8	74,5
1907	41,9	51,8
1908	9,7	25,4

A táblázatból látjuk, hogy az 1905-től 1907-ig terjedő három év, amely kiemelkedik a többi közül a sztrájkolók összes számát illetően, kitűnik az ismétlődő sztrájkok gyakoriságát tekintve, és a sztrájkolók számának az összes munkások számához való százalékarányát tekintve is.

A statisztika a sztrájkok által felölelt vállalatok és a sztrájkokban részt vevő munkások tényleges számát is megadja; íme ezek az adatok évek szerint:

	A sztrájkok által felölelt vállalatok sztrájkolóinak százalékaránya az összes munkások számához viszonyítva
10 év alatt (1895—1904) összesen	27,0%
1905-ben	60,0
1906-ban	37,9
1907-ben	32,1
1908-ban	11,9

Ez a kis táblázat is, az előzőhöz hasonlóan, megmutatja, hogy a sztrájkolók száma 1906-tól 1907-ig

egészében véve *sokkal kevésbé* csökkent, mint 1905-től 1906-ig. A további fejtegetés során meglátjuk, hogy néhány iparágban és néhány vidéken 1906-tól 1907-ig nem a sztrájkmozgalom gyengülése, hanem erősödése tapasztalható. Egyelőre megjegyezzük, hogy a sztrájkokban valóban részt vevő munkások számának kormányzóságok szerint összegezett adatai a következő érdekes jelenségre utalnak: 1905-től 1906-ig az iparilag fejlett kormányzóságok óriási többségében csökkent a sztrájkokban részt vevő munkások százalékaránya; de van sok olyan kormányzóság, amelyben ez a százalékarány 1905-től 1906-ig *emelkedett*. Ezek iparilag a legkevésbé fejlett, hogy úgy mondjuk, istenhátamögötti kormányzóságok. Ilyenek például a távoli Észak kormányzóságai: Arhangelszk kormányzóság (11 000 gyári munkás: ebből 1905-ben 0,4% vett részt a sztrájkokban; 1906-ban — 78,6%), Vologda kormányzóság (6000 gyári munkás; ebből ugyanazon években 26,8%, illetve 40,2% vett részt a sztrájkokban), Olonyec kormányzóság (1000 gyári munkás; ebből 0% — 2,6%); azután a Fekete-tengeri kormányzóság (1000 gyári munkás; ebből 42,4% — 93,5%); a Volga melléki kormányzóságok közül Szimbirszk kormányzóság (14 000 gyári munkás; ebből 10,0% — 33,9%); a központi mezőgazdasági kormányzóságok közül Kurszk kormányzóság (18 000 gyári munkás; ebből 14,4% — 16,9%); a keleti végeken Orenburg kormányzóság (3000 gyári munkás; ebből 3,4% — 29,4%).

Világos, mit jelent az, hogy a sztrájkban részt vevők százalékaránya ezekben a kormányzóságokban 1905-től 1906-ig emelkedett: a hullám 1905-ben nem ért el ezekbe a kormányzóságokba, ezek csak a haladottabb munkásoknak a világon egyedülálló, egy évig tartó harca után kezdtek bekapcsolódni a mozgalomba. Ezzel a jelenséggel, amely nagyon fontos az események történelmi menetének megértése szempontjából, a további fejtegetésekben többször fogunk találkozni.

Ezzel szemben 1906-tól 1907-ig néhány iparilag igen fejlett kormányzóságban emelkedik a sztrájkokban részt vevők százalékaránya, például Pétervár kormányzóságban (1906-ban 68,0%; 1907-ben 85,7%, majdnem ugyanannyi,

mint az 1905-ös 85,9%), Vlagyimir kormányzóságban (37,1% — 49,6%), Baku kormányzóságban (32,9% — 85,5%), Kiev kormányzóságban (10,9% — 11,4%) stb. Ha tehát abban, hogy 1905-től 1906-ig a sztrájkolók százalékaránya több kormányzóságban emelkedett, a munkásosztály hátvédjét látjuk, amely lekéste a harc legteljesebb kifejlődésének pillanatát, akkor az, hogy e százalékarány 1906-tól 1907-ig több más kormányzóságban emelkedett, az élcsapatot mutatja, amint igyekszik újból fellendíteni a harcot, megállítani az elkezdődött visszavonulást.

Hogy pontosabbá tegyük e helyes következtetést, idézzük a munkások és a sztrájkban ténylegesen részt vevők abszolút számát az első és a második fajta kormányzóságok szerint.

Kormányzóságok, amelyekben a sztrájkokban részt vevő munkások százalékaránya 1905-től 1906-ig emelkedett

E kormányzóságok száma	Gyári munkásaik száma	A sztrájkokban ténylegesen részt vevő munkások száma 1905-ben	1906-ban
10	61 800	6 564	21 484

Egy kormányzóságra átlagban 6000 gyári munkás jut. A sztrájkokban ténylegesen részt vevő munkások száma összesen 15 000-rel emelkedett.

Kormányzóságok, amelyekben a sztrájkokban részt vevő munkások százalékaránya 1906-tól 1907-ig emelkedett

E kormányzóságok száma	Gyári munkásaik száma	A sztrájkokban ténylegesen részt vevő munkások száma 1906-ban	1907-ben
19	572 132	186 926	285 673

Egy kormányzóságra átlagban 30 000 gyári munkás jut. A sztrájkokban ténylegesen részt vevő munkások száma mintegy 100 000-rel emelkedett, ha pedig leszámítjuk Baku kormányzóság kőolajipari munkásait, akiket 1906-ban nem számították be (valószínűleg nem több mint 20—30 000), körülbelül 70 000-rel.

A hátvéd szerepe 1906-ban és az élcsapat szerepe 1907-ben ez adatok alapján világosan megmutatkozik.

E méretek pontosabb megítélése céljából Oroszország iparvidékei szerint kell csoportosítanunk az adatokat, és össze kell hasonlítanunk a sztrájkolók számát a gyári munkások számával. Íme ezeknek az adatoknak az összefoglalása:

Iparvidékek	A gyári munkások száma 1905-ben (ezerben)	A sztrájkolók száma évek szerint (ezerben)				
		1895—1904 összesen	1905	1906	1907	1908
I. Pétervári	298	137	1 033	307	325	44
II. Moszkvai	567	123	540	170	154	28
III. Varsói	252	69	887	525	104	35
IV—VI: Kievi, Volga melléki és harkovi	543	102	403	106	157*	69*
Összesen	1 660	431	2 863	1 108	740	176

A különböző iparvidékek munkásai nem egyformán vettek részt a mozgalomban. Egészében véve 1 660 000 munkás 2 863 000 sztrájkolót állított, azaz 164 sztrájkolót minden száz munkásra, vagyis, más szavakkal, valamivel több mint a munkások fele 1905-ben átlagban kétszer sztrájkolt. De ezek az átlagok elhomályosítják az alapvető különbséget egyrészt a pétervári és a varsói iparvidék, s másrészt valamennyi többi iparvidék között. A pétervári és a varsói iparvidéken együtt az összes gyári munkások 1/3-a dolgozik (1 660 000-ből 550 000), s az összes sztrájkolóknak 2/3 része (2 863 000-ből 1 920 000) került ki ezekről az iparvidékekről. Ezeken a vidékeken 1905-ben minden munkás átlagban majdnem négyszer sztrájkolt. A többi iparvidéken 1 110 000 munkásra 943 000 sztrájkoló jut, vagyis viszonylagosan negyedannyi, mint a két fent nevezett vidéken. Már ebből is látható, mennyire helytelenek a liberálisok állításai, amelyeket likvidátoraink szajkóznak, hogy tudniillik a munkások túlbecsülték erejüket. Ellenkezőleg, a tények azt bizonyítják, hogy alábecsülték erejüket, hiszen nem használták ki kellőképpen. Ha a sztrájkharc (most a

* Ezek a számok nem egészen összehasonlíthatók az előző évek adataival, mert 1907-ben először vették fel a kőolajipari munkásokat. A növekedési plusz valószínűleg nem több, mint 20—30 000.

harcnak csak erről az egyik formájáról beszélünk) energiája és szívóssága egész Oroszországban olyan lett volna, mint a pétervári és a varsói vidéken, akkor a sztrájkolók száma *kétszer akkora* lett volna. Más szavakkal így lehet kifejezni ezt a következtetést: a munkások csak erejük felét tudták felbecsülni a mozgalomnak ezen a területén, mert erejük másik felét még nem használták ki. Földrajzi fogalmakkal élve: Nyugat és Északnyugat már felébredt, de Közép-Oroszország, Kelet és Dél még félig aludt. A kapitalizmus fejlődése nap nap után tesz valamit a késlekedők felébresztésére.

Egy további fontos következtetés, amely a vidékenként csoportosított adatokból adódik, az, hogy a mozgalom hanyatlása 1905-től 1906-ig általános volt, ha nem is volt egyenletes; 1906-tól 1907-ig pedig a varsói vidéken végbement hatalmas hanyatlás, a moszkvai, a kievi és a Volga melléki vidéken tapasztalható egészen kisméretű csökkenés mellett a pétervári és a harkovi vidéken *fellendülést* látunk. Ez azt jelenti, hogy a lakosság öntudatosságának és felkészültségének adott színvonala mellett a mozgalom szóban forgó formája 1905 folyamán kimerült; e formának, amennyiben a szociális és politikai élet objektív ellentmondásai nem tűntek el, át kellett nőnie a mozgalom magasabb formájába. De az egy évig tartó, ha lehet ezt a kifejezést használni, pihenés, vagy az erőgyűjtés periódusa után, 1906 folyamán az ország egy részében újabb fellendülés jelei mutatkoztak, újabb fellendülés kezdődött. Ha a liberálisok, és nyomukban a likvidátorok, e periódust értékelve megvetően „a romantikusok várakozásairól" beszélnek, akkor a marxistának azt kell mondania, hogy a liberálisok, kibújva e részleges fellendülés támogatása alól, meghiúsították a demokratikus vívmányok védelmének utolsó lehetőségét.

A sztrájkolók területi megoszlásáról szólva még meg kell jegyeznünk, hogy túlnyomó többségük *hat* igen fejlett iparral rendelkező kormányzóságra jut, s ezek közül is öt olyan kormányzóság, amelyben nagy városok vannak. E hat kormányzóság a következő: Pétervár, Moszkva, Livónia, Vlagyimir, Varsó és Petrokov. 1905-ben 1 661 000-ből 827 000 gyári munkás volt e kormányzóságokban,

vagyis majdnem a fele. A sztrájkolók száma pedig itt 1895-től 1904-ig tíz év alatt 246 000 volt 431 000-ből, vagyis az összes sztrájkolóknak mintegy 60 %-a; 1905-ben 2 072 000 a 2 863 000-ből, vagyis mintegy 70 %; 1906-ban 852 000 az 1 108 000-ből, vagyis mintegy 75 %; 1907-ben 517 000 a 740 000-ből, vagyis mintegy 70 %; 1908-ban 85 000 a 176 000-ből, vagyis kevesebb, mint a fele*.

Tehát e hat kormányzóság szerepe az 1905-től 1907-ig terjedő három év alatt *nagyobb* volt, mint az ezt megelőző és az ezt követő időszakban. Világos tehát, hogy a nagyvárosok, beleértve a két fővárost is, e három év alatt sokkal nagyobb energiát fejtettek ki, mint a többi vidék. A falvakban és a viszonylag kis városokban és ipari központokban szétszórt munkások, akik az összes munkások számának felét tették ki, az 1895—1904-es években a sztrájkolók teljes számának 40 %-át adták, az 1905—1907-es években viszont mindössze 25—30 %-ot. Kiegészítve a fentebb levont következtetést, azt mondhatjuk, hogy a nagyvárosok már felébredtek, a kisvárosok és a falvak pedig még meglehetősen szunnyadtak.

Ami általában a falvakat, vagyis a falun élő gyári munkásokat illeti, vannak ezen kívül statisztikai adatok a városokban és a városokon kívül lefolyt *sztrájkok számáról* is (nem a sztrájkolók számáról). Íme ezek az adatok:

	A sztrájkok száma		
	a városokban	a városokon kívül	összesen
10 év alatt (1895—1904) összesen	1 326	439	1 765
1905	11 891	2 104	13 995
1906	5 328	786	6 114
1907	3 258	315	3 573
1908	767	125	892

A hivatalos statisztika összeállítói ezeknek az adatoknak a közlésekor rámutatnak arra, hogy Pogozsev úr ismert kutatásai szerint Oroszország gyárainak 40 %-a városokban van, 60 %-a pedig a városokon kívül[118]. Tehát míg rendes időben (1895—1904) a városokban

* 1908-ban 47 000 sztrájkolóval Baku kormányzóság állt azoknak a kormányzóságoknak az élén, amelyekben jelentősebb számú sztrájkoló volt. A politikai tömegsztrájk utolsó mohikánjai!

lezajlott sztrájkok száma háromszor annyi volt, mint a falvakban lezajlottaké, a sztrájkok százalékaránya az üzemek számához viszonyítva *4½-szer akkora* volt a városokban, mint falun. 1905-ben ez az arány kb. 8:1 volt; 1906-ban — 9:1; 1907-ben — 15:1; 1908-ban* —6:1. Más szóval: a városi gyári munkásoknak a sztrájkmozgalomban betöltött *szerepe* a falun élő gyári munkások szerepéhez viszonyítva sokkal jelentősebb volt 1905-ben, mint az előző években, s 1906-ban és 1907-ben ez a szerep mind nagyobb és nagyobb lett, vagyis a falusi munkások között a mozgalomban részt vevők százalékaránya egyre csökkent. A falun élő gyári munkások, akiket az 1895-től 1904-ig terjedő tíz év a legkevésbé készített elő a harcra, a legkevésbé voltak kitartóak, s a leggyorsabban mentek át visszavonulásba 1905 után. Az élcsapat, vagyis a városi gyári munkásság, 1906-ban különös erőfeszítéseket tett, 1907-ben pedig *még nagyobbakat, mint 1906-ban*, hogy feltartóztassa ezt a visszavonulást.

Vizsgáljuk meg továbbá a sztrájkolók megoszlását iparágak szerint. Ebből a célból az iparágakat négy fő csoportra osztjuk: A) vasmunkások; B) textilmunkások; C) nyomdászok, faipari, bőripari és vegyiipari munkások; D) az ásványi anyagokat feldolgozó ipar munkásai és élelmiszeripari munkások. Ime ezek az adatok évek szerint:

Az iparágak csoportjai	Az összes gyári munkások száma 1904-ben (ezerben)	A sztrájkolók száma (ezerben) évek szerint				
		1895—1904 összesen	1905	1906	1907	1908
A	252	117	811	213	193	41
B	708	237	1 296	640	302	56
C	277	38	471	170	179	24
D	454	39	285	85	66	55
Összesen	1 691	431	2 863	1 108	740	176

* 1908-ban a sztrájkok közül 228, 1907-ben 230 sztrájk kőolajipari vállalatokban zajlott le, amelyeket csak 1906-ban rendelték alá az iparfelügyeletnek.

Az 1905 előtti évtized a vasmunkásokat készítette fel a legjobban. Tíz év alatt a vasmunkásoknak majdnem a fele sztrájkolt (252 000-ből 117 000). Mivel ők voltak a legjobban felkészülve, 1905-ben is ők állnak az élen. A sztrájkolók száma itt *több mint háromszorosa* a munkások számának (811 000 a 252 000-rel szemben). Még jobban kidomborodik ennek az élcsapatnak a szerepe, ha az 1905-re vonatkozó adatokat hónapok szerint vesszük szemügyre (egy rövid cikk keretében lehetetlen ezeknek az adatoknak a részletes megvizsgálása, s így ezt máskorra hagyjuk). A vasmunkások 1905 valamennyi hónapja közül nem októberben sztrájkoltak a legtöbben, mint az iparágak *valamennyi* többi csoportjában, hanem januárban. Az élcsapat a legnagyobb energiával indította el a mozgalmat, „felrázva" a többieket. Csak 1905 januárjában 155 000 vasmunkás sztrájkolt, vagyis az összes vasmunkások (252 000) $^{2}/_{3}$ része; az egy hónap alatt a sztrájkolók száma lényegesen nagyobb, mint ez előtt tíz év alatt (155 000 a 117 000-rel szemben). De ez a majdnem emberfeletti energia 1905 végéig kimeríti az élcsapat erőit: 1906-ban éppen a vasmunkások között a legnagyobb a mozgalom hanyatlása. A sztrájkolók száma köztük csökken a legnagyobb mértékben: 811 000-ről 213 000-re, vagyis majdnem negyedére. 1907-ig az élcsapat újból összeszedi erejét: a sztrájkolók száma általában csak igen lényegtelen mértékben csökken (213 000-ről 193 000-re), a vasipari csoportba tartozó három legnagyobb iparágban pedig, nevezetesen a gépgyártásban, a hajóépítő iparban és a vasöntő iparban a sztrájkolók száma 1906-tól 1907-ig 104 000-ről 125 000-re *emelkedik*.

Az orosz gyári munkások zöme textilmunkás; számuk nem sokkal kevesebb, mint az összes munkások fele (1 691 000-ből 708 000). Az 1905-öt megelőző évtized alatti felkészülés tekintetében a második helyen állnak: a munkások $^{1}/_{3}$-a sztrájkolt (708 000-ből 237 000). 1905-ben a mozgalom erejét tekintve szintén a második helyen állnak: körülbelül 180 sztrájkoló jut 100 munkásra. Később indulnak harcba, mint a vasmunkások: januárban alig volt köztük több a sztrájkoló, mint a vasmunká-

sok között (164 000 a 155 000-rel szemben), októberben több mint kétszer annyi (256 000 a 117 000-rel szemben). A munkásoknak ez a zöme, minthogy később kapcsolódott be a mozgalomba, 1906-ban a legszilárdabban tartja magát: a hanyatlás ebben az évben általános, de a textilmunkásoknál a *legkisebb*, náluk a felére csökkent a sztrájkolók száma (640 000 az 1 296 000-rel szemben), a vasmunkásoknál a negyedére (213 000 és 811 000), a többi iparágban 30—40 %-ára. Csak 1907-re merültek ki a zöm erői is: a hanyatlás 1906-tól 1907-ig éppen ebben a csoportban a *legnagyobb*, több mint 50 %-os (302 000 a 640 000-rel szemben).

Nem térünk ki részletesebben a többi iparág adataira, csak azt jegyezzük meg, hogy leghátul a D csoport áll, amely a leggyengébben készült fel és a leggyengébben vett részt a mozgalomban. Ha a vasmunkásokat vesszük normának, akkor azt lehet mondani, hogy a D csoport csak 1905-ben több mint 1 millió sztrájkolóval „adós maradt".

A vasmunkások és a textilmunkások közötti viszony jellemző, mint az élenjáró rétegnek a nagy tömeghez való viszonya. Mivel az 1895—1904-es években nem voltak szabad szervezetek, nem volt szabad sajtó, parlamenti szószék stb., a tömegek 1905-ben nem tudtak másképp tömörülni, mint ösztönösen, magának a harcnak a folyamán. E tömörülés mechanizmusa az volt, hogy egymás után csaptak fel a sztrájkhullámok, s az élcsapatnak olyan nagy energiát kellett a mozgalom kezdetén a nagy tömegek „felrázására" fordítania, hogy mire a mozgalom tetőpontjára hágott, viszonylag elgyengült. 1905 januárjában a sztrájkolók száma 444 000, közülük 155 000 vasmunkás, vagyis 34%, októberben pedig az összes sztrájkolók száma 519 000, közülük 117 000 vasmunkás, vagyis 22%. Érthető, hogy a mozgalom ilyen egyenlőtlensége — az erők szétforgácsolódása, elégtelen koncentrációja következtében — egyértelmű bizonyos erőveszteséggel. Ez először is azt jelenti, hogy az erők jobb koncentrációjával fokozni lehetett volna a hatást, másodszor pedig azt, hogy a tanulmányozott korszak objektív feltételei folytán minden hullám kezdetén elkerül-

hetetlen és a siker érdekében szükséges volt egy sor tapogatózó lépés, hogy úgy mondjuk, felderítés, kísérleti megmozdulás stb. Amikor tehát a liberálisok, és nyomukban a Martov-féle likvidátorok, abból az elméletükből kiindulva, hogy „a proletariátus túlbecsülte erejét“, azzal vádolnak minket, hogy „az ösztönös osztályharc után kullogtunk“, ezek az urak maguk alatt vágják a fát, nekünk pedig, akaratlanul, a legnagyobb bókot mondják.

Hogy lezárjuk a sztrájkok évek szerint csoportosított adatainak áttekintését, nézzük még meg azokat a számokat, amelyek a sztrájkok méretét és tartamát, valamint a sztrájkokból származó veszteség nagyságát jellemzik.

Egy sztrájk résztvevőinek átlagos száma a következőképpen alakult:

10 év alatt (1895—1904)	244	munkás
1905-ben	205	«
1906-ban	181	«
1907-ben	207	«
1908-ban	197	«

A sztrájkok méretének (a résztvevők számának) 1905. évi csökkenése azzal magyarázható, hogy sok kis vállalat kapcsolódott be a harcba, ami csökkentette a résztvevők átlagos számát. A további csökkenés 1906-ban nyilvánvalóan azt tükrözi, hogy csökkent a harc energiája. 1907 ebben a tekintetben is bizonyos lépés előre.

Ha a tisztán politikai sztrájkok résztvevőinek átlagos számát vesszük, évek szerint a következő adatokat kapjuk: 1905 — 180; 1906 — 174; 1907 — 203; 1908 — 197. Ezek a számok még szemléltetőbben mutatják, hogy 1906-ban a harc energiája csökkent és 1907-ben újra fellendült, vagy (de talán egyúttal) azt, hogy 1907-ben főleg a legnagyobb vállalatok vettek részt a mozgalomban.

Az 1 sztrájkoló munkásra eső sztrájknapok száma a következőképpen alakult:

10 év alatt (1895—1904)	4,8 nap
1905-ben	8,7 «
1906-ban	4,9 «
1907-ben	3,2 «
1908-ban	4,9 «

Amint e számok mutatják, a harc 1905-ben volt a legállhatatosabb, majd az állhatatosság 1907-ig gyorsan csökkent, és csak 1908-ban nőtt meg ismét. Megjegyzendő, hogy a harc állhatatossága tekintetében a nyugat-európai sztrájkok hasonlíthatatlanul magasabban állnak. Az 1 sztrájkoló munkásra eső sztrájknapok száma az 1894-től 1898-ig terjedő öt év alatt Olaszországban 10,3, Ausztriában 12,1, Franciaországban 14,3 és Angliában 34,2 volt.

Ha különválasztjuk a tisztán politikai sztrájkokat, a következő számokat kapjuk: 1905-ben 7,0 nap jut 1 sztrájkolóra; 1906-ban 1,5; 1907-ben 1,0 nap. A gazdasági okok miatt folytatott sztrájkokat mindig tartósabb harc jellemzi.

Ha figyelembe vesszük a sztrájkharc állhatatossága tekintetében az egyes években mutatkozó különbségeket, arra a következtetésre jutunk, hogy a sztrájkolók számára vonatkozó adatok egymaguk még nem határozzák meg kellőképpen a mozgalom viszonylagos méreteit az egyes években. Pontos képet a sztrájkban töltött napok száma nyújt, amely évek szerint a következőképpen alakul:

			Ebből a tisztán politikai sztrájkban töltött napok száma
10 év alatt (1895—1904)	összesen	2 079 408	—
1905-ben		23 609 387	7 569 708
1906-ban		5 512 749	763 605
1907-ben		2 433 123	521 647
1908-ban		864 666	89 021

Ily módon a mozgalom pontosan megállapított méretei csak 1905-ben *több mint 11-szer* akkorák, mint a megelőző 10 év alatt összesen. Más szóval: a mozgalom méretei 1905-ben *115-ször* akkorák, mint a megelőző évtized *évi átlaga.*

Ez az arány mutatja, milyen rövidlátó emberek

vannak gyakran a hivatalos tudósok között (és nem is csak köztük), akik a szociális és politikai fejlődésnek az úgynevezett „békés“, „szerves“, „evolúciós“ korszakban megfigyelhető ütemét mindenkorra érvényes normának veszik, olyan mutatónak tekintik, amely a mai emberiség számára jelzi a fejlődés lehetséges gyorsaságát. A valóságban az úgynevezett „szerves“ korszakok „fejlődési“ üteme a maximális pangásnak, a fejlődés maximális akadályainak a mutatója.

A hivatalos statisztika szerkesztője a sztrájkban töltött napok száma alapján meghatározza az ipar veszteségeit. Ezek a veszteségek (termelési kiesés) 10 év alatt, 1895-től 1904-ig összesen 10,4 millió rubelre, 1905-ben 127,3 millióra, 1906-ban 31,2 millióra, 1907-ben 15,0 millióra és 1908-ban 5,8 millió rubelre rúgtak. Az 1905-től 1907-ig terjedő három év alatt tehát a termelési kiesés 173,5 millió rubel veszteséget okozott.

A munkásoknak a sztrájknapok munkabérének kieséséből eredő veszteségei (amelyeket a különböző iparágak átlagos napi bére alapján állapítottak meg) a vizsgált években ezer rubelben a következőképpen alakultak:

Az iparágak csoportjai (lásd fentebb 18.* old.)	A gyári munkások száma 1905-ben ezerben	A munkások veszteségei sztrájk alatt ezer rubelben				
		1895-től 1904-ig összesen	1905	1906	1907	1908
A	252	650	7 654	891	450	132
B	708	715	6 794	1 968	659	228
C	277	137	1 997	610	576	69
D	454	95	1 096	351	130	22
Összesen	1 691	1 597	17 541	3 820	1 815	451

Három év alatt, 1905-től 1907-ig a munkások veszteségei 23,2 millió rubelre rúgtak, vagyis több mint 14-szer

* Lásd ebben a kötetben 416. old. — *Szerk.*

annyira, mint az előző teljes tíz év alatt összesen*. A hivatalos statisztika szerkesztője kiszámítja, hogy e veszteség egy gyáripari munkásra (s nem egy sztrájkolóra) az első évtizedben átlagban körülbelül évi 10 kopejka volt, 1905-ben körülbelül 10 rubel, 1906-ban körülbelül 2 rubel, 1907-ben körülbelül 1 rubel. Ez a számítás azonban figyelmen kívül hagyja, hogy ebben a tekintetben a különböző iparágak munkásai között óriási különbségek vannak. Íme egy részletesebb számítás az imént idézett táblázat adatai alapján:

Az iparágak csoportjai	Veszteség sztrájkok miatt 1 gyári munkásra átlagban (rubel)				
	1895-től 1904-ig a 10 év alatt összesen	1905	1906	1907	1908
A	2,6	29,9	3,5	1,8	0,5
B	1,0	9,7	2,8	0,9	0,3
C	0,5	7,2	2,2	2,1	0,2
D	0,2	2,4	0,7	0,3	0,05
Együttvéve	0,9	10,4	2,3	1,1	0,3

* Szem előtt kell tartanunk, hogy a munkások, amikor a mozgalom a legerőteljesebb volt, e veszteségek *egy részét* áthárították a vállalkozókra. A statisztikának 1905-től kezdődően tisztáznia kellett, mikor forgott fenn a sztrájkok egy különleges oka (a hivatalos nomenklatúra szerint az okok *3 b* csoportja): a *bérkövetelés a sztrájk idejére.* E követelést 1905-ben 632 esetben támasztották, 1906-ban 256 esetben, 1907-ben 48 és 1908-ban 9 esetben (1905 előtt ezt a követelést egyáltalán nem támasztották). A munkások e követelésért folytatott harcának eredményeit csak 1906-ra és 1907-re vonatkozólag ismerjük, és csak két-három esetben, amikor az említett ok volt a harc *fő oka:* 1906-ban 10 966 munkás közül, akik főképpen ez okból sztrájkoltak, 2171 megnyerte a sztrájkot, 2626 elvesztette, 6169 kompromisszummal fejezte be. 1907-ben 93 munkás közül, akik főleg ez okból sztrájkoltak, egyetlenegy sem nyerte meg a sztrájkot, 52 elvesztette, 41 kompromisszummal fejezte be. Mindabból, amit az 1905-ös sztrájkokról tudunk, azt kell feltételeznünk, hogy 1905-ben az ez okból kirobbant sztrájkok sikeresebbek voltak, mint 1906-ban.

Ebből látható, hogy 1905-ben egy vasmunkásnak (A csoport) majdnem 30 rubel vesztesége volt sztrájkból kifolyólag, a háromszorosa az átlagnak, s több mint tízszer annyi, mint az ásványi anyagokat feldolgozó ipar munkásainak és az élelmiszeripari munkásoknak (D csoport) átlagos vesztesége. Fentebb levont következtetésünket, hogy tudniillik a vasmunkások a mozgalom vizsgált formájában 1905 végéig kimerítették erejüket, a fenti táblázat még szemléltetőbben igazolja: az A csoportban a veszteségek 1905-től 1906-ig kevesebb mint nyolcad részükre csökkentek, a többi csoportokban pedig harmad— negyed részükre.

Ezzel befejezzük a sztrájkstatisztika évek szerint csoportosított adatainak elemzését, s a következő cikkben áttérünk a hónapok szerint csoportosított adatok tanulmányozására.

II

A sztrájkmozgalom hullámzásának tanulmányozásához az egyéves időszakok túlságosan hosszúak. Statisztikai szempontból most joggal mondhatjuk, hogy az 1905-től 1907-ig terjedő három év alatt minden hónap felért egy évvel. E három év alatt a munkásmozgalom 30 évet élt. 1905-ben a sztrájkolók száma egyetlen hónapban sem csökkent az 1895-től 1904-ig terjedő évtized *évi* minimuma alá, 1906-ban és 1907-ben pedig csak két-két ilyen hónap volt.

Sajnos, a havi adatokat és a kormányzóságonként csoportosított adatokat a hivatalos statisztika egyáltalán nem kielégítő módon dolgozta fel. Sok táblázatot újból kell összeállítani. Ezért, valamint helyszűke miatt, egyelőre csak *negyedévi* adatokra szorítkozunk. A gazdasági és a politikai sztrájkok különválasztását illetően megjegyezzük, hogy a hivatalos statisztika 1905-re, és 1906—1907-re vonatkozólag nem egészen összehasonlítható adatokat nyújt. A vegyes sztrájkokat — a hivatalos nomenklatúra szerint a 12. kategóriát gazdasági követelésekkel és a 12/b kategóriát gazdasági követelésekkel — 1905-ben politikai, később gazdasági sztrájkoknak számították.

Mi 1905-re vonatkozólag is a gazdasági sztrájkokhoz soroljuk őket.

A sztrájkolók száma ezerben[119]:

Év	1905				1906				1907			
Évnegyed	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Összesen	810	481	294	1 277	269	479	296	63	146	323	77	193
Ebből												
gazdasági	604	239	165	430	73	222	125	37	52	52	66	30
politikai	206	242	129	847	196	257	171	26	94	271	11	163

Bekereteztük azokat az időszakokat, amelyekben a hullámok a legmagasabbra csaptak. Már első pillantásra szembetűnik, hogy ezek az időszakok egybeesnek a legfontosabb politikai eseményekkel, amelyek mind a három évet jellemzik. 1905 I. negyed — január 9. és utórezgései; 1905 IV. negyed — az októberi és a decemberi események; 1906 II. negyed — az I. duma; 1907 II. negyed — a II. duma; 1907 utolsó negyedében — a legkisebb fellendülés, amely azzal magyarázható, hogy novemberben politikai sztrájk tört ki (134 000 sztrájkoló) a II. duma munkásképviselői ellen folytatott bírósági eljárás miatt. Így ez az időszak, amely lezárja a három évet és átmenet az orosz történelem másik szakaszába, éppen az a kivétel, amely erősíti a szabályt: ha a sztrájkhullám erősödése itt nem általános szociális és politikai fellendülést jelez, akkor tüzetesebb vizsgálat után kitűnik, hogy ez nem is volt sztrájk*hullám*, hanem csak egyedülálló tüntető sztrájk.

A szóban forgó három évre az a szabály, hogy a sztrájkhullám emelkedése az ország egész szociális és politikai fejlődésének kritikus pontjait, fordulópontjait jelzi. A sztrájkstatisztika világosan mutatja e fejlődés fő mozgató erejét. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a mozgalomnak ez a formája az egyetlen, vagy a legmagasabb forma — tudjuk, hogy nem így van —, ez nem jelenti azt, hogy a mozgalom adott formájából közvetlen következtetéseket vonhatunk le a szociális és politikai fejlődés részletkér-

déseit illetően. De jelenti azt, hogy ez egy olyan osztály mozgalmának statisztikai képe (természetesen, korántsem teljes képe), amely az események általános irányának fő rugója volt. A többi osztály mozgalma e központ köré csoportosul, ezt követi, ez után igazodik irányát vagy jellegét tekintve (pozitív vagy negatív értelemben), tőle függ.

Gondoljunk csak arra, hogy mik voltak Oroszország politikai történetének főbb mozzanatai a vizsgált három év alatt, s máris meggyőződünk e következtetés helyességéről. Vegyük szemügyre 1905 első negyedét. Mit mutat ennek az időszaknak az előestéje? Az ismert zemsztvobankettkampányt. Helyes volt-e a munkásoknak e kampányban való fellépéséről azt mondani, hogy ez „a tüntetés legmagasabb típusa"? Helyes volt-e arról beszélni, hogy nem szabad „pánikot" kelteni a liberálisok körében? Helyezzük e kérdéseket a sztrájkstatisztika keretei közé (1903: 87 000, 1904: 25 000, 1905 január: 444 000, ezek közül 123 000 politikai), és a válasz világos. A zemsztvokampánybeli taktikáról folytatott említett vita csak a liberális mozgalomnak és a munkásmozgalomnak az objektív körülményekben gyökerező antagonizmusát tükrözi.

Mit látunk a januári* fellendülés után? Az ismert februári rendeleteket, amelyek megvetik az alapját az államrend némi átalakításának.

Vegyük szemügyre 1905 harmadik negyedét. A politikai történet előterében az augusztus 6-i törvény (az úgynevezett Buligin-duma) áll. Vajon rendeltetett-e e törvénynek, hogy életbe lépjen? A liberálisok úgy gondolják, hogy igen, és úgy határoznak, hogy e véleményüknek megfelelően fognak cselekedni. A marxisták táborában az ellenkező nézet uralkodik, amellyel nem értenek egyet azok, akik objektíve a liberalizmus nézeteit juttatják érvényre. 1905 utolsó negyedének eseményei eldöntik a vitát.

---

* Az évnegyedekről szóló adatok alapján úgy tűnik, mintha egy fellendülés lett volna. A valóságban kettő volt: januárban — 444 000 sztrájkoló és májusban — 220 000. A közbeeső időben márciusban volt a minimum — 73 000.

Az év teljes negyedeire vonatkozó számok alapján úgy tűnik, mintha 1905 végén egy fellendülés lett volna. Valójában kettő volt, és ezeket a mozgalomnak egy kis gyengülése választotta el egymástól. Októberben 519 000 sztrájkoló volt, közülük 328 000 tisztán politikai, novemberben 325 000 (közülük 147 000 politikai) és decemberben 433 000 (közülük 372 000 politikai). A történelmi irodalomban kimondják a liberálisok és likvidátoraink (Cserevanyin és kompániája) nézetét, amely szerint a decemberi fellendülésben megvan a „természetellenesség" eleme. A statisztika megcáfolja ezt a nézetet, kimutatva, hogy éppen ebben a hónapban érte el *maximumát* a tisztán politikai sztrájkolók száma: 372 000. Érthető, milyen törekvések késztették a liberálisokat, hogy erre az álláspontra helyezkedjenek, de tisztán tudományos szempontból ostobaság bármilyen mértékben is „természetellenesnek" tekinteni egy olyan méretű mozgalmat, amelyben egy hónap alatt a tisztán politikai sztrájkolók száma majdnem $^9/_{10}$-e volt az egy egész évtized alatt sztrájkolók számának.

Nézzük meg végül a két utolsó fellendülést, az 1906 tavaszit és az 1907 tavaszit*. Mindkettő abban különbözik az 1905 januári és májusi fellendüléstől (amelyek közül az első szintén erősebb volt, mint a második), hogy ezek a visszavonulás vonalán haladnak, míg az első kettő a támadás vonalán haladt. Ez különben is jellemzi a szóban forgó hároméves szakasz utolsó két évét a három év első évével szemben. 1906 és 1907 említett időszakaiban a számok emelkedésének pontos jellemzése tehát az, hogy ezek az emelkedések a visszavonulás megállását és a visszavonulóknak egy újabb támadás megindítására tett

* Meg kell jegyeznünk, hogy 1895-től 1904-ig az orosz sztrájkok tízéves története azt mutatja, hogy a gazdasági sztrájkok az év második negyedében általában fellendültek. Az egész évtized alatt a sztrájkolók átlagos száma évi 43 000, negyedévenként pedig: I — 10 000; II — 15 000; III — 12 000 és IV — 6000. Már a számok puszta összehasonlításából is teljesen világosan kitűnik, hogy az 1906 tavaszi és az 1907 tavaszi fellendülés nem az oroszországi nyári sztrájkfellendülés „általános" okaival magyarázható. Érdemes egy pillantást vetni a politikai sztrájkolók számára.

kísérletét jelentik. Ez e fellendülések objektív jelentősége, amely most világosan áll előttünk a „Sturm und Drang három évének" végleges eredményei szempontjából. Az I. és a II. duma nem volt más, mint politikai tárgyalás és politikai tüntetés fent — abból az alkalomból, hogy lent megállt a visszavonulás.

Ebből világosan kitűnik, mennyire rövidlátók a liberálisok, akik azt hiszik, hogy e tárgyalások öncélúak, önállóak és függetlenek attól, hogy sokáig húzódik-e és mire vezet majd a visszavonulás ilyen vagy olyan megállítása. Ebből világosan kitűnik, hogy objektíve a liberálisoktól függnek azok a likvidátorok, akik, Martovhoz hasonlóan, most megvetéssel beszélnek a „romantikusok várakozásairól" a visszavonulás idején. A statisztika megmutatja, hogy nem a „romantikusok várakozásairól" volt szó, hanem a visszavonulásban beállott tényleges szünetekről, megszakításokról. Ha nem lettek volna ezek a megszakítások, a történelmileg teljesen elkerülhetetlen 1907 június 3-i esemény — amennyiben a visszavonulások visszavonulások maradtak volna —, előbb következett volna be, talán egy egész évvel, vagy még több, mint egy évvel.

Miután a politikai történet főbb mozzanataival kapcsolatban megvizsgáltuk a sztrájkmozgalom történetét, térjünk át a gazdasági és a politikai sztrájkok viszonyának tanulmányozására. A hivatalos statisztika ebben a kérdésben igen érdekes adatokkal szolgál. Nézzük meg először a vizsgált három év egyes éveinek összesített adatait:

A sztrájkolók száma ezerben

	1905	1906	1907
Gazdasági	1 439	458	200
Politikai	1 424	650	540
Összesen	2 863	1 108	740

Ebből először is az következik, hogy a gazdasági és a politikai sztrájkok a legszorosabban összefüggenek egymással. Együtt lendülnek fel és együtt hanyatlanak le. A támadás szakaszában (1905-ben) a mozgalom erejét az jellemzi, hogy a politikai sztrájkok szinte a nem kevésbé

erőteljes gazdasági sztrájkok széles bázisán fejlődnek, amelyek, még egymagukban is, messze túlszárnyalják az 1895-től 1904-ig terjedő egész 10 év adatait.

A mozgalom hanyatlásával a gazdasági sztrájkolók száma gyorsabban csökken, mint a politikaiaké. 1906-ban, és különösen 1907-ben a mozgalom gyengeségét kétségtelenül az jellemzi, hogy nincs meg a gazdasági harc adta széles és biztos bázis. Másrészt az a körülmény, hogy a politikai sztrájkolók száma általában lassabban csökken, és különösen kis mértékben csökkent 1906-tól 1907-ig, szemmelláthatóan egy előttünk már ismert jelenségre utal: az élenjáró rétegek a legnagyobb eréllyel igyekeznek a visszavonulást megállítani és támadássá változtatni.

Ezt a következtetést teljesen alátámasztják a különböző iparágcsoportok gazdasági és politikai sztrájkjainak viszonyára vonatkozó adatok. Nem akarjuk a cikket túlzsúfolni számokkal, ezért csak a vasmunkásoknak és a textilmunkásoknak 1905 negyedévei szerint csoportosított adatait hasonlítjuk össze, és ez esetben a hivatalos statisztika táblázatát* vesszük, amely ennek az évnek a vegyes sztrájkjait a politikai sztrájkok közé sorolja, amint ezt már előbb említettük.

		A sztrájkolók száma ezerben			
	1905 negyedei	I	II	III	IV
A csoport (vasmunkások)	gazdasági	120	42	37	31
	politikai	159	76	63	283
	Összesen	279	118	100	314
B csoport (textilmunkások)	gazdasági	196	109	72	182
	politikai	111	154	53	418
	Összesen	307	263	125	600

Az élenjáró réteg és a nagy tömeg közti különbség világosan megmutatkozik. Az élenjárók csoportjában a

* E táblázat szerint a gazdasági sztrájkolók száma 1905-ben 1 021 000, a politikaiaké 1 842 000, vagyis a gazdasági sztrájkolók százalékaránya kisebb, mint 1906-ban. Már magyaráztuk, hogy ez nem így van.

tisztán gazdasági sztrájkolók már az év elejétől kisebbségben vannak, s ez is marad a helyzet az egész év folyamán. Az első negyedet azonban ebben a csoportban is a tisztán gazdasági sztrájkolók igen magas száma (120 000) jellemzi: világos, hogy a vasmunkások között is vannak bőven olyan rétegek, amelyeket „fel kellett rázni“, és amelyek tisztán gazdasági követelések támasztásával kezdték meg a mozgalmat. A textilmunkásoknál azt látjuk, hogy a mozgalom elején (az I. negyedévben) a tisztán gazdasági sztrájkolók óriási többségben vannak, a II. negyedévben kisebbségbe kerülnek, de a III. negyedévben ismét túlsúlyba jutnak. Az utolsó évnegyedben, amikor a mozgalom tetőpontjára hágott, a vasmunkások között a tisztán gazdasági sztrájkolók száma az összes sztrájkolók 10%-a, és az összes vasmunkások 12%-a; — a textilmunkások között a tisztán gazdasági sztrájkolók száma ugyanebben az időszakban az összes sztrájkolók 30%-a és az összes textilmunkások 25%-a.

Teljesen nyilvánvaló tehát most, mi is a gazdasági és a politikai sztrájk kölcsönös összefüggése: szoros kapcsolatuk nélkül valóban széleskörű, valóban tömegeket átfogó mozgalom lehetetlen; e kapcsolat konkrét formája pedig egyrészt az, hogy a mozgalom kezdetén és újabb rétegeknek a mozgalomba való bekapcsolásakor a tisztán gazdasági sztrájk túlsúlyban van, másrészt pedig a politikai sztrájk felrázza és megmozdítja az elmaradottakat, általánossá teszi és kiszélesíti, magasabb fokra emeli a mozgalmat.

Rendkívül érdekes lenne részletesen megvizsgálni, hogy az egész három év alatt hogyan kapcsolódtak be újak a mozgalomba. Erről a statisztikához felhasznált anyagban vannak adatok, hiszen a jelentések kartonokon futottak be külön-külön minden egyes sztrájkról. De a hivatalos statisztika egyáltalán nem kielégítő módon dolgozta fel ezeket az adatokat, és a kartonok igen gazdag anyagának nagy része elveszett, mivel nem dolgozták fel. Bizonyos megközelítő képet nyújt a következő táblázat a sztrájkok számának a különböző nagyságú vállalatok számához viszonyított százalékarányáról:

Vállalatcsoportok	A sztrájkok számának százalékaránya a vállalatok számához viszonyítva 10 év alatt (1895—1904) összesen	1905	1906	1907	1908
20 munkásig	2,7	47,0	18,5	6,0	1,0
21—50 munkás	7,5	89,4	38,8	19,0	4,1
51—100 «	9,4	108,9	56,1	37,7	8,0
101—500 «	21,5	160,2	79,2	57,5	16,9
501—1000 «	49,9	163,8	95,1	61,5	13,0
1000 és több «	89,7	231,9	108,8	83,7	23,0

Az az élenjáró réteg, amelyet eddig a különböző vidékek és a különböző iparágcsoportok adatai alapján vettünk szemügyre, most a különböző vállalatcsoportok adatai tükrében mutatkozik meg. Minden évre érvényes általános szabály az, hogy a sztrájkoló vállalatok százalékaránya emelkedik a vállalatok méreteinek növekedésével. Emellett 1905-re jellemző először is az, hogy annál több az ismétlődő sztrájk, minél nagyobb a vállalat, másodszor az, hogy ha az 1895-től 1904-ig terjedő évtizedet összehasonlítjuk 1905-tel, azt látjuk, hogy a százalék emelkedése annál rohamosabb, minél *kisebb* a vállalat. Ez világosan mutatja, hogy az újak bekapcsolása, a sztrájkokban még soha részt nem vett rétegek bevonása rendkívül gyorsan ment végbe. Ezek az újak, akiket a maximális fellendülés időszakában igen gyorsan vontak be a mozgalomba, a legkevésbé kitartóknak bizonyulnak: 1906-tól 1907-ig a sztrájkoló üzemek százalékarányának esése a kisüzemek között volt a legerősebb, s a nagyüzemek között a legenyhébb. Az élcsapat dolgozik a legtovább, a legkitartóbban a visszavonulás megállításán.

De térjünk vissza a gazdasági és politikai sztrájkok viszonyára vonatkozó adatokhoz. Az egész hároméves szakasz negyedévek szerint csoportosított adatai, amelyeket fentebb idéztünk (19. old.)*, mindenekelőtt azt mutatják, hogy minden nagy fellendüléssel nemcsak a politikai, hanem a gazdasági sztrájkolók száma is emelkedik. Csak az 1907 tavaszi fellendülés némileg kivétel,

* Lásd ebben a kötetben 424. old. — *Szerk.*

minthogy a gazdasági sztrájkolók száma nem a II., hanem a III. negyedben éri el a maximumot.

A mozgalom kezdetén (1905 I. negyed) azt látjuk, hogy a gazdasági sztrájkolók óriási többségben vannak a politikaiakkal szemben (604 000 és 206 000). A mozgalom tetőpontján (1905 IV. negyed) a gazdasági sztrájkok új lendületet vesznek, de gyengébbet, mint januárban, s a politikai sztrájkok erős túlsúlyban vannak. A harmadik fellendülés alatt, 1906 tavaszán, újból igen nagy mértékben emelkedett mind a gazdasági, mind a politikai sztrájkolók száma. Már csak ezek az adatok is elegendők annak a véleménynek a megcáfolására, hogy a gazdasági és a politikai sztrájk összekapcsolása „a mozgalom gyenge oldala“ volt. Ezt a véleményt nemegyszer hangoztatták a liberálisok; ezt 1905 novemberével kapcsolatban ismételgette a likvidátor Cserevanyin; nemrég ugyanerre az időszakra vonatkozóan szajkózta Martov is. E nézet alátámasztására a leggyakrabban a nyolcórás munkanapért folytatott harc sikertelenségére hivatkoznak.

E sikertelenség ténye vitathatatlan, s vitathatatlan az is, hogy minden sikertelenség a mozgalom gyengeségét jelenti, de a liberális álláspont abban mutatkozik meg, hogy éppen a gazdasági és a politikai harc összekapcsolását nyilvánították a „mozgalom gyenge oldalának“; a marxista álláspont szerint a gyenge oldal az, hogy ez az összekapcsolás nem volt kielégítő, hogy a gazdasági sztrájkolók száma nem volt eléggé jelentős. A statisztika szemléltetően megerősíti a marxista nézet helyességét, feltárva a három év „általános törvényét“: azt, hogy a mozgalom a gazdasági harc erősödésével erősödik. És ez az „általános törvény“ logikusan összefügg minden kapitalista társadalom alapvonásaival: a kapitalista társadalomban mindig lesznek olyan elmaradt rétegek, amelyeket csak a mozgalom legnagyobb kiéleződése rázhat fel, az elmaradt rétegek pedig csakis gazdasági követelésekkel vonhatók be a harcba.

Ha összehasonlítjuk 1905 utolsó negyedének fellendülését az előző és az utána következő fellendüléssel, vagyis 1905 első és 1906 második nagyedével, világosan látjuk, hogy az októberi—decemberi fellen-

dülés a gazdasági bázis szélességét, vagyis a gazdasági sztrájkolók számának az összes sztrájkolók számához viszonyított százalékarányát tekintve *gyengébb* mind az őt megelőző, mind az utána következő fellendülésnél. Kétségtelen, hogy a nyolcórás munkanap követelése sok olyan burzsoá elemet eltaszított, aki a munkások más törekvéseivel egyet tudott érteni. De ugyanolyan kétségtelen az is, hogy ez a követelés sok olyan nem burzsoá elemet mozgósított, akik addig még nem kapcsolódtak be a mozgalomba, akik 1905 utolsó negyedévében 430 000 gazdasági sztrájkolót állítottak, 1906 I. negyedében lecsökkentették ezt a számot 73 000-re, majd 1906 II. negyedében újból felemelték 222 000-re. A mozgalom gyengesége tehát nem az volt, hogy hiányzott a burzsoázia együttérzése, hanem az, hogy a nem burzsoá elemek nem eléggé, vagy nem kellő időben támogatták a mozgalmat.

A liberális igen jellemző módon fél attól, hogy a mozgalom vizsgált formája mindig eltaszítja a burzsoázia bizonyos elemeit. A marxista igen jellemző módon megállapítja, hogy a mozgalom vizsgált formája mindig bekapcsolja a nem burzsoá elemek nagy tömegét. Suum cuique — mindenkinek a magáét.

A munkások és a vállalkozók közötti harc fordulatait illetően rendkívül tanulságosak a hivatalos statisztikának a sztrájkok eredményeire vonatkozó adatai. E statisztika összefoglaló eredményei a következők:

A sztrájkok eredményei	A megjelölt eredménnyel végződött sztrájkok résztvevőinek százalékaránya				
	10 év alatt (1895—1904)	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban
A munkások javára	27,1	23,7	35,4	16,2	14,1
Kölcsönös engedményekkel (kompromisszum)	19,5	46,9	31,1	26,1	17,0
A munkáltatók javára (a munkások ellen)	51,6	29,4	33,5	57,6	68,8

Ebből mindenekelőtt az az általános következtetés, hogy a mozgalom maximális ereje a munkások maximális sikerét is jelenti. A munkások számára a legelő-

nyösebb az 1905-ös év volt, amikor a legnagyobb volt a sztrájkharc nyomása. Ezt az évet az is jellemzi, hogy rendkívül gyakoriak voltak a kompromisszumok: a felek még nem alkalmazkodtak az új, szokatlan körülményekhez, a vállalkozókat megzavarták a gyakori sztrájkok, és az ügy gyakrabban, mint valaha, kompromisszummal végződött. 1906-ban a harc makacsabbá válik: a kompromisszumok összehasonlíthatatlanul ritkábbak; de a munkások általában még győznek: nagyobb a százaléka azoknak a sztrájkolóknak, akik megnyerik a sztrájkot, mint azoké, akik elvesztik. 1907-től kezdve a munkások egyre gyakrabban szenvednek vereséget, s a kompromisszumok száma is csökken.

Ha megnézzük az abszolút számokat, azt látjuk, hogy a 10 év alatt, 1895-től 1904-ig, összesen 117 000 munkás nyerte meg a sztrájkot, csak 1905-ben pedig több mint háromszor annyi: 369 000, 1906-ban mintegy másfélszer annyi: 163 000.

De egy év túlságosan hosszú időszak ahhoz, hogy ennek alapján az 1905-től 1907-ig terjedő három év sztrájkharcának hullámzását tanulmányozhassuk. Nem idézünk havi adatokat, mert túl sok helyet foglalnának el, hanem csak az 1905 és 1906 negyedéveire vonatkozó adatokat közöljük. 1907-et kihagyhatjuk, mert ebben az évben a sztrájkok eredményeit tekintve nem látunk változásokat, hanyatlásokat vagy fellendüléseket, hanem a munkások általános visszavonulását és a tőkések általános támadását látjuk, amelyet teljes egészében kifejezésre juttatnak a már idézett évi adatok.

Év	1905				1906			
Évnegyed	I	II	III	IV	I	II	III	IV
A sztrájkok eredményei								
A munkások javára	158	71	45	95	34	86	37	6
Kompromisszum	267	109	61	235	28	58	46	8
A munkáltatók javára	179	59	59	100	11	78	42	23
*Összesen**	604	239	165	430	73	222	125	37

* A hivatalos statisztika ebben a kérdésben nem közöl havi adatokat; ezeket az iparáganként csoportosított adatok összeadásával kellett kiszámítanunk.

Ezekből az adatokból nagyon érdekes következtetések adódnak, amelyek részletesebb vizsgálatot igényelnek. Általában azt láttuk, a harc annál eredményesebb a munkásokra nézve, minél erősebb nyomást fejtenek ki. Vajon megerősítik-e ezt az idézett adatok? 1905 I. negyede kevésbé sikeres a munkások számára, mint a II. negyed, holott ebben a szakaszban a mozgalom gyengült. Ez a megállapítás azonban hibásnak bizonyul, hiszen a háromhavi adatok egyesítik a januári fellendülést (321 000 gazdasági sztrájkoló) a februári hanyatlással (228 000) és a márciusival (56 000). Ha különválasztjuk a fellendülés hónapját, januárt, azt látjuk, hogy ebben a hónapban a munkások győztek: 87 000 sztrájkoló megnyerte a sztrájkot, 81 000 elvesztette, 152 000 kompromisszummal fejezte be. E szakasz mindkét hanyatló hónapjában (februárban és márciusban) a munkások vereséget szenvedtek.

A második szakasz (1905 II. negyede) a fellendülés szakasza, amely májusban éri el tetőpontját. A harc fellendülése a munkások győzelmét jelenti: 71 000 sztrájkoló megnyerte a sztrájkot, 59 000 elvesztette, 109 000 kompromisszummal végezte.

A harmadik szakasz (1905 III. negyede) a hanyatlás szakasza: a sztrájkolók száma sokkal kevesebb, mint a II. negyedben. A nyomás csökkenése a munkáltatók győzelmét jelenti: 59 000 munkás elvesztette a sztrájkot, csak 45 000 nyerte meg. A vesztes munkások százalékaránya 35,6, *vagyis több, mint 1906-ban.* Ez azt jelenti, hogy a munkásokkal való „együttérzés általános légköre" 1905-ben, amelyről oly sokat beszélnek a liberálisok, mint a munkások győzelmének fő okáról — (nemrégen Martov is arról beszélt, hogy a „fő ok" — a burzsoázia együttérzése volt) — csöppet sem akadályozta azt, hogy a munkások vereséget szenvedjenek, *amikor nyomásuk gyengült.* Ti akkor vagytok erősek, amikor a társadalom együtt érez veletek, mondják a munkásoknak a liberálisok. Akkor érez együtt veletek a társadalom, amikor erősek vagytok, mondják a munkásoknak a marxisták.

1905 utolsó negyede kivételnek látszik: a legnagyobb fellendülés ellenére a munkások veresége. De ez a kivétel

látszólagos, hiszen együtt szerepel a fellendülés hónapja — október, amikor a munkások gazdasági téren is győztek (+57 000, —22 000 munkás, akik a sztrájkot megnyerték, illetve elvesztették), és november (+25 000, —47 000) meg december (+12 000, —31 000), amikor a gazdasági harc hanyatlott és a munkásokat legyőzték. Emellett novemberben, a fordulat hónapjában, a legnagyobb ingadozások hónapjában, az ellentétes erők legnagyobb kiegyensúlyozottságának hónapjában, abban a hónapban, amikor általában a végeredmények és az oroszországi történelem általános iránya tekintetében, és különösen a munkáltatóknak a munkásokhoz való viszonyát illetően a legnagyobb bizonytalanság uralkodott, — ebben a hónapban kötik 1905-ben százalékarányban a *legtöbb* kompromisszumot: 179 000 gazdasági sztrájkoló közül ebben a hónapban 106 000, vagyis 59,2% fejezte be kompromisszummal a harcot*.

1906 első negyede megint csak látszólag kivétel: a gazdasági harc a legerősebben hanyatlik és a munkások a legtöbbször nyernek (+34 000, —11 000). Itt is együtt szerepel a munkások vereségeinek hónapja, január (+4000, —6000), és a munkások győzelmeinek hónapjai: február (+14 000, —2000) és március (+16 000, —2500). A gazdasági sztrájkolók száma ebben az egész szakaszban esik (január — 26 600, február — 23 300, március — 23 200), de az egész mozgalom fellendülése már világosan látható (az összes sztrájkolók száma januárban — 190 000, februárban — 27 000, márciusban — 52 000).

1906 második negyede — a mozgalom hatalmasan fellendül és a munkások nyernek (+86 000, —78 000); különösen sok a munkások javára végződő sztrájk májusban és júniusban, — júniusban a gazdasági sztrájkolók száma eléri az 1906. évi maximumot, a 90 000-et, — április viszont kivétel: a munkások többnyire vereséget szenvednek, habár a mozgalom márciushoz viszonyítva növekszik.

1906 III. negyedétől kezdve azt látjuk, hogy a gazda-

* A gazdasági sztrájkolók száma októberben 190·000, novemberben 179 000, decemberben 61 000.

sági harc általában szakadatlanul hanyatlik egészen az év végéig, és, ennek megfelelően, a munkások vereségeket szenvednek (jelentéktelen kivétel 1906 augusztus, amikor a munkások utoljára többet győztek a gazdasági harcban: +11 300, —10 300).

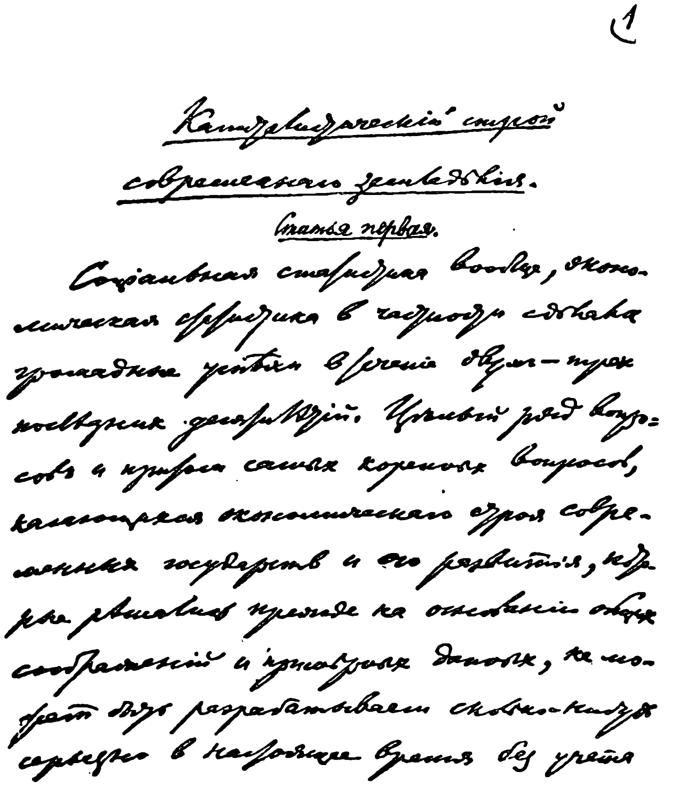
Az 1905-ös és 1906-os gazdasági harcok fordulatainak rövid összefoglalásaképpen megállapíthatjuk a következőket. 1905-ben világosan különválik általában a sztrájkharc és különösen a gazdasági harc három fő fellendülése: január, május és október. E három hónap alatt a gazdasági sztrájkolók száma 667 000 az egész évi 1 439 000-ből, vagyis nem egy negyede, hanem majdnem a fele. És mindhárom hónap a munkások gazdasági győzelmeinek hónapja volt, vagyis a sztrájkot megnyerő munkások száma mindegyikben meghaladta a sztrájkot elvesztő munkások számát.

1906-ban nagyjában és egészében világosan különválik az év első és második fele: az első felében — a visszavonulás megállítása és nagy fellendülés; a másodikban — nagyfokú hanyatlás. Az év első felében 295 000 gazdasági sztrájkoló, a másodikban — 162 000. Az első fél évben győzelmet arattak a munkások a gazdasági harcban, a második fél évben — vereséget szenvedtek.

Ezek az általános megállapítások teljesen megerősítik azt a következtetést, hogy nem az „együttérzés légköre“, nem a burzsoázia szimpátiája, hanem a nyomás ereje játszott döntő szerepet a gazdasági harcban is.

A MODERN FÖLDMŰVELÉS KAPITALISTA RENDSZERE[120]

A megírás ideje: 1910 vége.
Először megjelent: „Leninszkij Szbornyik" XIX. köt. 1932.
Aláírás: V. Iljin,

1

Капиталистическій строй
современнаго земледѣлія.
Статья первая.

Современная статистика вообще, эконо-
мическая статистика в частности сдѣлала
громадные успѣхи в теченіе двух-трех
послѣдних десятилѣтій. Цѣлый ряд вопро=
сов и притом самых коренных вопросов,
касающихся экономическаго строя совре-
менных государств и его развитія, кото-
рые рѣшались прежде на основаніи общих
соображеній и приблизительных данных, не мо-
гут быть разрабатываемы сколько-нибудь
серьезно в настоящее время без учета

„A modern földművelés kapitalista rendszere".
A kézirat első oldala. — 1910
Kisebbítve

ELSŐ CIKK

A szociális statisztika, s különösen a gazdasági statisztika, az utóbbi két-három évtized alatt nagy sikereket ért el. A modern államok gazdasági rendszerével és ennek fejlődésével kapcsolatban egy csomó kérdés, mégpedig a legfontosabb kérdések, amelyeket korábban általános feltevések és hozzávetőleges adatok alapján döntöttek el, ma nem dolgozhatók ki csak valamelyest is komoly formában azoknak a tömeges adatoknak a számbavétele nélkül, amelyeket a statisztikai szakemberek valamely ország egész területére vonatkozólag egy meghatározott program alapján egybegyűjtöttek és összesítettek. Kiváltképpen a földművelés üzemgazdasági kérdései, amelyek körül különösen sok volt a vita, követelnek pontos, tömeges adatokra támaszkodó választ, annál is inkább, mert az európai államokban és Amerikában egyre szokásosabbakká válnak az olyan időszakos összeírások, amelyek felölelik az ország valamennyi mezőgazdasági üzemét.

Németországban például 1882-ben, 1895-ben és legutóbb 1907-ben végeztek ilyen összeírást. Ezeknek az összeírásoknak a jelentőségére sokszor rámutattak irodalmunkban, és alig akad a modern földművelés üzemgazdaságával foglalkozó könyv vagy cikk, amelyben ne volna hivatkozás a német mezőgazdasági statisztika adataira. A legutóbbi összeírás már eléggé nagy port vert fel a német irodalomban is, meg a miénkben is. Ha jól emlékszem, Valentyinov úr a „Kievszkaja Miszl"-ben[121] tavaly igencsak nagy garral hangoztatta, hogy ez az összeírás megcáfolta a marxizmus tanítását és Kautsky

nézeteit, minthogy bebizonyította a kisüzem életrevalóságát és a nagyüzemen aratott győzelmét. Nemrégiben az „Ekonomiszt Rosszii"-ban[122] Voblij professzor úr „Az agrárfejlődés tendenciái Németországban" című cikkében (1910 szeptember 11., 36. sz.), az 1907-es összeírás adatai alapján cáfolta, hogy „az ipari fejlődésre vonatkozó marxi sémák"[123] alkalmazhatók a mezőgazdaságra, és azt bizonygatta, hogy „a mezőgazdaság terén a kisüzemek korántsem pusztulnak el a nagyüzemek ellen vívott harcban; ellenkezőleg, minden újabb összeírás a kisüzemek sikerét állapítja meg".

Ezért úgy gondoljuk, időszerű volna az 1907-es összeírás adatait behatóan elemezni. Igaz, hogy az összeírás anyagának kiadása még nem fejeződött be: megjelent három kötet, amely az összeírás *összes* adatait tartalmazza*, „az egész összeírás eredményeit közlő" negyedik kötet pedig még nem jelent meg, és nem tudni, megjelenik-e rövidesen. De nincs okunk arra, hogy az összeírás *eredményeinek* tanulmányozását a zárókötet megjelenéséig halasszuk, hiszen megvan már az *egész* anyag, megvan az összesítés is, s az irodalom széles körben használja.

Csak azt szeretnénk megjegyezni: aki úgy veti fel a kérdést, ahogy rendszerint felvetik, vagyis szinte kizárólag csak azt hasonlítja össze, hogy az egyes években mennyi volt a különböző méretű (mármint területük szerint) gazdaságok száma, és mennyi földje volt ezeknek a gazdaságoknak, az teljesen helytelenül fog hozzá a dologhoz. A marxisták és a marxizmus ellenfelei között az agrárkérdésben felmerülő tényleges nézeteltérések sokkal mélyebben gyökereznek. Ha teljesen tisztázni akarjuk a nézeteltérések forrásait, mindenekelőtt és leginkább arra a kérdésre kell figyelmünket fordítanunk, hogy melyek a modern földművelés kapitalista rendszerének fő jellegzetességei. S éppen ebből a szempontból

* Statistik des Deutschen Reischs, Band 212, Teil 1 *a*, 1 *b* u. 2 *a*. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik. Berlin 1909. és 1910. (A Német Birodalom statisztikája. 212. köt. 1*a*, 1 *b* és 2 *a* rész. Az 1907 június 12-i foglalkozási és üzemösszeírás. Mezőgazdasági üzemstatisztika. — *Szerk.)*

különösen értékesek az 1907 június 12-i német összeírás adatai. Az összeírás egyes kérdésekben kevésbé részletes, mint az előzők, az 1882-es és 1895-ös, ezzel szemben először szolgáltat példátlanul bő adatokat a mezőgazdasági bérmunkáról. Márpedig a bérmunka alkalmazása minden kapitalista mezőgazdaság legfőbb sajátossága.

Ezért mindenekelőtt arra törekszünk, hogy általános képet nyújtsunk a modern földművelés kapitalista rendszeréről, főleg az 1907-es német összeírás adataira támaszkodva és kiegészítve ezeket más országok legjobb mezőgazdasági összeírásainak adataival, mégpedig a dán, a svájci, az amerikai összeírások és a legutóbbi magyar összeírás adataival. Ami pedig azt a tényt illeti, amely az összeírások eredményeinek első átnézésénél leginkább szembeötlik, és amelyről a legtöbbet beszélnek, nevezetesen azt, hogy Németországban csökken a nagy (mármint területük szerint nagy) gazdaságok száma és földjük nagysága, — ennek megvizsgálására csak munkánk végén térünk ki. Ez ugyanis egyike azoknak a bonyolult tényeknek, amelyek számos más tény függvényei, s ezt semmiképpen sem lehet megérteni, ha előzőleg nem tisztázunk néhány sokkal fontosabb és alapvetőbb kérdést.

I

A MODERN FÖLDMŰVELÉS GAZDASÁGI RENDSZERÉNEK ÁLTALÁNOS KÉPE

A német mezőgazdasági összeírások, mint minden más ilyenfajta európai összeírás is (az orosz összeírásoktól eltérően), minden egyes mezőgazdasági üzemről különkülön összegyűjtött adatokon alapulnak. Emellett összeírásról összeírásra rendszerint egyre több adatot vesznek fel. Németországban például 1907-ben elhagyták a mezei munkára használt jószág számára vonatkozó igen fontos adatokat (1882-ben és 1895-ben felvették ezeket az adatokat), ehelyett azonban először vettek fel adatokat a különféle gabonaneműek vetésterületéről, valamint a dolgozó családtagok és a bérmunkások számáról. Az egyes gazdaságokról ily módon szerzett adatok *teljesen*

elegendők az illető gazdaság politikai gazdaságtani jellemzéséhez. A kérdés, a feladatnak a nehézsége csak az, miképpen *összesítsük* ezeket az adatokat, hogy a gazdaságok különféle csoportjainak vagy típusainak pontos politikai gazdaságtani jellemzését kapjuk. Ki nem elégítő összesítés, helytelen vagy nem eléggé részletes csoportosítás esetén olyan eredményre lehet jutni — és jutnak is állandóan a mai összeírások feldolgozása során —, hogy a minden egyes üzemről rendelkezésre álló rendkívül részletes, nagyszerű adatok eltűnnek, elsikkadnak, elvesznek az egészben, amikor az egész ország gazdaságainak millióiról van szó. A mezőgazdaság kapitalista rendszerét a gazdák és a munkások, illetőleg a különböző típusú gazdaságok közötti *viszonyok* jellemzik, s ha ezeknek a típusoknak az ismertetőjeleit helytelenül állapítják meg, s nem eléggé teljesen gyűjtik össze, előfordulhat, hogy a legjobb összeírás sem nyújt politikai gazdaságtani képet a valóságról.

Ebből kitűnik, milyen óriási, kizárólagos jelentősége van a mai összeírások által szolgáltatott adatok összesítési vagy csoportosítási módszereinek. A további fejtegetés során megvizsgáljuk *mindazokat* a meglehetősen változatos módszereket, amelyeket a fentebb felsorolt legjobb összeírásoknál alkalmaznak. Elöljáróban azonban megjegyezzük, hogy a német összeírás, akárcsak a többi összeírás óriási többsége, a végső összesítésben kizárólag egy ismertetőjel, mégpedig az egyes gazdaságok mezőgazdasági területének nagysága szerint csoportosítja a gazdaságokat. E szerint az ismertetőjel szerint az összeírás 18 csoportba osztja a gazdaságokat, kezdve az egytized hektárnál* kisebb, és végezve az 1000 hektárnál nagyobb mezőgazdasági területtel rendelkező gazdaságokon. Hogy az ilyen részletezés politikai gazdaságtani szempontból nem igazolható statisztikai fényűzés, azt a német statisztika feldolgozói is érzik, amikor valamennyi adat összesítésében a mezőgazdasági terület nagysága szerint hat — illetve egy alcsoporttal együtt hét — nagy csoportot alkalmaznak. Ezek a csoportok a következők: 0,5 *ha*-nál kisebb, 0,5—2 *ha*,

* Hektár = 0,915 gyeszjatyina (1,74 kat. hold. — *Szerk.*). Szokásos rövidítése: *ha*.

2—5 *ha*, 5—20 *ha*, 20—100 *ha* és 100 *ha*-nál nagyobb mezőgazdasági területtel rendelkező gazdaságok, s az utóbbiakból külön alcsoportba vették a 200 *ha*-nál nagyobb gazdaságokat.

Felmerül a kérdés, milyen politikai gazdaságtani jelentősége van az effajta csoportosításnak? A föld kétségtelenül a mezőgazdaság legfőbb termelési eszköze; a föld nagysága alapján ítélhetjük meg tehát a leghelyesebben a gazdaság méreteit, s ily módon annak típusát is, vagyis például azt, hogy kis-, közép- vagy nagygazdaságról, kapitalista, vagy bérmunkát nem alkalmazó gazdaságról van-e szó. Rendszerint a 2 *ha*-nál kisebb gazdaságok kisgazdaságok (olykor úgynevezett parcella- vagy törpegazdaságok), a 2—20 (olykor 2—100) *ha*-os gazdaságok parasztgazdaságok, a 100 *ha*-nál nagyobbak pedig a nagy-, *vagyis* kapitalista gazdaságok.

S lám, a bérmunkára vonatkozó adatok, amelyeket az 1907-es összeírás vett fel először, mindenekelőtt lehetőséget nyújtanak arra, hogy tömeges adatok alapján először ellenőrizzük ezt a „szokásos“ feltevést. Először visznek be a statisztikai gyakorlatba legalább valamelyes — mint lentebb látni fogjuk, korántsem elegendő — ésszerűséget, vagyis először próbálnak számba venni olyan adatokat, amelyeknek egészen közvetlen politikai gazdaságtani jelentőségük van.

Csakugyan, mindenki a kisüzemről beszél. De mi is voltaképpen az a kisüzem? A legszokásosabb válasz erre az, hogy kisüzem minden bérmunkát nem alkalmazó üzem. Nemcsak a marxistáknak ez a nézetük. Ed. David például, akinek „Szocializmus és mezőgazdaság“ c. könyvét az agrárkérdéssel kapcsolatos polgári elméletek egyik legújabb összefoglalásának nevezhetnénk, a könyv orosz fordításának 29. oldalán a következőket írja: „Minden olyan esetben, amikor kisüzemről beszélünk, olyan gazdasági kategóriát értünk rajta, amely állandó idegen segítség és mellékfoglalkozás nélkül működik.“

Az 1907-es összeírás mindenekelőtt határozottan megállapítja, hogy az ilyen gazdaságok száma igen kicsiny, hogy a modern földművelésben az olyan gazdák, akik sem bérmunkást nem alkalmaznak, sem maguk nem

vállalnak bérmunkát, jelentéktelen kisebbséget alkotnak. Németországban az 1907-es összeírással felvett 5 736 082 mezőgazdasági üzem közül csak 1 872 616, vagyis kevesebb mint egyharmaduk van olyan gazda birtokában, akinek főfoglalkozása az önálló gazdálkodás, akinek nincs mellékfoglalkozása. Hányan alkalmaznak ezek közül bérmunkásokat? Erre vonatkozólag nincsenek adatok, illetve az eredeti összeírási lapokon voltak ilyen adatok, mégpedig a legrészletesebb formában, de elsikkadtak az összesítés során! Az anyag feldolgozói (jóllehet rengeteg rendkívül részletes és teljesen felesleges számítást végeztek) nem akarták összeszámlálni, hogy az egyes csoportokban hány gazdaságban alkalmaznak állandóan vagy idényszerűen bérmunkásokat.

Hogy hozzávetőlegesen megállapitsuk a bérmunkások nélkül dolgozó gazdaságok számát, különválasztjuk azokat a csoportokat, amelyekben a *gazdaságok* száma kisebb a bérmunkások számánál. Ezek a 10 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező gazdaságok csoportjai. Ezekben a csoportokban 1 283 631-re rúg az olyan gazdák száma, akik a földművelést tartják főfoglalkozásuknak, s nincs mellékfoglalkozásuk. Ezeknek a gazdáknak összesen 1 400 162 bérmunkásuk van (ha feltételezzük, hogy *csak* olyan gazdák alkalmaznak bérmunkásokat, akik a földművelést főfoglalkozásuknak tartják, s nincs mellékfoglalkozásuk). Csak a 2—5 *ha*-os gazdaságok csoportjaiban *nagyobb* a mellékfoglalkozást nem űző önálló földművesek száma a bérmunkások számánál, mégpedig: 495 439 gazdaság és 411 311 bérmunkás.

Természetesen, akadnak bérmunkások olyan földműveseknél is, akiknek van mellékfoglalkozásuk; természetesen, akadnak olyan „kis"-gazdák, akik nem egy, hanem több bérmunkást alkalmaznak. Mindazonáltal kétségtelen, hogy az olyan gazdák, akik nem alkalmaznak munkást és nem szegődnek el munkára, elenyésző kisebbségben vannak.

A bérmunkások számára vonatkozó adatok alapján a német mezőgazdaságban azonnal *három* főbb gazdaságcsoport különül el:

I. A *proletár* gazdaságok. Ide azok a csoportok

sorolandók, amelyekben a gazdák kisebbsége tartja főfoglalkozásának az önálló gazdálkodást, — amelyekben a többség bérmunkás stb. Például a 0,5 *ha*-nál kisebb gazdaságok száma — 2 084 060. Ezek birtokosai közül csak 97 153 önálló földművesgazda, 1 287 312 viszont *fő*foglalkozását tekintve *bérmunkás* (a nemzetgazdaság különböző ágaiban). A 0,5—2 *ha*-os gazdaságok száma — 1 294 449. Ezek birtokosai közül csak 377 762 önálló földművesgazda, 535 480 bérmunkás, 277 735 — kisvállalkozó, iparos, kereskedő, 103 472 — alkalmazott, illetőleg „egyéb és meghatározatlan“ foglalkozású. Világos, hogy mindkét csoport olyan gazdaságból tevődik össze, amelyek zöme proletár gazdaság.

II. *Paraszti* gazdaságok. Ide soroljuk az olyan gazdaságokat, amelyek birtokosainak zöme önálló földművesgazda, s amelyeknél a dolgozó családtagok száma nagyobb a bérmunkások számánál. Ezek lesznek azok a csoportok, amelyeknek 2—20 *ha* földjük van.

III. *Kapitalista* gazdaságok. Ide soroljuk az olyan gazdaságokat, amelyekben a bérmunkások száma nagyobb a dolgozó családtagok számánál.

Nézzük meg ennek a három csoportnak általános adatait:

Gazdaság-csoportok	Gazdaságok (összesen)	Ebből		A munkások száma szerint csoportosított gazdaságok			
		önálló földműves	bérmunkás	az ilyen gazdaságok száma (összesen)	az itt dolgozók száma		
					összesen	dolgozó családtag	bérmunkás
I. 2 *ha*-ig	3 378 509	474 915	1 822 792	2 669 232	4 353 052	3 851 905	501 147
II. 2—20 *ha*-ig	2 071 816	1 705 448	117 338	2 057 577	7 509 735	5 898 853	1 610 882
III. 20 és több *ha*	285 757	277 060	737	285 331	3 306 762	870 850	2 435 912
Összesen	5 736 082	2 457 423	1 940 867	5 012 140	15 169 549	10 621 608	4 547 941

Ez a táblázat elénk tárja a mai német mezőgazdaság gazdasági rendszerének képét. A gúla alján a proletár

„gazdaságok" óriási tömege, az összes gazdaságnak csaknem $^{8}/_{5}$ része; csúcsában pedig az elenyésző kisebbségben levő ($^{1}/_{20}$) kapitalista gazdaság. Elébe vágva a dolognak megemlítjük, hogy ez az elenyésző kisebbség az egész földterületnek és az egész szántóföldnek több mint a felét birtokolja. Ez a kisebbség rendelkezik a mezőgazdaságban dolgozók egyötöd részével és a mezőgazdasági bérmunkásoknak több mint a felével.

II

MI VALÓJÁBAN A MAI FÖLDMŰVES „GAZDASÁGOK" TÖBBSÉGE? (A PROLETÁR „GAZDASÁGOK")

A 2 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező „gazdák" *többsége* főfoglalkozását tekintve bérmunkás. Számukra a földművelés mellékfoglalkozás. E csoport 3 378 509 üzeme közül 2 920 119 melléküzem (Nebenbetriebe). Az önálló földművesgazdák, beleszámítva azokat is, akiknek *emellett* nem földművelő foglalkozás formájában mellékfoglalkozásuk van, jelentéktelen kisebbségben vannak, mindössze 14%: 475 000 a 3,4 millióból.

. . . említeni, hogy a bérmunkások száma . . . ebben a csoportban *felülmúlja* az önálló földművesgazdák számát.

Ez a körülmény arra utal, hogy a statisztika itt a proletárok tömegéhez kever kevésszámú kapitalista földművesgazdát, akik kis földdarabon nagyüzemi gazdálkodást folytatnak. Ezzel a típussal a további fejtegetés során még többször találkozunk.

Felmerül a kérdés, milyen jelentősége van a proletár „gazdák" e tömegének a mezőgazdaság általános rendszerében? Először is, ezek személyében testet ölt a társadalmi gazdaság hűbéri rendszerének kapcsolata annak kapitalista rendszerével, e két rendszer történelmi közelsége és rokonsága, a feudalizmus közvetlen továbbélése a kapitalizmusban. Amikor például Németországban, és különösen Poroszországban, azt látjuk, hogy a mezőgazdasági üzemek közé olyan földdarabkák (úgynevezett

* Ezen a helyen a kézirat széle le van szakadva. — *Szerk.*

Deputatland-ok) kerülnek, amelyeket a földbirtokos munkabér fejében ad a béresnek, vajon ez nem a feudalizmus közvetlen továbbélése? A feudalizmus, mint gazdasági rendszer, éppen abban különbözik a kapitalizmustól, hogy az előbbi földet *juttat* a dolgozónak, az utóbbi *elválasztja* a dolgozót a földtől, az előbbi *természetben* adja oda a dolgozónak (vagy arra készteti, hogy „juttatott" földjén maga termelje) létfenntartási eszközeit, az utóbbi pénzbért ad a munkásnak, amelyért ez *megvásárolja* létfenntartási eszközeit. Természetesen, a feudalizmusnak ez a továbbélése Németországban teljesen elenyésző ahhoz képest, amit Oroszországban, a földesúri gazdaság híres „ledolgozási" rendszerének hazájában látunk, de mégis csak a feudalizmus továbbélése. Az 1907-es összeírás Németországban 579 500 olyan „mezőgazdasági üzemet" vett fel, amelyek *mezőgazdasági munkások és napszámosok* birtokában vannak, s ezek közül 540 751 azoknak a „gazdáknak" a csoportjára jut, akiknek 2 *ha*-nál kevesebb földjük van.

Másodszor, azoknak a falusi „gazdáknak" a tömege, akiknek olyan kis darabka földjük van, hogy lehetetlen megélni belőle, és ezért csak „melléküzemnek" tekinthető, a kapitalizmus általános rendszerében *a munkanélküliek tartalékseregének* egy részét alkotja. Ez, Marx kifejezésével élve, ennek a tartalékseregnek *burkolt* formája[124]. Helytelen volna azt gondolni, hogy a munkanélküliek tartalékseregét csak olyan munkások alkotják, akiknek nincs munkájuk. Hozzátartoznak az olyan „parasztok" vagy „kisgazdák" is, akik nem élhetnek meg abból, amit elenyészően kis gazdaságuk nyújt nekik, s akiknek főleg bérmunkával *kell* megszerezniök létfenntartási eszközeiket. A kert vagy a kis darab burgonyaföld e koldussereg számára nem egyéb, mint eszköz a kereset kiegészítésére, vagy eszköz a létfenntartásra olyankor, amikor nincs munka. A kapitalizmusnak szüksége van ezekre a „törpebirtokos", „parcellabirtokos" látszatgazdákra, hogy minden költség nélkül *mindig* az olcsó munkáskezek tömege álljon rendelkezésére. Az 1907-es összeírás szerint a 0,5 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező 2 millió „gazda" közül 624 000-nek kizárólag kertje, 361 000-nek kizárólag burgonyaföldje van. Ennek a 2 millió gazdának egész

szántóföldje 247 000 *ha*, aminek több, mint felén, mégpedig 166 000 *ha*-on *burgonyát termesztenek*. Annak az egy és egynegyed millió „gazdának“, akiknek 0,5—2 *ha* földjük van, 976 000 *ha* szántóföldje van, s ennek *több mint harmadrésze* — 334 000 *ha* — burgonyaföld. Roszszabbodik a nép táplálkozása (a kenyeret felváltja a burgonya), olcsóbbodik a munkaerő a vállalkozók számára — ezt jelenti Németországban az ötmillió közül hárommillió falusi „gazdának“ a „gazdasága“.

A proletár gazdaságok ismertetésének befejezéseképpen hozzáfűzzük, hogy csaknem harmadrészüknek (3,4 millióból 1 milliónak) nincs semmiféle jószága, kétharmad részüknek (3,4 millióból 2,5 milliónak) nincs szarvasmarhája, és több mint kilenctized részüknek (3,4 millióból 3,3 milliónak) nincs lova. Ezeknek a proletár gazdaságoknak részesedése az egész mezőgazdasági termelésben — elenyésző: a gazdaságok $^{3}/_{5}$ része az egész állatállománynak kevesebb mint $^{1}/_{10}$ részével (szarvasmarhára átszámítva 29,4 millió darabból 2,7 millió darabbal) és az egész szántóföldnek körülbelül $^{1}/_{20}$ részével (24,4 millió *ha*-ból 1,2 millióval) rendelkezik.

Elképzelhetjük, mennyi zűrzavart és hamis szempontot visz be a kérdésbe az olyan statisztika, amely a 2 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező gazdaságok e csoportjában *összekeveri* a ló nélküli, szarvasmarha nélküli, csupán konyhakerttel vagy talpalatnyi burgonyafölddel rendelkező proletárok *millióit* az olyan nagygazdák, tőkések *ezreivel*, akik 1—2 gyeszjatyinán nagyüzemi állattenyésztéssel vagy kertészettel stb. foglalkoznak. Hogy ilyen gazdaságok vannak ebben a csoportban, az már abból is látható, hogy a 3,4 millió (2 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező) gazda közül *15 428* gazdának egyenként 6 vagy több munkása (a dolgozó családtagja és bérmunkása együttvéve), mind a 15 000 gazdának együtt pedig 123 941, vagyis gazdaságonként átlag 8 munkása van. A munkások ekkora száma, ha figyelembe vesszük a mezőgazdaság technikai sajátosságait, kétségtelenül nagyüzemi kapitalista termelésre vall. Hogy a 2 *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező „gazdák“ proletár tömegében nagy állattenyésztő gazdaságok is vannak, arra az előző,

az 1895-ös összeírás adatai alapján már rámutattam (lásd „Agrárkérdés" c. könyvemet, Szentpétervár 1908. 239. old.)*. Ezeket a nagygazdaságokat akár az állatállomány, akár a munkások száma alapján könnyen külön lehetne választani, de a német statisztikusok szívesebben töltenek meg *több száz oldalt* olyan adatokkal, amelyekben a $^1/_2$ *ha*-nál kevesebb földdel rendelkező gazdák csoportját földterületüket tekintve további *öt még kisebb* alcsoportra osztják fel!

A szociális és gazdasági statisztika — a társadalom megismerésének egyik leghatalmasabb fegyvere — ily módon nem egyéb, mint torz valami, a statisztika a statisztikáért, üres játék.

Hogy a mezőgazdasági üzemek többsége vagy tömege a törpe-, parcella-, proletár gazdaságok csoportjába tartozik, ez olyan jelenség, amely általános érvényű sok, ha ugyan nem a legtöbb európai tőkés országra, de *nem valamennyi* tőkés országra nézve. Amerikában például az 1900-as összeírás adatai szerint a farmok átlagos nagysága 146,6 acre (60 *ha*), vagyis hét és félszer annyi, mint Németországban. Ugyanakkor a legkisebb gazdaságok száma, ha ide soroljuk a 20 acre-en (8 *ha)* aluli gazdaságokat, valamivel több mint $^1/_{10}$ (11,8%). Még az 50 acre-en (vagyis 20 *ha*-on) aluli gazdaságok is csak a gazdaságok egyharmadát teszik. Ha ezeket az adatokat össze akarjuk hasonlítani a német adatokkal, figyelembe kell vennünk, hogy Amerikában a 3 acre-en (1,2 *ha)* aluli gazdaságokat csak az esetben veszik fel, ha bruttó jövedelmük eléri az 500 dollárt, vagyis a 3 acre-en aluli gazdaságok nagy része egyáltalán nem szerepel a statisztikában. Ezért a német adatokból is ki kell zárni a legkisebb gazdaságokat. Még a 2 *ha*-ig terjedő gazdaságokat is mind elhagyhatjuk: a megmaradó 2 357 572 gazdaság közül 1 006 277 — 2—5 *ha*-os, vagyis a gazdaságok több mint 40%-a kisgazdaság. Amerikában egészen más a helyzet.

Nyilvánvaló, hogy ha nincsenek meg a feudalizmus hagyományai (vagy határozottabban eltüntették annak

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 99—225. old. — *Szerk.*

minden nyomát), ha nincs meg a földjáradéknak a mezőgazdasági termelésre gyakorolt nyomása (vagy ha ez gyengült), a mezőgazdasági kapitalizmus a kisparcellával rendelkező milliós béres és napszámos tömeg nélkül is létezhet, sőt különös gyorsasággal fejlődhet.

III

A PARASZTGAZDASÁGOK A KAPITALIZMUSBAN

A parasztgazdaságok közé azokat a csoportokat soroljuk, amelyekben egyrészt a földművesek többsége önálló gazda, másrészt pedig a dolgozó családtagok száma nagyobb a bérmunkások számánál. A bérmunkások abszolút száma ezeknél a gazdáknál igen nagy — 1,6 millió, az összes bérmunkásoknak több mint a harmadrésze. Nyilvánvaló, hogy a „paraszt"-gazdaságok tömegében (2,1 millió) eléggé sok a kapitalista üzem. Lentebb látni fogjuk, mekkora körülbelül ezeknek a száma és jelentősége, de előbb behatóbban foglalkozunk a dolgozó családtagok és a bérmunkások arányával. Nézzük meg, hány dolgozó jut átlagban egy gazdaságra:

	Gazdaságcsoportok	Egy gazdaság dolgozóinak átlagos száma: összesen	dolgozó családtag	bérmunkás
Proletár gazdaságok	0,5 *ha*-ig	1,3	1,2	0,1
	0,5—2 *ha*	1,9	1,7	0,2
Paraszti gazdaságok	2—5 «	2,9	2,5	0,4
	5—10 «	3,8	3,1	0,7
	10—20 «	5,1	3,4	1,7
Kapitalista gazdaságok	20—100 «	7,9	3,2	4,7
	100 és több «	52,5	1,6	50,9
	Átlagban	3,0	2,1	0,9

Látjuk tehát, hogy az iparhoz képest általában milyen kicsinyek a mezőgazdaságban az üzemek a munkások számát tekintve. Több mint 50 bérmunkást csak a

100 *ha*-on felüli gazdaságok birtokosai foglalkoztatnak: ezek száma — 23 566, vagyis kevesebb mint a gazdaságok $^1/_2$%-a. Bérmunkásaik száma — 1 463 974, vagyis alig kevesebb a 2 millió parasztgazdaságban alkalmazott bérmunkások számánál.

A parasztgazdaságok közül azonnal kiválik a 10—20 *ha*-os gazdaságok csoportja: ebben egy gazdaságra átlagban 1,7 bérmunkás jut. Ha csak az állandó bérmunkásokat vesszük figyelembe, azt látjuk, hogy ennek a csoportnak 412 741 gazdaságában (amelyek közül a munkások száma alapján 411 940 van osztályozva) számuk — 412 702. Ez azt jelenti, hogy egyetlen gazdaság sincs meg bérmunka *állandó* alkalmazása nélkül. Ez az oka annak, hogy ezt a csoportot különválasztjuk, mint a „Grossbauer"-ek, a paraszti nagygazdaságok vagy a parasztburzsoázia csoportját. Rendszerint ebbe a csoportba sorolták a 20 *ha*-os és ennél nagyobb gazdaságok birtokosait, de az 1907-es összeírás bebizonyította, hogy a bérmunka alkalmazása a mezőgazdaságban szélesebb körben terjedt el, mint általában gondolják, s hogy a határt, amelynél a bérmunka állandó alkalmazása kezdődik, jóval lejjebb kell szállítani.

Továbbá, ha megvizsgáljuk a dolgozó családtagok és a bérmunkások arányát, azt látjuk, hogy a proletár és a paraszti gazdaságokban a dolgozó családtagok átlagos száma a bérmunkások számának növekedésével párhuzamosan állandóan növekszik, a kapitalista gazdaságokban viszont a dolgozó családtagok száma *csökkenni kezd*, míg a bérmunkások száma növekszik. Ez egészen természetes jelenség, és igazolja annak a következtetésünknek a helyességét, amely szerint a 20 *ha*-on felüli gazdaságok a kapitalista gazdaságok közé tartoznak, amelyekben nemcsak a bérmunkások száma nagyobb a dolgozó családtagok számánál, de az egy gazdaságra jutó dolgozó családtagok átlagos száma is *kisebb*, mint a parasztoknál.

Az orosz szakirodalomban már régen, még a marxisták és a narodnyikok közötti viták elején megállapították — a zemsztvo-statisztika adatai alapján —, hogy a parasztgazdaságban a családi kooperáció a kapitalista kooperáció megteremtésének alapja, vagyis az erős parasztgazdaságok,

amelyekben különösen sok a dolgozó családtag, egyre több és több bérmunkás alkalmazásával kapitalista gazdaságokká válnak. Most azt látjuk, hogy a német statisztika az egész német mezőgazdaságra vonatkozólag megerősíti ezt a következtetést.

Nézzük meg a német parasztgazdaságokat. Együttesen véve úgy különböznek a proletár gazdaságoktól, mint családi kooperáción alapuló üzemek (2,5—3,4 dolgozó családtag gazdaságonként) egyedül dolgozó parasztok üzemeitől. A proletár gazdaságokat egyedül dolgozó parasztok gazdaságainak kell neveznünk, mivel átlagosan még két dolgozó sem jut egy gazdaságra. A parasztgazdaságok között viszont verseny folyik azért, hogy melyik alkalmaz több bérmunkást: minél nagyobb a parasztgazdaság, annál nagyobb a dolgozó családtagok száma és *annál gyorsabban* növekszik a bérmunkások száma. A paraszti nagygazdaságokban a dolgozó családtagok száma nem egészen másfélszer annyi, mint a paraszti kisgazdaságokban (2—5 hektár), az előbbiekben a bérmunkások száma viszont több mint négyszer akkora.

Pontos statisztikai igazolását látjuk itt annak a gyökeres különbségnek, amely általában a kisgazdák, s különösen a kisparasztok osztálya és a bérmunkások osztálya közt fennáll, s amelyet a marxisták mindig kimutatnak, de a polgári közgazdászok és a revizionisták sehogyan sem tudnak megérteni. Az árugazdaság viszonyai között a kisparasztok nem létezhetnek, ha nem harcolnak üzemük erősítéséért és bővítéséért, márpedig ez nem egyéb, mint harc az idegen munkaerő alkalmazásának növeléséért és olcsóbbá tételéért. Ez az oka annak, hogy a kisparasztok egész tömege, amelyből egy elenyésző kisebbségnek sikerül „felvergődni", vagyis igazi tőkéssé válni, minden tőkés országban tőkés módon gondolkodik és a politikában a földbirtokosokat követi. A polgári közgazdászok (s ezek nyomában a revizionisták is) támogatják ezt a gondolkozásmódot; a marxisták ellenben igyekeznek megmagyarázni a kisparasztoknak, hogy számukra az egyetlen menekvés, ha a bérmunkásokhoz csatlakoznak.

Rendkívül tanulságosak az 1907-es összeírásnak azok az adatai is, amelyek az állandó és az idénymunkások

számának arányára vonatkoznak. Ez utóbbiak száma nagyjában a bérmunkások számának pontosan egyharmada: 15 169 549-ből 5 053 726. A bérmunkások 45%-a és a dolgozó családtagok 29%-a idénymunkás. De a különböző típusú gazdaságokban ez az arány lényegesen változik. Íme ezek az adatok az általunk vett csoportok szerint:

		Az idénymunkások százalékaránya a dolgozók számához viszonyítva		
	Gazdaságcsoportok	dolgozó családtagok	bérmunkások	összesen
I	0,5 *ha*-ig	55	79	58
	0,5—2 *ha*	39	78	45
II	2—5 «	22	68	29
	5—10 «	11	54	24
	10—20 «	14	42	23
III	20—100 «	14	32	25
	100 és több «	11	33	32
	Átlagban	29	45	33

Látjuk tehát, hogy a 0,5 *ha*-on aluli proletár gazdaságokban (összesen 2,1 millió ilyen gazdaság van!) mind a dolgozó családtagoknak, mind a bérmunkásoknak több mint a fele idénymunkás. Ezek főleg mellékgazdaságok, amelyekkel birtokosaik csak idényszerűen foglalkoznak. A 0,5—2 *ha*-os proletár gazdaságokban is igen nagy az idénymunkások százalékaránya. Ez a százalékarány a gazdaság méreteinek növekedése arányában — egyetlen kivétellel — csökken. Ugyanis a legnagyobb kapitalista gazdaságok bérmunkásai között az idénymunkások százalékaránya valamelyest emelkedik, s mivel a dolgozó családtagok száma ebben a csoportban teljesen elenyésző, az idénymunkások százalékaránya a dolgozók összes számához viszonyítva jelentékenyen emelkedik, 25%-ról 32%-ra.

A paraszti és a kapitalista gazdaságok közötti különbség az idénymunkások száma szerint nem nagyon nagy. A dolgozó családtagok és a bérmunkások közötti különbség valamennyi gazdaságban igen jelentékeny, s ha figye-

lembe vesszük, hogy az idényszerűen dolgozó családtagok között, mint mindjárt látni fogjuk, igen nagy a nők és a gyermekek százalékaránya, ez a különbség még nagyobbnak bizonyul. A bérmunkás tehát a legmozgékonyabb elem . . .

IV

A NŐI ÉS GYERMEKMUNKA A MEZŐGAZDASÁGBAN

. . . földművelést folytatnak. A parasztgazdaságban, általánosságban szólva, ugyancsak túlsúlyban van a női munka, és a férfiak csak a nagyparaszti és a tőkés üzemekben alkotják a többséget.

A bérmunkások között általában kisebb százalékban vannak nők, mint a dolgozó családtagok között. A tőkés földművesgazdák nyilvánvalóan valamennyi csoportban azok közé a gazdák közé tartoznak, akik a legjobb munkaerőt biztosítják maguknak. Ha feltételezzük, hogy a nők túlsúlya a férfiakkal szemben egyik zsinórmértéke a gazda szorongatott helyzetének és a gazdaság nem kielégítő helyzetének, minthogy az nem veheti igénybe a legjobb munkaerőt (márpedig ez a feltevés elkerülhetetlenül adódik a nőkre vonatkozó adatokból . . .

V

MUNKAPAZARLÁS A KISÜZEMBEN

. . .

VI

A GÉPEK HASZNÁLATÁNAK KAPITALISTA JELLEGE A MODERN FÖLDMŰVELÉSBEN

. . .

VII

A MUNKA ALACSONY TERMELÉKENYSÉGE A KISÜZEMBEN ÉS A TÚLFESZÍTETT MUNKA

A gépeknek a mezőgazdaságban való használatára vonatkozó adatok jelentőségét a közgazdasági irodalomban rendszerint nem értékelik kellően. Először is, lépten-

nyomon (ha polgári közgazdászról van szó, mindig) figyelmen kívül hagyják a gépek használatának kapitalista jellegét, nem tanulmányozzák, sőt még csak *felvetni* sem tudják vagy nem akarják ezt a kérdést. Másodszor, a gépek használatát elszigetelten és nem mint a különböző gazdaságtípusok, a különböző művelési módszerek, a különböző *gazdasági* feltételek *mutatóját* vizsgálják.

Amikor például azt látjuk, hogy általános szabályképpen a nagyüzemben hasonlíthatatlanul több gépet használnak, mint a kisüzemben, és hogy a gépek óriási tömege a kapitalista gazdaságokban összpontosul, sőt a kapitalista gazdaságok olykor szinte monopolizálják a tökéletesített munkaeszközöket, ez azt mutatja, hogy a különböző típusú gazdaságokban *a földet különbözőképpen művelik*. A német összeírás során felvett gépek között olyan gépek szerepelnek, mint a gőzeke, a sorvetőgép, a burgonyaültetőgép. Az a körülmény, hogy ezeket főképpen a kapitalista földművelésben használják, azt jelenti, hogy itt a *föld megművelése* jobb, a mezőgazdasági technika színvonala és a munka termelékenysége magasabb. Bensing, a mezőgazdasági gépekről szóló ismert monográfia[125] szerzője, szakembereknek a különböző gépek használatára vonatkozó adataira támaszkodva kiszámította, hogy a géphasználat már önmagában, a földművelés rendszerének megváltoztatása nélkül is *tízszeresére* emeli a gazdaság tiszta jövedelmét. Ezeket a számításokat senki sem cáfolta meg, és alapjában véve nem is lehet megcáfolni.

A kistermelő, akinek nincs lehetősége tökéletesített munkaeszközök alkalmazására, szükségképpen elmarad a *föld megművelésében*, s ha megmarad a régi munkaeszközök mellett, több munkával, a „szorgalom" fokozásával és a munkanap meghosszabbításával százak és ezrek közül csak egy-egy, vagy néhány tucat tudja „utolérni" a nagygazdát. A gépek használatának statisztikája *rámutat* arra a tényre, amelyet a marxisták mindig hangsúlyoznak, hogy tudniillik a kisüzemben *túlfeszített munkát* végeznek. Semmiféle statisztika sem számolhat közvetlenül ezzel a ténnyel, de ha *gazdasági* jelentőségük szempontjából vizsgáljuk meg a statisztika adatait, világossá válik, *milyen típusú* gazdaságoknak *kell*, mégpedig

szükségszerűen, kialakulniok a modern társadalomban, ha használnak gépeket, illetőleg ha nem tudnak gépeket használni.

Az elmondottakat a magyar statisztika szemlélteti. Az 1907-es (valamint az 1882-es és 1895-ös) német összeíráshoz, a gépek használatára vonatkozó 1907-es dán statisztikához, vagy az 1909-es francia adatgyűjtéshez hasonlóan, az 1895-ös magyar összeírás, amely először vett fel országszerte pontos adatokat, azt mutatja, hogy a kapitalista mezőgazdaság fölényben van, hogy a gépeket használó gazdaságok százaléka a gazdaság méreteinek növekedése arányában növekszik. Ebben a tekintetben e statisztika nem tartalmaz semmi újat, csak igazolja a német adatokat. De sajátossága a magyar statisztikának az, hogy nem csupán kisszámú tökéletesített munkaeszközről és gépről, hanem az *egész*, vagy csaknem az egész holt mezőgazdasági felszerelésről, a legegyszerűbb és legnélkülözhetetlenebb munkaeszközökről, ekékről, boronákról, szekerekről stb. is gyűjtött adatokat.

Ezek a rendkívül részletes adatok lehetővé teszik, hogy pontosan megállapítsuk a kisszámú mezőgazdasági gép és a technikai „ritkaság" (mint például a gőzeke) használatára vonatkozó adatok szemléltető, mondhatnók, a gazdaság egész szervezetét jellemző jelentőségét. Nézzük meg a magyar statisztika* adatait az ekék használatáról, a gőzekék kivételével (amelyekből 1895-ben egész Magyarországon mindössze 179 darab volt, köztük 120 a 3977 nagygazdaságban).

Nézzük meg az ekék *összes* számára és a legegyszerűbb, a legkezdetlegesebb, s az ilyenfajta eszközök között a legkevésbé tartós munkaeszközök számára vonatkozó adatokat

* Lásd „Landwirtschaftliche Statistik der Länder der ungarischen Krone" Budapest 1900. 4. és 5. köt. (V. ö. „A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája", harmadik és negyedik rész. Magyar Statisztikai Közlemények. Új folyam. XXIV. és XXVII. köt. — *Ford.)* A magyar statisztika a gazdaságokat 4 fő csoportra osztja: 1) törpegazdaságok (5 holdig; egy hold = 0,57 *ha)*; 2) kisgazdaságok (5—100 hold); 3) középgazdaságok (100—1000 hold) és 4) nagygazdaságok (1000 holdon felül). Világos, hogy a második csoport teljesen különböző fajta gazdaságokat foglal magában, s ezért négy alcsoportra osztom.

(a legegyszerűbb eszközök közé kerültek egyes ekék fagerendellyel; egyebek: egyes ekék vasgerendellyel, kettős és hármas ekék, kultivátorok, töltögető ekék, mélyítő ekék).

Gazdaságcsoportok	A gazdaságok száma (összesen)	Az ekék száma (összesen)	Ezek közt a legegyszerűbbek száma
Törpegazdaságok (5 holdig) ...	1 459 893	227 241	196 852
5—10 hold	569 534	335 885	290 958
10—20 «	467 038	398 365	329 416
20—50 «	235 784	283 285	215 380
50—100 «	38 862	72 970	49 312
Kisgazdaságok összesen	1 311 218	1 090 505	885 066
Középgazdaságok (100—1000 hold)	20 797	125 157	55 347
Nagygazdaságok (1000 holdon felül)	3 977	149 750	51 565
Összesen	2 795 885	1 592 653	1 188 830

Látjuk tehát, hogy a törpegazdaságokról nem is beszélve, a kisparaszti gazdaságoknál (5—10 hold, vagyis 2,8—5,7 *ha)* 569 ezer közül 233 ezerben, a középparaszti gazdaságokban 467 ezer közül 69 ezerben egyáltalán nincs eke. Csak a felső csoportok, vagyis a nagyparaszti és a kapitalista gazdaságok vannak ellátva ekékkel, s csak a 100 holdasnál nagyobb gazdaságokban (az ilyen gazdaságok száma csak 25 ezer = 0,9% !) vannak *túlsúlyban* a tökéletesebb eszközök. A parasztgazdaságokban túlsúlyban vannak (s minél kisebb a gazdaság, annál jelentősebb ez a túlsúly) a legegyszerűbb, a legkevésbé tartós, a legrosszabb munkát végző eszközök.

Ha figyelmen kívül hagyjuk a törpegazdaságokat, amelyek a gazdaságok többségét (52%-át) alkotják, de a földterület elenyésző részével (7%-ával) rendelkeznek, a következő eredményre jutunk:

Több mint egymillió kis- és középparaszti gazdaság (5—20 hold) *nincs kellőképpen* ellátva még a talaj megműveléséhez szükséges legegyszerűbb eszközökkel sem.

Negyedmillió nagyparaszti gazdaság (20—100 hold) tűrhetően el van látva a legegyszerűbb eszközökkel. S csak a 25 ezer kapitalista gazdaság (igaz ugyan, hogy ezeké az

egész földterület 55%-a) van teljesen ellátva tökéletesített eszközökkel.

Másrészt, a magyar statisztika kiszámítja, hány hold szántóföld jut egy mezőgazdasági eszközre, és a következő számadatokat kapja (csak az ekékre, a boronákra és a szekerekre vonatkozó adatokat idézzük, és előrebocsátjuk, hogy az egyes gazdaságok közötti megoszlásuk képe *teljesen* megegyezik azzal, amelyet az ekékkel kapcsolatban láttunk).

	Szántóföld holdakban		
	1 ekére	1 boronára	1 szekérre
a törpegazdaságokban	7	8	7
a kisgazdaságokban	12	13	15
a középgazdaságokban	27	45	40
a nagygazdaságokban	28	61	53

Ez azt jelenti, hogy a *minden* mezőgazdasági eszközzel *teljesen elégtelenül* ellátott proletár és paraszti gazdaságoknak ezekből a legegyszerűbb eszközökből *mértéktelenül sok* van a gazdaságuk egész szántóföldjének területéhez képest. A kisüzemek igen rosszul vannak ellátva mezőgazdasági eszközökkel, és ezeknek az eszközöknek a tartása elviselhetetlenül drága — ez a kisüzem osztályrésze a kapitalizmusban. Pontosan ugyanígy a lakásstatisztika minden nagyvárosban azt mutatja, hogy a népesség alsóbb osztályai, a munkások, a kiskereskedők, a kistisztviselők stb. a legrosszabb viszonyok között élnek, a legszűkebb és legrosszabb lakásuk van, és a *legtöbbet* fizetnek köbméterenként. A lakás egy téregységét számítva, a gyári bérkaszárnyáknak vagy a szegények bármely nyomortanyájának a lakásai drágábbak a Nyevszkij Proszpekt környékén fekvő elegáns lakásoknál.

Ebből Németországra és minden más tőkés országra vonatkozólag az alábbi következtetés adódik. Ha a kisszámú tökéletesített munkaeszköz és mezőgazdasági gép használatára vonatkozó adatok azt mutatják, hogy ezek használata a gazdaság méreteinek növekedésével növekszik, akkor ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági kisüzem rosszul van ellátva *minden* szükséges munkaeszközzel. Ez azt jelenti, hogy a kisüzemben a rossz és elavult, csak egészen kisméretű gazdálkodás folytatására alkalmas

munkaeszközök óriási tömegének tartására *pazarolják* a munkát, s ugyanakkor *nyomasztó szükség* uralkodik, amely miatt a paraszt kénytelen inaszakadtáig dolgozni, hogy ezekkel az elavult, barbár eszközökkel valahogyan fenntartsa magát talpalatnyi földjén.

Erről tanúskodnak a mezőgazdasági gépek használatának oly egyszerű és mindenki előtt ismeretes adatai, ha fontolóra vesszük ezeknek az adatoknak társadalomgazdasági jelentőségét.

A kapitalizmus fejleszti és előreviszi a mezőgazdasági technikát, de ezt nem teheti másként, mint úgy, hogy tönkreteszi, nyomorba dönti és elnyomja a kistermelők tömegét.

E folyamat társadalmi jelentőségének és ütemének szemléltetésére hasonlítsuk össze végezetül az 1882-es, az 1895-ös és az 1907-es három német összeírás adatait. Az összehasonlítás érdekében annak az öt mezőgazdasági gépnek a *használatára* vonatkozó adatokat kell vennünk, amelyet az egész időszak folyamán nyilvántartottak (ezek a gépek: a gőzeke, a vetőgép, a kaszáló- és aratógép, a gőz- és egyéb cséplőgép). A következő képet kapjuk:

Gazdaságcsoportok		A legfontosabb mezőgazdasági gépek használatának esetei 100 gazdaságra		
		1882	1895	1907
I	2 *ha*-ig	0,5	1,6	3,8
II	2—5 *ha*	3,9	11,9	31,2
	5—10 «	13,5	32,9	71,1
	10—20 «	31,2	60,8	122,1
III	20—100 «	59,2	92,0	179,1
	100 és több *ha*	187,1	208,9	271,9
Átlagban		8,7	16,6	33,9

Az előrehaladás jelentősnek látszik: negyed évszázad alatt azoknak az eseteknek száma, amelyekben az öt legfontosabb gépet használták, átlagban csaknem négyszeresére növekedett. De alaposabb megfontolás után ezt kell mondanunk: egész negyed évszázadra volt szükség, hogy az öt legfontosabb gép közül legalább egynek a használatát megszokott jelenséggé tegyék azokban a —

jelentéktelen kisebbségben levő — gazdaságokban, amelyek nem lehetnek meg bérmunka állandó alkalmazása nélkül. Mert csak az olyan használatot nevezhetjük megszokott jelenségnek, amikor a használat eseteinek száma felülmúlja a gazdaságok számát, ezt pedig csak a kapitalista és a nagyparaszti gazdaságoknál tapasztaljuk. Együttesen véve ezek a gazdaságok 12%-át teszik.

A kis- és középparasztok tömege negyedszázados kapitalista fejlődés után olyan helyzetben maradt, hogy az előbbieknek csak egyharmada és az utóbbiaknak kétharmada használhatja az év folyamán az öt gép valamelyikét.

(Vége az első cikknek.)

JEGYZETEK

1 *Az OSzDMP országos (decemberi) konferenciáját* (az OSzDMP ötödik konferenciáját) Párizsban 1908 december 21 és 27 (1909 január 3 és 9) között tartották. A konferencián 16 küldött vett részt szavazati joggal: 5 bolsevik, 3 mensevik, 5 lengyel szociáldemokrata és 3 bundista. Az OSzDMP Központi Bizottságát Lenin képviselte. Lenin a konferencián beszámolót tartott „A jelenlegi helyzetről és a párt feladatairól", s beszédet mondott a szociáldemokrata duma-frakcióról, a szervezeti és egyéb kérdésekről. A konferencián a bolsevikok harcoltak a pártban megnyilvánuló opportunizmus két fajtája: a likvidátorok és az otzovisták ellen. Lenin javaslatára a konferencia elítélte a likvidátorságot és felszólított minden pártszervezetet, hogy erélyesen harcoljon a párt likvidálására tett minden kísérlet ellen.
A konferencia határozatainak értékelését lásd Leninnek „Ki az útra" és „A likvidátorság likvidálása" c. cikkében (Lenin Művei. 15. köt. 1955. 349—360; 461—469. old.). —*1*

2 *„Golosz Szocial-Demokrata"* („A Szociáldemokrata Hangja") — a likvidátor mensevikek külföldi lapja; Genfben, majd Párizsban jelent meg 1908 februártól 1911 decemberig. —*1*

3 *„Dnyevnyik Szocial-Demokrata"* („A Szociáldemokrata Naplója") — rendszertelen időközökben megjelenő lap, amelyet G. V. Plehanov adott ki; Genfben jelent meg nagy megszakításokkal 1905 márciustól 1912 áprilisig; 16 száma látott napvilágot. 1916-ban Petrográdban újra megkezdték a „Dnyevnyik" kiadását; egy száma jelent meg. — *1*

4 *„Proletarij"* („A Proletár") — illegális lap; a bolsevikok alapították a IV. (egyesítő) pártkongresszus után. 1906

augusztus 21-től (szeptember 3-tól) 1909 november 28-ig (december 11-ig) jelent meg Lenin szerkesztésében. A „Proletarij" a Moszkvai és a Pétervári Bizottság, egy ideig pedig a Moszkvai Városkörnyéki, a Permi, a Kurszki és a Kazáni Bizottság lapjának nevét viselte. Ténylegesen a bolsevikok Központi Lapja volt. 50 száma jelent meg; az első 20 számát Finnországban (Viborgban) adták ki. 1908 február 13-tól (26-tól) december 1-ig (14-ig) Genfben jelent meg, 1909 január 8-tól (21-től) november 28-ig (december 11-ig) pedig Párizsban. A lapban Leninnek több mint 100 kisebb-nagyobb cikke jelent meg. A „Proletarij" a sztolipini reakció éveiben igen jelentékeny szerepet játszott a bolsevik szervezetek fenntartásában és erősítésében. — *1*

[5] „*Pravda*" („Igazság") (a bécsi) — mensevik újság, Trockij frakciós lapja; 1908-tól 1912-ig jelent meg Bécsben (Ausztria). A lap, a „frakciónkívüliség" álarca mögé bújva, minden lényegesebb kérdésben likvidátor álláspontot foglalt el, s emellett támogatta az otzovistákat és az ultimatistákat. 1912-ben Trockij és „Pravdá"-ja a pártellenes Augusztusi Blokk szervezője. — *2*

[6] *Sz.* — Szilvesztr Dzsibladze — grúz likvidátor mensevik. — *3*

[7] G. V. Plehanov a mensevik „Golosz Szocial-Demokrata" szerkesztőségének tagja volt. Minthogy a „Golosz" mindinkább a likvidátorság felé hajlott, nézeteltérések támadtak Plehanov és a szerkesztőség között. 1908 decemberétől Plehanov gyakorlatilag nem vett részt többé a „Golosz" munkájában, és kijelentette, hogy kiválik előbb a likvidátorok „Az oroszországi társadalmi mozgalom" c. ötkötetes kiadványának szerkesztőségéből, majd a „Golosz" szerkesztőségéből is. Hivatalosan 1909 május 13-án (26-án) vált ki Plehanov a likvidátor „Golosz Szocial-Demokrata" szerkesztőségéből. — *4*

[8] *Az OSzDMP Moszkvai Városkörnyéki Bizottsága Végrehajtó Bizottságának Nyílt Levelét* (1909 augusztus 17-i (30-i) keltezéssel) abból az alkalomból írták, hogy nyilvánvalóvá vált a capri iskola pártellenessége és frakciós jellege. A Végrehajtó Bizottság a „Levél"-ben emlékeztetett arra, hogy a hallgatók kötelesek szoros kapcsolatot tartani a Moszkvai Városkörnyéki Bizottsággal, és kimerítő beszámolót követelt

az iskola tevékenységéről. A „Levél" a „Proletarij" 1909 szeptember 5-i (18-i), 47—48. számában jelent meg „A szerkesztőség megjegyzésével", amelyet Lenin írt.

Capri iskola — a bolsevizmus elleni harcra egyesült otzovisták, ultimatisták és istenépítők frakciós központja; 1909-ben hozta létre A. Bogdanov (Makszimov), Alekszinszkij és Lunacsarszkij, M. Gorkij közreműködésével, Capri szigetén (Olaszország). A bogdanovisták a pártelv hirdetésével takarózva elérték, hogy néhány helyi szociáldemokrata szervezet 13 hallgatót küldött az iskolába. Az iskola körülbelül 4 hónapig működött (augusztus—december). Novemberben két táborra szakadt az iskola hallgatósága: egy részük, N. J. Vilonov munkással az élén, élesen elhatárolta magát a bogdanovistáktól. A leninista hallgatók a „Proletarij" szerkesztőségénél tiltakoztak az előadók pártellenes magatartása ellen, s ezért kizárták őket az iskolából. 1909 november végén (december elején) ezek a hallgatók Lenin meghívására Párizsba utaztak, részt vettek egy előadássorozaton, többek között meghallgatták Leninnek „A jelenlegi helyzet és feladataink", „Sztolipin agrárpolitikája" c. előadását. A hallgatóknak Capri szigetén maradt része az előadókkal együtt 1909 decemberében megalakította a pártellenes „Vperjod"-csoportot.

A „Proletarij" kibővített szerkesztőségének értekezlete elítélte a capri iskolát, mint „a bolsevikoktól elszakadó frakció új központját". — *9*

9 1909 szeptember 21-re (október 4-re) tűzték ki Pétervárott a III. Állami Duma pótválasztásait, hogy új képviselőt válasszanak A. M. Koljubakin, a dumából kizárt pétervári kadet képviselő helyett. — *10*

10 „*Recs*" („A Szó") — napilap, a kadet párt központi lapja; Pétervárott jelent meg 1906 februártól; a lapot a Petrográdi Szovjet kebelében működő Forradalmi Katonai Bizottság 1917 október 26-án (november 8-án) betiltotta. — *12*

11 „*Vehi*" („Mérföldkövek") — kadet gyűjtemény; Moszkvában jelent meg 1909 tavaszán N. Bergyajev, Sz. Bulgakov, P. Sztruve, M. Gersenzon és az ellenforradalmi liberális burzsoázia más képviselői cikkeivel. Az orosz értelmiségről szóló cikkekben a „vehisták" megpróbálták befeketíteni az orosz nép legjobb képviselői, többek között Belinszkij és Csernisevszkij forradalmi-demokratikus hagyományait; gyalázták az 1905-ös forradalmi mozgalmat, és köszönetet

mondtak a cári kormánynak, amiért „szuronyaival és börtöneivel" megmentette a burzsoáziát „a nép haragjától". A gyűjtemény felszólította az értelmiséget, hogy álljon az önkényuralom szolgálatába. Lenin a „Vehi" filozófiai és publicisztikai programját a feketeszázas „Moszkovszkije Vedomosztyi" programjához hasonlította, és a gyűjteményt *„a liberális renegátság enciklopédiájának"*, „a demokráciára zúdított reakciós rágalmak szennyes áradatának" nevezte (lásd ebben a kötetben 120—129. old.). — *13*

12 Az „őfelsége ellenzéke" kifejezés a kadet párt egyik vezérétől, P. Miljukovtól származik. Miljukov 1909 június 19-én (július 2-án) a londoni polgármester fogadásán mondott beszédében kijelentette: „Amíg Oroszországban van törvényhozói kamara, amely ellenőrzi a költségvetést, az orosz ellenzék őfelsége ellenzéke marad, és nem lesz ellenzéke őfelségének" („Recs", 167. sz. 1909 június 21 (július 4)). — *13*

13 *A „Proletarij" kibővített szerkesztőségének értekezletét* 1909 június 8 és 17 (21 és 30) között tartották Párizsban. Az értekezleten részt vett a Bolsevik Központ (amelyet az OSzDMP V. (londoni) kongresszusának bolsevik frakciója választott meg 1907-ben) 9 tagja Lenin vezetésével, valamint a pétervári, a Moszkva területi és az uráli szervezetek képviselői. Az értekezletet azért hívták össze, hogy megvitassa az otzovisták és az ultimatisták pártellenes állásfoglalását; az értekezletet Lenin vezette. Lenin a napirend minden lényeges kérdésében felszólalt. Az otzovizmust és az ultimatizmust az értekezleten A. Bogdanov (Makszimov), V. Sancer (Marat) védelmezte. Kétkulacsos álláspontot foglalt el Kamenyev, Zinovjev, Rikov, Tomszkij. Az értekezlet elítélte az otzovizmust és az ultimatizmust mint „baloldali likvidátorságot". Elítélte az istenépítést is, és határozatba foglalta, hogy erélyes harcot vív ellene, leleplezve antimarxista jellegét. Bogdanovot, az otzovizmus és az ultimatizmus szellemi vezérét, kizárták a bolsevikok soraiból. — *16*

14 A *szocialistaellenes kivételes törvényt* 1878-ban hozták Németországban. E törvény alapján betiltottak minden szociáldemokrata szervezetet és a munkások minden tömegszervezetét, betiltották a munkássajtót, betiltották a szocialista irodalmat. A munkások tömegmozgalmának

nyomására 1890-ben hatályon kívül helyezték a törvényt. — *18*

[15] *Az 1907 júliusi konferencia* — az OSzDMP harmadik („második összoroszországi") konferenciája; 1907 július 21 és 23 (augusztus 3 és 5) között zajlott le Finnországban (Kotkában). A konferencián 26 küldött vett részt: 9 bolsevik, 5 mensevik, 5 lengyel és 2 lett szociáldemokrata, 5 bundista. A konferenciát azért hívták össze, hogy meghatározza a szociáldemokrácia taktikáját a június 3-i államcsínnyel és a III. Állami Duma összehívásával kapcsolatban. A konferencián a duma bojkottja ellen Lenin szólalt fel. A bojkottálás híveinek előadója A. Bogdanov (Makszimov) volt. A konferencia szótöbbséggel a lenini határozati javaslatot fogadta el. — *26*

[16] *Vszev.* (Vszevolod) — V. P. Gyenyiszov otzovista álneve. — *28*

[17] *Sztany.* (Sztanyiszlav) — A. V. Szokolov (Volszkij) otzovista, a capri és a bolognai pártellenes iskola egyik szervezője. — *28*

[18] „*Rabocseje Znamja*" („A Munkások Zászlaja") — illegális bolsevik lap, a Központi Iparvidék Területi Pártirodájának, a Moszkvai és a Moszkva Városkörnyéki pártbizottságnak sajtószerve; Moszkvában adták ki 1908 márciustól decemberig; 7 száma jelent meg. Az 5. számtól kezdve a lap hasábjain nyílt vita folyt a dumához és a szociáldemokrata duma-frakcióhoz való viszonyról. Ebben a számban jelent meg egy otzovistának „Egy munkás levele (A pártmunka terve a jelenlegi helyzet értékelésével kapcsolatban)" c. cikke. A cikket Szt. Volszkij (A. V. Szokolov), a moszkvai otzovisták egyik vezére szerkesztette, aki abban az időben tagja volt a Moszkvai Központi Iparvidék Területi Irodájának. A középoroszországi pártszervezetek élesen tiltakoztak a cikk ellen és a „Proletarij" is számos ellenvetést közölt. Lenin a cikket „Két levél" c. cikkében bírálta (lásd Lenin Művei. 15. köt. 1955. 289—306. old.). — *30*

[19] *Az üzemi orvosoknak és a gyáripar képviselőinek első országos kongresszusát* 1909 április 1 és 6 (14 és 19) között tartották Moszkvában. A kongresszusi küldöttek között volt 52 munkás, akiket főképpen a nagy ipari központok szakszervezetei választottak meg. A legnagyobbrészt bolsevik munkás-

küldöttek felszólalásai politikailag nagy jelentőségűek voltak és országszerte visszhangot keltettek. Különösen két kérdés körül támadt élénk vita a kongresszuson: az egészségügyi felügyelet megszervezése (a bolsevikok határozati javaslatát fogadták el) és a gyári felügyelők megválasztása a munkások által.

A kongresszus nem fejezte be munkáját; a rendőrség betiltotta. — *31*

20 Lenin Ch. Talleyrand-ra, a XVIII. sz. végének és a XIX. sz. elejének francia diplomatájára gondol. — *32*

21 *Marat* — V. L. Sancer, a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének tagja, ultimatista, később a pártellenes „Vperjod"-csoport egyik tagja. — *34*

22 *„Jer"* — A. V. Szokolov (Volszkij). — *36*

23 *„Vperjod"* („Előre") — bolsevik munkás tömeglap; Lenin irányította; a „Proletarij" szerkesztősége adta ki illegálisan Viborgban 1906 szeptember 10-től (23-tól) 1908 január 19-ig (február 1-ig); 20 száma jelent meg. A 2. számtól kezdve az OSzDMP helyi bizottságainak a lapjaként jelent meg: a 2. szám a Moszkvai, a Pétervári és a Moszkva Városkörnyéki Bizottság, a 3—7. számok a Moszkvai, a Pétervári, a Moszkva Városkörnyéki, a Permi és a Kurszki Bizottság; a 8—19. számok ezen felül még a Kazáni Bizottság lapjaként; a „Vperjod" utolsó, 20. száma a „Permi és a Kazáni Bizottság" helyett az „Uráli Területi Bizottság" feltüntetésével jelent meg. — *46*

24 Leninnek az *„Otzovista-ultimatista sztrájktörők"* c. munkája nem került elő. — *60*

25 *„A pétervári választások"* c. cikk a III. Állami Duma 1909 szeptemberében tartott pótválasztásainak eredményeivel foglalkozik; a cikk aláírás nélkül jelent meg a „Proletarij" 1909 október 3-i (16-i), 49. számában.

A Lenin által írt megjegyzés N. Jordanszkij „Nincs kivezető út" c. opportunista cikke ellen irányul, amely a „Novij Gyeny" 6. számában jelent meg. — *68*

26 *„Novij Gyeny"* („Új Nap") — legális szociáldemokrata hetilap; Pétervárott adták ki 1909 július 20-tól (augusztus

2-től) december 13-ig (26-ig); 15 száma jelent meg. A lapot a rendőrség betiltotta. A „Novij Gyeny"-ben Lenin két cikket tett közzé: „Még egyszer a pártelvről és a pártonkívüliségről" és „A «Vehi»-ről" (lásd ebben a kötetben 52—54. és 120—129. old.). — *68*

27 Engelsnek Marx „Osztályharcok Franciaországban" c. művéhez írt „Bevezetés"-éről van szó. A német szociáldemokraták, amikor 1895-ben közzétették a „Bevezetés"-t, kiforgatták eredeti értelmét, később pedig úgy magyarázták, mintha a „Bevezetés"-ben Engels lemondott volna a fegyveres felkelésről és a barikádharcról.

A „Bevezetés" teljes szövege Engels kézirata szerint a Szovjetunióban jelent meg először (lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 1. köt. 1949. 95—115. old.; a Lenin által idézett részt lásd 113. old.). — *68*

28 *A párt és a pártegység megerősítéséről szóló határozattervezetet* Lenin a Központi Lap, a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségének 1909 október 21-i (november 3-i) ülésén terjesztette elő. Ezen az ülésen Lenin azt javasolta, hogy mint szerkesztőségi cikket közöljék a „Pártunk és a pártegység megerősítésének módszerei" c. cikket (a cikk még nem került elő). A cikkben Lenin a likvidátorság elleni erélyes harc mellett szállt síkra, és hangsúlyozta, hogy meg kell őrizni és meg kell erősíteni a bolsevik szervezet önállóságát. A szerkesztőség többsége: Trockij leplezett ügynökei (Zinovjev, Kamenyev, Varszkij) és a mensevik Martov elvetették, hogy Lenin cikke mint szerkesztőségi cikk jelenjen meg, és azt javasolták, hogy a cikket a szerző aláírásával, vitacikk formájában közöljék. Erre Lenin megvitatás céljából a szerkesztőség elé terjesztette a párt és a pártegység megerősítésének kérdését, és határozati javaslatot terjesztett elő ebben a kérdésben. A szerkesztőség békítgető-likvidátor többsége, akárcsak Lenin cikkét, ezt a tervezetet is elvetette. — *69*

29 *Az OSzDMP Központi Lapja* — a „Szocial-Demokrat" — illegális újság; 1908 februártól 1917 januárig jelent meg; 58 száma látott napvilágot. Az első szám Oroszországban jelent meg, majd külföldön adták ki, először Párizsban, később Genfben. A Központi Lap szerkesztőségét az OSzDMP Központi Bizottságának határozata értelmében a bolsevikok, a mensevikek és a lengyel szociáldemokraták képviselőiből állították össze. A „Szocial-Demokrat"-ban Leninnek több

mint 80 cikke és jegyzete jelent meg. Lenin a lap szerkesztőségében harcolt a következetes bolsevik vonalért. A szerkesztőség egy része (Kamenyev és Zinovjev) békítgető álláspontra helyezkedett a likvidátorokkal kapcsolatban, meg akarta hiúsítani a lenini vonal érvényesítését. A mensevik Martov és Dan, a szerkesztőség tagjai, szabotálták a munkát a Központi Lap szerkesztőségében, s ugyanakkor a „Golosz Szocial-Demokratá"-ban nyíltan védelmezték a likvidátorságot. Leninnek a likvidátorok ellen folytatott kibékíthetetlen harca arra vezetett, hogy Martov és Dan 1911 júniusában kivált a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségéből. 1911 decembertől a „Szocial-Demokrat"-ot Lenin szerkesztette. A lap több cikket közölt Sztálintól. — *69*

30 *„Nemzetközi Szocialista Iroda"* — a II. Internacionálé végrehajtó szerve; az 1900-as párizsi kongresszus határozata alapján szervezték meg. Lenin, aki mint az OSzDMP hivatalos képviselője tagja volt a Nemzetközi Szocialista Irodának, 1909 november 7-én felszólalt az Iroda tizenegyedik ülésszakán. A Nemzetközi Szocialista Iroda üléséről lásd Leninnek „A Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülésszaka" c. cikkét, ebben a kötetben 138—143. old. — *70*

31 *Bobrikovisták* — N. I. Bobrikov cári főkormányzó 1898-tól 1904-ig tartó finnországi rendőruralmának hívei. — *71*

32 *A capri iskola hallgatóihoz intézett levelet* Lenin 1909 októberben írta válaszul az iskola ama munkáshallgatóinak két levélére, akik elhatárolták magukat a bogdanovista csoporttól. A leninista hallgatók levelei Lenin „Szégyenletes kudarc" c. cikkével együtt (lásd ebben a kötetben 78—80. old.) a „Proletarij" 1909 november 28-i (december 11-i), 50. száma alapján készült különlenyomatban jelentek meg. — *75*

33 *Brentanói, sombarti és sztruvei „marxizmus"* — burzsoá-reformista „tanítás", „amely elismeri «a kapitalizmus iskoláját», de elveti a forradalmi osztályharc iskoláját" (Lenin). A marxizmus burzsoá elferdítésének e válfaját a következők képviselték:

Lujo Brentano — német burzsoá közgazdász, az úgynevezett „államszocializmus" hive; azt igyekezett bebizonyítani, hogy a kapitalizmus keretei között reformokkal, valamint a tőkések és a munkások érdekeinek kibékítésével megvalósítható a szociális egyenlőség.

Werner Sombart — német burzsoá közgazdász, a marxizmus meghamisítója; hogy igazolja a kapitalizmust, harmonikus tervszerű rendszerként jellemezte.

Brentano, Sombart és követőik, bár marxista frazeológiával álcázták magukat, valójában a kapitalizmus védelmezői voltak, s arra törekedtek, hogy a munkásmozgalmat alárendeljék a burzsoázia érdekeinek. Brentano és Sombart „elméletét" gyakran felhasználták és felhasználják a marxizmus ellenségei.

P. B. Sztruve — orosz burzsoá liberális; a kilencvenes években legális marxista, később a kadet párt egyik vezére, a Nagy Októberi Forradalom után pedig fehéremigráns, a Szovjethatalom esküdt ellensége. — *84*

34 Lenin a likvidátor mensevik Dan szavait idézi, aki az OSzDMP V. („1908. évi összoroszországi") konferenciáján „A jelenlegi helyzetről és a párt feladatairól" folyó vita során kijelentette, hogy a bolsevikok „oda tolakszanak, ahol egyszer már tönkreverték őket". — *85*

35 Lenin az orosz narodnyik P. N. Tkacsovnak „A forradalmi propaganda feladatai Oroszországban" c. brosúrájából idéz (1874 április, 16. old.). — *86*

36 *Az 1906 november 9-i törvény* — a sztolipini földtörvény a parasztoknak a földközösségből való kiválásáról és tanyákon való letelepedéséről. Lenin a sztolipini földreformot „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" c. művében jellemezte és értékelte (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 219—445. old.). — *87*

37 *G—g* (Georg) — a likvidátor mensevik V. O. Levickij (V. O. Cederbaum). — *94*

38 „*Vorwärts*" („Előre") — a német szociáldemokrácia központi lapja; 1876-ban indult meg W. Liebknecht és mások szerkesztésében. A lap hasábjain Engels harcolt az opportunizmus mindenféle megnyilvánulása ellen. A kilencvenes évek második felétől, Engels halála után, a „Vorwärts" rendszeresen közölte a német szociáldemokráciában és a II. Internacionáléban uralomra jutott opportunisták cikkeit. — *95*

39 „*P.*" — a plehanovista mensevik F. I. Cederbaum (P. N. Dnyevnyickij). — *95*

[40] Lenin „A «Golosz Szocial-Demokrata» és Cserevanyin" c. cikkhez felhasználta Cserevanyin „A jelenlegi helyzet és a várható jövő" c. könyvébe írt széljegyzeteit, különösen „a legfontosabb megjegyzések összefoglalását", amelyet e könyv hátsó borítójára írt. — *98*

[41] Ez a dokumentum az eleje egy cikknek, amelyet Lenin 1909 november végén (december elején) Párizsban írt. A cikk vége elveszett. A cikket Lenin a „Proletarij" 50. számának szánta, de a cikk nem jelent meg a lapban. — *102*

[42] *A „régi iszkrás és régi bolsevik" levele*, amelyet Lenin idéz, „Tr." aláírással megjelent a „Proletarij" 1909 november 28-i (december 11-i), 50. számában („Pétervári levelek. III. levél"). — *104*

[43] Arról van szó, hogy A. Sz. Martinov a likvidátorok lapjában, a „Golosz Szocial-Demokratá"-ban megtámadta Leninnek (V. Iljinnek) „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. művét. — *114*

[44] Lenin a III. Állami Duma 1909 november 20-i (december 3-i) ülésén, a személyiség sérthetetlenségéről szóló törvényjavaslat vitája során történt incidensre gondol. Ez a törvényjavaslat, a duma baloldali képviselőinek szavai szerint, nem volt más, mint „az oroszországi önkény minden eddigi és mostani fajtájának törvényesítése". Markovnak (Markov II-nek) a törvényjavaslat védelmében mondott november 20-i (december 3-i) hamisítatlan feketeszázas beszédét még a kadetok is felháborodással fogadták, s tiltakozásuk jeléül elhagyták a duma üléstermét. A november 20-i (december 3-i) ülés törvényjavaslati vitája különösen világosan megmutatta a III. duma feketeszázas jellegét. — *117*

[45] Lenin e cikk megjelenése előtt Liège-ben 1909 október 16-án (29-én) nyilvános referátumot tartott „Az ellenforradalmi burzsoázia ideológiája" címmel. Ugyanerről a témáról 1909 november 13-án (26-án) referátumot tartott Párizsban „Az ellenforradalmi liberalizmus ideológiája (a «Vehi» sikere és társadalmi jelentősége)" címmel. A párizsi referátum vázlatát egy falragasz ismerteti, amely megvan a Marx—Engels—Lenin Intézet Archívumában. A vázlat a következő részekből áll: „I. Milyen filozófia ellen harcol a «Vehi» és dumabeli szónoklataiban a kadet Karaulov?

II. Belinszkij és Csernisevszkij, akiket a «Vehi» megsemmisített. III. Miért gyűlölik a liberálisok az orosz «értelmiségi» forradalmat és francia «elég hosszú ideig tartó» példáját? IV. A «Vehi» és az oroszországi «baloldaliak». A kadetok és az októbristák. Az orosz burzsoázia «szent ügye». V. Mit nyert az oroszországi demokratikus forradalom azzal, hogy elveszítette liberális-burzsoá «szövetségeseit»? VI. A «Vehi» és Miljukov beszédei a pétervári választói gyűléseken. Hogyan kritizálta Miljukov e gyűléseken az illegális forradalmi lapot." — *120*

46 „*Moszkovszkije Vedomosztyi*" („Moszkvai Közlöny") — napilap; 1756-tól jelent meg; a XIX. század hatvanas éveitől a földbirtokosok és a papság legreakciósabb monarchista rétegeinek nézeteit hirdette; 1905-től a feketeszázasok egyik legfőbb lapja; az 1917-es Októberi Forradalom után hamarosan betiltották. — *122*

47 „*Általános-titkos*" — az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójogon alapuló demokratikus választási rendszer rövidített elnevezése. — *126*

48 „*Novoje Vremja*" („Új idő") — napilap; Pétervárott jelent meg 1868-tól 1917 októberig. Eleinte mérsékelt liberális lap volt, 1876-tól pedig a reakciós nemesi és hivatalnok-bürokrata körök lapjává vált. A lap nemcsak a forradalmi mozgalom, hanem a liberális-burzsoá mozgalom ellen is harcolt. 1905-től a feketeszázasok egyik szócsöve. Lenin a megvesztegethető lapok prototípusának nevezte a „Novoje Vremjá"-t. — *126*

49 „Gazdagodjatok, uraim, és választókká váltok" — ezeket a szavakat Guizot-nak tulajdonítják, aki a júliusi monarchia idején (1830—1848) a francia kormány élén állt. — *127*

50 Az OSzDMP V. (londoni) kongresszusának „A nem proletár pártokhoz való viszonyról" szóló határozatáról van szó (lásd „Az SzKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai". I. rész, 1954. 187—189. old.). — *130*

51 „*Moszkovszkij Jezsenyegyelnyik*" („Moszkvai Hetilap") — folyóirat, a burzsoá-földesúri ellenforradalmi „Békés Megújhodás Pártjának" szócsöve; Moszkvában jelent meg 1906-tól 1910-ig. — *134*

[52] *„Vperjod"-csoport* — otzovisták, ultimatisták, istenépítők és empiriomonisták (Mach és Avenarius reakciós idealista nézeteinek hívei) pártellenes csoportja; 1909 decemberében alakult meg A. Bogdanov és G. Alekszinszkij kezdeményezésére; ugyancsak „Vperjod" címmel saját lapja is volt. A „vperjodisták" 1912-ben a likvidátor mensevikekkel együtt a Trockij által szervezett közös pártellenes blokkba (Augusztusi Blokk) egyesültek a bolsevikok ellen.

Mivel a csoportot a munkások nem támogatták, az gyakorlatilag már 1913-ban széthullott. Véglegesen és hivatalosan 1917-ben, a februári forradalom után oszlott fel. — *144*

[53] *Az OSzDMP Központi Bizottságának plénuma*, amely „egyesítő plénum" néven ismeretes, 1910 január 2 és 23 (január 15 és február 5) között zajlott le Párizsban. A plénumot Lenin ellenére, Trockij leplezett szövetségeseinek: Zinovjevnek, Kamenyevnek, Rikovnak a közreműködésével hívták egybe. A plénumon a bolsevikokon kívül részt vettek minden frakció és frakciós csoportosulás képviselői, valamint a nemzetiségi szociáldemokrata szervezetek képviselői is. A lenini tervvel szemben, amely a likvidátorság elleni harc céljából a pártigenlő mensevikekhez (a plehanovistákhoz) való közeledést akarta, a békítgetők, ezek a leplezett trockisták azt követelték, hogy oszlassanak fel minden frakciót, és hogy a bolsevikok egyesüljenek a likvidátorokkal és a trockistákkal. A plénumon a békítgetők kerültek túlsúlyba. Lenin kisebbségben maradt. Csak Lenin erélyes követelésére hozott a plénum olyan határozatot, amely elítélte a likvidátorságot és az otzovizmust. A plénum, Lenin ellenére, határozatot hozott a „Proletarij" c. bolsevik lap megszüntetésére és a Bolsevik Központ feloszlatására. Lenin elérte azt, hogy a plénum határozatában mint feltételt leszögezték, hogy a Bolsevik Központ likvidálásával egyidejűleg meg kell szüntetni a „goloszosok" és a „vperjodisták" frakciós központját is. A plénum határozatot hozott arra, hogy anyagi támogatásban részesítik Trockij bécsi „Pravdá"-ját, amelyet Trockij ügynökei, Zinovjev és Kamenyev próbáltak a Központi Bizottság lapjává tenni. A központi intézményekbe, Lenin tiltakozása ellenére, likvidátor mensevikeket is beválasztottak.

Lenin harcáról, melyet a plénumon a likvidátorok, a trockisták és a békítgetők ellen vívott, lásd „Egy publicista jegyzetei" c. cikket (ebben a kötetben 199—267. old.). — *147*

54 *„A likvidátorok «Hangja» a párt ellen"* c. cikket Lenin mint szerkesztőségi cikket írta a „Szocial-Demokrat" 12. számába. Március második felében a cikket különlenyomat formájában adták ki, s azután jelent meg a „Szocial-Demokrat"-ban is. — *156*

55 *„Diszkusszionnij Lisztok"* („Vitaújság") — az OSzDMP Központi Lapjának, a „Szocial-Demokrat"-nak a melléklete; az OSzDMP Központi Bizottsága januári (1910) plénumának határozata alapján adták ki 1910 március 6-tól (19-től) 1911 április 29-ig (május 12-ig) Párizsban; 3 száma jelent meg. A „Diszkusszionnij Lisztok" 1910 május 25-i (június 7-i), 2. számában megjelent Sztálin „Kaukázusi levele" (lásd Sztálin Művei. 2. köt. 1949. 203—211. old.). — *156*

56 *Grigorij* — G. J. Zinovjev. — *158*

57 *Innokentij* — I. F. Dubrovinszkij. — *158*

58 *Az OSzDMP Központi Bizottsága Külföldi Irodájának levele „Valamennyi külföldön élő elvtárshoz"* külön röplap formájában jelent meg 1910 március 3-án (16-án).

A Központi Bizottság Külföldi Irodáját az OSzDMP Központi Bizottságának 1908 augusztusi plénuma alakította meg mint az egész párt külföldi képviseletét, amely alá volt rendelve a Központi Bizottság Orosz Irodájának és beszámolni tartozott neki tevékenységéről. A Központi Bizottság januári plénuma után a Központi Bizottság Külföldi Irodájában hamarosan likvidátor többség alakult ki, a Központi Bizottság Külföldi Irodája a pártellenes erők tömörülésének központja lett. A Központi Bizottság Külföldi Irodájának likvidátor taktikája arra kényszerítette a leninista bolsevikokat, hogy 1911 májusban visszahívják onnan képviselőjüket. Nem sokkal később a lengyel és a lett szociáldemokrácia képviselőit is visszahívták. 1912 januárban a Központi Bizottság Külföldi Irodája feloszlott. — *161*

59 *„Hérosztratoszi híresség ű dokumentum"* — likvidátor nézeteket hirdető „Nyílt levél", amelyet a következő mensevikek írtak alá: Avgusztovszkij — Sz. O. Cederbaum-Jezsov; Anton — M. Sz. Makadzjub; Vagyim — V. K. Ikov; V. Petrova — L. N. Radcsenko; Georgij — B. Sz. Cejtlin-

Baturszkij; Georg — V. O. Cederbaum-Levickij; Jevg. Ga—az — V. A. Gutovszkij-Majevszkij; Kramolnyikov — G. I. Prigornij; D. Kolcov — B. A. Ginzburg; Nat. Mihajlova — R. Sz. Galberstadt; Roman — K. M. Jermolajev; Romul —M. L. Hejszin; Szolomonov —Sz. I. Portugejsz; Cserevanyin — F. A. Lipkin; Jurij — P. A. Bronstejn; J. P—ij — J. A. Pileckij. — *162*

60 *Mihail* — a likvidátor mensevik I. A. Iszuv. — *162*

61 *„A Központi Bizottság egyik Oroszországban működő tagja“* — V. P. Nogin. — *163*

62 Lásd Engels „Bevezetés“-ét „A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig“ c. brosúrájának angol kiadásához (Marx—Engels. Válogatott művek. 2. köt. 1949. 100. old.). — *168*

63 N. G. Csernisevszklj. Prológus. Új Magyar Könyvkiadó, Budapest 1955. 213. old. — *170*

64 Lásd „A jelenlegi helyzetről és a párt feladatairól“ szóló határozatot, amelyet az OSzDMP V. („1908. évi összoroszországi“) konferenciáján hoztak („Az SzKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai“. I. rész, 1954. 222—225. old.). — *176*

65 *Ifjú-törökök* — a török burzsoázia politikai szervezete; 1894-ben alapították; a szultán abszolutista hatalmának korlátozására és a feudális birodalomnak polgári alkotmányos-monarchista állammá való átváltoztatására törekedett; 1908-ban vezette a Törökországot alkotmányos monarchiává átalakító forradalmat és kormánypárttá lett; Törökországnak az első világháborúban elszenvedett katonai veresége után (1918 őszén) feloszlott. — *181*

66 *Az OSzDMP második párizsi közreműködő csoportja* 1908 novemberben alakult. A mensevikekkel közös párizsi csoportból vált ki; csak bolsevikok tartoztak a csoporthoz, többek közt a Bolsevik Központ tagjai Leninnel az élükön. Az OSzDMP második párizsi (bolsevik) közreműködő csoportjának határozatát az 1910 március 17-i (30-i) gyűlés fogadta el; a határozat külön röpirat formájában jelent meg. — *189*

67 *„Nasa Zarja"* („Hajnalunk") — a likvidátor mensevikek legális havi folyóirata; Pétervárott jelent meg 1910—1914-ben. A „Nasa Zarja" körül alakult ki a likvidátorok oroszországi központja. — *195*

68 *„Egy szükséges kiegészítés G. V. Plehanov «Dnyevnyik»-jeihez"* — likvidátor mensevik röpirat, amelyet a „Golosz Szocial-Demokrata" szerkesztősége bocsátott ki 1910 áprilisban, és amely G. V. Plehanov ellen irányult. — *195*

69 Lásd Marx. A gothai program kritikája. 1953. 3. és 33. old. — *212*

70 *„Vozrozsgyenyije"* („Megújhodás") — a likvidátor mensevikek folyóirata, 1908 decemberétől 1910 júliusáig jelent meg Moszkvában; ezután helyette kiadták a „Zsizny" („Élet") (1910) és a „Gyelo Zsiznyi" („Hétköznapok") (1911) c. folyóiratokat. — *222*

71 *A második vperjodista* — V. L. Sancer (Marat). — *231*

72 *T.* — L. Tyszka. — *234.*

73 *I.* — I. F. Dubrovinszkij. — *234*

74 *„Sozialistische Monatshefte"* („Szocialista Havifüzetek") — folyóirat, a német szociáldemokrácia opportunistáinak fő sajtószerve és a nemzetközi opportunizmus egyik lapja; Berlinben jelent meg 1897-től 1933-ig.

A folyóirat bírálta a revizionizmus ellen irányuló határozatot „A párttaktikáról", amelyet a német szociáldemokrata párt drezdai kongresszusa (1903 szeptember) fogadott el. Később ezt a határozatot majdnem teljes egészében megismételte az amszterdami nemzetközi szocialista kongresszus (1904 augusztus) határozata: „A szocialista taktika nemzetközi szabályai". — *236*

75 *A „Kaukázusi levél" szerzője, K. Szt.* — I. V. Sztálin. A tifliszi likvidátorok ellen irányuló „Kaukázusi levelét" még 1909 decemberben írta a „Szocial-Demokrat" számára. A szerkesztőség mensevik része megtagadta a levél közlését a párt Központi Lapjában; a levél csak 1910 május 25-én (június 7-én) jelent meg a „Diszkusszionnij Lisztok" 2. számában, An-nak (N. Zsordanija), a kaukázusi mensevi-

kek vezérének válaszával együtt (lásd Sztálin Művei. 2. köt. 1949. 203—211. old.). — *237*

76 Az OSzDMP V. (londoni) kongresszusának „A nem proletár pártokhoz való viszonyról" szóló határozatáról van szó (lásd „Az SzKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai". I. rész, 1954. 187—189. old.). — *240*

77 „*Fejetlenek*" („bezgolovecek") — Lenin gúnyosan így nevezi a „bezzaglaveceket".

„*Bezzaglavecek*" — félkadet csoport (Sz. Prokopovics, J. Kuszkova, V. Bogucsarszkij és mások), amely Pétervárott hetilapot adott ki „Bez Zaglavija" („Cím Nélkül") címmel (1906). A „bezzaglavecek" a „kritikai szocializmus" követőinek, a nyugat-európai szociáldemokrácia revizionista szárnya (Bernstein és mások) híveinek nyilvánították magukat, s ellenezték a proletariátus önálló osztálypolitikáját. Lenin a „bezzaglaveceket" „mensevikeskedő kadetoknak" vagy „kadetoskodó mensevikeknek" nevezte. — *241*

78 *Eneszek* („népi szocialisták") — kispolgári párt; 1906-ban alakult, miután különvált az eszerek jobbszárnyától; mérsékelten demokratikus követeléseket támasztott, amelyek nem lépték túl az alkotmányos monarchia kereteit. Az eneszek elvetették a föld szocializálásának eszer programtételét, s a földesúri földnek megváltás útján való elidegenítése mellett szálltak síkra. Lenin az eneszeket „kispolgári opportunistáknak", „szociál-kadetoknak", „eszer mensevikeknek" nevezte. Az eneszek vezérei: A. V. Pesehonov, V. A. Mjakotyin, N. F. Annyenszkij és mások voltak. — *241*

79 „*Nasi Pomoji*" („Szennyvizünk") — Lenin gúnyosan így nevezi a „Nasa Zarja" („Hajnalunk") c. likvidátor folyóiratot.

Az irodalmi ingyenélők kongresszusa — a II. összoroszországi írókongresszus, amely Pétervárott zajlott le 1910 április 21 és 28 (május 4 és 11) között a „Nasa Zarja" és a mensevik „Szovremennij Mir" képviselőinek részvételével. A kongresszus a rendőrség első közbelépésére minden ellenkezés nélkül levette a napirendről a sajtószabadságért vívott harcról szóló határozat megvitatását.

Posszeánusokról beszélve Lenin a likvidátoroknak a szövetkezetpárti V. A. Possze vezette „Szojuz Potrebityelej" („Fogyasztási Szövetkezet") c. liberális burzsoá folyóiratban való közreműködésére céloz. — *243*

80 *I.* — a likvidátor mensevik B. I. Gorev-Goldmann. — *245*

81 *Azefizmus* — politikai árulás, a provokátor Azefnak, az eszer párt egyik vezérének nevéről. — *253*

82 Engelsnek „Május 4 Londonban" c. cikkéről van szó (lásd Marx—Engels Művei. XVI. köt. II. rész. 1936. 54—60. old., oroszul); lásd még Engelsnek 1886 november 29-i és 1889 május 11-i levelét Sorgéhoz (Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 462—465. old., és „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere". Stuttgart 1921. 311—312. old. — *264*

83 „*Zihna*" („Harc") — a lett szociáldemokrácia központi lapja; 1904 márciusában alapították. Rigában, Brüsszelben és Petrográdban jelent meg nagy megszakításokkal; 1919-től a Lett Kommunista Párt sajtószerve. — *268*

84 V. J. Varzarnak „Az 1905-ös gyári munkássztrájkok statisztikája" és „Az 1906—1908-as három év gyári munkássztrájkjainak statisztikája" c. műveiről van szó, amelyek Pétervárott, a kereskedelmi és iparügyi minisztérium kiadásában jelentek meg 1908-ban és 1910-ben. — *268*

85 *A koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszus* 1910 augusztus 28-tól szeptember 3-ig ülésezett. Az OSzDMP-t a kongresszuson Lenin, Plehanov, Martov és mások képviselték. A kongresszus kiküldött néhány bizottságot a különböző határozati javaslatok előzetes megvitatása és kidolgozása céljából. Lenin a szövetkezeti bizottságban dolgozott. A szövetkezetekről szóló határozattervezete alapjául szolgált annak a határozattervezetnek, amelyet az OSzDMP küldöttsége a kongresszus szövetkezeti bizottsága elé terjesztett. A szövetkezeti bizottság kongresszusi munkájáról, valamint az OSzDMP küldöttségének a szövetkezetekre vonatkozó határozattervezetét lásd Leninnek „A szövetkezetek kérdése a koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszuson" c. cikkében (ebben a kötetben 284—293. old.). — *273*

86 *Szazsin* — I. A. Szanzsur vperjodista. — *276*

87 „*I—n takács*" — I. V. Sziszojev, szociáldemokrata; ultimatista otzovista. — *277*

88 „*Ar munkás*" — F. I. Kalinyin vperjodista. — *279*

89 *Voinov* — A. V. Lunacsarszkij álneve. — *280*

90 *Domov* — M. N. Pokrovszkij. — *282*

91 Lenin A. Bebelnek „Támadások a párt alapvető nézetei és taktikája ellen" c. előadói beszédéből idéz, amelyet Bebel a német szociáldemokrácia hannoveri kongresszusán (1899 november 9—14) tartott. — *289*

92 *A stuttgarti nemzetközi kongresszus* — a VII. nemzetközi szocialista kongresszus; 1907 augusztus 18 és 24 között zajlott le. Lenin mint az OSzDMP küldötte részt vett a kongresszuson (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 66—86. old.). — *290*

93 Lenin a koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszus üléseinek idején állította össze tiltakozását az ellen, hogy Trockijnak az OSzDMP-t rágalmazó cikkét a „Vorwärts"-ben közölték. — *295*

94 „*Tovariscs*" („Bajtárs") — burzsoá napilap; Pétervárott jelent meg 1906—1907-ben Sz. N. Prokopovics és J. D. Kuszkova aktív közreműködésével. Formailag egyik pártnak sem volt a lapja, valójában azonban a baloldali kadetok szócsöve volt. A lap munkájában mensevikek is részt vettek. — *295*

95 „*Le Peuple*" („A Nép") — napilap, a belga (reformista) munkáspárt központi lapja; 1884 óta jelenik meg Brüsszelben. — *295*

96 „*Rabocsaja Gazeta*" („Munkás Újság") — népszerű bolsevik újság; Párizsban adták ki 1910 október 30-tól (november 12-től) 1912 július 30-ig (augusztus 12-ig); 9 száma jelent meg. A lap munkájában a pártigenlő mensevikek is részt vettek. A „Rabocsaja Gazeta" alapítója és irányítója Lenin volt. A lapban Leninnek több mint 10 cikke jelent

meg. Az OSzDMP prágai konferenciája (1912 január) megállapította, hogy a „Rabocsaja Gazeta" határozottan és következetesen védelmezte a pártot és a pártelvet, s a lapot az OSzDMP Központi Bizottságának hivatalos lapjává nyilvánította. — *299*

97 „Az otzovizmusról és az ultimatizmusról" c. határozatról van szó, amelyet Lenin írt és a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének értekezlete fogadott el (1909 júniusban) (lásd Lenin Művei. 15. köt. 1955. 451—454. old.). — *304*

98 Lenin Engelsnek „Der Sozialismus in Deutschland" c. cikkét idézi (Marx—Engels—Lenin—Stalin. Zur deutschen Geschichte. II. köt. 2. félköt. Dietz 1954. 1140—1141. old.). — *322*

99 „*Lengyel kolo*" — az Állami Dumák lengyel képviselőinek csoportja, akik Lengyelország autonómiájának a követelése talaján egyesültek. Az I. és a II. dumában ebben az egyesülésben a narodovecek — a lengyel feketeszázasok — játszottak vezető szerepet. A lengyel kolo a duma-taktika minden fontosabb kérdésében az októbristákat és a jobboldaliakat támogatta. — *324*

100 „*Russzkije Vedomosztyi*" („Orosz Közlöny") — napilap; Moszkvában adták ki 1863-tól a Moszkvai Egyetem liberális professzorai és zemsztvo-képviselők; a liberális földbirtokosok és a burzsoázia érdekeit képviselte; 1905-től a jobboldali kadetok lapja volt; az 1917-es Októberi Forradalom után betiltották. — *330*

101 „*Golosz Moszkvi*" („Moszkva Hangja") — napilap, az októbristáknak, az ipari nagyburzsoázia és a nagybirtokosok ellenforradalmi pártjának szócsöve; Moszkvában jelent meg 1906 decemberétől 1915 júniusáig. — *331*

102 „*Kupon úr*" — képes kifejezés a tőke és a tőkések megjelölésére a nyolcvanas-kilencvenes évek irodalmában. Először Gleb Uszpenszkij használta „Súlyos vétkek" c. karcolataiban („Russzkaja Miszl", 1888. XII. füzet.). — *335*

103 „*Bolognai iskola*" (Olaszország) — a „Vperjod"-csoport második pártellenes iskolája (1910 végétől 1911 elejéig);

a capri iskolának — az otzovisták és az ultimatisták frakciós központjának — folytatása volt. — *339*

104 Az „*L. N. Tolsztoj és a mai munkásmozgalom*“ c. cikk a „Nas Puty“ c. lapban jelent meg.

„*Nas Puty*“ („Utunk“) — féllegális bolsevik lap; a szakszervezetek Központi Vezetőségének közreműködésével a „Vesztnyik Truda“ („A Munka Híradója“) (1909) folytatásaként szervezték; Moszkvában adták ki 1910 május 30-tól (június 12-től) 1911 január 9-ig (22-ig); I. I. Szkvorcov-Sztyepanov szerkesztette; 8 száma jelent meg. Munkatársai vezető csoportjának lebukása után, amely a provokátor Malinovszkij és Tanyin árulása miatt következett be, a lap megszűnt. — *341*

105 Arról a táviratról van szó, amelyet a III. duma szociáldemokrata képviselői küldtek V. G. Csertkovnak, L. N. Tolsztoj közeli barátjának és követőjének, Asztapovóba: „Az Állami Duma szociáldemokrata frakciója, s vele együtt az oroszországi és az egész nemzetközi proletariátus mélyen gyászolja a zseniális írót, aki engesztelhetetlenül és letörhetetlen erővel harcolt a hivatalos egyházi szellem ellen, aki ellensége volt az önkénynek és az elnyomásnak, aki felemelte a hangját a halálbüntetés ellen, s pártfogolta az üldözötteket.“ — *341*

106 A „*Nézeteltérések az európai munkásmozgalomban*“ c. cikk a „Zvezda“ 1. számában, a „Külföldi levelek“ c. rovatban jelent meg.

„*Zvezda*“ („Csillag“) — legális bolsevik újság, a „Pravda“ elődje; Pétervárott jelent meg 1910 december 16-tól (29-től) 1912 április 22-ig (május 5-ig) (először hetenként, 1912 januártól kétszer és márciustól háromszor hetenként). 1912 február 26-án (március 10-én) a „Zvezdá“-val egy időben megjelent a „Nyevszkaja Zvezda“ („A Névai Csillag“) 1. száma, amely a „Zvezda“ megszüntetése után ennek folytatása volt. A „Nyevszkaja Zvezda“ utolsó, 27. száma 1912 október 5-én (18-án) jelent meg. A „Zvezdá“-ban közreműködött: V. M. Molotov (Szkrjabin), M. Sz. Olminszkij, N. N. Baturin, N. G. Poletajev, K. Sz. Jeremejev, valamint A. M. Gorkij. Kezdetben, 1911 őszéig, a „Zvezda“ munkájában a pártigenlő mensevikek (a plehanovisták) is részt vettek. A lap eszmei irányvonalát Lenin szabta meg

(külföldről). Lenin a „Zvezdá"-ban és a „Nyevszkaja Zvezdá"-ban kb. 50 cikket tett közzé.

1912 tavaszán a „Zvezdá"-t Sztálin elvtárs szerkesztette. Az alatt a rövid idő alatt, amíg „szabadlábon" volt, a 30, 31, 32. és 33. számban 8 cikket tett közzé. A legális „Zvezda" Lenin és Sztálin vezetésével harcos bolsevik lap volt, amely védelmezte az illegális párt programját. A „Zvezda" széleskörű munkáslevelezést felölelő rovatot indított, s állandó szoros kapcsolatot létesített a munkásokkal. A lap egyes számainak példányszáma elérte az 50—60 ezret. A kormány állandóan üldözte a lapot: a „Zvezda" és a „Nyevszkaja Zvezda" 96 számából 39-et elkoboztak, tizet megbírságoltak. A „Zvezda" előkészítette a „Pravda" c. bolsevik napilap kiadását, és a „Pravda" megjelenésének napján megszűnt. „A «Pravda» csak annyiban különbözött a «Zvezdá»-tól, hogy a «Pravda» olvasói, a «Zvezdá»-tól eltérően, nem az élenjáró munkások voltak, hanem a munkásosztály nagy tömegei" *(Sztálin)*. — *359*

107 *„Fiatalok"* a német szociáldemokráciában — kispolgári, félanarchista csoport; 1890-ben alakult. A csoport magvát „tanulmányaikat be nem fejezett diákok", fiatal irodalmárok alkották (innen ered a csoport elnevezése is). A csoport olyan platformmal lépett fel, amely elvetette a szociáldemokraták mindennemű részvételét a parlamentben. Engels azt mondta, hogy a „fiatalok" „a forradalmi frázis" hősei, akik „torzsalkodással és intrikákkal" igyekeznek „dezorganizálni a pártot". 1891 októberben, a német szociáldemokrácia erfurti kongresszusán a „fiatalokat" kizárták a pártból. — *363*

108 *Most, Johann* — német szociáldemokrata; dezorganizáló magatartása miatt 1880-ban a badeni kongresszuson kizárták a pártból; a nyolcvanas években az anarchizmushoz csatlakozott (Marx levele F. A. Sorgéhoz. 1877 október 19., lásd Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 368—369. old., és Marx levele F. A. Sorgéhoz. 1879 szeptember 19., lásd „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere". Stuttgart 1921. 162—166. old.). — *363*

109 A bolsevikoknak 1910 november 22-én (december 5-én) a Központi Bizottság Külföldi Irodája elé terjesztett beadványáról van szó, amelyben követelik, hogy haladék-

talanul hívják össze a Központi Bizottság plénumát és döntsék el a bolsevik frakció pénzvagyona visszaadásának kérdését. A beadványt Lenin és a Központi Bizottság 1910 januári plénumának más résztvevői írták alá. — *379*

110 "*A «fenntartás» hősei*" c. cikk a „Miszl" c. folyóiratban jelent meg.

„*Miszl*" („Gondolat") — legális bolsevik filozófiai és közgazdasági havi folyóirat; Moszkvában adták ki 1910 decembertől. A folyóiratot Lenin alapította a likvidátor folyóiratok ellensúlyozására és az ellenük folytatandó harc céljából. A folyóirat szerkesztését Lenin külföldről irányította. A „Miszl" első négy számában Leninnek 6 cikke jelent meg, köztük „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról" c. nagyobb munkája is. A folyóirat legközelebbi munkatársa volt: V. V. Vorovszkij, M. Sz. Olminszkij, I. I. Szkvorcov-Sztyepanov. A folyóirat munkájában részt vettek pártigenlő mensevikek is (G. V. Plehanov és mások). A folyóiratot 1911 áprilisig adták ki; 5 száma jelent meg. Az utolsó, az 5. számot elkobozták. — *382*

111 „*Az oroszországi belső pártharc történelmi értelme*" c. cikk Trockij és Martov rágalmazó cikkei ellen irányult, amelyek a „Neue Zeit" c. folyóiratban, a német szociáldemokrácia sajtószervében jelentek meg. Lenin ugyanebben a folyóiratban akart válaszolni Trockijnak és Martovnak, de a „Neue Zeit" vezetői — Kautsky és Wurm — nem közölték Lenin cikkét. A cikk csak 1911 április 29-én (május 12-én) jelent meg a „Diszkusszionnij Lisztok" 3. számában. — *388*

112 Lásd Marx—Engels. Die Revolution von 1848. Dietz, Berlin 1953. 176. old. — *390*

113 Amire Lenin céloz, az az OSzDMP IV. (egyesítő) kongresszusa által elfogadott „Taktikai határozat az agrárkérdésről" (lásd „Az SzKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai". I. rész, 1954. 142. old.). — *391*

114 Marxnak a „Berliner Gegenrevolution" c. cikkéről van szó, amely 1848 szeptember 13-án jelent meg a „Neue Rheinische Zeitung"-ban (lásd Marx—Engels. Die Revolution von 1848. Dietz, Berlin 1953. 193—196. old.). A cikk a Mehring által

kiadott „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle“ („Marx, Engels és Lassalle irodalmi hagyatékából“) című műben jelent meg (III. köt. Stuttgart 1902. 192—196. old.). Lenin, amikor „Mehring gúnyolódására“ utal, Mehringnek e kötethez (a III. kötethez) írt bevezetésére gondol (53—54. old.). — *392*

115 A szóban forgó mű: V. J. Varzar „Az 1906—1908-as három év gyári munkássztrájkjainak statisztikája“. Szentpétervár 1910. — *396*

116 Marx. Selected Works. II. köt. London 1945. 117. old.; lásd még Marx levele L. Kugelmannhoz. 1871 április 17. (Marx—Engels. Válogatott levelek. 1950. 310—311. old.). — *398*

117 „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról“ c. cikkben Lenin felhasználta a hivatalos statisztikának V. J. Varzar által összegyűjtött adatait. Lenin 1910 szeptember végén foglalkozott behatóbban a statisztikai anyag feldolgozásával (lásd Lenin „Az oroszországi sztrájkok statisztikája“ c. vázlatfüzetét, „Leninszkij Szbornyik“ XXV. köt. 129—155. old., oroszul). Lenin azt tervezte, hogy az összegyűjtött anyag alapján megírja az orosz forradalom történetének rajzát. Elképzelése szerint ez körülbelül 300 oldalas könyv vagy brosúra lett volna, amelyet később lefordított volna német nyelvre. „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról“ c. cikk, Lenin szavai szerint, „csak az első lépés“, csak „egy sokkal részletesebb feldolgozásra tett kísérlet előzetes eredményeit“ tartalmazza. Az eredmények teljes kifejtését Lenin „máskorra“ hagyta. Leninnek nem sikerült a munkát a tervezett méretekben megírni. — *407*

118 A. V. Pogozsev. „Az oroszországi munkások számának és összetételének vizsgálata. Munkastatisztikai adatok“. Szentpétervár, a Birodalmi Tudományos Akadémia kiadása. 1906. — *415*

119 Ugyanezt a táblázatot Lenin „Az oroszországi belső pártharc történelmi értelme“ c. cikkben is közli (ebben a kötetben 395. old.), de ott Lenin a vegyes sztrájkokat a politikai sztrájkokhoz számítja, ahogy ezt az 1905-ös hivatalos statisztikában tették. „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról“

c. cikkben Lenin kijavítja a hivatalos statisztikának ezt a pontatlanságát, s a vegyes sztrájkokat a gazdasági sztrájkokhoz számítja. Ezzel magyarázható az a különbség, amely a két táblázatban a gazdasági és a politikai sztrájkok résztvevőinek 1905 negyedéveire kimutatott számai között van, holott a két táblázat egyforma végeredményt ad. — *424*

120 „*A modern földművelés kapitalista rendszere*“ c. cikk első része egy nagy munkának Németország kapitalista földműveléséről. Ez a munka Lenin terve szerint az „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. I. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban“ c. ismert művének második füzete lett volna.

„A modern földművelés kapitalista rendszere“ c. cikk első ízben jelenik meg Lenin Műveiben. 1932-ben a „Bolsevik“ 9. számában és a „Leninszkij Szbornyik“ XIX. kötetében megjelent a kézirat megtalált része alapján. Máig nem kerültek elő a kézirat következő részei: „A parasztgazdaságok a kapitalizmusban“ c. III. fejezet vége, „A női és gyermekmunka a mezőgazdaságban“ c. IV. fejezet eleje és vége, a „Munkapazarlás a kisüzemben“ c. V. és „A gépek használatának kapitalista jellege a modern földművelésben“ c. VI. fejezet.

A cikk vége „*V. Iljin*“ aláírással, valamint az első fejezet („A modern földművelés gazdasági rendszerének általános képe“) vége és a II. fejezet („Mi valójában a mai falusi «gazdaságok» többsége? (A proletár «gazdaságok»)“) eleje, amelyek 1932-ben, a cikk közzétételekor még hiányoztak, most megkerültek, s így az I, II. és VII. fejezet itt jelenik meg először teljes egészében. — *437*

121 „*Kievszkaja Miszl*“ („Kievi Gondolat“) — polgári demokratikus irányzatú napilap; 1906-tól 1918-ig jelent meg Kievben. A mensevikek aktívan közreműködtek a lap munkájában.

Lenin a likvidátor N. Valentyinovnak „A legutóbbi német összeírásról“ c. cikkére gondol, amely a „Kievszkaja Miszl“ 308. számában jelent meg. — *441*

122 „*Ekonomiszt Rosszii*“ („Orosz Közgazdász“) — burzsoá hetilap, amely oroszországi és külföldi gazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott; 1909-től 1912-ig jelent meg Péterváratt. — *442*

123 Lásd Marx. A tőke. 3. köt. (VI—VII. szakasz) 1951. 676—956. old. — *442*

124 Lásd Marx. A tőke. 1. köt. (23. fej. 4. pont) 1955. 594—601. old. — *449*

125 Franz Bensing. Der Einfluss der landwirtschaftlichen Maschinen auf Volks- und Privatwirtschaft (A mezőgazdasági gépek hatása a nemzet- és a magángazdaságra). Breslau 1897. — *457*

V. I. LENIN

ÉLETÉNEK ÉS TEVÉKENYSÉGÉNEK DÁTUMAI

(1909 szeptember—1910 december)

1909

Szeptember első fele.	Lenin családjával — N. K. Krupszkajával, Krupszkaja anyjával és M. I. Uljanovával — Bombonban (Franciaország, Seine-et-Marne megye) pihen. Lenin megírja „Az otzovizmus és az istenépítés híveinek frakciója" c. cikkét.
Szeptember 5 (18).	Lenin „Leleplezett likvidátorok" és „A pétervári választásokról" c. cikke és „A Moszkvai Városkörnyéki Bizottság Végrehajtó Bizottságának Nyílt Leveléről" c. szerkesztőségi megjegyzés megjelenik a „Proletarij" 47—48. számában.
Szeptember 11 (24) előtt.	Lenin Bombonból visszatér Párizsba.
Szeptember 11 (24).	Leninnek „Az otzovizmus és az istenépítés híveinek frakciója" c. cikke megjelenik a „Proletarij" 47—48. számának mellékletében.
Szeptember 14 (27).	Leninnek a „Még egyszer a pártelvről és a pártonkívüliségről" c. cikke megjelenik a „Novij Gyeny" 9. számában.
Szeptember 19 (október 2).	Lenin Párizsban referátumot tart a III. Állami Duma pétervári (szeptemberi) pótválasztásairól.
Szeptember—október.	Lenin levelezést folytat V. A. Karpinszkijjal a pártkönyvtárnak Genfből Párizsba való áthelyezéséről.

Október 3 (16). Lenin „Beszélgetés a pétervári bolsevikokkal" c. cikke megjelenik a „Proletarij" 49. számában.

Október 15 (28). Lenin Liège-ben a szociáldemokrata csoportok tagjainak előadást tart „A párt belső helyzetéről".

Október 16 (29). Lenin Liège-ben nyilvános előadást tart, amelynek tárgya: „Az ellenforradalmi burzsoázia ideológiája".

Október 21 (november 3). Lenin a Központi Lap, a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségének ülésén előterjeszti „Határozattervezetét a párt és a pártegység megerősítéséről". A tervezetet a szerkesztőség likvidátor-békítgető többsége elveti.

Október 22 (november 4). Lenin nyilatkozat formájában bejelenti, hogy kiválik a Központi Lap szerkesztőségéből, és követeli, hogy nyilatkozatát a párt és a pártegység megerősítéséről szóló határozattervezettel együtt közöljék a „Szocial-Demokrat"-ban.

Október 23 (november 5). Lenin Párizsból Brüsszelbe utazik a Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülésszakára.

Október 24 (november 6). Lenin közli a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségével, hogy visszavonja a szerkesztőségből való kiválását bejelentő nyilatkozatát. Lenin Brüsszelben részt vesz a szocialista újságírók nemzetközi konferenciáján.

Október 25 (november 7). Lenin Brüsszelben a Nemzetközi Szocialista Iroda 11. ülésszakának ülésén felszólal a holland Szociáldemokrata Munkáspártban bekövetkezett szakadás kérdésében.

Október 26 (november 8). Lenin részt vesz a Nemzetközi Szocialista Iroda kebelében működő Interparlamentáris Bizottság ülésén.

Október 26 (november 8) után. Lenin Brüsszelből visszatér Párizsba.

Október 31 (november 13). Leninnek „A cár a finn nép ellen" c. cikke vezércikként megjelenik a „Szocial-Demokrat" 9. számában.

Október. Lenin a capri iskola hallgatóinak egyik csoportjához írt levelében helyesli, hogy megindult a szakadás a leninista bolsevikok és Bogdanov hívei között.

November 1 (14). Lenin I. F. Dubrovinszkijjel és a Központi Bizottság más tagjaival együtt nyilatkozatot ír a Központi Bizottság Külföldi Irodájának és követeli, hogy minél hamarább hívják össze az OSzDMP Központi Bizottságának plénumát.

November 3 (16). Lenin beszélget N. J. Vilonovval, aki a capri iskolában végbement szakadás után Párizsba utazott; e beszélgetéssel kapcsolatban Lenin levelet ír A. M. Gorkijnak.

November 13 (26). Lenin Párizsban nyilvános előadást tart, melynek tárgya: „Az ellenforradalmi liberalizmus ideológiája (A «Vehi» sikere és társadalmi jelentősége)".

November 21 (december 4). Lenin az OSzDMP második párizsi közreműködő csoportjának rendes gyűlésén beszámol a Nemzetközi Szocialista Iroda 11. ülésszakáról; Lenint beválasztják a csoport bizottságába.

November 28 (december 11). Lenin következő cikkei: „A jelenlegi eszmei zűrzavar néhány forrásáról", „A likvidátorok cselfogásai és a bolsevikok pártfeladatai", „A «Golosz Szocial-Demokrata» és Cserevanyin", „A polgári sajtó meséje Gorkij kizárásáról" megjelennek a „Proletarij" 50. számában.

Lenin „Szégyenletes kudarc" c. cikke meg-

	jelenik a „Proletarij" 50. száma alapján készült különlenyomatban.
November vége (december eleje).	Lenin Párizsban előadásokat tart a capri iskolából kizárt öt hallgatónak; az előadások tárgya: „A jelenlegi helyzet és feladataink", „Sztolipin agrárpolitikája".
November vége (december eleje).	Lenin megírja az „Eszmei bomlás és zűrzavar az oroszországi szociáldemokrácia körében" c. cikket.
Ősz.	Lenin a duma-frakció számára megírja a „Kommentárt a nyolcórás munkanapról szóló törvény fő indokainak tervezetéhez".
December 3 (16).	Lenin válaszlevelet ír I. I. Szkvorcov-Sztyepanovnak Oroszország kapitalista agrárfejlődésének „porosz" vagy „amerikai" útjáról.
December 13 (26).	Leninnek „A «Vehi»-ről" c. cikke megjelenik a „Novij Gyeny" 15. számában.
December közepe (vége)—1910 január eleje.	Lenin előadást tart a capri iskola hallgatói Párizsba érkezett második csoportjának „A jelenlegi helyzetről" és „Sztolipin agrárpolitikájáról".
December 24 (1910 január 6).	Leninnek „Az orosz liberalizmus legújabb vívmánya" és „A Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülésszaka" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 10. számában.
December vége (1910 január első fele).	Lenin megírja „A «Vperjod»-csoportról" szóló jegyzetét.
1909.	Lenin a Sorbonne könyvtárában (Párizsban) filozófiai és természettudományi kérdésekkel foglalkozó irodalmon dolgozik.

1910

Január 2—23 (január 15—február 5). Lenin Párizsban részt vesz az OSzDMP Központi Bizottsága plénumának munkájában; határozattervezetet terjeszt elő „A párt belső helyzetéről", amelyben elítéli a likvidátorságot és az otzovizmust. A plénum megválasztja Lenint a Központi Lap, a „Szocial-Demokrat" szerkesztőségének tagjává és az OSzDMP képviselőjévé a Nemzetközi Szocialista Irodába.

Január vége (február eleje). Lenin a Központi Lap szerkesztőségi ülésén tiltakozik az ellen, hogy a „Szocial-Demokrat" közölje J. O. Martovnak „A helyes úton" c. likvidátor cikkét.

Február 13 (26). Leninnek „Az egység felé" c. cikke, amelyben az OSzDMP januári központi bizottsági plénumának határozatait értékeli, megjelenik a „Szocial-Demokrat" 11. számában.

Március 6 (19). A „Diszkusszionnij Lisztok" 1. számában megjelenik Lenin „Egy publicista jegyzetei" c. munkájának első része: „I. Az otzovizmus híveinek és védelmezőinek «platformjáról»".

Március 7 (20). Lenin Párizsban az OSzDMP második, bolsevik, közreműködő csoportjának gyűlésén felszólal a Központi Bizottság plénumáról szóló beszámoló vitája során a pártigenlő mensevikekkel (a plehanovistákkal) való egyesülés mellett.

Március 14 (27). Lenin levelet ír Davosba (Svájc) N. J. Vilonovnak, s kifejti, hogy a bolsevikoknak egyesülniök kell a pártigenlő mensevikekkel (a plehanovistákkal) a likvidátorok elleni harcra.

Március 16 (29). Lenin levelében azt ajánlja G. V. Plehanovnak, hogy találkozzanak és vitassák meg a párt belső helyzetét.

Március 23 (április 5). Lenin nyilatkozatot terjeszt az OSzDMP Központi Bizottságának Külföldi Irodája elé a Központi Lap szerkesztőségében kirobbant konfliktusok kapcsán. Leninnek „A likvidátorok «Hangja» a párt ellen (Válasz a «Golosz Szocial-Demokratá»-nak)", és a „Miért kell harcolni?" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 12. számában.

Március 27 (április 9) előtt. Lenin az OSzDMP második párizsi, bolsevik, közreműködő csoportjának zárt ülésén határozati javaslatot terjeszt be arra, hogy zárják ki a pártból azt a 3 likvidátor mensevikét, aki megtagadta, hogy a Központi Bizottság orosz kollégiumának tagja legyen. Lenin határozati javaslatát elfogadják.

Március 28 (április 10). Lenin a Központi Lap szerkesztősége nevében levelet ír a Lengyel Szociáldemokrácia Központi Vezetőségének a likvidátorok elleni harcról.

Március 29 (április 11). Lenin levelet ír A. M. Gorkijnak a pártegyesülésről s értékeli benne az OSzDMP januári központi bizottsági plénumának munkáját.

Április 19 (május 2) körül. Lenin nyilatkozatot terjeszt az OSzDMP Központi Bizottsága elé a szerkesztőség likvidátor részének magatartásával kapcsolatban a Központi Lap szerkesztőségében kialakult helyzetről, és hangsúlyozza, hogy meg kell változtatni a szerkesztőség összetételét.

Április 26 (május 9). Leninnek „Hadjárat Finnország ellen", „Féltik a hadsereget", „A külföldi pártegyesülés" és „A pártegység egyik akadálya" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 13. számában.

Május 25 (június 7). A „Diszkusszionnij Lisztok" 2. számában megjelenik Lenin „Egy publicista jegyzetei" c. művének második része: „Pártunk «egyesülési válsága»".

Július 9 vagy 10 —augusztus 10 (július 22 vagy 23—augusztus 23).	Lenin N. K. Krupszkajával és Krupszkaja anyjával egy tengerparti városkában, Pornicban (Franciaország), a Vizcayai-öböl partján pihen.
Július 19 és 23 (augusztus 1 és 8) között.	Lenin Capri szigetére utazik Gorkijhoz.
Július.	Leninnek „A «Zihna» jubileumi számának" c. cikke megjelenik a „Zihná"-nak, a lett szociáldemokrata párt lapjának 100. számában.
Augusztus 13 (26) előtt.	Lenin Párizsban megbeszélést folytat G. V. Plehanovval.
Augusztus 13 (26).	Lenin Koppenhágába utazik a II. Internacionálé VIII. kongresszusára és részt vesz a kongresszus titkárságának ülésén.
Augusztus 15—21 (augusztus 28— szeptember 3).	Lenin részt vesz a II. Internacionálé koppenhágai kongresszusának munkájában.
Augusztus 15 és 21 (augusztus 28 és szeptember 3) között.	Lenin tanácskozásra hívja össze a II. Internacionálé baloldali küldötteit, hogy megszervezzék és egyesítsék a nemzetközi munkásmozgalom forradalmi elemeit.
	Lenin tanácskozik G. V. Plehanovval, N. G. Poletajevvel, I. P. Pokrovszkijjal a „Rabocsaja Gazeta" és a „Zvezda" alapításáról.
	Lenin Plehanovval együtt levelet ír a német szociáldemokrata párt vezetőségének, és tiltakozik azellen, hogy a „Vorwärts" közölte Trockij rágalmazó cikkét.

Augusztus 16 (29). Lenin részt vesz a koppenhágai kongresszus nemzeti szekciói képviselőinek tanácskozásán, amelynek napirendje: 1) a mandátumok felülvizsgálata, 2) a bizottságok kinevezése.

Augusztus 16—19 (augusztus 29—szeptember 1). Lenin részt vesz a kongresszus szövetkezeti bizottságának munkájában; határozattervezetet szerkeszt a szövetkezetekről, módosításokat indítványoz a kongresszus szövetkezeti bizottságának határozati javaslatához.

Augusztus 20 (szeptember 2). Lenin jelenti a Nemzetközi Szocialista Irodának, hogy az OSzDMP 1910 januári központi bizottsági plénuma határozatának megfelelően az OSzDMP-t a Nemzetközi Szocialista Irodában rajta kívül G. V. Plehanov is képviseli.

Augusztus 30 (szeptember 12). Leninnek „A «vperjodisták» frakciójáról" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 15—16. számában.

Augusztus második fele (szeptember első fele). Lenin megírja „Otzovista-ultimatista sztrájktörők" c. cikkét (a cikk nem került elő).

Szeptember 2 (15). Lenin a koppenhágai könyvtárban mezőgazdasági szakirodalmon dolgozik.

Szeptember 3—12 (16—25). Lenin Stockholmban tartózkodik, ahova azért utazott, hogy édesanyjával, M. A. Uljanovával és nővérével, M. I. Uljanovával találkozzon; a szociáldemokrata csoportok gyűlésein beszédeket mond „A koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszusról" és „A párt belső helyzetéről".

Szeptember 13 vagy 14 (26 vagy 27). Lenin Koppenhágában beszámolót tart a nemzetközi szocialista kongresszusról.

Szeptember 15 (28). Lenin visszatér Párizsba.

Szeptember 21 (október 4). Lenin levelet ír N. A. Szemaskónak, aki az OSzDMP Központi Bizottsága Külföldi Irodájában a bolsevikok képviselője, és követeli, hogy a legrövidebb időn belül hívják össze a bolsevikok gyűlését és döntsék el a „Rabocsaja Gazeta“ kiadásának kérdését.

Szeptember 24 (október 7). Lenin levelet ír J. J. Marhlevszkijnek arról a cikkről, amelyet Marhlevszkij szándékozott írni J. O. Martov ellen a „Neue Zeit“-be, és útmutatásokat ad a cikkhez.

Szeptember 25 (október 8). Lenin „A szövetkezetek kérdése a koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszuson“ és „Hogyan tájékoztatják egyes szociáldemokraták az Internacionálét az OSzDMP belső helyzetéről“ c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat“ 17. számában.

Szeptember—október. Lenin „Az oroszországi belső pártharc történelmi értelme“ c. cikken dolgozik, amelyet a „Neue Zeit“-ben szándékozik közölni. A cikk a „Diszkusszionnij Lisztok“ 1911 április 29-i (május 12-i), 3. számában jelent meg.

Lenin dolgozni kezd az 1905—1908-as oroszországi sztrájkok statisztikáján.

Szeptember—november. Lenin tárgyalásokat folytat V. V. Vorovszkijjal, I. I. Szkvorcov-Sztyepanovval a „Miszl“ c. legális bolsevik folyóirat moszkvai kiadásának megszervezéséről.

Október 15 (28) előtt. Lenin Párizsban a bolsevikok gyűlésén síkraszáll amellett, hogy a plehanovistákkal együtt meg kell alapítani a „Rabocsaja Gazetá“-t.

Október 30 (november 12) előtt. Lenin megírja „A közleményt a «Rabocsaja Gazeta» kiadásáról“.

Október 30 (november 12). Leninnek „A forradalom tanulságai“ c. cikke vezércikként megjelenik a „Rabocsaja Gazeta“ 1. számában.

November 1 (14).	Lenin elküldi A. M. Gorkijnak Capri szigetére a „Rabocsaja Gazeta" 1. számát, és közli vele, hogy előkészítik a Plehanovval közösen szerkesztendő „Miszl" c. legális folyóirat kiadását.
November 16 (29).	Lenin „Két világ", „A Muromcev halála alkalmából lezajlott tüntetésről", „Nem a fordulat kezdete ez?", „L. N. Tolsztoj" c. cikke megjelenik a „Szocial-Demokrat" 18. számában.
November 20 (december 3).	Lenin „A bolognai iskolán tanuló elvtársaknak" írt levelében nem vállalja a bolognai előadásokat és meghívja a hallgatókat Párizsban tartandó előadásokra.
November 22 (december 5).	Lenin beadvánnyal fordul az OSzDMP Központi Bizottságának Külföldi Irodájához, amelyben követeli, hogy a bolsevikoknak fizessék vissza a „letétbe helyezett" pénzt; Lenin követeli, hogy haladéktalanul hívják össze a Központi Bizottság plénumát és döntsék el ezt a kérdést.
November 22 (december 5) után.	Lenin a „Rabocsaja Gazeta" nevében megírja a „Nyílt levelet valamennyi pártigenlő szociáldemokratához", amelyben jellemzi a a párt belső helyzetét.
November 28 (december 11).	Leninnek „L. N. Tolsztoj és a mai munkásmozgalom" c. cikke megjelenik a „Nas Puty" 7. számában.
December 16 (29).	Lenin „Nézeteltérések az európai munkásmozgalomban" c. cikke megjelenik a „Zvezda" 1. számában.
December 18 (31).	Lenin „Tolsztoj és a proletárharc", „A tüntetések kezdete", „Mi történik falun?", „Ivan Vasziljevics Babuskin (Nekrológ)" c. cikke megjelenik a „Rabocsaja Gazeta" 2. számában.

December. Lenin beadvánnyal fordul az OSzDMP Központi Bizottságához, s bejelenti a Központi Bizottság januári plénumán a frakciók feloszlatására vonatkozólag kötött megállapodás felbontását.

Moszkvában megjelenik a „Miszl“ c. folyóirat 1. száma, amely közli Leninnek „A «fenntartás» hősei“ c. cikkét és „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról“ c. cikk I. fejezetét.

Az év vége. Lenin megírja „A modern földművelés kapitalista rendszere“ c. cikkét.

TARTALOM

1910

KÉPMELLÉKLETEK

7779. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc